

Ex Libraria
1727.

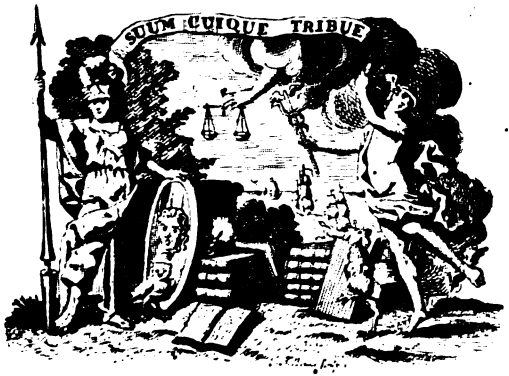
Digitized by Google

Digitized by Google

RITUUM,
QUI OLIM APUD
ROMANOS
OBTINUERUNT,
SUCCINCTA EXPLICATIO;
Ad intelligentiam Veterum Auctorum
facili methodo conscripta
A
G. H. NIEUPOORT.

Editio Quinta, prioribus auctior atque emendatior, iterum curante

GUL. OTT. REIZIO.

TRAIECTI ad RHENUM,
Apud IOANNEM BROEDELET,
Academiae Typographum. CIↃ IↃ CC XLVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

AMPLISSIMIS. AC. NOBILISSIMIS.

VIRIS.

CORNELIO. VAN. CLEEFF.

I. U. D.

ET.

HENR. ASSUERO. WTTEWAALL.

DOMINO. IN. STOETWEGEN.

.I. U. D.

CONSULIBUS.

CETERISQUE.

CIVITATIS. TRAIECTINAE.

SENATORIBUS.

VENERANDIS. PATRIAE. PATRIBUS.

ET. PATRONIS.

HOC. OPUSCULUM. SACRUM. FACIT.

SEQUE. SUAQUE. OMNIA. COM-

MENDAT. DEVOTISSIMUS.

EORUM. CLIENS.

IOANNES BROEDELET.

Digitized by Google

Digitized by Google

QUINCTAE EDITIONIS

PRAEFATIO.

GVL. OTTO REIZIVS JCtus Lectori S. P. D.

Iteratis curis auctorem hunc recognoscentes, eadem plane ratione, qua antea usi fuimus, alia emendavimus, alia addidimus: sed ne libelli moles rursus augeretur, Prooemium prius & Appendices minutiori litterarum charactere exhiberi jussimus. Nihil amplius monendum foret, nisi unus esset locus, *Sect. I. c. 4. §. 3. pag. margin. 49.* quem hic examinare & discutere paulo pluribus lubet. Ait ibi Nieuportius: *Patroni etiam CLIENTUM, si inteſtati decessissent, legitimi haeredes erant; & ideo quoque legitimi liberorum eorum tutores.*

Digitized by Google

res. Atqui craſſum hunc eſſe errorem & Scriptor Bibliothecae Gallicae, *Raiſonnée* dictae, *Tom.* XVII. *P.* 2. *Art.* 5. & G. D'ARNAUD *in Var. Conject. pag.* 35. contendunt, quoniam ſic cum clientibus confundantur liberti, quorum longe alia fuerit ratio. Primo igitur meam, ſi error eſt, incuriam purgabo: deinde de re ipſa agemus. Dixi in proœmio editionis ſuperioris §. 3. *fin.* de emendandi ratione agens, qua uſus eſſem: *Sed & SI QUAE CITATIONES SVSPECTAE erant, eas examinavi, & ubi opus erat, ſedulo caſtigavi.* Nemo enim Doctorum tam eſt iniquus, ut a me exigere ac poſtulare velit, ut omnes omnino auctoris noſtri citationes excutere debuerim aut nunc debeam, cui rei nec integer ſuffecturus foret annus. Jam vero etſi ſatis ſciebam, in Inſtitutionibus a Nieuportio adlegatis talem locum non inveniri; tamen cum de patronorum clientiumque jure plura alio-

Digitized by Google

aliorum laudaſſet loca, non SUSPICABAR, neque illa probandae huic rei ſufficere: ut taceam, ſatis cuique eſſe notum, nos omnes, ſi de veritate alicujus dicti nobis perſuadeamus, non admodum eſſe ſollicitos de auctorum adlegatorum teſtimoniis. Atqui neque tunc temporis fateor me dubitaſſe, neque nunc dubitare CONNANI, CHARONDAE, PANCIROLI *Theſ. Var. Lect. I. c.* 90. auctoritate ſubnixum, quin LIBERTI exemplo CLIENTIUM ſint introducti. Namque, ut jam de re ipſa agam, haerebant haec animo, quae in CONNANI *Commentario Jur. Civ, L. II. c. 7. de Jure Patronatus* legeram: "Jus enim hoc Patronatus in „ libertos, ſpeciem quandam habet „ juris ejus, quod fuit patronorum „ in clientes, ab initio civitatis inſti„ tutum a Romulo, ut ne deeſſent „ infimae plebi defenſores adverſus „ injurias potentiorum. *Patroni* a „ patribus, *clientes* a colendo nomi-

Digitized by Google

„ nati. Clientes enim patronos ſuos
„ obſervabant aeque ac parentes, re-
„ dimebant captivos: aere alieno la-
„ borantes ſublevabant; ſi quid ipſis ad
„ filiarum dotes opus erat, ſi quid ad
„ rem augendam aut conſervandam,
„ omnibus eorum difficultatibus ade-
„ rant liberti. Patroni vero libertos
„ ſua benevolentia praeſidioque te-
„ gebant, juvabant proſperis in re-
„ bus; defendebant in adverſis, ne-
„ que quicquam turpius habitum eſt,
„ quam auxilio indigentes clientes
„ deſeruiſſe. - - - - Nam ad poſte-
„ ros quoque pertinebat iſte honos,
„ & erat omnium gentilium, qui poſt
„ futuri erant, communis: quem vel
„ deſerere, aut tueri non poſſe, ſum-
„ mae erat ignominiae. CIC. *pro Ro-*
„ *ſcio* [*Amer. cap.* 37. §. 106.]: *Cum*
„ *multos veteres a majoribus Roſcii*
„ *patronos hoſpitesque haberent, o-*
„ *mnes eos colere atque obſervare de-*
„ *ſiterunt, ac ſe in Chryſogoni fi-*
„ *dem & clientelam contulerunt.* Hoc

„ au-

Digitized by Google

„ autem ſolebant facere clientes, cum
„ viderent non ſatis jam aut dignita-
„ tis aut virtutis in patronis ſuis eſſe,
„ ut ab iis ornari defendique poſſent.
„ Quod in liberto eſt ſimiliter fere
„ conſtitutum, ut eximatur poteſta-
„ te patroni, a quo non poſſit ali.
„ Marcell. in *l. Divus: Imperatoris*
„ *noſtri reſcripto cavetur, ut ſi pa-*
„ *tronus libertum ſuum non aluerit,*
„ *jus patroni perdat.* Fuit & hoc
„ in iſtis ſimile, quod cum libertate
„ nomen ſui liberatoris, aut ejus a-
„ micorum accipiebant ſervi, ut ae-
„ terna hac memoria manumiſſio-
„ nem ſuam proſequerentur: quod
„ etiam clientes diligentiſſime obſer-
„ vabant. - - - - Quod, ut dixi, vi-
„ detur acceptum a clientibus, ut pa-
„ troni nomen aſſumerent, ſi quan-
„ do civitate donarentur. - - - - At-
„ que has eſſe puto familiarum adje-
„ ctiones, quarum meminit Tacitus
„ *Lib.* XVII. *Otho*, inquit, *eadem*
„ *largitione civitatum quoque ac*

Digitized by Google

„ *provinciarum animos aggreſſus,*
„ *Hiſpalenſibus & Emeritenſibus fa-*
„ *miliarum adjectiones, Lingonibus*
„ *univerſis civitatem dedit.* [Hic locus eſt in Tac. *Lib. I. Hiſtor. cap.* 78. quem melius expoſuerunt Lipſius, Savilius, Ryckius.] - - - - " Fuit „ huic ſimile, ſed tamen aliud jus „ applicationis, de quo CIC. *L. I. de* „ *Orat.* [*c.* 39. §. 177.] *Quid, quod* „ *item in centumvirali judicio cer-*„ *tatum eſſe accepimus? quod* [leg. „ *qui*] *Romam in exilium veniſſet,* „ *cui Romae exulare jus eſſet, ſi ſe* „ *ad aliquem quaſi patronum appli-*„ *cuiſſet, inteſtatoque eſſet mortuus,* „ *nonne in ea cauſa jus applicatio-*„ *nis, obſcurum ſane & ignotum,* „ *patefactum in judicio atque illu-*„ *ſtratum eſt a patrono?* Quod jus ſi „ temporibus Ciceronis obſcurum, „ vel ipſi Ciceroni tanto viro fuit, „ par eſt ut nobis ignoſcatur, ſi id „ ſine ulla explicatione relinquamus. „ - - - Dionyſius autem & alii me-

„ moriae

Digitized by Google

„ moriae prodiderunt, a Romulo
„ conſtitutum, ne patronus clientem
„ accuſaret, in eumve teſtimonium
„ aut ſuffragium ferret: viciſſim ut
„ clientes parem in colendis patronis
„ fidem honeſtatemque conſerva-
„ rent; qui ſecus feciſſet, numero
„ perduellium haberetur, eumque
„ fas eſſet occidere. *Cato ap. Gell.*
„ - - quod ipſum valet in libertis &
„ patronis, qui jus teſtimonii non ha-
„ bent, alter contra alterum dicen-
„ di *Paul. l. 4. de Teſt.* - - - Neque
„ tamen exiſtimari oportet, hoc pri-
„ mum L. Julia Papia [*Papia* abeſſe
„ malim] fuiſſe conſtitutum: imo ve-
„ ro lex XII. tab. hoc caverat, aut
„ etiam ante XII. tab. moribus re-
„ ceptum erat [ad] ſimilitudinem
„ clientum, quos primus Romulus
„ iſto jure devinxerat - - - imo vo-
„ lentes L. XII. tab. non admiſit; &
„ ne compellerentur nolentes, lex
„ Julia providit." His ſi addas, quae
TURNEBUS *Adverſariorum libro*
XXIV,

Digitized by Google

XXIV. *cap.* 32. & WIELINGIUS Vir Rom. Antiquitatum omnisque Juris consultissimus in *Lect. Jur. Civ.* cum iis quos laudat, pag. 286-7. de jure applicationis & succedendi in bonis clientis disputant, item hunc Dionysii Halic. ex *L.* XI. *Antiq. Rom. cap.* 36. locum; ὁ πατης Μαρκου Κλαυδιου τουδε τελευτων τον βιον, ηξιωσε με τον υιον αυτου παιδα καταλειπομενον επιτροπευσαι. πελαται δ' εισι της οικιας ἡμων εκ προγονων. *Pater hujus M. Claudii, cum e vita excederet, rogavit me ut filii sui, quem puerum relinqueret,* tutelam *susciperem: sunt enim* clientes *familiae nostrae (jam inde) a majoribus.* Denique si addas clientes libertis in jure nostro plus semel conjungi, parique gaudere conditione, veluti l. 3. *de Usu & habit.* l. 5. §. 1. *de His qui dejec. vel effud.* l. 89. *de Furtis* &c. facile videbis, Lector Candide, omnia haec Nieuportii potius opinionem confirmare, quam labefactare. Mihi sane jus applicationis

Digitized by Google

nis vicinum & adfine fuiſſe videtur Francico *Albinagii* juri: atque clientes inter & libertos hoc potiſſimum interceſſiſſe diſcriminis, quod clientes, cum ingenui proprie eſſent, non modo ſuos agnatos & gentiles plerumque haberent, ad quos hereditas ipſorum pertineret: quibus demum deficientibus, ſi clientes morerentur inteſtati, patronum ſucceſſiſſe crediderim, quaſi proximum agnatum. Quicumque autem morum Romanorum peritus eſt, ignorare non poteſt, quam turpe ſibi duxerint ſine teſtamento & ſupremo de cognatis atque amicis judicio mori: unde facile videbit, perquam raro patronum ad clientis hereditatem perveniſſe: maxime cum accedat, quod ſe cliens pro ſuo arbitrio nexibus patroni liberare potuerit. Quorum omnium longe alia fuit ratio in libertis, qui nec invito patrono jus ſuum eripere poterant, nec agnatos habebant ullos, (namque filii & ex filiis nepotes ſui erant

Digitized by Google

erant heredes, non agnati) nec liberè his ſemper teſtari licebat: qua de re videantur DD. ad Titt. Inſt. *de Succeſſ. libert.* & Digg. *de Bonis libertor.* &c. His a me dictis ſi quis meliora & certiora adtulerit, magnam a me inibit gratiam; tantum abeſt, ut verbum poſthac ullum eadem de re ſim repoſiturus. Poſtremo ſcias velim, Lector, & a me & a bibliopola Viros Eruditos non infimi ſubſellii rogatos fuiſſe, ut nobiscum, quae admonenda haberent, communicarent: idemque & te, quicunque es, rogamus, quo perfectius identidem utiliſſimum hoc juventuti Compendium reddatur. Vale.

Scribebam Mediolburgi Kalend. Decemb. 1746.

ERRATA.

In præfat. Auctoris pag. 6. verſ. ult. legendum: poteſtate; capite XIII. de Tribunis militum Conſulari poteſtate,

In ead. pag. 8. vſ. 13. leg. eſſent editi.

Pag. 245. not. vſ. penult. leg. pag. 5. & 6. Cetera non ſunt tanti.

PRAE-

Digitized by Google

PRAEFATIO

AUCTORIS,

Tertiae Editioni A. CIↃ IↃ CC XXIII. praefixa.

Nullum unquam Imperium, quod quidem literis proditum ſit, ad tantam amplitudinem a tam exiguis initiis pervenit, quam Imperium Romanorum (1); *ita ut in ipſos Reges dominatum exercuerint* (2): *cujus rei in hiſtoria eorum varia exſtant exempla* (3). *Et, licet veriſſimum ſit, ſoli Deo regnorum incrementa deberi* (4); *hoc tamen etiam certum eſt, eum, ut ad finem ſibi deſtinatum pertingat, hominibus variisque eorum inſtitutis uti ſolere: unde ſane liquet, eam Rempublicam, quae prae ceteris adeo emerſit, praeſtantiſſimis plane legibus & moribus fuiſſe fundatam* (5). Nam, *ut eleganter dicit* Cicero (6), neque viri, niſi

(1) Vid. Dion. Hal. L. I. c. 3. [& 9]. (2) Vid. Abram. not. ad Cic. Orat. pro Dejot. c. 1. (3) Tac. Hiſt. II. 81. (4) Vid. Plut. Romul. p. m. 22 C. (5) Vid. Liv. prooem. (6) De Rep. L. V. apud Auguſtin. de Civ. Dei L. II. c. 21.

Digitized by Google

nisi ita morata civitas fuisset, neque mores, nisi hi viri praefuissent, aut fundare, aut tamdiu tenere potuissent tantam, & tam juste lateque imperitantem Rempublicam (7). *Et vere Romanos (praesertim, si antiquiora videamus tempora, & paucos excipiamus, quorum mores vulgo sunt improbati) possumus vocare viros in exemplum omnium virtutum natos: ita tamen, ut virtutes eas non ad normam veritatis* Christianae, *sed ad gentilium Sapientum praecepta exigamus. Nec aliter unquam tot gentes robore, numero, divitiis, aliisque commodis longe excellentiores* (8) (Graeci *facundia*, Galli *gloria belli ante Romanos* (9) *fuerunt*) *sibi subjicere, vel subjectas in fide retinere potuissent. Hinc tot Viri insignes, praecipue qui Rempublicam vel domi, vel belli administrandi scientiam sibi comparatam vellent, hujus Populi mores & leges pernoscere cupiverunt. Hinc etiam tot viri eruditione conspicui, ut aliorum, quibus vel otium, vel occasio non suppetebat, conatus sublevarent, in Antiquitatibus his explicandis operam suam posuerunt. Altera quoque*

(7) Vid. etiam Dion. Hal. L. III. c. 11. (8) Vid. Veget. de re mil. L. 1. c. 1. (9) Sallust. Catil. c. 53.

Digitized by Google

que ratio dari poteſt, cur non ii tantum, qui ad Rempublicam aliquando ſunt acceſſuri; verum etiam qui Latinos, cujuscunque tandem ordinis ſint, ſcriptores paullo accuratius intelligere cupiunt, neceſſario huic ſtudio aliquam operam navare debeant: quod ſcilicet & Oratores & qui Philoſophi, praecipue vero Hiſtorici, (quorum lectio ut jucundiſſima eſt cunctis, qui non plane ab omnibus artibus humanioribus ſunt alieni, ita etiam utiliſſima) Hiſtorici, inquam, & Poëtae paſſim alludant ad ritus ſuo tempore uſitatos: ita ut verus auctorum illorum ſenſus, & recta verborum, quibus utuntur, ſcientia haberi nequeat abſque iſtorum rituum cognitione. Nam proprium quaſi huic eruditionis parti & inſitum eſt facem praeferre veterum ſcriptis: unde non ſolum linguae Latinae copiam; ſed civilis etiam prudentiae praecepta hauriant melioris literaturae candidati. Praecipue autem iis adoleſcentibus neceſſarium eſt hoc ſtudium, qui Juri civili noſcendo operam dant; cum plurimae leges, imo Tituli Digeſtorum & Codicis ſine ejus ope explicari nequeant. At cum Cl. Vir Joannes Clericus *Artis ſuae Criticae P. 1. c. 1. §. 3. pluribus tum rationibus, tum exemplis hoc firmaverit, plura non addam, ne alie-*

Digitized by Google

na ſcrinia compilaſſe videar: verum operam meam elegantioris literaturae ſtudioſis probatum iri ſperans, paucis coepti mei rationes prodam.

Cum multis operoſum nimis eſſet tot ſcripta virorum eruditorum, Panviniorum, *exempli gratia*, Sigoniorum, Lipſiorum *aliorumque, qui his ritibus illuſtrandis inſudarunt, perlegere; plurimi jam dudum fuerunt, qui breviter eos explicare aggreſſi ſunt: ut* Cantelius, Goodwinus, *multique alii. Sed nullum adhuc tale compendium vidi, (vidi autem ſatis multa) in quo non defectus aliquot utentibus incommodos animadvertiſſe mihi viſus ſim: vel, quod rebus quibusdam minus neceſſariis diutius, quam aequum videtur, inhaereant; alia autem majoris momenti vel omnino praetereant, vel breviter ſaltem delibent: vel quod ordine non ſatis congruo utantur. Tum praeterea, quod plerique (ut, exempli gratia, Cantelius) fontes antiquos, unde ſua hauſerunt, non indicent: quod tamen mihi perutile, ſi non plane neceſſarium eſſe videtur, in eorum praeſertim gratiam, qui ex ipſis veterum ſcriptorum locis de veritate dictorum convinci cupiunt; aliisque anſam praebet multa veterum ſcriptorum loca, quae eatenus*

Digitized by Google

tenus non bene intellexerant, explicandi. Verum eſt, Kippingium *multos (& nimis ſane multos) auctores citare: at cum ille ſimul ſcateat nugis ineptiſſimis de praeſtigiis daemonum, ſagarum, & ſimilium, corrumpendo potius, quam formando juventutis judicio natus videtur. Mitto digreſſiones maximam partem ab inſtituto ſuo alieniſſimas, quas nullo ordine, nullo modo pertractat; ingentem ubique ſylvam auctorum; veterum, recentiorum; notorum, ignotorum; bonorum, ſequiorum* (10) *absque ullo dilectu citans. Tum ineptiſſimas opiniones Philoſophorum de rebus phyſicis, quae tamen ſua aetate a cordatioribus pleriſque exploſae erant, immiſcet; & ſtilo paſſim utitur neglectiſſimo* *.

Sed eum mittentes ſeriem potius inſtituti operis noſtri videamus. Diſtributum illud eſt in ſex partes, ſive Sectiones; quarum unaquaeque rurſus in membra quaedam, ſive capita eſt diviſa. PRIMA SECTIO agit de variis diviſionibus, & ordinibus Populi Romani:

(10) Ex. gr. Pomponacium, Trithemium, Wierium, Schottum IV. viros Reip. lycanthropicae conſtituendae. * [Quin vel eo nomine juſtum Compendium non dedit, quod neque hilum aut de Comitiis aut de Judiciis diſſerit. Taceo, editorem noviſſimum in eo errores non paucos confiteri, nimis ingenue.]

Digitized by Google

ejusdemque Comitiis. Et capite quidem primo, exposita breviter Urbis origine, agitur de divisione Romanorum in Tribus & in Curias; caput II. tractat de Senatoribus, sive Senatu, quo nihil toto orbe in suo genere majus Sol hic unquam vidit: caput III. agit de Ordine Equestri: caput IV. de ordine Populari: caput V. de Comitiis in genere: caput VI. de Comitiis curiatis: caput VII. de Censu, & de Comitiis centuriatis: caput VIII. de Comitiis tributis. SECTIONE SECUNDA agitur de Magistratibus, tum Majoribus, tum Minoribus; tum Ordinariis, tum Extraordinariis; tum Urbanis, tum Provincialibus: & primo quidem capite de Magistratibus in genere; capite II. de Rege, & qui ei adjunctus erat, Tribuno Celerum; capite III. de Consulibus; capite IV. de Praetoribus; capite V. de Aedilibus; capite VI. de Tribunis plebis; capite VII. de Quaestoribus. Inde explicantur Magistratus Extraordinarii: itaque capite VIII. agitur de Dictatore & Magistro Equitum: capite IX. de Censoribus, quos alii inter Ordinarios recensent: capite X. de Interrege; capite XI. de Praefectis Urbi & de Praefectis Praetorio; capite XII. de Decemviris legibus scribendis Consulari potestate, & de quibus-

Digitized by Google

busdam aliis; capite XIV. *de Magistratibus Provincialibus, sive de Proconsulibus, Propraetoribus, eorumque Legatis: & denique capite* XV. *de ministris Magistratuum. SECTIO TERTIA agit de Judiciis, duobus tantum capitibus, quorum primum est de Judiciis Privatis; alterum de Judiciis Publicis: quae ex Sigonii libris* de Judiciis, *& ex* Sibrandi Tetardi Siccamae *duobus de Judicio Centumvirali libris fere sunt collecta; cui capiti pauca de suppliciis noxiorum apud Romanos usitatis accesserunt. SECTIO QUARTA Sacra Romanorum explicat: quae quidem in multis cum Graecorum sacris conveniunt; ita ut eorum explicatio tam ad Graecas, quam ad Romanas antiquitates pertineat; verumtamen ad scopum nostrum obtinendum (qui, ut diximus, est vera Scriptorum Latinorum, & inter eos Poëtarum, intelligentia) brevis eorum enarratio plane fuit necessaria. In his Sacris primo consideravimus Deos, quos coluerunt Romani; neque eos omnes, sed praecipuos; neque omnia de iis diximus, quae dici poterant, verum ea tantum, quae maxime necessaria esse putavimus: & ea capite primo. Caput* II. *agit de Ministris Sacrorum, sive variorum ordinum & variorum Deorum Sacerdotibus;*

Digitized by Google

caput III. *de ritibus, quibus Diis sacra facere solebant. Sed quia ad Pontifices etiam spectabat ordinatio Temporis, addidimus huic sectioni caput* IV. *de Anno, Mensibus, & de Dierum discrimine. Denique claudit hanc Sectionem, Caput* V. *& satis longum de Ludis Romanorum, (qui saepissime in honorem Deorum fiebant): quorum explicatio nostris quidem spectatis temporibus & moribus levis momenti haberi possit; sed qui apud Romanos* (11) *inter res maxime serias numerabantur. Imo in Acta Urbis referebatur, quo apparatu, quibusve sumtibus hi ludi essent. Ea autem pars hujus capitis, quae agit de Amphitheatro, & de Gladiatoribus, tota, ut ingenue fatear, ex Lipsii libris duobus* Saturnalium Sermonum, *& libro* de Amphitheatro *est excerpta; nisi quod forte paucula in hac editione ex nostro penu adsperſa sint. SECTIO QUINTA de Militia Romana agens ex ejusdem Lipsii libris quinque de* Militia Romana *potissimum est desumpta: (licet etiam hic varia passim aliunde accesserint) & itidem in quinque Capita distributa. Eorum primum est, de Dilectu;* II. *de Ordinibus;* III. *de Armis;* IV. *de Acie;* V. *de Disciplina*

(11) Cic. ad Famil. 11. 8.

Digitized by Google

plina militari. In hoc autem Lipſio, ut id obiter addam, praeter reliquas ingenii dotes, praecipue admirationem noſtram & imitationem meretur ordo accuratiſſimus, quem tum in aliis ſuis ſcriptis, tum in his de Militia Romana libris ſervavit; de quo plura dici poſſent, ſi praefationis modulus id pateretur. SEXTA denique SECTIO, de Vita Romanorum privata agens, primo capite enarrat Veſtes a Romanis geſtari ſolitas: caput II. *agit de ratione Conviviorum: caput* III. *de Pecunia Romanorum, & finul aliquid tangit de Divitiis eorum & Luxu; tum in hac demum editione breviter hic de menſuris & ponderibus Romanorum egimus: caput* IV. *de Nuptiis Romanorum loquitur: caput* V. *de Nominibus eorum, Gentibus ac Familiis; tum de Manumiſſionibus, & de Patria Poteſtate: caput* VI. *denique ultimum actum humani dramatis explicat, ſcilicet ritus, quibus circa Funera Romani ſunt uſi. In omnibus autem, ut jam diximus, hoc nobis propoſuimus, ut ea tantum, quae ad intelligendos Graecorum Romanorumque libros omnino erant neceſſaria, poneremus; cum etiam vix ea huic non magnae molis libro includere potuerimus. Cumque viderimus ex iteratis hujus opuſculi brevi*

Digitized by Google

*annorum ſpatio quater editionibus laborem noſtrum erudito Orbi ſatis gratum fuiſſe, animum hoc nobis addidit paullo majoris molis opus conſcribendi, Hiſtoriam nempe Romanam, quae jam etiam, Deo favente, intra pauciſſimos dies, prodibit in publicum *. Cumque otium cane pejus atque angue oderimus, jam aliam quandam materiam tractandam, ſi Deus adſpiraverit coeptis, animo deſtinavimus. Tu interim, LECTOR, hanc opellam benigno animo ſuſcipe; & ſicubi erraverimus, humanitatis memor eſſe velis. Vale, & utere.*

* [Prodiit ea Trajecti ad Rhenum A. CIↃ IↃ CC XXIII, menſe Septembri.]

PRO-

Digitized by Google

PROOEMIUM

Editionis Quartae.

GUL. OTTO REIZIUS

LECTORI SAL.

Quando earum quidem rerum, quae ad priſcas litteras pertinent, nihil viris doctis hodie ab ullo (nedum ab homine grammatico) ſcribi poteſt, quod ex antiquiorum libris haurire non queant; id ſolum ſcripturientibus videtur eſſe relictum, ut ſtudioſae juventuti ſcribant, cui ſane pro virili prodeſſe quemque decet: ita tamen, ut ne (excuſſis ex eorum manibus majorum gentium ſcriptoribus) intra ejusmodi ſubſidia conſiſtere doceantur; ſed ut iisdem tanto magis ad ipſos eruditionis omnigenae fontes penitius luſtrandos avidiusque bibendos provocentur. Pluribus haec jam perſequi nihil adtinet: quoniam non aliud propoſitum in edendis his RITIBUS ſibi ſtetiſſe, ipſe NIEUPORTIUS in praefatione hujus libelli ſatis candide prae ſe fert.

Digitized by Google

Mihi vero, qui & rogatu bibliopolae & maxime hortatu IENSII noſtri, Viri Clariſſimi atque Humaniſſimi, cujus nominandi occaſionem capto, quo magnis ejus non dico officiis, ſed meritis gratias publicas perſolvam: mihi inquam, qui quartae editionis curam, auctore fatis functo, in me ſuſcepi, idem in adſpergendis notulis & correctionibus propoſitum fuiſſe, non eſt quod multis probem. Soleo enim tribus tantum, quod ajunt, verbis oſtendere, ex quibus auctoribus aliqua ſuppleri poſſint: ut ſic adoleſcentuli ipſorum, quos citamus, volumina conſulere cogantur. Immo ſi licuiſſet per bibliopolam, paſſim nonnulla, quae Nieuportius juſto fuſius tractat, expunxiſſem; ipſis tamen auctoritatibus relictis: non quo vel Manibus ejus vel manui ulla fieret injuria; ſed quia verebar, ne Compendii nomen re vera tueri amplius non poſſet. Hic enim libellus tertium nunc auctus, plus dimidio exſiſtit major, quam quantus primum editus fuit. Non potui tamen a me impetrare, quin veterum ſcribarum *Notas* ſive *Siglas* maxime memorabiles ex SERTORII URSATI Commentario ac Mantiſſa (Tomo XI. Antiquitt. Romanarum a Cl.

Digitized by Google

Cl. Graevio insertis) potissimum excerptas adjicerem. Quum vero is in Breviario & Mantissa earum praecipue delectum addiderit, quae obviae magis & frequentius in veterum monumentis & nummis occurrunt; mihi e re tironum videbatur, si ex ipso Commentario adderem Notas, quae in Fastis & Latinae linguae auctoribus, tam historicis, quam oratoribus & jurisconsultis, reperiuntur. In quibus brevitati sic studuimus, ut singularium maxime litterarum rationem habuerimus. Ex. gr. si BEN. ME. frustra quaesiveris, recurrendum tibi scito, Lector, ad singulares B. M. De *Servis* etiam appendicem subnectere animus erat, eumque in finem unum PIGNORIUM (qui hanc materiam tam diligenter exhausit, ut perquam pauca vel ex T. *Popma* vel ex aliis ei addi possint) excerptum habeo: sed quando praescriptum plagularum addititiarum numerum jam excessi, malo operam lusisse, quam libelli molem ac pretium gravare. Attamen erunt fortasse, qui in hoc Compendio aliquot capita desiderabunt; veluti, de *Principe* & Lege Regia: de horologiis & clepsydris: de re navali: de re vehiculari: de variis aleae talorumque lusibus: de veterum libris

&

Digitized by Google

& ratione ſcribendi ac ſtudendi: de moribus & religione; quo pertinet liberorum educatio atque inſtitutio &c. Sed hi meminerint, Compendium eſſe juventuti ſcriptum; maxime juris ſtudioſis: unde factum, ut materiam de magiſtratibus, comitiis atque judiciis fuſius quam alia exſecutus ſit auctor. Jam vero qua ratione hunc libellum emendare ſtuduerim, clarius aperiam.

I. Neque in orthographia, neque in ſtilo auctoris quidquam mutandum duximus, etiamſi non ſatis Latine locutus videbatur; quod ei tamen non ita ſaepe accidit: ut pag. 1. *noſcituro.* pag. 4. *idem cum eo.* pag. 5. *juxta Petavium.* pag. 300. *Panem* pro *Pana*, Ea tantum, quae manifeſta operarum eſſe σφάλματα adparebat, correximus: quorum plurimam partem a prima editione, quam Vir Cl. Drakenborchius pro ſua humanitate conceſſit, firmari, lactus deinde deprehendi: unde pariter

II. non paucis locis vel male adfectis, vel mutilis etiam medicinam fecimus; Tum III. in conferendis inter ſe editionibus ternis haud parum taedii devorandum fuit: namque nulli ex iis tantum prae reliquis fidei tribuendum cenſui, ut novam hanc ad illa-

Digitized by Google

illarum unam exigerem. Itaque ea non modo loca, quae discrepabant, in ipsis auctoribus quaesivi, ut, utra citatio veracior esset, innotesceret: sed &, si quae citationes suspectae erant, eas examinavi, & ubi opus erat, sedulo castigavi. Perpetuum.

IV. vitium fuit, quod *Id.* vel *ibid.* ex prioribus editionibus passim remansit, etsi alii auctores in editionibus posterioribus interserti erant, quae suis locis similiter emendavimus.

V. Numeros paginarum indices post pag. 96. & iterum post pag. 556. perperam notatos, non correxi modo, tum in ipso contextu, tum in toto rerum indice, quem multis etiam locis auxi; sed singulis quoque paginis sectionem opusculi & contenta in fronte adscripsi: quod quantae sit utilitatis, hic docere supervacaneum est.

VI Ne autem in eosdem errores operae librariae aut speciminum correctores inciderent, placuit litteras, auctoritatum indices, quae in singulis paginis a principe *a* incipiebant, semper ad postremam *z* continuare; & inde ab *a* denuo incipere: nisi quod unam aut alteram ex. c. *j*, *v*, *w*, inter-

Digitized by Google

terdum addiderim aut exemerim, ne veteres totius paginae mutare cogerer: quod monendum duxi, ne quis citationes aliquot excidisse, inde suspicetur. Si vulgarem eorum, qui tam vendibiles libros denuo emittunt, (quos deteriores plerumque reddunt, uti mox pluribus sum dicturus) sequi voluissem morem, multo equidem labore supersedere potueram: sed malo diligentiae nimiae incusari, quam juvenum studiis, quacumque demum ratione, non inservire. Quum enim tota hujus opellae ἀκρίβεια ususque maximus in scriptorum veterum auctoritatibus consistat, omni eas religione sartas tectas oportuit conservari. Denique in notulis nostris subitaria opera, ubi quid in mentem veniebat, adscriptis atque ab auctoris manu hac uncorum nota [ ] tam in contextu, quam in margine inferiori secretis, supra dixi, quid propositi mihi fixum fuerit. Quibus autem litteras F. R. subjunctas vides, Lector, eas IOANNI FREDERICO, Fratri amantissimo, mecum acceptas referes.

At, inquiet aliquis, tantos ob minutias grammaticas sumere spiritus, adeoque diligentiam & industriam in tantillis rebus prae-

Digitized by Google

praedicare, putidum est ac puerile. Lubens hoc faterer, si justa caussa defuisset. Jam vero non solum bibliopola id a me petiit, quo sua merx esset vendibilior, sed eo potissimum talia fusius sum exsecutus, ut adpareat, quam mendax sit horum Rituum *Etitio Quarta Corectior*, quae Budissae in charta vilissima cum delineationibus sive figuris ejusdem farinae superiori anno prodiit. *Editio Quarta Correctior* scripsissem, nisi ipse titulus vitiosam alteram prae se ferret inscriptionem. Ex ungue leonem scilicet! Plures ejus editionis naevos persequi haud erit operae pretium, ubi dixero: omnium primam editionem cum ipsa dedicatione ad V. C. Gerardum Noodt tantummodo repetitam atque erroribus auctam esse. Phy sordidam istius bibliopolae lucri captationem! qua ne juvenes ubicumque terrarum sibi imponi patiantur, hic eos monitos volumus.

Finem facerem, nisi haec me occasio ad declarandas rationes impelleret, cur in edendo BELGA GRAECISSANTE adeo festinaverim, ut ipsam, qua vel maxime indigere videbatur, praefationem omitterem. Scias ergo, Cordate Lector, propter

pter valetudinem minus prosperam id esse factum: instabant etiam tum temporis feriae nostrae, quas otio & quieti, non laboribus destinabam. Sed praestat hic pro testimonio ipsa verba, quibus Idib. Oct. A. 1730. ad Amplissimum HUIDECOPERUM in litteris privatis usus fui, publice proferre: „ Confitear necesse est, „ me nunc pudibundum in Belga Graeciss. animadvertere, ut interdum cogi„ tata mea apertius declarare debuerim. „ At enim duabus id adscribendum est „ caussis: primo, corpore (quo & ani„ mus & ingenium adficitur) non admo„ dum valebam per totum illud tempus, „ quo libellum illum ex congestis, aut „ si mavis dispersis, observationibus con„ scribebam: deinde vixdum aliquas, si „ & valetudo & a scholasticis negotiis o„ tium sinebant, paginas impleveram, „ quum continuo exspectantes typogra„ phi eas mihi extorquerent: in quorum „ speciminibus multa quidem, at non „ omnia, corrigere aut licebat aut vacabat. „ Id omne in Epilogo Lectorem mo„ nere, non consultum mihi videbatur.

„ Li-

Digitized by Google

„ Liceat ergo mihi in re non dissimili
„ cum Ovidio ita te compellare, mi
„ HUIDECOPER:

Est opus exiguum vastisque patentibus impar:
Quale tamen cumque est, ut tueare rogo:
Firma valent per se, nullumque Machaona quaerunt:
Ad medicam dubius confugit aeger opem.
{ *Non opus est magnis placido lectore poëtis* }
{ Non opus auctori est magno lectoribus aequis, }
Quamlibet invitum difficilemque tenent.
Nos (quibus ingenium longi minuere labores,
Aut etiam nullum forsitan ante fuit)
Viribus infirmi vestro candore valemus:
Quem mihi si demas, omnia rapta putem.

Haec tum illi uni dicta, nunc vobis omnibus atque singulis, Lectores quicumque, dicta sunto. Vestra certe aequanimitas, quam (ne quid dissimulem) Belga Graecissans praeter spem expertus fuit, ad scribendum nobis auxit & augebit industriam. Amicas autem virorum doctorum

Digitized by Google

rum castigationes hoc tempus non patitur, ut vel ingenuus & gratus agnoscam, vel modestus refellam. Dabitur fortasse opportunior ei rei locus, quum vel *Synonyma* nostra, ad quae Lectorem in hisce notulis saepius remitto, vel aliud quid foras edo.

Tu interim, juventus studiosa,
nostris conatibus fave
& Vale.

Dabam ROTTERODAMI Nonis Martiis,

CIↃ IↃ CC XXXIIII.

Digitized by Google

RITUUM,

Qui olim apud

ROMANOS

OBTINUERUNT,

SUCCINCTA EXPLICATIO.

SECTIO PRIMA,

De variis divisionibus & Ordinibus Populi ROMANI, ejusdemque Comitiis.

CAPUT PRIMUM.

De origine Urbis Romae, & divisione Romanorum in Tribus & Curias.

Antiquitates Romanas noscituro operae pretium est, breviter ipsius Urbis Romae originem altius paulo repetere; quam juxta vulgarem, & quae apud plerosque hactenus obtinuit, opinionem explicabimus, de ipsa rei veritate non anxie nimis solliciti; quia id tantum agimus, Pag. 1.

A

Digitized by Google

p. 2. mus, ut Latini scriptores penitius ab harum literarum studiosis intelligantur: nec compendii brevitas eam disquisitionem patitur. Sed commodiore loco & paulo latius de hac re agimus in prolegomenis ad Compendium Historiae Romanae, quae videri possunt.

De prima Urbis origine.

§. I. Nihil in antiquiorum apud *Graecos* temporum historia celebratius est, quam excidium *Trojae*; de quo praeter infinitos alios auctores, scripserunt duo poëtarum principes, *Homerus* & *Virgilius*. Hac urbe a Graecis capta, *Aeneas*, *Anchisae* & *Veneris*, ut fingitur, filius, (a regio certe genere ortus) post varios errores oraculi monitu in regionem *Italiae*, quae *Latium* dicebatur, appulit, b ductaque ibi *Lavinia*, *Latini* Regis filia, *Lavinium* urbem ex uxoris nomine condidit. Aeneae hujus ex priore uxore

a *Virg. Aen.* I. 329. *& alibi saepissime.* b *Vid. Dionys. Halic. & Tit. Livius initiis historiar. suarum.* [*A. ante C. N.* 1180. *ut vulgo numeramus: at immortalis Vir memoriae Js. Newtonus Trojae excidium accidisse statuit A.* 904. *ante C. N. qui fuerit* 76. *post Salomonis regis obitum.*]

Digitized by Google

re *Creüsa* filius *Ascanius* a noverca dissidens post triginta annos *Albam Longam* exstruxit: ubi ei in regno successit *Sylvius Postumus*, Aeneae ex Lavinia filius, [c] a quo omnes deinceps *Albani Reges Sylvii* sunt cognominati; quorum seriem vide apud *Liv.* 1. *c.* 3. & apud *Dionys. Halic. l.* 1. *c.* 70. *seq.* p. 3. Duodecimus a Postumo *Procas* duos reliquit filios, quorum minor natu *Amulius* fratrem majorem *Numitorem* per vim paterno honore privavit: utque regnum scelere partum sibi posterisque suis servaret, *Aegestum* Numitoris filium inter venandum interfecit, [d] filiam vero Numitoris *Iliam*, sive *Rheam Sylviam*, ut se *Vestae* cultui consecraret, coëgit: specie quidem honoris; revera autem, ne ullam prolem ederet, quia illius Deae sacerdotes in perpetuum viris se abstinere debebant. At Ilia a viro aliquo militari (quem, quia *Deus auctor culpae honestior erat*, [e] *Martem* fuisse finxerunt) compressa geminum

c *Dion. Hal. l.* 70. *Sext. Aur. Vict. de or. gent. Rom. ex Valer. Antiate, & paulo aliter Liv. l.* 3. d *Dion. Hal.* 1. 76. e *Liv. l.* 4.

Digitized by Google

partum, & quidem masculum, edidit: qua re cognita Amulius pueros in *Tiberim* projici jussit. *f* Cum vero is fluvius forte ripis restagnasset,
p. 4. in proxima alluvie ministri eos deposuerunt, ubi *a pico* & *lupa g* (quae animalia Marti sacra sunt) enutriti finguntur: hodieque Romae in Capitolio exstat aeneum lupae simulacrum, ex cujus uberibus *Romulus* & *Remus* pendent: quod idem esse creditur cum eo, de quo loquitur Cic. *in Catil.* III. *c.* 8. Vid. *Marlian. Urbis Romae topogr. l.* II. *c.* 9. sed rei veritas esse videtur, eos a *Faustulo* regii pecoris magistro fuisse inventos, & ab ejus uxore (cui ex moribus *lupae*, hoc est, *meretricis h* cognomen adhaeserat) fuisse educatos. Hi pueri cum adolevissent, Numitoris avi sui pastores latrocinia exercentes pulsant *i*; eaque occasione capti, ad regiam perducti, & ab avo agniti Amulium obtruncant, avum reponunt, qui nepotibus suis statim novae urbis condendae

f *Vid. ingens fragm. de expositione Romuli ex Q. Fabio Pictore ap. Dion. Hal. l.* 79. g *Ovid. Fast.* III. 37. *S. Aur. Vict. de or. gent. Rom. Plut. Quaest. Rom. n.* 21. h *Vid. Plaut. Epid.* III. III. 22. i *Liv. l.* 5.

Digitized by Google

dae auctor fuit [k]; tum, ut urbanam multitudinem quondam sibi adversam exhauriret; tum, ut juvenum ambitioni satisfaceret. Ne autem dissensio inter duos fratres (quibus Romulo & Remo nomen erat) oriretur, uter regnaret, auspiciis, more tunc temporis usitato, decerni placuit. [l] Remus prior in *Aventino* colle sex vultures, Romulus, sed posterior, in *Palatino* duodecim vidit: inde contentione & pugna orta caesus est Remus; licet alii, eum fossam, a Romulo novae suae urbi circumdatam, per ludibrium transilientem interfectum fuisse velint: fossae enim urbium, ut & muri & portae, sanctae apud veteres habebantur. [m] Romulus porro ita solus superstes Urbem, vel proprie arcem tantum, in monte Palatino (ad cujus radices cum fratre expositus fuerat) condidit, eamque a nomine suo ROMAM dixit. * Condita est Urbs, juxta *Petavium Rationar. Tempor. P.* II. *L.* III. *c.* 2. Anno mundi 3231. p. 5.

A 3 qui

k *Dion. Hal.* 1. 85. l *Ib.* 1. 86. *seq. Liv.* 1. 7. m §. 10. *Instit. de rer. divis.* * [*De arcano urbis hujus nomine v. Serv. ad Æn.* 1. 277. & 281. & *Falsteri Amoenit. Philolog. P.* II. *p.* 136-7.]

Digitized by Google

qui fuit *Periodi Julianae* 3961. ante *Chriſtum* natum A. 753. (ita ut hodie a die Palilium, ſive ab XI. Kal. Maji 1722. incipiat annus Urbis conditae 2475.) *Olympiadis* VI. anno tertio; poſt Trojam everſam A. 431.
p. 6. cum in *Judaea* pius Rex *Jotham* quintum jam annum regnum obtineret: juxta alios vero uno anno ſerius. [n] Eo tempore Romulus aetatis annum decimum octavum agebat. * Dies, quo Urbs condita eſt, fuit XI. Kalend. *Maji*; [o] qui dies *Palilia* a *Pale* paſtorum Dea, cui tum ſacra fiebant, dicebatur; & poſtea ſemper feſtus fuit habitus [p]. Urbe ita condita, cum Romulus de forma regiminis ad Populum retuliſſet, communi omnium conſenſu regnum ei eſt delatum, captiſque

n *V. Pigh. Ann. Rom. T. I. p.* 11. *Scalig. de emend. temp. L. V. p.* 385. *ed. Genev.* 1629. [*Petav. Rat Tmp. P. II. L. II. c.* 10. *& imprimis Dion. Hal. I.* 74-5 *ubi multis probat, annum primum VII. Olymp. natalem fuiſſe Romae. Octo diverſae de Romana aera opiniones examinantur in Memoriis Litterariis Acad. Pariſ T IV. aut verius T. III. p.* 54. *ſeqq. At Cl. Newtono urbs condita videtur A. poſt captam Trojam* 277. *ante C N.* 627. *regnante in Judaea Joſia pio.*] * [*Dionyſ. Hal. II.* 56. *f.*] o *Plut. Romul. p. m.* 23. *E.* p *Propert. IV.* 4. 73.

Digitized by Google

tisque prius rite auspiciis Rex fuit renunciatus; quod deinde semper servatum est q, ne quid publice, nisi *captis auspiciis*, gereretur.

Ut vero multitudinem civium augeret Romulus, inter Palatinum & *Capitolinum* montem *Asylum* aperuit r, quod patebat servis fugitivis, obaeratis & maleficis s: dicebatur autem *Asylum* ab α privativo & verbo συλάω, h. e. *spolio*; quia aliquem ibi *spoliare*, vel inde detrahere, nefas erat. t p. 7.

§. II. Verum cum etiam sic penuria mulierum res Romana hominis duntaxat aetatem duratura videretur, v nec finitimi filias suas Romanis (collecticiae quippe undique hominum turbae) elocare vellent, eos cum filiabus suis x & sororibus ad spectaculum equestre, in honorem Dei *Consi*, sive *Neptuni* celebrandum, invitavit Romulus; &, ut quisque *De ulteriore Urbis incremento.*

d *Dion. Hal. II. 6. Cic. de Divin. I. 16.* r *Dion. Hal. II.* 15. *Liv. I.* 8. s *Virg. Æn. VIII.* 342. *Juven. VIII.* 272. [*Quod etiam colligitur ex Tacit. Ann. III.* 60.] t *V. Serv. ad Virg. Aen. II.* 760. v *Liv. I.* 9. *Dion. Hal. II.* 30. *Flor. I.* 1. §. 10. x *Ovid. de Arte I.* 101.

Digitized by Google

civium suorum uxorem sibi ex constituto inde raperet, jussit. Ab hac injuria bellum cum istis gentibus est ortum; & primum quidem cum *Caeninensibus*, qui a Romulo victi, & saluberrimo consilio (quo etiam semper fere deinceps Romani sunt usi y *quodque inter praecipuas causas incrementi hujus tanti Imperii censeri debet* z) non deleti, sed in civitatem recepti sunt; ut etiam a mox *Antemnates*, & his potentiores *Crustumini*. At ultimum, ob hanc causam, & gravissimum bellum fuit cum *Sabinis*, qui proditione *Tarpejae* virginis (sed vide, quae de veritate an falsitate hujus narrationis diximus in *Hist. Reip. Rom. L. 1. c. 1. §. 4.*) arce Romanorum in monte *Tarpejo* potiti, media in Urbe praelium cum iis committebant, cum raptarum (quae jam maritis suis erant conciliatae) interceßione, pax non tantum, sed & arctissimum foedus inter duos hos populos factum est, ita, ut Sabini quotquot vellent Romam migrarent b; Urbs a Romulo pristino nomine c *Roma*; cives vero

p. 8.

Qui-

y *V. Plut. Romul. p. 27. A.* z *Cic. pro Balbo c. 13.* a *Dion. Hal. 11. 35.* b *Dion. Hal. 11. 46.* c *Plut. Romul. p. 30. A.*

Digitized by Google

Quirites dicerentur, vel a *Curibus* Sabinorum oppido; vel, quod *Curis* d Sabinorum lingua *haſtam* (*fortitudinis* ſymbolum, ut quod praecipuum telorum olim eſſet, vide Virg. *Aen.* XII. *v.* 95.) denotet; Sabinorum autem Rex *T. Tatius* aequato cum Romulo imperio regnaret. *

§. III. Poſtquam autem Rex eſſet conſtitutus Romulus, univerſum, quem poſſidebat, e agrum in tres partes diviſit; quarum una miniſteriis ſacrorum, & templis exſtruendis inſerviret; altera uſibus publicis, ut foris & baſilicis; tertia denique uſibus privatis reſervaretur. Haec poſtrema rurſus in triginta partes aequales pro numero triginta *Curiarum* fuit diviſa. Nam omnem Populum Romulus in tres partes diſtribuerat; quae vel a *tributo dando* f; vel *a numero ternario* g; vel denique (quod *De Tributis.* p. 9.

d *Dion. Hal.* II. 48. [*Ex* I. *Edit. addo Ovid. Faſtor.* II. 477.] * [*De magnitudine tam urbis quam civitatis Romanae agit Lipſius ſingulari libro. Et J. B. Caſalius de Splendore Romani Imperii. Adde Stat.* IV. *Silv.* II.] e *Dion. Hal.* II. 7. f *Aſcon. ad l.* I. *in Verr.* 5. g *Plut. Rom. p.* 31. *B. Auſon. Gryphe.* X. 79.

Digitized by Google

veriſſimum eſt) a Graeca voce τριτὺς (quae apud *Athenienſes tertiam tribus partem* notavit) *Tribus* ſunt dictae [h]; easque ſingulas iterum diviſit in decem *Curias*; de quibus mox paulo latius. Unicuique Tribui a Romulo *Tribunus* praefectus dicitur [i]; quod tamen poſterioribus temporibus non obtinuit, niſi hoc prius de Tribuno militari intelligas. Erat autem haec diviſio apta ad dilectum militarem habendum; nam ex quaque tribu primo illo tempore mille legebantur pedites (unde etiam *miles* eſt dictus a *mile* pro *mille* [k], quia veteres conſonas in medio vocis non geminabant) & centum equites; ex quibus prima *Legio* Romana conſtitit.

p. 10.

Poſt pacem, de qua diximus, cum Sabinis initam, licet plurimum aucta [l] civitate (praeſertim, cum multi, qui ex Latio & *Etruria* Romulo auxilio venerant, in Urbe reſtitisſent) idem tamen Tribuum numerus manſit, ſed nomina tum demum ſor-

h *Graev. Praef. in T. 1. Ant. Rom. Voſſ. Etymolog. hac v.* i *Vid. Dion. Hal. l. prox. d.*
k *Vid. Iſidor. Orig. IX. 13. & Varr. de L. L. IV p. 23. ed. Durdrecht.* l *Vid. Plut. Romul. p 33. A.*

Digitized by Google

sortitae sunt, ita, ut prima diceretur *Ramnensium* a *Romulo*, ut volunt [m], in quam omnes Romani, & postea a *Tullo Hostilio* Rege etiam Albani conjecti sunt; Varro [& Propert. IV. 1. 31.] hujus tribus cives *Ramnes* vocant: ut etiam *Horatius Art poët.* v. 342. *Liv. L. X. c. 6.* ubi vid. *Gronov.* Et *Varro* dicit, omnia illa vocabula *Tusca* fuisse; ita ut frustra, vel certe sine operae pretio, iis explicandis insudetur; secunda *Tatiensium*, a *T. Tatio* Sabinorum Rege, in qua Sabini omnes; tertia denique *Lucerum*, dicta vel a *Lucumone* Etrusco, qui Romulo adversus p. 11.
Sabinos suppetias tulerat; vel a *luco*, in quo asylum Romulus aperuerat: & in hanc tribum omnes peregrini, qui tum erant, & qui postea ante novam tribuum divisionem a *Tullio* institutam ex victis gentibus accesserunt, sunt relati.

Procedentibus temporibus, cum quotidie res Romana augeretur, primus *Tarquinius Priscus* [n] quintus Romanorum Rex, numerum tribuum du-

m *V. Weitz. ad Pervigil. Ven.* 72. *& Acron. ad Horat. de art poët.* 342. *Varr de L. L.* IV. 9. n *V. Fest.* v. *Sex Vestae Sacerdotes.*

Digitized by Google

duplicavit [o], retentis tamen iisdem nominibus; ita, ut dicerentur *primi Ramnenses* & *secundi Ramnenses*, & sic porro. *Servius* vero *Tullius* Rex Romanorum sextus, cum Lucerum praecipue tribus immensum augeretur, totam hanc rationem mutavit, & universam Urbem in quatuor, agrum vero Romanum in quindecim, vel septemdecim (variant enim auctores [p]) portiones divisit; quarum quaedam dicebantur Tribus *Urbanae*, quaedam *Rusticae*; ita ut ille tribus, quae ex Romuli institutione distinctae erant juxta genera hominum, distinxerit juxta loca habitationis, sive quod * ἐκ τῶν γενικῶν fecerit τοπικάς. Vid. *Sigon. de ant. jure civ. Rom. L. 1. c. 3.* *Urbanae* tribus fuerunt [q] *Suburana*, [quae & Sucusana dicebatur **] *Esquilina*, *Collina* & *Palatina*, a locis ita denominatae [r], in quas initio omnes nobiliores homines conjecti sunt.

p. 12.

Sed

o *Vid. Manut. de comit. Rom. c. 2. T. 1. Thes. Ant. R. Graev. n. 481. D.* p *Vid. Dion. Hal. IV. 15.* [Hosce numeros non convenire narrationi Dionysii observavit G. d'Arnaud in *Conject. p. 272-4.*] *[*Malim scripsisset: atque*] q *Vid. omn. Sigon. ant. jur. civ. Rom. l. 1. c. 3.* ** [*Varro de L. L. p. m. 15. & Sertorius de Notis Romanor. b. v*] r *V. Cn. Panvin. de civit. Rom. c. 48. edit. Graev.*

Digitized by Google

Sed hi, postquam *Fabius* Censor A. U. 450. omnem turbam forensem in eas conjecisset [s], & postea iis accessissent etiam libertini, in rusticas tribus sunt relati [t]; ideoque probrosum fuit, a Censoribus ex rustica tribu in urbanam transferri: postea vero A. U. 584. Ti. Gracchus Censor omnes, qui servitutem servissent, & quibus quinquennio major filius, praediave rustica pluris XXX. M. HS. non essent, in unam tribum Esquilinam conjecit. Liv. L. XLV. c. 15. [v]. Rusticae Tribus vel a *locis*, vel a *gentibus* sunt denominatae; a *locis*, ut *Romilia*, [x] *Crustumina*, &c. a *gente*, ut *Fabia*, *Horatia*, & sic porro [y]. Nomen autem tribus saepe tanquam agnomen reliquis nominibus additur; ut C. Septimius T. F. Quirina, M. Oppius M. F. Terentina. Coelius ad Cic. Famil. VIII. 7. & saepissime in Inscriptionibus. Instituit praeterea Servius Tribuum, vel Vicorum Praefectos [z], qui nomina, sexum, aeta- p. 13.

s *Liv.* IX. 46. t *Vid. Ascon. ad Cic. pro Mil.* 32. *Epit. Liv.* XX. v *Plin. H. N.* XVIII. 3. x *Varr. de L. L.* IV. 9. y *Inscript. ap. On. Panv. de rep. Rom. c.* 49. [Reliquas invenies in Append. ad *Rosini antiqq.* aut in *Gravina Origg. J. C. Lib.* I. §. 11] z *Dion. Hal.* IV. 14. *seq.*

Digitized by Google

aetatem, opes, &c. tribulium suorum scire debebant; vetuitque quemquam ex tribu sua demigrare. Postea diversis temporibus aliae adhuc Tribus additae sunt, ita ut tandem triginta quinque numero essent, a locis pleraeque dictae, ut *Stellatina*, *Pomptina*, &c. (Vid. Panvin. de civ. Rom. c. 1. T. 1. Graev.) Post bellum *Marsicum* tota Italia civitate donata, octo vel decem etiam aliae Tribus sunt adjectae [a], verum paulo post ad pristinum numerum sunt redactae [b]. Atque hae sunt triginta quinque illae Tribus, in quarum aliqua quisque civis Romanus, sive intra, sive extra Urbem degeret, censeri debebat. Manumissi tamen tribum, sive jus suffragii non statim accipiebant: hoc enim non nisi a Populo olim, & postea a Principe concedebatur. Tempore autem Pandectarum hoc jus emebatur: unde legimus, patronos aliquando jussisse, ut hacredes sui tribum libertis suis emerent. *l. 31. pr. ff. de legat. 3.*

p. 14.

De Curiis. §. IV. Diximus a Romulo singulas Tribus in decem *Curias* fuisse divisas,

[a] *V. App. Alex. Civ. L. 1. p. 641. edit. Toll.*
[b] *Vid. Gruch. de Comit. Rom. L. 1. c. 4.*

Digitized by Google

visas, quibus a raptis Sabinis nomina fuisse indita quidam volunt [c]; sed, cum ea (maximam saltem partem) ad nos non pervenerint, incerta haec sunt: dictae autem sunt *Curiae* juxta quosdam a *curando*, scilicet *sacra*; quaeque enim Curia sacra quaedam sibi peculiaria habebat, quae a *Curione* (is Curiae praeerat [d]) curabantur. Unde Curiae similes fere erant Paroeciis, vel Parochiis, ut corrupte hodie dicuntur. Vid. Fam. Nardini Romam vet. L. II. T. IV. Graev. Omnibus vero Curionibus praeerat, qui *Curio Maximus* dicebatur; Vel forte ita sunt dictae, quod Rempublicam *curarent*; hoc enim primis illis temporibus Comitiis *Curiatis* (de quibus suo loco) faciebant *Curiae*; unde etiam locus, ubi Senatus Romae habebatur, *Curia* est dictus: vel denique, & hoc verius est, a Graeco χυρία [e], quemadmodum Athenienſibus dicebatur tota populi concio legitime p. 15.

c *Liv.* I. 3. *Aliter Dion. Hal. L.* II. 47. *ex Varr. & Plut. Romulo p. m.* 30. *Vid. Fam. Nardini Romam vet. L.* II. *c.* 1. *Tom.* IV. *Graev. n.* 948. d *Vid. Plaut. Aulul.* I. II. 29. e *Vid. Graev. Praef. Tom.* I. *Antiquit.*

Digitized by Google

time convocata ad vetandum, jubendumve, quod e Republica esse censebat. In Curiarum aliquam descripti erant omnes cives, in Urbe vel in agro Romano degentes; coloni enim & municipes suas quasdam peculiares *f* Curias in coloniis & municipiis habebant. Numerus triginta Curiarum semper mansit, licet postea Tribuum numerus augeretur. *

f *Vid. Gruch. ad poster. Sigon. disp. refut. c. 6.* * [*Fuse de Tribubus agitur in Memoriis Literariis Academiae Parisiensis T.* 11. *p.* 91. *seqq. it. T.* v. *a p.* 88. *ad* 150.]

CAPUT SECUNDUM.

De Senatoribus.

p. 16. *De institutione & numero Senatorum.*

§. I. Regnum adeptus Romulus tres *Ordines* Populi Romani fecit. Et primum quidem eos, qui virtute, aetate, genere, vel opibus excellebant, a reliquis secrevit, [a] eosque * *Patricios* dixit, cujus appellationis

a *Dion. Halic.* 11. 8. * [*Quem tamen contra se citat. Namque is cum Livio* 1. 8. *f. Patres eos ait fuisse dictos, progeniemque eorum Patricios.*]

Digitized by Google

nis variae traduntur rationes. Quidam Patricios fuisse dicunt eos tantum, qui a primis *Patribus*, sive *Senatoribus*, erant orti: alii propterea *Patricios* eos appellatos ajunt, quod soli *patrem ciere*, sive *nominare* possent, quasi alii essent fugitivi, vel servi, neque suos patres ingenuos nominare possent [b]. Sed verius est, juxta *Vossium Etymolog. v. Patricii*, duas posteriores syllabas in voce *patricius* esse tantum *patris* vocis productiones, quemadmodum ab *aedilis* fit *aedilicius*, a *novus*, *novicius*, &c. Ex his porro Patriciis Romulus jussit [c] ut singulae tribus ternos, quos maxime probassent, viros legerent; & idem etiam p. 17. singulis Curiis mandavit: tum his nonaginta novem viris unum, quem ipse maxime idoneum judicasset, adjecit, cui rerum urbanarum curam committeret, quoties ipse exercitum extra fines agri Romani ducturus esset: & hi centum viri *Senatores* & *Patres* honoris, benevolentiae [d] & aetatis causa sunt dicti [e]. Et sic hodie

b Plut. *Romul.* p. 24. D. *Festus V. Patricios.*
c Dion. *Halic.* 11. 12. d *Plut. Rom.* p. 24 E. *Sal. Catil.* 6. e *Flor. I.* 1. 15.

Digitized by Google

die (ut majoris lucis causa hoc addamus) in *Anglia* dicuntur *Aldermanni*, *Hamburgi die Oberalten*, qui quinque paroeciarum nomine reliquis Senatoribus adjuncti sunt. Hinc etiam est Gallorum hodierna vox *Seigneur*, quasi *seniorem* dicas: & in patriae metropoli *Durdrechte* Senatores *Oud-raaden* dicuntur. Etiam Christianis *Presbyteri* sunt sacrorum ministri: & *Vossius de vitiis Serm. l.* 11. *c.* 8. putat, Belgice *Graven* dici Comites a *graauw*, *canus:* nam olim *Graviones* illi judices tantum fuerunt. Et haec obiter adjecta sunto. Possunt etiam dicti fuisse *Patres*, quia revera nullos alios in Senatum legerit Romulus, nisi qui
p. 18. *Patres* * essent, cum tales majorem Reipublicae curam gesturos esse censeri debeat.

Paulo post Urbem conditam Romanis & Sabinis societate junctis, ex his etiam centum Curiarum suffragio in Senatum lecti sunt: *f Tullus* quidem *Hostilius* tertius Romanorum Rex Senatorum numerum non auxit, sed Albanis Romam traductis, & nobi-

* [*Quod clare significat Liv. l. d.*] f *Dion. Hal.* 11. 47.

Digitized by Google

bilissimis eorum familiis (quales fuerunt Juliae, Serviliae, Quinctiae &c. *g*) inter Patricios adscitis Senatum supplevit: *h* Tarquinius vero Priscus, qui homo novus & peregrinae originis erat, potestati suae firmandae *i* centum ex praestantissimis plebejis inter Patricios, & inde inter Senatores retulit *, *factionem haud dubiam Regis, cujus beneficio in Curiam venerant* *k*; ita ut trecenti jam numero essent. Hi postremi Senatores tunc quidem dicti sunt *Minorum gentium*; nam aliis Senatoribus a *Bruto* allectis, tractu temporis *Majorum gentium* dici coeperunt: itaque conciliandus est *Tacitus Annalium l.* XI. *c.* 25. cum Livio *l.* 1. *c.* 25. *Junius* enim *Brutus* (vel, juxta alios, *P. Valerius Poplicola*) cum *Tarquinius Superbus* Patricium & Senatorum ordinem caedibus exhausisset, (nam qui justo majorem potestatem cupiunt, ejusmodi Concilia abolere conantur, ut praeterito seculo in Francia factum, in Anglia tentatum fuit) praecipuis ex p. 19.

B 2 equestri

g *Liv.* 1. 30. h *V. Dion. Hal.* III. 29. i *Ib.* 67. * [*Malim: centum in Patres legit, cum Livio.*] k *Liv.* 1. 35.

Digitized by Google

equestri ordine inter *Patres conscriptis* Senatum supplevit [l]; unde *Patrum Conscriptorum* appellationem (quae deinceps solennis fuit, ut nempe in Senatum vocarentur, *qui* Patres, quive Conscripti essent,) ortam fuisse multi volunt: *Panvinius* vero de civit. Rom. c. 9 omnes post Romuli primam lectionem assumtos *Patres Conscriptos* fuisse dictos asserit. *G Gracchus* Tribunus plebis A. U. 631. trecentos ex Equitibus in Senatum allegisse a *Plutarcho* dicitur; [m] at verius est, eum talem aliquam legem quidem tulisse, sed non pertulisse. Vid. Sigon. de ant. jur. Civ. Rom. *l.* 11. c. 2. [n]. A. U. 622. *M. Livius Drusus* Tribunus plebis de trecentis equitibus in Senatum legendis legem tulit [o]; verum ea, aeque ac aliae omnes ab eodem latae, statim eo caeso abrogata est. *Sullam* Dictatorem Senatum auxisse certum est [p], sed quot Senatores

p. 20.

l *Liv.* 11. 1. *Dion. Hal.* v. 13. m *In ejus vita p. m* 837. *qui locus tamen aliter explicari possit: nempe. ut ex equitibus* 300. *judices legerit Gracchus, qui simul cum* 300 *Senatoribus omnes causas judicare possent.* n *Vid. Pighii annal. ad A. U.* 631. a *Appian. Alexandr. L.* 1. *civil. p.* 630. *edit. Toll.* p. *Id. p.* 650 *&* 688.

Digitized by Google

tores adjecerit, incertum: hoc constat, post Sullam ultra quadringentos fuisse [q]. Tempore vero Julii Caesaris & per insecutas turbas Triumvirorum multis indignis (facile patientibus Triumviris, ut ita eorum tyrannis etiam magis firmaretur) in Senatum se ingerentibus, numerus Senatorum vel ad mille excrevit; ideoque ab *Augusto* [r], postquam rerum potitus est, ad pristinum numerum sexcentorum debuit redigi. Et haec de numero & institutione Senatorum dicta sunto.

§. II. *Lectus* fuit *Senatus* primo quidem, uti vidimus, ab ipsis Regibus, iisque pulsis, a Consulibus. Nam, licet ex verbis Ciceronis *pro Sextio c.* 65. (*deligerentur autem in id Consilium* ab *universo populo*) videri possit, ante Censores creatos, Senatores nominante Consule a Populo fuisse cooptatos, rectius tamen & *Hottomannus* & Cl. *Graevius* apud Ciceronem pro *ab* legunt *ex*. Quod non videtur observasse R. Abbas *Vertotius* in *epist. ad Ill. Stanhopium de difficultatibus quibusdam circa constitutionem Senatus Rom. p.* 20. donec A. U. 310. *Censores* crearen- *De lectione Senatus.* p. 21.

B 3 tur,

q *Vid. Cic. Attic.* 1. 13. r *Suet. Aug.* 35.

Digitized by Google

tur, quibus id munus peculiariter fuit demandatum: & ſemel tantum libera Republica *Dictator Senatui legendo* creatus legitur, poſt cladem ſcilicet *Cannenſem*, *N. Fabius Buteo* s. Sub Imperatoribus *Triumviri Senatui legendo* creati ſunt t. Cujus Senatoris nomen a Cenſore Senatum legente primum recitabatur, ille erat & dicebatur *Princeps Senatus*; isque olim quidem fuit qui primus Cenſor ex iis, qui viverent, fuiſſet. Sed poſt A. U. 544. quem Cenſor digniſſimum cenſuiſſet, eum Senatus Principem legebat v. Licet autem haec dignitas nec imperium, nec poteſtatem conferret, tamen ampliſſima omnino habebatur,
p. 22. quia ſcilicet nemo, niſi vita innocentiſſime acta, eo adſpirare poterat, unde honoris cauſſa ſaepe aliquis inde deſignatur x: ac fere, qui ſemel Princeps Senatus lectus fuerat, ſequentibus lectionibus eam dignitatem retinebat y: eaque dignitas *Principatus* dicitur z: &

s *Liv.* XXIII. 23. [*In meis exempl. legitur M. Fabius Buteo: Solus autem Sigonius malebat N.*] t *Suet. Aug.* 37. v *Liv.* XXVII. 11. x *Cic. pro Rabir.* 7. *Id. Phil.* VIII. 40. y *Liv.* XXXIX. 52. z *Cic. fragm. Or. pro Scauro. Vid. Onuph. Panvin. Faſt. L.* V.

Digitized by Google

& hinc postea ipse Imp. *Princeps* fuit dictus; quae vox proprie tantum *ordinem* notat, non *potestatem.*

Singulis lustris Senatus ab alterutro Censore recensebatur; & si quis moribus esset amplissimo ordine minus dignis, vel censum minuisset Senatorium [a], in recitatione catalogi Senatorii nomen ejus silentio praetermittebatur; ita tamen, ut praeteritioni caussa adderetur. Vide Val. Max. l. 11. c. 9. n. 2, 3, 4, 5. atque eo ipso, nulla alia nota adscripta *Senatu motus* habebatur, hoc est, *Senator porro non erat.* Senatu tamen moti infames non erant, nisi infami judicio, vel de ambitu damnati essent. *Dio Cassius l.* XXXVI. *p.* 8. *seq. edit. regiae* 1548. Ita ut etiam in judices legi possent. Cic. *pro Clu. c.* 42. *seq.* p. 23. Porro lege Cassia cautum fuit, ut quem populus damnasset, cuive imperium abrogasset, in Senatu nec esset. Ascon. ad Cornel. l. p. 969. ed. Graev. *

§. III. In Senatoribus legendis haec quinque potissimum spectabantur, *genus, ordo, census, aetas* & *Magistratus.* PRIMO, antiquissimis temporibus so- *Requisita, ut quis Senator esse posset.*

a *Cic. Fam.* XIII. 5. * [*Sub finem Orat. pro C. Cornelio.*]

Digitized by Google

lis Patriciis aditus in Senatum patuit; adeo ut illi, qui a Tarquinio Priſco [b], & deinde a Junio Bruto ex plebe fuerunt allecti, prius inter Patricios cooptari debuerint [c]; at circa tempora Decemvirorum, ſive circa A. U. 302. plebeji directo in Senatum admiſſi videntur [d]. SECUNDO, quod ad ordinem, ſervatum eſt, ut ex equeſtri maxime ordine Senatores legerentur; unde equeſtris ordo *Seminarium Senatus* [e] appellatus fuit: ſed hoc tamen perpetuum non fuit; *Appius* enim *Claudius* Cenſor etiam libertinorum filios in Senatum legiſſe traditur *f.* TERTIO etiam ratio fuit habita *Cenſus* *, qui antiquiſſimis quidem temporibus nullus ſpectatus fuiſſe videtur [g]; ſed florente Republica fuit 800. *HS.* ſive 800000. *nummorum ſeſtertiorum*, qui faciunt noſtra moneta 20000. *Philippaeo-*

p. 24.

b *Dion. Hal.* III. 67. c *Id.* V. 13. d *Vid. omn. Sigon. de jure ant. civ. R. L.* II. 2. e *Liv.* XLII. 61. f *Id.* IX. 46. *Suet. Claud.* 24. [*Qua in re proauctorem generis ſui ſe ſequi, falſo dictitavit Claudius Caeſar. Suet. ib.*] (*Namque Appii letionem per vim & ignominioſe factam, ex utroque auctore adparet. F. R.*) * [*Cenſus ſ. Senatorius ſ. Equeſtris non modo ad adipiſcendum, ſed ad tuendum quoque & retinendum ordinem requirebatur. Gravin. Origg. I. §. 3. med.*] g *Plin. H. N. praef. L.* XIV.

Digitized by Google

paeorum; vel, ut alii, *Imperialium*: verum Augustus jussit [h], ut census Senatorius esset 1200. *HS.* hoc est, 30000. *Philippaeorum*, vel *Imperialium*; juxta *Dionem* vero. *Cassium libr.* 54. 1000. *HS.* * Nempe *Suetonius*, *loco in margine citato*, posuit censum, quem primum invenit Augustus ad Remp. accedens; & quem reliquit moriens. *Dio* vero talem posuit, ut primum post bellum civile constitutus fuerat; & ut deinde primo fuerat auctus. QUARTO, *aetatis* quoque habitam fuisse rationem certum est [i]: sed quae ea fuerit non satis constat: verum cum, ut QUINTO loco innuimus, ex iis fere tantum, qui jam *Magistratum* aliquem gessissent [k], lecti sint, primusque, qui in Urbe caperetur, magistratus fuerit Quaestura, (nempe ex muneribus honoratioribus; nam vigintiviratum, ex. gr. etiam juniores capiebant,) consequens est, neminem ante quaestoriam aetatem Senatorem fieri potuisse [l]: ea autem probabiliter fuit annus aetatis vicesimus p. 25.

B 5 quin-

h *Suet. Aug.* 41. *[i.e. 25000. *Philipp. sive* 75000. *floren. quo facit Tacit* 1. *ann* 75. & 11. 37.]
i *Tacit.* XV. 28. k *Vid. Sigon. de ant. jur. civ. Rom.* 11. 2. l *Vid. Zamosc. de Senatu Rom.* 1. 8.

Digitized by Google

quintus [m], ut infra dicemus [v. pag. 89. & 139.] Licet autem aliquis magistratum gessisset, propterea tamen continuo Senator non erat [n], nisi a Censoribus in Senatum esset lectus; sed Equites, qui Curulem magistratum gesserant, licet Senatores proprie non essent, tamen jus suffragii in Senatu habebant; ita, ut ipsi quidem sententiam non dicerent, sed ut *pedibus in aliorum sententiam irent*; (qui mos hodieque a Cardinalibus in eligendo Papa servatur. Vid. *Amelott. ad Tacit. A. l.* VI. *c.* 12.) unde hi Senatores *Pedarii* sunt dicti [o]. Verum, ut hoc addam, probabilis satis videtur *Manutii* opinio, qui vult (de *Sen. Rom. c.* 1.) Quaestores, Tribunos & Aediles plebis, quamdiu magistratum gererent, aditum in Senatum habuisse; Curules vero magistratus

m *Vid. omn. Dion.* LII. *p.* 323. *edit. reg.* [*Quinct.* XII: 6 *& inprimis Lipsii Excurs. D. ad Tacit. Ann.* III. 29. *adde Floccum de Potest. Rom. L.* II. *c.* 1. *p. m.* 58-9. *Manutius ad Cicer.* II. *Verr. c.* 49. *triciesimum annum praescriptum putat*] n *Gell.* III. 18. [*Cic. in Verr. L.* II. 51. *pr. Adde Floccum ib. pag.* 55. *&* 57.] o *Id. Gell. d. l.* [*At ipse Gellius eam opinionem reprobat, aliamque veriorem proponit: quam ibi velim legas.*]

Digitized by Google

tus semper; imo hos in legendo Senatu a Censoribus, nisi iontica causa esset, praeteriri non potuisse. p. 26.

§. IV. *Insignia* Senatorum fuerunt, *Insignia Senatorum.*
PRIMO *Latus clavus*, sive *tunica laticlavia* p, (χιτὼν πλατύσημος) hoc est, *cui linea purpurea oblonga & quadrata instar fasciae erat adsuta* q, quae fascia *clavus* dicebatur; *latus* autem, quia Equites *angustiorem* habebant; de quo suo loco: SECUNDO, *Calcei nigri* r ad medium usque crus subducti [hinc proverbium: *calceos mutare*, de quo vide Erasmi Chil.] TERTIO, *lunula argentea*, sive *figura numeri centenarii in calceis* s, quod, scilicet, primi Senatores *centum numero* fuissent: QUARTO, *locus separatus in spectaculis* proxime podium, vel arenam; qui locus dicebatur *Orchestra*, undè haec vox aliquando pro *ipso Senatu* ponitur t, quae proprie quidem significat, *locum ubi histriones saltabant*; ab ὀρχοῦμαι, *salto* juxta quem proxime Senatores sedebant; verum a theatro etiam ad alia spectacula haec vox translata fuit.

§. V.

p Ovid. *Trist.* IV. 10. 35. q *Vid. Graev. Praef.* T. VI. *Ant.* R. r *Horat. serm.* I. VI. 27. s *Juven.* VII. 192. t *Id.* III. 178.

Digitized by Google

De ratione habendi Senatum. p. 27.

§. V. Jus convocandi Senatum habebant olim quidem Reges, Regibusque pulsis Consules, Dictatores, Magistri Equitum [v], Praetores, Tribuni plebis, Praefecti Urbis; &, qui extra ordinem Reipublicae praefuerunt, Decemviri legibus scribendis, Tribuni militum consulari potestate, & Triumviri Reipublicae constituendae: de Praefecto Urbis Latinarum causa dubitatum fuit, quum ea aetate fieret, quae senatoria non esset [x]; verius tamen videtur, eum Senatum cogere potuisse. Observandum autem est, minorem magistratum non potuisse habere Senatum, nisi absente majore, ut Cornutus Praetor Urbanus absentibus Consulibus Senatum habet more majorum. Cic. *Famil. L.* X. *n.* 12. & hoc etiam non nisi in re nova fieri poterat. Ib. *L.* VII. *n.* 28. quod tamen non obtinuit in Tribunis plebis, qui etiam invito Consule Senatum vocabant, ut colligi potest ex Cicerone de Orator. L. III. in initio. Convocabatur autem Senatus vel edicto, in quo caussa convocationis addi so-

v *Liv.* VIII. 33. *Dio l.* XLII. *p.* 197. *edit. Lat.*
x *Gell.* XIV. 8.

Digitized by Google

solebat. Vid. Tac. *Ann. L.* II. *c.* 28. *f.* vel per praeconem *y*; & si quis Senator non adesset, pignoris captione multabatur *z*. Haberi non potuit Senatus nisi in *Templo*, hoc est, *in loco ab Auguribus consecrato a*; unde in Curiis *Hostilia*, *Julia*, *Pompeja* templa constituta sunt: verum etiam saepe in templis vulgo ita dictis habebatur *b*, ut in templo *Honoris*, *Apollinis*, *Concordiae c*, *&c. d*. Et hinc templum Vestae non fuit augurio consecratum, ne illuc conveniret Senatus, ubi erant virgines *e*. Legatis autem, quos in Urbem admittere nolebant, & magistratibus, qui ad Urbem erant, Senatus in aede *Bellonae* extra Urbem dabatur. *Liv. L.* XXXI. *c.* 47. *L.* XXXIII. *c.* 22. & 24. *&c. Festus v. Senacula.* p. 28.

Legitimum *tempus* habendo Senatui erant Kalendae, Nonae & Idus cujusque mensis: sed, si necessitas * urgeret, omnibus diebus haberi poterat; nisi Co-

y *Vid. Zamosc. de Senat. Rom.* II. 4. *Juven.* IV. 75.
z *Cic. Phil.* I. 5. *Liv.* III. 38.
a *Gell.* XIV. 7.
b *Liv.* XXXVII. 52. *Sallust. Catil.* 47.
c *Coelius ad Cic. Famil.* VIII. 8.
d *Sallust. Catil.* 47.
e *Serv. ad Virg. Aen.* VII. 153.
*[Hinc *legitimus Senatus* pro ordinario; *indictus* pro convocato extra ordinem. Gravina *Origg. J. C.* 1. §. 16.]

Digitized by Google

Comitiales essent, hoc est, *quibus re ipsa Comitia haberentur*, non quibus haberi
p. 29. possent; uti abunde probat *Zamoscius* [i. e. *Sigonius*] *de Senat. Rom.* II. *c.* 7. Ex instituto vero Augusti singulis modo Kalendis & Idibus habebatur Senatus; ita tamen, ut mense Septembri & Octobri nullos alios adesse necesse esset quam sorte ductos, per quorum numerum Senatusconsulta confici possent *f*: nam, ex. gr nemo legibus solvi poterat, nisi ducenti Senatores adfuissent, ex lege quam tulit Cornelius Tr. pl. A. U. 686. *g* quod fecit Augustus specie quidem, ut molestiam muneris Senatorii levaret; sed revera, quia minus expediebat ei, qui libertatem patriae suae oppresserat, frequenter adeo tam augustum procerum concilium convenire.

Nullum ergo Senatusconsultum fieri potuit, nisi legitimus adesset Senatorum numerus *h*; quis vero ille fuerit, non satis constat: ante Sullam numerus centenarius sufficisse videtur; sed Augusti aetate quadringenti desiderabantur, quod tamen ipse abo-

f Suet. Aug. 35. *g Ascon. argum. in Or.* I. *pro Corn.* *h Vid. Liv.* XXXIX. 18.

Digitized by Google

abolevit; &, ut infra eum numerum Senatusconsultum fieri posset, jussit [i], ut etiam ea ratione sensim Senatus potentiam enervaret. Hinc autem mos inoleverat, ut qui Senatusconsulto intercedere vellet, diceret Magistratui ad Senatum aliquid referenti, * *Numera Senatum.* p. 30.

Magistratus, qui Senatum habiturus erat, ante Curiam hostiam immolabat, & auspicabatur; [k] atque ita demum Curiam intrabat. Olim *fere* servabatur, ut primus sententiam rogaretur Princeps Senatus [l]; &, si post [m] Comitia consularia Senatus haberetur, Consul designatus: & hoc merito, ut, nempe, cautius & circumspectius censeret, quia executio decretorum Senatus facile, & plerumque se in eorum consulatum extenderet. Vid. *Appian. Alex. Civ. l.* 11. *n.* 430. Celeberr. *Jo. Vinc. Gravinam de ortu & progr. jur. civ. l.* 1. §. 18. *fere* dico; nam jam olim libertatis consularis fuisse videtur, ut eum, quem vellet, primum

i *Dio Cassius L.* 54. *f.* * [*Vide Fest. h. Vv. & Brissonium de Formulis p.* 183.] k *Vid. Suet. Jul.* 81. l *Gell.* XIV. 7. m *Cic. Phil.* V. 16. *Sallust. Catil.* 50.

Digitized by Google

mum rogaret [n]. Tempore vero Julii Caesaris, vel paulo ante, Consul, [o]
p. 31. quem voluisset, primum rogabat; (modo ex Consularibus [p] esset) & inde reliquos pro ordine dignitatis, (honoris enim & amicitiae signum hoc erat [q]) ut primum Consulares, deinde Praetorios, & sic porro: post Aedilicios autem ordo aetatis in rogandis sententiis servatus esse videtur [r]: & aliquando honoris causa quibusdam concessum est, ut consulari loco sententiam dicerent, licet Consules nunquam fuissent [s]. Tum etiam servatum fuit, ut quem Consul Kalendis Januariis primum rogasset [t], eum deinceps toto anno primum rogaret; sed postea hoc, ut alia, quoque neglexit Caesar: & Augustus nullum ordinem servavit: prudenti consilio, ut ita parati ad dicendum venire cogerentur [v]. Quod si res maximi momenti esset, aliquando jurati Senatores sententiam dicebant [x]. Fiebant Senatus-

n *Liv.* v. 20. o *Suet. Jul.* 21. p *Vid. Cic. Famil.* x. 12. q *Vid. eund. post red. in Sen.* 7. r *Dion. Hal.* vii. 21. s *Cic. Philipp.* 1. 6. t *Gell.* iv. 10. v *Suet. Aug.* 35. x *Liv.* xxvi. 33. *& ibi Gron. Id.* xxx. 40. xlii. 21.

Digitized by Google

tus-consulta ordinario *per discessionem*, hoc est, ita, ut, qui censuisset, in certam Curiae partem *discederet*, eumque, qui idem censerent, sequerentur; unde *pedibus in alicujus sententiam ire* dicimus pro *eam amplecti* y [& contra: *discedere in alia omnia*] cujus locutionis exempla passim sunt obvia. p. 32.

§. VI. *Referre* Magistratus *ad Senatum* debebat, primum de rebus divinis, tum de humanis z: neque Magistratus tantum, qui Senatum habebat, ad eum referre poterat, verum omnes, quibus jus Senatum convocandi competebat; unde aliquando legimus, diversa a diversis Magistratibus eodem tempore fuisse relata a. Sed Consul vetare poterat, ne quid se invito ad Senatum referretur: quod de Tribunis plebis tamen non est intelligendum; nam illi non tantum de alia aliqua re referre poterant, & ad relationem Consulis aliquid addere, vel eam mutare b; verum etiam, si ille referre nollet, ipsi id facere poterant, c vel etiam ejus *De ratione referendi ad Senatum.*

C re-

y *Vid. omn. Plin. Epist.* VIII. 14. z *Gell.* XIV. 7. a *Cic. Philipp.* VII. *init.* b *Vid. Manut. ad Cic. Famil.* I. 1. c *Ibid.* I. 16.

Digitized by Google

relationi intercedere [d]; quod jus quoque omnibus, qui parem majoremve cum referente Magistratu potestatem
p. 33. habebant [e], competebat: potuit etiam Consul, videns, quo animi inclinaturi essent, antequam omnes sententiae dictae essent, orationem paraeneticam interponere; cujus rei exemplum est *quarta Catilinaria*; eam enim Cicero habuit ante, quam *Cato* sententiam dixisset. Perdita autem Rep. Princeps, licet Consul non esset, de una, duabus, tribus rebus referre poterat; quod jus primae, secundae, tertiae relationis dicebatur. Vid. *Casaub. ad Suet. Jul. c.* 20. *Lipsius ad Tac. Ann. L.* XV. *cap.* 22. *Cl. Barbeiraccium ad Gron. de L. Regia p.* 48. *seqq. ed. Gall.* Gravinam *libr. sing. de Rom. Imp. p. m.* 473. [f] Quod si aliquis in dicenda sententia plures res complexus esset, quisque Senator dicere poterat, *Divide*; ut scilicet de unaquaque re seorsim referretur. * Et magna haec vis erat referentis ad Senatum, quod duas

d *Vid. Tacit. Annal* 1. 13. e *Cic. de LL.* III. 3. *Gell.* XIV. 7. f *Ascon. ad Verr.* III. 46. * [*Cic Famil.* 1. 2. *Senec Epist.* 21. *sub f. Plura dabit Brisson. de Formulis L.* II. *p.* 182-3. *Adde omnino Ascon. in Milon. c.* 6.]

Digitized by Google

duas res aliquando ita una rogatione comprehenderet, ut dividi vix possent. Vid. Polyb. exc. leg. n. 129. Senatorum *g* etiam singulorum † jus erat, cum de aliqua re Consules retulissent, & ad se ordo dicendi perveniset, de alia quadam re, quam e Republica esse ducebant, sententiam suam addere, & petere, ut Consules de ea re ad Senatum referrent, quod *censere* dicebatur *h*: & hoc aliquando faciebant, ut *diem dicendo eximerent*; (sic enim proprie loquebantur, *i* vel *diem consumere*. Cic. *Att. L.* IV. *n.* 2. *& in Verr.* II. *c.* 39. & *tollere diem*. Id. *de LL.* III. *c.* 18.) nam post horam decimam nova relatio in Senatu non poterat fieri *k*: nec post solem occasum Senatusconsultum fieri poterat *l*. Sententiam stantes dicebant, unde *excitari* dicitur *Postumius* ap. p. 34.

g Ascon. ad Cic. pro Mil. 6. Vid exemp. ap. Liv. VIII. 14. *& omn. Senec de vita beata 2. & epist.* 3. † [*Non adeo singulis hoc licebat, sed praecipuis tantum; nam juniores non rogabantur, V. Zamosc. de Sen. R.* X. *quamquam neque Gron. mox citandus, hoc distinxit* F. R.] *h Vid. Cic. pro Sex.* 32. *Gruev. ad Suet. Jul.* 20. (*Gron. obs.* I. 22. *& Suet. Aug.* 35. F R.) *Gell.* IV. 10. *i Quintil dial. de orat.* 19. *k Senec. de tranquil. an. c. ult. l Cic. Phil.* III. 10.

Digitized by Google

Liv. *L.* IX. *c.* 8. cum jubetur sententiam dicere. Vid. etiam Cic. ad Att. L. 1. n. 13. * Quod si aliquis intercessisset, non *Senatusconsultum*, sed *Senatus-auctoritas* perscribebatur; quod etiam fiebat, si Senatus alieno loco, aut tempore, aut non legitimo edicto, aut numero conveniisset [m]. Hoc casu de ea re ad Populum referebatur; cujus rei insigne exemplum est in epistolis *Coelii* ad Ciceronem, quae exstant inter eas, quas vulgo *ad Familiares* dicunt, libro octavo. Consul autem sententiam, quam vellet, primam pronunciare poterat, ut in eam discessio fieret; quae ipsius maxima vis in Senatu erat [n]: ejusque formula talis fere erat, *Qui hoc censetis illuc transite; qui alia omnia, in hanc partem:* rationem hanc subjicit *Festus* [o], *his verbis praeit, ominis videliceet causa, ne dicat, qui non censetis*, quae ex ridicula veterum superstitione desumpta sunt. Primus autem discedebat, qui retuliisset. [p] Senatus-

p. 35.

* [*Confer notulam Annae Fabri ad Hom. Il. A.* 58.] m *Dio L.* 55. *non procul ab init. qui locus est clariss.* [*Adde omnino Gravin. Origg. J. C. l.* §. 23-4.] n *Cic. Famil.* 1. 2. *ubi Vid. Man. & Gron.* [*Grav. ib.* §. 19. *f.*] o *Vid.* v. *qui hoc censetis; &c.* p *Manut. ad Cic. l. d.*

Digitized by Google

tusconsulto facto ii, in quorum sententiam factum erat, nomina sua subscribebant [q]; de qua re festive loquitur Cicero Famil. IX. n. 15. & tum in aerarium condebatur, [r] ubi etiam p. 36. leges & alia scripta ad Rempublicam pertinentia adservabantur: olim vero in aedem Cereris Aedilibus custodienda dabantur [s]. Locus autem ubi *tabulae* publicae custodiuntur, *tabularium* dicitur. [t] His peractis Senatus dimittebatur ab eo, qui Senatum habuerat, solemni formula, *Non amplius vos moramur, Patres Conscripti* [v]. Res, de quibus ad Senatum referebatur, erant omnes, quae Reipublicae administrationem spectabant, praeter creationem magistratuum, lationem legum, & belli vel pacis arbitrium [x], quarum rerum potestas penes Populum erat. Erat itaque Senatus consilium sempiternum Reipublicae praepositum: deligebantur autem in id consilium * ab universo populo, adi-

q *Vid. Cic. Famil.* XV. 6 *Liv.* XXXIX. 4. r *Tacit. Ann.* III. 51. s *Liv.* III. 55. t *Cic. pro Rabir.* 3. *Liv.* XLIII. 16. v *Capitol. in Anton. Phil.* 10. x *Dion. Halic.* IV. 20. & VI. 66.
* [*Nonne voluit*, ex univ. pop.?]

Digitized by Google

tusque in illum ſummum ordinem omnium civium induſtriae ac virtuti patebat. Senatus Reipublicae cuſtos, praeſes, propugnator collocatus erat; & hujus ordinis auctoritate uti ma-
p. 37. giſtratus, & quaſi miniſtros graviſſimi conſilii eſſe, voluerunt majores *y*. Judices etiam ex Senatu legebantur usque ad legem *Semproniam* a C. *Sempronio* Graccho A. U. 631. latam, qua judicia a Senatu ad Equeſtrem ordinem tranſtulit; quae tamen poſtea cum Senatu rurſus ſunt communicata. Denique aerarii quoque cura ſuprema penes Senatum fuit *z*. Ex quibus omnibus rebus patet, dignitatem Senatoriam in Republica Romana fuiſſe maximam; unde etiam hic ordo *Ampliſſimus* ordinario cognomine dicebatur *a*. *Sanctiſſimum ordinem* eum vocat Cic. pro *Rege Dejotaro c.* 3. *ſummum Pop. Rom. populorumque & gentium omnium ac Regum conſilium*, idem *pro domo ſua c.* 28. [Maximum ordinem *Martial.* IV.

y Vid. Cic. pro Sext. 65. *& de ſingulorum ordinum officiis & poteſtate vid. omn. Polyb.* VI. 13. *ſeq* *z Polyb.* VI. 11. *a L.* 30. *pr. ff. ad SC. Vellej.*

Digitized by Google

IV. 2.] *Patrum sanctum concilium*, *Horatius od.* IV. 5. & *Curiam*, Cicero *pro Milone c.* 33. *Templum sanctitatis*, *amplitudinis*, *mentis*, *consilii publici*, *caput Urbis*, *aram sociorum*, *portum omnium gentium*, *&c.* Sub Imperatoribus sane, comitiis ad Senatum translatis, hic in jura Populi successit. Vid. Cl. Gravinam *lib. sing. de Rom. Imp.* §. 16. *seq.* & ita etiam legislatoria potestas ad Senatum transiit. Ibid. §. 20. Et haec de primo Ordine dicta sufficiant; transeamus jam ad *secundum Ordinem*, sive *Equestrem.* p. 38.

CAPUT TERTIUM.

De ordine Equestri.

De origine ordinis Equestris.

§. I. Romulus, cum Populum Romanum in tres tribus divisisset, ex quaque Tribu centum juvenes genere, opibus, reliquisque dotibus praestantissimos legit, qui *equo* mererent, quorumque opera ad custodiam corporis sui uteretur. Hi *Celeres* primo sunt dicti, sive a primo eorum Praefecto *Fabio Celere*; sive potius a Graeco Κέλης,

Digitized by Google

(*Aeolice*, Κέλης) quod *Celerem* notat; ut recte censet *Jul. Caes. Scaliger Poëtices* 1. *c.* 22. Distributi autem fuerunt a Romulo in tres Centurias, quae *Ramnensium*, *Tatiensium* & *Lucerum* iisdem nominibus ac priscae illae Tribus dicebantur. Tarquinius Priscus numerum eorum auxit, ita ut essent mille & octingenti, * eodem tamen Centuriarum numero retento: Servius vero Tullius octodecim Equitum Centurias conscripsit: & haec origo Equestris ordinis fuit. Et hic summae utilitatis in Rep. fuit; inter Senatum & plebem, ut vinculum aliquod medium intercedens [a]. Postea autem *Equites* sunt dicti non omnes proprie, qui *Equo* merebant; sed ii tantum, qui a Censoribus in ordinem Equestrem lecti, & *equo publico* erant donati; (omnes enim Patricii non erant Equites, ut qui, exempli gratia, censum equestrem non habebant [b]) quidam vero etiam equo privato militabant. [V. *Gravin. L. I.* §. 2.]

p. 39.

§. II.

* [*Liv.* 1. 36.] a *Vid Gravin. de Or. Jur. Civ. L. II. p. m.* 304 b *Liv.* III. 27.

Digitized by Google

§. II. In Equitibus legendis spectabatur *Aetas*, *Genus* & *Census*. Primo, *Aetas* requirebatur octodecim circiter annorum. [c] Secundo, *Genus* quidem erat promiscuum, patricium & plebejum; sed tamen ingenui esse debebant, nisi quod sub Imperatoribus aliquando libertini hac dignitate donati sunt. [d]. Tertio, spectabatur *Census*, qui florente Republica fuit 400. *HS.* hoc est, *florenorum Hollandicorum* 25000. [e] [imo 30000. *vid. p.* 540] *Quid requisitum fuerit, ut quis Eques esse posset.* p. 40.

§. III. *Insignia Equitum* fuerunt primo *Equus publicus*, quo Censor eos donabat [f], vel etiam Dux exercitus militiae tempore. Secundo, *Annulus aureus*; [g] plebs enim *ferreis annulis* fere utebatur; [h] unde dictio est orta: *Annulo aureo donari* [i], qua significatur, *inter Equites legi*. Tertio, *angu-* *De insignibus Equitum.*

c *Dio L.* 52. *p.* 476. *edit. Lat.* d *Suet. Galba* 11. e *Martial.* v. 26. [& 39. *lt* IV 67.] *Juven.* XIV. 323. *Horat. Epist.* I. 1 57. f *Liv.* V. 7 *Cl. Graev. Praef ad T.* 1. *Ant R.* g *Horat Serm.* II. VII 53. *Juven.* XI 43. h *Plin H. N.* XXXIII. I. *Juven.* III. 151-9. [*Quod tamen sero coepit: quum vel triumphantes annulis ferreis antea usi fuerint Jecum Martialis* V. *epigr.* 29. *L.* III.] i *Suet. Jul.* 39.

Digitized by Google

ſtus clavus, [k] ſive *Tunica anguſticlavia*, στενόσημος χιτών; cum Senatores ut vidimus, *latum Clavum* geſtarent: & ſine his inſignibus in publico conſpici tam Equiti, quam Senatori turpiſſimum erat. [l] Quarto, *locus ſeparatus in ſpectaculis publicis: Roſcius* [m] enim *Otho* Tribunus plebis A. U. 686. legem tulerat, [n] ut Equites in *quatuordecim gradibus* proxime orcheſtrae
p. 41. junctis ſederent; unde dicimus, *ſedere in quatuordecim*, [o] pro *Equitem eſſe:* pro quo etiam dicebant, *ſedere in Equeſtribus.* [p]

De muneribus Equitum.

§. IV. *Munus Equitum* erat primo, ut bella obirent; nam in iis vel praecipuum robur exercitus Romani conſiſtebat: [q] Secundo, ut judicia exercerent, [r] utique poſt legem Semproniam, qua (ut capite praecedente diximus) judicia a Senatu ad Equeſtrem ordinem ſunt tranſlata; ſed quae, ut ibidem vidimus, rurſum cum

k *Ovid. Triſt.* IV. X. 35. l *Horat. l. d. Gell.* XIII. 21. m *Liv. Epit.* 99. n *Horat. Epiſt.* I. 1. 62. [*Quam legem Domitianus revocavit, Martial.* V. 8. & 14. & 36.] o *Suet. l. prox. d.* [*Martial.* V. 28.] p *Vid. Petron.* 126. q *Liv.* XLII. 61. r *Senec. de benef.* III. 7.

Digitized by Google

cum Senatu communicata sunt. Equites etiam Romae vectigalia conducebant * ; idque in societates quasdam divisi. Cic. *Famil. l.* XIII. *n.* 9. Quique tali Societati praeerat, *Magister Societatis* dicebatur, *ib.* Et adeo honorati hi erant, ut *scripturarios*, sive publicanos *amplissimos homines* vocet Cicero *ibid. ep.* 65. *Honestissimos & ornatissimos*, *Or. pro L. Manil. c.* 7. *& pro Plancio c.* 9. dicit, *florem Equitum R. ornamentum civitatis, firmamentum Reip. publicanorum ordine contineri.*

§. V. Dignitas Equitum Senatoriae proxima fuit, quia ex iis Senatores legebantur ; [s] unde hic ordo *Senatus seminarium* est dictus: [*Minor ordo* Martiali vocatur IV. 2.] [t] quam dignitatem etiam Census & reliqua, quae jam diximus, adstruunt : & hinc quoque *splendor* Equitibus proprie tribuitur. [v] Nec parvum huic Ordini splendorem afferebat *annua Transvectio* ; p. 42. *De transvectione Equitum.*

* *V. Cl. Burmanni Dissert. de Vectigall. P. R.*]
s *Vid. Ovid. Trist.* IV. X. 35. t *Liv.* XLII. 61. *Lamprid. Alex. Sev.* 19. v *Cic. Famil.* I. 3. *& ibi Manut. quem vide & ad l.* 11. *in Verr.* 71.

Digitized by Google

ctio; [x] quae fiebat hoc modo. Quotannis, idibus *Quinctilibus*, hoc est, decimo tertio [*Legend.* decimo quinto.] die *mensis Julii*, omnes Equites corona oleaginea cincti, togas palmatas [y] sive *trabeas* induti, equis suis insidentes & ornamenta militaria, quae ab Imperatoribus virtutis causa acceperant, manu gestantes ab aede *Honoris* extra Urbem ad Capitolium transvehebantur. Et hoc quidem quotannis fiebat: (eoque tempore etiam in jus eos vocare non licebat [z]) sed quinto quoque anno, dum ita transveherentur, ad Censorem in sella curuli ante Capi-
p. 43. tolium sedentem accedebant, & ex equis descendentes manu eos ante Censorem traducebant. Quod si tum Eques aliquis esset corruptis moribus, [a] vel censum suum equestrem minuisset, vel denique equum negligentius habuisset, [b] Censor, ut *equum venderet*, jubebat (isque proprie *impolitiae*, hoc est, *incuriae* notari dicebatur [c]; atque eo ipso talis Eques ordine equestri

x *Vid. Dion. Hal.* VI. 13. [*Adde Valer. Max.* II. 2. *ex.* 9. *e prima Edit.*] y *Vid. Octav. Ferrar. de Re Vest.* II. 5. & 8. [*Plin.* XV. 4.]
z *L.* 2. *ff. de in jus voc.* a *Vid. Suet. Cajo* 16.
b *Gell.* IV. 20. c *Id.* IV. 12.

Digitized by Google

stri motus censebatur; sin placuisset Eques, *equum traducere* jubebatur *d*. Recitabat etiam Censor hac occasione Equitum catalogum; &, quem primum recensuisset, is *Princeps juventutis* dicebatur *e*: non quidem quod revera omnes juvenes essent, (multi enim in hoc ordine consenuerunt, & quidem viri illustrissimi, ut, ex gr., *Maecenas*, ille Augusti Imperatoris amicus, [& Pomp. Atticus] sed quod prima institutione ita fere fuissent: & praeterea aetas juvenilis olim apud Romanos ad annum aetatis quadragesimum quintum extendebatur *f*: nec ex nostris hodie moribus de hac appellatione, & similibus, judicari debet, cum *adolescentulus* etiam dicatur Julius Caesar, cum Pontificatum Maximum peteret, *g* cum tamen esset annorum triginta sex, ut ex *Suetonio* patet, qui eum Quaesturam anno demum trigesimo tertio aetatis gessisse scribit; *h* & postea etiam Aedilitatem, p. 44. ante-

d *Ovid. Trist.* II. 89. e *Vid. Tacit. Annal.* I. 3.
f *Dion. Hal.* IV. 16. g *Sall. Catil.* 49. [*Et Liv.* IX. 17. *Alexandrum M. adolescentem ait successisse. Vid. J. F. Reizii Ambigua in voce Adolescens.*] h *c.* 7.

Digitized by Google

antequam Pontifex fieret, geſſit *i*. Et ſeipſum *adoleſcentem* vocat Cicero, cum jam eſſet Conſul *k*. Sub Principibus haeredes Imperii *Principes Juventutis* ſunt dicti *l*.

i *Vid. Manut. ad Salluſt. d. l.* k *Philipp.* 11. *f.*
l *Vid. numm. ad Spanh. Diſſ.* XII. *p.* 353. [*Suet. Calig.* 15. *Tac. Ann.* 1. 3. *F. R.*]

CAPUT QUARTUM.

De ordine Populari.

De differentia vocum populus & plebs.

§. I. *Populi* appellatio diverſe ſumitur: Primo enim notat *univerſam aliquam gentem*, ut cum dicimus, ex. gr., *clementiam Populi Romani*, *fortitudinem Populi Carthaginienſis*. Secundo, aliquando opponitur *Senatui*, ut in celebri illa formula, quae his literis denotatur: S. P. Q. R. ſignificantibus, *Senatum*, *Populumque*
p. 45. *Romanum*. Tertia ſignificatio eſt, cum omnes, qui neque Senatores, neque Equites ſunt, *de populo* eſſe dicuntur; atque ita in hujus Capitis inſcriptione ſumitur. Hac autem notione Cicero *a* & Livius aliquando vo-

a *Pro Balbo* 15.

Digitized by Google

voce *plebis* utuntur; [b] licet haec vox proprie *genus* potius, quam *ordinem* significet; ut, cum dicimus, *Consules esse creatos de plebe*, hoc est, *ex iis, qui Patricii non erant.* Itaque, postquam Senatores de plebe legi coeperunt (quod a Decemviris primum factum est, ut diximus [c]) triplex ordo & Patriciorum & plebejorum exstitit; ita, ut diceretur aliquis *civis Romanus patricius Senator, patricius Eques, patricius de populo*; & rursus, civis Romanus *Senator plebejus, Eques plebejus, & plebejus privatus.*

§. II. Hic porro notandum, *Patricios*, Εὐπατρίδας Graece, apud Romanos fere similes fuisse iis, quos nos hodie *Nobiles* vulgo dicimus; scilicet, fuisse eos, qui ex antiquissimis familiis erant orti, licet ipsi honores nullos gessissent: * *Nobiles* vero eorum conveniisse cum iis, quos nos hodie vulgo *Patricios* vocamus; ii nempe erant, qui vel ipsi, vel quorum majores Magistratus Curules gesserant, & p. 46]

Differentia inter Patricios & plebejos.

[b] *Etiam Ovid. Fast.* II. 127. [c] *Vid. Sigon. de antiquo jur. civ. Rom.* II. 2. * [*V. etiam Histor. Acad. Litter. Paris. T.* I. p. 194.]

Digitized by Google

& inde *jus imaginum* habebant, hoc eſt, qui majorum ſuorum imagines in atriis aedium ſervare, [d] &, ut illae in pompa funebri praeferrentur, curare poterant; licet ex antiquiſſimis illis familiis orti non eſſent. Dico autem, hoc jus non fuiſſe, niſi eorum, qui Magiſtratus Curules geſſerant; nam Tribunatus, Quaeſtura, & alii inferiores Magiſtratus hoc jus non dabant. Hae imagines, ut ὡς ἐν παροδῳ illud addamus, nihil aliud fuerunt, [e] quam expreſſae humerorum tenus corporis e cera effigies *f*; quas in atriis aedium collocare ſolebant ligneis thecis, ſive armariis incluſas, easque non niſi diebus feſtis aperuiſſe videntur. Iis ſubſcripti erant *tituli*, ſive *indices honorum*, & rerum in iis honoribus geſtarum *g*: & hinc *imagines* aliquando pro *ipſa nobilitate* ponuntur [b]. Aliquando autem in eadem gente erant & patriciae & plebejae familiae [i]; ut, exempli gratia, in gente

p. 47.

d *Vid. Juven. Sat.* VIII. *init.* e *Plin.* XXXV. 2.
f *Juven. l. d.* g *Vid. vet. Scholiaſt. ad Juven.* X. 57. *& hinc* vir honoratiſſimae imaginis futurus ad poſteros *dicitur ap. Liv.* III. 58. h *Tacit. Hiſt.* II. 76. i *Vid. infra Sect.* VI. *c.* V. §. 1.

Digitized by Google

gente *Claudia*, in qua fuerunt *Claudii Regillenſes*, *Pulchri*, *Nerones*, omnes Patricii: *Claudiorum* vero *Marcellorum* familia plebeja erat, [k] licet Patriciis ejusdem gentis familiis longe nobilior. Hoc autem accidebat [l] duabus potiſſimum de cauſſis: primo, ſi Patricius aliquis ad plebem ſe contuliſſet, quod ſaepe facicbant Patricii; vel, ut Tribuni plebis fieri poſſent, eaque ratione inimicos ſuos vexare; (cujus rei exemplum illuſtre habemus in nobili illo, non virtutibus, ſed flagitiis, *Clodio*, Ciceronis inimico [m]) vel, ut facilius honores favore plebis conſequerentur. Secunda hujus rei cauſa erat *civitatis beneficium*; qui enim civitate donabantur, plebeji fiebant, non vero Patricii; & tamen ejus, cujus beneficio in civitatem venerant, nomen aſſumebant; quemadmodum videmus in *Cornelio Balbo*, qui *L. Cornelii Lentuli* beneficio [n] civitatem adeptus erat. Quod ſi Patricius a plebejo, aut plebejus a Patricio adoptaretur, ille quidem p. 48.

D

k *Suet. Tiber.* 1. l *Vid. Strein. de gent. Rom. ap. Graev. T.* VII. *Ant. p.* 1124. m *Suet. Jul.* 20. n *Vid. P. Manut. argum. in Or. Cic. pro Balbo.*

Digitized by Google

dem in ordinem adoptantis transibat; verum hoc personam ejus non excedebat [o].

Initio Reipublicae ingens differentia inter Patricios & plebejos fuit; ita, ut illi soli sacra facere, & sacerdotia ac magistratus gerere possent; neque plebs jus connubiorum cum ipsis haberet [p]: sed haec fere omnia sensim cum plebe sunt communicata, ut suis locis docebimus.

De patronis & clientibus.

§. III. Ut autem nexus aliquis inter Patricios & plebejos esset, Romulus instituit, ut quisque homo plebejus [q] quem vellet ex Patriciis *Patronum* sibi diligeret; cujus ipse, quod eum *coleret*, *Cliens* diceretur. *Patroni* (ἢ προστάτου [r]) *munus* erat, clienti de jure respondere, lites pro eo suscipere: uno verbo, ejus causa facere quicquid parentes liberorum causa vulgo facere solent. *Cliens* vero patronum omni modo, qua viribus, qua opibus, juvare debebat. Patroni etiam clientum, si intestati decessissent,

p. 49.

o *Vid. Strein. de gent. Rom. p.* 1124. p *Liv.* IV. 2. q *Dion. Halic.* II. 9. r *Plut. Romulo p. m.* 25. [*Eidem Cliens dicitur πελάτης, & sic in Gloss. Lab.*]

Digitized by Google

sent, legitimi haeredes erant; & ideo quoque legitimi liberorum eorum tutores; [s] quia plerumque ubi successionis est emolumentum, ibi & tutelae onus esse debet. Jus hoc erat haereditarium, & sanctum adeo, ut clientes hospitibus & cognatis praeferrentur. [t] Hujus juris similitudine, crescente Republica, universi populi in clientela illustrium familiarum fuerunt, ut *Siculi* in clientela Marcellorum [v], *Allobroges* in clientela *Fabiorum*, [x] *Cyprus* & *Cappadocia* in clientela *Catonis*, [y] *Bononienses* in clientela *Antoniorum* [z]. Vid. Dial. de causis corr. el. c. 36. erant autem fere in clientela familiae ejus Imperatoris, qui eos primum subegerat, quemadmodum in majore parte allatorum exemplorum videmus.

Atque ita vidimus tres illos ordines, ex quibus Populus Romanus p. 50.

D 2 con-

s §. *un. Instit. de legit. patron. tutel.* [Vid. omnino novam *Edit.* 5. *praefat.*] t *Gell.* v. 13. & xx. 1. v *Vid. Eminentiss. Norris. ad Cenotaph. Pis. Diss.* 11. 7. [& *Cic. Divin. in Verr. c.* 1. *ibique Ascon.*] x *Sall. Catil.* 41. y *Cic. ad Famil.* xv. *n.* 4. z *Suet. Aug.* 17. [Lacedaemonii in tutela Claudiorum. *Suet. Tib. c.* 6.]

Digitized by Google

constitit, [a] si vocem *populus* sumamus ea notione, quam primam initio hujus capitis posuimus. Hac mente capite secundo diximus, penes Populum fuisse potestatem creandi Magistratus, ferendi leges, & pacis bellique arbitrium; quod jam inde ab initio Reipublicae obtinuit, ita ut Regi nihil fere praeter curam sacrorum [b] relictum esset, & praeter administrationem rerum bellicarum, quae plerumque celeritatem desiderant, & ab uno facilius peragi possunt: unde constat, *Majestatem penes Populum fuisse*, quod etiam ex *provocatione*, quae ad Populum semper fieri poterat, etiam ab Rege [c], & [d] ex *submissione fascium*, quae Populo fiebat, patet [e].

a *Vid. Ovid. Fast.* IV. *v.* 293. *Martial. L.* VIII. *n.* 15. b *Vid. Serv. ad Virg. Aen.* III. *vs.* 80. c *Liv.* I. 26. d *Liv. ib. &* III. 55. e *Vid. infra Sect.* II. *c.* 3. §. 2. *Liv.* II. 7.

CA-

Digitized by Google

CAPUT QUINTUM.

De Comitiis in genere.

§. I. *Comitia* dicta sunt a *coëundo*, sive *comeundo*, ut veteres loquebantur; [a] unde etiam *Comitium* dictus est locus in foro, ubi ad Comitia curiata, & quandoque ad lites decidendas conveniebatur [b]; sunt enim *Comitia* nihil aliud, nisi *Conventus universi Populi ad ferendum de aliqua re suffragium.* Dico, *universi Populi*; nam, si pars tantum conveniebat, *Concilium* [c] potius dicebatur; licet hae voces non nimis accurate loquentibus saepius confundantur. [d] Dico praeterea, *ad ferendum de aliqua re suffragium*; nam, si alia de causa Populus conveniebat, non erant Comitia. p. 51. *De Comitiis in genere.*

Habebantur Comitia a *Magistratu*, vel in quibusdam causis a *Pontifice Maxi-*

D 3

a *Fest.* v. *Comitiales.* b *Varro de L. L.* IV. 32. *Vid Plaut. Curc.* IV. 1. *vs.* 9. c *Gell.* XV. 27. d *Vid. P. Merul. de comit. p.* 4. *edit.* 1675. *Gruch. Praef. ad libr. de comit. Rom.*

Digitized by Google

Maximo (licet de Pont. Max. dubitetur. Vid. Cl. Graev. Praef. ad T. V.
p. 52. Ant. R.) hoc est, *Magistratus*, vel *Pontifex Maximus Comitiis praeerat, eaque dirigebat*; & quidem ab uno ex Magistratibus, cui id vel sorte, vel comparatione, vel consensu obtigerat. Comitiis agebantur omnia, quae summam rem publicam spectabant, & quorum potestatem penes Populum fuisse diximus: iis scilicet Magistratus omnes, & quidam Sacerdotes creabantur: nam quidam cooptabantur a collegio, ut Augures; leges ferebantur, (inter quas vel praecipuae erant leges de bello indicendo, & de pace facienda) & judicia publica extraordinaria exercebantur. Magistratuum Comitia semper in campo Martio habebantur; ad leges vero ferendas, vel ad judicia exercenda aliquando in foro, aliquando in Capitolio. Non poterant autem haberi Comitia nisi *diebus Comitialibus*, hoc est, *quibus cum Populo agere licebat*.

Comitiorum distinctio.

§. II. Tria porro fuerunt *Comitiorum genera*: primo nempe *Curiata*, instituta a Romulo; secundo, *Centuriata* ex praescripto, sive commenta-

riis

riis e Servii Tullii habita; tertio, *Tributa*, a Tribunis plebis A. U. 263. primum introducta. Nam *Kalata* quae dicuntur *Comitia*, non faciunt aliud Comitiorum genus, sed ita dicuntur aliquando Curiata & Centuriata *Comitia ἀπὸ τῆς καλῶν*, sive ab antiquo verbo *kalo*, hoc est, *voco*; & quidem proprie ea Comitia, in quibus testamenta *f* condebantur, vel Sacerdotes creabantur. p. 53.

e *Liv. 1. cap. 60.* f *§. 1. Institut. de testament. ordin. & ibi omn. Theophil.* [*V. Gell. 15. 27.*]

CAPUT SEXTUM.

De Comitiis Curiatis.

De modo habendi Comitia Curiata.

§. 1. *Curiata Comitia erant, quando Populus curiatim*, hoc est, *in Curias* (κατὰ φρατρίας, unde legem Curiatam νόμον φρατρικὸν dicit Dio *L. XLI. p. 112. edit. regiae* 1548.) *divisus suffragia ferebat; ita ut, quod plures Curiae jussissent, id jussum Populi diceretur:* ergo statim ac sexdecim Curiae in unum consensissent, finis erat Comitiorum; cum universus Po-

Digitized by Google

Maximo (licet de Pont. Max. dubitetur. Vid. Cl. Graev. Praef. ad T. V.
p. 52. Ant. R.) hoc est, *Magistratus*, vel *Pontifex Maximus Comitiis praeerat, eaque dirigebat*; & quidem ab uno ex Magistratibus, cui id vel sorte, vel comparatione, vel consensu obtigerat. Comitiis agebantur omnia, quae summam rem publicam spectabant, & quorum potestatem penes Populum fuisse diximus: iis scilicet Magistratus omnes, & quidam Sacerdotes creabantur: nam quidam cooptabantur a collegio, ut Augures; leges ferebantur, (inter quas vel praecipuae erant leges de bello indicendo, & de pace facienda) & judicia publica extraordinaria exercebantur. Magistratuum Comitia semper in campo Martio habebantur; ad leges vero ferendas, vel ad judicia exercenda aliquando in foro, aliquando in Capitolio. Non poterant autem haberi Comitia nisi *diebus Comitialibus*, hoc est, *quibus cum Populo agere licebat*.

Comitiorum distinctio.

§. II. Tria porro fuerunt *Comitiorum genera*: primo nempe *Curiata*, instituta a Romulo; secundo, *Centuriata* ex praescripto, sive commenta-

riis

omnes res, quas Populi arbitrio permissas fuisse diximus. Verum postea, institutis primum Comitiis Centuriatis, & deinde etiam Tributis, haec Comitia minus celebrari coeperunt; maxime cum Lex *Publilia* de minoribus Magistratibus Tributis Comitiis creandis perlata esset*. Ergo post haec duae tantum generales causae horum Comitiorum habendorum fuerunt: scilicet prima causa fuit, ut Leges quaedam ferrentur; secunda, ut Sacerdotes quidam crearentur. Prima & praecipua Lex his Comitiis lata fuit de *Imperio Magistratibus dando*, hoc est, *de administratione rei bellicae*, e sine qua lege nemini rem militarem attingere licebat *f*: Magistratus autem, quibus Imperium dabatur, erant Dictatores, Consules, Proconsules, Praetores, Propraetores; & denique Quaestores, qui jure praetorio in provinciis mittebantur. Verum postea ad usurpationem quandam vetustatis, & auspiciorum causa, triginta tantum p. 55.

* [*V. pag.* 79.] e *Vid. Liv.* v. 52. *Cic de L. Agr. Or.* 11. 12. *& Phil.* v. 16. f *Vid. Gruch. & Sigon. disputationes de hac materia in Tom.* 1. *Thes. Graev.* [& summas earum ap. *Gravin. L.* 1. §. 28.]

Digitized by Google

pulus in triginta Curias, ut vidimus, esset divisus. Habebantur autem hoc
p. 54. modo: convocatis per praeconem Curiis, is, qui Comitia habebat, rogationem suam Populo exponebat; tum Populus in suas quisque Curias discedebat, quae deinde eo ordine, quo sorte exiverant, suffragium dicebant: quae autem Curia prima exibat, *Principium dicebatur.* [a] Haberi haec Comitia debebant *auspicato* [b]; atque adeo Augures adesse oportebat. Requirebatur etiam in iis *auctoritas Patrum*, [c] sive *Senatus*, hoc est, *ut id, quod pluribus Curiis placuisset, ad Senatum referretur:* sed postea crescente plebis auctoritate, Patres *in incertum Comitiorum eventum auctores fiebant*, hoc est, *promittebant, se id, quod Populus jussisset, ratum habituros* [d]. *Locus* his Comitiis erat, ut praecedente capite jam diximus, *Comitium.*

Causae Comitiorum Curiatorum.

§. II. *Causae* Comitiorum Curiatorum primis quidem temporibus, cum nulla alia Comitia essent, fuerunt omnes

a *Liv.* IX. 38. *Vid. legem ant. ap. Frontin. de aquaed L.* II. *n.* 1667. *T.* IV. *Graev.* b *Vid. Gell.* XIII. 14. *Cic. pro domo* 15. *de har. resp.* 23. c *Dion. Hal.* II. 14. *Cic. pro Plane.* 3. *omn.* d *Liv.* I. 17.

Digitized by Google

omnes res, quas Populi arbitrio permissas fuisse diximus. Verum postea, institutis primum Comitiis Centuriatis, & deinde etiam Tributis, haec Comitia minus celebrari coeperunt; maxime cum Lex *Publilia* de minoribus Magistratibus Tributis Comitiis creandis perlata esset*. Ergo post haec duae tantum generales causae horum Comitiorum habendorum fuerunt: scilicet prima causa fuit, ut Leges quaedam ferrentur; secunda, ut Sacerdotes quidam crearentur. Prima & praecipua Lex his Comitiis lata fuit de *Imperio Magistratibus dando*, hoc est, *de administratione rei bellicae*, sine qua lege nemini rem militarem attingere licebat *f*: Magistratus autem, quibus Imperium dabatur, erant Dictatores, Consules, Proconsules, Praetores, Propraetores; & denique Quaestores, qui jure praetorio in provincias mittebantur. Verum postea ad usurpationem quandam vetustatis, & auspiciorum causa, triginta tantum p. 55.

* [*V. pag.* 79.] e *Vid. Liv.* v. 52. *Cic de L. Agr. Or.* 11. 12. *& Phil.* v. 16. f *Vid. Gruch. & Sigon. disputationes de hac materia in Tom.* 1. *Thes. Graev.* [& summas earum ap. *Gravin. L.* 1. §. 28.]

Digitized by Google

CAPUT SEPTIMUM.

De Censu, & de Comitiis Centuriatis.

p. 58. Alterum, & praecipuum quidem, Comitiorum genus fuerunt *Comitia Centuriata*, (ἡ λοχῖτις ἐκκλησία, quae etiam *Majora* dicuntur [a]) *quibus Populus per Classium Centurias* (κατὰ λόχος) *divisus suffragia ferebat; ita ut, quod plures Centuriae jussissent, id ratum haberetur.* Sed ante quam de iis plura dicamus, prius explicandum est, quid fuerit Census; absque eo enim, quae *Classes*, (συμμορίας vocat Dion. Hal. *L.* VII. *c.* 59. *) quae *Centuriae* fuerint, intelligi nequit.

De Censu. §. I. *Census est enumeratio Populi cum aestimatione facultatum.* Instituit eum Servius Tullius, sextus Romanorum Rex, sapientissimo plane consilio; qui jussit, ut omnes cives, sive intra sive extra Urbem habitarent, bona sua jurati *censerent*, [b] hoc est, *aestimarent;* & illum censum, ac simul numerum & nomina uxorum, libero-

a Cic. *post red in Sen.* 11. * [*it.* IV. 18. & 16. *etiam* συντάξεις.] *Dion. Hal.* IV. 15.

Digitized by Google

pendice alicui obvenit. Talia sacra fuerunt ex. gr. in gente *Nautia. Serv. ad Aen. L.* 11. *v.* 166. *L.* 111. *v.* 407. *L. V. v.* 704. in gente *Horatia. Liv. L.* 1. *c.* 26. in gente *Fabia.* Id. *L. V. c.* 46. p. 57.

Secunda horum Comitiorum causa fuit *Sacerdotum* quorundam *creatio,* qui erant *Flamines,* & *Curio Maximus.* » Quod autem diximus, subsecutis primam Rempublicam temporibus triginta tantum lictores in suffragium iviſſe, » sciendum est, hoc duntaxat factum fuisse dicis causa, cum lex militaris esset ferenda. Habebantur haec Comitia non nisi a majoribus Magistratibus, quia scilicet auspicato haberi debebant; (minores enim Magistratus auspicia non habebant *p*) initio nempe Reipublicae a Rege; postea a Consule, Dictatore, Praetore & Interrege; Sacerdotum vero creandorum causa a Pontifice *q*: licet hoc postremum non satis certum sit.

p Vid. Gruch. de comit. Rom. 111. 2. *o Cic. Agrar.* 11. 12. *p Gell.* XIII. 15. *q Vid. Gruch. d. l.* 3.

CA-

Digitized by Google

CAPUT SEPTIMUM.

De Censu, & de Comitiis Centuriatis.

p. 58. Alterum, & praecipuum quidem, Comitiorum genus fuerunt *Comitia Centuriata*, (ἡ λοχῖτις ἐκκλησία, quae etiam *Majora* dicuntur [a]) *quibus Populus per Classium Centurias* (κατὰ λόχους) *divisus suffragia ferebat; ita ut, quod plures Centuriae jussissent, id ratum haberetur.* Sed ante quam de iis plura dicamus, prius explicandum est, quid fuerit Census; absque eo enim, quae *Classes*, (συμμορίας vocat Dion. Hal. *L.* VII. *c.* 59. *) quae *Centuriae* fuerint, intelligi nequit.

De Censu. §. I. *Census est enumeratio Populi cum aestimatione facultatum.* Instituit eum Servius Tullius, sextus Romanorum Rex, sapientissimo plane consilio; qui jussit, ut omnes cives, sive intra sive extra Urbem habitarent, bona sua jurati *censerent*, [b] hoc est, *aestimarent;* & illum censum, ac simul numerum & nomina uxorum, libero-

a *Cic. post red in Sen.* 11. * [*it.* IV. 18. & 16. *etiam* συντάξεις.] *Dion. Hal.* IV. 15.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

rorum, (& suam liberorumque aetatem [c]) servorum, & libertorum, item p. 59. domicilii locum indicarent [d]; qui secus feciſſent, eorum bona publicarentur, ipſi virgis caesi venundarentur [e], quaſi qui ſibi ipſis libertatem abjudicaſſent. [f] Praeterea prudentiſſime inſtituit, ut cum *Paganalia* celebrarentur, in ſingula capita certum numismatis genus conferretur; ſed aliud a viris, aliud a mulieribus, aliud denique ab impuberibus. [g] Et hac ratione certo, breviter, & quaſi uno intuitu omnium civium numerum & opes, atque adeo totius civitatis vires poterat cognoſcere. Inde omnes cives pro ratione Cenſus in ſex *Claſſes* diſtribuit, [h] quae rurſus in *Centurias* erant diviſae modo, quem tabula juncta indicat. * Et in acie etiam ſingulis Claſſi-

c *Id.* v. 75. [Antoninus Philoſophus inſtituit, ut parentes citra cenſum liberos apud aerarium profiterentur, *Briſſon. antiq. Sel.* I. 5. Cenſus autem in provinciis dicebatur *Profeſſio*, Heinecc. *antiq. Jurid. App.* I. §. 47.] d *Vid. l.* 4. *ff. de cenſibus.* e *Cic. Or. pro Caecin.* 34. f *Ibid. l. ß. cit.* g *Dion. Hal.* IV. 15. [*Confer. Leviſ.* XXVII.] h *Liv.* I. 43. * [*Notulae in hanc tabulam: Col.* 3. *n.* 4. de accenſis nihil Dionyſ. ſed σκλήτας, τυμπανιστὰς & βυκανιστὰς memi-

Digitized by Google

Classibus locum digniorem pro ratione census adsignavit, ita, ut quintae classis cives non nisi inter Velites militarent [i]. In infima *classe*, (licet haec proprie *classis* non haberetur, unde
p. 60. quinque duntaxat classes nominat Livius III. c. 30.) videmus nominari *Proletarios* & *capite censos*. [k] *Proletarii* ita dicebantur, quod quasi *proli* tantum *procreandae* vacarent: unde *proletarium sermonem* pro *vili* eleganter dicit *Plautus Milit. Glor. A.* III. *S.* 1. *vs.* 157. *Capite censi* vero erant, in quibus non pecuniae, sed capitis tantum ratio habebatur; & qui nihil aliud quam civium numerum augebant. Qui in prima Classe censebantur, soli proprie *Classici* dicebantur, reliqui omnes *infra classem* [l]; (illos Graece τὰς ἐν τιμήματι dicas; nam τιμήματα *classes* vocat *Plutarch. Solon. p. m.* 87. *f.* nisi potius λαβεῖν τὰ τιμήματα

minit." *lib. n.* 5. *lege*, Seniorum XV. Juniorum XV. Livius in his accensos, cornicines, tibicinesque in tres scribit centurias distributos. *Postremo in* 4. *serie adde:* Arma singularum classium recensent Livius I. 43. & Dion. Hal. IV. 16. 17. Hic ib. c. 18. CLXXXXIII. centurias omnino fuisse ait.] i *Dion. Hal.* IV. 16. *seq.* k *Gell.* XVI. 10. l *Id.* VII. 13.

Digitized by Google

ματα τῶν πολιτῶν apud eum significat, *censum agere*) unde hodieque *Classicos auctores*[m] pro *antiquis & probatis* vulgo dicimus. Hinc quinque tantum classes memorat *Sallust. Or.* II. *de Rep. ord.* Liv. III. *c.* 30. *Ascon. in Cornel.* I. *p.* 968. *ed. Graev.* Arma quaeque Classis habebat digniora[n] pro ratione census; quinta autem Classis nihil habebat praeter fundas[o], & extra ordinem militabat: [p] Mirum autem nemini videri debet, tot centurias fuisse ditissimorum, mediocrium pauciores, infimorum tantum unam; sciendum enim est, ditiorum centurias parvo admodum civium numero constitisse, cum ultima centuria omnibus aliis simul sumtis forte major fuerit: & haec in tres quasi classiculas subdivisa fuisse videtur [q]. p. 61.

§. II. *Causa hujus instituti* non una fuit. *Prima* erat, ut in ferendis suffragiis omnis fere potestas penes ditiores esset: cum enim in Comitiis Centuriatis singularum centuriarum singula valerent suffragia, & ditissimorum *Causa hujus instituti.*

m *Id. L.* XIX. 8. n *Liv.* I. 43. o *Dion. Hal.* V. 67. p *Dion. Hal.* IV. 17. q *Vid. Lipsi de Milit. Rom.* I. 2.

Digitized by Google

morum (Equitum & fabrorum centuriis illis additis) centuriae essent centum, reliquorum autem tantum nonaginta & tres, manifestum est, adversus illorum consensum reliquas classes nihil potuisse [r]. Et hinc C. Gracchus legem promulgavit, ut ex confusis quinque classibus sorte centu-
p. 62. riae vocarentur [s]. *Altera* causa fuit, ut tributorum onera maxime in ditissimos inclinarentur, [t] cum non amplius per capita, sed pro ratione census tributum penderetur. *Tertia* denique causa fuit, ut militiae gerendae onus in eosdem derivaretur; cum enim pauciores essent ditissimi, & in plures centurias divisi, sine ulla fere intermissione militabant. Unde etiam Resp. fidelioribus militibus utebatur, cum ditiorum magis interfit Remp. salvam esse. Atque ita licet omnis in Republica potestas revera penes ditiores tantum esset, [v] non tamen hoc inique ferebant pauperes, cum divites simul omnia fere onera sustinerent: & cum praeterea pauperiores quo-

r *Dion. Hal.* VII. 59. [*Liv.* I. 43.] s *Sall. de Rep. Ord. Orat.* II. t *Dion. Hal.* IV. 19. [*Liv.* I. 47. *f.*] v *Ibid. c. seq.*

Digitized by Google

quoque viritim in suis quisque Centuriis sententias rogarentur, omnes se pari jure Rempublicam administrare arbitrabantur, [x] quemadmodum ima plebs saepe talibus artibus deludi amat. Et haec Reipublicae apud Romanos constitutio, quamdiu ipsa Respublica salva, hoc est, liberâ fuit, est servata.

§. III. Censu peracto *Lustrum condidit* Tullius, hoc est, in campo Martio *suem, ovem* & *taurum* circum exercitum, sive circum Populum Romanum ibi congregatum ducendo eum *lustravit*: (unde *lustrare* etiam pro *circumire* ponitur. Virg. *Ecl.* x. *v.* 55.) eaque animalia mox immolavit; quod sacrificium *Suovetaurilia*, vel potius *Solitaurilia* est dictum; quia *solidum*, sive *integrum* [y] (id enim *sollum Oscorum* lingua [z] significat) *taurum* mactabant. *Lustrum* autem vocatum est a *luendo*, hoc est, *solvendo*; quia eo tempore omnia vectigalia a publicanis *luebantur*, sive *persolvebantur* Censoribus [a]: & quia hoc *quinto* quoque

p. 63. *De Censu & Lustro.*

E anno

x *Dion. Hal. l. d.* 21. y *Virg. Aen* VI. 253.
z *Fest. V. Solitaurilia.* [*Quinctil.* I. 5. *f.* & *qui ad eum laudantur.*] a *Varro de L. L.* V. 2.

anno fiebat, *luſtrum* pro *tempore quinquennali* ſaepe, Poëtis maxime [b], ponitur: differt autem Luſtrum ab *Olympiade*, quae quarto quoque anno finito apud Graecos celebrabatur. * *Condi* ſolebat *luſtrum* (haec enim eſt propria huic rei dictio) olim a Rege, eoque pulſo a Conſule; donec A. U. 310. Cenſores, proprius huic rei Magiſtratus, crearentur: & olim quidem condebatur in foro; poſtea in *Villa publica* in campo Martio [c]. Cenſa ſunt primo luſtro civium *octoginta millia*. ** Et haec de Cenſu: de ipſis porro Comitiis Centuriatis jam dicemus.

p. 64.

De ipſis Comitiis, & primo de ipſorum cauſis.

§. IV. *Centuriata comitia* habebantur tribus de cauſis. Primo, *ut Magiſtratus crearentur:* ſecundo, *ut Leges ferrentur:* tertio, *ut judicium perduellionis exerceretur.*

Primo, Magiſtratus his Comitiis *creabantur*, omnes Magiſtratus Majores Or-

b *Hor. Od.* IV. 1. 6. *Stat. Sylv.* II. 6. * [*Doctorum diſſidium circa Olympiadis notionem facillime ex Dionyſ. Hal.* I. 74. 75. *componitur.*] c *Liv.* IV. 24. ** *Liv.* I. 44. *At Dionyſ.* IV. 22. *e cenſoriis tabulis* LXXXV. *millia, demtis* CCC. *numerat.*]

Digitized by Google

Ordinarii, hoc est, Consules, & Praetores: tum Extraordinarii, quales fuerunt Censores, Decemviri legum scribendarum, & Tribuni militum Consulari potestate. [Qui sic creati in annum sequentem *Designati* dicebantur. Vid. unius Ciceronis titulos Epistolarum.] Unus praeterea *Sacerdos* his Comitiis creatus est; nempe *Rex sacrorum*; qui quidem Magistratus non erat, sed ei dignitas tamen a Populo non alia ratione, quam si fuisset Magistratus, dabatur.

Secundo, *Leges* his Comitiis *ferebantur* fere omnes, quae a Magistratibus Majoribus promulgabantur; nam quasdam curiatis Comitiis latas fuisse vidimus: sic, exempli gratia, p. 65. lex *Valeria de provocatione ad Populum*, leges *duodecim Tabularum* [d], lex *de Cicerone ab exilio revocando* [e], & similes, his Comitiis latae sunt; eaeque *plebiscitis*, quae Tributis Comitiis constituebantur, opponuntur. Tum Lex, qua *bellum* Populo alicui, aut Regi *indicebatur*, centuriatis Comitiis ferenda fuit [f]; nam *de pace facienda* ferebatur

d *Liv.* III. 34. & 37. e *Ipse Cic. ad Attic.* IV. 1. f *Liv.* VI. 30.

Digitized by Google

batur Comitiis Tributis. Tertio, *judicium* unum, idque capitale, his Comitiis exercitum fuit, nempe *Judicium Perduellionis* [g]: sic enim in lege duodecim tabularum erat, *de capite civis, nisi per maximum Comitiatum* (hoc est, *Comitiis centuriatis*) *ne ferunto. Perduellis* autem est, [b] *qui hostili in Rempublicam animo esse deprehenditur*; (vel brevius, si quis eum *hostilitatis reum* diceret) *perduelles* enim veteres *hostes* vocabant [i]. *Angli* hodie illud crimen vocant *High treason*; (*Hoog verraad* nobis) *Galli* vero barbare, *crimen laesae Majestatis in pri-*
p. 66. *mo capite*. Diversum igitur est hoc crimen a *crimine Majestatis*, & eo gravius: nam perduellionis crimine tenetur, [k] qui civem Romanum quasi peregrinum tractaverit; aut contra leges *Porciam* (Vid. Vaill. de Fam. Rom. G. Porcia n. 10.) *& Semproniam*, servili supplicio affecerit: vel etiam qui regnum affectavit; quod *crimen regni* vocat *Ovid. Fast.* VI. *vs.* 189. Cum igitur jus civitatis plane penes Po-

g *Vid. Liv.* VI. 20. h *l. ult. ff. ad L. Jul. Majest.* i *l.* 234. *pr. ff. de V. S.* k *Vid. Cic. in Verr.* I. 5. *Gruch. de comit. Rom.* I. 2.

Digitized by Google

Populum esset, merito, qui hoc jus aliqua ratione violasset, judicio Populi subjiciebatur. Deinde hoc crimine reus est, qui, aut regnum affectavit, aut omnino aliquid per proditionem contra Reipublicae commodum molitus est. *Majestatis* vero crimen erat, seditionem in exercitu concitasse, magistratui pro imperio agenti restitisse, & similia.

§. V. Haec Comitia *habebantur* a Magistratibus Majoribus [1], hoc est, a Consule, Praetore, Dictatore, vel Interrege, & ab hoc tantum, si Magistratus creandi essent: Censores enim Populum quidem centuriatim convocabant; sed haec tamen proprie Comitia non erant, ut ex data Comitiorum definitione patet; non enim conveniebat Populus ad *ferendum de aliqua re suffragium.* At si Rex Sacrificulus esset creandus, habebantur a Pontifice. *De iis, qui his Comitiis interveniebant.* p. 67.

Interesse iis poterant omnes, qui *pleno jure* cives Romani erant, hoc est, *qui jus suffragii habebant*, sive illi

1 *Vid. Gell. noct. Att.* VII. 9. [*Nullum ibi de Comitiis verbum: sed videatur* XIII. 15.]

Digitized by Google

in Urbe, ſive extra Urbem in municipiis, vel coloniis, quibus id juris datum eſſet, habitarent. Anno Urbis 663. a *L. Julio Caeſare* Conſule lata lex eſt, qua univerſae Italiae civitas cum ſuffragio data fuit; licet *Gruchius* [m] putet, etiam tempore Ciceronis colonias quasdam jus ſuffragii non habuiſſe.

De iis, quae in ea Comitia praecedebant.

§. VI. Ante Comitia per *trinundinum*, hoc eſt, per *tres nundinas*, (εἰς τὴν τρίτην ἀγορὰν) ſive per *dies viginti & octo* * edictum proponebatur, (ſaltem tem-

m *De Comit. Rom.* I. 3. n *Dion. Hal.* VII. 58. * [*Sed rectius Puteanus de Nund. Rom.* III. *trinundinum ait dierum ſeptem & decem fuiſſe.* v. *Gronov ad Gell.* XX. 1. *Sic jam hodie de ternis promulgationibus, quas proclamationes dicimus, & quae octavo quoque die fiunt, poſtrema in diem* XV. *incidit, non in* XXII. *Et tamen aliter etiam erratum in numero* XXVIII. *dierum; quaſi nundinae decime quoque die recurriſſent: ſaltem* XXV. *dies numerari oportuiſſet. Non ignoro quidem, Macrobio Sat.* I. 16 *ruſticos dici octo diebus in agris obus feciſſe; nono autem die veniſſe Romam &c. Sed, niſi pro* VII. *ſcioluſ quis* VIII. *ſcripſit ille quam maxime falſus eſt: cum inter duas nundinas ſeptem tantum dies medii fuerint ut non modo Halic ſcribit* VII. 58. *ſed & Kalendarium vetus oſtendit, in quo octonae litterae A B C D E F*

tempore Ciceronis: antea enim in Magiſtratibus creandis hoc omiſſum videtur) quo dies Comitiorum edicebatur, ut cives in agris, vel extra Urbem degentes etiam adeſſe poſſent; idque Lege *Junia Licinia* cautum erat. Cic. *ad Att. L.* 11. *n.* 9. *& ibi Man.* Vid. eund. & *Abram. ad Or. pro Sext. c.* 64. Quod ſi legibus ferendis Comitia eſſent, etiam ſummarium legis proponebatur, ut ita quisque, an ea ſuadenda, an vero antiquanda eſſet, apud animum ſtatuere poſſet; & nundinis a *Latore Legis* recitabatur, ac ab amico aliquo diſerto (qui *Auctor legis*, ὁ Graecis ὁ γράφων, *f* dicebatur) oratione habita ſuadebatur; qualis fuit, exempli gratia, *oratio Ciceronis pro lege Manilia*, (& hoc idem fiebat in judiciis) quod proprie eſt *promulgare legem.* Auctoritas p. 68.

E 4

E F G H continua recurrunt. Quem ſ. Macrobii ſ. Librarii errorem fere omnes certatim ſunt ſecuti. Et ſimilis circa Olympiadas commiſſus a multis error. Ignoſcas quaeſo, lector, ſi, quia Puteani libello careo, juſto longior fui. (*Videatur omnino Cl. Drakenborch. ad Liv.* III. 35. F. R.) o *Cic. ad Att.* 1. 19. *Suet.* [*Jul.* 16. p *Lucian. Timone p. m.* 151.

Digitized by Google

ritas Senatus etiam his Comitiis, ut Curiatis, accedere debebat; sed posterioribus temporibus Patres ante suffragia in incertum Comitiorum eventum auctores fiebant, quemadmodum capite praecedente de Curiatis Comitiis diximus. ¶ Praeterea ante Comitia *auspicia* rite *capi* debebant intra promoerium: unde *augusta centu-*
p. 69. *riarum auspicia* dicit Cic. *pro Mil. c.* 16. quod si non recte esset factum; vel, si esset *obnunciatum*, hoc est, si *infausta signa de coelo* essent *nunciata*, vitiosa erant Comitia, & in alium diem rejiciebantur solemni formula Auguris dicentis, *Alio die r*: posterioribus autem temporibus auspicia duntaxat ad usurpationem vetustatis retenta sunt. Non poterant haec Comitia, ut neque alia, haberi, nisi *diebus Comitialibus*, sive *quibus cum Populo agendi jus erat.* Tali ergo die, sacris in Urbe prius rite peractis, Populus in campum Martium descendebat: nam haec Comitia in Urbe haberi non poterant, quia non nisi *exercitu imperato* habebantur; *s* in

¶ *Liv.* 1. 17. r *Vid. Cic. Phil,* 11. 33. & *ibi Manut.* [*Briſſon. de Form. p.* 119.]

Digitized by Google

s in Urbe autem exercitum imperari nefas erat. Et olim quidem universus Populus armatus, & sub signis conveniebat; postea vero pars Populi in Janiculo monte excubuit vexillo ex arce sublato; quod postremum Dionis Cassii tempore adhuc obtinuit t. Ita inchoata Comitia adhuc dirimi poterant, si etiam tum obnunciatum esset; vel, si aliquis *morbo comitiali* (quem *caducum* nos vulgo dicimus, & olim etiam *Major* dicebatur v) corriperetur: vel etiam si Tribunus plebis, aut alius Magistratus ejusdem auctoritatis x, ac ille erat, qui Comitia habebat, intercessisset solemni illo verbo, *Veto*; y aut etiam si vexillum e Janiculo monte avulsisset. z Etiam tempestate exorta dirimebantur Comitia, ita tamen, ut Magistratus, qui jam creati essent, vitiosi non redderentur. a p. 70.

§. VII. Congregato Populo Magistratus, qui Comitiis praerat, concionem ad Populum habebat (& ta- *Ipsorum Comitiorum ratio;*

s *Fest. V Justi dies. Dio Cassius L.* 37. [*Gellius* XV. 27.] t *Dio Cassius l. l.* v *Fest. V. Prohibere.* x *Vid. Ascon. ad Verrin.* III. 46. y *Liv.* VI. 35. z *Dio. L.* 37. *de Rabirio perduellionis reo.* a *Liv.* XL. *fin.*

Digitized by Google

les conciones interdum etiam inter ipsa Comitia habebantur ad emendicanda Populi suffragia [b]). Et quidem, si lex ferenda esset, ut eam Populus vel juberet, vel vetaret: si vero Magistratus creandi essent, ut ex iis Candidatis, qui legitime petierant, quorumque adeo nomina accepta erant, ita ut eorum ratio Comitiis haberi oporteret, p. 71. Magistratus eligeret: & ante legem tabellariam etiam alios, quam candidatos, Populus creare potuit, modo ut legibus eorum ratio haberi posset.

De Candidatis. §. VIII. *Candidati* autem dicebantur, *qui honores petebant, & hoc intra legitimos dies professi* [c] *erant* [d], a *candida toga*, quae petitionis erat signum: nam omnes quidem ditiores Romani vulgo *albam* togam gestabant, non tamen *candidam*; qualis erat, cum fullones eam creta addita [e] splendidam fecissent: *candidum* enim proprie est *resplendens* a verbo *candere*, quod idem notat ac *splendere*; unde Horatius etiam *purpuream* vestem *candere* dixit

b *Vid. insigne exempl. ap. Liv.* XXIV. 8. c *Cic.* II. *Agrar.* 9. *Vell. Pat.* II. 92. d *Sallust. Catil.* 18. e *Pers. Sat.* V. 177.

Digitized by Google

dixit *f*, & idem rursus *purpureos* vocat *olores* g : & sic quoque Graeci λαμπρὸν *candidum* h, λευκὸν vero *album* vertunt. Tunicas autem non gestabant Candidati, sive, ut ita submissiores viderentur, sive, ut cicatrices adverso corpore acceptas facilius monstrare possent *i*. Candidatorum causa a Magistratibus cognosci debebat, ne a Populo honores indignis mandarentur; an, scilicet, etiam tum minores * essent Candidati; an publico, vel turpi judicio notati, aut ambitus damnati, vel denique an eo tempore criminis alicujus rei agerentur. Quod si *eorum rationem habendam* esse Magistratus censuissent (nam poterant eorum *nomina* non *recipere* *k*) tum hi Candidati per trinundinum *l* Populum *prensabant*, hoc est, *hominum obviorum manus prehendebant*, eosque amice compellabant; unde *officiosissimam nationem Candidatorum* elegan- p. 72.

f *Serm.* II VI 103 g *Od.* IV. I. 10. [*V. hic Dacerium.*] h *Vid. Lipsi Electi.* I. 13. *Gruch. de comit. l.* i *Plut. Coriol p. m.* 220 *A & in problem. p.* 276 * [*i. e. an justos ad petendum honorem annos non haberent.*] k *Vid. elegans exemplum ap. Val. Max.* III. 8. 3. l *Cic. ad Famil.* XVI. 8. 12.

Digitized by Google

ganter dicit Cicero *orat. in Piſon. c.* 23 [m], & hoc jam biennio ante *annum ſuum* faciebant occaſione Comitiorum; at anno demum ſequente petebant. [n] Cum dies Comitiorum veniſſet, amicos quosdam, qui gratioſi eſſent apud Populum, ſecum habentes, ab iisque in campum deducti [o] Candidati in *Colle Hortulorum*, qui Campo Martio imminebat, conſiſtebant; ut
p. 73. ita ab omnibus poſſent conſpici: praeterea in concione ad Populum ſe petituros profitebantur, & jam aliquid in ejus gratiam, ſi honorem conſecuti eſſent, facturos pollicebantur [p]. Habebant etiam ſervos, quos *nomenclatores* vocabant (Gr. ὀνοματολόγους [q]) qui eos de *nominibus* civium obviorum monerent; [r] & *diviſores*, qui argentum Populo *dividerent* [s]: licet hoc ſaepe vetitum, vel ad certam ſummam usque duntaxat conceſſum ſit [t].

v Tum

m *Et pro Muren.* 33. n *Vid. Manut. ad Cic. Att.* I. 1. *init.* o *Vid. Caſaub. ad Cic. Att.* I. 1. *p.* 12. *edit. Graev.* p *Vid. Cic. ad Att.* II. 18. *& ibi Graev.* q *Plut. Cat. Min. p. m.* 763. r *Horat. Epiſt.* I. VI. 50. s *Cic. Verr.* II. 8. *& ibi Aſcon.* t *Vid. Cic. Att.* I. 18. *Vid. omn. etiam Suet. Jul.* 19. *Lucan.* I. 178.

Digitized by Google

v Tum praeterea erant *ſequeſtres* (Gr. μεσέγγυοι) qui ſubmittebantur ad corrumpenda Populi ſuffragia x, & apud quos pecunia promiſſa deponebatur; y & denique *interpretes*, per quos pactio (de ſuffragio alicujus pro certa pecuniae ſumma obtinendo) indiceretur z.

§. IX. Cum jam Populus in Centurias ſuas diſceſſiſſet, *ſortitio* [inter claſſis primae centurias] inſtituebatur; & Centuria, quae prima ſorte exibat, dicebatur *praerogativa*, a ejusque ſuffragium maximi erat momenti (Vid. exemplum ap. Liv. *l.* XXVI. *c.* 22.) unde *praerogativa* pro *ſigno futurae voluntatis* ponitur ap. Cic. *Verr.* I. *c.* 9. & *Catonem ad Cic. Famil.* XV. *n.* 5. Haec itaque a Magiſtratibus vocata per *ponticulos* b quosdam in *ſeptum*, ſive *ovile* c tranſibat, (qui locus erat in Campo Martio cancellis clauſus d, vel, ſi alio loco Comitia

De ratione ferendi ſuffragii. p. 74.

v *Vid. Petron.* 119. x *Vid. Cic. pro Coel.* 7. 13. & *alibi.* y *Id. pro Planc.* 18. z *Aſcon. ad Cic. Verr.* II. 12. a *Liv.* XXIV. 7. b *Cic. ad Att.* I. 9. [*De Prov.* Sexagenarios de ponte dejicere. *v. Eraſm. & Sigon. de A. Jure* I. 17.] c *Lucan.* II. 197. d *Ovid. Faſt.* I. 53.

Digitized by Google

mitia haberentur, septa *extensis funibus* faciebant, unde περισχοινισματα ea vocat *Appian. Alex. Civil.* III. *p.* 885. *edit. Tollii*) eamque deinceps ordine reliquae Centuriae sequebantur. Tulerat quidem C. Gracchus legem, ut ex confusis quinque classibus sorte Centuriae vocarentur; sed eam perferre non potuit [e]. Et olim quidem ante A. U. 614. voce suffragia ferebant; sed hoc legibus *Gabinia*, *Cassia* [f], aliisque *tabellariis* (ut Papiria A. 622. Coelia A. 46. qua etiam in judicio perduellionis tabella data est abrogatum est; ut ita plus libertatis populus in ferendis suffragiis haberet. Ergo in introitu ponticulorum quisque civis a *Diribitoribus* [g] (hi a *diribendo*, hoc est, *distribuendo* sunt dicti) accipiebat tabellas, [h] quibus, si Magistratus creandi essent, inscripta erant nomina Candidatorum. Si Leges essent ferendae, in altera tabella erant literae *V. R.* significantes, *Uti Rogas*

p. 75.

e *Sallust.* [*Vel alius Orat.* II. *de rep. ordin.*]
f *Vid. Vaillant. in numm. famil. gente Cassia n.* v. *Cic. de LL.* III. 16. g *Cic post. red. in Sen.* 11. h *Id. ad Attic.* I. 14.

Digitized by Google

gas [i]; quibus notabatur, eum, qui suffragium dederat, ita censere, quemadmodum ille, qui legem tulerat, *rogasset:* unde formula initialis legum erat, *Coss. populum jure rogaverunt, populusque jure scivit* [k]: in altera vero tabella erat littera A. hoc est, *antiquo.** Si denique judicium habendum esset; in altera tabula erat litera *A.* notans *Absolvo*; in altera litera *C.* notans *Condemno;* in tertia literae *N. L.* hoc est, *Non liquet* [l]: & hinc *tabella* pro ipso *suffragio* ponitur. [m] Ex his tabellis quisque, quam vellet, in cistam [n], quae in introitu ovilis a *Rogatoribus* [o] (ita dicebantur, *qui tabellas rogarent*, sive *reposcerent*) monstrabatur, conjiciebat. Tum *Custodes* (erant autem hi omnes, ut & Rogatores, & Diribitores ex viris nobilissimis; [p] & quidem ex amicis ejus, cujus res Comitiis agebatur; [q] qui quo essent majoris dignitatis, eo major candidati gloria habebatur [r]: postea vero certi quidam p. 76.

i *Id. l. d. & de LL.* III. 17. k *Cic. Phil.* I. 10. l *Vid. Gell.* XIV. 2. * [Antiqua probo, *ait Gravina L.* 1. §. 30.] m *Cic. Famil.* I. 9. n *Auctor. ad Herenn.* I. 12. II. 12. o *Cic. post red. in Sen.* 11. p *Id. in Pison.* 15. q *Id. post red. in Sen.* 7. r *Ib.* 11.

Digitized by Google

dam *cuſtodes* ex Equeſtri ordine ſunt creati) *cuſtodes*, inquam, tabellas educebant, & *punctis* in alia tabella notatis ſingulorum ſententias numerabant, (unde *puncta* vocantur *ſingulorum* hominum *ſententiae* [s]) & quod pluribus placuiſſet, per praeconem pro iſtius centuriae ſuffragio pronunciabatur. Sic dimiſſa centuria praerogativa, vocabantur aliae centuriae, quae dicebantur *Jure vocatae* [t]: & hoc eatenus fiebat, donec major numerus centuriarum, nonaginta ſeptem ſcilicet, in eandem ſententiam conveniſſent: ac quod illae cenſuiſſent, omnino ratum
p. 77. habebatur. Quod ſi paria puncta unius centuriae eſſent, nullum ejus ſuffragium pronunciabatur, praeterquam in Judiciorum Comitiis; ubi centuria, quae non damnaſſet, abſolviſſe credebatur [v].

Finis Comitiorum. §. X. Candidatus, qui ſuffragiis vicerat, ſtatim a Magiſtratu Comitia habente appellabatur; & precatione ſolemni habita deſignabatur, ac magna

s *Horat. de Arte* 343. *Cic. pro Mur.* 34. *Id. pro Planc* 22. t *Vid. Liv.* XXVII. 6. *Aſcon. ad Act.* 1. *in Verr.* 9. v *Vid. Dion. Hal.* VII. 64.

Digitized by Google

gna pompa domum deducebatur. x Primum autem a Populo pronunciari perhonorificum habebatur y.

Postquam Consules Kalendis Januariis Magistratum inire coeperunt, Comitia Consularia Julio vel Augusto mense habita sunt; Praetoria paulo post, & Censoria circa idem tempus: sed Censores statim ac creati essent inibant z. Et mature adeo hoc fiebat; tum, ne periculum esset interregni; tum, ut spatium haberent discendi ea, quae ad munus suum pertinerent; &, ut inquiri posset, an per ambitum essent designati.

Manserunt haec Comitia (ut etiam Tributa, de quibus mox dicemus) p. 78. libera, ad Julium Caesarem usque, qui Comitia cum Populo partitus est, ita, a ut, exceptis Consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum pro parte dimidia, quos Populus vellet, pronunciarentur; pro altera parte, quos ipse dedisset. Ab Augusto libertas Comitiorum aliqua ex parte restituta est b: sed a Tiberio

F

x *Cic. Att.* 1. *in Verr.* 7. y *Cic. pro L. Manil.* 1. *Id. in Pis.* 1. z *Liv.* XL. 45. a *Suet. Jul.* 41. b *Id. Aug.* 40.

Digitized by Google

berio penitus neglecta sunt; [c] & postea omnino in Principis potestate fuerunt; ita tamen, ut etiamnum haberentur [d].

c *Tacit. Annal.* I. 15. d *Vid. Cl. Noodt Observ.* I. 3.

CAPUT OCTAVUM.

De Comitiis Tributis.

Definitio & origo horum Comitiorum.

§. I. Tertium genus Comitiorum erant Comitia *Tributa*; (ἡ φυλέτις ἐκκλησία) *quibus ex regionibus & locis*, hoc est, *tributim* suffragia ferebantur. [a] Haberi primum coeperunt altero anno post creatos Tribunos plebis, hoc est, A. U. 263. occasione *C. Marcii Coriolani*; [b] qui in judicium a Tribunis plebis vocabatur, quod in magna annonae caritate enixe in Senatu contendisset, ne frumentum e *Sicilia* advectum Populo divideretur: [c] qua ratione plebem ad ultimam necessitatem redigere volebat, ut ita optimatibus obsequentior

p. 79.

a *Laelius Felix ap. Gell.* XV. 27. b *Dion. Halic.* VII. 59. c *Liv.* II. 34.

Digitized by Google

tior esset. Quia autem apud optimates gratiosus erat Marcius, & Centuriata Comitia, ut diximus, in potestate ditiorum fere erant; fore videbant Tribuni plebis, ut Coriolanus absolveretur: ergo voluerunt, ut Populus *tributim* vocaretur; quo casu aeque pauperiorum, ac ditiorum suffragia valebant. Sed magis haec Comitia frequentari coeperunt post legem *Publiliam* latam A. U. 282. qua cavebatur, [d] ut plebeji Magistratus Tributis Comitiis fierent.

§. II. Habebantur haec Comitia ob quatuor *causas*: quarum prima erat *Magistratuum creandorum*; secunda, *Sacerdotum subrogandorum*; tertia, *Legum ferendarum*; quarta, *Judiciorum exercendorum*. *Causae Comitiorum.* p. 80.

Magistratus, qui his Comitiis creabantur, erant primo, *omnes Magistratus Urbani Minores Ordinarii*; quales erant Aediles Curules & Plebeji, Tribuni plebis, Quaestores, Triumviri Capitales, [e] Nocturni, Monetales, Tribuni militum Comitiales [f], (licet hos inter urbanos Magistratus non re-

F 2 se-

d *lb.* 56. e *Cic. pro Cluent.* 13. f *Vid. Ascon. ad Act.* 1. *in Verr.* 10.

Digitized by Google

feram) &c. Secundo, *Magistratus Urbani Minores Extraordinarii*, ut Praefecti annonae, Duumviri navales, Quaestores parricidii, Curatores viarum, &c. Tertio, *Magistratus Provinciales Ordinarii*; Proconsules nempe [g], Propraetores, & Proquaestores. Quarto, *Magistratus Provinciales Extraordinarii*, ut Triumviri, vel Quinque-viri coloniarum deducendarum, vel agrorum dividundorum causa creati.

Secunda horum Comitiorum causa erat *subrogatio Sacerdotum.* Et quidem ante legem *Domitiam* [h] latam A. U. 650. solus Pontifex Maximus his
p. 81. Comitiis creabatur, reliqui vero Sacerdotes a collegiis suis cooptabantur: postea vero non tantum omnes *Pontifices*, sed etiam *Augures*, *Feciales*, *Septemviri epulones*, & *Quindecim-viri sacris faciundis* his Comitiis creati sunt.

Tertio, his Comitiis *ferebantur Leges*, quae dicebantur *Plebiscita* [i]; & erant variae, ut de Imperio triumphaturis

g *Liv.* VIII. 23. XXIX. 13. *&c.* h *Vid. Suet. Neron.* 2. i §. 4. *Inst. de jur. N. G. & C.*

Digitized by Google

phaturis die triumphi sui in Urbe decernendo [k], de Civitate danda, de solvendo aliquem legibus, de quaestionibus publicis constituendis, & maxime de foedere cum hostibus feriendo [l].

Quarto denique Comitiis Tributis *exercebantur judicia*, non quidem capitis; (quod Centuriatorum erat, ut diximus) sed quibus alicui mulcta irrogabatur [m]; vel etiam, si quis capitis damnatus ad Populi judicium venire recusaret, haec Comitia ad exilium ei indicendum sufficiebant [n].

§. III. *Habebantur* haec Comitia, si Magistratus creandi essent a Dictatore, vel Consule, vel Tribuno militum Consulari potestate; nisi quod Tribuni & Aediles plebis a Tribunis plebis crearentur [o]. Sacerdotum Comitia nemo, nisi Consul, habebat: (quod ex epist. 4. Ciceronis *ad Brutum* colligi potest) judiciorum vero & legum Comitiis Consules, Praetores, vel Tribuni plebis praeerant. *De personis, quae his Comitiis interveniebant.* p. 82.

Interesse his Comitiis poterant omnes,

k *Liv. l.* XXVI. 21. l *Liv.* XXXIII. 25.
m *Id.* IV. 41. *Id.* XXVI. 3. n *Id.* XXV. 4. & XXVI. 3. o *Val. Max.* VI. 3. *ex.* 2.

Digitized by Google

omnes, qui Centuriatis, nempe cives jus ſuffragii habentes; quanquam Latinis etiam aliquando datum ſit ex indulgentia Magiſtratuum, ut in tribu praerogativa ſuffragium ferrent *p*. Quidam duas habebant tribus, alteram, in qua erant nati, alteram, vel jure adoptionis; (ut Auguſtus *Fabiam* & *Scaptiam*, Suet. *c*. 40.) vel in praemium accuſationis de repetundis *q*. Vel denique emptam, ut quis majorem in diſtributionibus partem haberet *r*.

Ratio horum Comitiorum. p. 83.

§. IV. Reliqua fere cum Centuriatis Comitiis communia habebant, ſed hoc his Comitiis peculiare erat, quod etiam inconſulto Senatu haberi poſſent *s*; & quod auſpiciis non impedirentur, niſi hactenus, ſi de coelo ſervatum eſſet *t*; plebeji enim Magiſtratus auſpicia non habebant; *v* & hoc quia ex inſtitutione Romuli ſacra ſolis Patriciis erant commiſſa *x*: unde Plebis in his Comitiis major erat poteſtas *y*.

Locus

p *Vid. Liv.* XXV. 3. q *Cic. pro Balbo* 23. & *ſeqq.* r *Panvin. de civ. Rom.* 283. *Ed. Grnev.* s *Dion. Halic.* IX. 41. t *Cic. in Vatin.* 8. v *Liv.* IV. 6. x *Dion. Halic.* II. 9. y *Vid. Valeſ. ad Liv.* II. 56.

Digitized by Google

Locus his Comitiis erat, si Magistratus quidem creandi essent, campus Martius; si leges ferendae, vel judicia exercenda, forum, vel Capitolium, vel etiam aliquando Circus Flaminius [z]: & si forum, loca ibi singulis tribubus funibus tensis distinguebantur; [a] quod etiam *Athenis* olim usitatum fuit [b].

Singulare etiam in his Comitiis erat, quod si Sacerdotes creandi essent, non omnes tribus in suffragium irent, sed ex lege Domitia (quam abrogavit Sulla, restituit Labienus Tr. pl. A. U. 690. [c]) septemdecim duntaxat ad id sorte legerentur; ita ut, qui a novem tribubus renunciatus esset, Sacerdotium obtineret [d]. p. 84.

Magistratuum Comitia habebantur circa Kalendas Sextileis; Sacerdotum, cum aliquis Sacerdos obiisset; reliqua vero, ut legum & judiciorum, omnibus Comitialibus diebus haberi poterant.

Desierunt haec Comitia eodem tempore & modo, quo Centuriata

z *Liv.* XXVII. 21. *Plut. Marc. p. m.* 314. a *Dion. Hal.* VII. 59. b *Vid. Poll. Onomast.* VIII. 5. 20. c *Dio.* 37. *p.* 27. *edit. reg.* d *Vid. Cic. Agrar.* II. 7.

Digitized by Google

SECTIO SECUNDA.

CAPUT PRIMUM.

De Magistratibus in genere.

Magistratus definitio & etymon.

§. I. *Magistratus* species est *honoris publici*; *Publicus* enim *Honor est jus & titulus super ceteros lege, aut moribus concessus:* & est vel *Divinus*, ut *Sacerdotum*; vel *Humanus:* qui rursus est vel *Dignitas*, ut *Senatorum*, & *Judicum*; vel *Potestas*, quae est *extra Urbem*; vel denique *Magistratus*, qui est *in Urbe:* & omnes quidem Magistratus cum *potestate* erant; sed cum *imperio* illi tantum, quibus id nominatim lege a Populo datum esset.

p. 85.

Dicitur autem *Magistratus* a *Magistro: Magister* porro est, *qui plus aliis potest.* [a] Omnes olim *Praetores* dicti sunt; [b] vel, quod ceteros honore *praeirent*; vel, quod aliis *praesent.* Sic *Dictator* apud Livium VII. c. 3.

a *l.* 57. *ff. de V. S. Fest.* v. *Magistrare.* b *Ascon. ad Cic. in Verr.* I. 14.

Digitized by Google

c. 3. in lege antiqua de *clavo figendo* dicitur *Praetor Maximus:* & de Conſulibus ita loquitur Cicero *de Legibus* III. *Regio Imperio duo ſunto; iique praeeundo, judicando, conſulendo, Praetores, Judices, Conſules appellantor.* Imo etiam *Proconſules, Legati Caeſaris*, ſive *Praefides*; quin & *Praefecti vigilum* & *Aediles, Praetores* quandoque vocantur. Imo Praetor dicitur pro Sacerdote ap Gruter. p. CCCXVIII. n. 6. 7. CCCXCVIII. n. 7.

§. II. *Magiſtratus* Romanorum fuerunt varii generis, & *dividuntur* primo a *temporibus*, quod alii ſint *Ordinarii*, qui ſtatis temporibus & ſemper in Republica fuerunt; alii *Extraordinarii*, qui non ſemper. *Ordinarii Magiſtratus* fuerunt Conſules, Praetores, Aediles, Tribuni plebis, Quaeſtores, aliique: *Extraordinarii*, Dictator cum ſuo Magiſtro Equitum, Cenſor, Interrex & plures ſuo loco dicendi. *Magiſtratuum diviſio.* p. 86.

Secunda diſtinctio Magiſtratuum procedit a *Perſonis*, quod alii ſint *Patricii*, alii *Plebeji*, alii denique *Mixti.* Et initio quidem Reipublicae

c *Vid. Celeb. G. Noodt Probab. I. 6.*

Digitized by Google

omnes Magiſtratus erant ex Patriciis; ſed proceſſu temporis honores omnes cum plebe communicati ſunt, praeter ſolum Interregnum; quemadmodum de ſingulis mox dicemus. *Plebeji* autem Magiſtratus fuerunt Tribuni & Aediles plebis; reliqui omnes *Mixti*.

Tertio dividuntur Magiſtratus a *qualitate* in *Majores* & *Minores*, idque duplici ratione: primo enim *Majores Magiſtratus* dicuntur, qui *majora* habent *auſpicia* [d]; ſcilicet Conſules, Praetores & Cenſores; *Minores*, qui *minora*; inter quae differentiam non aliam ſtatuit Meſſalla apud Gellium loco in margine citato, quam quod majora minoribus magis rara eſſent: ſecundo *Majores* dicuntur, qui lictorem, vel viatorem habent; quos nec Aediles, nec Quaeſtores habuerunt.

p. 87.

Quarto ab *inſignibus*; fuerunt enim Magiſtratus quidam *Curules*, quidam *non Curules*. *Curules* Magiſtratus erant, quibus jus erat *Sella Curuli* * utendi; quod competebat Dictatori, Conſuli, Praetori, Aedili Curuli: *non Curules*,

d *Gell.* XIII. 15. * [*h. v. etymon. v. ap. Gell.* III. 18.]

Digitized by Google

rules, quibus id jus non competebat, qui erant reliqui omnes.

Quinta denique inter Magistratus differentia fuit a *locis:* quidam enim erant *Urbani*, quidam Provinciales; quales fuerunt Proconsules, Propraetores & Proquaestores.

§. III. *Habilitas* ad Magistratum gerendum duplex requirebatur, altera a *Gente*, altera ab *Annis*. A *Gente* olim quidem maxime, cum soli Patricii Magistratus gerere possent [e]: sed hoc paulatim, ut diximus, mutatum est; & per factiones & secessiones plebis effectum fuit primo, ut A. U. C. 261. crearentur [f] Tribuni & Aediles plebis, qui peculiares plebi Magistratus fuere. Deinde A. U. 344. primi de plebe Quaestores sunt creati. [g] A. U. 353. primus Tribunus militum Consulari potestate, [h] & A. 387. primus de plebe Consul factus est; [i] anno autem sequente primi Aediles Curules. [k] A. U. 397. primus Dictator, [l] cum jam A. 385. Magister Equitum de plebe dictus esset. [m] A. U. 402.

De iis, qui apti ad Magistratus, & de lege annali. p. 88.

e Dion. Hal. II. 8. 9. f Liv. II. 33.
g Id. IV. 54. h Id. V. 12. i Id. VII. 1.
k Ibid. l Id. VII. 17. m Id. VI. 39.

Digitized by Google

U. 402. idem ille, qui primus de plebe Dictator fuerat, Censuram est [n] adeptus: & denique annus Urbis 417. primum Praetorem plebejum [o] vidit, ita ut sola Interregia potestas penes Patricios remanserit, nec plebi unquam communicata fuerit.

Habilitas altera fuit ab *Annis*, utique post *legem Annalem*, sive *Annariam* [p] A. U. 573. a *L. Villio Tappulo* latam [q], qua certus aetatis annus singulis Magistratibus capiendis praefixus fuit; [r] quanquam forte jam antea aliquid ea de re constitutum fuerit: sed vix aliquid certi; (*Vid. Cic. Phil. V. c.* 17. *Tac. Ann. L. XI. c.* 22.) & haec lex novam quandam formam illi rei induxisse videtur; unde etiam ille Tappulus *Annalis* cognominatus est. Quis autem annus cuique Magistratui petendo praefixus fuerit, non satis liquet. Quidam Quaesturae nullum certum annum, alii tricesimum primum, alii vicesimum septimum adsignant: Lipsius autem [s], ut mihi quidem videtur, verosimilius vicesimum

p. 89.

[n] *Id.* VII. 22. [o] *Id.* VIII. 15. [p] *Fest. hac v. Lamtrid. Commod.* 2. [q] *Liv.* XL. 43. [r] *Ovid. Fast.* V. 65. [s] *De Magistrat. Rom.* 5.

Digitized by Google

mum quintum. Tribunatui & Aedilitati Lipſius ſeptimum vel octavum & viceſimum annum adſcribit; cum alii dicant, Aedilitatem anno demum triceſimo ſeptimo aetatis geri potuiſſe. *Manutius* vero *de legibus capite* 6. putat, hanc legem Curules tantum Magiſtratus ſpectaſſe. Quicquid ſit, conſtat, Praeturam biennio poſt Aedilitatem geri fuiſſe ſolitam *t*. De Conſulatu certum eſt, quadrageſimum tertium *v* annum ei praefixum fuiſſe: ſub Principibus autem hae leges fere ſunt neglectae. De Extraordinariis Magiſtratibus quid obtinuerit, adhuc incertius eſt; niſi quod conſtat, Dictatores *x* & Cenſores fere ex Conſularibus creatos fuiſſe. In Municipiis quoque & Coloniis talis quaedam lex fuit; *y* quemadmodum etiam de Senatoribus & Equitibus ſimilia diximus. Obſervari hic velim ritum ſingularem, qui ſub Impp. obtinuit (ſub Rep. id non invenio) ut pro ſingulis liberis gratia p. 90.

t *Cic. Famil.* x. 25. v *Cic. Philip* v. 17. Sed ſtante Rep. aliquando cives gratioſi his legibus ſoluti ſunt. *Liv* xxv. 2. [*Cic. pro L. Manil c.* 21.] x *Liv.* 11. 18. y *Plin. Epiſt.* x. 84.

Digitized by Google

gratia unius anni petenti fieret; quod retulit Ulpianus *L. XIX. ad L. Jul. & Pap.* z.

Communia Magistratuum.

§. IV. *Leges* praeterea omnibus Magistratibus communes fuerunt, *Lex Romuli, ne quis Magistratum aliquem iniret, nisi addicentibus avibus: Lex Cornelia, de ordine in Magistratibus gerendis servando*; ne, scilicet, quis, exempli causa, Praeturam ante Quaesturam, vel Consulatum ante Praeturam gereret a; quemadmodum ex Aedilitate, omissa Praetura, Consulatum petere licitum non fuisse videmus apud Ciceronem *Phil.* XI. *c.* 5. *ubi omnino vide notas in editione Graevii.* p. 91. *Lex* etiam *prisca* fuit *de intervallo Magistratuum*, quae vetabat, *ne intra decennium idem Magistratus repeteretur.* b Magistratus etiam plures (majores certe & ordinarii) ab uno simul geri non poterant; sed labascente libertate hae leges, ut reliquae similes, vulgo neglectae sunt. Commune praeterea omnium Magistratuum erat, quod

z *l. 2. ff. de muneribus.* a *Appian. Alex. Civ.* 1. *n.* 413. *Ascon. ad Or. pro M. Scauro* p. 175. *ed. L. Bat.* 1675. b *Liv.* X. 13. *Plut. Coriol. p.* 214. *init.*

Digitized by Google

quod intra quinque dies quam Magistratum iniviſſent, in leges jurare cogerentur [c]: & quod iis Magistratu defunctis diem dicere liceret, ſi quid forte ea occaſione deliquiſſent [d]. Atque haec fere ſunt communia Magiſtratuum; transeamus jam ad ſingulos.

c *Liv.* XXXI. 50. d *Id.* XXXVII. 57. *Exempl. vid. ap. Suet. Jul.* 23.

CAPUT SECUNDUM.

De Rege, & de Tribuno Celerum.

§. I. Naſcente Urbe Roma, ut jam ſupra vidimus, *Regium imperium* more illorum temporum [a] reliquis eſt praelatum: ſed illud non abſolutum, verum arctis ſatis limitibus circumſcriptum: praecipua enim Regum munia erant haec, [b] quae ſequuntur: ſacrorum omnium curam ſupremam habere; legum, morum, & juris patrii cuſtodiam gerere; injurias maximas judicare; Senatum habere, ejusque decreta ad Populum referre, atque *De Regi:* p. 92.

a *Juſtin.* I. 1. b *Dion. Hal.* II. 14.

Digitized by Google

atque ita rata facere [c]; Populum ad concionem vocare, ejusque & Senatus decreta exsequi. Et haec quidem in pace; in bello vero maximam potestatem habebant, quia res belli celeritatem plerumque & arcanum desiderant, ita ut pluribus facile communicare nequeant: sed hoc ita tamen, ut summum rerum arbitrium, ac jus belli & pacis semper esset penes populum [d], quemadmodum jam alibi diximus.

Insignia Regum fuerunt *corona aurea* [e], *sceptrum*, & *sella* ex ebore *curulis*: (Gr. δίφρος ἀρμάτιος [f]) tum *Trabea*, sive, *Toga purpurea immixto albo*; p. 93. *Lictores* duodecim cum *fascibus* & *securibus*, quos jam inde a Romulo institutos fuisse quidam volunt, alii a Tullo Hostilio, plurimi, & verius, ut videtur, a Tarquinio Prisco [g]. Regnatum est Romae per annos 243. [verius 244.] a septem Regibus, quorum ultimus fuit Tarquinius, qui distinguendi a superiore Tarquinio causa, a scriptoribus *Superbus* est dictus

c *Id.* VII. 38. d *Dion. Halic. l. d.* e *Id.* IV. 74. & 75. f *Vid. Pollux.* X. 11. 47. g *Flor.* I. 5.

Digitized by Google

ctus, (non enim ei viventi hoc nomen adhaesit, non magis quam *Brevibus*, *Calvis*, *Balbis*, &c. *Franciae* Regibus; vel ei, qui patriam nostram olim injuria oppressit, *Godefrido Lotharingiae* Duci, *Gibboso* vulgo dicto) & propter superbiam & crudelitatem Urbe fuit ejectus [b]. Et hinc postea ortae fuerunt locutiones: *regii spiritus*, *regia superbia*, *regie facere*, pro *crudeliter*. (Vid. Amplissi. H. R. Schelium de jure Imperii *p. m.* 107.) licet non nominis regii pertaesos fuisse Rom. sed fastum crudelitatemque Legis perosos testetur *Horatius* apud Livium *L. III. c.* 39.

§. II. Institutus est etiam a Romulo *Praefectus*, vel *Tribunus Celerum*, quorum primus dicitur fuisse, ut jam *c.* 3. *praec. Sectionis* diximus, quidam *Fabius Celer* [i]: hic Equitibus proprie praeerat, & proximam a Rege dignitatem & potestatem in bello obtinebat [k]; sicut postea apud Dictatorem Magister Equitum: sed pulsis Regibus etiam hic honos fuit gestari desi-

De Tribuno Celerum. p. 94.

G tus;

b *Liv.* 1. 60. i *Dion. Halic.* 11. 13. *Plut. in Romulo p. m.* 23. & 34. k *l.* 2. §. 15. *ff. de Orig. Jur.*

Digitized by Google

tus; imo a Numa jam dimissos Celeres vult *Plutarchus in Numa p. m.* 64.

CAPUT TERTIUM.

De Consulibus.

De nomine & institutione Consulum.

§. I. *Summus* libera Republica *omnium honorum Populi finis* fuit *Consulatus* [a]: unde Graeci eos ὑπάτους vocant, quasi *summos* dicas [b]. Et sub Impp. Consulatum ipsa Praefectura Praetorii superiorem fuisse ex *l.* 1. *de Senator.* probat egregium hujus Academiæ decus Cl. *Ev. Otto* in *Papiniano suo c.* XIV. §. 7. Olim triplici nomine hic Magistratus appellatus fuit: ita enim loquitur Cicero in loco, capite primo hujus sectionis citato, *Regio imperio duo sunto: iique praeeundo, judicando, consulendo, Praetores, Judices, Consules appellantor. Consulere* autem hic videtur significare *ad Senatum referre:* nam hoc inter praecipua Consulum munera fuit. *Quintilianus* vero *Instit. Oratoriar. L.* I. *c.*

p. 95.

a *Cic. pro Planc.* 25. b *Dion. Halic.* IV. 76.

Digitized by Google

1. *c.* 6. dicit *consulere* verbum idem olim significasse, quod *judicare*; atque inde quosdam putare *Consules* esse dictos. *Pomponius* denique *I. C. l.* 2. §. 16. *ff. de Orig. Jur.* [c] *Consules*, ait, *dicti sunt ab eo, quod plurimum Reipublicae consulerent. Praetores* autem sunt dicti, quod *praeirent jure & exercitu* [d].

Instituti sunt Consules statim post Reges exactos [e] A. U. * 244. cum Respublica gubernatoribus carere non posset. Creati autem sunt *bini*, ne unius imperium libertati periculosum foret: nam ut *Q. Catulus* dicebat, *Non saepe unus Consul improbus, duo vero nunquam post Romam conditam fuerant, excepto illo Cinnano tempore* [f]: *annui* sunt creati, ne diuturnitate imperii insolescerent [g]; unde etiam, si alter Consul mortuus esset, in reliquum anni tempus alius ei subrogabatur [h], qui dicebatur *suffectus*; sed hic p. 96.

c *Vid. etiam Cic. de Orat.* II. 39. d *Varro L. L.* IV. 14. *Vid. omn. eund. de vita P. R.* II. *ap. Nonium p.* 53. *ed. opt.* e *Liv.* I. 60. * [Verius 245. sed similes annorum passim citatorum differentias adnotare supersedemus.] g *Cic. post red. in Senat.* 6. 4. h *Eor. l. d.* i *Liv.* II. 8.

Digitized by Google

Comitia rogandis Consulibus habere non poterat [k].

Insignia Consulum. §. II. *Insignia* Consulum fuerunt primo, *Lictores duodecim cum fascibus & securibus:* (quibus etiam aliae gentes Latii utebantur [m]) & initio quidem quisque Consul duodecim fasces habebat; sed mox ex lege *Valerii Poplicolae* penes alterum duntaxat Consulem [n], idque alternis mensibus, fasces fuerunt: licet paulo aliter haec explicet *Dion. Halic.* v. *c.* 2. qui etiam tradit, penes eum Consulem, qui fasces habebat, imperium quoque fuisse. Praecedebant singuli & in lineam; unde Lictor, qui proximus erat Consuli, *postremus* dicitur [o]. Antiquis temporibus prior fasces sumebat major natu [p]: post legem vero *Juliam de maritandis ordinibus*, latam ab Augusto Imperatore A. U. 736. ille, qui plures liberos habebat; vel, si par numerus liberorum esset, ille, qui maritus

p. 97.

k *Id.* XLI. 18. l *Horat. Od.* II. XVI. 9. *Ovid. Pont.* IV. *El.* IX. 42. m *Dion. Hal.* VIII. 44. n *Val. Max.* IV. I. *exem.* I. o *Cicer. Divin.* I. 28. *quem locum non habet Lipsius Elect.* I. 23. *ubi fusissime agit de lictoribus.* p *Plut. Popl. p. m.* 103. *Gell.* II. 15.

Digitized by Google

tus erat *q*. Invenio etiam, priorem habuiſſe faſces Conſulem, qui primus renunciatus erat *r*. Alterum autem Conſulem *accenſus*, hoc eſt, *miniſter quidam publicus*, praecedebat, lictores pone cum virgis & bacillis ſequebantur *s*: aliquando autem ſervatum fuit, ut alternis diebus faſces permutarentur. * Secures etiam Poplicola (qui, quod tot leges *populares* tuliſſet, a *populo colendo Poplicola* eſt dictus *v*) faſcibus exemit; ſaltem in Urbe; nam extra Urbem eas retinuerunt. * Secundo utebantur *ſella curuli eburnea*, ut antea Reges. Tertium fuit, *toga praetexta*, hoc eſt, quae in extrema ora p. 98. purpuram *praetextam* haberet; & hanc olim quidem ante Deos Penates primo Magiſtratus ſui die ſumebant; poſtea vero ex templo *Jovis Capitolini*, ubi publicitus ſervabatur. *y* Quarto geſtabat *Scipionem eburneum*, *z* quod vulgo minus notum. Sub Imperatoribus imminuta quidem Conſulum au-

 ctori-

q *Suet. Jul.* 23. r *Liv.* IX. 8. s *Suet. Jul.* 20. t *Diarium vetus ap. Pigh. ad A U.* 585. v *Dion. Halic.* V. 19. x *Id.* X. 59. *Liv.* XXIV. 9. y *Vid. Capitol. in Gordian.* 4. z *Dion Halic.* III. 61. *Juven.* X. 43. *Vopiſc. Aureliano* 13.

Digitized by Google

ctoritate, ſed aucto faſtu, plura inſignia acceſſere, ut *toga picta*, [a] *laurus* in faſcibus, [b] *ſecures* iterum iisdem additae, &c. [c].

De Conſulum poteſtate & munere.

§. III. Sunt itaque, ut vidimus, Conſules loco Regum creati; & initio quidem pleno eorum jure; [d] quemadmodum etiam omnia eorum inſignia primi Conſules tenuere [e]; unde recte Cicero loco paulo antea citato Imperium eorum *Regium* vocat. [f] Sed primo ſtatim inſtitutionis eorum anno hoc jus imminuit ille, de quo jam p. 99. diximus, Poplicola; lege lata *de provocatione* ad Populum: nam ea quidem, ut notum eſt, jam tempore Tulli Regis obtinuerat [g]; ſed tyrannide Tarquinii Superbi obliteratam renovavit Valerius; tempore vero Ciceronis in deſuetudinem abiiſſe videtur. [h] Huic addidit leges *de faſcium ſubmiſſione* [i] quae Populo fiebat, & *de Magiſtratu injuſſu Populi non gerendo*. [k] Poſtea vero eorum poteſtas etiam

a *Lamprid. Alex. Sev.* 40. b *Martial.* x. 10. c *Vid. Claudian. prol.* II. *in Eutrop.* 7. d *Liv.* IV. 3. e *Id.* II. 1. f *Vid. & Ovid. Pont.* IV. *El.* IX. 65. g *Vid. Liv.* I. 26. h *Ipſe Philipp.* I. 9. i *Vid. Liv.* II. 7. k *Dion. Halic.* V. 19.

Digitized by Google

etiam magis imminuta fuit, cum Tribuni plebis fuerunt instituti, quibus jus datum fuit intercedendi omnibus omnino Magistratuum actis. Tamen etiam postea aliquando extra ordinem summa potestas (& eadem, quae Dictatoris: vid. omn. Liv. *L. VI. c.* 19. quod Pompejo in III. Consulatu obtigit, vid. *Ascon. ad Or. pro Mil. c.* 25.) illis delata fuit; turbidis, scilicet, & in summum discrimen adductis civitatis rebus, solemni Senatusconsulti formula[l], *Viderent Consules, ne quid Respublica detrimenti ca-* p 100.
peret. Hoc Graeci dicebant, διὰ φροντίδος αὐτὸς ἔχειν, ὅπως μηδεμίαν ἀπατριβὴν τῷ δημοσίῳ συμβῆναι: [m] eaque forma Senatusconsulti ultimae semper necessitatis habita est: [n] & aliquando etiam Praetores, Tribuni plebis & Proconsules, qui ad Urbem erant, ea formula comprehensi fuerunt [o].

Et semper quoque stante Republi-

l *Vid. omn. Manut. ad Cic. Philipp.* v. 12. *Sallust. Catil.* 29. *Liv.* III. 4. [Ad alios quoque Magistratus S. C. hujusmodi pertinebat. V. exempla ap. Brisson. de Form. II. p. 112.] m *Dio* 37. n *Liv.* III. 4. o *Caes. de B. G.* I. 5. *Sall. fragm. Hist.* I.

Digitized by Google

ea multa eorum munia, magna & ampliſſima plane dignitas fuerunt *p*; ita ut *Curio* non ſine ratione Ciceronis Conſulatum vocaverit ἀποθέωσιν *q*. Nam PRIMO Caput erant totius Reipublicae, & tantae auctoritatis, ut Reges & nationes exterae gloriae ſibi ducerent, ſi in eorum tutela forent *r*. & hinc omnes Magiſtratus ipſis erant ſubjecti, praeter Tribunos plebis; qui, ut diximus, omnibus eorum actis intercedere poterant. SECUNDO, militiae tempore ſupremam poteſtatem
p. 101. obtinebant, quemadmodum antea Reges; Tribunos militum (pro parte; nam pars creabatur a populo) centuriones, praefectos conſtituebant *s*. TERTIO, imperium in provincias habebant; & ſubditos inde evocare *t*, coërcere, punire poterant. QUARTO, Populum convocare, cum eo agere, leges ad Populum ferre, iisque de ſe nomen

p *Polyb.* VI. 10. q *Cic. ad Attic.* I. 16. *nam licet hoc maxime ſpectet oppreſſionem conjurationis Catilinariae, & reliqua geſta Ciceronis, tamen etiam dignitatem conſularem notat.* r *Id. pro Sext.* 30. s *Cic. de LL.* III. *Polyb.* VI. 24. t *Cic. act.* I. *in Verr.* 7. & 18. & I. *in Verr.* 33. II. 39. *Id. Attic.* VIII. 23. *Tacit. Ann.* XIII. 4.

Digitized by Google

nomen dare poterant. QUINTO, literas omnes a Praesidibus provinciarum, vel exteris recipiebant, [v] Legatos audiebant, Senatus vel populi decreta exequebantur. SEXTO, Senatum convocabant, consulebant, sententias numerabant, eumque dimittebant. SEPTIMO denique annus ab iis denominabatur [x]: quod etiam apud Athenienses solebat fieri ab uno ex Archontibus, qui ἐπώνυμος inde dicebatur [y]. Et haec omnia ita obtinuerunt, quamdiu libertas Reipublicae constitit: ea vero Julii Caesaris, secutorumque proxime Principum scelere oppressa, consulebant duntaxat Senatum, & Principum placita ad eum referebant, [z] tutores dabant, [a] servos manumittebant, (atque inde quidem Consulare munus auspicabantur [b]) [c] vectigalia locabant [d], (quod antea Censorum erat) ludos quosdam publicos edebant, annum nomine signabant: quo elegan- p. 102.

v *Caes. B. Civ.* I. 1. & 6. x *Lucan.* v. 399. *Senec. de ben.* III. 16. y *Pollux.* VIII. IX. 89. *Pausan. Lacon.* z *Ovid. de Pont.* IV. *El.* v. 17. a *Capitol. in Anton. Phil.* 10. b *Claudian. in Eutrop.* I 310. c *l. c. Amm. Marc.* XXII. 4. *Claudian. l. c.* d *Ovid. d. l.* 19. & *El.* IX. 45.

Digitized by Google

ganter alludit *Seneca Epist.* 4. his verbis: *Nulli potest secura vita contingere, qui de producenda nimis cogitat; qui inter magna bona multos Consules numerat.* Cum vero sub Imperatoribus plures in singulos annos Consules crearentur (ut ita sensim eorum dignitas evilesceret) a primis tantum, qui *ordinarii* dicebantur *e* & reliquis honoratiores erant, annus denominabatur; reliqui vero dicebantur *suffecti*: *f* quemadmodum tales jam libera Republica vocatos fuisse vidimus. Quin alii adhuc
p. 103. sub Principibus fuerunt Consules *honorarii*, qui ex codicillis tantum a Principe acceptis hoc nomen consequebantur *g*.

De aliis ritibus Consularibus.

§. IV. Antiquis temporibus, sive ante primum bellum *Punicum*, Kalendis Martiis Consulatum iniisse videntur *h*, quod tamen non satis certum est: sed post A. U. 598. Kalendae Januariae huic rei destinatae sunt, *i* Eo die Consules primo mane a Senatu

e *Vid. Suet. Domit.* 2. f *Id. Jul.* 80. g *Cassiod. Variar.* 1. 10. *Vid. Gusher de Offic. domus Aug.* 1. 13. h *Ovid. Fast.* III. 147. i *Vid. Liv. Epit.* 47. *Ovid. Fast.* 1. 81. [Ut Consularium annorum ratio clarius ad-

Digitized by Google

natu & Populo domi suae salutabantur, quae solennitas proprie *officium* dicebatur, quae vox in genere significat id, quod studii, aut cultus gratia alicui exhibemus. Estque hic actus posterioribus temporibus *processus Consularis*

adpareat, paucis, quid post Scaligeri, Petavii, Sigonii, Dodwelli sententias cognitas discussasque certi statuerim, ostendam; *Primo* ab A. U. 245. ad 530. usque incertissimus atque vagus valde ineundi Consulatus erat dies, quod ex tot tantisque turbis, interregnis, reique publicae mutationibus ortum: *Deinde* ab A. U. 530. ad 599. Kal. Martiis: *Postremo* ab A. U 599. constanter Kal. Januar. annui Magistratus Curules inibantur In Epitome autem Liv. tantum legitur: *Coss. A.* 598. *ab U. C. Magistratum, peractis Comitiis, insequentisque anni Consulibus creatis, inire coeperunt. Mutandi Comitia causa fuit, quod Hispani rebellabant.* Sed Dodwellus in Chronol. Dionys. p. 54. ante verba *inire coeperunt*, sic interpolat: (*abdicarunt novi autem Coss.*) Hinc liquet, Ovid. Fast. III. 147. parum a nostro fuisse intellectum, quum ait: *ad spatium belli, perfide Poene, tui.* Namque exponit, ad I. belli Punici initium; at ego cum Neapol. de fine III. Punici belli interpretor. Si quis regerat, eversam fuisse Carthaginem A. U. 605. huncque numerum a certo illo 598. septem annis differre, cogitet, Poëtam non accuratam nobis Chronologiam, sed memorabilem eique rei Epocham proximam dare voluisse.]

Digitized by Google

sularis dictus. *Vid. Spanhem. Dissert. de P. & U. num.* XII. *p.* 457. [k] inde in Capitolium ducti *vota concipiebant* [l], & boves singulos Jovi immolabant [m]; ac deinde Senatum habentes munus suum auspicabantur [n]: & de feriis Latinis habendis ad Senatum referebant.

P. 104. [o] Intra quinque dies post initum Magistratum in leges jurare debebant [p], quod etiam feciſſe videntur, cum designati essent: atque ita cum Magistratu abirent, jurejurando declarabant, se leges servasse, [q] concione de rebus a se gestis ad Populum habita. [r] Tum etiam his primis diebus provincias inter se *sortiebantur*, vel *comparabant* [s], hoc est, *sine sorte de iis conveniebant*. Legitimum annum Consulatum gerendo diximus fuisse quadragesimum tertium; quanquam vi, vel gratia saepe juniores Consules facti sint.

k *Ovid. de Pont.* IV. *El.* IV. 42. l *Vid. Lampr. Heliog.* 15. m *Ovid. de Pont.* IV. *El.* IX. 29. n *Vid. omn. Liv.* XXI. 63. & XXII. 1. XXVI. 26. o *Cic. or. post. red. ad Quir.* 5. p *Liv.* XXXI. 50. q *Vid. Plin. Panegy. p.* 188. *seq. ed. Trajecti.* 1652. *Cic. Fam.* V. 2. & *not. ad eund. ad Att.* VI. 1. *p.* 592. *ed. Graev.* r *Cic. Famil.* V. 2. s *Liv.* XXIV. 10. & *alibi.* (*Caes. B. C.* I. 6.)

Digitized by Google

sint. * Qui autem reliquos Magistratus bene gessissent, deberi sibi Consulatum quodammodo putabant; unde *suum annum* petitionis dicebant *t*.

§. V. Fuerunt Romae Consules ex solis Patriciis ab A. U. 244. ad A. 302. ** quo Decem-viri Consulari potestate creati sunt; sed post duos vel tres annos iterum Consules ad annum Urbis usque 309. ex quo aliquando Consules, aliquando Tribuni militum consulari potestate, prout vel plebs, vel Patres contentionibus vicerant, creati sunt: donec A. U. 387. plebs pervicit, ut alter utique Consul de Plebe crearetur; quorum primus fuit *L. Sextius Sextinus Lateranus v*: & postea obtinuit, ut duo quidem Consules Plebeji simul fieri possent; Patricii vero non item. *x* Inde summa potestas penes Consules mansit ad Julium Caesarem usque, qui patriae suae vim nefario scelere inferens libertatem e Republica sustulit, & Consulum auctoritatem labefactavit: sub Principibus

De duratione Consulatus. p. 105.

* [*Sueton. Aug.* 26. *Cic. V. Phil.* 17.]
t Vid. Casaub. ad Cic. Att. 1. *init.* 2. *Cic. de potit. Cons.* 6. ** [*Liv.* III. 33.]
v Liv. VI. 42. *x Vid. Lambin. ad Cic. pro Domo* 14.

Digitized by Google

pibus enim ex more quidem creati sunt, at nullam fere potestatem habuerunt. Tum quoque non in annum, ut antea, sed in sex, in tres, vel in duos menses [y]; (quod tempore Dionis Cassii legitimum fuit) [z] vel etiam in paucos dies, imo horas, creati sunt, [a] ut ita Princeps pluribus gratificari posset. Et hi suffecti Consules
p. 106. *minores* dicebantur [b]. Verum tandem *Justiniano* imperante A. U. 1293. post *Christum* natum vero anno 541. plane creari desierunt: nisi quod primo adhuc Imperii anno Consulatum susciperent. Idque obtinuit; donec a S. P. Q. R. per ministerium *Leonis* Papae Imperium *Carolo M.* deferretur.

Quod autem modo de Julio Caesare diximus, sciendum est, necessarium quidem fuisse mutare statum Reipublicae tempore Julii Caesaris, veluti opinio satis probabilis est *C. A. Ruperti* ad *Pomponium de Orig. Jur. c.* XII. *p.* 139. quam etiam tuetur in *observationibus ad Besoldi Synopsin minorem.* Verum non ideo minus sceleſtus fuit Ju-

y *Lucan. l. supra d.* z *Ipse* XLIII. *p.* 155. *ed. reg.* 1548. a *Vid. Macrob. Saturn.* II. 3. *Suet. Jul.* 76. b *Dio* XLVIII. *p.* 254.

Digitized by Google

Julius Caesar, quippe qui nec jure, nec amore boni publici, sed misera ambitione & libidine regnandi ductus jus omne abrupit, & patriam suam in tristem servitutem conjecit. Sed contradicendi studio, ut videtur, & paradoxa tuendi tenebatur Rupertus; qui etiam Tiberium & *Attilam* homines perditissimos defendit, *Trajanum* vero laudatissimum Principem vituperat; ut & Justinianum, qui inter mediocres saltem censeri merebatur. p. 107.

CAPUT QUARTUM.

De Praetoribus.

§. I. Secundus Magistratus Ordinarii in Urbe honor fuit *Praetoris* [a] (Στρατηγὸς); quod nomen antea, ut dixi, omnium Magistratuum commune fuerat [b], sed demum hoc Magistratu creato peculiariter ei adhaesit. Primus Praetor creatus est A. U. 387. *Sp. Furius Camillus* [c], duabus potissimum de causis; primo, ut solatium Patriciis esset communicati cum plebe Con- *Origo Praetorum.*

a *Lucan.* III. 106. b *Ascon. ad* I. *in Verr.* 14. c *Liv.* VI. 42. & VII. 1.

Digitized by Google

Consulatus; secundo, ut *Jus diceret*; cui rei Consules, cum frequentibus bellis avocarentur, vacare amplius non poterant: & hinc in nummis Praetorum aliquando *bilanx* conspicitur [d]. Creatus fuit Praetor Comitiis Centuriatis iisdem auspiciis, quibus
p. 108. Consules [e]; unde etiam aliquando *Collega* eorum vocatur [f].

De numero Praetorum.

§. II. Creatus est primo unus duntaxat Praetor; at A. U. 510. ob negotiorum frequentiam alter est additus, [g] qui inter cives & *peregrinos* jus diceret, unde *peregrinus Praetor* est dictus [h]: alter vero, qui inter Cives solos jus dicebat, vocabatur *Urbanus*, & erat *honoratior*; unde proprio quasi nomine *honoratus* dicitur apud *Ovidium Fastor.* 1. *vs.* 52. & *Major*, [i] & jus, quod ab eo edictisque ejus descendit, *honorarium* [k]. A. U. 526. cum *Sicilia* & *Sardinia* in provinciae formam redactae essent, duo etiam Praetores, qui eas regerent, sunt creati,

d *Vid. Spanh. de P. & U. N. Diss.* x. *p.* 104. e *Gell.* xiii. 15. f *Plin. Panegyr. propius fin.* g *Livius Epit.* 19. h *l.* 2. §. 28. *ff. de Orig. Jur.* i *Fest. V. Major Consul.* k §. 7. *Instit. de jure N. G. & C.*

Digitized by Google

ti [l]. A. U. 556. Hiſpaniis ulteriori & citeriori ſubactis, duo quoque Praetores iis provinciis regundis adjecti ſunt. [m] Sed A. U. 561. lege *Boebia* (quae tamen non diu obtinuiſſe videtur) conſtitutum fuit, ut alternis annis quatuor duntaxat Praetores crearentur [n], atque ex his duo tantum (Urbanus ſcilicet, & Peregrinus) in Urbe manebant; reliqui ſtatim in provincias, quas ſortiti erant, proficiſcebantur. Cum autem circa A. U. 605. (vel paulo poſt, cum Africa, Achaja, Macedonia in poteſtatem A. U. 607. redactis, ingens incrementum res Rom. accepiſſet) conſtitutae eſſent *Quaeſtiones perpetuae* [o] (de quibus mox amplius) viſum eſt, ut omnes Praetores anno Magiſtratus ſui in Urbe jus vel publicum, vel privatum dicerent, & finito demum anno in provincias proficiſcerentur. L. Cornelius Sulla auctis quaeſtionibus perpetuis A. U. 672. duos praeterea adjecit; licet alii dicant, ad decem usque numerum Praetorum ab eo auctum fuiſſe [p]: p. 109.

H quic-

[l] *Liv. Epit.* 20. [m] *d. l.* 2. *ff. de O. I.* §. 32. [n] *Liv.* XL. 44. [o] *Vid Pigh. ad A. U.* 609. [p] *l.* 2. §. 32. *ff. de O. I.*

Digitized by Google

quicquid hujus rei sit, Julius Caesar certe A. U. 707. decem Praetores creavit, [q] & mox eorum numerum ad quatuordecim, imo ad sedecim auxit [r]: cum nempe sociis sceleris sui obnoxius quovis pretio eos remunerare cogeretur. Sed eo interfecto, ad
p. 110. denarium numerum redierunt. Augustus rursum duodecim Praetores creavit, & paulo post sexdecim facti sunt; quibus *Claudius* Imperator duos adjecit, qui de fideicommissis jus dicerent: qui tamen ad certam tantum summam judicasse videntur; ut de majore Consul appellandus fuerit [s]. [t] Ex his unum detraxit Titus, restituit *Nerva* injuncto munere, ut inter privatos & fiscum jus diceret [v]. Tutelarem Praetorem instituit *M. Aurelius Antoninus* vulgo dictus *Philosophus* [x]. Minuente Imperio rursus numerus Praetorum minutus, ita ut tempore *Valentiniani* & *Marciani* Imperatorum tres duntaxat crearentur [y]: & denique

q *Dio* 42. r *Id.* 53. s *l.* 2. *ff. eod.* §. 32. t *Vid. Quinctil.* III. 6. v *l.* 2. §. 32. *ff. eod.* x *Capitolin. ejus vita* 10. *d. l.* 2. *Cod. de off. Praet.* y *Val. Max.* I. 1. *ex.* 9. *App. Alex. Syriac.* 95.

Digitized by Google

que circa tempora Justiniani omnino creari desiisse videntur.

§. III. *Insignia* Praetoris fuerunt primo *sex lictores cum fascibus*, saltem extra Urbem [z]; nam quod quidam duos tantum ei tribuunt, ita intelligendum est, ut duo ad minimum lictores semper ei praesto fuerint: atque inde ἐξαπελεκεῖς dictus fuit [a]. Secundo, *Toga praetexta*; quam, ut Consules, primo Magistratus sui die, votis nuncupatis, in Capitolio sumebant. Tertio, *Sella curulis*. Quarto, *Tribunal*; quod erat locus altior in hemicycli formam, in quo sella curulis Praetoris ponebatur [b]; inferiores enim Magistratus & judices *subsellia* tantum habebant. Quinto, *Hasta*, quae jurisdictionis [c]; & denique, *Gladius*, qui quaestionis signum erat. *Insignia Praetoris.* p. 111.

§. IV. *Munera Praetoris* fuerunt PRIMO, ut *ludos ederet*; praesertim eos, qui in Circo dabantur [d], ut *Megalenses*, *Florales*, & similes: quod ingenti admodum pompa & sumtu fiebat: *Munera Praetoris.*

H 2

z *Appian. ib.* a *Consorin. de die natal.* b *Tacit. Annal.* 1. 75. c *Senec. de brevit. vitae* 11. d *Juven.* XI. 192.

Digitized by Google

fiebat: & hinc in histriones, similisque farinae homines, saltem sub Principibus, jurisdictionem quandam exercuerunt *e* Praetores. SECUNDO, ut sarta tecta vacante censura exigeret; sed non nisi ex Senatusconsulto *f*.
p. 112. TERTIO, ut absentibus Consulibus munus eorum sustineret *g*, Senatum cogeret (ita tamen, ut nunquam id fieret nisi ad rem novam *h*) sententias rogaret, Comitia & conciones ad Populum haberet; ita ut absente Consule plane summus Magistratus esset *i*: &, praeter Consules, a reliquis Magistratibus Comitiatum & concionem avocare poterat *k*; quanquam quaedam ex his Praetoris Urbani duntaxat fuisse videntur. QUARTUM & praecipuum Praetoris Urbani munus fuit *Jurisdictio*, ut loquitur Cicero *de legibus libro tertio c. 3. juris disceptator, qui privata judicet, judicarive jubeat, Praetor esto: is juris civilis custos esto: huic potestati parento.* Et ob haec tot ac tanta munia non licebat Praetori Ur-

e *Tacit. Annal.* I. 77. f *Ascon. ad Verr.* III. 50. [potius *L.* I.] g *Liv.* X. 45. XXX. 17. & 22. h *Cic. Fam.* XII. 28. i *Cic. ad Famil.* X. 12. *Vid. Spanh. de P. & U. Num. Diss.* X. *p.* 119. k *Cic. Phil.* II. 13.

Digitized by Google

Urbano plus quam decem dies Urbe abesse *l*. Ut autem quid fuerit *jurisdictio* recte intelligatur, pauca de *judiciorum* apud Romanos *ratione* adjicienda sunt; quae tamen sequenti sectione accuratius examinabimus.

p. 113. *De Jurisdictione.*

§. V. *Judicia* omnia erant vel *Privata*, vel *Publica*. *Privatis* (quorum proprie *jurisdictio* dicta est) praeerant duo Praetores, Urbanus, scilicet, & Peregrinus: *Publicis* vero *judiciis*, sive *Quaestionibus*, olim ipse Populus praefuit, qui ad ea exercenda *Quaesitores* *m*, vel Dictatorem *n* creabat: de servis vero & infimae sortis hominibus *Triumviri capitales* *o* judicabant; Aediles de rebus ad suum munus pertinentibus *p*. Sed, cum auctis immensum Romanorum opibus non minus, ut fieri amat, augerentur scelera, circa A. U. 605. constitutum est, *q* ut duo quidem Praetores, Urbanus scilicet & Peregrinus, consuetam jurisdictionem in causis privatis obirent; quatuor vero reliqui

l *Gell.* XIII. 5. m *Virg. Aen.* VI. 432.
n *Liv.* IX. 26. o *Plaut. Amphitr.* I. 1. 3. *& Aulul.* III. 11. 2. *& Asin. I.* II. 5. [Gell. III. 3. f. v. Pignor. de Serv. p. 26.]
p *Tit. ff. de aedil. ed.* q *Cic. in Bruto* 27.

Digitized by Google

capitalium criminum quaeſtiones a Senatu pro temporum ſtatu decretas exercerent: quae Quaeſtiones *Perpetuae* ſunt dictae, tum quod lege cer-
p. 114. ta quaedam forma iis eſſet praeſcripta, ita ut nova ſemper lege, ſicut antea, opus non eſſet; tum quod Praetores *perpetuo* [r], ſive *toto* anno, has quaeſtiones exercerent; nec Populus, ut antea, extra ordinem Quaeſtores ad eas exercendas crearet.

Primae Quaeſtiones perpetuae fuerunt de *Repetundis*, de *Ambitu*, de *Majeſtate*, & de *Peculatu*. L. Sulla iis adjecit quaeſtiones de *Falſo*, (quod judicium etiam adverſus *monetarios* fuit, [s] ſive adverſus *adulteratores monetae*, ut vocantur in *l.* 16. §. 9. *ff. de poenis*) de *Sicariis*, de *Parricidis* & *Veneficis*. Mox etiam plures aliae promanarunt, ut de *corrupto judicio* [t], de *vi publica*, vel *privata*, &c. Sed etiam ſic extra ordinem aliquando Populus, vel etiam Senatus (ut in cauſſa *Silani* repetundarum rei [v]) de criminibus cognoſcebat, vel Quaeſitores

r *Terent. Hecyr.* 1. 11. 12. s *l.* 8. *ſeq. ff. ad L. Corn. de falſis.* t *Vid. Cic. pro Cluent.* 54. v *Val. Max.* v. 8. *ex.* 3.

Digitized by Google

res dabat: ut, si res atrox esset, veluti in caussa *Milonis*, qui Clodium interfeciſſe dicebatur: vel, si nova; ut cum ipse ille Clodius sacra *Bonae Deae* violaviſſet, quando Quaestio de *Pollutis sacris* decreta fuit; [x] de Vestalibus incestus reis [y]; & sic in similibus. De Perduellione, ut jam ante vidimus, ipse Populus Comitiis centuriatis quaerebat. p. 115.

Quaestionibus a Senatu decretis sortiebantur inter se Praetores, quae cujusque Quaestio futura esset; nam Comitiis incertam duntaxat jurisdictionem accipiebant. Aliquando autem duo Praetores uni quaestioni praeerant, quod propter multitudinem criminum in quaestione de Sicariis frequens fuit [z]; aliquando rursus unus de duabus causſis quaerebat [a]. De repetundis aliquando quaesivit Praetor Peregrinus [b], qui ita jurisdictionem & quaestionem simul habebat; & etiam quandoque ex Senatus decreto Praetor Urbanus quaestiones

H 4 pu-

x *Suet. Jul.* 6. y *Ascon. ad Cic. pro Mil.* 12. z *Cic. pro Cluent.* 53. a *Cic. pro Coel.* 13. *coll. cum eod. ad Quint. fr.* 11. 3. b *Vide Ascon. in Or. in toga candida in not.* 2.

Digitized by Google

publicas exercebat, de qua re tamen dubitari potest: nam quod Verres in
p. 116. Praetura Urbana judicium publicum exercuit, contra leges fecit [c]: denique urbana quoque & peregrina sors junctae fuisse leguntur [d].

Praetor Urbanus, ut dixi, reliquis honoratior erat, & etiam *Honoratus* κατ' ἐξοχὴν dicebatur [e]: is enim erat *custos juris Quiritium* [f]; & ex ejus edictis Praetor Peregrinus, (de quo tamen dubitat Sigonius) & Praetores provinciarum edicta sua efformabant; unde etiam *Praetor Major* vel *Maximus* aliquando est dictus [g]. Idem juratus ex eo ordine, penes quem judicia eo tempore erant, decurias judicum selectorum conscribebat [h]; ex quibus tum ipse, tum alii Praetores eo anno *concilia judicum* sibi sortiebantur. [i] Initio Magistratus Praetor Urbanus in albo proponebat *Edictum*, sive *formulam*, *juxta quam eo anno jus dicturus esset de rebus jurisdictionem suam*

c *Vid.* 1. *in Verr.* 60 *& Hottom. ib. ad* 40.
d *Liv.* XXV. 3. XXVII. 36. XXXV. 41.
e *Ovid. Fast.* I. 52. f *Cic. de LL.* III. 3.
g *Fest V. Maximum.* h *Horat. Serm.* I. IV. 123. i *Vid. Cic. in Verr.* 1. 61.

Digitized by Google

suam concernentibus [k], sive de iis, quae privato jure Quiritium continebantur, quod jus adjuvandi, vel supplendi, vel corrigendi juris civilis gratia Praetores introduxerunt [l]: & hoc edictum quotannis a Praetore ejus anni renovabatur; unde *Lex annua* dicitur apud Ciceronem *in Verrem L.* 1. *c.* 24. & actiones Praetoriae etiam plerumque intra annum vivebant [m]. Sed, cum Praetores saepe propter gratiam & ambitionem varie jus dicerent, & ab edictis suis discederent, A. U. 686. lege *Cornelia*, lata a C. Cornelio Tribuno plebis, jussi sunt ex *edictis* suis *perpetuis* jus dicere [n]. Tempore autem & jussu *D. Hadriani* Imperatoris *Salvius Julianus*, *Didii Juliani* Imperatoris proavus, magni nominis Jurisconsultus, omnia illa edicta collegit, [o] in unum volumen redegit, ac certo ordine disposuit; quod proprie deinceps *Edictum perpetuum* & *jus honorarium* est dictum [p]. p. 117.

k *l.* 2 §. 10. *ff. de Or. Jur.* l *l.* 7. §. 1. *ff. de Just. & jure.* m *pr. Institut. de perp. & temp. act.* n *Ascon. argum. in Or. I. Cic. pro C. Corn.* o *Eutrop.* VIII. 17. p *l.* 2. §. 10. *ff. de Orig. Jur.* §. 7. *Institt. de l. N. G. & C.*

Digitized by Google

p. 118. Jurisdictionem ſuam omnem tribus his verbis Praetor exſequebatur; ſcilicet, *Do*, *Dico*, & *Addico* [q], quorum primum tum *dandi judicis* ſignificabat *poteſtatem*; tum bonorum poſſeſſionis, vindiciarum, actionum dationem; ſecundum, *juris dicendi*, & *ſententiae ferendae*; tertium, *judicatum faciendi & exequendi*. *

Cognoſcebat Praetor vel *e Tribunali*, ſive *per decretum*; vel *de plano* [r], ſive *per libellum* in cauſſis levioribus. Non autem cognoſcebat, niſi *diebus faſtis*, qui ita dicti ſunt a *fando*; quod tria mox dicta verba iis diebus *fari* liceret [s].

Et haec quidem omnia libera Republica ita obtinuerunt; ſed extremis Imperii temporibus nihil fere praeter ludorum curam Praetoribus eſt relictum [t]: unde *Boëthius* [v] de Praetoribus ſua aetate verba faciens eleganter *Praeturam* vocat *inane nomen & Senatorii cenſus gravem ſarcinam*: omnia enim eorum munia in Praefectum

q *Varro de L. L.* v. 4. * [*Adde* Gul. Grotii *Iſagog. ad Praxin p.* 5.] r *Vid. Senec. de clement.* 1. 5. s *Ovid. Faſtor.* 1. 47. t *Juven.* S. XI. 193. v *De conſol. Philoſ.* III. *Proſa* 4.

Digitized by Google

ctum Praetorio, qui Caesaris Magistratus erat, sunt translata, populari Magistratu a Magistratu Caesaris possessione deturbato [x]. p. 119.

x *Vid. Scalig. Epist. mihi* 183.

CAPUT QUINTUM.

De Aedilibus.

§. I. *Aediles* dicti sunt, vel quod *Aedes* publicas privatasque *curarent* [a]; vel, quod plebiscita in *Aede Cereris* asservarent [b]. Fuerunt autem triplices: Aediles nempe *Plebeji*, *Curules* & *Cereales*, diversis temporibus instituti. *Aedilium nomen, origo & differentia.*

Plebeji Aediles primum creati sunt eodem tempore, iisdemque Comitiis, quibus Tribuni plebis (de quibus mox dicemus) A. U. scilicet 260. Comitiis curiatis: unde etiam *collegae Tribunorum dicuntur.* Jam enim, post ingentem seditionem, & secessionem plebis in montem sacrum, reconciliatis Ordinibus plebs petiit, ut sibi licet- p. 120.

a *Varro de L. L.* IV. 14. b *l.* 2. §. 20. *ff. de Or. Jur.*

Digitized by Google

liceret binos viros quotannis creare, qui Tribunis plebis velut administri [c] & adjutores essent; & eas causas *judicarent*, quas ipsi (Tribuni) iis commisissent [d]: unde etiam *judices* aliquando sunt dicti. Creati sunt initio quidem, ut diximus [e], Comitiis curiatis; sed post legem Publiliam, ut reliqui Magistratus minores, Comitiis tributis.

A. U. 387. cum Senatus post communicatum cum plebe Consulatum propter Ordines in concordiam redactos diem unum ludis maximis adjiciendum censuisset, [f] recusantibus id munus Aedilibus plebis, conclamatum est a Patriciis adolescentibus, se id honoris Deum immortalium caussa libenter acturos, ut Aediles fierent; atque ita duo etiam ex Patriciis Aediles creati sunt: sed sequenti statim anno hic quoque Magistratus cum plebe est communicatus [g]. *Curules* autem hi postremi sunt dicti, quia sella *curuli*, toga praetexta, jure imaginum aeque ac Magistratus majores ute-

p. 121.

c *Vid. Dion. Halic.* VIII. 35. d *Id.* VI. 90. e *Sect.* I. 8. §. 1. 2. f *Liv.* VI. 42. g *Id.* VII. 1.

Digitized by Google

utebantur; quae omnia Aedilibus plebis negata sunt.

Denique A. U. 709. Julius Caesar duos Aediles addidit; qui, quod annonam curarent, *Cereales* a *Cerere* frugum Dea praeside sunt dicti [h]; & semper ex Patriciis sunt creati.

§. II. *Munus Aedilium* his paucis verbis describit Cicero *de legibus* III. c. 3. *Munus Aedilium.* *Suntoque Aediles curatores Urbis, annonae, ludorumque solennium: ollisque ad honoris amplioris gradum is primus adscensus esto.*

Primum itaque horum Magistratuum *munus* fuit *cura Urbis*, (unde Graecis ἀστυνόμοι, quasi *Urbis legislatores* dicas, sunt appellati) ad quam spectarunt sequentia: *primo*, ut aedificia publica, templa scilicet, basilicas, porticus, aquaeductus, &c. tuerentur & curarent, praesertim vacante censura [i]; tum etiam privatorum aedificiorum curam gererent, ne p. 122. scilicet ruinosa essent, & ita deformitas Urbi, transeuntibus periculum crearetur. *Secundo*, curabant, [k] ut loca

h *l.* 2. §. 32. *ff. de Orig. Jur. Suet. Jul.* 41. *Dio.* XLIII. *f.* i *Sex. Jul. Frontin. de aquaed. Romae* II. 1656. *T. IV. Ant. Graev.*

k *Vid. omn. l. un. ff. de via publ.*

Digitized by Google

ca publica, balnea, puta, cloacae, (quae inter praecipua opera erant magnitudinis Romanae [l]) &c. praecipue autem viae mundae essent [m]; & eos, qui hac occasione deliquissent, mulctabant. *Tertio*, luxum, petulantiam [n]; fornicum & propinarum libidines coërcebant, & peculiarem quandam in meretrices jurisdictionem exercebant [o]. *Quarto* incendia curabant; quod munus ab Augusto Imperatore primum iis impositum videtur [p]. *Quinto*, funerum aliorumque minutorum rituum conservatio penes eos erat [q]. *Sexto*, curabant, ne quis animal, quod nocere posset, (ursum forte, vel aprum) in publico haberet [r]. *Septimo* denique prospiciebant, ne Dii, vel sacra peregrina in Urbe colerentur *.

p. 123. *Secundum munus* Aedilium fuit *curae annonae:* unde, quod hanc partem attinet, fere similes [s] fuerunt iis, quos Graeci

l *Dion. Hal.* III. 57. [Liv. I. 56.] m *Plaut. Sticho II.* II. 28. & *Trucul. II.* VII. 5. n *Gell.* X. 6. o *Senec. de vita beata* 7. *Lipsi. ad Tacit. Annal.* II. 85. p *Dio* LIV. q *Cic. Phil.* IX. 7. [& ex I. Edit. Ovid.. VI. Fastor. 663.] r *l.* 40. *seqq. ff. de Aedil. ed.* * [ex I. Edit. *Liv.* IV. 30.] s *Dion. Halic.* VI. 90.

Digitized by Google

Graeci ἀγορανόμους vocant *t*. Itaque omnes res in foro venales inſpiciebant & aeſtimabant; merces improbas jactabant *v*; pondera & menſuras iniquas frangebant *x*; unde forte etiam foeneratores coërcere potuerunt *y*; animalia & mancipia morboſa & vitioſa redhiberi curabant *z*; jus de his rebus dicebant; mulctas delinquentibus imponebant *a*; edicta concipiebant & proponebant, quae etiam pars juris honorarii fuerunt. *b* Sed hoc poſtremum tantum Aedilium Curulium fuiſſe videtur, ſicut titulo Digeſtorum de *Aedilicio edicto* docemur.

Tertium denique Aedilium *munus* erat *cura ludorum ſolemnium* *c*, ut Romanorum aliorumque ſtatorum *d*; non vero privatorum, quales erant ludi funebres, votivi & ſimiles: ſed & hoc praecipue Aedilium Curulium erat, ut ex eorum inſtitutione patet. Fiebant autem hi ludi immani ſumptu ad p. 124.

t *Plaut. Capt.* IV. II. 44. v *Facete Idem Rud. A.* II. 8. III. 42. x *Juven.* X. 101. *Perſ.* I. 130. [*l.* 13. §. 8. *D. Locati*] y *Vid. Liv.* X. 23. z *ff. de Aedil. edict. teto tit.* a *Diarium vetus ap. Pigh. Ann. ad A. U.* 585. b §. 7. *Inſtit. de jure N. G. & C.* c *Cic. L. L.* III. 3. d *Id. in Verr.* V. 14.

Digitized by Google

ad insaniam usque; unde demum ex provinciis pecuniam ad eam rem colligebant, viam sibi hac munificentia ad altiora sternentes *e*. Hos itaque ludos ordinabant; praemia & poenas actoribus distribuebant; *Plaut. Trin. IV.* 11. *v.* 147. fabulas agendas examinabant *f*; unde etiam in reliquos libros aliquid juris iis fuisse videtur *g*. *Quartum munus* erat peculiare Aedilibus plebis, ut scilicet *Plebiscita & Senatusconsulta in aede Cereris & postea in aerario adservarent h*; ne Consules ea vitiare possent. Cerealium vero Aedilium proprium erat frumento publico praeesse *i*, quod antea omnium Aedilium erat; & paulo post rursus *k Praefecti*, & *Curatoris annonae* fuit *l*.

p. 125. *Insignia Aedilium & quaedam alia.*

§. III. Aedilium Curulium *insignia* fuerunt praecipue sella curulis, & toga praetexta: tum etiam habebant jus imaginum, & antiquiorem in Senatu sententiae dicendae locum *m*.

Licet

e *Vid. eund. Offic.* 11. 16. *seq.* f *Didascaliae comoediarum Terentii.* g *Tacit. Annal.* IV. 35. h *l.* 2. §. 21. *ff. de Or. Jur. Liv.* III. 55. i *d. l.* 2. §. 32. k *Tacit. Annal.* I. 7. l *Vid. Dio* LIV. *init.* m *Cic. V. Verr.* 14.

Digitized by Google

Licet autem Aediles Populi Romani Magistratus essent, tamen nec vocationem [n], nec prehensionem habebant, nisi jussu Tribunorum plebis, & hinc etiam a privato in jus trahi poterant *: nec lictoribus, vel viatoribus utebantur; sed servis duntaxat publicis. Tamen Aediles plebis etiam sacrosanctos fuisse, ex *Catone* adfirmat Festus V. *Sacrosanctum*; quod ita intelligendum videtur, ne quis eos impune injuria laedere posset [o]. Etiam municipia Aediles suos habebant [p], qui *Quinquennales* sunt dicti [q], & Censorum vicem obiisse videntur; quanquam in quibusdam municipiis, *Arpinis* exempli gratia, [r] nulli alii Magistratus crearentur: eamque dignitatem honestissimorum Romanorum filii in municipiis, unde orti essent, exercebant, ut *Marcus* & *Quintus* Ciceronum filii, Arpinis. Quia autem, p. 126.

I ut

n *Gell.* XIII. 12. [Quæ *G. d'Arnaud* in contrarium adfert, non satis sunt valida. Mihi sic videtur, Aediles Curules a Consulibus, plebejos a Tribunis pl. prehendendi potestatem prius impetrare debuisse.] * [Negat G. d'Arnaud in *Conject pag.* 289. *seq.*] o *Vid. omn. Liv.* III. 55. p *Juven.* X. 101. *l.* 30. §. 1. *ff. locati cond.* q *Spartian. Hadr.* 19. *& ibi Casaub. & Salmas.* r *Cic. ad Famil.* XIII. 11.

Digitized by Google

ut dixi, nulli alii Magiſtratus in iſtis municipiis crearentur, hinc *ſummos Aediles* eos dicere cenſetur *Juvenalis Sat.* III. *vſ.* 179. Duraſſe hic Magiſtratus, ut plures alii, videtur ad tempora Conſtantini Magni; licet forte aliqua interdum mutatione.

CAPUT SEXTUM.

De Tribunis plebis.

De nomine & origine Tribunorum plebis.

§. I. Quicquid de etymo vocis *Tribunus* ſit, conſtat [a] in genere *curatorem*, vel *praefectum* alicui rei ea voce ſignificari, unde dicti ſunt *Tribuni militum*, & *Tribuni aerarii*, (qui ita ſunt vocati, quod Quaeſtori ſtipendium militum adnumerarent) [b] & poſtea ſub Imperatoribus *Tribuni voluptatum*, [c], *matri-*

a *Vid. Voſſ. lexic. Etymol.* b *Varro de L. L.* IV. 36. *Aſcon. ad* I. *in Verr.* 13. c *Caſſiod. Var.* VII. *Ep.* 10. & XII. 24. [Non poſſum hic ex Urſati Comment. de Notis explicationem notae TRB. VOLUP. non breviſſime addere: „ Tribunum voluptatum „ ludis Romae ac voluptatibus P. R. prae„ fuiſſe, notum ex L. XV. Cod. Theodoſ. „ l. 13. Tit. *de Scenicis*. Verum numquid il„ ſe idem fuerit, ac qui *a voluptatibus*, a „ Tiberio inſtitutus, multi ambigunt. V. „ Suet. 42. Tribunum hunc magni aeſtima„ tum, conſtat ex Caſſiodoro.]

Digitized by Google

trimoniorum, *scholarum* d, &c. Sed prae his omnibus eminuerunt *Tribuni plebis*, occasione, quae sequitur, creati. p. 127.

Cum plebeji homines per continuas expeditiones militares, quibus rem suam familiarem curare prohibebantur, multum aeris alieni contraherent, & saepe a creditoribus, quando solvendo non essent, in servitutem abducerentur e, hanc injuriam ulterius non ferentes saepius a Patribus hujus mali lovamen petierunt: sed saepius eluſi tandem auctore *Sicinio* quodam viro strenuo A. U. 259. in *Sacrum montem* trans *Anienem* fluvium secesserunt f; nec ante in Urbem reversi sunt, quam Patres debitorum remissionem, & nexorum solutionem iis promisissent, & Plebi concessissent, ut ad defensionem sui lege sacrata proprios quosdam Magistratus sibi crearet g; qui *Tribuni* dicti videntur, quod ex *Tribunis militum* primum sint facti.

d *l. un. Cod. de com. & trib schol.* 8. *c. de erogat. milit. ann.* e *Liv.* 11. 23. f *Ibid.* 32. [A. U. 260. & redierunt A. 261. ut satis docet Liv. 111. 30. & sic Dionysius.] g *Ibid.* 33.

Digitized by Google

Ritus quidam tribunitii.

§. II. Creati sunt primo *Tribuni* plebis Curiatis Comitiis duo: inde A. U. 283. lege Publilia Comitiis Tributis quinque *h*. Anno demum 297. decem Tribuni creari coeperunt, bini videlicet ex singulis classibus *i*, quanquam Cicero dicit, primum duos fuisse creatos; postero autem anno auspicato decem, Comitiis Centuriatis *k*. His Comitiis praeerat unus ex Tribunis plebis sorte ductus. Quod si Comitia dirempta essent, antequam decem forent creati, reliqui a collegio cooptabantur: verum hoc A. U. 305. lege *Trebonia* abrogatum est, qua cautum fuit, ut, qui plebem Romanam Tribunos plebei rogaret, is usque eo rogaret, dum decem Tribunos plebei faceret *l*. Lex etiam fuit antiqua, ut Tribuni, qui successores sibi in annum sequentem non creassent, vivi cremarentur, si credimus *Valerio Maximo* * levis auctoritatis scriptori *m*. Quia autem primi Tribuni plebei IV. Idus Decembris Magistratum inierunt, idem deinceps reliquis solemne fuit.

p. 128.

n Creati

h *Ib.* 58. i *Id.* III. 30. k *Cic. Or. I. pro Corn. p.* 968. *ed. Graev.* l *Liv.* III. 65. * [Hoc judicium meum haud facio.] m *Valer. Max.* VI. 3. *ex.* 2. *Liv.* III. 55.

Digitized by Google

n Creati sunt Tribuni semper * ex plebe, & primis quidem temporibus saepe ex infima; neque ex Patriciis, nisi adoptione ad plebem transiissent, o aut ex Senatoribus, quamvis plebejis, creari poterant: nec in Senatum ipsis aditus erat, sed ante valvas Curiae in subselliis sedebant; p unde ea, quae in Senatu agebantur, intelligere poterant: & tamen Senatum poterant habere. Postea vero cautum fuit *Atinio*, ut videtur, plebiscito (ad A. U. 623. Pighius Atinii Tribunatum refert) incertum tamen quo tempore, ne quis, nisi Senator plebejus, Tribunus plebis crearetur q. p. 129.

§. III. De his Tribunis plebis ita loquitur Cicero *de legibus libro tertio*: *Plebs, quos pro se contra vim auxilii ergo creassit, Tribuni ejus sunto; quodque ii prohibessint, quodque plebem rogassint, ratum esto. Cum Patribus,* *Munus Tribunorum plebis.*

n *Dion. Halic.* VI. 89. *Plut. Quaest. Rom.* 80. * [Hoc nimis generale: neque sequentia solum contra dicunt, sed Liv. III. 65.] o *Vid. Suet. Jul.* 20. p *Val. Max.* II. 2. *ex.* 7. q *Vid. Lipsi. Elector.* II. 13. [Et Oisel. ad Gell. XIV. fin. *Contradicit* G. d'Arnaud *p.* 151-2.

Digitized by Google

Populoque agendi jus habento; iidemque ad plebem, quod censuerint, ferunto. Sanctique sunto; neque plebem orbam Tribunis relinquunto. Et haec quidem ita Ciceronis tempore obtinuerunt; sed initio institutionis eorum unicum
p. 130. ipsis munus erat, plebi contra Patricios & Magistratus auxilio esse [r]; ita ut eorum potestas in *prohibendo* tantum [s], non item in *agendo* consisteret: [t] unde etiam primis temporibus pro Magistratibus habiti [v] non sunt (neque etiam vestem praetextam habebant [x]) sed potius pro impedimento Magistratuum [y]: verum postea vulgo Magistratus dicti sunt [z]. Itaque supplicem a judicio & vinculis liberare poterant [a]; & propterea aedes eorum dies noctesque patere debebant [b]: nec extra Urbem iis pernoctare fas erat [c], (neque etiam ullam illic potestatem ha-

r *Liv.* II. 35. s *Vid. Dion. Halic* VII. 52. *Plut. Cat. Min. p.* 768. *F.* t *Gell.* XIII. 12. v *Plut. Coriol. p. m* 221. *B.* x *Id. Quaest. Rom.* 80. *sive p.* 283. y *Liv.* II. 56. z *Vid. omn. Manut. ad Cic. Fam.* I. 7. *not. ad Sall. Jug.* 41. 337. *ed. J. Wasse. Cic. pro Quint.* 20. *& ad Att.* III. 23. a *Vid. Gell. noct. Attic.* VII. 19. *b Plut. l. prox d.* c *Gell.* XIII. 12. *App. Alex.* II. *Civ. p. m.* 447.

Digitized by Google

habebant *d*) nisi feriis Latinis; vel, si aliquo Reipublicae causa proficisci juberentur: *e* quin nec moenia quidem egredi iis licebat, si fides *Appiano Civilium L.* II. *p.* 736 *ed. Tollii.* p. 131. Poterant praeterea Senatusconsultis, & omnium omnino Magistratuum actis intercedere verbo illo solemni, VETO *f*; cujus tanta vis erat, ut, qui non paruisset, sive ille privatus, sive Magistratus esset *g*; extemplo per viatorem in carcerem duci juberetur, (quemadmodum etiam apud *Lacedaemonios Ephori*, quibus in multis rebus similes erant Tribuni plebis, poterant Reges in carcerem conjicere *h*) vel ad Populum violatae *sacrosanctae potestatis* reus ageretur: erant enim Tribuni plebis *sacrosancti i*; ita, ut si quis re, vel verbo eos laesisset, *sacer*, hoc est, *detestabilis* esset, ejusque bona publicarentur. Quomodo autem vox *sacer scelestum* & *execrandum* notet, eleganter deducentem vide summum *Perizonium notis ad Sanctii*

d *Dion. Halic.* VIII. 87. *Gell.* III. 2. e *Vid. exempl. ap. Liv.* XXIX 20. f *Liv.* VI. 35. g *Id.* IV. 26. VII. 3. IX. 34. h *Nepos Pausan.* i *Liv.* II. 33. [& III. 55.]

Digitized by Google

Minervam p. m. 759. Si non intercessissent Senatusconsulto, litera *T.* subscribebatur [k], ut ita *Tribunos* quoque censuisse indicaretur: si intercessissent, p. 132. *Senatus Auctoritas* [l] (ut ita tamen, quid Senatus censuisset, constaret) duntaxat perscribebatur. Unus etiam ex collegio acta reliquorum intercessione sua impedire poterat; * eoque auxilio Patres adversus Plebem saepe sunt usi. Etiam in causis civilibus aliquando intercedebant; licet hoc iniquissimum esse pronunciet Cicero *m*. [n] Sed postea longe majorem potestatem sibi usurpare coeperunt, fiducia praesertim sacrosanctae illius potestatis: itaque non tantum omnia, quae ipsis non placuerant, rescindebant; tributorum collationes, militumque dilectus prohibebant; at etiam Senatus (quod primo factum A. U. 297.) [o]. Populique comitia pro arbitrio cogebant & dissolvebant; leges, sive plebiscita quaecunque promulgabant: quae primo

k *Val. Max.* II. 2. *ex.* 7. l *Vid. supr.* S. 1. 2. §. 6. * [V. unum Liv. VI. 35. [Frivolam tamen intercessionem haud impune ferebant. *Gravin. Origg. I.* § 23.] m *Phil.* II. 2. *Vid. eund. Acad. quaest.* IV. 30. n *Vid. Liv.* IV. 48. *Dion. Halic.* IX. 5. o *Dion. Halic.* X. 31.]

Digitized by Google

mo quidem ſolam plebem obligabant, at poſt legem *Horatiam* [p] latam A. U. 304. & legem *Hortenſiam* latam A. U. 466. univerſum Populum obligare coeperunt [q]. Agros denique, vectigalia [r], pecunias publicas, provincias & imperia [s] Magiſtratibus quibusvis pro lubitu dabant, vel adimebant; quae omnia fiebant praetextu tuendae libertatis: atque ita, dum poteſtate juſtis de cauſis primum iis data abutuntur, maximarum in Republica turbarum ſaepe auctores fuerunt: quod jam queritur Cicero de *LL. l.* III. *c.* 9. p. 133.

§. IV. At L. Sulla optimatium partibus addictus, cum Rempublicam armis oppreſſiſſet, eorum poteſtatem valde minuit, [t] imo fere ſuſtulit [v] lege lata A. U. 672. *ne qui Tribunus plebis fuiſſet, alium deinceps Magiſtratum caperet; neve iis jus eſſet concionandi, vel leges ferendi; neve ad eos provocaretur:* ſed ſolam & nudam *interceſſionem* ipſis reliquit [x]. Verum

I 5 A. U.

p *Liv.* III. 55. [A. U. 306.] q §. 4 *Inſtit. de jur. N. G. & C.* r *Tacit. Ann.* XIII. 50. s *Vid. Suet. Jul.* 11. 22. 26. 28. t *Dion. Halic.* V. *c. ult.* v *App. Alex. Civ.* II. 445. x *Epit. Livian.* 89. *Caeſar Civ.* I. 5. & 7.

Digitized by Google

A. U. 679. *Cotta* Consul jus Magistratus capiendi iis restituit *y*; & reliqua omnia A. U. 683. *Pompejus Magnus z*; atque ita haec potestas usque ad Julium Caesarem perstitit.

p. 134.

Demum A. U. 730. in Augustum, & reliquos deinceps Imperatores Senatusconsulto *Tribunicia potestas* est translata *a*: licet tamen etiam Tribuni plebis crearentur; quippe quibus Augustus concessit, ne ante in jus vocarentur, quam Magistratu abiissent *b*: & sub Tiberio, *qui ea simulacra libertatis Senatui praebebat*, etiam jus intercedendi habuerunt *c*. Temporibus vero Nervae & Trajani Imperatorum dignitas eorum nihil aliud fuit, nisi inanis umbra, & sine honore nomen *d*; atque hoc ita ad Constantini Magni tempora in Republica remansisse videtur, cum postea nulla amplius eorum mentio occurrat.

y *Ascon. ad Or. pro Corn.* I. z *Cic. in Verr. Act.* I. 15. a *Suet. Aug.* 27. *Tac. Ann.* III. 56. b *Dio in excerpt. Peiresc. p.* 664 *& ibi Vales. p.* 93. c *Tac. Ann.* I. 77. *& vid. eund.* XIII. 28. *ubi tamen jus eorum immensum est.* d *Plin. Epist.* I. 23.

CA-

Digitized by Google

CAPUT SEPTIMUM.

De Quaestoribus.

§. I. *Quaestores* dicti sunt a *quaerendo*, quod *conquirerent* pecunias publicas & maleficia, quae postea Triumviri capitales conquisiverunt [a] Fuerunt autem triplices, *Quaestores* nempe *Urbani*, sive *Aerarii*; *Provinciales*, sive *Militares*; & *Quaestores parricidii*, sive *rerum capitalium*: sed hi postremi ad hunc locum non pertinent. p. 135. *Quaestorum nomen, origo & numerus.*

Origo Quaestorum antiquissima censeri debet [b], & forte sub Romulo, vel Numa, certe sub Tullo Hostilio jam Romae fuerunt; sed qui ab ipsis Regibus crearentur: quemadmodum etiam primis Consulibus ad A. U. 307. usque jus Quaestores sibi creandi tribuit Tacitus *Annal.* XI. *c.* 22. Alii vero dicunt, statim post Reges exactos lege *Valeria* duos Quaestores a Populo creatos fuisse [c], qui Aera-

a *Varro de L. L.* IV. 14. b *l. un. pr. ff. de off. quaest.* c *Plut. Poplic. p.* 103. *Dion. Hal.* V. 34.

Digitized by Google

p. 136. Aerario praeessent. Postea A. U. 333. (& tum etiam permissum est, ut ex plebe creari possent) duo sunt additi [d], qui Consules ad exercitum sequerentur; & ad ministeria belli iis praesto essent. A. U. 488. universa jam Italia subacta, quatuor etiam Quaestores sunt adjecti [e], qui per quatuor Italiae regiones (quae erant *Ostiensis*, *Calena*, *Umbria* & *Calabria*) reditus & vectigalia Populi Romani curabant. Sulla Quaestorum numerum ad viginti auxit [f]: a Julio Caesare vero quadraginta sunt facti [g]; ut ita aliqua ratione praestaret, quae multa multis promiserat; quorum quidam a Populo, quidam ab Imperatore creati videntur [h]: sub ceteris Imperatoribus numerus eorum incertus & arbitrarius fuit. Ex his omnibus duo sortiebantur *curam Aerarii*, qui *Urbani* sunt dicti; reliqui vero *Quaestores Provinciales*, sive *Militares* dicebantur.

p. 137. §. II. *Urbanorum Quaestorum munus* praecipuum fuit *cura Aerarii publici*,

d *Liv.* IV. 43. e *Ejusd. epit.* 15. f *Tacit. Ann.* XI. 22. g *Dio* XLIII. *p.* 156. *ed. reg. A.* 1548. h *Vid. Pighii Ann. ad A. U.* 672.

Digitized by Google

ci i, quod erat in aede *Saturni* k: quia aurea aetate ſub regno Saturni, neque avaritia, neque mala fides locum habebat l. Itaque pecuniam publicam accipiebant, expendebant, & in tabulas accepti & expenſi referebant; leges & Senatusconſulta cuſtodiebant m; ſigna militaria ex aerario ad Conſules in expeditionem ituros mittebant n; praedam ex hoſtibus captam o, & damnatorum bona ſubhaſtabant, & vendebant p; legatos exterarum gentium excipiebant q, deducebant, hoſpitia ipſis adſignabant r. Praeterea Imperatores a bello redeuntes apud ipſos jurare debebant s, ſe verum numerum hoſtium & civium occiſorum ad Senatum ſcripſiſſe, ut ita triumphus iis decerni poſſet. Denique jurisdictionem quandam exercuerunt, ut, exempli gratia, inter ſcribas ſuos t. p. 138.

§. III.

i *Aſcon. ad Verrin.* III. 4. k *Sueton. Claud.* 24. l *Plut. Quaeſt. Rom.* 40. 275. m *Suet. Aug.* 94. n *Liv.* III. 69. VII. 23. o *Dion. Hal.* VII. 63. p *Gell.* XIII. 24. q *Plut. Quaeſt. Rom.* 42. r *Val. Max.* V. 1. 1. s *Id* II 8. 1. t *Plut. Cat. Min. p. m.* 766. B.

Digitized by Google

Provincialium Quaestorum munus.

§. III. *Provincialium Quaestorum munus* erat Consules, vel Praetores in provincias, quas sortiti erant, comitari; ut stipendia & annona exercitui suppeterent, curare; vectigalia, tributa, (*vectigalia* proprie immobilia, *tributa* mobilia & capita spectarunt *v*) frumentum publicum exigere, manubias vendere *x*, & omnium rationem ad aerarium referre *y*; exquirere, si quid Reip. deberetur, vel in commissum veniisset; *z* pecuniam militum privatam apud signa depositam custodire *a*; jurisdictionem a Praesidibus suis mandatam exercere *b*. Quod si Praesides ante adventum successoris sui provincia decessissent, munus eorum Quaestores obibant *c*. Et maxima necessitas inter Quaestorem & suum Praesidem intercedebat; ita ut hic illi parentis loco esset *d*. Si autem mortuo Quaestore alius Praesidi

p. 139. Quae-

v *Vid. Lipsi. de Magn. Rom.* II. 2. [Cujac. Obs. VII. 4. Sigon. de A. J. I. 16. & L. Bos ad Thom. Mag. v. φορος, τελος.] x *Plaut. Bacch.* IV. IX. 107. y *Vid. Cic.* II. *in Verr.* 8. z *Suet. Domit.* 7. *Veget.* II. 20. a *Suet. Jul.* 7. b *Cic. ad Famil.* II. 15. & 18. c *Id. Divin. in Verr.* 19. d *Id. Fam.* XIII. 10. & 26. & *pro Planc.* 11. [Corn. Nep. in vita Catonis 1.]

Digitized by Google

Quaestoris loco esse incepisset, hic *pro Quaestore* esse dicebatur *e*.

§. IV. Urbanus Quaestor nec lictorem, nec viatorem habebat; quia non habebat vocationem, vel prehensionem *f*; licet concionis convocandae jus haberet *g*: Militari vero, sive Provinciali Quaestori sui lictores adfuisse videntur, saltem absente Praetore *h*. Erat autem hic primus honoris gradus *i*; nam *Quaesturae fides, Aedilitatis magnificentia, Praeturae diligentia & integritas viam ad Consulatum sternebant k*. Poterat geri Quaestura circa annum vigesimum sextum, vel vigesimum septimum aetatis *l*, quique hoc Magistratu functus erat, in Senatum venire poterat, licet ipse Senator nondum lectus esset. * Sub Imperatoribus Quaestura varie abrogata, vel restituta est *m*; &, quod *Alia quaedam de Quaestoribus.*

e *Cic. Verr.* I. 36. *f* *Gell.* XIII. 12. *g* *Dion. Halic.* VIII. 77. *h* *Vid. Cic. pro Planc.* 41. *i* *l. un.* §. 3. *ff. de Off. quaest.* [Ita tamen, ut vigintiviratum ante capessere debuerint, V. Tacit. A. III. 29.] *k* *Vid. Cic. Philipp.* XI. 5. *l* *Licet non satis constet. Vid. hujus Sect.* I. §. 3. [& nos ad pag. 25. * Gell. III. 18. *m* *Vide omn. Tac. Ann.* XIII. 29.

Digitized by Google

p. 140. quod curam aerarii quidem attinet, ei A. U. 725. binos Praetores praefecit Augustus [m]; sed eam curam Quaestoribus, & quidem triennalibus [n], reddidit Claudius [o]: post alias vero mutationes rursus Praefecti e Praetoriis constituti sunt [p]. Procedentibus demum temporibus aliud genus Quaestorum exortum est, qui dicebantur *Quaestores*, vel *Candidati Principis* [q], vel *Augusti*; & libellos ejus in Senatu recitabant [r]. Inde postea orti sunt Quaestores Palatii [s], qui cum hodiernis Cancellariis fere conveniunt; & in aula *Constantinopolitana* οἱ μεγάλοι Λογοθέται sunt dicti.

De aliis Magistratibus minoribus ordinariis.

§. V. Fuerunt & alii *Magistratus Minores Ordinarii*, ut *Triumviri Capitales*, qui de infimae sortis hominibus judicabant [t], & aliquando etiam alios damnatos poena capitali affici curabant. [v] *Triumviri Monetales*, sive *auro*,

n *Dio* LIII. *Vid. Suet. Aug.* 36. o *Inscript. vet. ap. Rupert. ad Pompon. de Or. Jur.* 8. p *Suet. ejus vita* 24. *Dio* LX. [ex I. Edit. Gell. XIII. 24. ubi V. Gronov.] q *Vid. Plin* III. *Ep.* 4. *Capit. Anton Phil.* 9. & *in Gord.* 4. r *d. l. un. ff. de off. Quaest. Inscr. ap. Grut. p.* CCCLII. 5. [Brisson. *Ant. Sel. L. I. c.* 16 17.] s *Tacit. Ann.* XVI. 27. t *l.* 32. *Cod. de appell.* v *Plaut. Aul.* III. II. 2. x *Sall. Catil. vers. fin.*

Digitized by Google

auro, *argento*, *aeri*, *flando*, *feriundo*; quod in monumentis priscis his notis, seu literis singularibus denotatur, *A. A. A. F. F.* Ab his diversi fuerunt *Nummularii*, ad quos nummi probandi causa deferebantur [y]; eosque *pecuniae spectatores* vocat *Donatus ad Terent. Eun. A.* III. *S.* V. *vs.* 18. Δοκιμαστὰς dicit *Menander p.* 134. *ed. H. Steph. A.* 1569. Praeterea fuerunt *Triumviri Nocturni*, qui incendia curabant [z], & vigilias circumibant [a]: *Triumviri Valetudinis*, *Quatuorviri Viales*, & multi alii similes; quales Magistratus multos instituit Augustus [b], & qui recensentur ab *Onuphrio Panvinio de Civit. Rom. c.* 58. *& seqq.* Et ex Triumviris Monetalibus & Capitalibus, ac Quatuorviris Vialibus simul cum Decemviris de litibus judicandis componebatur collegium Vigintivirorum, de quo *Tac. Ann. L.* III. *c.* 29. * Sed cum horum mentio non adeo frequens occurrat, & magnam partem munus suum ipso nomi- p. 142.

y *l.* 39. *ff. de solut.* z *Val. Max.* VIII. 1. a *Plaut. Amph A.* 1. *S.* 1. 3. b *Suet. Aug.* 37. * [Ubi omnino vid. Lipsius: sic intelligitur jocus Cicer. ad Attic. II. 7.]

Digitized by Google

ne denotent, amplior eorum expositio necessaria non videtur: maxime cum hoc praecipuum nobis propositum sit, bonarum literarum studiosis eatenus tantum auxilio esse,

Externi ne quid valeat per laeve morari,

in optimis auctoribus legendis.

CAPUT OCTAVUM

De Magistratibus Extraordinariis, & primo de Dictatore, & de Magistro Equitum.

De nomine & origine Dictatoris.

§. I. **D***ictator*, Graece Ἀισυμνήτης [a], (qui, exemplo a Latinis, vel Albanis sumto, creatus videtur; nam etiam postea in municipiis Latinis Dictatores fuerunt [b]) a *dicendo* dictus est; vel, quod a Consule *diceretur* [c], cui *dicto* omnes audientes essent; vel potius a *dictando*, quod multa *dictaret*, hoc est, *ediceret* [d]: & *dictum* apud

a *Dion. Halic.* v. 73. [Dionysius μοναρχον adpellat, similemque ait veteribus αισυμνηταις ap. Graecos. *Glossaria Labbaei*: Dictator. μοναρχος. αντιβολιυς. τιμητης. ὑπαγορευων &c.] b *Ascon argum. Milon. & Cic. in ipsa Or.* 10. c *Varro de LL.* IV. 14. d *Dion. Halic. l. d. Vid. Suet. Jul.* 77.

Digitized by Google

apud veteres etiam *summum imperium* significat, ut apud *Virg. Aen.* VI. *vs.* 73. Alio vero nomine *Magister Populi* [e], & *Praetor Maximus* dicitur [f]. p. 143.

Primus apud Romanos Dictator *dictus* est (ita enim proprie loquebantur [g], licet hoc perpetuum non fuerit [h]) *T. Lartius Flavus* A. U. 252. [i] vel, ut alii volunt, triennio serius, cum gravissimum bellum a Sabinis & Latinis metueretur, & simul domesticae seditionis metus ingrueret, quod plebs aere alieno oppressa dilectui dare nomen recusaret; ita ut majore imperio, quam esset Consulare, Respublica indigere videretur.

§. II. *Causa* igitur, ut vidimus, *creandi Dictatorem* prima & praecipua fuit seditionis, aut belli gravioris metus: & haec initio quidem causa fuit unica [k]; verum postea alias etiam ob causas Dictatores creati sunt, qui tamen etiam belli gerendi haberent potestatem [l]. Secundo, Comitiorum ha- p. 144. *Causae, ob quas Dictator crearetur.*

e *Cic. de LL.* III. *Senec. Epist.* 108 f *Liv.* VII. 3. g *Curius Fortunatianus* III. h *Pompon. l.* 2 *ff. de O. I.* §. 18. *ad quem vid. Rupert.* i *Liv.* II. 18. k *Vid.* §. *prae.* l *Vid. Liv.* VI. 38. VII. 3.

Digitized by Google

bendorum causa [m]; tertio, Senatus legendi [n]; quarto, quaestionis exercendae [o]; quinto, ludorum instaurandorum [p], praesertim aegroto Praetore; sexto, feriarum constituendarum [q]; septimo, denique etiam *clavi figendi* causa aliquando Dictator creatus [r] est; quod ex prisca religione fiebat in dextro latere aedis Jovis pestilentiae tempore, aut gravi aliquo prodigio nunciato, ut omne infortunium a Republica averteretur. Et in genere Dictator dicebatur, quoties extraordinario & brevi imperio opus esset [s]. Creabatur autem, non ut reliqui Magistratus, Populi suffragiis; sed jubente Senatu [t] alter Consul, quem vellet, ex Senatoribus Consularibus [v] (ordinarie quidem) Dictatorem dicebat; idque silente nocte [x], & captis antea rite auspiciis. Et etiam absens Consul Dictatorem dicere poterat; modo in agro Romano, qui Italia

m *Liv.* IX. 7. n *Id.* XXIII. 22. o *Id.* IX. 26. p *Id.* VIII. 40. IX. 34. q *Liv.* VII. 28. [V. Memor. Acad. Litter. Paris. T. VIII. p. 306.] r *Liv.* IX. 3. [v. easd. Memor. p. 300. seqq.] s *Vid. Liv.* XXX. 24. t *Epit. Liv.* 19. v *Liv.* II. 18. x *Id.* IX. 38.

Digitized by Google

Italia terminabatur, esset *y*. Aliquando tamen Populus jubebat, quem Dictatorem a Consule dici vellet; cujus rei exemplum occurrit A. U 543. in *A. Fulvio Flacco z*. Sulla etiam & Julius Caesar Comitiis Dictatores creati sunt; ille Interrege *a*, hic Praetore *b* Comitia habente. *Prodictator c* a Populo A. U. 536. creatus est *Q. Fabius Maximus Verrucosus*, ille, qui *Cunctator* est dictus. Primus de plebe Dictator fuit *C. Marcius Rutilus* A. U. 397. *d*. p. 145.

§. III. *Potestas Dictatorum* plane regia, imo regia potestate major fuit, unde αἱρετὴν τυραννίδα, quasi *eligibilem tyrannidem* dicas; eam vocat *Dion. Halic.* v. *c.* 73. quemadmodum etiam *Aesymnetarum* potestatem vocat *Aristoteles Polit.* III. *c.* 14. Et Appianus Alex. Civ. l. 1. n 412. Dictatorem appellat τύραννον αὐτοκράτορα, *tyrannum potestate singulari* Itaque pacis & belli, & uno verbo omnium rerum arbitrium penes eos erat *e*; de *Potestas Dictatoria.*

y Liv. XXVII. 5. VIII. 23. *z Id.* XXV. 5. [*Q. Fulvium* adpellat Liv. XXVII. 5.]
a Cic. Agrar. III. 2. *b Caes. Bell. Civ.* II. 21. *c Liv.* XXII. 8. *d Id.* VII. 17.
e Dion. Halic. V. 74.

Digitized by Google

p. 146. capite & bonis civis Romani inconsulto Populo statuere poterant, idque sine provocatione *f* ad A. U. usque 304. quo *Horatius* & *Valerius* Consules legem tulerunt, quae vetabat, ullum Magistratum sine provocatione creari *g*; eaque lex A. U. 453. a *M. Valerio* Consule tertium lata est *h*. Dictatore creato omnes alii Magistratus, exceptis Tribunis plebis, abdicabant *i*: ad quod singulare jus demonstrandum viginti quatuor lictoribus (quod nempe idem juris tenerent, quod duo Coss. *k*) *l* cum fascibus & securibus *m* etiam in Urbe, & ceteris Regum insignibus utebatur, unde eleganter *Dictatoris Imperium ingenio suo vehemens* vocatur apud Livium 11. *c.* 30.

Sed tamen quibusdam terminis haec tanta potestas fuit circumscripta: & PRIMO quidem semestris tan-

p. 147. tum erat, ne diuturnitate potentiae in

f Liv. II. 29, *Vid. etiam Dion. Hal.* VI. 58. *g Liv.* III. 54. *seqq. Fest. V. Optima lex; qui locus est notiss.* h *Liv.* X. 9. i *Polyb.* III. 87. *Plut. libro, qui Amatorius dicitur p. m.* 768. k *Cic. de LL.* III. 3. l *Plut. Fabio p. m.* 176. *A. & vid. Lipsi. Elect.* I. 23. m *Liv.* II. 18. *Dion. Hal.* V. 75. & X. 24.

Digitized by Google

in tyrannidem verteretur: itaque, si sex mensium spatio negotium, ad quod Dictator creatus fuerat, perfectum non esset, tamen Dictaturam deponere cogebatur: quod enim bis terve ea prorogata sit, ut in *Camillo* n & *Papirio Cursore* o Dictatoribus, in summa Reipublicae necessitate fuit factum: nam Sulla & Caesar vi Dictaturam perpetuam invadentes, Reipublicae leges palam spreverunt, execrando omnibus, quotquot in libera Republica nasci contigit, exemplo. Imo statim sublata caussa, ob quam creati erant, saepe se abdicarunt p. SECUNDO, nihil pecuniae publicae impendere poterant, nisi Senatus aut Populi jussu. TERTIO, non licebat iis cum imperio extra Italiam ire; quod semel tantum libera Republica, sed summa necessitate urgente, violatum est in *Atilio Calatino* q. QUARTO, equum adscendere Dictatori, nisi ad bellum ituro, vetitum fuit; quod tamen Fabio Maximo honoris caussa p. 148.

n *Liv.* VI. 1. *Plut. Camill. p. m.* 144. o *Vide Fisch. ad A. U.* 429. p *Liv.* III. 29. & IV. 29. q *Liv. Epit.* 19.

Digitized by Google

conceſſum eſt [r]: itaque ad Populum ferre ſolebat, ut equum adſcendere liceret [s]. Atque his rebus effectum eſt, ut per totos trecentos & plures annos nemo hac tanta poteſtate abuſus ſit [t]; donec L. Cornelius Sulla A. U. 672. per centum & viginti annos intermiſſam Dictaturam arripuit, eamque immaniter exercuit, occiſis ultra quadraginta civium millibus, multisque rebus inique, & ſuperbiſſime geſtis. Is tamen Dictaturam (quam *perpetuam Reipublicae conſtituendae cauſſa*, ut ferebatur quidem, nactus erat) depoſuit: at, qui in multis ejus exemplum, licet non tanta crudelitate, ſecutus eſt Julius Caeſar, ad mortem ſuam usque eam retinuit [v]. Itaque eo caeſo, lege *Antonii* Conſulis in perpetuum Dictatura e Republica eſt ſublata [x]; & Auguſtus, cui ea poſtea fuit oblata, Dictatoris appellationem ſprevit [y].

De Magiſtro Equitum.

§. IV. Dictatori aderat *Magiſter Equitum* (Ἱππάρχης [z]) eodem fere modo,

r *Plut. ejus vita p. m.* 175. s *Liv.* XXIII. 14. t *Dion. Halic.* V. 77. v *Suet. Jul.* 77. x *Cic. Philipp.* I. 1. y *Suet. Aug.* 52. z *Dion. Halic.* V. 75.

Digitized by Google

do, quo olim Regi Tribunum Celerum adfuiſſe diximus: & hic ita dicebatur, quod, ſicuti Dictator univerſo Populo, ſic ille proprie *Equitibus* duntaxat praeeſſet [a]. Dicebatur autem ab ipſo Dictatore e Conſularibus fere, vel Praetoriis viris: niſi quod aliquando a Senatu, vel etiam a Populo datum legimus [b]. *Munus* Magiſtri Equitum erat, Dictatorem omnibus modis, qua re, quo conſilio, juvare, eique obedientem eſſe. *Inſignia* Magiſtri Equitum eadem fere fuerunt, quae Praetoris; lictores nempe ſex cum faſcibus, praetexta, &c. Unus tantum libera Republica Dictator ſine Magiſtro Equitum fuit *N. Fabius Buteo* Senatui legendo* A. U. 537. eodemque tempore, quod nunquam alias factum, etiam alter Dictator in Rep. fuit rei gerundae cauſſa *M. Junius Pera:* [c] & poſtea idem ſibi ſumſit Julius Caeſar A. U. 705. [d]. [Plura qui deſiderat, *Jenſium* noſtrum conſulat in Ferculo Litter & p. 149.

a *Vid. Liv.* III. 27. b *Vid. Abram. ad Cic. Phil.* II. 29. *Liv.* VII. 12. 24. 28 k *Liv.* XXIII. 22. d *Vid. Faſtos.* * [A. 536. Vide inſuper quae notavimus ad pag. 21.]

Digitized by Google

Abbatem *Couture* in Historia Critica Dictatorum; dummodo ea in lucem prodierit.]

CAPUT NONUM.

De Censoribus.

p. 150. *De origine Censorum.*

§. I. *Censores* a quibusdam inter Magistratus Ordinarios recensentur; sed, cum non perpetuo in Republica fuerint, juxta nostram Ordinariorum Magistratuum descriptionem [a], Extraordinariis eos potius adnumerabimus. De Censu praecedente jam sectione, quod satis est, diximus, qui primo a Regibus, postea a Consulibus [b], qui iis successerunt, vel a Dictatoribus actus est [c]. At cum Consules propter negotiorum & libellorum frequentiam vacare Censui agendo non amplius possent, ideoque aliquot annis jam Census fuisset intermissus A. U. 310. utilius visum est, peculiares huic rei Magistratus creare, qui a *censendo Censores* sunt dicti.

a *Vid. supr. hujus Sect. c.* 1. §. 2. b *Liv.* III. 3 & 22. *Dion. Hal.* VI. *f.* IX. 36. *Liv.* IV. 8. c *Dion. Halic.* V. 75.

Digitized by Google

dicti. *Censere* autem primo quidem significat *arbitrari* [d], qua notione sumitur, cum Senatores in Senatu *censere* dicuntur: secundo, significat ἀποτιμᾶν, sive *Censum pro conditione subditorum imponere* [e], ut cum regio aliqua *censeri* dicitur: tertio etiam excellentiam quandam notat; ut apud *Valer. Max.* v. *c.* 3. *ex.* 3. *extr. Aristides, quo totius Graeciae justitia censetur.* Seneca epist. 76. eleganter: *Id in quoque optimum est, cui nascitur, quo censetur.* Media autem notio huic rei, quam agimus, convenit. Creati semper sunt bini Censores, & initio quidem in quinquennium; at A. U. 319. lege Aemilia cautum est [f], ut singulis quidem quinquenniis Censores crearentur; sed ita, ut potestas tamen eorum annua tantum & semestris esset; quod nempe grave esset, iisdem per tot annos magna parte vitae obnoxios vivere. Creabantur fere ex spectatissimis Consularibus, utique post secundum bellum Punicum; & primo quidem tantum ex Patriciis: verum

p. 151.

d *Vid. Plaut. Rud. A.* IV. *S.* VIII. 5. *seq.*
e *Cic.* II. *in Verr.* 56. f *Liv.* IV. 24. & IX. 33.

Digitized by Google

verum A. U. 402. primus de plebe Cenſor eſt creatus C. Marcius Rutilus, idem qui primus de plebe Dictator fuerat: & paulo poſt lex lata eſt, ut ſemper alter Cenſor de plebe crearetur: imo poſt A. U. 622. aliquando ambo Cenſores de plebe creati ſunt *g*.

p. 152.

Munera Cenſorum.

§. II. *Munera Cenſorum* ad duo capita praecipua referri poſſunt, ad *aeſtimationem* nempe *facultatum*, & ad *aeſtimationem morum* *h*. Ad primum caput ſpectat *Cenſus civitatis*, quem peragebant Cenſores in campo Martio ſellis curulibus inſidentes; ubi per praeconem ſingulas tribus, & ex iis ordine ſingulos cives citari jubebant *i*. Hi ad Cenſores accedentes rerum ſuarum geſtarum rationem iis reddere debebant *k*; tum qua claſſe, quave centuria cenſerentur indicare, ut & aetatem ſuam, uxorem, liberos, familiam & facultates *l*: qui incenſus manſiſſet, vel fraude in bonis ſuis indicandis vel aeſtimandis *m* uſus fuiſſet,

g *Vid Liv. epit.* 59. h *Vid. Cic. de LL.* III. 3. i *Vid. elegantem locum Varr. de LL.* V. 9. k *Vid. Gell.* IV. 20. l *Dion. Halic.* IV. 15. m *Senec epiſt.* 95.

Digitized by Google

set, virgis caesus sub hasta vendebatur, bonaque ejus publicabantur, quasi ejus, qui se ipsum libertate indignum judicasset [n]. Cives in coloniis & municipiis a Censoribus earum civitatum censebantur [o], & qui in provinciis erant a Praesidibus earum, ex formula tamen a Censoribus urbanis data [p]; quorum etiam omnium ratio ad Censores Urbanos referri debebat; ita ut Senatus uno quasi intuitu totius Imperii opes & statum pernoscere posset: nam haec omnia in tabulas referebantur; quae Gr. σανίδες dicebantur [q]. Praeterea pro ratione opum cives in classes & centurias distribuebant; Tribus novas, cum opus esset, veteribus addebant [r]; vectigalia omnia [s] locabant: (quique ea redimebant honesti erant ordinis, & plerumque ex equitibus) locare autem ea, nisi Romae, non licebat; his vectigalibus etiam per provincias leges dabant [t], quae *leges*, vel *tabulae* p. 153.

Cen-

n *Dionys. Ibid. Liv.* I. 44. *Vid. omn. Cic. pro Caec.* 34. o *Liv.* XXIX. 15. p *Id. Ibid. Cic. Verr.* IV. 53. q *Theoph. Instit. l.* V. §. I. r *Liv.* X. 9. & *Epit.* 19. s *Cic. Agrar.* I. 3. & *Famil.* II. 13. t *Cic. Verr.* III. 6.

Digitized by Google

Censoriae vocantur [v]: eaeque diligentissime, quasi sacra quaedam paterna, posteris relinquebantur [x]: locabant etiam equos Circensibus praebendos [y] & cibaria anseribus in Capitolio [z]. Opera publica facienda, vel reficienda *redemptoribus* [a] & mancipibus locabant: *redemptores* enim dicuntur, qui certa quadam pecuniae summa accepta opus aliquod faciendum suscipiunt, Belgice *aannemers*, vel *ondernemers* dicimus, ut, ex. gr., apud *Plinium H. N.* XXXV. 3. *redemptor tutelae Capitolii* est, *die aangenomen heeft het Capitool t' onderhouden*; & ita etiam accipe *redempturam* ap. Liv. XXIII. & l. 5. §. 2. ff. de Instit. act. *ergolabi* autem vocantur in *l. un. Cod. de monop.* & labente Latinitate *susceptores* dicti sunt [b], quod cum Belgica nostra voce convenit. Tum locatorum praeterito lustro sarta tecta exigebant [c]; sacrificiorum denique publicorum pretia curabant.

p. 154.

Se-

v *Id. Agrar.* I. 2. x *Dion. Halic.* I. 74. y *Liv.* XXIV. 18. z *Cic. pro Rosc. Amer.* 20. *Plin. H. N. X* 22. a *Vid. Fest.* v. *Redemtores. Hor. Od.* III. I. 34. & II. II. 72. b *Justin.* VIII. 3. *Vid. Salmas. de modo usur.* 5. c *Liv.* XXIX. 37.

Digitized by Google

Secundum muneris Censorii caput fuit *Aestimatio morum*: & hinc *Censores* etiam hodie vulgo dicimus, *qui aliorum moribus reprehendendis intenti sunt*. Animadversio autem Censorum non proprie delicta publica spectabat [d], (nam illa legibus & judiciis vindicanda servabantur) sed domestica & minora; ut si quis, exempli gratia, in praelio vel alia occasione belli [e], se minus fortiter gessisset [f]; agrum minus diligenter coluisset [g]; coelebs sine causa mansisset [h]; aes alienum sine necessitate contraxisset *, &c. [i] tum de nulla re diligentius, quam de jurejurando judicabant [k]. Et haec animadversio plerumque nihil fere praeter ruborem afferebat, ita ut non haberetur pro re judicata [l]: imo notati judices esse poterant [m]; &, quia in *nomine* tantum, hoc est, *dignitate* versabatur, *ignominia* proprio nomine est dicta [n]: quae nota tamen a sequentibus p. 155.

d *Vid. Val. Max.* II. 9. e *Val. Max.* II. 9. *ex.* 7. f *Liv.* XXIV. 18. g *Gell.* IV. 12. *Plin. H. N.* XVIII. 3. h *Val. Max.* II. 9. *ex.* 1. *Fest.* v. *Uxorium.* * [Jocus adolescentis ap. Censorem merebat ignominiam. v. *Flocc. de Potest. Rom. L.* II. *c.* 17.] i *Vid. Val. Max. loc. cit.* k *Cic. Offic.* III. 31. l *Cic. pro Cluentio* 42. m *Ib. seq.* n *Id. de Rep.* IV. *ap. Non.* I.

Digitized by Google

p. 156. bus Censoribus rursus tolli poterat [o]; ac notati iterum ad honores admitti; quin C. Geta, cum A. U. 639. Senatu motus esset, sequente lustro ipse Censor factus est [p]. Notae autem Censorum praecipuae fuerunt quatuor. PRIMO erat, cum Senatorem aliquem *Senatu movcrent*; hoc est, *in recitatione catalogi Senatorii silentio praeterirent* [q]; qua re se talem pro Senatore non amplius habere innuebant. SECUNDA nota erat, cum Equiti alicui *equum publicum adimerent* [r]; si quis scilicet improbis moribus esset, vel equum suum publicum male pastum habuisset, quae culpa proprie *impolitiae*, sive *incuriae* dicebatur [s]. TERTIO, quandoque civem aliquem *tribu movebant*, id est, *ex honesta in minus honestam*, sive *ex Rustica tribu in Urbanam transferebant* [t]; omnibus enim tribubus neminem movere poterant [v], quia scilicet nemini poterant jus suffragii adimere. QUARTA denique & gravissima nota erat, cum aliquem inter

o *Id. pro Cluent.* 43. p *Cic. ibid.* 42. *Val. Max.* II. IV. 9. q *Liv.* XXXIV. 44. r *Ovid. Trist.* II. 89. s *Gell.* IV. 12. t *Plin. H. N.* XVIII. 3. v *Liv.* XLV. 15. x *Bud. comm. ling. Gr. n. m.* 208.

Digitized by Google

ter *aerarios*, (ἀπεψηφισμένους x vocant p. 157.
Graeci) sive in *Coeritum tabulas* referrent y, hoc est, in *ultimam classem*; in qua incolae oppidi *Coere* (qui ob conservatorum bello Gallico sacrorum meritum olim civitate sine suffragio donati fuerant z) censebantur a; hisque aliquando etiam tributum pendendum augebatur b. Notas has infligere poterant Censores etiam ex unius delatione, vel etiam ex propria sua scientia c; nam erant ἀνυπεύθυνοι, sive *reddendis rationibus non obnoxii* d: iisque notis causa adscribebatur e, quae proprie dicebatur *elogium*, vel *subscriptio censoria* f. Et hoc etiam fiebat in Senatu motis: quod quidam negant: sed disertissimis verbis affirmat Livius L. XXXIX. c. 42. Alter Censor alterum in notis infligendis prohibere poterat g; & etiam se invicem poterant notare h.

L Ad

x [V. Budaei Commentar. L. Gr.] y *Gell.* IV. 20. *Ascon. ad Cic. Divin. in Verr.* 3. *Horat. Epist. l.* VI. 62. z *Liv.* V. 40. a *Gell.* XVI. 3. b *Liv.* IV. 24. c *Vid. Ascon. ad Or. in Pis.* 4. d *Dion. Hal. in excerpt. in or. Fabricii ad Pyrrhum.* e *Liv.* XXXIX. 42. f *Cic. pro Cluent.* 43. g *Liv.* XL. 51. XLII. 10. XLV. 15. h *Val. Max.* II. 9. *ex.* 6.

Digitized by Google

p. 158. Ad hanc partem muneris Censorii etiam spectavit potestas ferendi *leges sumptuarias* *, quales fuerunt *Fannia*, *Licinia* aliaeque i) certasque ad disciplinam & mores publicos pertinentes. Nisi potius illas leges aliis Magistratibus ad Populum ferendas dederint k).

Ritus quidam Censorii.

§. III. Peculiaria huic Magistratui fuerunt, quod eundem bis Censorem creare non liceret l); quia iterata eorum potestas Populo oneri futura videbatur: quam legem tulit *C. Marcius Rutilus* A. U. 488. cum ipse secundum Censor esset creatus; unde *Censorini* cognomen meruit m). Altero quoque Censorum mortuo alium ei sufficere non licebat n); sed alter etiam se abdicare debebat: imo mors Censoris ominosa erat, quia sacrosancti habebantur. Tum, secus ac alii Magistratus, statim ac creati essent, Magistratum inibant o). Antequam munus suum auspicarentur Censores, jurabant, p) se nihil gratiae vel odio daturos

* [Vid. Docti ad Flor. I, 18, 22.] i *Gell.* II. 24. k *Vid. Plin. H. N.* XXXV. 17. l *Vid. Val. Max.* IV. 1. *ex.* 3. m *Vid. Plut. Coriol. ipso init.* n *Liv.* V. 31. IX. 34. o *Liv.* XL. 45. p *Zonaras* II.

Digitized by Google

ros; sed omnia sincero animo acturos. p. 159.
Exitu Censurae in leges jurabant; & inde in aerarium *escendentes* (ita saepe apud Livium legitur pro *ascendentes*, ut *effligo* dicunt pro *affligo*; & inde *efflictim* q) ibi nomina eorum, quos *aerarios* relinquebant, dabant r. Denique omnibus rite peractis, alter Censorum, cui id sorte obvenerat s, in Campo Martio plerumque *lustrum condebat* t; vota pro salute publica concipiebat v, *sue*, *ove* & *tauro* circum concionem primum ductis sacrum faciebat; quod *Suovetaurilia*, vel *Solitaurilia* x dicebatur, quemadmodum in praecedentibus jam docuimus y.

Dignitas Censorum maxima fuit z, & non vi quidem, sed honore, supra ipsos Consules; quorum etiam omnia insignia habebant, praeter lictores: itaque a Cicerone merito vocatur Censura, *Magistra pudoris & modestiae* a, & a *Plutarcho*, Κορυφή τις τιμῆς ἀπάσης, καὶ τρόπον τινὰ τῆς πολιτείας ἁπάσης

q *Plaut. Amph. l.* III. 19. *Marc. ll.* III. 107. *&c.* r *Liv.* XXIX. 37. s *Id.* XXXVIII. 36. t *Id.* X. 9. v *Val. Max.* IV. 1. 10. x *Fest. ea* v. y *Sect. praec. cap.* VII. §. 8. z *Vid. Liv.* IV. 8. a *in Pison.* 4.

Digitized by Google

p. 160. ἐπιτελείωσις [b], hoc est, *Fastigium quasi omnis honoris* est hic Magistratus, *& quodammodo omnium in Republica actionum consummatio:* & alibi [c]. Ἀρχὴ πασῶν ἱερωτάτη. Sed Censurae vim primus imminuit P. Clodius [d] Tribunus plebis lege lata A. U. 695. ne quis Senator nota Censoria affici posset, nisi legitime accusatus & damnatus esset, cum ipse, ut videtur, omni vita turpissimus eam suo merito timeret: verum ea lex A. U. 702. a *Metello Scipione* est abrogata [e]. Diu intermissam Censuram Augustus revocavit, semel Censoribus ex privatis creatis *L. Munacio Planco, P. Aemilio Lepido* [f]; & ter ipse *Magistri morum* nomine praeditus Censum agens [g]: sed jam Julius Caesar Praefecturam morum gesserat [h]. Vespasianus item Imperator cum *Tito* filio [i] A. U. 827. Censuram gesserunt, & lustrum condiderunt [k]. *Domitianus* * vero Censoris

b *In Cat. Maj. p. m.* 345. c *P. Aemil. p. m.* 275. d *Vid. Cic. de Haruſp. resp.* 27. e *Dio* XL. f *Id.* LIV. g *Suet. Jul.* 76. h *Suet. Aug.* 27. i *Plin.* VII. 49. k *Censorin. de die nat. Grut. p.* MLXXV. 8. *Wheler. itiner.* III. *p.* 220 *ed. Amst.* 1689. * [Eum Martialis *Censor maxime* adpellat VI. 4.]

Digitized by Google

ris perpetui nomen sibi arrogavit *l.* p. 161. Sub sequentibus vero Principibus Censura sensim in desuetudinem abiit, nisi quod sub *Decio Valerianum*, qui mox Imperator fuit, Censuram gessisse legimus *m*. [Plura de Censoribus dabit T. 1. Histor. Acad. Litter. Paris. p. 75. seqq.]

l *Inscript. ap. Grut. p.* DLXXIV. *n.* 5. 6. 7.
m *Trebell. Pollio in Valer.* 1. *seq.*

CAPUT DECIMUM.

De Interrege.

Interreges (Graece [a] μεσοβασιλῆς) primum post mortem Romuli instituti sunt [b]. Cum enim Ordines inter se dissentirent, & inter Romanos ac Sabinos de Regno contentio orta esset, placuit, ut penes unum ex Senatoribus insignia & munus Regium per quinque dies esset (minus recte, puto, dicit Plutarchus *Numa p. m.* 61. horis 12. potestatem interregiam fuisse inclusam: & in voce Κυρίνῳ locus corruptus

a *Dion. Hal saepe, qui tamen* IX. 69. *eos vocat* ἀντιβασιλέας. b *Liv.* 1. 17.

Digitized by Google

p. 162. ptus est); atque is, eo tempore finito, alteri, quem nominare vellet [c], ea traderet; is post alteros quinque dies tertio, atque ita deinceps, donec Rex creatus esset [d]; quae forma regiminis tum temporis per integrum annum obtinuit. Libera vero Republica ad interregnum deveniebatur, cum nec Consules, nec Dictator in Republica essent [e]; quod eveniebat, vel per repentinam eorum mortem; vel, si Tribuni plebis intercessione sua Comitia diremissent [f]; vel ob similes causas. Creabantur vel *prodebantur* (nam & hic proprium illud verbum erat [g]) praecipue ad Comitia Magistratuum habenda, quae tamen a primo Interrege haberi non solebant [h]; & munus eorum porro idem quod Consulum fuit. Hic solus Magistratus [i], ut jam diximus, numquam cum plebe est communicatus; & post tempora Caesaris creari desiit.

c *Dion. Halic.* v. 72. d *Id.* II. 57. VII. 21.
e *Liv.* III. 53. f *Vid. eund.* VI. 35.
g *Cic. pro domo* 14. *Liv.* III. 40. VI. 41.
h *Ascon. ad Cic. pro Mil.* 5. i *Cic. pro domo* 14.

CA-

Digitized by Google

CAPUT UNDECIMUM.

De Praefectis Urbi, Praetorio, & Annonae.

§. I. *Praefectus Urbi* diversis temporibus diversi generis fuit: & initio quidem Reipublicae, cum Reges, & mox Consules frequentibus bellis avocarentur, ne Urbs sine Magistratu esset [a], aliquem sibi substituebant, qui omnia Regia, vel Consularia munia obiret (vel, ut dicit Tacitus *loc. cit.* qui *jus redderet, ac subitis mederetur*) & Praefectus Urbi diceretur, qualem primus instituit Romulus *Dentrem Romulium* [b]. Hic itaque Senatum habere & consulere, ac cum Populo agere poterat; adeoque Comitia centuriata habere [c]; quanquam ad Comitia Magistratuum habenda Dictator potius, si opus esset, crearetur. p. 163. *De Praefectis Urbis.*

§. II. Creato vero Praetore, cum penes ipsum summa potestas absentibus Consulibus esset, Praefectus Urbis duntaxat (nam extraordinarium plane est, quod Caesar sex vel octo *De Praefecto Urbi Latinarum cautsa.* p. 164.

a *Tacit. Annal.* VI. 11. b *Id. d. l.* c *Liv.* l. 59.

Digitized by Google

Praefectos Urbi instituit in Hispaniam proficiscens [d]) creari coepit ad usurpationem vetustae religionis *Latinarum feriarum* [e] caussa, quae a Tarquinio Superbo ultimo Romanorum Rege institutae per quatuor dies [f] a Consulibus, priusquam ad bellum proficiscí possent, in monte Albano celebrabantur in honorem *Jovis Latialis*, simul cum Magistratibus quadraginta septem Latii populorum (inter quos, post Romanos, praecipui erant Latini, *Hernici* & *Volsci* [g]): & hac re Tarquinius Romam Latii * metropolim agnosci fecit, cum a Magistratibus Romanis hae feriae indicerentur: & Romani Sacris, quae ibi fierent, praeessent. Quo tempore a mutuis injuriis diligenter abstineri debebat; unde ἀνοχαὶ, sive *induciae* vocantur [h]. Creabatur autem fere adolescens, qui senatoria aetate nondum esset, & tamen in rebus subitis Senatum habere poterat [i]: cum Populo vero agere non po-

d *Dio* XLIII. *p.* 149. *ed. R. Steph.* 1548. e [Tacit. ib. &] *l.* 2. §. 33. *ff. de Orig. Jur.* (saepe omittitur: *feriarum*, ut Suet. Jul. 79. & al.) f *Plut. Camill. in f.* g *Dion. Halic.* IV. 49. * [Id jam Servius perpulerat, Liv. I. 45.] h *Dionys. l. d.* i *Gell.* XIV. 8.

Digitized by Google

poterat, quod feriae eo tempore essent. Sed hae feriae procedente tempore valde neglectae sunt [k]. p. 165.

§. III. Augustus Imperator ex consilio *Maecenatis* alium Praefectum Urbi instituit [l], cujus potestas ordinaria, continua & per plures saepe annos prorogata fuit, cujus rei exemplum est in Pisone apud Tacitum *Annal.* VI. *c.* 11. ubi egregie de hac Praefectura loquitur: valebatque ejus potestas intra Urbem, & centesimum ab Urbe lapidem, *l.* 1. §. 4. *ff. de off. Praef. Urb.* quam Praefecturam ipse Maecenas [m] primus gessit. *Munus* [n] ejus erat jus dicere (unde Praetoris insignibus usus esse videtur [o]) praesertim inter dominos & servos, libertos & patronos; de criminibus tutorum & curatorum cognoscere; nummulariorum fraudes coërcere, & omnino quietem publicam procurare. Tum etiam quaedam, quae Aedilicii muneris fuerant, usurpabat; ut curam carnis venalis [p], & disciplinam *De Praefecto Urbi ab Augusto instituto.*

k *Vid. Cic. pro Planc.* 9. l *Suet. Aug.* 37. m *Horat. Od.* III. VIII. 17. & XXIX. 25. n *l.* 1. *ff. de Off. Praef. Urb.* o *Vid. Spanhem. de P. & U. N. Diss.* X. 118. p *V. Pancirolli. not. Imp. Occ.* 4.

Digitized by Google

p. 166. ſpectaculorum [q]. Habebat etiam poteſtatem relegandi, deportandique in inſulam [r], quam Imperator deſignaviſſet. Creabatur hic Praefectus plerumque ex iis, qui jam alios honores omnes cum laude geſſerant; & quaſi vicarius Principis erat: unde in *Novell.* LXIII. §. 2. conſtituitur, ut *Urbicaria Praefectura omnibus aliis praeſideat dignitatibus*; & parem cum *Praefecto Praetorio* dignitatem obtinebat [s]. Unde eum *amicum* ſuum vocant Imperatores apud *Ulpianum l.* 4. *ff. de off. praef. vig.* Praefecto Urbi etiam additus fuit *Vicarius*, qui eo abſente vel mandante jurisdictionem exerceret [t].

De Praefectis Praetorio.

§. IV. Praefectis Urbi ſubjungamus jam *Praefectos Praetorio* (qui Magiſtris Equitum ſucceſſiſſe dicuntur [v]) quos Auguſtus primum ex equeſtri ordine binos creavit eo conſilio, ut ſibi invicem obſtarent [x], ſi quid novi alter moliretur. Tiberius vero unum

q *d. l.* 1. §. 11. *ſeq.* r *l.* 2. §. 1. *ff. de poen. l.* 6. §. 1. *ff. de interd. & releg.* s *l.* 1. *Cod. de Praef. Praet.* 12. 4. t *Caſſiod. Varior.* IX. 15. *Vid. Clar. Noodt de jurisd.* II. 1. v *l. un. ff. de off. praef. praet.* x *Dio* LII. *p.* 325. & LV. *p.* 377. *ed. reg.* 1548.

Digitized by Google

unum fecit *Aelium Sejanum*; qui vim Praefecturae modicam antea intendit *y*, disperſas per Urbem cohortes Praetorias in una caſtra conducendo: ſed alii rurſus Auguſti duos Praefectos Praetorio creaverunt *z*. Initio autem inſtitutionis ſuae Praefecti Praetorio res bellicas tantum curabant; erantque proprie Magiſtratus Caeſaris, quemadmodum Praetor Populi: ſed primum M. Antoninus coepit ſecum Praefectos habere, quorum auctoritate & periculo jura dictabat *a*: tandem *Commodus* Imperator, ut ipſe deliciis vacaret, *Perenni* Praefecto Praetorio omnes curas commiſit; eoque interfecto, quia nimia poteſtas videbatur, duos conſtituit *b*, at poſtea tamen rurſus in ea re variatum eſt. Itaque demum judicia & appellationes ad Praefectum Praetorio ſunt delatae *c*: & ab eorum ſententiis appellatio (ſalva ſupplicatione) interdicta fuit *d*. p. 167.

Poſt-

y *Tac. Ann.* IV. 2. *z* *Suet. Cal.* 56. *Tacit. Ann.* XII. 52. XIV. 51. *a* *Capitol. M. Anton.* II. b *Herodian.* I. 9. c *Vid. l.* 32. §. 4. *Cod. de appellat.* d *l. un.* §. 1. *ff. de off. praef. praet. vid.* Pancirell. *ad notit. dign. Imp. Occ.* 3.

Digitized by Google

p. 168. Postea Constantinus immensa Praefectorum potestate divisa pro duobus quatuor constituit: unumque *Orienti*, alterum *Illyrico*, tertium Italiae & Africae, quartum denique Galliis, Hispaniis & *Britanniae* praefecit *e*: sed militum curam iis ademit, eamque ad *Magistros militum* transtulit *f*. Verum etiam ita magnam semper auctoritatem retinuerunt: edicta enim perpetuó observanda promulgabant; nisi a Principe revocata fuissent *g*: provinciarum, quibus praerant, Praesidibus imperabant *h*: judices delinquentes puniebant, aut inhabiles removebant *i*: tributum a Principe indictum per provincias describebant *k*: omnia denique vectigalia, portoria, salinae, annonae, ac classes ad species illas transvehendas erant sub eorum dispositione. Praeterea etiam a Praesidibus provinciarum ad Praefectum Praetorio appellabatur *l*.

Olim

e *Zosim.* II. *p.* 109. *edit. Oxon.* 1679. f *Valesi. ad Amm. Marc.* XIV. *p.* 48. *ex eodem Zosim.* g *l.* 2. *Cod. de off. Praef. praet. Or. & Illyr.* h *l. un. Cod. de P.P. Afric.* i *l.* 3. 4. *Cod. de off. P. P. Or. & Ill.* k *l.* 13. *Cod. de ann. & trib.* 10. 16. l *d. l.* 32. *Cod. de appell.*

Digitized by Google

Olim Praefecti Praetorio (plerumque quidem, non ſemper [m]) erant ex Equitibus [n]: ſed *Alexander Severus* Senatoriam dignitatem iis addidit, ne, qui Senator non eſſet, Senatores judicaret. p. 169.

Habebat autem Praefectus Praetorio ſub ſe *Vicarios* [o], ſub quibus rurſus tota erat *Dioeceſis*. *Dioeceſis* autem multas *Metropoles* ſub ſe continet: *Metropolis* multas *civitates*. Haec autem ita breviter ſubjungere viſum eſt; licet, nec Praefecti Praetorio, nec eorum Vicarii proprie ad ſcopum noſtrum pertineant; cum de iis maxime agere ſtatuerimus, quae libera Rep. obtinuerunt.

§. V. *Praefectus annonae* olim inter Magiſtratus urbanos extraordinarios fuit; nempe non niſi arctiſſima anno. na creatus [p]. Et ita etiam Pompejus M. hunc Magiſtratum geſſit [q]. Auguſtus ordinarium *Curatorem frumenti Populo dividundi* inſtituit [r]: quae dignitas etiam magna eſſe debuit; quod *Varus* eam in ſolatium ablatae Praefecturae Praetorio acceperit [s]. *De Praefecto annonae.*

C A-

m *Tacit. Hiſt.* IV. 68. n *Capitol. Comm. & M. Anton.* o *Vid. Scalig. epiſt.* 184. p *Vid. Liv.* IV. 12. 13. q *Cic. pro domo c.* 5. r *Suet.* 37. s *Tacit. Hiſt.* IV. 68.

Digitized by Google

CAPUT DUODECIMUM.

De Decem-viris legibus scribendis Consulari potestate.

p. 170. Initio Reipublicae paucae admodum leges Romae fuerunt: sed Regum arbitrio lites judicabantur; & quod illi justum judicassent, pro lege erat *a*. Deinde cum paucae illae leges solis Patriciis essent notae, Consules plerumque libidinem & licentiam pro legibus habebant. Hoc cum plebs diutius ferre nec vellet, nec posset, A. U. 291. *C. Terentius Arsa* Tribunus plebis legem promulgavit, *ut Quinque-viri scribendis de imperio Consulari legibus crearentur, utique quod Populus in se jus dedisset, eo Consules uterentur, neve ipsi licentiam ac libidinem suam pro lege haberent* *b*. Sed assiduis inter Patres & Plebem contentionibus in A. U. 299. res est protracta; quo tandem anno ex Senatusconsulto legati in Graeciam missi sunt, qui

a *Dion. Hal.* IV. 24. X. 1. *Tacit Ann.* III. 26. *Pomp. l.* 2. §. 1. *ff. de Or. Jur.* b *Liv.* III. 9.

Digitized by Google

qui Athenienſium leges a *Dracone* & *Solone*, aliarumque gentium ab aliis legumlatoribus latas deſcriberent [c]. p. 171. Iis A. U. 302. reverſis, cum omnes alii Magiſtratus abdicaſſent, *Decemviri* Conſulari poteſtate ad leges perſcribendas ex Patriciis creati ſunt [d]; qui primo quidem ſumma aequitate jus Populo dixerunt, ſinguli decimo quoque die imperii inſignia habentes. Tum etiam decem legum tabulas Centuriatis Comitiis pertulerunt aequiſſimas [e], ita ut univerſo Populo ſummo opere placerent. Sed cum etiam duas tabulas reliquis adjici placuiſſet, in annum ſequentem iterum Decemviri creati ſunt: verum hi de libertate opprimenda, & imperio ſibi retinendo conjurationem inierunt; & cum multa tyrannice admodum & impotenter geſſiſſent, abdicare tandem ſunt coacti [f], & in carcere, vel fuga perierunt. Leges tamen, quas tulerunt, ut erant aequiſſimae, ita quoque ſanctiſſimae ſemper ſunt habitae.

c *Ibid.* 31. *Vid* §. 10. *Inſtit. de I. N. G. & C.* [Sed ita, ut priores tabulae regias etiam leges reip. accommodas complecterentur. *Dionyſ. Halic* L. 11. c. 27. *Scalig. ad Feſt.* v. *Nuptias. Cujac.* 111. 40. & *Gravin. de L.* XII. §. 21. *fin. alique.*] d *Liv.* 111. 33. e *Ibid.* 34. f *ib.* 54.

Digitized by Google

tae. Et hae ſunt celebres illae Duodecim tabulae, *juris publici privatique per Orbem Romanum norma ac fundamentum* *: easque ad tempora Ciceronis uſque nobilior juventus memoriae mandabat [b], poſt quae tempora jus Praetorium introduci coepit.

p. 172.

g *Auſon. grypho tern.* 61. [quarum varias appellationes Gothofr. & Gravina collegerunt] h *Cic. de LL.* II. 23. * [De his legg. omn. conſule Tacit. Annal. III. 27.]

CAPUT DECIMUMTERTIUM.

De Tribunis militum Conſulari poteſtate, & quibusdam aliis.

De Tribunis militum Conſulari poteſtate.

§. I. Cum Tribuni plebis ingenti molimine communicandum eſſe cum plebe Conſulatum urgerent, & Patres viderent, ſe contentione pares amplius non futuros, nec tamen ipſum Conſulatum cum plebe communicatum vellent, ut ſpecie ſaltem aliqua ſuper plebejos eminerent, A. U. 309. Senatusconſulto, & decreto Populi ſancitum [a] eſt, ut pro Conſulibus Tribuni militum tres ex Patriciis, tres ex plebejis crearentur, qui Conſulari poteſtate Rempublicam gererent

a *Vid. Liv.* IV. 6.

rerent *b*; eoque anno finito rursus ex Senatusconsulto plebs rogaretur, *Consulesne an Tribunos mallent?* quique magis placuissent, fierent. Tribuni autem Militum Consulari potestate sunt dicti, quia inter homines plebejos maxime eminebant illi, qui Tribuni in castris fuissent. At primo illo anno tres duntaxat ex Patriciis creati sunt; iique paulo post, quod vitio creati esse dicerentur, abdicarunt subjectis ipsis Consulibus *c*. Sequentibus annis Consules iterum, vel Tribuni militum creati sunt, prout vel plebs, vel patres contentionibus praevaluissent: & hoc obtinuit usque ad A. U. 387. quo primus de plebe Consul factus est ille, quem jam diximus, L. Sextius Sextinus Lateranus *d*. Creati sunt primum tres, inde quatuor, demum sex: octo vero nunquam; licet id jam olim creditum sit. Vid. Cl. *Perizon. anim. Hist. c. 2. p. 45.* etiam *Rupert. ad Pompon. de O. J. L. II. c.* 11: ex nomine autem ipso apparet, eorum munus & insignia eadem quae Consulum fuisse. p. 173.

M §. II.

b *Dion. Halic.* XI. 60. c *Liv. ibid.* 7.
d *Liv.* VI. 42. *Tabb. Capitol.*

Digitized by Google

De quibusdam aliis Magistratibus.

§. II. *Trium viros*, vel *Tres-viros Reipublicae constituendae* (qui post trucidatum in Senatu Julium Caesarem * fuerunt *M. Aemilius Lepidus*, M. Antonius, & *C. Julius Caesar Octavianus*, qui postea *Augustus* est dictus) quidam etiam Magistratibus extraordinariis accensent; sed verius est, eorum meram tyrannidem [e], non Magistratum fuisse.

P. 174.

Fuerunt alii quoque Magistratus Extraordinarii *Minores*; ut *Quinqueviri Mensarii* [f], qui curarent, ut aes alienum dissolveretur; *Quinque-viri muris, turribusque reficiendis* [g]; *Duumviri navales* [h]; *Trium-viri aedibus sacris reficiendis* [i], &c. Sed de iis idem dicendum, quod de similibus Ordinariis diximus, scilicet nomine ipso munus eorum satis indicari. Hi autem omnes Magistratus, licet minores, ex honoratissimis fere capiebantur, ut de Duum-viris navalibus videmus apud

* [Nam & hic cum Pompejo & M. Crasso societatem ac triumviratum inierat. V. Suet. Caes. 19. Liv. Epit. cv. Flor. iv. 2. 12. Tacit. *pr. Annal.* quo respicit etiam Lucan. 1. 84. F. R.] e *Suet. Aug* 27. [Flor. iv. 7. 5. Liv. Epit. cxx.] f *Liv.* vii. 21. g *Id.* xxv. 7. h *Id.* ix. 30. i *Id.* xxv. 7.

Digitized by Google

apud Livium XL. *c.* 42. & de Triumviris coloniae deducendae *Ibid. c.* 29. & 43. Atque ita *Pompejus M.* & *Piſo* colonos *Capuam* deduxerunt [k]: & antea *Lutacius Mutinam* [l]. Sub Imperatoribus etiam fuerunt *Curatores Kalendarii*, qui foenus Principibus debitum exigebant [m]. p. 175.

k *Cic. poſt red. in Sen.* 11. l *Polyb.* III. 40.
m *Vid. omn. Cl. Noodt. de foen.* II. 1.

CAPUT DECIMUMQUARTUM.

De Magiſtratibus Provincialibus, ſive de Proconſulibus, Propraetoribus, eorumque Legatis.

§. I. **P**rovincia (Gr. ἐπαρχία [a]) eſt regio, *quam Populus Romanus provicit* [b] vel *procul vicit* [c]; & quia talis *provinciae* regendae munus quotannis alicui imponebatur, hinc vox ea pro omni *munere*, ſive *officio* ſumi coepit; [d] ut *Conſularis provincia* dicitur obtigiſſe Verri, cum Quaeſtor eſſet *De nomine, & diverſis Proconſulum generibus.*

M 2

a *D. Lucae Act.* XXIII. 34. XXV. 1. b *Feſt.*
c *Ibid.* XIV. 5. d *Ter. Pherm.* I. *Sc.* II. 22. *& ibi Donat.*

Digitized by Google

esset Consulis *Carbonis* e. Hi verò Magistratus *Proconsules* & *Propraetores* sunt dicti, quibus aderant *Quaestores* & *Legati.*

Italiae autem proprie dictae hic honos est datus, ut nunquam pars ejus
p. 176. in provinciae formam redacta fuerit. Et hic obiter notandum; septem *foederati Belgii civitates* non recte Latine *provincias* dici, quae vox potius terris in *Brabantia* & *Flandria*, tum in aliis orbis partibus, Ordinum nostrorum imperio parentibus, conveniat. Disputatur autem, an aliquis dicendus sit *Proconsul* unica voce, an vero *Pro consule* f; sed ea res magni momenti non est, & utrumque apud probos auctores inveniri puto g. Ante bellum Punicum secundum Imperio Proconsulari raro opus erat, quia scilicet Magistratus Urbani omnibus fere negotiis sufficiebant; at postea aucto Imperio provinciae extra ordinem mandari coeperunt, quod quatuor potissimum modis factum est. *Primo*, aliquando privatis Imperium Pro-

con-

e *Cic. 1. in Verr.* 13. f *Vid. Man. ad Cic. Fam. 1. 1. qui τὸ* Proconsul *probat.* g *Et ita Pigh. ad A. U.* 275.

Digitized by Google

consulare mandabatur; quod primum contigit *K. Fabio*, & *Sp. Furio* A. U. 275. & ita postea *P. Cornelio Scipioni* [b], qui A U. 542. nullo dum Magistratu gesto, vigesimum quartum aetatis annum agens in Hispaniam cum Imperio est missus [i]. Et huc etiam referendi sunt, qui sequentibus temporibus post aliquot annos, quam Consulatum gesserant, in provincias mittebantur; & qui ex Praetura imperium Proconsulare acceperunt, ut M. Marcellus A. U. 538. [k] & A. U. 562. *L. Aemilius* [l]. p. 177.

Secundo, alicui quandoque ultra annuum tempus provincia prorogabatur; quod primum factum est A. U. 427. in *Q. Publilio Philone* [m].

§. II. Sed *tertio*, usitatius *Proconsules* dicebantur, qui post gestum in Urbe Consulatum in provincias mittebantur; de quibus exactius jam est dicendum.

De tertio & maxime usitato genere.

A. U. 631. *C. Sempronius Gracchus* legem tulit, cum Tribunus plebis esset, (vide omnino *Manut. ad Cic. Procoss.* *Fa-*

h *Dion. Halic.* IX. 16. i *Liv.* XXVI 18.
k *Liv.* XXIII. 30. l *Plut. ejus vita p. m.* 256. [Liv. XXXVII. 2. pr.] m *Id.* VIII. 26.

Digitized by Google

Famil. 1. *n.* 7. & *Pighii annales ad hunc annum*) quae etiam deinceps obſervata fuit, ut Senatus (nam ad eum omnino haec cura ſpectavit, licet Tribuni plebis ſaepe ſe ei negotio immiscerent [n]) ante Comitia duas pro-
p. 178. vincias Conſulares, & ſex Praetorias futuris Magiſtratibus decerneret, quas deſignati inter ſe ſortirentur, vel *comparārent*. Sed tamen hae provinciae certae non erant; verum pro re nata, & arbitrio Senatus [o] eadem provincia aliquando Conſularis, aliquando Praetoria fuit [p]. Etiam labente jam Republica aliquando contra leges plures provinciae uni ſunt datae, & aliis (Pompejo, Caeſari [q], ex. gr.) per plures annos Imperium eſt prorogatum. Poſt hanc legem Semproniam itaque Comitiis ad conſtituendos Proconſules nihil opus erat; ſed ſub finem annui in Urbe Magiſtratus Conſules, vel Praetores legem ad Populum curiatis Comitiis ferebant de Imperio militari obtinendo [r], ſine qua lege

n *Vid. Cic. Or. de prov. conſular.* 1. o *Vid. Senatus auctoritatem apud Coelium ad Cic. epiſt.* 8. & *omn. Manut. ad Coel.* p *Ibid.* 7. *Id. de prov. conſ.* 7. q *Suet. Jul.* 25. r *Liv.* V. 52.

Digitized by Google

lege bellum adminiſtrare non poterant [s]. Diſtinguendum enim hic eſt inter *Imperium* & *Poteſtatem*: nam *Poteſtatem* habere dicitur, *quicunque a Populo negotio alicui praefectus eſt*; *Imperium* vero *is* tantum, *cui a Populo* * *nominatim belli gerendi poteſtas data* p. 179. *eſt*. Imperium autem mandari ſolebat Dictatori, Conſuli, Praetori; & aliquando, ut hic videmus, privatis: Proconſules enim proprie Magiſtratus non erant [t], ſed tantum *cum poteſtate*, &, ſi lex acceſſiſſet, *cum imperio* eſſe dicebantur: ideoque nec auſpicia habebant; nec triumphus facile ipſis decernebatur; praeſertim ſi ex privatis in provincias iviſſent [v]: quod tamen perpetuum non fuiſſe, ex *Pompejo Magno* patet, qui eques Romanus iterum triumphavit [x].

Poſtquam provinciae ita Praeſidibus ſuis obveniſſent, vel potius ante, quam eas ſortiti eſſent, ne ita locus odio vel gratiae daretur [y], Senatusconſul-

s *Vid. ſupr. Sect.* 1. *c.* 6. §. 2. * [Feſt. *cum imperio.* &c] t *Aperte Liv.* XXVIII. 38. *Vid. omn. Spanh. de P. & U. N. Diſſ. X. p.* 175. v *Val. Max.* II. 8. 5. x *Cic. pro L. Manil.* 21. y *Vid. exempl. apud Liv.* XXXIII. 43.

Digitized by Google

to *ornabantur* [z], hoc est, *earum latitudo*, *magnitudo exercitus*, *stipendium*, *viaticum*, *comitatus*, sive *cohors* [a] (in qua erant Legati, Tribuni, Praefecti, Centuriones, Ministri, Contu-
p. 180. bernales [b]) *decernebantur: ornare* enim saepe nihil aliud est, quam *instruere* [c]. Contubernales autem proprie dicebantur adolescentes primarii, qui cum Praesidibus ibant, ut sub eorum quasi oculis militiae aliorumque munerum rudimenta discerent [d]. In ea cohorte praeterea erant *amici Imperatoris*, iique varii gradus, ita ut vel *primae*, vel *secundae*, vel *tertiae admissionis* dicerentur [e], quos Galli hodie dicerent *du grand & du petit coucher*, *ou lever*; qui scilicet ita familiares sunt Praesidi, vel Principi suo, ut ipsi cubitum eunti, vel lecto exsurgenti, adsint: olim etiam *Comites* sunt dicti *f*. Post haec Proconsul sacris in Capitolio rite peractis *Paludatus* (hoc est, *paludamento*, quae vestis

z *Cic. Agrar.* II. 13. a *Tacit. Ann.* VI. 9. *& ibi Lips.* b *Vid. Suet. Jul.* 2. c *Cic. in Verr.* IV. 20. *& saepe alibi.* d *Cic. pro Coel.* 30. *Id. pro Planc.* 11. *Tacit. Agric.* 7. e *Senec. de benef.* VI. 33. *Suet. Vesp.* 14. f *l.* 4. *ff. de off. assess. l.* 16. *ff. de Off. Praes.*

Digitized by Google

ſtis erat imperatoria *g*, *indutus*) in provincias proficiſcebatur *h*, lictoribus cum faſcibus, & ſecuribus adſumtis, & amicis aliquanto ſpatio extra Urbem eos deducentibus *i*. p. 181.

§. III. In provinciis hi Magiſtratus, ut jam vidimus, habebant *Imperium* & *Poteſtatem*; illud militiam, haec jurisdictionem & cognitionem ſpectabat: hanc autem ut exercerent, plerumque paulo poſt, quam in provinciam venerant, conventum provincialium in civitatem aliquam indicebant *k*; vel ipſi provinciae civitates juri dicundo obibant *l*, idque *forum agere* proprie dicebatur *m*. Jus porro dicebant (honeſtioribus quibusdam provincialibus in judicium adſcitis *n*) ex legibus, quas Imperator, quum primum regionem illam in provinciae formam redegiſſet, ex decem plerumque legatorum *o* ſententia ei impoſuerat; vel ex iis, quae poſtea de *Proconſulum in provincia munus.*

g *Juven.* VI. 400. *Cic. Verr.* V. 13. h *Diarium vetus ap. Pigh. ad A. U.* 585. i *Vid. Liv.* XLII. 40. *Cic. in Piſ.* 13. k *Cic. ad Famil.* III. 8. l *Suet Jul.* 7. m *Cic. ib.* 6. *Cic. Att.* II. 16. 17. n *Cic.* II. *Verr.* 29. o *Liv.* XXXIII. 24. *Vid. Cic. Verr.* II. 50.

Digitized by Google

ea provincia in Urbe latae erant; vel denique ex suis *Edictis* [p]; quae, quia plerumque ex edicto Praetoris Urbani sumebantur, *Translaticia* dicebantur [q], & saepius edictis urbicis erant
p. 182. similia [r]: licet tamen multa, quae olim singulari jure in Urbe recepta erant, ad provincias non porrigerentur [s]. Habebant praeterea curationem omnium rerum, quae ad provinciae administrationem spectabant: ubi etiam omnia ad imaginem administrationis urbanae fieri solebant [t].

Reditus ex provincia. §. IV. Finito annuo munere (annus autem ille putabatur a tempore, quo provinciam ingressi essent, non a tempore profectionis ex Urbe [v]) Proconsul successori, si advenerat, provinciam & exercitum tradebat; & intra triginta dies juxta legem *Corneliam* [x] provincia decedebat; postquam (quod lege *Julia* cautum erat [y]) rationes

p *Quorum exempla extant apud Cic. ad Att.* VI. 1. q *l.* 9. §. 2. *ff. de off. proconf.* [ubi tamen hujus vocabuli nulla mentio. Sed vide Briss. Lex.] r *Vid. Menard. not. ad Cic. in Verr. Act.* II. 43 s *Vid. Celeberr. Noodt Obs.* II. 5. t *Cic. Famil.* X. 32. v *Id. ad Att.* V. 14. 15. 21. x *Cic. Famil.* III. 6. y *Cic. Famil.* V. 20. & *not. ad* II. 17.

Digitized by Google

tiones provinciae apud duas ejus civitates depoſuiſſet: quod ſi ſucceſſor ejus nondum adveniſſet, tamen decedebat, Legato, vel Quaeſtore ſuo [z] (quod frequentius erat, quia Quaeſtor erat Magiſtratus P. R. [a]) cum poteſtate in provincia relicto. Cum Romam rediiſſet Proconſul, privatus Urbem ingrediebatur, niſi triumphum peteret; tum enim Urbem non intrabat, ſed Senatui extra Urbem in aedem *Bellonae* (vel etiam aliquando aliam [b]) evocato res ſuas geſtas exponebat: &, ſi triumphum impetraſſet [c], donec eum egiſſet, Imperium, lege ea de re ad Populum lata, retinebat, [d] & interea *ad Urbem eſſe* dicebatur [e]. Inde rationes provinciae geſtae ad aerarium referebat; ut & *beneficiarios f*, ſive *eos, quos teſtimonio ſuo ob negotium aliquod in provincia bene geſtum honoratos volebat*: & hoc intra-triginta dies poſt rationes relatas debebat fieri [g]. Si provinciam bene p. 183.

re-

z *Ibid.* II. 18. a *Ibid.* 15. 18. & *ad Att.* VI. 6. b *Liv.* XXXVIII. 44. c *Id.* XXXIX. 4. d *Cic. ad Att.* IV. 16. *Liv.* XLV. 35. e *Cic. ad Att.* VII. 16. *Phil.* III. 11. f *Cic. pro Archia* 5. & *Famil.* V. 20. g *Cic. l. prox. d.*

Digitized by Google

rexissent Proconsules, magnos honores a sociis consequebantur, statuas, (ad quas improbi Praetores etiam pecuniam exigebant *h*) fana *i*, dies festos *k*, &c. quemadmodum, exempli gratia, *Lucullea* festum in honorem *Luculli* apud *Cyzicenos* celebratum legimus *l*, & *Marcellea* in honorem *Marcelli* Syracusis *m*: sin secus, judiciis repetundarum, peculatus, aliisque accusari poterant.

p. 184.

De Propractoribus.

§. V. Omnia, quae de Proconsulibus dicta sunt, etiam de *Propractoribus* dicta esse oportet intelligi; inter quos nulla fuit differentia, nisi quod illi duodecim, hi sex tantum lictoribus uterentur; tum quod Proconsulis exercitus, cohors, &c. fere ampliora essent: imo qui ex Praetura in provincias mittebantur, aliquando Proconsules dicti sunt *n*; & rursus Propraetores, qui ex Consulatu: quin Quaestores in provincia relicti Procon-

h *Cic.* II. *in Verr.* 57. i *Vid. Cic. ad Famil.* III. 7. & *omn. ad Attic.* V. 21. k *Ascon. ad Cic. in Verr.* II. 10. l *Plut. Lucull. p. m.* 506. m *Cic. in Verr.* II. 21. [De divinis Procoss. honoribus agunt *Memor. Acad. Litt. Paris. T.* II. p. 459.] n *Vid. Fr. Fabricium ad Cic. pro Ligar.* I. *Suet. Aug.* 3.

Digitized by Google

consules quandoque dicuntur o. Aliquando denique etiam Quaestor Propraetore in provinciam missus legitur, ut *Piso* apud *Sallustium Catil. c.* 19. cui adde eund. in *Jugurth. c.* 111. *edit. Jos. Wasse*, & *Cato* in *Cyprum p.*

§. VI. *Quartum* Proconsulum genus ab Augusto Imperatore institutum est: is enim totum orbem Romanum in duas partes divisit, & provincias quidem validiores, & quae hosti patebant q magis, sibi retinuit; pacatiores vero Senatui Populoque tribuit; eo consilio, ut ita omnes legiones & omne Imperii robur penes se essent; licet specie Populum exercituum onere levandi. Prima haec divisio talis fere fuit r: *Senatoriae* & *Populares provinciae* erant *Africa*, *Numidia*, *Asia*, *& cum Epiro Graecia*, *Dalmatia*, *Macedonia*, *Sicilia*, *Creta*, *Cyrene*, *Bythynia cum Ponto finitima*, *Sardinia*, *atque Hispania Baetica. Imperatorias provincias* constituit hasce, *Hispaniae quod reliquum erat*, *ut Tarra-* p. 185. *Ordinatio provinciarum ab Augusto instituta.*

o *Vid. Manut. ad Cic. Famil.* 11. 17. p *Vell.* 11. 45. *ubi male Heinf. & Cl. Burmann legunt* Quaestorius. q *Vid. Suet. Aug.* 47. r *Dio* 53. *ad A. U.* 726.

Digitized by Google

raconenſem & Luſitaniam, tum *omnem Galliam*, *Narbonenſem* ſcilicet, *Lugdunenſem*, *Aquitanicam* & *Celticam*, *cum iis populis*, *qui eorum coloni eſſent*: item *Coeleſyriam*, *Phoeniciam*, *Ciliciam*, *Cyprum*, *Aegyptum*; quibus poſtea adhuc aliae acceſſerunt. Sed tamen ſaepe regionum iſtarum conditio mutata eſt, ita ut, quae antea
p. 186. Senatoriae provinciae fuiſſent, deinde eſſent Imperatoriae; & rurſus vice verſa *s*. Ad provincias Senatorias regendas a Senatu ſortito mittebantur, qui *Proconſules* dicti ſunt *t*, licet aliquando Praetorii tantum eſſent (vid. *Ez. Spanh. de P. & U. N. Diſſ.* XIII. *p.* 593. *ſeq.*) qui autem in Caeſaris provincias mittebantur, *Legati Conſulares* *v*; vel ſimpliciter *Conſulares*; item *Legati Caeſaris pro Conſule* *x*, vel *pro Praetore* dicebantur: & aliquando etiam *Praeſides* *y*; vel *Procuratores*; praeſertim ſi ex privatis miſſi eſſent. His quidem, ut gladium & habitum militarem gererent, & militem capite plectere

s *Vid. omn. Lipſ. ad Tacit.* I. 76. t *Salmaſ. ad Suet. Aug.* 47. v *Strabo* III *p.* 166. x *l.* 20. *ff. de offic. Praeſ.* y *l.* 1. *ff. eod.*

Digitized by Google

plectere possent [z], concessit Augustus; quae omnia Proconsulibus ademit [a]. Proconsules anno, Legatos suos quamdiu ipse jussisset, provinciis praeesse voluit: illis, ne dilectum militarem habere, vel pecuniam extraordinariam cogere possent, interdixit: (quanquam dilectus nec libera Republica, nisi speciali permissu iis concessus videatur [b]) tum constituit, ut successore misso statim provincia decederent. Vetuit quoque, ne quis ante quintum annum post gestum Magistratum urbanum provinciam sortiretur. A Praesidibus etiam multum differebant *Procuratores Caesaris*, qui *Curatores* quoque, & *Rationales Caesaris* [c] dicebantur; & res fisci duntaxat curabant [d], & aliquando etiam Legatus & Procurator in eadem provincia, ille jurisdictionem, hic vectigalia curabat [e]. De Quaestoribus Provincialibus jam supra c. 8. hujus sectionis diximus. p. 187.

§. VII. Proconsulibus & Proprae- *De Legatoris.*

z *l.* 6. §. 8. *ff. de off. Praef.* a *Dio* 53. b *Cic. ad Famil.* XV. 1. c *Lamprid. Al. Sev.* 45. d *Tac. Agric.* 15. e *Vid. Amplis. Corn. a Bynkersh. Obs. Jur. Rom.* II. 20. *seqq.*

Digitized by Google

toribus aderant *Legati*, vel a Senatu dati [f], vel Senatus permissu ab ipsis Proconsulibus adsciti [g], qui tum *aliquem sibi legare* dicebantur [h]; vel denique lege extra ordinem constituti. Numerus eorum minimum erat ternarius [i]; qui pro dignitate Praesidis, & magnitudine provinciae saepe augebatur [k]. *Munus* Legatorum erat, ut quasi vicarii quidam sui Praesidis essent, eumque omni ratione, qua opera, quo consilio juvarent: tum privatarum caussarum cognitionem mandata jurisdictione habebant [l], publicas vero quaestiones ipse Proconsul exercere debebat [m]: nec etiam Legati animadversionem habebant, nisi Proconsul a provincia abesset: unde fiduciariam tantum operam obtinere dicuntur [n]. Aliquando etiam Legati [o] sine Praeside provincias, pacatis scilicet, Populi Romani nomine obti-

p. 188.

ne-

f *Cic. Vatin.* 15. g *Vid. Cic. ad Fam.* XIII. 55. & *Manut. Ib. ad* 1. 7. *Cic. in Verr* I. 17. h *ad Fam.* VI. 6. i *Vid. Sigon. de ant. jur. prov.* II 2. k *Cic Phil.* II. 13. l *Cic. pro Flacco.* 21. m *l.* 1. *pr. ff. de off. ej. cui mand est jur.* n *Caes. de B C.* II. 17. & III. 51. *Vid. & l* 1. §. 1. *ff. de off. ejus cui mand.* o *d. l.* 1. §. 1.

Digitized by Google

nebant *p*. Munus hoc honoratum valde habebatur *q*; & saepe Consulares *r* & Praetorii eo functi leguntur: quin lictoribus quoque & fascibus Legati, aliquando certe, utebantur *s*.

§. VIII. Senatores, qui negotium aliquod privatum (unde tales Reip. causſa abesſe non censentur *t*) in provinciis gerendum habebant, aliquando *liberam legationem* a Senatu impetrabant *v*, hoc est, *Legati nomine & insignibus ornabantur*; ut ita honoratiores apud exteras nationes essent *x*, & ut facilius negotia sua perficere possent; quemadmodum exemplum talis legationis, voti solvendi causſa susceptae, habemus apud Ciceronem *ad Att.* IV. *n.* 2. XV. 8. & 11. Sed cum multi facilitate Senatus hac in re abuterentur, atque ita sociis sumptui onerique essent, Cicero *y* in Consulatu suo, cum rem plane tollere non posset, tempus minuit, & ex indefinito

De legationibus liberis. p. 189.

N an-

p *Cic. de Prov. Conſ.* 3. q *Cic. in Vatin.* 15. *qui locus viſu dignus eſt.* r *Liv.* XXXVII. 10. s *Cic. Famil.* XII. 30. *Vid. & Liv.* XXIX. 9 *& Cic. Fam.* XII. 21. t *l.* 14. *ff. de legation.* v *Cic. ad Famil.* XI. 1. *&* XII. 21. x *Val. Max.* V. 3. *ex.* 3. y *Ipſe de LL.* III. 8.

Digitized by Google

annuum fecit: quod tamen postea ex lege Julia rursus quinquennale factum fuisse videtur [z].

z *Cic. Attic.* XV. 11.

CAPUT DECIMUM QUINTUM.

De Ministris Magistratuum.

p. 190. *De Scribis.*

§. I. Inter *Ministros Magistratuum* primo loco erant *Scribae*, qui singulis Magistratibus apparebant, ut rationes publicas in tabulas referrent, & leges actaque omnia perscriberent; quique id muneris exercebant, *scriptum facere* dicebantur [a]. Denominabantur autem Scribae a Magistratibus, quibus apparebant [b], ita ut *Quaestorii*, *Aedilicii*, (*scriba librarius Aedilium Curulium* est apud *Grut. p.* XCIV. n. 11.) *Praetorii*, & sic porro dicerentur: erantque in decurias divisi: unde *decuriam emere* dicit Cicero *in Verr. L.* III. *c.* 79. pro *emere munus scribae*. *Munus* eorum non nimis

a *Liv.* IX. 46. *Piso ap. Gell.* VI. 9. b *Vid. Sigon. de antiq. jur. Civ. Rom.* II. 9.

Digitized by Google

nimis honorificum erat; ſed tamen ingenui plerumque eo fungebantur, rarius libertini: * imo *honeſtus eorum* ordo ibidem Ciceroni dicitur: vid. eund. *de leg. L.* III. *c. ult.* & adeo demum ſe extulerant, ut *Cato* in Quaeſtura eorum audaciam reprimere coactus fuerit [c]: ſed certum tamen eſt, eorum munus apud Graecos multo honorificentius, quam apud Romanos fuiſſe [d]. p. 191.

§. II. *Accenſi* [*ſtads-boden of deur-waarders*] dicti ſunt ab *acciendo:* hi [e]. Populum ad concionem, & jus poſcentes in judicium ad Praetorem *accibant*; ſilentium indicebant; Conſuli eo menſe, quo faſces non habebat, praeibant [e]; erantque fere ex libertis. *De Accenſ.*

§. III. *Praecones* etiam in decurias diviſi erant: eorum vero uſus erat multiplex; ſcilicet primo *in ſacris*, ut *De Praeconibus.*

N 2 ſilen-

* [Eos a ſervili comitatu diſtinguit Livius XXXVIII. 51. a. f. Sed quod ſervos publicos aliquando ſcribarum munia obiiſſe ait Pignorius p. 61. dubito an ſatis evincat l. 3. Cod. *de ſerv. Reip. manum.* Belgice dixeris eos *ſtads ſchryvers*, *boekhouders*; at barbara voce *klerken* audiunt.] c *Plut. Cat. Min. p. m.* 766. d *Nepos Eumene* 1. e *V. Liv.* III. 33.

Digitized by Google

silentium indicerent, & verbis male ominatis parcere juberent [f], unde apud Graecos ἱεροκήρυκες sunt dicti [g], quasi *sacros praecones* dicas; eoque alludit *D. Paulus* 1. *Tim.* II. 7. 2. *Tim.* 1. 1. Secundo, interveniebant praecones in *auctionibus*, [h], ut bona venalia proclamarent, & pretia oblata renunciarent: qui autem in auctionibus
p. 192. publicis emebant, *Sectores* dicebantur [i]; imo ipsa *auctio sectio* appellatur apud Cic. *Phil.* II. c. 26. 29. &c. Tertio, in concionibus, ut *audientiam facerent* [k]. Quarto, in *Comitiis* [l], ut Populum ad suffragia citarent, & Magistratus designatos renunciarent. Quinto, in *legibus ferendis*, ut eas subjiciente scriba Populo recitarent. Sexto, in judiciis, ut reos, accusatores, testes citarent, instrumenta praelegerent. Septimo denique, in *Senatu*, ut literas ad eum missas, aliaque

f *V. infra Sect.* IV. *c.* 3. §. 6. g *Homer. Iliad.* IX. 170. [κηρυκες tantum invenio: neque enim alteram vocem reciperet versus.] *Athen.* IV. *p.* 149. h *Plaut. Men.* V. 9. 93. [de formulis *subhastare*, *subjicere* hastae, V. Brisson. VI.] i *Flor.* II. 6. [48.] & *Cic. pro S. Rosc.* 29. 33. 36. &c. k *Plaut. in Prol. Poen.* II. l *Cic. in Verr.* V. 15.

Digitized by Google

que recitarent. Eorum autem ars admodum erat lucrosa [m], erantque plerumque liberi *. His affines fuerunt *Coactores*, qui rerum in auctionibus venditarum pretia exigebant [n]. Sed fuerunt etiam *coactores* publicanorum ministri, qui pecunias publicas *cogebant* [o].

§. IV. *Lictorum* origo a Romulo fuit; exemplum rei ab Etruscis. Dicti sunt, juxta [p] plerosque, a *ligando* [q]; & Magistratibus majoribus *, exceptis Censoribus, apparebant; primo, *praeeundo* cum fascibus virgarum (unde Gr. ῥαβδοῦχοι) & securibus, de qua re jam satis dictum est; secundo, *submovendo* [r] obvios, (τῷ ἀναχέλευσιν [s]) ut locum Magistratibus face-

De Lictoribus. p. 193.

 rent,

m *Martial.* v. *n.* 57. VI. 8. *Juven.* VII. 6. * [Immo ex antiqua lege ap. Brisson. de Formulis p. 142. *cives Romani* esse debebant, quo facit Cic. *pro Quinct. c.* 3. *pr.* VI. *Famil.* 18 *al.* 19. Martialis *ll. cc.*] n *Cic. pro Cluent.* 64. *Horat. Serm.* I. VI. 86. o *Vid. Graev. ad Cic. pro Rab. Post.* II. *Inscript. ap. Grut. p.* DCXXXVI. *n.* 5. 6. DCXXVII. *n.* 1. p *Vid. Plut. Romulo p.* 34. q *Non.* I. *p.* 80. *edit. Plant.* 1565. [immo a *licio*. Vid. Cl. Viri Wielingii Diss. *de Furto per lancem & licium concepto.* J. F. R.] * [nec non Imperatoribus, Cic. II. *Famil.* 16. & 19.] r *Liv.* VIII. 33. *Horat. Od.* II. 16. s *Dion. Hal.* X. 59.

rent, formula sequente: *si vobis videtur, discedite Quirites*; unde Tribunorum plebis accensus id facere non poterat, quia illi non omnium, sed plebis tantum Magistratus erant *t*; tertio, *animadvertendo*, ut debitus honos iis redderetur *v*. Damnatos etiam jubente Magistratu hac vel simili formula, *I lictor, adde virgas reo, & in eum lege age x*, virgis caedebant, & securi percutiebant *y*; erantque fere ex ima plebe, sed tamen libera, & saepe liberti illius, cui apparebant *z*. Itaque diversi erant Lictores a servis publicis, de quibus extat Senatusconsultum apud *Frontinum de aquaeductibus L.* II. *n.* 1658. *in Thesauro Graeviano Tom.* IV. [Adde Pignor. & T. Popmam *de servis publicis*. ADPARITORES autem eorum similes fuisse credo, quos nostri majores *waardgelders* dixere: quique hodie Amstelodami ac Lugduni *stoepen*, & Rotterodami *hellebardiirs* vocantur, & Magistratibus a custodia corporis sunt]

p. 194.

De Viatoribus.

§. V. *Viatores*, qui proprie Aedilium

t *Liv.* II. 56. v *Id.* XXIV. 44. x *Id.* XXVI. 16. y *Id.* II. 5. *Nonius l. prox. d.* [adde Liv. I. 26. II. 5. & VIII. 7.] z *Vid. Cic. l.* I. *in Verr.* 26.

Digitized by Google

lium & Tribunorum plebis erant miniſtri, ita ſunt dicti, quia frequens eorum ab Urbe in agros *via* erat [a], cum proceres illi priſci, quos arceſſebant, plerumque ruri degerent [b]; agriculturae enim ſtudioſiſſimi erant Romani veteres [c].

§. VI. *Carnifex* fuit, qui ſervos, vel infimae ſortis homines gravioribus poenis damnatos ſupplicio afficiebat: ſervi enim & liberti diverſo ab ingenuis ſupplicio afficiebantur [d]. Erat autem tanto contemptui, ut extra Urbem habitare cogeretur [e]: quod etiam apud Graecos obtinuit [f]; imo apud *Rhodios* urbem nunquam ingrediebatur [g] Carnifex. *De Carnifice.*

a *Columell. Praef.* 1. *Feſt. hac V.* [Inſcriptio quaedam ap. Gruter. p. 256. habet: *Viatores qui Caeſarib. & Coſ. & Pr. apparent.*] b *Cic. de Senect.* 16. c *Vid. Juven.* XI. 86. *Sen. de provid.* 3. [Cives Romani erant, ut jubebat lex vetus ap. Briſſon. de Formul. 11.] d *Tacit. Ann.* III. 50. & XV. 60. e *Vid. Plaut. Pſeud.* I. III. 98. *Cic. pro Rabir. perd. reo* 5. f *Pollux. Onom.* IX. 1. *ſ.* g *V. Meurſ. Rhodo* I. 21. [& Falſter. Amoenit. Philol. T. I. p. 195.]

Digitized by Google

SECTIO TERTIA.

De Judiciis.

CAPUT PRIMUM.

De Judiciis.

p. 195. *Judicia* sunt vel *Privata*, vel *Publica: Privata judicia sunt controversiarum de rebus privatis legitimae discussiones, cognitiones & definitiones.* Eorum porro ratio haec erat.

De Citatione. §. I. Si domi inter amicos lis componi non potuisset, (quod tamen plerumque tentabatur [a]) die postulationum petitor * adversarium *in jus vocabat*, hoc est, *rogabat*, *ut se ad Praetorem sequeretur.* Si sequi nollet, ex legibus XII. Tabularum obtorto collo eum in judicium rapere poterat [b]; si antea praesentem aliquem *antestatus*

[a] *Vid. Cic. pro Quint. 5. & 11. & ibi not. Id. pro Caec. 2.* * [qui ambo olim rei sunt dicti.] [b] *Plaut. Poen. III. v. 45.*

Digitized by Google

status esset [c], hoc est, *testem advocasset* [d]; quod fiebat tacta ejus *auricula* [e], quia *ima auris* memoriae sedes habebatur [f]. Sed postea edicto Praetoris cautum fuit, ut, si quis in jus vocatus non iret, satisdaret fore, ut se in jure sisteret [g]. Si reus satis, vel cautum non dedisset, post antestationem in jus ducebatur ad Praetorem postulationibus sedentem; alioquin in carcerem, ubi servaretur in sequentem postulationis diem in jure sistendi caussa [h]. Quod si quis domi suae latitaret, extrahere quidem eum inde non licebat [i], quia sua domus tutissimum cuique refugium atque receptaculum est; verum edicto Praetoris, quod ad aedes rei cum testatione affigebatur, *citatus* fuit; &, si tertiae citationi (fiebant citationes decem diebus inter singulas interpositis [k]) reus non paruisset, Praetoris decreto bona ejus p. 196.

c *Horat. Serm.* I. IX. 75. d *Plaut. Persa* IV. IX. 50. *Curc.* V. III. 17. *Poen.* V. IV. 59. e *Horat. d. l.* 77. *Plaut Curc.* V. II. 23. *seq.* f *Servius ad Virg. Ecl.* VI. 3. g *Tit. ff. si quis in jus voc. non. ier* h *Plaut. Persa* II IV. 18 *Vid. Cl. Noods ob, srv* II. 20 l *l.* 18. *&* 21. *ff. de in jus voc. Vid. Cic. pro Domo* 41. k *l.* 68. *seqq. ff. de judiciis.*

Digitized by Google

possideri, proscribi & distrahi jube-
p. 197. bantur *l*. Si reus in judicium venisset, actor *edebat actionem m*, hoc est, *declarabat, qua actione uti, & qua ex caussa agere vellet*; nam saepe plures actiones in unam caussam concurrebant: ut, exempli gratia, in caussa furti aliquis poterat agere rei vindicatione, vel condictione furtiva, vel denique ad poenam dupli in furto nec manifesto, vel quadrupli in furto manifesto *n*: ei, qui domo sua prohibitus fuerat, actio injuriarum & alia de vi illata competebat: & sic in aliis. Tum actor a Praetore *actionem*, sive *judicium postulabat*, hoc est, *petebat, ut sibi in adversarium liceret intendere o*; reus vero *postulabat advocatum*. His impetratis, actor certa formula *vades petebat*, fore, ut reus certo die (qui plerumque *perendinus* erat) se judicio sisteret; isque reum *vadari* dicebatur *p*, reus contra dicebatur *vadimonium promittere q*: & si non adesset,

l Vid. Sigon. de judic. I. 18. *m l.* 1. *pr. ff. de edendo. Plaut. Persa.* IV. IX. 8. *n* §. 5 *Inst. de obliq. quae ex del. nasc. o l.* 1. §. 2. *ff. de postul. l.* 4. §. 8. *ff. de damn. inf. p Horat. Serm.* I. IX. 36. *Plaut. Curt.* I. III. 5. *q Gell.* VII. I.

Digitized by Google

set, *Vadimonium deserere* r. Tertio inde die, nisi *transactum esset* s, Praetor litigatores citari jubebat, quique non adfuisset (nisi *caussa* t *fontica* fuisset impeditus) caussa cadebat v. p. 198.

§. II. Si uterque adesset, *actionem* suam actor *intendebat* certa *formula* conceptam; singulae enim actionum intentiones propriis suis formulis erant inclusae, a quibus nec latum unguem recedere licebat x, nec vel uno nummo, exempli gratia, plus petere y; easque composuisse dicebatur *Cn. Flavius* scriba primum; mox Aedilis Curulis A. U. 449. z a sed eas formulas prudenter sustulit Imperator Constantinus *l.* 1. *Cod. de form. & imp. act. subl.* Concepta actionis intentione, actor *Judicium* sive *Judicem* in eam a Praetore postulabat: si *Judicem*, aut eum, qui proprie *Judex* dictus est, aut *Arbitrum*: si *Judicium*, aut *Recuperatores*, *De intentione actionis.*

r *Cic. pro Quint.* 14. 16. *&c.* s *Quid sit* transigere *vid. l.* 1. *ff. de transact.* t *ff. si quis cant. in jur. fist. tore tit.* v *Vid. Suet. Cajo* 39. *Horat. Serm.* 1. IX. 36. x *Suet. Claud.* 14. y *Plaut. Mostell.* III. 1. 122. z *Liv.* IX. 46. *l.* 2. *ff. de O. l.* §. 7. a *Cic. ad Attic.* VI. 1. *pro Mur.* II. *& de Orat. id.* 1. 41.

Digitized by Google

p. 199. *res*, aut *Centumviros*. *Judex*, qui ex albo [b] Praetoris dabatur [c], cognovit omnis generis cauſſas, ſed leviores; nec a formula judicii vel tantillum, ut dixi, ei licebat discedere [d]. [Judex inter partes *ſedere* dicitur Phaedr. 1. fab. x. Gell. XIV. 2. p. 643. ubi V. Gronov.] *Arbiter* cognoſcebat de iis cauſſis, quae *bonae fidei* [e] & *arbitrariae* dicuntur: & in arbitriis aliquando pecunia deponebatur, quae dicebatur *compromiſſum* [f]. Recuperatores dicti ſunt, qui de rebus privatis *recipiendis*, reddendisque * cognoſcebant, & in controverſiis de facto tantum dabantur, ut in injuriis [g], &c.

De Centumviris. §. III. De *Centumviris* paullo latius eſt dicendum. Hi fuerunt creati terni ex ſingulis tribubus, ita ut revera centum & quinque numero eſſent; qui in cauſſis gravioribus, & quae non facti, ſed juris erant, (praecipue

b *Cujus meminit Sen. de benef.* III. 7. c *Gell.* XIII. 8. d *Sen. de Clem.* II. 3. *& epiſt.* 48. e §. 30 *ſeq. Inſtitut. de action. vid. omn. Cic. pro Q. Roſc. Com.* 4. f *Vid. Cic. ibid. & in Verr.* II. 27. *Famil.* XII. 30. * [it. de repetundis, *Tacit.* I, *ann.* 74.] g *Gell.* XX. 1. *Vid. Hotom. ad Cic. pro Caecin.* 1.

Digitized by Google

cipue in haereditatis petitione, causſa inofficioſi teſtamenti [h], & ſimilibus [i]) judicia faciebant. Haec autem Centumviralia judicia nec privatis, nec publicis judiciis erant ſimilia. Vid. Cl. Graev. Praef. ad T. 11. Ant. R. ſed propriam quandam ſibi formam habebant: ac praeterea Centumviri in tribunalibus ſedebant [k], cum alii judices ſubſelliis duntaxat uterentur *; nec ab iis appellari poterat [l], quia totius Populi hic conſeſſus quodammodo conſilium erat. Videntur creati Centumviri circa A. U. 513. quando primum triginta quinque tribuum numerus expletus eſt, & facit eo *l.* 2. §. 29. *ff. de Orig. Jur.* At poſt Auguſtum haec judicia magis frequentari coeperunt [m], & centum ac octoginta ordinario judices conſcripti ſunt, & in quatuor *Conſilia*, ſive *Tribunalia* diviſi [n]. Hi Practore denunciante a *De-* p. 209.

h *l.* 13. *ff. de inoffic. teſtam.* [De Centumviralium cauſſarum profanatione &c. multa conqueritur Plin. 11. Epiſt. 14.] i *Cic. de Orat.* 1. 38. *omn.* k *Vid. l.* 76. *pr. ff. de legat.* 2. * [*Gell.* XIV. 2. ubi V. Gronov.] l *Vid. Siccama de jud. centumvir.* 1. 6. *Suet. Domit.* 1. m *Vid. Dial. de cl. Orat.* 38. n *Plin. Epiſt.* 1. 18. IV. 24. VI. 33. *Quinctil.* XII. 1.

Digitized by Google

Decemviris ſtlitibus judicandis o cogebantur, qui inter minores Magiſtratus, & in conſilio Praetoris erant; ac etiam Centumviris quodammodo praeerant: erant autem quinque Senatores, & quinque Equites Romani p. Praeſidebat huic judicio Praetor Urbanus, medius, ut videtur, inter quatuor conſilia; ſed cauſſae leviores in duplici tantum conſilio aliquando agebantur, ita ut uno tempore duae diverſae cauſſae agi poſſent q. Conveniebant Centumviri in *Baſilicis*, quae fuerunt aedificia ſplendida; ubi depoſita erat *Haſta* r, ſignum jurisdictionis: unde *haſtae judicium* pro *centumvirali dicitur* s: *& haſtam cogere* dicebantur Decemviri; quemadmodum *judicium cogere* dicuntur, *qui judicio praeſunt* t.

p. 201.

De forma judicii.

§. IV. Judex, ut Arbiter, a reo probari debebat, ac tum *judex convenire* dicebatur v: & judicio quoque Cen-

o *Lucan. ad Piſon.* 41. p *Vid. Celeb. Noodt de Jurisd.* 1. 12. q *Vid. omn. Plin. Epiſt.* II. 14. r *Vid. l.* 2. §. 29. *ff. de Or. Jur. Suet. Aug.* 36. *Martial.* VII. 61. s *Val. Max.* VII. 8. 1. t *Val. Max.* IX. 12. 7. *Cl. Noodt de jurisd.* 1. 12. v *Val. Max.* II. 8. 2. *Cic. pro Cluent.* 43.

Digitized by Google

Centumvirali uterque tam actor, quam reus subscribere [x] debebat, ut ita in illud consensisse eos appareret. Judex porro ille dabatur [y], qui nec legibus, nec natura, nec moribus, quominus Judex esset, prohiberetur: & in ea verba dabatur, quibus postulatus erat. Tum interponebantur *Satisdationes judicatum solvi*, & *rem ratam haberi*. Prior praestabatur a procuratore rei, absente reo [z], vel ab ipso reo, si praesens esset, in judicio, vel extra judicium, procuratorem suum confirmante [a]. Hujus satisdationis tres erant clausulae [b], nempe de *re judicata solvenda*; de *re defendenda*, hoc est, *judicio sisti*; & *de dolo malo*. Sed in propria persona conventus reus satisdatione non gravabatur [c]; at de exitu litis exspectando vel juratoriam cautionem, vel nudam promissionem, vel satisdationem pro qualitate personae suae dare compellebatur. *Rem ratam haberi*, satisdationem praestare debebat procurator p. 202.

x *Plin. Epist.* v. 1. y *l.* 12. §. 2. *ff. de judic.* z §. 5. *Instit. de Satisd.* a §. 4. *Instit. eod.* b *l.* 6. *ff. judic. solvi.* c §. 2. *Instit. de Satisd.*

Digitized by Google

tor actoris [d], de cujus mandato aliqua ex parte dubitabatur [e]: vel, si mandatum exhibere non cogeretur,
p. 203. quales erant personae conjunctae actori *f*. Hujusque rei ratio erat, ne judicia fierent elusoria, atque ita dominus de eadem re iterum experiri cogeretur. Tum etiam actor eum, unde petebatur, sponsione provocabat, *ni ita esset*: & pecunia, quae deponebatur, dicebatur *sacramentum* [g].

Deinde fiebat *litis Contestatio*; quae nihil aliud est, quam *rei controversae apud judicem ex utraque parte testato facta narratio* [h]: & judicium demum a lite contestata incipere dicitur; unde ante *judicium conceptum*, & ante *litem contestatam* idem valent [i]. Post litem contestatam uterque litigator denunciabat alteri in diem tertium, sive *perendinum* [k], unde *Comperendinatio* est dicta, quae eadem *Conditio* [l]. Eo die judicium fiebat; nisi judex

d §. 3. *Instit. h. t. Vid. Menard. argum. in Or. Cic. pro Quint.* e *l.* 1. *Cod. de proc.* f *d.* §. 3. *Instit. h. t.* g *Vid. Valef ad Liv.* III. 57. *Varro de L. L.* IV 4. h *Vid. l. un. Cod. de lite cont.* i *Vid. Cl. Noods de jurisd.* 1. 15. k *Ascon. ad* 1. *in Verr.* 9. l *Vid. Fest. hac V.*

Digitized by Google

dex aut alter litigantium *morbo sonitico* [m] impeditus abesset; tum enim *dies diffindebatur* [n]. Si alter litigatorum non venisset, neque morbum excusasset, Praetor in eum *Edictum peremptorium* [o] dabat; ad quod non post tria, sed post duo edicta ventum est [p]. Si uterque venisset, judex primo jurabat, se ex lege judicaturum; & mox uterque litigatorum ejus jussu *jusjurandum calumniae* [q] praestabat, hoc est, *jurabat, se non frustrandi, aut vexandi causa litem suscipere* [r]: *calumniari* enim proprie est, quod Galli hodie dicunt, *chicaner* [s]. Actor etiam in quibusdam causis *in litem jurabat* [t], hoc est, *juratus litem aestimabat* [v]; scilicet in judiciis bonae fidei, ubi res repetebatur [x], vel, si contumacia, aut dolus rei intervenisset p. 204.

O

m *Qui quis sit, vid. l. ult. §. 1. ff. de Aedil. ed. Gell.* XX. 1. *l.* 60 *ff. de re jud. l.* 113. *ff. de V. S.* n *l.* 2. §. 3. *ff. si quis caut. in jud. sist. Gell.* XIV. 2. *Vid. legem Numae ap. Fest. V. Reus.* o *l.* 68. *seq. ff. de judic.* p *Vid. Cl. Noodt Observ.* I. 8. q *Cic. pro Mil.* 27. r *Vid. l.* 233. *ff. de V. S. & ibi Goedd.* s *Pollux. Onomast.* VIII. 6. 55. t *Cic. pro Q. Rosc. Comoed.* I. *l.* 5. *ff. de in lit. jur.* v *l.* 8. *ff. eod.* x *l.* 3. §. 2. *ff. commod.*

Digitized by Google

nisset *y*. Judex, si unus esset, unum vel alterum amicum jurisperitum in
p. 205. consilium sibi adsumebat *z*. Tum *caussa perorabatur*, quod vel breviter fiebat, & *caussae conjectio* dicebatur *a*; vel pluribus & artificiosis verbis, quales sunt orationes Ciceronis *pro Quintio*, & pro *Roscio Comoedo*. Rabulae autem, qui caussas tantum *morabantur*, *Moratores* inde fuerunt dicti *b*. Denique testes audiebantur; & tabulae aliaque instrumenta producebantur.

De exitu judicii. §. V. Post meridiem ante solem occasum ad *sententiam dicendam* ventum est, nisi judex caussam non intellexisset; tum enim jurabat, sibi *non liquere*, atque ita judicatu illo solvebatur *c*: & hinc postea, ne temere judicarent, aliquando Imperatoris judicium efflagitabant *d*. Vel etiam *ampliabat e* judex *caussam*, hoc est, *diffe-*

y *l.* 8. *ff. de in lit. jur.* [De jurejurando qualicunque veterum lege Memoir. Acad. Litter. Paris. T. II. p. 244. & T. V. p. I. seqq. ne JCtos excitem.] z *Gell.* XII. 13. *Plaut. Merc.* IV. III. 34. a *Gell.* V. 10. *Vid. l.* 1. *ff. de R. J.* b *Vid. Ascon. & alios ad Divin. in Verr.* 15. c *Cell.* XLV. 2. d *Phaedr.* III. 10. e *Ascon. ad Verr.* I. 9.

Digitized by Google

differebat : ἀναβάλλειν dicunt Graeci *f)* quod tamen publicis judiciis magis usitatum fuisse videtur. Pronunciabant autem plerumque judices, *videri g* sibi rem aliquam ita *esse*, vel *non esse*, etiamsi certissime rem cognovissent *h*: alioquin alterum litigatorum condemnabant *i*, alterum absolvebant *k*. *Arbitri* vero primo arbitrium pronunciabant; deinde, ni reus arbitrio paruisset, eum condemnabant *l*; & quidem, si dolus rei interveniisse probaretur, in quantum actor jurejurando litem aestimasset *m*; licet etiam quandoque officio judicis jusjurandum taxatione refrenaretur *n*. Et in arbitriis quidem judex liberior fuit *o*, quam in judiciis, quae stricti juris erant; quia in arbitriis poterat rationem habere ejus, quod bona fi-

p. 206.

f *Lucas Actor.* XXIV. 21. & XXV. 17. g *l.* 27. §. 1. *ff. de liber. caus.* [Phaedr. I. fab. 1. 9. ubi v. Rittersh. & Rigalt. adde Brisson. de form. Quod si *non liquere* sibi jurassent, judicatu illo solvebantur, V. Gell. XIV. 2. f. adde Phaedr. III. x. 41.] h *Cic. Academ.* IV. 47. i *Vid. ex. gr. l.* 1. §. 1. *ff. quae sent. sine ap. resc.* k *Vid. Sigon. de judic.* I. 22. l *l.* 18. *pr. ff. de dolo malo.* m *l.* 68. *ff. de rei vind.* n *d. l.* 18. *pr. ff. de dolo malo.* o *Senec. de benef.* III. 7.

Digitized by Google

des exigebat *p*: licet tamen etiam arbitri Praetoris auctoritati essent subjecti *q*; isque eorum, ut aliorum judicum, sententiam & pronunciaret, & exequeretur. Cum autem semel judex, sive bene, sive male, sen-
p. 207. tentiam dixisset, judex in ea causa esse desinebat *r*.

Peracto judicio, reo aliquando ex justis caussis dabatur *Restitutio in integrum s*; quae est *redintegrandae rei, vel caussae actio:* & proprii erroris veniae petitionem, vel adversarii circumventionis allegationem continet, cum *appellatio* iniquitatis sententiae querelam prodat *t*.

Reus, nisi intra triginta dies, quam condemnatus fuerat, judicatum fecisset, vel appellasset, a Praetore *nexus creditori addicebatur v*, ut eum in privatum carcerem conderet, donec pecunia, vel opera satisfecisset *x*. Actor contra *calumniae* judicio

p §. 30. *& seq. Instit. de act.* q *l.* 3. §. 1. *ff. de recept. qui arbitr.* r *l.* 55. *ff. de re jud.* s *l.* 1. *seq. ff. de in integr. rest.* t *l.* 17. *ff. de minor.* v *Ter. Phorm.* II. II. 20. *Cic. pro Flacc.* 20. *Gell.* XX. 1. *omn.* x *Quintil. Instit.* VII. 3. [Hi temporarii servi erant, & proprie *nexi* dicebantur: at durius a dominis

eio tenebatur; *Calumniatores* autem sunt, *qui accepta pecunia litem falso intendunt* y. In judiciis vero divisionis tam reus, quam actor, de calumnia jurare debebat z.

Judex denique, si sciens a dolo malo injuste judicasset, *litem suam faciebat*, hoc est, *veram litis aestimationem praestare cogebatur* b; de quo crimine aliquando etiam lege repetundarum quaesitum fuit. Quod si pecuniam judex a litigantibus accepisse convinceretur, ex lege XII. Tabularum, capitis damnabatur c. Et haec de judiciis Privatis: sequuntur Publica. p. 208.

minis habiti magnas saepe turbas dedere. Vide ex. gr. Liv. II. 23. Hoc tamen ligandi jus desiit A. U. 429. teste Livio VIII. 28.] y *Toto tit. ff. de calumn.* z *l.* 44. §. 4. *ff. famil. erciſc.* a *l.* 15. *ff. de judic.* b *Pr. Inſtit. de obl. quae quaſi ex d. n. Rubrica. tit.* 13. *l.* 1. *ff.* c *Gell.* XX. 1.

CAPUT SECUNDUM.

De Judiciis Publicis.

§. I. *Publica judicia sunt, in quibus quaeritur de criminibus*; atque ita vocantur, quia in iis cuivis de *Populo* actio permittitur [a]. Ita igitur recte possunt definiri, quod sint *Decreta, quae de criminibus, Quaestore aliquo judicium exercente, judices ab eo dati fecerunt, prout leges de singulis criminibus latae jusserunt* [b]. Fu-
p. 209. erunt haec *Judicia*, vel *Ordinaria*, vel *Extraordinaria: Illa*, quae a Praetoribus; *Haec*, quae a Quaestoribus (qui *Quaestores* parricidii [c] dicebantur & Duumviri [d]) a Populo extra ordinem constitutis exercebantur. Atque olim quidem omnia judicia publica erant *Extraordinaria*: verum circa A. U. 605. constitutae sunt *Quaestiones perpetuae*, (de quibus jam aliquid, cum de Praetoribus agere-

a §. 1. *Instit. h. t. Vid. Salmas. de modo usur. c.* 3. *p. m.* 107. b *Vid. Sigon. de judic.* 11. 1. c *l.* 2. §. 23. *ff. de Orig. Jur.* d *Cic. pro Rab. perd. r.* 4. *Liv.* 1. 26.

Digitized by Google

ageremus, diximus) hoc est, *certa crimina certis Praetoribus dijudicanda sunt data; ita, ut novis legibus ad eam rem amplius opus non esset.* Post hoc tamen tempus multae etiam Quaestiones, vel ab ipso Populo in Comitiis, (de quibus judiciis paulo post dicemus) vel a Quaestoribus extra ordinem creatis exercitae sunt; & hoc vel ob atrocitatem, vel ob novitatem criminis: ut, exempli gratia, in caussa Milonis, qui Clodium occidisse dicebatur *e*; & in caussa ipsius Clodii *pollutorum sacrorum* rei *f*. Et sic A. U. 640. de incestu Vestalium extra ordinem quaesivit *L. Cassius Longinus g*. Primae autem Quaestiones perpetuae fuerunt *Repetundarum*, *Peculatus*, *Ambitus*, & *Majestatis*. p. 210.

§. II. *Repetundarum*, subintellige, *pecuniarum*; (Graeci dicunt, κρίνειν τινὰ κακώσεως ἐπαρχίας, *judicare aliquem repetundarum h*; & ἐυθύνας ὄφλειν, *damnari repetundarum i*) *repetundarum*, *De materia horum judiciarum.*

e *Vid. Orat. pro Milone.* f *Cic. ad Att.* I. 12. *Plut. Cic. p. m.* 874. g *Ascon. ad Cic. pro Mil.* 12. h *Plut. Caes. non longe ab init.* i *Aeschin. ap. Bud. comm. L. Gr. n. m.* 42.

Digitized by Google

rum, inquam, judicium est [k], quo socii provinciales pecunias, sibi a Magistratibus provincialibus contra legem ereptas, *repetunt*; unde *socialis* haec *lex* a Cicerone in *Verrinis* [l] vocatur: & hoc judicio ex lege *Julia* etiam poterat agi adversus eos, ad quos ea pecunia pervenerat [m]: licet videatur etiam exilii poena fuisse constituta repetundarum damnatis [n]; *Peculatus* judicium est, quo quis accusatur furti pecuniae, publicae, vel sacrae [o];
p. 211. itaque κλοπὴ τῶν δημοσίων dicitur Plutarcho aliisque. Peculatui affinis est quaestio *de pecuniis residuis*, ut nempe pecuniae publicae, quae residuae apud quemque essent, exigerentur [p]. *Ambitus* crimine tenetur, qui malis artibus honores a Populo impetrare conatus est [q]; itaque hoc judicium in Urbe cessavit, postquam ad curam Principis Magistratuum creatio pertinuit,

k *l.* 1. 3. 4. *ff. ad L. Jul. repet. Possel. Callizr. p.* 44. l *Vid. Divinat.* 5. & 20. m *Cic. pro Rabir. Post.* 4. n *Vid. Cic. Verr.* IV. 10. *collato cum orat. pro Balbo* 11. *nam ex iis locis videmus*, C. Catonem Tarracone *exulasse*. o *l.* 1. & 4. *ff. ad l. Jul. pecul. Cic.* 1. *in Verr.* 4. p *Ascon. ad Cic. Cornel.* 1. *p.* 965. *ed. Graev. Rubrica tit.* 13. XLVIII. *ff.* q *Vid. l. un. pr. ff. de L. Jul. amb.*

Digitized by Google

nuit, non ad Populi favorem. *Majestatis* crimen est (non ut vulgo hodie prave enunciant, *laesae Majestatis*;* & hoc crimen aliquando simpliciter *Majestas dicitur* r) quod adversus Populum Romanum, aut ejus securitatem committitur s, ut exercitum e provincia educere; sua sponte bellum gerere; injussu Populi, aut Senatus in Regnum accedere t; legiones sollicitare v. Sed hujus criminis praetextu secuti Principes plurimos innocuos sustulerunt, ita ut *Plinius Paneg. p. m.* 121. eleganter dicat, *Majestatis singulare & unicum crimen fuisse* (sub Domitiano scilicet) *illorum, qui crimine vacarent. Majestas* autem, ut id obiter addam, quemadmodum ea vox hodie sumitur, vel potius quemadmodum sumi oporteret, nihil aliud est, quam *dignitas ex Imperio & honore:* nec tale quid, quale hodie sibi p. 212.

* [Tamen Tac. Ann. III. 24. dixit: *nam culpam . . . gravi nomine* laesarum religionum *ac* violatae Majestatis *adpellando.*]

r *Cic. ad Famil.* III. 11. s *l.* 1. §. 2. *ff. ad L. Jul. Majest. Cic. Verr.* 1. 5. t *Cic. in Pis.* 21. v *Id pro Cluent.* 35. [Insigne exemplum in Pisone v. ap. Tacit. II. 79. seqq.]

Digitized by Google

fingunt omnipotentiae Principum patroni x. Hoc crimen sub Imperatoribus *impietatis crimen* dictum fuit y: δίκη τῆς ἀσεβείας z. His quaestionibus postea Sulla Dictator adjecit quaestiones de *Sicariis* & *Veneficis*, (quibus qui teneantur videri potest in titulo Pandectarum ad eam legem) & *de Falso*. *Falsi* crimen committit, qui testamentum, vel aliud instrumentum falsum fecerit, vel monetam adulterinam sit fabricatus a: unde haec lex etiam *testamentaria* & *nummaria* dicitur a Cicerone *in Verrem L.* 1. *c.* 42. §. 7. *Iustit. de publ. jud.* Mox etiam
p. 213. aliae quaestiones accesserunt, ut quae fiebant *ex lege Pompeja de parricidis*: (quorum poena erat b, ut cum simia, cane, serpente, & gallo gallinaceo culleo insuti, & virgis sanguineis verberati in mare demergerentur c: quod si mare longius abesset, secundum D. Hadriani Constitutionem ad bestias da-

x *Vid. elegantiss. Radb. Herm. Schelium de jure Imperii p. m.* 46. y *Tac. Ann.* VI. 47. z *Xiphilin.* 66. a *Vid tit. ff. ad l. Corn. de falsi. l.* 8. & 9. *eod.* b *l.* 9. *ff. h. t.* c *Juven.* VIII. 213. *Suet. Ner.* 45.

Digitized by Google

dabantur, vel vivi exurebantur *d*) *ex legibus Juliis de vi publica*, vel *privata: vis publica* est, quae principaliter rei jurique publico *e* contraria est; *vis privata*, quae rei jurique privato *f*. Et sic aliae praeterea quaestiones, ut *de adulteriis, de perjuriis*, &c. fuerunt.

§. III. *Ordo Judicii Publici* hic erat: Qui aliquem accusare volebat, eum in jus vocabat eo modo, quem in Privatis Judiciis diximus: & hoc saepe juvenes nobilissimi faciebant, qui ex virorum illustrium accusatione gloriam sibi aucupabantur *g*; vel, ut loquitur Cicero *pro Coelio c.* 7. *adolescentiam suam commendare volebant h*. Inde accusator a Praetore postulabat, ut sibi ejus *nomen deferre* liceret: (quod itaque ab ipsa accusatione distinguendum est *i*) sed hoc nec mulieribus *k*, nec pupillis *l*, (nisi *De Ordine judicii publici.* p. 214.

d l. 9. *ff. ad L. Pomp. de parr. Vid. Cl. Noodt probab.* I. II. e l. I. & 2. *ff. ad l. Jul. de vi publ.* f *Tit. ff. ad l. Jul. de vi priv.* g *Exempl. ap. Suet. Jul.* 4. *Cic. in Verr.* I. 38. h *Vid. etiam Cic. Ib.* 30. i *Vid. Cic. ad Famil.* VIII. 6. & *ibi Manut. Id. pro domo* 19. k l. 8. *ff. de accus.* l l. 2. §. I. *ff. eod.*

Digitized by Google

si in certis causis, ut si parentum, liberorumque, & patroni, & patronae, & eorum filii, filiae, nepotis, neptis mortem exequantur) nec militibus concedebatur [m], nec infamibus: neque etiam licebat Magistratus, vel eos, qui caussa Reipublicae abessent, accusare secundum legem *Memmiam* [n].

Si autem plures essent accusatores, judicium fiebat [o], uter deferre deberet, quod *Divinatio* dicebatur: de cujus nominis ratione vide *Ascon. argumento in divinationem Ciceronis*, & *Gellium* 11. *c.* 4. Alii vero, si vellent, accusationi subscribere poterant [p]. Inde die constituta coram
p. 215. Praetore *delatio nominis* certa etiam formula fiebat, (exempli gratia, *Ajo, te spoliasse Siculos, &c. atque eo nomine sestertium millies ex lege repeto* [q]) si prius accusator jurasset *calumniam* [r], hoc est, *se non calumniandi caussa rei nomen esse delaturum.* Quod si reus ta-

m *d. l.* 8. *ff. eod.* n *Cic. in Vatin.* 14. *Val. Max.* III. 7. 9. o *l.* 16. *ff. de accus.* p *Cic. divin. in Verr.* 15. *& ibi Ascon. Tac. Ann.* I. 74. *Coelius ad Cic.* 8. *Liv.* XXXIII. 47. [Nepos Attic. 6.] q *Divin. in Verr.* 5. r *Coelius ad Cic. Famil.* VIII. 8. *Liv.* XXXIII. 47.

Digitized by Google

tacuiſſet, aut confeſſus eſſet, *lis aeſtimabatur* [s] in judiciis repetundarum, aut peculatus; aut *poena repetebatur* in aliis. Si inficiatus eſſet, poſtulabatur, ut *nomen ejus inter reos reciperetur*, hoc eſt, *in tabulas inter reos referretur*, [t]: delatio autem libello ſubſcripto, quo omnia & ſingula ad accuſationem ſpectantia comprehendebantur, apud Praetorem relinquebatur [v]. Tum Praetor certum diem, quo uterque, reus ſcilicet & accuſator, adeſſet, conſtituebat; qui aliquando decimus, aliquando triceſimus erat; & in judicio repetundarum ſaepe longior [x], quia ſcilicet probationes ex provinciis multa inquiſitione erant petendae. His factis reus cum amicis & cognatis ſuis *ſordidum* [y], ſive obſoletum habitum adſumebat, & patronos ſibi conquirebat. Cum dies dictus adveniſſet, accuſatores, reus & patroni ejus per praeconem *citabantur*, quique non adfuiſſet, *cauſſa cadebat* [z]: ſive abſente

p. 216.

s *Cic. in Verr. Act.* 1. 13. t *Coelius ad Cic. l. d.* v *l.* 7. *pr. & §.* 1. *ff. de accuſ. Gell.* 11. 4. x *Aſcon. argum. Act.* 1. *in Verr.* y *l.* 39. *ff. de injur. Liv.* 11. 54. z *Aſcon. in argum. Cornelian.*

sente accusatore rei nomen ex tabulis eximebatur [a]. Si adessent, *sortitio judicum* fiebat eo numero [b], quem lex praescribebat; & ex illis, qui eo anno ad judicia selecti erant [c]: quae, ut jam antea vidimus, aliquando penes Senatores, aliquando penes Equites fuerunt; quibus demum ex lege *Aurelii Cottae* Praetoris accessere *Tribuni aerarii* [d]: quos sustulit Julius Caesar [e]: sed iis restitutis *Ducenarios* addidit Augustus, qui de levioribus summis judicarent [f]. Ex his litigantes, quos idoneos sibi non putabant, *rejicere* poterant [g]; atque in eorum locum Praetor, vel Judex quaestionis
p. 217. alios *subsortiebatur* [h]: in judicio vero repetundarum ex lege *Servilia* [i] actor ex quadringentis & quinquaginta judicibus edebat centum, ex quibus reus quinquaginta rejicere poterat. *Judices*

a *Cic. Verr.* II. 40. & IV. 19. b *Ascon. in Prooem. Act. in Verr.* & 6. c *Vid. de hac re omn. Patric. ad Or. pro Scauro p.* 1006. *ed. Graev.* d *Ascon. ad Or. in Pis.* 39. e *Suet. Jul.* 41. f *Id. Aug.* 32. g *Vid. Abram. not. ad Cic. in Vatin.* II. P. *Manut. in argum. Or. pro Mil.* h *Ascon. in Verr. l. d.* & *ipse Cic. Act.* 1. *in Verr.* 10. i *Vid. Sigon. de judic.* II. 27.

Digitized by Google

Judices citati (nisi ex justis caussis se excusassent) *jurabant* [k], se ex lege judicaturos. Hinc jam caussa peragebatur *accusatione*, & *defensione*. *Accusatio* maxime nitebatur *testimoniis*, quae *sunt probationes artis expertes*; *suntque triplices*. Primo, *Quaestiones*, sive *testimonia a servis tormentis expressa* [l]; quod tamen contra dominos non licebat, nisi in caussa incestus [m], vel conjurationis. Secundo, *Testes*, qui debebant esse homines liberi & non infames [n]: erantque vel *voluntarii*, vel *inviti* [o], quibus ex lege accusator testimonium denunciare poterat [p]: utrique autem *jurati* testimonium dicebant; unde etiam *juratores* dicuntur [q]. Alii autem *juratores*, ut hoc obiter addam, erant, qui portum intrantes de nomine suo, de patria, de p. 218.

k *Vid. Cicer. Lucull. vers. fin. & Phil.* v. 5. l *Id. pro. Cluent.* 63. [Exempla frequentia occurrunt ap. Livium. Adde *Tacit.* III. *Annal.* 14. 22. 23. 67. & *Ascon. in Milonian.* p. m. 2777. *Terent. Adelph.* III. 4. 37.] m *Cic. pro Mil.* 22. *& in partit.* 34. n *l.* 3. *pr. ff. de testib.* [Terent. Phorm. II. 1. 63.] o *l.* 4. *ff. eod. Vid. l.* 19. *Cod. de test.* p *Cic. pro Rosc. Amer.* 38. *& in Verr.* I. 9. q *Plaut. Prol. Poen.* 58. *Senec. Apocoloc. init.*

Digitized by Google

de mercibus, quas ferebant, interrogabant; quorum meminit modo citatus *Plautus in Trinummo A.* IV. *S.* II. *vs.* 30. posses eos hodie Gallice dicere, *des Commis de Recherche.* Sed e diverticulo in viam. Tertio igitur, etiam ex tabulis accusatio instituebatur, quarum nomine omne scripturarum genus venit, quo caussa firmari potest: ut, ex. gr. tabulae dati & expensi; tabulae auctionariae [r]; tabulae argentariorum [s]. His productis accusator dicebat, oratione ad inferenda & augenda crimina artificiose composita; cui patroni rei defensionem ad misericordiam movendam factam opponebant: itaque, praeter testimonia, etiam argumenta petita ex vita anteacta rei, tum conjecturas, suspiciones, &c. addebant: & praecipue in peroratione judicum animos flectere conabantur. Praeter patronos reus etiam plerumque *laudatores*
p. 219. exhibebat viros ampliſſimos [t]; praesertim si quis reus repetundarum esset, qui provinciales quosdam testes sibi adducere

r *Cic. Catil* II. 8. *Id. Agrar.* II. 25.
s *Quintil.* XI. 2. t *Cic. pro Balbo* 18. *Id. Famil.* I. 9. *Suet. Aug.* 56.

Digitized by Google

adducere solebat: dabanturque fere, quasi legitimo numero, laudatores decem [v]: & praeterea etiam personae miserabiles, liberi forte rei impuberes, uxor similesque producebantur [x].

§. IV. Inde Judices *Sententiam ferebant*; nisi lex *Comperendinationem* haberet, ut in judicio repetundarum [y]. *Comperendinatio* autem differebat ab *Ampliatione* (de qua mox) praecipue, quod haec in certum diem pro arbitrio Praetoris, illa semper in *perendinum* fiebat [z]: tum, quod in comperendinatione prior defensor, inde accusator dicebat, quod in ampliatione secus obtinebat. *Sententia ferebatur* hoc modo: Praetor judicibus *tabellas* dabat [a], eosque, ut sententiam ferrent, *in consilium mittebat* [b]. Tabellae autem erant triplices [c], Una *absolutionis*, in qua erat litera A. Altera *condemnationis*, in qua litera P C [d]. *De Sententiae latione.* p. 220.

v *Cic. Verr.* v. 22. x *Vid. eund. pro Sext.* 69. y *Cic. Verr.* I. II. & II. 7. & 9. *Val. Max.* VIII. I. 2. z *Ascon. ad Cic. in Verr.* I. 9. a *Cic. pro Flacc.* 39. b *Coelius ad Cic. Famil.* VIII. 8 c *Ascon ad Cic. Divin. in Verr.* 7. *Vid. Or. pro Cluent.* 18.

Digitized by Google

C [d]. Tertia *ampliationis*, in qua literae *N. L.* significantes, *Non liquet:* & haec ampliatio, incertis judicibus utrum absolvere, an condemnare reum deberent, saepius fieri poterat [e]. Hae tabellae a judicibus in *urnam* conjiciebantur [f]; unde cum essent eductae, Praetor *sententiam*, postquam eam ex tabellis cognovisset, (praetexta prius posita [g]) *pronunciabat* certa formula conceptam, scilicet, *videri aliquem aliquid feciſſe*, (ut nempe dubitationis aliquam speciem prae se ferrent) vel, *videri jure feciſſe* [h], vel contra: aequis autem suffragiis reus absolvebatur [i]. Atque in ipsa formula condemnationis *Poena* plerumque etiam exprimebatur hoc modo,
p. 221. exempli gratia, *Videtur vim feciſſe*, *eo-*

d *Cic. pro Mil.* 6. [Vel Θ. Martial. VII. 36. & Ascon. Pedian. ap. Erasm. in Chiliad. *Isidorus* quoque I. *Orig.* c. 3. Nam judices eandem literam *Theta* apponebant ad eorum nomina, quos supplicio afficiebant.] e *Val. Max.* VIII. I. *Liv.* XLIII. 2. f *Vid. Virg. Aen.* VI. 431. g *Senec. de Ira.* I. 16. *Val. Max.* IX. 12. 7. h *Vid. Cic. Lucull. vers. fin.* i *Id. pro Cluent.* 27. *Dion. Hal.* IV. 64. *f. licet ibi de judicio populari agatur. Lege autem ibi*, ὅτε ἐς μίαν προσῆλθε αὐτῷ φυλὴ, *&c.*

Digitized by Google

eoque nomine aqua & igni ei interdico; quod Graecis est, πυρὸς καὶ ὕδατος ἔργω. *Dion. Halic.* IV. *c.* 11. apud *Plutarchum* vero *in Mario p. m.* 420. *A.* additur καὶ στέγης, *& tecto*: & idem Graece etiam dicebatur εἴργεσθαι ἀγορᾶς, καὶ τῶν ἱερῶν [k]: verum licet poena expressa non esset, tamen legis potestas in reum exercebatur [l]: quemadmodum fere hodie in Anglia judices ex privatis, quos *juratores* vocant, pronunciant, *guilty or no guilty*, *sontem esse vel insontem*, Judex vero Regius legem exequi curat. Condemnatum reum sequebatur *litis aestimatio* in judiciis repetundarum [m] & peculatus; in aliis *animadversio* pro ratione delicti. Reo vero absoluto duo judicia adversus accusatorem relinquebantur: alterum *Calumniae* [n], si falsum crimen dolo malo intulisse constaret; cujus poena erat, ut frons calumniatoris [o] litera *K.* (ab ea enim litera olim vox haec inchoabatur scri- p. 222.

P 2 ben-

k *Bud. comment. ling. Gr.* 394. l *d. Cic pro Sulla* 22. *l.* 1. §. 4. *ff. ad SC. Turpil.* m *Vid. Cic. pro Rabir. Post.* 4. *& ibi Abram. Vellej. Paterc.* II. 8. n *l.* 1. §. 1. *& seq. ff. ad SC. Turpil.* o *Plin. Paneg.* [Schol. ad Cic. pro S. Roscio 20.]

Digitized by Google

bendo, *kalumniam* p) inureretur; unde *integrae frontis hominem* dicimus pro *probo* q: alterum *Praevaricationis*, si accusatorem cum reo collusisse, vel vera crimina reticuisse probaretur r.

Praeter Praetorem etiam his judiciis praeerat, qui *Judex Quaestionis* dicebatur. Hunc Sigonius s (cui adsentitur *Celeberr. Noodt de jurisd.* II. *c.* 5. t) putat fuisse Magistratum captum post Aedilitatem v; ejusque fuisse munus, tum, ut absente Praetore ejus munere fungeretur; tum, ut datam actionem exerceret, judices sortiretur, testes audiret, tabulas inspiceret, quaestiones haberet, & reliqua faceret, quae Praetor fere vel propter dignitatem, vel propter occupationes minus curabat.

De Judiciis popularibus.

§. V. Constitutis Quaestionibus perpetuis quaedam tamen *judicia*, ut dixi-

p *Martian. Capell.* III. [Plin. Paneg. XXXV. 3. & ibi Cellar.] q *l.* 13. *ff. de testib.* r *l.* 1. §. 6. *ff. ad SCtum Turpil. l.* 1. *ff. de praevar. Vid. Cic. Partit. Orat.* 36. s *De judic.* II. 5. t *Vid. etiam Suet. Jul.* 11. *& ibi Cas.* v *Vid. Graev. ad d. l. Suet. & omn. Grut. Inscr.* CCXXV. 7. *Cic. pro Cluent.* 27. *& 29.*

Digitized by Google

diximus, *apud Populum Comitiis* peracta sunt [x]: & *judicium* quidem *perduellionis* semper Comitiis centuriatis. *Perduellis* autem dicitur [y], *qui hostili in Rempublicam animo esse deprehenditur*; nam *hostes* veteres *perduelles* dicebant [z]. Ergo hoc crimine tenebatur, qui directo contra leges de jure civitatis, aut libertatis Populi fecerat, ut contra legem *Porciam*, (latam A. U. 556. a *P. Porcio Laeca* Tr. pl. [a]) vel *Semproniam* [b]: quarum illa vetabat, ne quis civis Romanus verberaretur, aut necaretur [c]; haec, ne de capite civis Romani injussu Populi judicaretur [d]; merito enim de his rebus ipse Populus cognoscebat, eratque hoc crimen inter crimina majestatis atrociſſimum [e]. *Tributis Comitiis* judicia facta sunt, cum Magistratus, vel Pontifex non capitis aliquem arcesseret, sed mulctam indiceret *f*: vel, si capitis die dicta, an- p. 223. p. 224.

x *Cic. pro Sext.* 39. & *de LL.* III. 4. y *l.* 234. *ff. de V. S.* z *Plaut. Amph.* 1. 1. 94. a *Vid. Vaill. G. Porcia* 10. b *Vid. exempl. ap. Val. Max.* VI. 5. 3. c *Liv.* X. 9. *Cic. pro Rab. perd. reo* 4. d *Ibid. Plut. Gracch. p. m.* 836. D. e *Vid. Cic. Verr.* 1. 5. *Liv.* XXVI. 3. f *Cic. de legg.* III. 3.

Digitized by Google

tequam illa veniſſet, reus ſponte ſua in exilium abiiſſet, hace Comitia ſufficiebant, ut exilium ei confirmaretur *g*.

Forma Judicii popularis haec erat: Magiſtratus, qui aliquem accuſare vellet, Populo per praeconem convocato e roſtris *h*, *diem* reo *dicebat* ad audiendam accuſationem; & in rebus capitalibus quidem *vades i*, (quod primum contigit in *K. Quinctio k* A. U. 291.) in mulcta *praedes* a reo petebat *l*, qui ſi dati non eſſent, reus ad diem judicii in carcere ſervabatur. Cum dies dicta veniſſet, neque par, vel major Magiſtratus interceſſiſſet, reus per praeconem e roſtris citabatur *m*; &, ſi non veniſſet, neque excuſatus eſſet, mulcta ei dicebatur *n*. Si veniſſet, accuſator teſtibus & argumentis adhibitis accuſationem inſtituebat, eamque ter intermiſſa die peragebat. In ſingu-
p. 225. lis autem accuſationibus *poenam*, *mul-*
ctam-

g *Liv.* II. 35. XXVI. 3. h *Vid. Plut. Bruto p. m.* 996. i *Auſon. Technopaegn. p.* 488. *ed. Toll.* k *Liv.* III. 13. l *Gron. ad d. Liv. l.* m *Liv.* XXXVIII. 51. n *Exempl. vid. apud Liv.* XXV. 4.

Digitized by Google

clamve pro arbitrio accusator *dicebat*, eaque *anquisitio* dicebatur *o*: Populus vero, qui mulctam aut remittebat aut jubebat, *mulctam certare* dicebatur *p*. Tum per tres nundinas *q* rogationem scriptam promulgabat, quae crimen & poenam continebat *r*: ipsis deinde tertiis nundinis quartam accusationem peragebat *s*, & tum denique potestas dabatur reo ad dicendum. Post haec Magistratus, qui accusabat, diem Comitiis edicebat, vel, si Tribunus plebis aliquem perduellionis accusaret *t*, diem Comitiis a majore Magistratu petebat. Tum deinde reus cum amicis Populum *sordidati v* supplicabant & *prensabant x*; ac judicium fiebat suffragiis latis eo modo, quem capite de *Comitiis* diximus: nisi intercessisset aliquis, aut judicium auspiciis, vel excusatione morbi, exilii, aut funeris curandi esset discussum: vel etiam, si p. 226.

o *Id.* II. 52. XXVI. 3. p *Id.* XXV. 3. *Cic. de LL.* III. q *Cic. pro domo* 16. [Dionys. Halic. VII. 58.] r *Ascon. in Or. Cic pro M. Scauro init.* s *Cic. pro domo* 17. [v. Sigonium, de omnibus his late differentem] t *Liv.* XXVI. 3. v *Gell.* III. 4. x *Liv.* II. 61. III. 12. & 58.

Digitized by Google

si accusator accepta excusatione *diem prodixisset* y; aut placatus plane ab accusatione z destitisset Denique, vel *absolutio* rei, vel in eum damnatum *animadversio* sequebatur.

De supplitiis Rom.

§. VI. Itaque pauca hic addamus licet de diversis *poenarum*, quae apud Romanos obtinuerunt, generibus. Eae vel bona spectarunt, ut *damnum*; vel *corpus*, ut *vincula*, *verbera* & *talio*; vel *jus*, ut *ignominia*, *exilium*, *servitus*; vel denique ipsa *morte* quidam puniti sunt. *Damnum* alio nomine *Mulcta* est dicta: & antiquissimis temporibus in ovibus & bubus duntaxat constitit a: sed cum ea mulctae punitio inaequalis esset, quod boves ovesque alias parvi, alias majoris pretii adducerentur, postea *lege Ateria* constituti sunt in oves singulas aeris deni, in boves aeris centeni: ita ut maxima mulcta tunc esset termille & viginti assium b.

Vincula erant, vel *publica*, vel *privata*: *Publica* erant carcer; in quem post confessionem rei conjiciebantur:

y *Liv. d. l.* z *Id.* IV. 42. a *Gell.* XI. 1. b *Fest.* v. *Mulcta.* [Qui ad nostram monetam valent 75½ floren.]

Digitized by Google

tur [c]: [unde nisi x. die post latum judicium ad supplicium duci poterant. Vid. Tacit. Ann. III. 51. & ibi Gronovium.] *Privata*, cum apud Magistratus domi, aut etiam privatos Nobiles custodiendi ponebantur. [d]. p. 227.

Verberatio, quae virgis fiebat, extremum mortis supplicium praecessit [e]: *Fustuarium* autem in castris magis obtinuit; de quo ergo suo loco dicemus.

Talio ex lege duodecim tabularum erat poena injuriae propter membrum ruptum [f]; nisi reus cum laeso de poena remittenda pactus fuisset [g].

Ignominia fuit infamia, ita dicta, quod *in nomine* tantum versaretur [h], ut jam supra diximus, eaque jus munerum, honorumque civilium ferme ademit.

Exilium quidem in irrogatione poenae non nominabatur, sed *aquae & ignis interdictio*, quam necessario sequebatur exilium: neque enim sine aquae & ignis usu esse quisquam in Urbe poterat [i]: sed aquae & ignis

c *l.* 5. *ff. de cust. reor.* d *Liv.* XXXIX. 14. *Sall Catil.* 51. e *Suet. Ner.* 49. f §. 7. *Institut. de injur.* g *Gell.* XI. 1. *Fest.* v. *Talionis* h *Cic. de Rep.* IV. *apud Non.* I. 93. i *Vid. eund. pro Caecin.* 34.

Digitized by Google

p. 228. interdictioni sub Augusto successit deportatio [k]. His mitius puniebantur *relegati* [l], quippe qui civitatem retinerent; quae aquae & ignis interdictione, sive exilio tollebatur [m]: eaque poena honestiorum ferme erat [n].

In *Servitutem* vendebantur, qui nomen suum in censum non detulissent [o]; vel, qui citati nomen militiae non dedissent [p].

Mortis damnati, vel *securi percutiebantur*, praevia, ut diximus, verberatione [q]: eaque poena *more majorum* infligi dicebatur [r]; vel *laqueo* ipsis guttur in carcere frangebatur [s]; vel de *robore*, qui locus quidam in carcere erat, praecipitabantur [t], vel denique de *saxo Tarpejo* dejiciebantur [v]; sed hoc poenae genus postea abolitum fuisse videtur [x]: *Servorum* vero

k *Vid. P. Manut. de LL. Rom.* 23. *f.* 10. *vid. Trist.* II. 137. m *l.* 2. *ff. de publ. jud.* n *Juven.* XIII. 247. o *Dion. Halic.* IV. 15. & V. 75. p *Cic. pro Caecin.* 34. *Val. Max.* VI. 3. 4. [v. et. p. 207.] q *Liv.* II. 5. & XXVI. 15. r *Suet. Ner.* 49. (& Caes. g. b. VI. 44.) s *Sall. Catil.* 55. t *Fest.* v. *Robur.* v *Liv.* VI. 20. x *l.* 25. *ff. de poen.*

Digitized by Google

vero ſupplicium ordinarium erat *crux* [y], ſive *furca*, quam ipſi *ferre* debebant, unde *furcifer* commune ſervorum opprobrium [z]; licet alii *patibulum* furcam fuiſſe dicant [a]. Aliquando etiam ſervorum frontes literis inurebantur [b]. Dum autem ad ſupplicii locum ducebantur, *nolam* de collo pendulam geſtabant [c], ne obvii forte infauſto occurſu polluerentur. p. 229.

Aliquando etiam ignominiae cauſſa cadavera uncis per Urbem tracta [d] in *ſcalas Gemonias* abjecta ſunt [e]; vel etiam in Tiberim [f].

Alia ſuppliciorum genera, quod arbitraria fere fuerunt, & pro libidine ac ſaevitia Principum exacta ſunt, non recenſebimus.

Locus, ubi judicia publica exercita ſunt, fuere forum, vel Campus Mar-

y *Plaut. Mil.* II. IV. 19. *Juven.* VI. 219. z *Donat. & Eugraph. ad Ter. Andr.* III. V. 12. *Plut. Quaeſt. Rom. p.* 280. [Similes tituli ſunt, *maſtigia*, *verbero*, *cruciarius*.] a *Iſid. Orig.* V. 27. b *Juven.* XIV. 24. *Plaut. Caſ.* II. VI. 49. c *Id. Pſeud.* I. III. 98. d *Juven.* X. 66. e *Suet. Vitell.* 17. [Tib. 75.] f *Lamprid. Heliog.* 17.

Digitized by Google

p. 230: Martius, vel etiam Capitolium: privata in foro coram tribunali, vel in basilicis, vel denique de plano sunt peracta.

[Inter notas, sceleſtis poſt mortem adjectas, potiſſimae fuere *nominis* atque *imaginis*. (1) Ne quis ex eorum gente idem deinde praenomen gereret. *Liv.* VI. 20. *Tacit. Ann.* II. 32. & III 17. *Suet. Tib. c.* 4. (2) Ut eorum nomen e faſtis raderetur. *Tac. Ann.* III. 17. (3) Ne eorum imago funus familiare ſequeretur. *Tac. Ann.* II. 32. & III. *fin.* adde *Budaei Annot. prior. Pand. fol.* XXXIII. b. Sequentia autem loca ex FALSTERI V. CL. Amoenitt. Philolog. *de poena nominis* transſcribimus: *Gell.* II. 6. VII. 20. & IX. 2. *Lactant.* de Perſec. III. 3. *Suet* Domit. c ult. *Lamprid.* in Commodo c. ult.] Plura dabit Conſultiſſ. C. H. Trotz in *Memoria damnata*.

(Crucem & patibulum idem eſſe vid. Juſt. XXII. 7. Et alia ap. Lipſ. & Bartholin. de Cruce. FR.)

SEC-

Digitized by Google

SECTIO QUARTA.

De Sacris Romanorum.

CAPUT PRIMUM.

De Diis.

In Sacris Romanorum haec tria potissimum considerabimus: primo scilicet, *quos coluerint*; secundo, *per quos*; tertio, *quomodo*. p. 238

§. I. *Dii*, *quos coluerunt* Romani, fuerunt fere innumeri [a], praesertim cum procedente tempore & prolato Imperio omnia fere Sacra peregrina in Urbem penetraverint [b]; quorum tamen Deorum maxime celebratos duntaxat recensebimus. Distribuebantur in *Deos Majorum gentium* [c], & *Minorum gentium*. *Majorum gentium* Dii erant *duodecim Consentes*, ita dicti ab antiquo verbo *conso* pro *consulo* [d]; & octo *Selecti* [e]. *Minorum gen-* *De diversis Deorum generibus.*

a *Vid. Plin. H. N.* II. 7. *Juven.* XIII. 46.
b *Min. Fel. p.* 16. *ed. Rigalt.* c *Cic. Tuscul.* I. 13. d *Augustin. de C. D.* IV. 23.
e *Vid. Varr. fragm. p.* 41. *ed. Durdr.*

Digitized by Google

p. 232. *gentium Dii* sunt, qui *Semones*, *Indigetes* & *Semidei* vocantur: quibus etiam *Dii agrestes*, *marini*, *fluviatiles*, & similes sunt accensendi.

De Jove. §. II. *Consentum*, (quos *Ennius* his versiculis comprehendit *f*,

Juno, Vesta, Minerva, Ceres, Diana,
Venus, Mars,
Mercurius, Jovi', Neptunus, Vulcanus, Apollo.)

Consentum, inquam, primus est *Jupiter*, omnium Deorum maximus *g*, Deorum atque hominum *Pater h*: & *Jovis* quidem nomine communiter *summa divinitas* significata fuisse videtur, ut in Oriente τῷ *Bel*, sive *Baal*. Vide *Selden. de DIS Syris Synt.* II. *c.* I. *p. m.* 109. qui recte, ut videtur, inde statuit, *Jovis nomine* pro *vero Deo* nos uti posse *. Hic juxta quosdam *i* ita dictus est, quasi *Juvans Pater*: sed verius est, antiquum nominativum *Jovis* fuisse junctum voci *Pater*,

f p. 263. *edit. Neap.* g *Horat. Od.* I. XII. 17. h *Virg. Aen.* I. 254. * [At Jovem fabulosum a poëtis nostris Hebraeorum more *Deum Deorum* dici, non minus pie quam graviter conqueritur Vir Ampliss. atque amiciss. B. Huydecoper, Criseos in Vondel. p. 26. *sqq.*] i *Cic. N. D.* II. 25.

Digitized by Google

ter, & inde primum factum esse *Jo-* p. 233.
vis pater, [k], mox *Joupiter*, & *Jupiter*. *Canterus* vero *annotationibus in epitaphia Heroum Homericor. p.* 23. vult, τὸ *Jupiter* esse diminutivum a *Diuspiter*; cum antiquis *Dius* fuerit, quod nobis est *Deus*. *Jovis* autem ab Hebraico *Jehovah* dictum videtur: nisi verior sit opinio *Salmasii* in *epist. ad Menagium p. m.* 5. *Jupiter* vocem esse a Ζευπάτηρ. Vid. & *Voss. Etymol. V. Juvo*: & *L. Capell. dissert. de nom. Jehovah p. m.* 289. Fuerunt hoc nomine plures; & *Varro* vel trecentos fuisse dicit [l], quorum omnium res gestae postea uni Jovi *Cretensi* sunt adscriptae. Hic *Saturni*, & *Rheae*, sive *Opis* filius fuisse, & in Creta insula [m] natus, educatus, & a quibusdam etiam sepultus dicitur [n]. Cum autem adolevisset, patrem suum Regno expulisse, atque illud cum fratribus suis divisisse fertur; ita ut ipse quidem aërem & terram, *Neptunus* mare, *Pluto* inferos obtinuerit. Et

k *Gell.* v. 12. l *Apud Tertull. in Apologet.* 14. m *Virg. Aen.* III. 104. n *Cyprian. de idolor. vanit. init. Callim. hymn. in Jovem vs.* 7. *Lucan.* VIII. *vs. init.*

Digitized by Google

Et quidem hae fabulae in hiſtoriae veritate originem habent [o], ſed earum tamen omnium explicatio hic
p. 234. nimis longa, ſatis incerta, & operoſa foret: praeſertim cum id tantum agamus, ut poëtae potiſſimum ab adoleſcentibus minore negotio intelligantur. *Pingebatur* Jupiter plerumque ſedens in throno eburneo, ſceptrum ſiniſtra manu, dextra *fulmen* tenens, *aquilam* avem ſibi ſacram, (unde illa *miniſter* [l. miniſtra] *fulminis* [p]) cum *Ganymede* pocillatore ſuo, juxta ſe habens: nam hunc Jovi, *Hebēn* Junonis filiam Diis aliis miniſtraſſe quidam dicunt [q]; vel etiam *Vulcanum* [r]. *Arbor* ei ſacra erat *Quercus*, (praeſertim Jovi πολιούχῳ, *urbium praeſidi* [s]) vel *Aeſculus* [t].

Cognomina Jovis apud Romanos plurima fuerunt; inter praecipua autem haec: JUPITER FERETRIUS (Graecis τροπαιοῦχος, ſive σκυλοφόρος dici poſſit [v]) dictus eſt a *ferendo*; quia ei *ſpolia opima*, hoc eſt, *quae dux duci hoſtium*

o *Diod. Sic.* v. 15 p *Horat. Od.* IV iv. 1. q *Br. Schol. ad Hom. Il.* iv. 2. r *Lucian. Deor. Dial.* 5. s *Plut. Coriol. p. m.* 214. E t *Plin. H. N.* xvi. 4. v *Dion. Halic.* ii. 34. *Vid. omn. Propert.* iv. *El.* xi.

Digitized by Google

hoſtium in acie detraxiſſet x, *afferebantur*, & conſecrabantur; licet a *feriendo* ita dictum velit Plutarchus *in Romulo p. m.* 27. *C.* Huic primus templum dedicavit Romulus caeſo *Acrone* Caeninenſium Rege y. JUPITER STATOR (Graecis Ζεὺς Ὁρθώσιος z, qui & Ἐπιστάσιος a dici poſſit) a *ſiſtendo* appellatus, cui idem Romulus templum vovit b, ut Sabinos victores, & Romanos fugientes *ſiſteret*. JUPITER ELICIUS ab *eliciendo* dictus, quia ſe eum certo carmine e coelo *elicere* poſſe putabant c ad prodigia expianda, & praecipue fulmina; cui primus aram exſtruxit Numa d. JUPITER CAPITOLINUS, ita dictus a *Capitolio*, quod erat templum in monte *Tarpejo* unde etiam aliquando TARPEJUS JUPITER dicitur e) omnium magnificentiſſimum f, & quaſi ſedes quaedam Imperii Romani, & *arx omnium nationum*, ut dicit Cicero *Verrin.* VII. *c.* 72. ita ut eo exuſto finis Im- p. 235.

Q perii

x *Feſt.* v. *Opima.* y *Liv.* I. 10. z *Dion. Hal.* II. 50. a *Plut. Romul. p. m.* 29. *B.*
b *Liv.* I. 12. c *Ovid. Faſt.* III. 327.
d *Liv.* I. 20. & 31. e *Juven.* XII. 6.
f *Vid. Plin. H. N.* XXXVI. 15.

Digitized by Google

perii adeſſe crederetur *g*. Votum fuit hoc templum a Rege Tarquinio Priſco, altius exſtructum a Servio Tullio, perfectum a Tarquinio Superbo, & dedicatum denique ab *Horatio Pulvillo* Conſule A. U. 244. *h*. Poſtea ter incendio, vel ruina everſum, ter reſtauratum eſt, a Sulla nempe, a Veſpaſiano *i*, & poſtremum ab ejus filio Domitiano *k*, cum ſub Tito rurſus arſiſſet: hic, Domitianus ſcilicet, in ejus duntaxat inaurationem (quod pro noſtrorum temporum tenuitate vix credibile ſit) duodecim millia talentorum, ſive 7200000. noſtratium florenorum [imperialium potius] abſumpſit *l*. In eo Conſules primo Magiſtratus ſui die, & Imperatores ad bellum ituri ſacra faciebant, & vota nuncupabant *m*, ac victores reverſi triumphali pompa eo deducebantur *n*. JUPITER LATIALIS a Tarquinio Superbo conſecratus eſt, ut ab omnibus *Latii* populis *o*, inter

p. 236.

g *Tacit. Hiſt.* IV. 54. h *Paulo aliter Dion. Halic.* V. 35. & *Tac. Hiſt.* III. 72. i *Tacit. Hiſt.* IV. 53. k *Suet.* 5. *Stat. Sylv.* IV. 3. 16. l *Plut. Poplic. p. m.* 105. m *Liv.* XLII. 49. n *Virg. Aen.* VI. 836. o *Vid. Cic. pro. Planc.* 9.

Digitized by Google

inter quos erant praecipui Romani, coleretur, cum ferias Latinas παν δημεῖ in monte Albano celebrarent *p*, & p. 237. ex tauro immolato quisque populus (erant populi quadraginta septem) partem acciperet *q*. DIESPITER *r*, quasi *diei* & *lucis pater*; qui etiam LUCETIUS *s* & DIJOVIS *t* est dictus. *Jupiter* LAPIS, † ita dictus a *lapide silice* *v*, quem jurantes manu tenebant; quod jusjurandum sanctissimum habebatur *x*, ejusque formula videri potest apud *Festum V. Lapidem. Hospitii* juri sanctissimo quoque praesidere credebatur Jupiter, unde Ξένιος; sive HOSPITALIS est dictus *y*. *Vejovis* denique appellatus est, qui *nocendi* tantum vim haberet; ita dictus a particula privativa *ve* *z*, & a *juvando*, quasi *minime juvaret*; vel, ut alii putant, quasi *parvus Jupiter* *a*.

p *Liv.* XXI. 63. *q* *Dion. Halic.* IV. 49. *r* *Horat. Od.* I. 34. *s* *Fest. hac v.* *t* *Varr. de L. L.* IV. 10. *Gell.* V. 12. *omn.* *v* *Gell.* I. 21. † (Lactant. c. 20. ait: lapidem, quem Saturnus pro Jove devoravit, deinde terminum esse factum: cui consentit Pausan. in Phoc. & ita Jupiter Lapis esset *Jupiter terminalis*. F. R.) *x* *Gell. ibid.* *y* *Virg. Aen.* I. 731. *& ibi Serv.* *z* *Gell.* V. 12. *a* *Ovid. Fast.* III. 447.

Digitized by Google

Sacra Jovi fiebant juvenca; nam taurum ei immolare mali ominis fuisse vult *Servius ad Virg. Aen.* IX. *vs.* 627. Sed aliter *Ovidius Metam.* IV. *vs.* 755. ubi vid. *Farnab.* [b]: & omn. p. 238. *Vossium Idol. L.* IX. *c.* 17. [De JOVE FULGERATORE singularem libellum conscripsit Cl. P. Burman. Adde *Histor. Acad. Litter. Paris.* T. I. p. 13. de *Jove Tonante*, & *Memor.* Tom. IX. pag. 189. de *Baetylo lapide*, nec non pag. 204. seq. de *Jove lapide*.]

De Junone. §. III. Jovi comitem dabimus uxorem & sororem [c] *Junonem*, quam etiam a *juvando* dictam quidam volunt [d]. *Pingebatur* haec Dea throno insidens, habitu regali, scilicet sceptro & diademate insignis, *pavonem*, qui ipsi sacratus erat [e], juxta se habens. Haec Dea primo *divitiis* proprie praesidebat, & *regnis* [f]: unde *Juno Regina* Romae in Aventino culta fuit, captis *Vejis* eo traducta [g]; & absolute etiam aliquando *Regina* [h], & *Regina Deorum* [i] dicitur. Secundo

b *Vid. & Dion. Halic.* IV. 49. c *Virg. Aen.* I. 46. *unde explicandus Cic. pro domo* 34. *f.* d *Serv. ad Virg. Aen.* I. 4. e *Ovid. Metam.* I. 722. f *Id. Epist. Paridis.* 81. g *Liv.* V. 22. XXII. I. XXVII. 37. h *Juven.* XII. 3. i *Virg. Aen.* I. 9.

Digitized by Google

do *Matrimoniis* praeerat [k]; & hinc dicta est *Matrona* [l], & *Materfamilias* [m]; (quae eadem fere quae Gr. γαμηλία) *Juno Juga* [n] item, Gr. Ζυγία [o]) quod conjuges *jungeret*; & *Pronuba*, quod *nubentibus* praeesset [p]: & ex eo munere etiam *Cinxia* vocatur a *cingulo*, sive *zona virginali*, qua sponsa [q] *cingebatur*. Tertio, *puerperarum* Dea praeses erat, & tum dicebatur *Juno Lucina* [r], quod lucem nascentibus daret, & eo nomine apud Comicos a puerperis invocatur [s]. *Juno Moneta* etiam celebris Romae fuit [t], *a monendo* dicta; quia *monuerat*, terrae motum sue plena esse procurandum. * Junonis *ministra* & *nuncia* erat *Iris* [v], cujus occasione obiter addere debeo, (licet nihil ad hunc rhombum) Homerum etiam dicere, Jovem statuisse *iridis ostentum* p. 239.

k *Id. Aen.* IV. 59. l *Horat. Od* III. IV. 59. m *Plaut. Amph.* II. II. 201. n *Fest.* v. *Jugarius.* o *Apul.* VI. *non longe ab init. Poll. Onom.* III. 3. *Segm.* 28. p *Virg. Aen.* IV. 166. q *Fest.* v. *Cinxiae.* r *Varro de L. L.* IV. 10. s *Plaut. Trucul.* II. v. 23. *Terent. Andr.* III. I. *Ovid. Fast.* II. 449. t *Ibid.* VI. 183. * [*Juno virgo* dicta *Feronia.* V. Otton. *praef. T. II. Thes. Jur. pag.* 596.] v *Ov. Metam.* I. 270. *Virg. Aen.* IV. 694.

Digitized by Google

mortalibus, (*IL.* λ. vſ. 28.) ἐν νέφεϊ σήριξε τέρας μερόπων ἀνθρώπων, quod ex ſacris noſtris [x] hauſtum videri poſſit.

De Veſta. §. IV *Veſtas* duas fuiſſe volunt, alteram *Majorem Coeli* uxorem, Saturni matrem [y]; unde ſaepe cum Cybele Deorum matre confunditur [z]:

p. 240. alteram *Minorem* hujus & Opis filiam [a]: Illa *terram*, Hac *ignem* ſignificatum fuiſſe dicunt: unde haec etiam ſemper *virgo* fuiſſe credita eſt; quia ignis nihil producit [b]: ſed plerumque confunduntur [c], & poſteriori, quae prioris ſunt, adſcribuntur; atque hoc vice verſa. Dictam volunt quidam *Veſtam*, quod *vi ſua ſtaret* [d]: ſed verius eſt etymon, quod a Graeca voce ἑστία, hoc eſt, *foco* deducitur [e]; quippe in cujus honorem ignis perpetuus (de quo mox) in *foco* ſervaretur: niſi quis cum *Beckmanno de Orig. L. L. p. m.* 355. deducere velit ab אֵשׁ *ignis*, & יָהּ, *jah*, *dominus*: quod poſtea etiam fecerunt *Voſſ. in Etym. & alibi*; & *Leigh in Crit.*

x *Geneſ.* IX. 12. *ſeq.* y *Virg. Aen.* IX. 259.
z *Vid. Ez. Spanhem. diſſ. de Veſta.* §. 19.
a *Ovid. Faſt.* VI. 285. b *Ibid* 293. c *Vid. Voſſ. Idol.* II. 51. d *Ovid. Faſtor.* VI. 299. e *Cic. de Nat. Deor.* II. 27.

Digitized by Google

Crit. Sacr. p. m. 13. Cultus ejus fuit antiquissimus, utpote ab ipso Aenea in Italiam allatus *f*. Romae autem ei templum primus exstruxit Numa; quod *rotundum* erat, quia tellus *rotunda* est *g*: vel potius, quod universum mundum eo adumbraverint; cujus in medio ignis sit *h*. In eo statua p. 241. nulla erat; sed *ignis* ille *perpetuus i*, quem certissimum Imperii pignus esse credebant *k*, adservabatur a *Virginibus Vestalibus* [de quibus p. 351. sq.] magna in eam, quae id extingui passa fuerat, poena constituta *l*; & hoc etiam magni & infaustissimi prodigii loco habebatur: eoque casu a radiis solaribus rursus accendebatur *m*; licet etiam quotannis Kalendis Martiis renovaretur *n*. Tamen etiam hodie in nummis statua ejus conspicitur *o*, tum alia forma, tum tympanum manu gestans, quia ventos terra *p*, ut aërem tympano, contineri credebant. In ejus templo pernoctare, (nam in-

f *Vid Virg. Aen.* II. 296. g *Fest.* v. *Rotundam.* h *Plut. Numa p. m.* 67. i *Ovid. Fast.* VI. 297. k *Ibid.* 445. l *Liv.* XXVII. 1. *Val. Max.* I. 1. 6. m *Plut. Numa. p. m* 66. C. n *Ovid. Fast.* III. 143. o *Vid. Lipsi. Synt. de Vest.* 3. p *Suid.* v. Εστία.

Digitized by Google

gredi fas erat q) aut ejus penetrale ingredi viro nefas erat r: in quo alia etiam sacra adservata fuisse volunt s;
p. 242. sive illa *Palladium* t, hoc est, *minuta quaedam Palladis effigies* v, (quae maxime vulgaris est opinio) sive aliud quid fuerint. Solebant etiam veteres in vestibulis aedium aram Vestae sacram habere x.

De Minerva & Musis.

§. V. *Minerva* dicta fuit ab antiquo verbo *meneo*, pro quo hodie dicimus *moneo*; alio vero nomine *Pallas* est vocata ἀπὸ τῆς πάλλειν τὸ δόρυ, sive a *vibranda hasta* y. Haec Jovi dignitate fuit proxima z, unde etiam in Capitolio cum eo & Junone culta fuit a, & fulmen a Jove acceptum b vibrare credebatur. Imo ex ejus *cerebro* nata fingitur c, quia *sapientiae* & omnium bonarum *artium Praeses* habetur d: quin ipse Jovis intellectus, sive

q *Dion. Hal.* II. 67. *Tac. A.* XV. 36. & *H. I.* 43. r *Ovid. Fast.* VI. 450. s *Vid. Dion. Halic.* II. 66. t *Ovid. Trist.* III. 1. 29. v *Vid. Lucan.* IX. 996. x *Eugraph. ad Ter. Andr.* IV. III. II. y *Serv. ad Virg. Aen.* I. 39. z *Horat Od.* I. XII. 19. *sed vid. ibi Cl. Bentlejum.* a *Liv.* III. 17. b *Virg. Aen.* I. 42. c *Lucian. Deor. Dial.* 8. d *Ovid. Fast.* III. 833.

Digitized by Google

ſive providentia [e]: & hinc *patrima* dicitur, quod *patrem* tantum, non vero *matrem* habebat [f]; hinc quoque illae phraſes ſunt ortae, *invita* [g], vel *craſſa Minerva* [h] aliquid facere: quarum illa ſignificat, conari aliquid, cui negotio a natura dotes tibi non ſint conceſſae; ut, ſi quis, qui poëta natus non ſit, verſus conetur facere: haec vero notat tenui [immo craſſo] filo, & quaſi aliud agas, rem quandam perficere. Ob hanc ergo cauſſam praecipue Athenis, ubi maxime vigebant literarum ſtudia, culta fuit, ἡ Θεὸς κατ' ἐξοχήν ibi dicta [i]. Speciatim autem *lanificii* [k] dicitur inventrix, & *olcae* [l]; unde *Pallas* aliquando pro ipſo *oleo* ponitur [m]: & praeterea *architecturae* praeſidere dicebatur [n]. Tum *bellorum* etiam & *armorum* Dea erat; unde *Armipotens* [o] dicta fuit, & *belli* p. 243.

e *Phurnut. de nat Deor.* 20. [& id paſſim inculcat Anna Daceria ad Hom. Iliad.] f *Catull.* 1. *quicquid ibi tumultuentur interpretes* [Vide tamen Voſſium ad eum.] g *Horat. de arte* 385. h *Cic. Famil.* III. 1. i *Ariſtoph. Pluto* 1195. & *Nub.* 600. *Catull. epith. Pelei* 212. k *Virg. Aen.* V. 284. VIII. 409. l *Id. Georg.* I. 18. m *Ovid Triſt.* IV. V. 4. n *Virg. Aen.* II. 15. o *Ibid.* 425.

Digitized by Google

praeſes p: & denique *quadrigas* & *bigas*, quibus in bellis utebantur veteres, inveniſſe ſcribitur q. Hinc *pingitur* armata, torvo vultu, glaucis
p. 244. oculis r, (quemadmodum perpetuum ejus epitheton apud Homerum eſt γλαυκῶπις Ἀθήνη) ſcutum, ſive *aegidem* (nam *aegis* erat ſcutum pelle caprina obductum) manu tenens, quo belli Trojani tempore a Jove donata fuerat; in eoque *Gorgonis*, ſive *Meduſae* caput effictum s erat. Feſtum ejus celebrabatur menſe Martio per *quinque dies*, unde *Quinquatrus*, ſive *Quinquatria* dicitur t: vel potius quod poſt quintum Id. Mart. celebraretur v: qualia ei in Albano monte celebranda etiam poſtea inſtituit Domitianus Imperator x. *Avis* ei ſacra fuit *noctua* y, *arbor* vero *olea*. [Phaedr. III. Fab. 17.]

Minervae jungendae ſunt *Muſae* * Jovis [& Mnemoſynes] filiae z, *ſcientia-*

p *Id.* XI. 483. q *Cic. de N. D.* III. 23. r *Propert.* II. XXI. 14. *Ovid. Art.* II. 609. s *Virg. Aen.* VIII. 435. [De Gorgonibus v. Memor. Acad. Litter. Pariſ. T. IV. p. 70.] t *Ovid. Faſt.* III. 810. v *Varr. de L. L.* V. 3. *Gell.* II. 21. x *Suet. Domit.* 4. y *Hygin. fab.* 204. * [Latine *Camenae* dicebantur.] z *Heſiod. Theog.* v. 25. & 52.

Digitized by Google

tiarum praeſides: ſed notius eſt, quam ut moneri oporteat, eas novem numero fuiſſe; quarum nomina fuerunt haec: *Calliope*, *Clio*, *Erato*, *Thalia*, *Melpomene*, *Terpſichore*, *Euterpe*, *Polyhymnia* & *Urania*. De his ſingulis vero dicere nimis longum, & minus utile foret. [v. Auſon. Eidyll. xx.] p. 245.

§. VI. *Ceres* Saturni & Opis filia [a] ita dicta (juxta veterum quidem mentem) ab antiquo verbo *cereo* pro *creo* [b], quaſi *frugum creatrix*; prima enim ſationem & uſum frumenti hominibus docuit; cum illi antea glande veſcerentur [c]: unde ſaepiſſime *alma* dicitur, ab *alendo* ſcilicet [d]; Graecis, θνητῶν θρέπτειρα προπάντων [e]; licet etiam aliis Deabus hoc cognomen tribuatur, ut Veneri apud *Ovid. Metam.* xv. *vſ.* 844. Primum autem hanc artem monſtravit *Triptolemo f*, ille deinde reliquis hominibus, & hinc *De Cerere.*

a *Ovid. Faſt.* VI. 285. [qs. *Geres*, ait Cic. de N. D. II. 26. ubi & aliorum numinum etyma perſequitur.] b *Serv. ad Virg. Georg.* I. 7. c *Claud. de rapt. Pros.* I. 30. *Juven.* VI. 10. d *Serv. d. l.* [ſed credibilius, eſſe ab Hebr. עלמה *virgo*.] e *Orpheus hymn. in Cererem.* 7. f *Virg. Georg.* I. 19. *Marmor. Arundell.* 24.

Digitized by Google

hinc *Ceres* pro *ipsis frugibus* dicitur *g*. *Leges* etiam prima hominibus dedisse creditur *h*, unde Θεσμοφόρος Graecis, Latinis vero *legifera* dicitur *i*: & ejus sacra Θεσμοφόρια dicta sunt: unde unum ex dramatibus *Aristophanis* Θεσμοφοριάζουσαι, hoc est, *mulieres sacra Cereris celebrantes*, inscribitur: & hoc ideo, quia homines ad mitiorem cultum, a glandibus ad fruges traducens, legibus vivere fecit: praesertim cum etiam agros tum distinguere oportuerit *k*. Sacra ejus peragebantur Romae mense Aprili per dies octo a matronis castis *l*, quae tum viris & vino abstinere debebant *m*, & in *casto Cereris* esse dicebantur *n*. Quia autem haec Sacra religioso quodam silentio celebrabantur, *Horatius Od.* III. *n.* 2. *arcanam Cererem* dicit, quod tamen maxime ad Sacra *o* *Eleusinia*, quae ei in Attica fiebant, spectat; qui enim non initiati

p. 246.

g *Terent. Eun.* IV. v. *Lucan.* IV. 381. h *Ovid. Metam.* V. 341. i *Virg. Aen.* IV. 58. k *Serv. Aeneid.* IV. 58. *Grot. de I. B. & P.* II. 2. §. 2. l *Juven.* VI. 50. m *Dion. Halic.* I. 33. n *Fest.* v. *Minuitur.* o *Suet. Ner.* 34. [Justin. V, I. I.]

Digitized by Google

tiati iis adfuiſſent, morte plectebantur *p*.

Faces in ejus Sacris adhibebant *q*, (unde πυρφόρος Graecis dicitur *r*) quia facibus ad *Aetnam* accenſis filiam ſuam *Proſerpinam* a Plutone raptam quaeſiverat *s*. Filius Cereris fingitur eſſe *Plutus divitiarum Deus*, quia priſcis hominibus divitiae ex agricultura proveniebant *t*. Immolabatur Cereri *porca foeta*, quia illud animal frugibus noxium eſſe ſolet *v*. *Pingebatur* vero coronam geſtans ſpicis ornatam *x*, *facem* plerumque altera manu tenens, altera quandoque *papaver*. In Cereris Sacris etiam *vulpes* comburebatur *y*, quod *Carſeolis Aequorum* oppido ſegetes incendiſſent vulpes, eodem fere modo, quo *Simſonem Philiſtaeorum* ſegetes incendiſſe legimus. p. 247.

§. VII. *Diana* juxta quosdam dicta eſt quaſi *Dea Jana*, hoc eſt *Luna* De Diana.

p *Liv.* XXXI. 14. q *Juven.* XV. 141. r *Eurip. ſupplic.* 260. s *Ovid. Faſt.* IV. 493. t *Heſiod. Theog.* 969. v *Ovid. de Ponto* II. IX. 29. x *Horat. carm. ſaec.* 30. y *Ovid Faſt.* IV. 679. *ſeq.*

Digitized by Google

na [z]; nam eadem Luna fuisse plerumque putatur [a]: alii nomen ejus deducunt a Graeco Διὸς, hoc est, *Jovis*; ejus enim & *Latonae* filia est habita: unde & *Latonia virgo* [b] dicitur; nam semper virgo fuisse fertur. Haec venationibus, sylvis & montibus praefuit [c]: unde *canes* ei sacrae fuerunt [d]: & primitias ferae capiendae, sive πρωτάγρια Dianae Ἀγροτέρᾳ, sive *Venatrici* vovere solebant [e]. Hinc etiam Ἄγραυλος, Ὀρεία, Ὀρειλόχη dicta est [f]. Eadem & *parturientibus* opem ferebat [g]; & tum cum Junone Lucina confundi videtur, (ita certe [h] vocabatur) & etiam *Ilithya* a Graeco verbo ἤλυθον, hoc est, *veni* [i]; ac *Diva genitalis* dicitur. Hinc etiam

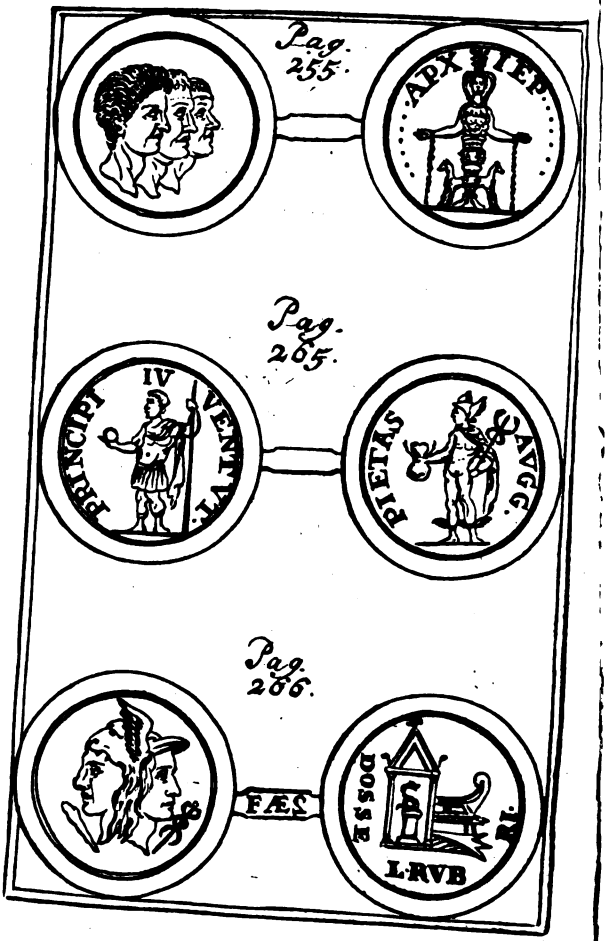
p. 248.

z *Varr. de R. R.* I. 37. *ut quidem emendat Scal. de Emend. Temp.* II. *p. m.* 174. a *Vid. Varron. de R. R. I.* 37. *Voss. Instit. Or.* IV. I. §. 7. *& de Art. Gr.* II. 13. b *Virg. Aen.* XI. 557. c *Horat. Od.* III. 22. d *Ovid. Fast.* V. 141. e *Vid. omn. Ez. Spanh. ad Callim. hymn in Dian.* 104. f *Vid. Celeb. Periz. ad Ael. V. H.* II. 25. g *Horat. carm. saec.* 13. [Timaei jocum in Dianam Ephesiam v. ap. Cicer. II. de Nat. D. 27 | h *Catull. carm.* 35. i *Horat. l. mox d. ubi tamen Cl. Bentl. legendum vult* Genetyllis; *quem vid.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Pag. 255.

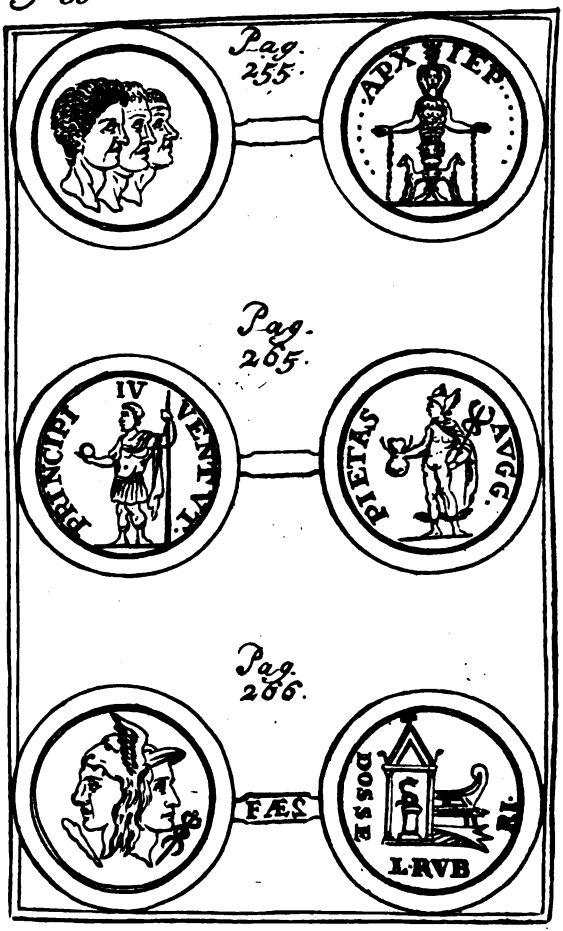
Digitized by Google

etiam imago ejus multis *mammis* & uberibus aliquando inſtructa eſt, & ipſa πολύμαστος, ſive *multimammia* eſt dicta [k]. Haec quoque, ut dixi, *Luna* credita fuit, unde cum *lunula bicorni* in fronte pingitur, (nam eosdem Deos veteres ſub diverſis ſaepe nominibus colebant) eoque nomine haec cum Apolline fratre ſuo ludis ſaecularibus maxime colebatur [l]: quibus ludis in eorum honorem pueri & puellae patrimi & matrimi choreas ducebant, & hymnos canebant: ac ob eandem rationem etiam *Noctiluca* [m], & *ſiderum Regina* vocatur [n]. Templum Dianae primum Romae exſtructum fuit ſub Servio Tullio Rege in monte Aventino, quod τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων, ſive *Latinorum commune* erat [o]: *Pingebatur* coma diſſoluta, arcum & ſagittas manu tenens, (unde ἰοχέαιρα dicitur [p], & τοξότις [q]) cervos, vel alia animalia per p. 249.

k *Minuc. Fel. p.* 93. *ed. Rigalt. & ipſe ad eum loc.* [S. cap. XXI. 128. ed. Daviſ.] *Nummus ap. Vaill. G. Claudia.* 41. l *Horat. Od.* IV. VI. m *Ibid.* 38. n *Id. carm. ſaec.* 35. o *Dion. Halic.* IV. 26. p *Hom. Il. E.* 53. q *Heſiod. Θεογ.* 14.

Digitized by Google

Pag. 255.

Pag. 255.
APX IEP
Pag. 265.
PRINCIPI IVVENTVT.
PIETAS AVGG.
Pag. 266.
FÆS
DOSSE
L·RVB

etiam imago ejus multis *mammis* & uberibus aliquando inſtructa eſt, & ipſa πολύμαστος, ſive *multimammia* eſt dicta [k]. Haec quoque, ut dixi, *Luna* credita fuit, unde cum *lunula bicorni* in fronte pingitur, (nam eosdem Deos veteres ſub diverſis ſaepe nominibus colebant) eoque nomine haec cum Apolline fratre ſuo ludis ſaecularibus maxime colebatur [l]: qui- p. 249.
bus ludis in eorum honorem pueri & puellae patrimi & matrimi choreas ducebant, & hymnos canebant: ac ob eandem rationem etiam *Noctiluca* [m], & *ſiderum Regina* vocatur [n]. Templum Dianae primum Romae exſtructum fuit ſub Servio Tullio Rege in monte Aventino, quod τὸ κοινὸν τῶν Λατίνων, ſive *Latinorum commune* erat [o]: *Pingebatur* coma diſſoluta, arcum & ſagittas manu tenens, (unde ἰοχέαιρα dicitur [p], & τοξότις [q]) cervos, vel alia animalia per

k *Minuc. Fel. p.* 93. *ed. Rigalt. & ipſe ad eum loc.* [S. cap. XXI. 128. ed. Daviſ.] *Nummus ap. Vaill. G. Claudia.* 41. l *Horat. Od.* IV. VI. m *Ibid.* 38. n *Id. carm. ſaec.* 35. o *Dion. Halic.* IV. 26. p *Hom. Il. E.* 53. q *Heſiod. Θεογ.* 14.

Digitized by Google

perſequens, ac canes & inſtrumenta venatoria juxta ſe habens. Immolabatur ei *verres* [r], & *pinus* arbor ei ſacra fuit [s]. Confunditur eadem ſaepe cum *Hecate* [t], ſive *Proſerpina*; de qua nos tamen ſeparatim potius dicemus.

De Venere, Cupidinibus, & Gratiis.

§. VIII. *Venerem* a *veniendo* dictam volunt, quod *Amor* (cujus haec Dea praeſes eſt) *ad omnes veniat* [v]. Alii derivant a Succoth Benoth; quae II. Reg. X. VII. 30. [x] p. 250. Cl. Clericus deducit ab Aeolico Φένωσις pro ἕνωσις [y]. Eam quidam *Jovis* & *Dionis* filiam dicunt [z]: plures *ſpuma* maris ortam volunt, & inde Graecis Ἀφροδίτην ἀπὸ τῆς ἀφρῆς, hoc eſt, a *ſpuma* eſſe dictam [a]: unde etiam plerumque in *concha* ſtans, vel *conchaam* manu tenens [b] *pingitur*, & quidem nuda: ac propterea *marinam* eam vocat Horatius *Od.* IV. XI. *vſ.* 14. &

r *Horat. Od.* III. 22. s *Ibid.* t *Vid. Meurſ. Miſc. Lacon.* I. 2. v *Cic. de N. D.* II. *circa med.* [vide Belg. Graec. p 211.] x *Selden. de DIS Syris S.* II. 6. *Voſſ. Idol.* II. 22. y *Bibl. Select. T.* VII. *p.* 149. z *Virg. Ecl.* IX. 47. & *Aen.* I. 256. a *Ibid.* V. 801. *Senec. Hippol.* 273. b *Vid. Plaut. Rud.* III. III. 42.

Digitized by Google

14. & ideo etiam a navigantibus invocabatur [c]. Aliquando etiam curru vehitur, tracto a *cygnis*, vel *columbis* [d], vel etiam *passeribus* [e]; quae aves, vel ob pulchritudinem, vel ob salacitatem Veneri erant sacrae, eique etiam immolabantur; quanquam vulgo sanguine non placaretur [f], sed ture & vino; quia scilicet non decebat, Deam generationi praesidentem caeso animali placare. Colebatur praecipue a Romanis, quia genus suum per Aeneam ab ea deducebant [g]; unde ille saepe apud Virgilium, aliosque *Dea natus* vocatur [h]: & propterea Julius Caesar templum *Veneris genitricis* [i] Romae exstruxit. Aliis etiam cognominibus Romani eam venerabantur, ut *Veneris Erycinae* [k], ita dictae ab *Eryce* Siciliae monte [l], ubi Aeneas ei templum exstruxerat. *Cluacina* vocata est ab antiquo verbo *cluere* [m]; hoc est, *purgare*, quia ejus p. 251.

R tem-

c *Ovid ep. Parid.* 24. d *Ovid. Metam.* XIV. 597. e *Apulej. Metam.* VI *non longe ab init.* f *Tacit. Hist.* II. 3. *Catull. de coma Berenic.* 90. g *Lucret. ipso init.* h *Virg. Aen.* V. 710. i *Suet. Jul.* 61. k *Horat. Od.* I. 2. 33. l *Virg. l. d.* 760. m *Plin. H. N.* XV. 29.

Digitized by Google

templum eo loco ſtructum erat, ubi Romani & Sabini poſitis armis ſe a bello *purgaverant*, & reconciliati erant. *Libitina* [n] Venus vocabatur [o], in cujus templo ex inſtituto Servii Tullii Regis [p] pro ſingulis mortuis ſingulus nummus ſolvebatur; (quemadmodum in templo Junonis Lucinae pro natis, & in templo *Juventutis* pro iis, qui virilem togam ſumpſerant [q]) ut ita doceretur, omne, quod natum eſt, etiam mori debere: & in eo templo a *Libitinariis* omnia vendebantur [r], quae ad procurationem funeris neceſſaria erant. Hinc *Libitinarius* in Gloſſariis dicitur ἐνταφιαστὴς, ἐνταφιεπώλης, & νεκροθάπτης; cujus ſervus erat *Pollinctor* [s]: & ipſa *Libitina* ἐνταφιον, ſive *funus* [t]. Fingebatur Venus uxor eſſe Vulcani, ſed cum Marte adulterium committere dicebatur, & cum eo aliquando reti a marito ſuo mira ſubtilitate facto deprehenſam fingebant [v]. Arbor *myrtus*

p. 252.

n *Horat. Serm.* II. VI. 19. o *Vid. Plut. Numa p. m.* 67. p *Dion. Halic.* IV. 15. q *Ibid.* r *Plut. Quaeſt. Rom.* 23. *p. m.* 269. s *l.* 5. §. 8. *ff. de inſtit. act.* t *Vid. Lipſ. ad Senec. de benef.* VI. 38. v *Ovid. Metam.* IV. 171. [Adde *Homer.* Odyſſ. Θ,

Digitized by Google

tus ei sacra erat [x], & mensis *Aprilis*; * unde Kalendis Aprilis mulieres myrto coronatae lavabant [y]: quem mensem tamen non ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης, sive *a Venere*, (quae plurimorum sententia est) sed ab *aperiendo* dictum vult *Varro* [z], quod coelum, terra & mare tunc *aperiantur*: unde idem mensis apud Athenienses Ἀνθεστηριῶν vocatur, quod hoc tempore cuncta *floreſcant*. [a]. p. 253.

Veneris comites & filii fuerunt *gemini Cupidines*, *Eros* & *Anteros* [b], quibus eleganter significatur, *amorem, niſi mutuus ſit, ſubſiſtere non poſſe*. Hi finguntur & pinguntur *pueri*; quia amantes *pueris* plerumque vix sunt sapientiores [c]; finguntur

Θ. 267--366. *Lucian.* in Dial. Deor. p. 150. & 155. Ed. Bened. It. epigrammation elegans in Anthol. L. II. εἰς χώλυς. De *Maja* Vulcani uxore pauci prodiderunt: at Lucianus priori loco Vulcanum uxores ait duxisse *Venerem* & *Gratiam*.] x *Horat. Od.* I. IV. 9. *Virg. Ecl.* VII. 62. * *Horat.* IV. *Od.* XI. 15. y *Ovid. Faſt.* IV. 139 z *Apud Macrob. Saturn.* I. 12. a *Ibid.* b *Horat. Od.* I. 19. *Senec. Hippol.* 174. [Cupido Vulcani Venerisque filius fuit, v. *Anthol. l. c.* Unde privignus Martis, & hic ejus vitricus dicitur *Ovid.* II. *Amor. El.* IX. 47--8.] c *Vid. omn. Propert.* II. 9

nudi ad puritatem, *alati* ad levitatem amantium significandam; vel etiam, quia amantes agiles esse convenit: sagittis instructi dicuntur, vel, ut velocitas amoris denotetur; vel etiam ob dolorem [d], qui eum saepe sequitur: *lampades* habent, ut ardor amoris notetur [e]; atque ipsae etiam sagittae eorum ardere dicuntur *f*.

Tres *Gratiae* etiam Veneris Comites fuerunt [g], quae nudae plerumque finguntur, quia amicitia sine fuco esse debet; & manibus junctis, ut concordia amicorum significetur [h]. [Memorabilia de *Gratiis* habent Memor. Litt. Acad. Paris. T. IV. p. 10.]

p. 254.

De Marte, Bellona & Victoria.

§. IX. *Mars*, ut notum est, *Belli Praeses* fuit [i]; atque ita dictus est, quod *maribus* in bello praeesset [k]; vel potius a Graeco Ἄρης praepositio

d *Horat. Od.* II. 8. e *Claudian. de rapt. Pros.* I. 26. f *Horat. Od.* II. 8. 14. g *id. Od.* I. IV. 5. & I. XXX. 5. h *Vid. de iis fuse Senec. de benef.* I. 3. & *Pausan. Boeot.* 34. i *Ovid. Fast.* III. 85. k *Varro de L. L.* IV. 10. *sed rectius ex lingua Hebraica ejus nomen deducit Cl. Periz. ad Ael.* IX. 16. & *Voss. de Idol.* I. 22. & *magis ib.* II. 33.

Digitized by Google

posito M. *Mavors* etiam dicitur, quod *magna vertat* [l]; & *Gradivus* [m], (Graecis Θοῦρος Ἄρης [n], vel Θούριος, ut est apud *Servium ad Virg. Aen.* III. *vs.* 35.) vel a *gradiendo* in bellum; vel potius a Graeco verbo κραδαίνειν, hoc est, *vibrare*, quod *hastam vibret.* Fingitur Mars (juxta quosdam; nam aliter Hom. Il. E. v. 896.) ex Junone [o] sine maris ope natus, & solo floris cujusdam contactu conceptus. A Romanis autem praecipuo honore afficiebatur, quia Romuli & Remi pater fuisse vulgo creditus est: & quod etiam genti bellicosissimae ejus cultus maxime conveniebat: ac praeter alia templum habuit in foro magnificentissimum, ubi Martis *Ultoris* nomine colebatur [p]. Dux etiam Romani exercitus ad bellum profecturus antea sacrarium Martis ingrediebatur, & *ancilia* [q] (*scuta* quaedam *sacra* erant, de quibus infra *Sectionis hujus cap.* 2. §. 13.)

p. 255.

l *Cic. de N. D.* II. 26. m *Virg. loco in textu not.* [Ovid. Fast. v. 555.] n *Hom. Il. E.* 30. *& saepe.* o *Ovid. Fast.* v. 229. p *Vid eab. sect.* §. 13. q *Serv. ad Virg. Aen.* VIII. 3.

Digitized by Google

commovebat, ac mox haſtam ipſius ſimulacri, dicens, *Mars vigila* [r]. Sacerdotes Martis peculiares erant *Salii*, & *Flamen Martialis*; de quibus ſuo loco. Animalia ei ſacra erant *Lupus*, *Picus* [s], & maxime *Equus*; qui etiam ei immolabatur menſe Octobri in campo Martio [t]. *Pingebatur* ardente vultu, currui plerumque inſiſtens, vel equo inſidens; haſta & flagello armatus, gallum gallinaceum quandoque juxta ſe habens, ad vigilantiam militibus adeo neceſſariam denotandam, vel etiam ob pugnacitatem ipſius animalis. In ejus honorem primus anni menſis, qui nunc
p. 256. nobis tertius, a Romulo Martius dictus fuit.

De Bellona. Marti aurigae vicem praeſtabat *Bellona* [v], ſive illa ejus uxor, ſive ſoror fuerit. Haec dicta fuit a *bello*, & ejus ſacerdotes *Bellonarii* dicebantur; qui in furorem acti [x]; (unde in Gloſſ. vet. Θεοφορούμενοι vocantur) dum ſacra ejus celebrarent, futura praedicere

r *Ovid. Faſt.* III. 36. s *Lucret.* II. 660. *S. Aur. Vict. de Or. gent. Rom.* t *Feſt.* v. *Equus, & latius* v. *October.* v *Statius Theb.* VII. 71. x *Horat. Serm.* II. III. 223.

Digitized by Google

cere credebantur [y]: tum etiam cultris se ipsos cruentabant, ut sanguine suo Deam placarent [z]: (qui mos pluribus gentibus fuit familiaris, ut vel ex sacris literis [a] discimus) sed haec sectio membrorum postea simulata duntaxat fuit. *Enyo* etiam est dicta, unde haec vox pro ipso *bello* ponitur [b]. Aedes ejus extra Urbem fuit, in qua Senatus dabatur legatis exterarum gentium [c], & Imperatoribus a bello redeuntibus, & triumphum petentibus [d]: ante illam aedem columella stabat, quae *bellica* [e] dicebatur; p. 257. in quam hastam mittere solebat fecialis, cum bellum populo alicui indixisset.

Victoria, quae simul cum Minerva educata fuisse dicebatur [f], etiam Romae colebatur sub forma virginis alatae, coronam, vel palmam manu praeferentis *De Victoria.*

§. X. *Mercurius* a *mercibus* dictus *Jovis* & *Majae* (quae filia erat *Atlantis*) *De Mercurio.*

y *Juven.* IV. 124. & VI. 512. z *Lucan.* I. 565. a 1. *Reg* XVIII. 28. b *Hom. Il. E.* 333. & *ibi Schol. Martial. de spectac.* 24. c *Liv.* XXX. 21. d *Id.* XXVIII. 38. e *Fest.* v. *Bellona.* f *Dion. Halic.* I. 33.

Digitized by Google

tis) filius [g], *Nuncius* & *Minister Deorum*, & praecipue Jovis fuit: unde *Camillus* apud Romanos est dictus [h], quae vox *ministrum* notat. Hic *Deus sermonis* habebatur [i], (unde lingua ei sacra erat [k]) & inde Deorum superorum & inferorum internuncius [l]: unde *Lystrenses Paulum* Mercurium dicebant, quia is *praeibat in loquendo*, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦν ὁ ἡγούμενος τοῦ λόγου [m]: itaque animas defunctorum ad inferos deducere, loca iis adsignare [n], & rursus, si opus esset, eas inde reducere [o] credebatur, ψυχαγωγὸς [p] & νεκροπομπὸς [q] inde dictus. *Mercatorum* quoque & *lucri* [r], (unde κοινὸς Ἑρμῆς dicitur [s], quia divitias procurat omnibus expetitas; κερδῶος [t] etiam, ἐμπολαῖος & ἀγοραῖος [v]; & hinc etiam mercatores certo ritu praeterita sua mendacia expiabant, & futurorum veniam [x] a Mercurio petebant) *lucri*, inquam,

p. 258.

g *Virg. Aen.* I. 301. h *Plut. Numa p. m.* 64. C. i *Horat. Od.* I. X. 5. k *Schol. Aristoph. Pluto* 1112. l *Claudian. de rapt. Pros.* I. 90. m *Actor.* XIV. 12. n *Horat. Od.* I. X. 15. o *Virg. Aen.* IV. 243. p *Hesych.* q *Lucian. Deor. Dial.* r *Ovid. Fast.* V. 671. s *Lucian. Navigio. p.* 496. *ed. Graev.* t *Id. Timone. p.* 131. v *Poll. Onom.* VII. 2. *fin.* x *Ovid. Fast.* V. 623.

Digitized by Google

inquam, & ex ea ratione *furum* etiam Deus habebatur [y]: unde *Ariſtophani* Τοιχωρύχος dicitur [z], quod *perfoſſorem parietum* diceret *Plautus* [a]: & ab hac lucri cauſſa cum marſupio aliquando pingitur [b]. *Artium* quoque omnium praeſes, & praecipue *muſices*, & lyrae inventor [c]: tum etiam *palaeſtris* [d] & *gymnaſiis*, *aſtronomiae* [e], *poëticae*, (unde poëtae viri *Mercuriales* dicuntur *f*) aliisque, ut dixi, artibus praeſidebat, unde Λόγιος Ἑρμῆς dicitur [g]; ita ut plane eſſet negotioſiſſimus [h]. *Pingebatur* ut juvenis formoſus petaſo & talaribus aureis alatis inſignis [i]; *caduceum* ſive virgam manu tenens [k], cui duo ſerpentes erant circumvoluti; quia praeconis etiam fungebatur munere, & pacis auctor erat, cujus ſymbolum olim fuit hic caduceus. In triviis & quadriviis ſtatuae quaedam e lapide p. 259.

y *Horat. l. prox. d.* z *Pluto* 1143. a *Pſeud.* IV. II. 23. b *Vid Patin. num. Imp. ex aere med. form. p.* 314. c *Horat. l. d. & Lucian. Deor. Dial. p.* 233. *edit. Graev.* e *Manil.* I. 33. f *Hor. Od.* II. XVII. 29. g *V. Bud. comm. ling. Gr. n. m.* 225. h *Lucian. l. prox. c.* i *Virg. Aen.* IV. 240. k *Ibid.* 242.

Digitized by Google

quadrato in ejus honorem ponebantur ſolo capite exerto, quae *Mercuriales*, & Graecis *Hermae* dicebantur [l], quia ob crebra ejus itinera viarum etiam curam peculiarem gerebat: unde ἐνόδιος, vel, ut alii, ἐυόδιος etiam dicitur [m]. In bibliothecis quoque, quia ſcilicet omnis eruditionis praeſes erat Mercurius, ſtatuae ejus ponebantur mixtae cum ſtatuis Minervae, vel etiam *Herculis*, quae inde *Hermathenae* & *Hermeraclae* dicuntur [n].

p. 260.

De Neptuno, Portumno & Matuta.

§. XI. *Neptunus aquarum Deus* a *nubendo*, hoc eſt, *tegendo* dictus, quia aqua terram *obtegit* [o], Saturni & Opis filius, Jovis frater dicitur; & in ſortitione univerſi *maris imperium*, ut dixi, obtinuit [p]. Hic a plerisque a primis jam temporibus Romae cultus dicitur

l *Nepos Alcibiade* 7. *Juven.* VIII. 53. *Ampliſſ. van der Muelen de die mundi Diſſ.* I. *p.* 143. m *Phurnut. de nat. Deor.* V. 16. [V. Cl. Otto de Diis tutelar. Viar.] n *Cic. ad Att.* I. I. & 9. [V. nummum in tabella p. 255. At Neptuni etymon ego arceſſebam a νίπτω, quod Scaligero jam placuiſſe video. Qui Hebraicam originem mavult, conſulat Voſſii Etymol. & Bocharti Phaleg, ubi plura ejusmodi reperiuntur] o *Varro de L. L.* IV. 10. *Arnob.* III. p *Virg. Aen.* I. 138.

Digitized by Google

dicitur ſub nomine *Conſi* [q], quamquam alii dicant diverſum fuiſſe. *Conſus* autem ille *conſiliorum* Deus fuit [r], cujus ara ſubterranea fuit [s], quia conſilia, ut proſpera ſint, ſecreta eſſe debent: & ipſa vox *Conſus* participium antiquum eſt verbi *condo*, pro quo hodie dicimus *conditus*; unde hodieque *abſconſum* pro *abſconditum* dicimus [t]. Ejus feſtum *Conſualia* dictum celebrabatur maxime ludis *equeſtribus* in Circo; quia Neptuno *equus* ſacer erat, qui eum primum e terra produxiſſe dicebatur [v]: veritas autem hujus rei eſſe videtur, eum primum *equitandi* artem inveniſſe [x]; unde etiam equorum cura [y] ei tribuitur, & p. 261. quadrigarum [z]. *Terrae motuum* etiam cauſſa credebatur; quia mare ſaepe numero terram vehementius concutit, eamque quaſi movere videtur: unde *Ennoſigaeus* [a] & Σεισίχθων [b], hoc eſt, *terram quatiens* dicitur; & hinc

q *Plut. Romul. p. m.* 25. *D. Auſon. Epigr.* 69.
r *Ovid. Faſt.* III. 199. s *Dion Halic.* II. 31. t *V. Voſſ. Etymolog.* v *Virg. Georg.* I. 18. x *Vid. Sophocl. Oed. Colon.* 705.
y *Homer. in hymn.* z *Orph in hymn.* a *Juven.* X. 182. b *Amm. Marc.* XVI. 7. [v. omn. Gell. II. 28.]

Digitized by Google

hinc Trojae muros & fundamenta evertere fingitur a Virgilio *Aen.* 11. *vſ.* 643. Et quia mare ita ſaevum eſt & importunum, hinc in fabulis homines ſaevi *Neptuni filii* dicti ſunt, ut *Buſiris*, *Cyclopes*, *Laeſtrygones* [c]. *Pingebatur* vultu ſenili, ſtans plerumque in curru, a *Tritonibus*, equis marinis, vel delphinibus tracto, tridentem manu gerens [d].

Neptuno adjungi poteſt *Portumnus*, ſive *Portunnus*, *portuum* Deus [e], a quibus denominatur: hic Graece Παλαίμων dicitur *f*. Ejus mater fuit
p. 262. *Matuta*, Graecis Λευκοθέα, quae eadem *Aurora* credita eſt [g], & a matronis Romanis culta fuit [h]; ejusque feſtum *Matralia* eſt dictum [i]. Antea ille *Melicerta*, haec *Ino* dicebatur [k]; qui enim in Deos referebantur, eorum nomina mutari ſolebant: quemadmodum ſic etiam *Leda Nemeſis*, *Circe Marica* fuerunt dictae [l].

§ XII.

c *Phurnut. de Nat. Deor. c.* 22. *f. Gell.* XV. 21. d *Virg. Aen.* I. 142. 149. [& 160.]- e *Ovid. Faſt.* VI. 547. f *id. Metam.* IV. 541. g *Lucret.* V. 655. h *Plut. Quaeſt. Rom.* 15. *p. m.* 267. i *Ovid. Faſt.* VI. 533. k *Ibid.* 494. & 505. l *Lactant. de falſ. relig.* I. 21.

Digitized by Google

§. XII. *Vulcanus ignis & fabrorum Deus.* Dictum enim ajunt quasi *Volicanum* [m], quod ignis quasi per aërem *volitet:* sed verius est a *Tubalcaïno*, qui primus artem fabrilem invenit [n], nomen ejus derivari. *Mulciber* etiam fuit dictus a *mulcendo* [o], hoc est, *molliendo* ferro. Jovis & Junonis, vel, ut alii dicunt, solius Junonis filius fuit [p]: sed ob deformitatem a Jove coelo ejectus, & in *Lemnum* insulam delapsus, ac inde *claudus* factus fuisse fingitur [q]. Vulcani uxor fuit *Maja*, unde quidam mensem *Majum* dictum fuisse volunt; sed *Piso* eam *Majestam* vocari dixit [r]. Officinam suam in Lemno habuisse dicitur, & in insulis *Aeoliis* prope Siciliam [s]; quia in iis insulis montes ardentes sunt, quos hodie etiam vulgo *Vulcanos* vocant. Ejus ministri fuerunt *Cyclopes* [t], quos Gigantes monoculos fuisse

De Vulcano.

p. 263.

m *Serv. ad Virg. Aen.* VIII. 414. *Isidor. Orig.* VIII. *c.* II. n *Genes.* IV. 22. o *Virg. Aen.* VIII. 724. *& ibi Serv. Fest. ea* v. p *Lucian. de sacrif. & forte Hesiod.* Θεογ. 927. *ubi vid. Graev.* q *Lucian. in contempl. init. Hom. Il.* A. 591. r *Macrob. Saturn.* I. 12. [Vide nos ad pag. 252.] s *Juven.* I. 8. *Sed vid. omn. Virg. Aen.* VIII. 416. *seqq.* t *Virg. l. d.* 424.

Digitized by Google

fuisse finxerunt. Per hunc Deum veteres *ignem terrestrem* v maxime significarunt, ut per Vestam *ignem coelestem*, & hinc saepe *Vulcanus* pro ipso *igne*, vel *flamma lucente* ponitur x. Inde etiam Vulcanos quosdam fictiles juxta focum collocare solebant, tanquam daemones ἐπισάτας y. In ejus festo facibus, sive lampadibus decurrebant; &, qui cursu superabatur, *Lampadem* alteri *tradere* debebat: unde vulgata illa phrasis est orta, *lampadem suam alteri tradere* hoc est, *senio, vel alio casu fatigatum munere suo alteri cedere* z.

p. 264

De Apolline & Aesculapio.

§. XIII. *Apollo* dictus est a Graeco verbo ἀπόλλυμι, hoc est, *perdo*; quia radii solis pestilentiae tempore animantibus perniciem adferunt a. Hic enim idem est qui *Sol* *; unde etiam *Phoebus* dicitur a Graeco Φοῖβος, hoc est, *splendidus*. Jovis & Latonae b filius fuit, cum sorore Diana

v *Id. Aen.* v. 662. x *Virg. Ib. Plaut. Amph.* I. 1. 185. y *Eustath. ad Od. p.* 455. z *Lucret.* II. 77. *Schol. Aristoph. ad ranas* 131. a *Hom. Il.* A. 43. * [Vid. nos ad p. 289.] b *Horat. Od.* IV. 6.

Digitized by Google

Diana in insula *Delo* natus [c]; [unde *Delius* hic, illa *Delia* dicta.] ubi templum & oraculum celeberrimum habuit [d]: & ibi sex menses aestivos degere credebatur; ut sex menses hybernos apud *Pataram Lyciae* civitatem, unde *Pataraeus* dicitur [e]. Quatuor praecipue artium inventorem eum & praesidem fecerunt. PRIMO quidem medicinae, & praecipue *botanicae*, sive *herbariae* inventor esse dicebatur, quia solis calor herbas fovet [f]. SECUNDO, *arti sagittariae* praesidebat, quia radii solares sagittis quodammodo comparari possunt, & inde semper arcus ei tribuitur [g]: hinc etiam *Paean* dicitur ἀπὸ τῦ παίειν, *a feriendo* [h]. TERTIO, *musicae* & *poëticae* praeses erat [i]; unde a poëtis maxime invocatur [k], & lyram, vel citharam tenens plerumque pingitur [l]. QUARTO, *artem divinatoriam* exercere cre-

p. 265.

c *Ovid. Metam* VI. 189 *seqq.* [Callim. in Delum: quod negant Ephesii, & hoc sibi honoris vindicant ap. Tacit. Annal. III. 61.] d *Virg. Aen.* IV. 143. e *Serv. ad Virg. l. prox. c.* f *Ovid. Metam.* I. 521. g *Horat. Od.* I. XII. 23. h *Juven.* VI. 172. i *Ovid. Metam.* I. 518. k *Id. Amor.* I. XV. 35. l *Horat. Od.* I. 21.

Digitized by Google

credebatur, unde *Augur* [m] vocatur, & Graece πρόόψιος [n], quasi *praesagum* dicas; λοξίας etiam ἀπὸ τῆς λοξῆς, hoc est, *obliquo* [o], quia *obliqua*, sive *dubia* responsa consulentibus dabat; cum sacerdotes scilicet ejus conjecturas suas pro oraculis credulis venditarent. Romanis post Augustum etiam Apollo *Actius* in memoriam victoriae *Actiacae* fuit cultus [p]. Plurima autem per totum terrarum orbem oracula ei tribuuntur, quorum omnium praecipuum fuit oraculum *Delphicum* [q]: imo etiam hominibus quibusdam divinandi artem largiri credebatur [r]. *Pingebatur* Apollo specie imberbis juvenis, promissis capillis [s], (unde Latinis *intonsus*, Graecis Ἀκερσεκόμης [t] est dictus) dextra arcum & sagittas, laeva citharam, vel lyram tenens [v], quia coeli temperiem & intemperiem regit [x]. Coronatur *lauro*, quae

p. 266.

m *Id. Od.* I. XI. 32. n *Pausan. Att.* 32. o *Herod.* IV. 163. p *Propert.* IV. VI. 67. q *Juven.* VI. 555. r *Virg. Aen.* III. 251. [at hic Harpyia loquitur. Potius citasset Aen. II. 247. & ibi Serv.] & XII. 391. s *Tibull.* I. IV. 37. t *Hom. Il.* Υ. 39. v *Horat. Od.* I. 21. x *Macrob. Saturn.* I. 17.

Digitized by Google

quae arbor ei sacra fuit [y]; unde, qui divinare volebant, *laurum* comedebant [z]; & hinc etiam poëtae lauro coronantur. Aves ei sacrae erant *accipiter* [a] & *corvus* [b].

Apollinis filius fuit *Aesculapius*, qui peculiariter magis *medicinae* praeerat [c]. Hic fingitur arte sua mortuos in vitam revocasse, & propterea a Jove irato fatorum ordinem ita turbari, fulmine percussus fuisse [d]. Colebatur olim praecipue *Epidauri* in Graecia forma serpentis, vel baculo innixus, cui serpens circumvolutus erat. Unde oraculi jussu Romam arcessitus fuit [e]; ubi templum ei in insula Tiberina exstructum est. Sed merentur videri de cultu Aesculapii & Serpentis ejus Viri Celeberr. *Mich. Rossallus*, qui locum *Joannis Apoc.* II. 13. de hujus Dei cultu explicat; & *Theod. Hasaeus in Bibl. Hist. Phil. Classis* III. *Fasc.* I. *Pingebatur* vultu senili, barba promissa, (unde jo- p. 267.

y *V. Claud. de rapt. Pros.* II. 109. *Ovid. Met.* I. 558. z *Tibull.* II. v. 63. a *Homer. Od.* o. 525. b *Aelian. de animal.* I. 47. *seq.* VII. 18. c *Virg. Aen.* VII. 772. d *Id. d. l.* e *Ovid. Metam.* XV. 622. *seqq.*

Digitized by Google

cus *Dionysii Syracusarum* tyranni, dum barbam auream statuae ejus abraderet, dicentis, *Non convenire, filium esse barbatum, dum pater imberbis esset* f) pallio indutus & baculum manu tenens. Immolabatur ei *Gallus*. Solebant etiam in ejus fano cubare aegroti, ut per somnium de remedio monerentur g.

DE DIIS SELECTIS.

Dii Selecti fuerunt octo: *Janus, Saturnus, Rhea, Genius, Pluto, Bacchus, Sol* & *Luna*.

De Jano. §. XIV. *Janus anni Deus* h (nam eo nomine etiam *Solem* intellexerunt i; unde *Matutinus pater* dici videtur apud Horatium *serm.* II. VI. *vs.* 20.) dictus fuit ab *eundo* k, quasi *Eamus*; quia annus, sive tempus semper *it*, vel *procedit*; vel, quia cum *Horis* foribus coeli, per quas *itur* & *reditur*, praeesse dicebatur l: hinc etiam

p. 268.

f *Val. Max.* I. I. *ex.* 3. [Cic. III. Nat. D. 34.] g *Plaut. Curcul.* II. I. *Aristoph. Pluto* 662. *&c.* h *Ovid. Fast.* I. 65. i *Macrob. Saturn.* I. 17. k *Cic. de N. D.* II. 27. l *Ovid. d. l.* 125.

Digitized by Google

am *foribus* in terra praeeſt, quae ab eo *januae* dicuntur: & propterea quoque *Januarius* menſis, qui annum aperit, de *Jano* ita eſt dictus [m]; ejusque prima die felicem anni ſucceſſum ſibi mutuo optabant Romani [n], & munuſcula mittebant [o], quae *ſtrenae* [p] dicuntur. Hic primus homines ſacrorum ritus docuiſſe dicitur; & inde in omnibus ſacris primus invocabatur [q]: vel forte, ut Ovidius refert, hoc fiebat, ut per eum quaſi janitorem ad reliquos Deos aditus eſſet [r]. Quia autem antiquiſſimus Deorum erat [s], hinc peculiariter *Pater* dicebatur [t], (& in formulis precum plerumque primus nominari ſolebat [v]) licet id cognomen aliorum etiam Deorum eſſet. Revera autem antiquiſſimus quidam Italiae Rex fuiſſe videtur (nam Graecis quidem hoc numen incognitum fuit [x]) qui *vini* uſum Ita- p. 269.

S 2 los

m *Varr. L. L.* v. 4. n *Ovid.* 1. *Faſt.* 175. o *Suet. Aug.* 57. *Tib.* 34. *Cajo* 42. p *Vid. Feſt. hac* v. q *Cic. de N. D.* 11. 27. *Martial.* x. *Epigr.* 28. *Macrob. Saturn.* 1. 9. r *Ovid. Faſt.* 1. 173. s *Juven.* vi. 393. t *Horat. Epiſt.* 1. xvi. 59. v *Cato de R. R.* n. 133. x *Ovid. Faſt.* 1. 90. *Athen. Deipnos.* xv.

Digitized by Google

los primum docuit; unde ab Hebraeo יין *Jajin* quae vox *vinum* notat, nomen ejus potius deducas: & hinc idem fuerit cum *Noacho*, cui revera vini inventio debetur: eadem de causa *Oenotrius* quoque est dictus, quod Graecum οἶνος *vinum* significet: & facit, quod Oenotrius septemdecim aetatibus, ante bellum Trojanum regnasse dicitur [z], quod fere in Noachi aetatem incidit. Templum ei primum exstruxit Romulus, postquam pacem cum Sabinis fecisset [a], in quo templo * statua ejus erat *bifrons*, vel ad unionem duorum populorum notandam; vel, quia omnis janua duas frontes habet [b]; vel, quia Noachus primum & secundum orbem habitavit [c]; vel denique, quia tempus praeterita & futura respicit: digitis ita figuratis, ut trecentorum sexaginta
p. 270. quinque dierum nota per significationem anni, temporis & aevi Deum indicaret [d]. Aliquando etiam *Quadrifrons* [e] pingitur, ut *quatuor* anni partes

z *Pomp. Sabin. ad Virg. Aen.* 1. 532. a *Serv. ad Aen.* 1. 291. * [Hinc totus etiam vicus in urbe Roma dictus fuit *Janus*. Gronov. ad *Cic.* 11. *Offic. fin.*] b *Ovid. Fast.* 1. 135. c *Arnob. adv. gent.* VI. d *Plin. H. N.* XXXIV. 7. e *Macrob.* 1. 9.

Digitized by Google

tes significentur. *Clavem* & *virgam* manu tenet, quia janitor coeli est *e*. *Patulcius* & *Clusius* nominatur, quia ejus templum bello indicto patebat *f*, pace facta claudebatur *g*: quod intra annos 724. ter tantum Romae accidit. Non tamen putandum est, semper bellum ipso actu extitisse; sed bellum esse credebant veteres, cum firma pax facta non esset, licet re ipsa bellum non exerceretur.

§. XV. *Saturnus* (per quem *universam mundi naturam* intellexisse veteres auctor est *Dionysius Halicarnassensis L.* 1. *c.* 38.) temporis in genere Deus, ita dictus fuit a *satu* *h*, quia homines primum *serere* docuit; Graecis autem χρόνος dictus est, quasi Χρόιος * (quae vox *tempus* notat; antiquissimi enim Graeci literas adspiratas ignorabant) quia auctor est *temporum* *i*. Hic Coeli & Terrae, sive Vestae Majoris filius fuit; & foedere cum fratre suo majore *Titano* facto, liberos *De Saturno.* p. 271.

S 3

e *Ovid. Fast.* 1. 99. *f* *lb.* 129. *Virg. Aen.* VII. 607. *g* *Horat. Od.* IV. XV. 9. *h* *Varro de L. L.* IV. 10. * [Cic. II. Nat. D. 25. ubi simul Saturnum dictum ait, quod *saturetur* annis.] *i* *Macr. Sat.* 1. 8.

Digitized by Google

beros suos se devoraturum esse promisit; quod etiam fecit, donec pro Jove & reliquis lapis ei obtruderetur *k*. Postea a filio Jove regno pulsus ad Janum, qui parti Italiae imperabat, confugit; & ibi *latuit*, unde ea regio *Latium* est dicta *l*. Et ipsum Dei nomen verius est ab Hebraeo סתר *Satar*, quod *latere* significat; unde primum parentem nostrum *Adamum* per eum significatum fuisse putant *m*, quia pudore nuditatis suae *latuerit* coram DOMINO *n*: alii Noachum per eum adumbratum putant, quia ille diu in Arca *latuit*. Hinc etiam in nummis Romanorum navis (qua scilicet in Italiam advectus dicebatur) & Janus bifrons conspicitur *o*. A Jano in regni societatem adscitus homines agrestes ad cultum humaniorem traduxit; unde sub eo *aurea aetas* fuisse perhibebatur *p*. *Pingebatur* Saturnus ut senex decrepitus, quia nihil

p. 272.

k *Vid. Apollodor. Biblioth.* I. l *Ovid. Fast.* I. 237. *Virg. Aen.* VIII. 319. m *Fr. Junius not. ad Tertull de spectac.* 8. *Voss. Idol.* I. 8. & 18. n *Genes.* III. 10. o *Ovid. Fast.* I. 239. *Lactant. de falsa rel.* I 13. p *Virg. Aen.* VIII 324. *Ovid. Metam.* I. & *seqq. Tibull. l.* III. 35.

Digitized by Google

hil eſt tempore antiquius [q]; falcem manu tenens, quia tempus omnia deſecat; vel etiam aliquando anguem caudam ſibi mordentem; qua re ſignificabatur, tempus ſe ipſum quaſi conſumere; aliquando denique infantem devorans, qua re etiam *tempus edax rerum* denotabatur [r]. In templo Saturni Romae erat *Aerarium* [s], in quo praeter pecuniam publicam, etiam monumenta publica, & ſigna militaria adſervabantur: quia nempe regnante Saturno inviolata fides & juſtitia obtinuiſſe credebatur [t]. Feſtum *Saturnalia* dictum in ejus honorem celebrabatur menſe Decembri [v] per quinque, vel ſeptem dies (varie enim traditur) maxima laetitia, conviviis agitandis, muneribus paſſim mittendis, & feriis agendis [x]: imo omnis civitas feriata publico edicto conferre ſe in montem Aventinum, ac ruſticari quodammodo ſolita

p. 273.

q *Ovid. Faſt.* 1. 234. r *Id. Metam.* XV. 234. s *Suet. Claud.* 24. t *Plut. Quaeſt. R. p. m.* 275. *ſive num.* 41. v *Mummius vetus poëta apud Macrob. Saturn.* 1. 10. x *Accius ap Priſcian.* v. [de origine Saturnalium diſſeritur in Hiſtor. Acad. Litt. Par. T. 1. p. 78. ſeqq.]

Digitized by Google

fuit [x]. Tum quoque servis, ut cum dominis luderent, & jocarentur, concedebatur [y]: iisque ad mensam accumbentibus domini ministrabant [z]; ut ita aurea aetas significaretur, qua omnes homines ejusdem conditionis fuerunt. *Gladiatores* quoque in ejus honorem depugnabant, quia Saturnus sanguine humano placari credebatur; saevus enim & terrestris Deus fuit habitus [a]; imo olim humanae victimae ei immolabantur [b]: quod apud Italos primum abolevit *Hercules*, hominum simulacris straminеis substitutis, quae Ἀργεῖοι vocabant [c]. Sacra ei fiebant capite aperto secus ac reliquis Diis [d]: nempe, quia tempus omnia aperit [e].

De Rhea. p. 274. §. XVI. *Rhea*, qua (ne cum Vesta confundatur) *tellus habitata* significatur, Coeli filia, Saturni uxor &

x *Porcius Latro declam. in Catil.* 17. *p.* 158. *ed. Wasse. Senec. ep.* 18. y *Horat. Serm.* II. VII 4. z *Auson. de feriis Rom.* 16. a *Plut. Quaest. Rom.* II. *sive p. m.* 266. & 24. *sive p.* 272. *Auson. d. l.* v. 35. b *Ovid. Fast.* v. 627. c *Fest. V. Argeos.* [latius exsequitur in v. *Sexagenarios.*] d *Macrob. Sat.* I 10. *Serv. Aen.* III. 407. e *Plut. Q. R.* 12. *sive p. m.* 260.

Digitized by Google

& soror fuit. Haec etiam *Ops* dicta est, quia terrae munera *opem* omnibus ferunt [g], (sed dissentit Varro *de L. L.* IV. *c.* 10) & festum ejus *Opalia* [h]. *Magna mater* [i], quia tellus tanquam *mater* omnia animantia nutrit; *Mater Deorum* [k], quia Saturni, a quo omnes fere Dii progeniti sunt, uxor fuit: & inde etiam *Domina* [l] saepe dicitur [m]. *Cybele* [n], *Berecynthia* [o], (vel *Berecyntia* potius [p]) & *Idaea mater* vocabatur [q] a montibus *Phrygiae*, ubi praecipue colebatur: vel etiam *Cybele* vocata fuit a *cubo*, quae figura omnium maxime stabilis est, sicut inter elementa, quae vulgo vocant, terra: imo *Cybebe* saepe dicitur: & ubicunque apud poëtas *Cybelle*, aut *Cybele* media longa legitur rescribendum esse *Cybebe* voluit *Gudius ad Phaedr. L.* III. *F.* 20. *r.* Bello Punico II. monitu li- p. 275.

S 5 brorum

g *Vid. Fest. V. Opis.* h *Varr. L. L.* v. 3. *Fest.* i *Varro ap. August. de Civ. Dei* VII. 24. k *Virg. Aen.* VI. 784. l *Virg. Aen.* III. 113. m *Catull. Attin.* v. 13. *&* 91. *Virg. Aen.* III. 113. n *Strabo* XII. 567. o *Virg. Aen.* VI. 784. p *Serv. ad Aen.* IX. 82. q *Lucret.* II. 611. r *Vid. & Graev. ad Lucian. T.* II. *p.* 895. *Broukh. ad Prop.* III. 15. 35. *Voss. de Idol.* II. 52.

Digitized by Google

brorum *Sibyllinorum Peſſinunte* in Aſia, ubi ſub forma lapidis colebatur, Romam arceſſita fuit [s]. *Pingebatur* Rhea, ſive Cybele matronali habitu coronam *turritam* geſtans, quia tellus urbes cum ſuis *turribus* ſuſtinet; *clavem* tenens, quia hyeme velut *clauſa* tellus vere *recluditur*; currui inſidens a *leonibus* tracto [t], quia materna benignitate omnia, etiam ferociſſima, miteſcunt; veſte picta induitur, ob flores & animalia, quibus terra quaſi eſt veſtita. *Feſtum* ejus *Megaleſia* dictum celebrabatur menſe Aprili ludis praecipue ſcenicis. Ejus ſacra peragebantur a ſacerdotibus, qui *Galli* dicebantur a quodam Phrygiae fluvio ita dicto [v]; iisque praeerat *Archigallus*. Hi in furorem acti [x] vaticinabantur; & ſe ipſos caſtrabant [y] ad imitationem Atyos cujusdam, quem cum Cybele adamaſſet, eumque amore nymphae *Sangaritidis* irretitum inveniſſet, in furorem egerat, ita ut ipſe ſibi genitalia p. 276. ferro

s *Liv.* XXIX. 14. *Ovid Faſt.* IV. 247. *ſeqq.* t *Ovid. ib.* 215. v *Ibid.* 361. x *Lucan* I. 561. y *Juven.* VI. 513. *Ovid. in Ibin* 453.

Digitized by Google

ferro demeteret. In ejus sacris *tympana* & *cymbala* adhibebantur, quia Rhea his instrumentis adhibitis Saturnum prohibuerat, ne Jovis vagitum, dum eum pareret, exaudire posset [z]. Immolabatur ei bos [a], vel *porca foeta* [b], ut terrae *foecunditas* significaretur. Arbor vero ei sacra erat *pinus*, in quam quoque Atyn mutatum fuisse fabulabantur [c].

§. XVII. *Genius* dicebatur *Naturae Deus*, qui omnium rerum *gignendarum* vim habebat. Dictus est ab antiquo verbo *geno* (qua voce utitur aliquando *Lucretius*, ut, exempli gratia, *l.* 1. *vs.* 130.) pro *gigno*; vel, quia curat ut *gignamur*; vel, quia nos *genitos* suscipit, ac tuetur [d]: credebant enim veteres, unicuique homini [e], & etiam loco [f] suum adesse Genium: *De Genio, Penatibus & Laribus.*

z *Id. Fast.* IV. 207. a *Ibid.* 630. *seqq.* [at vs. 336. Cybelae ait Romae *sine labe juvencam Mactatam. operum conjugiique rudem*: nisi id honori Claudiae virginis tributum fuit. Ceterum de *Taurobolio* v. Memor. Acad. Litt. Paris. T. IV. vel III. verius, p. III. sqq. b *Horat. Epist.* II. 1. 143. c *Ovid. Metam.* X. 104. d *V. Censorin. de die natali c.* 3. *Fest.* v. *Genium.* e *Actor.* XII. 15. *Horat. Epist.* II. 2. 187. f *Virg. Aen.* VII. 136. *Menand p.* 260. v. 558. *ed. Cl. Clerici.*

Digitized by Google

nium; cujus munus esset hominem istum, vel locum assidue tueri, eique
p. 277. praesidere: unde ab *Apulejo* [g] dicitur *singularis praefectus, domesticus speculator, individuus arbiter, inseparabilis testis, malorum improbator, bonorum probator*, &c. * Et hinc phrases sunt ortae, *defraudare Genium suum*, hoc est, *negare naturae, quod appetit* [h]; cui contrarium est, *indulgere Genio* [i]. Cum igitur aliquem enixe obtestari vellent, *per Genium ejus* orabant [k]. Sic etiam quisque *jurabat per Genium suum*, servi per *Genium heri*, omnes autem Romani post perditam libertatem per *Genium Principis*; fustuarii poena [l] in pejerantes constituta: mulieres vero & ancillae per *Junonem suam* [m], vel *Genium herae suae* [n] jurabant. Plerique autem duos Genios, alterum bonum [o], alterum malum hominibus adesse

[g] *De Deo Socratis.* * [Censorinus de D. N. c. 3. *Eundem*, inquit, *esse* Genium & Larem, *multi veteres memoriae prodiderunt.* V. ibi Lindenbr. & nos in *synonymis.*] [h] *Terent. Phorm.* I. 5. I. [i] *Persius S. V.* 151. [k] *Horat. Epist.* I. VII. 94. [l] *l.* 13. §. *ult. ff. de jurej.* [m] *Petron.* 25. *Tibull.* IV. XIII. V. 15. [n] *Juven.* II. 98. [o] *Serv. ad Virg. Aen.* VI. 747.

Digitized by Google

adesse credebant [p]; quorum ille homines ad bonum, hic ad malum impelleret: & hi sunt, qui in monumentis sepulchrorum *Dii Manes* vocantur [q]. Colebatur saepe Genius sub forma serpentis [r]; & aliquando juvenili, aliquando rursus senili forma effingebatur. Sacra ei fiebant natali potissimum cujusque die [s] floribus & vino [t], & unguentis [v], & ture [x], quia incongruum videbatur, eum sanguine placare, qui vitae auctor erat: aliquando tamen etiam porcum ei immolabant [y], nisi hic ad convivium potius fuerit. Graeci Δαίμονα *bonum Genium* vocant: & ita in conviviis ultimum poculum, quod in ejus honorem sumebatur, dicebatur Ἀγαθοῦ δαίμονος [z]. p. 278.

Geniis affines fuerunt *Penates* & *Lares:* ita enim dicebantur Dii, qui prae aliis eligebantur pro lubitu, vel ex Diis magnis, vel ex Majoribus de-

p *V. Plutarch. Brute p. m.* 1000. q *V. Sanct. Minervam p. m.* 611. & *ibi Cl. Perizon.* r *Virg. Aen.* v. 95. s *Pers. Sat.* II 3. t *Horat. Epist.* II. 1. 144. v *Tibull.* II. 2. v. 5. x *Ib.* IV. 2. v. 9. y *Id. Od.* III. 17. z *Vid. Aelian. V. H.* I 20. [& Rittus Conviv. *Alkem.* & *Schelling.*]

Digitized by Google

defunctis [a], vel ex aliis Heroibus [b], (quemadmodum *Alexander Severus* Imperator etiam *Abrahamum*, *Christum*, & *Orpheum* in larario suo coluisse legitur) ut uni alicui regioni, urbi, (unde πολιοῦχοι θεοὶ [c] Graecis dicuntur) aut familiae praeessent. Dicti sunt *Penates* [d], quia in *penitissima* sive *intima* aedium parte, ubi *penus* adservabatur, colebantur; unde etiam *penetrales* [e] fuerunt dicti, & sacraria eorum *penetralia f. Lares* vero dicuntur ab Etrusca voce *Lar*, quae *Principem* [g], sive *Praesidem*, τὸν προστάτην, notat: inter quos & *Penates* haec differentia fuisse videtur, quod *Lares* proprie dicuntur, qui uni alicui familiae [h], *Penates*, qui urbi cuidam vel Reipublicae praesunt; (qui etiam *Publici* vocantur, & Romae in Capitolio colebantur [i]) licet saepe hae voces confundantur. Erant autem Lares haereditarii familiis

p. 279.

a *Serv. ad Aen.* VI. v. 152. b *Vid. Lamprid. Alex. Sev.* 29. c *Poll. Onom.* I. 1. 24. d *Cic. de N. D.* II. 27. e *Senec. Theb.* 340. f *Fest. hac V.* g *Vid. Liv.* IV. 9. 11. 17. h *Juven.* XII. 89. i *Liv.* III. 17.

Digitized by Google

liis, unde *patrii* dicuntur Virgilio *k*, Graecis vero θεοὶ πατρῷοι, γενέθλιοι, κτήσιοι, μύχιοι, ἕρκιοι *l* & quisque domi suae in *larario m*, vel aedicula quadam sacra *n*, parvas eorum imagunculas habebat cereas *o*, canina pelle vestitas, & *canem* juxta se habentes *p*, qui *aedium custos* habetur. Ante eas imagines ignem perpetuum alebant; & quia in *atriis* aedium fere erant locatae, ipsa *atria* inde denominari potuerunt *q*, quod ex fumo *atra* fierent: & majorum imagines, quae in atriis servabantur, *fumosae* inde dictae videntur apud Juvenalem VIII. *vs.* 8. Hasce imagines floribus & sertis exornabant *r*, quae diebus festis renovabantur *s*. Et quisque quidem in aedibus suis talia sacraria habebat *t*, ubi sacra haereditaria colebant: sed maxime tamen Proceres, quemadmodum simile quid hodie apud Pontificios obtinet *v*. Offerebant p. 280.

k *Aen.* IV. 599. l *Dion. Halic.* I. 67. m *Lamprid. d. l.* n *Juven.* VIII. v. 110. o *Juven.* XII. 89. p *Ovid. Fast.* V. 137. *seqq.* q *Isid. Orig.* XV. 3. r *Plaut. Aulul. Prol.* 24. *&* II. VIII. 15. s *Juven. d. l.* t *V. Cic. Verr.* VI. 2. *seqq. & omn. not. ad Petron.* 29. *p.* 108. *ed. Cl. Burm.* v *V. Cic. Famil.* XIII. 2. *& ibi Manut.*

Digitized by Google

bant laribus frugum primitias, & porcum iis immolabant [x]. Peregre autem abeuntes, vel inde redeuntes
p. 281. Deos Penates salutabant [y]. *Compita* etiam Laribus erant sacra; & in eorum honorem festum *Compitalia* dictum celebrabatur [z]. Denique *Penates* & *Lares*, qui *aedibus* praesunt, saepe pro *ipsis aedibus* ponuntur [a]; & etiam *Lar* singulari numero pro *interiore parte* domus [b]. *Mater Larium* dicebatur *Lara*, vel *Larunda* [c]: vel etiam *Mania*; nisi haec forte eorum avia fuit [d].

De Plutone, & Proserpina, sive Hecate.

§. XVIII. Quae de Inferis narrantur, sapientiores veterum pro fabulis habuere [e]; licet tamen animae immortalitatem minime negarent. Veruntamen nobis ea paucis explicanda veniunt. *Pluto* itaque *inferorum Deus*,

x *Horat. Od.* III. XXIII. 3. y *Terent. Phorm.* II. I. 81. *Plaut. Merc. A. V. S.* II. v 24. z *Ovid. Fast.* v. 140. a *Virg. Aen.* VIII. 123. [Ovid. I. Trist. IV. 81. & IX. 40.] b *Ovid. Fast.* I. 136. [vid. Pignor. de Serv. p. 452.] c *Auson. Technop. p. m.* 480. *Lactant. de falsa rel.* I. 20. d *Varro de L. L.* VIII. 38. *Fest. vel Paulus potius*, v *Maniae.* e *Horat. Serm.* I. IV. 16. *Cic. pro Cluent.* 61. *& Tusc. Quaest.* I. 5. *seqq.* [v. Histor. Acad. Litt. Paris. T. II.]

Digitized by Google

us, Saturni etiam filius, dictus est ἀπὸ τῦ πλάτυς, hoc est, a *divitiis*; quia *divitiae* in inferioribus terrae partibus latent, unde Latinis etiam *Dis* dicitur *f*. *Orcus* etiam dictus est ab *urgendo* *g*, quia omnes ad mortem *urget*; vel potius ab Hebraica [Chaldaea potius] voce אֶרְקָא, hoc est, *terra* *h*: licet vox *Orcus* pro ipsa *habitatione defunctorum* *i* saepius sumatur. Saturni, ut dixi, & Opis filius fuit; & in sortitione universi *inferos* obtinuisse *k*, ac plenum in defunctos imperium exercere credebatur: unde *Jupiter infernus* & *Stygius* dicitur *l* a *Styge* palude infernali: quemadmodum uxor ejus *Proserpina Juno Profunda* *m*, & *Infera*. *Jupiter* etiam *Magicus*, ut quidam legunt apud Virgilium *in Ceiri vs.* 374. *Pingebatur* Pluto solio insidens, torvo vultu *n*, sceptro & corona ex ebeno insignis; p. 282.

T cla-

f *Virg. Aen.* VI. 269. *Cic. de N. D.* II. 26.
g *Cic. in Verrem* IV. 50. *Fest. V. Orcus.* [Conveniunt Graeca verba ὄρκος *arceo, coërceo*, & ὄρκυς *includo*, unde ὄρκος, ὄρκανη, & ὀρκάνη *septum, claustrum.*] h *Jerem.* X. 11. *Voss. Etymol.* i *Virg. Aen.* VI. 273. k *Juven.* XIII. 49. l *Senec. Herc. Fur.* 47. *Virg. Aen.* VI. 252. m *Claud. de rapt. Pros.* I. 2. *Stat. Sylv.* II. 1. 147. n *Claud. d. l.* 80.

Digitized by Google

clavem etiam habens, quia inferorum custodiam gerit [o]. *Victima* ejus fuit *taurus* [*niger.*] [p].

Plutonis ergo uxor *Proserpina* [q] Jovis & Cereris filia, quam ex Sicilia rapuisse dicitur : Cereris tamen
p. 283. precibus effectum fuisse fingunt, ut sex mensibus apud maritum in inferis, sex reliquis apud matrem in coelis degeret [r]: qua re significabatur, semen hyeme terra latens aestate prorumpere; per hanc enim Deam *foecunditatem terrae*, vel forte ipsum semen [s] notabant. Eadem *Libera* est dicta [t], & *Baccho* socia jungitur ap. *Claudian. de rapt. Pros. L.* I. v. 16. Haec etiam in mortuos imperium habere [v], & morti proximos tondere credebatur, antequam mori possent [x]. Eadem etiam *Hecate* [y] dicitur, & tum saepe cum Diana & Luna confunditur [z]; ac fingitur triplici capite, equi scilicet [a], canis ac hominis; quia vim

o *Pausan. Eliac. pr.* 20. p *Virg. Aen.* VI. 253. q *Juven.* XIII. 50. r *Ovid. Metam.* V. 566. s *Cic. de N. D.* II. 26. t *Cic. Verr.* IV. 48. [Tac. Ann. II. 49.] v *Tibull.* III. *El.* V. 5. *Hor. Serm.* II. v. *ult.* x *Virg. Aen.* IV. 699. y *Ibid.* VI. 247. z *Vid. Horat. Od.* III. 22. a *Virg. Aen.* IV. 512.

Digitized by Google

vim ſuam tribus locis exerit, in coelo nempe, in terris, & apud inferos. *Veneficiis* etiam praeeſſe credebatur [b]; quia Lunam in herbas, quibus veneficia exercebant, deſpumare [c], atque ita vim quandam magicam iis addere putabant. *Triviis* etiam praeerat, & in iis colebatur [d]; ac inde *Trivia*, Graecis [e] τριοδίτις, τρίμορφος, τριπρόσωπος, dicitur [f]. Et Athenis in triviis ditiores certo tempore coenam Hecatae apponebant a pauperibus diripiendam [g]. *Immolabatur* ei vacca ſterilis [h]; vel etiam canis [i]; quia canum ululatu ſpectra, quae immittere credebatur Hecate, fugari credebant. [Quod triplex munus his verſiculis ingenioſe comprehenditur:

„ Terret luſtrat agit Proſerpina
„ Luna Diana
„ Ima ſuprema feras ſceptro fulgo-
„ re ſagitta.]

p. 284.

Reliqua inferorum numina, quod non ita multum ad inſtitutum noſtrum faciunt,

T 2

b *Horat. Serm.* I. VIII. 33. c *Lucan.* VI. 505. d *Vid. Virg. Aen.* IV. 609. e *Athen.* VII. *Deipnos.* f *Catull. carm.* 35. g *Ariſtoph. Plut.* V. 594. *ſeqq. & ibi Schol.* h *Virg. Aen.* VI. 251. i *Ovid. Faſt.* I, 389.

Digitized by Google

faciunt, silentio transibimus: nisi quod paucis verbis de *Parcis* & *Furiis* monendum est.

Parcae juxta plurimos, & magni quidem nominis Grammaticos veteres, ita dictae sunt κατ' ἀντίφρασιν, quod *nemini parcant* [k]: sed cum ea sit merum inscitiae asylum, verius cum *Vossio* & *Jul. Caes. Scaligero* [l] dicas, a *parcendo* esse dictas, quia *parcant*: una
p. 285. enim tantum dicitur filum vitae incidere; duae vero, altera vitam dare, altera vitam continuare: nisi a *partiendo* dictas velis, quod sortem hominibus *partiantur*, quemadmodum Graecis ἀπο τῦ μείρειν Μοῖραι dicuntur. Fuerunt autem tres sorores, Jovis & *Themidis* [m], vel etiam solius *Noctis* [n] filiae: *Clotho* dicta a verbo κλώθω, *neo*; quia stamen ducit, eaque homines in vitam vocare credebatur: *Lachesis* a λαγχάνω [o], *sortior*; quia humanae vitae *sortem* praefinit: & *Atropos* dicta a verbo τρέπω, *verto*, & ab α privativo; quod scilicet *verti*, sive *flecti* nequiret,

k *Isidor.* VIII. 11. l *Poëtic.* III. 90. m *Hesiod. Θεογ.* 904. n *Ibid.* 217. o *Aor.* 2. ἔλαχον.

Digitized by Google

quiret, eaque filum vitae incidere dicebatur.

Furiae, sive *Dirae* itidem tres fuere, *Eumenides* etiam & *Erinnyes* dictae. Nomina earum fuerunt *Alecto*, *Tisiphone* & *Megaera*. Iisque nihil aliud significabatur, quam impios sceleratosque continuis & surdis conscientiae flagellis caedi [p]; quemadmodum elegantissime id deducit Cicero *pro Roscio Amerino c.* 24. [De *Parcis* ac *Furiis* disseritur in Memor. Ac. Litt. Par. T. VII. p. 21. & 51.]

§. XIX. *Bacchus*, sive *Liber*, *vini Deus*, Jovis & *Semeles* filius, sed miro modo natus, ut apud Mythographos late videri potest [q]. Dicitur ab Hebraeo verbo *Bacchah*, quod *ejulare* notat: quia illud in sacris ejus usitatum erat. *Bochartus* [r] vero dictum fuisse vult quasi *Bar-Chus*, hoc est, *Chusi filius*; unde eundem *Nimrothum* fuisse putat [s]. *Liber* autem, p. 286. *De Baccho, ejusque comitibus.*

T 3 &

p *Juv.* XIII. 195. [Baccho *Moses* expressum autumant Huetius & Dacerius; at Neutonus in Chronol. *Sesostrin.* De *nutricibus* Bacchi lege *Hist. Acad. Litt. Paris.* T. III. p. 52.] q *Vid. & Ovid Metam.* III. 310. r *Phaleg.* I. 2. s *Vid. Ampliss. vander Muelen de die mundi Diss.* II. p. 526.

Digitized by Google

& *Liber Pater* Latinis dicitur [t], quia vinum homines curis *liberat* [v]: vel κατ' ἐξοχὴν *Jovis liber*, hoc est, *filius:* vel denique melius a Gr. λείβω, *libo*, *stillo* [x]. *Dionysus* dicitur a Διὸς, hoc est, *Jovis* (Iubaudi *filius* [y]) & *Nysa* insula, in qua educatus dicitur. *Lenaeus* [z], ἀπὸ τῶν ληνῶν, quod *torcularia* scilicet vino ex uvis exprimendo invenisset [a]. *Pingebatur* Bacchus fere puer, quia vinum immodice sumptum sapientiam hominibus aufert; p. 287. vel etiam adolescens comatus [b], formosus & nudus, quae omnia vini naturam notant: *cornutus* etiam plerumque fingitur, quia vinum homines ad *audaciam* impellit [c], cujus symbolum sunt *cornua* *: vel, quia prisci mortales cornibus boum bibebant [d]: *hedera* coronabatur [e], quia

t *Macrob. Saturn.* I. 19. v *Horat. Od.* II. II. 17. & *Epist.* I. 5. 16. x *V. Cl. Perizon. ad Sanct. Min. p. m.* 569. y *Lucian. in Deor. Dial.* z *Tibull.* III. 6. v. 38. a *Serv. ad Virg. Georg.* II. 4. & *clarius ad Aen.* IV. 214. b *Tibull.* I. IV. 37. *Senec. Oed.* 404. & *Hippol.* I. 751. c *Ovid. Art. Am.* I. 239. *Horat. Od.* III. 21. 15. *seqq.* * [v. Burm. ad Petron. c. 39] d *Vid. Voss. de Idol.* III. 71. e *Ovid. Fast.* III. 767.

Digitized by Google

quia ea planta ebrietatem arcere credebatur: *thyrsum* manu gestat, hoc est, *hastam hedera f*, vel *pampinis circumvolutam*; quam *gravem* vocat Horatius *g*, quia magnam potestatem ea exercere credebatur; quemadmodum etiam dicebant, eum universum Orientem domuisse *h*: & hinc *thyrsus* aptissima translatione pro *quovis stimulo*, vel *impetu* ponitur *i*. *Currus* ejus a tigribus *k*, aliquando vero a leonibus, vel lyncibus trahebatur; vel, quia vinum ferocissimos quosque domat *l*; vel, quia homines feroces p. 288. reddit.

Comites Bacchi erant *Nymphae*, *Satyri m* & *Silenus n*, qui ejus praeceptor fuisse dicebatur: tum mulieres ebriae & furentes, quae *Bacchae o*, & *Maenades* ἀπὸ τῆς μαίνεσθαι, hoc est, a *furendo* dicuntur: ut etiam *Thyades p*, a θύω, *impetu feror*, *ruo*. Sacra ejus *Bacchanalia*, quae etiam *Dionysia* & *Orgia* vocantur, Romae

f *Id. Metam.* III. 667. g *Od.* II. 19. 8.
h *Ovid. Fastor.* III. 729 i *Lucret* I. 921.
k *Hor. Od.* III. 3. 13. l *Horat. Od.* II. 19. m *Id. d. l.* n *Sen. Oed.* 429. o *Horat. Od.* III. 25. 15. p *Horat. Od.* II. XIX. V. 9.

Digitized by Google

olim omni genere turpitudinis ſunt celebrata [q]; donec A. U. 567. ex Senatus-conſulto prohibita ſunt [r]. *Orgia* etiam dicta ſunt ἀπὸ τῆς ὀργῆς [s], a *furore:* licet ea vox pro *quibusvis* ſaepe *ſacris* [t], *arcanis certe*, ponatur: ut pro *ſacris Muſarum* [v], pro *ſacris Cereris* [x], pro *ſacris Cybeles* [y]. Feſtum autem Bacchi legitimum *Liberalia* dictum eſt, quo ei liba ex *melle* offerebantur; quia etiam *mellis* inventor habitus fuit [z]. *Immolabatur* ei
p. 289. hircus, vel caper; quod animal vitibus nocere ſolet [a].

De Priapo.

Bacchi & Veneris filius erat *Priapus* [b], hortorum cuſtos, ingenti virili membro inſignis [c]; quo forte impudentia, quae ex ebrietate & illegitimae Veneris uſu conſequi ſolet, denotatur. Statuae ejus vertici etiam *arundo* ad terrendas volucres addebatur [d].

§. XX.

q *Juven.* II. 3. r *Vid. omn. Liv.* XXXIX. 8. *ſeqq.* s *Serv. ad Virg. Aen.* IV. 309. t *Vid. Juven.* II. 91. v *Ariſtoph. in βατραχ.* 355. x *Herod.* V. 61. y *Strabo* XVII. z *Ovid. Faſt.* III. 735. a *Horat. Od.* III. 8. *Ovid. Met.* XV. v. 114. & *Faſt.* I. v. 357. b *Tibull.* I. IV. 7. c *Horat. Serm.* I. VIII. *init.* d *Ibid.* v. 4.

Digitized by Google

§. XX. *Sol* idem quidem eſt, qui Apollo, & propterea pleraque ad eum pertinentia, ubi de Apolline agebamus, dicta ſunt; ſed in Theologia tamen gentili diſtinguuntur *: cum enim inter ſelectos Deos refertur, Sol dicitur fuiſſe filius *Hyperionis* [e] fratris Saturni & *Thiae* [f]; vel juxta Homerum Hyperionis & *Euriphäeſſae* [g]: & ipſe etiam interdum *Hyperion* dicitur [h]. Hujus & *Tethyos* filia credita fuit *Aurora* [i]; unde etiam *Hyperionis* dicitur [k], quia ſcilicet Solem praecedens quaſi ex eo naſcitur. ** *Pingebatur* Sol juvenili forma, capite radiis cincto, currui inſidens a quatuor equis volucribus tracto [l]. Immolabatur ei *equus* ob celeritatem [m]; quod tamen an apud Romanos obtinuerit, dubito: apud Lacones certe factum [n], & apud *Aethiopas* ob velocitatem quadrigae albae ei ſunt oblatae [o].

De Sole.

p. 290.

* [Sic ap. Lucian. T. 1. 155. Mercurius narrat Apollini, Solem Veneris furtum Vulcano indicaſſe.] e *Claudian. de rapt. Proſ.* II. 44. f *Heſiod. Θεογ.* 371. g *Homer. Hymn. in Solem.* h *Ovid. Faſt.* v. 383. i *Heſiod. l. d.* k *Ovid. Faſt* v. 159. ** [immo, quia Sol ex Tethye S. mari exoriens Auroram producit.] l *Ovid Met.* II. 153. m *Id. d. Faſtor. l.* n *Pauſan. Lacon.* 20. o *Heliod. Aeth. L. X.*

Digitized by Google

De Luna. §. XXI. *Luna* quoque eadem quidem eſt, quae Diana *p*, ſive Proſerpina: cum vero inter Selectos Deos numeratur, Hyperionis filia, Solis ſoror dicitur *q*. Veterum autem ſuperſtitio credebat, eam, cum deficit, incantationibus magicis affligi: ideoque pelvibus aeneis aliisque rebus magnum ſonum excitabant *r*, ne eas audire poſſet: eamque ſuperſtitionem apud varias Orientis gentes obtinere hodierni itinerariorum ſcriptores teſtantur *. Ejus currus a duobus duntaxat equis trahebatur *s*. In Palatino monte templum habuit Luna, ubi nomine *Noctilucae* *t* colebatur; & item aiterum in Aventino *v*.

p. 251.

DE DIIS MINORUM GENTIUM.

De Diis Minorum Gentium. §. XXII. *Dii Minorum Gentium* *x* fuerunt *Indigetes*, *Semones*, *Virtutes* & *Affectiones animi* & ſimilia; quibus ſub-

p *Vid. Varr. de L. L.* IV. 10. q *Claud. d l.* v. 45. r *Juven.* VI. 442. *Plin. H. N.* II. 12. * [Lud. Comes in Memor. Chinenſ. T. I. p. 101-2] s *Manil. Aſtron.* v. 3. t *Vid. Horat. Od.* IV. VI. 38. v *Ovid. Faſt.* III. 884. x *Vid. Ovid. in Ibin.* 79.

Digitized by Google

ſubjungemus *Deos* quosdam *Peregrinos* Romae cultos.

Dii *Indigetes* (Gr. παρεγγεγραπτοι, [y] quaſi *adſcriptitios* dicas) ſunt, *qui propter merita & virtutem in Deos ſunt relati* [z]; & *Heroës* etiam dicuntur. *Indigetes* autem ſunt dicti, quod *in Diis* [a], ſive *inter Deos ageret*; vel potius ab *indigetando*, hoc eſt, *invocando* [b]. Ex his celebriores tantum recenſebimus; *Quirinum* ſcilicet, *Herculem*, *Caſtorem* & *Pollucem* & *Aeneam*.

§. XXIII. *Quirinus* dictus fuit Romulus, Urbis Romae conditor, poſtquam inter Deos relatus eſſet [c]; vel a *Curibus* Sabinorum oppido; unde omnes Romani *Quirites* ſunt dicti, poſtquam Sabini in civitatem recepti ſunt; vel a voce *Curis*, quae Sabinis *haſtam* notabat, quia magnus bellator fuerat Romulus, & quod *haſta* olim praecipuum quidem telum, quo in bello utebantur, fuit. Hic cum aſperius

p. 292. *De Quirino.*

y *Lucian. Jove Trag. p.* 140. *ed. Graev.* z *Horat. Od.* III 3. 9. *Cic. de L. L.* II. 8. a *Serv. ad. Virg. Aen.* XII. 794. [Mihi placet ab *indico* pro *incolo*, quia Dii erant *patrii*. Vid. Voſſii Etym.] b *Macrob. Saturn.* I. 17. c *Ovid. Faſt.* II. 475. *ſeqq.*

Digitized by Google

rius regnaret, concionem ad populum habens, cum subito ingens tempestas exorta esset, a Senatoribus dicitur discerptus [d]; qui deinde, ut caedis invidiam a se amolirentur, *Proculum* quendam subornarunt, qui juraret, se Romulum in coelum euntem vidisse, eumque jussisse, ut sibi divini honores fierent [e]. Hinc templum ei exstructum est, & sacerdos ei proprius constitutus, qui *Flamen Quirinalis* est dictus. Festum autem, quod mense Februario in ejus honorem celebrabatur [f], dicebatur *Quirinalia*. Uxor Romuli *Hersilia* etiam in Deos relata, & *Hora* dicta est [g].

p. 293. *De Hercule.*

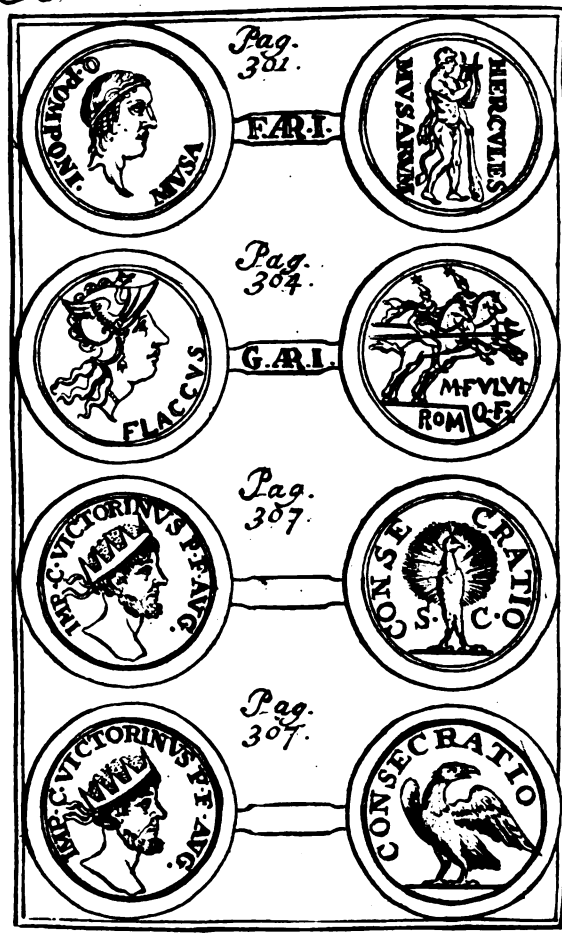
§. XXIV. *Hercules* Jovis in *Amphitryonem* mutati, & *Alcmenae* [h] *Thebanae* uxoris Amphitryonis filius, *Eurystheo Mycenarum* Regi propter odium novercae suae Junonis servire coactus est; & duodecim *labores* (sive *aerumnas* [i], ut proprie vocant) ab eo impositos exantlasse dicitur [k]: quan-

d *Flor.* I. 1. e *Liv.* I. 16. f *Ovid. d. l.* g *Id. Met.* XIV. *vs. ult.* h *Vid. Plaut. Amphitr.* i *Cic. de Fin.* II. *extr.* k *Auson. Fidyl.* XIX. *etiam Lucret.* V. 22. *Martial.* IX. 103.

Digitized by Google

Digitized by Google

Pag. 301.

Digitized by Google

quanquam etiam plura alia egregia facinora perpetraverit; ſed quae eo nomine *aerumnarum* non comprehenduntur, quia non fuerunt illi ab Euryſtheo impoſita. Fuit autem Hercules revera vir aliquis fortiſſimus, vel potius fuerunt viri hoc nomine plures [l]; ſed Graeci ſuo more omnium illorum res geſtas uni ſuo Herculi *Thebano* adſcripſerunt. * *Pingitur* ergo tanquam vir robuſtus, clavam dextra manu gerens, & indutus exuvias leonis, quem interfecerat, *Nemeaei*. Romae variis cognominibus cultus eſt, & inter alia nomine Herculis *Muſagetis*, [legend. *Muſagetae*,] ſive *Herculis Muſarum* [m], hoc eſt, *Muſarum ducis*; quia fortitudo Muſis, ſive doctrinae ſtudiis, quietem praeſtat; vel, ut verius loquamur, praeſtare oporteret: inter arma enim fere ſilent Muſae. *Sancus* etiam, vel *Sanctus* *, & *Sanctus* p. 294.

l *Tacit. de mor. Germ.* 34. *Cic. N. D.* III. 15. *ſeqq. Serv. ad Aen.* VIII. 564. * [Plurima Samsonis facta in Herculem translata fuiſſe, eleganter probat *Mr. de Lavaur dans la Conference de la Fable avec l'Hiſt. S.* T. II.]

m *Suet. Aug.* 29. *Vid. Vaillant. de fam. R. G. Pomponia* II. [& *Memor. Acad. Litter.* T. X. p. 77.] n *Propert.* IV. 10. 70. *Cic. pro Sext.* 68.

Digitized by Google

ctus pater proprio quodam nomine Romanis, vel Sabinis [o] est dictus: atque idem etiam *Dius Fidius* dictus videtur, tanquam τὸ Διὸς, hoc est, *Jovis filium* dicas [p]: *D* enim & *L* literae apud veteres saepe permutantur [q]. *Thesauris* quoque praerat [r]; unde, qui divites fieri cupiebant, decimam [s] bonorum suorum partem [t] Herculi consecrabant, quod dicebant *pollucere* [v]; & epulum, quod hujus decimationis caussa populo dabatur [x], dicebatur *pollúctum*; unde etiam *pollucibi-*
p. 295. *lis* [y] *coena* pro *opipara* ponitur [z]. Ejus sacris interesse mulieribus non licebat, quod olim Herculi sitienti aquam negassent [a]. Peragebantur ea sacra (quae aperto capite fiebant [b]) a propriis Herculis sacerdotibus, *Potitiis* nempe

o *Varr. L. L.* IV. 10. p *Fest. V. Medius Fidius. Varr. de L. L.* IV. 10. q *V. Vossium de permut. literar.* r *Horat. Serm.* II. VI. 12. *Pers.* II. v. 12. s *l.* 2. §. 2. *ff. de pollicitat.* t *Plaut. Bacch.* IV. IV. 15. v *Id. Sticho I.* III. v. 80. *Macr. Sat.* III. 12. x *Locus notand. ap. Cic. de Off.* II. 17. *d. l.* 2. §. 2. *ff. de pollicit.* y *Plaut. Rud.* v. III. 63. z *Macrob. Saturn.* III. 17. a *Id.* I. 12. *Propert.* IV. IX. 69. b. *Macrob.* III. 6.

Digitized by Google

nempe & *Pinariis*, quae duae nobiles Romae gentes erant, quarum progenitores ipſe Hercules ſacra ſua docuiſſe dicebatur [c]: poſtea vero A. U. 441. extincta gente Potitiorum [d] (a qua ipſe Deus manifeſtam poenam exegiſſe credebatur, quod haec ſacra ad humile ſervorum miniſterium tranſtuliſſent) ea ſacra a Pinariis tantum, & a ſervis publicis, qui in locum Potitiorum ſubſtituti fuerant, peracta ſunt. *Arbor* Herculi ſacra fuit *Populus* [e].

§. XXV. *Caſtor* & *Pollux*, ſive Διόσκυροι, hoc eſt, *Jovis filii*, inter alios etiam Romae culti ſunt. Hi, ut plures auctores ſunt, ex Jove in cygnum mutato, & *Leda Tyndari Spartanorum* Regis *f* uxore fuerunt progeniti: alii vero Pollucem & *Helenam*, quae *Menelai* (hic etiam Spartae Rex fuit) uxor erat, Jovis; Caſtorem vero & *Clytemnaeſtram*, quae *Agamemnoni Mycenarum* Regi nupſit, Tyndari liberos fuiſſe volunt: certe *Oebalii* dicuntur [g]; & *Therapnaei* [h] a locis

Caſtor & Pollux.

p. 296.

c *Virg. Aen* VIII. 269. d *Liv.* IX. 29. *Val. Max.* I. 1. 17. e *Virg. Ecl.* VII. 61. f *Horat. Od.* I. XII. 25. g *Stat. Syl.* III. II. 10. h *Id. Theb.* VII. 793.

Digitized by Google

locis *Laconiae*, cujus regionis caput fuit Sparta. Cum autem Castor mortuus esset, Pollux divino semine natus immortalitatem suam cum eo partitus fuisse dicitur [i]; ita ut alternis semestribus, vel, ut alii, diebus [k] apud inferos agerent: quod ideo fictum est, quia in sidus Geminorum translati esse dicebantur, quorum dum alter oritur, alter occidit Eorum sidera conjuncta nautis periclitantibus salutem adferre putabant [l]; unde Graecis σωτῆρες sunt dicti [m]; si vero unica tantum stella appareret, exitium portendi credebant [n]; unde saepe naves ab iis denominabantur [o]. Hinc
p. 297. plerumque *pinguntur* stellam in *Pileis* (quos *Laconum* more gestant [p], licet alii dicant, eos pileos repraesentasse dimidiam partem ovi, ex quo nati finguntur [q]) habentes, equis albis insidentes; quia saepe in praeliis ita conspecti

i *Virg. Aen.* VI. 121. k *Lucian. Deor. Dial. ult.* l *Horat. Od.* I. XII. 27. [Ovid. I. Trist. X. 45. sqq.] m *Aelian. Var. Hist.* I. 30. n *Senec. Quaest. Nat.* I. *Plin. H. N.* II. 37. o D. *Lucas Actor.* XXVIII. 11. p *Vid. Meurs. Misc. Lac.* I. 17. *Catull. carm. ad Contub. sive* 35. [& numm. in tabella.] q *Tzetzes ad Lycophr.* 506.

Digitized by Google

conſpecti dicebantur [r]. Caſtor *equis*, Pollux maxime *pugilatu* nobilis fuiſſe dicitur [s]. Romae eis templum primus exſtruxit [*malim* vovit] *Poſtumius* Dictator [t] A. U. 257. cum crederentur bello Latino pro Romanis pugnaſſe: & licet illud amborum eſſet, tamen *Caſtoris* ſolius dicebatur [v]; unde jocus *Bibuli*, quando Aedilis cum Caeſare illum ſolum communium ad ludos impenſarum gratiam apud Populum capere videret, dicentis, *ſibi idem eveniſſe, quod Pollucі. Ut enim geminis fratribus aedes in foro conſtituta tantum Caſtoris vocaretur: ita ſuam Caeſarisque munificentiam, unius Caeſaris dici* [x]. Imo ambo aliquando *Caſtores* ſunt dicti, τῶ Κάστορε [y]. Jurabant mulieres Romanae per Caſtorem, viri per Herculem, utrique per Pollucem [z]. p. 298.

§. XXVI. Sed huc vel praecipue referendus fuerat Aeneas: qui flumine *Numicio* merſus in Indigetum [a] *Aeneas.*

V Deo-

r *Flor.* I. II. *Val. Max.* I. 8. 1. s *Horat. Serm.* II. 1. 26. t *Liv.* II. 20. & 42. v *Juv.* XIV. 260. x *Suet. Jul.* 10. y *Scalig. ad Catull. carm.* 4. z *Gell.* X. 6. (Baſſen de jurejurand.) a *Ovid. Met.* XIV. 607. *Tibull.* II. v. 45. *Dion. Hal.* I. 63. [Liv. I. 2. f.]

Digitized by Google

Deorum numerum receptus est: sed de quo pauca sequentibus temporum monumentis inveniuntur.

Imperatores in Deos relati.

§. XXVII. Ad Deos Indigetes etiam sunt referendi *Imperatores in Deos relati*; quorum primus fuit Julius Caesar [b]; tum Augustus [c]; & reliqui deinceps omnes etiam *Christiani* ad *Gratianum* Imperatorem usque; quod ex veteribus Inscriptionibus (Vid. *Onuphr. Panvinium de Civitate Romana c.* 28. *edit. Cl. Graevii in Thesauro suo Tomo* 1.) manifestissimum est. Fiebat haec ἀποθέωσις ingenti pompa, cum cadavera eorum cremarentur in Campo Martio, & tum statim *Flamines* [d], & *Sodales* [e] sive *Sacerdotum collegia* accipiebant: & etiam *Flaminicas*, sive *Sacerdotes feminas* [f]. Nec tantum ipsi Imperatores inter Deos referebantur; sed etiam eorum uxores [g], sorores [h], filiae: &, quod magis mirandum est, Hadriani Imperatoris amasium *Antinoum* Graeci *Alexandrini* turpissima adulatione con-

p. 299.

b *Suet. Jul.* 1. c *Horat. Od.* III. III. II. d *Suet. Jul.* 76. e *Capitol. Anton. Pio in f.* f *Grut. p.* CCCXX. 10. *seqq.* g *Capitol. ibid.* 6. h *Suet. Cajo* 24.

Digitized by Google

consecrarunt *i*. Imo vivis illis *k* divini honores aliquando sunt exhibiti; ut Julio Caesari *l*, Augusto, Domitiano *m*. &c. In Provinciis etiam Magistratibus Romanis, aliisque viris illustribus fana & arae erectae sunt, ut jam supra *Sect.* II. *cap.* 14. §. 4. innuimus: & sic postea *Druso* aras statutas *n*, & ad ejus tumulum a Galliae civitatibus supplicatum fuisse legimus *o*. Signum consecrationis in nummis Imperatorum esse *aquilam*, vulgatum est; ut in nummis Augustarum *pavonem p*. [Dignus qui videatur *Fabricius* in Bibliogr. Antiq. p. 268. sq.]

DE DIIS SEMONIBUS.

Semones Dii dicti sunt, quasi *semihomines*; nam veteres *hemonem* pro *homine* dicebant *q*: erant enim *Semones*, *quos nec coelo adscriberent propter* p. 300.

i *Spartian. Hadr.* 14. k *Horat. Epist.* II. 1. 15. l *Suet. Jul.* 76. m *Martial.* v. 8. [Tac. Ann. IV. 15. 37. & alibi.] n *Tacit. Annal.* II. 7. o *Suet. Claud.* 1. p *Vid. Patin. num. Imp. ex med. aere* p. 325. 337. q *Fest.* v. *Hemona Vid. Enn.* p. 232. *ed. Neap.*

Digitized by Google

meriti paupertatem, nec terrenos deputare vellent pro gratiae veneratione r. Inter eos primum locum dabimus Diis ruſticis, qui *rura*, quaeque in iis, curabant.

De Pane. §. XXVIII. Primum igitur hic recenſebimus Panem [l. Pana] Arcadem, Paſtorum s & pecoris Deum t; qui Mercurii & *Penelopes* filius fuit habitus v. Hic juxta quosdam dictus eſt a Graeco πᾶν, hoc eſt, *univerſum:* quia eum *totius univerſi* ſymbolum fuiſſe volunt; unde etiam Flamen Dialis, qui Jovis ſacerdos proprius erat, ejus ſacris interveniebat x. Hinc *pingitur* ſuperne humana ſpecie ad coeleſtium rerum pulchritudinem notandam; inferne forma belluina, ut terrae deformitas, & inaequalitas ſignificetur: cornua habet ad radios Solis, & cornua Lunae ſignificanda; & quae de his dici poſſent plura. Hic primus fiſtulam y ex arundinibus in uſum paſtorum compegiſſe dicitur. Ab eo etiam *Panici terrores* ſunt dicti

p. 301.

r *Fulgent. de priſco Serm.* 11. s *Virg. Ecl.* 11. 33. t *Ovid. Faſt.* 11. 271. v *Lucian. Deor. dial. p.* 229. *ed. Graev.* x *Ovid. Faſt.* 11. 282. y *Virg. d. l.*

ei [z], qui sine caussa manifesta homines corripiunt [a]; quia ipse, cum Baccho exercitus Dux esset, hostes vano timore fugasse fertur: & inde *cornua* ei tributa esse quidam volunt, quod primus aciei ordinem & cornua invenerit [b]. Cultus ejus antiquissimus fuit [c], & ipse apud Arcades Deorum antiquissimus: unde saepe *Arcadiae Deus*, ut etiam *Lycaeus* & *Tegeaeus* a quibusdam Arcadiae locis dicitur [d]. Est autem ejus cultus ab *Evandro Arcade* in Italiam allatus [e]: & ipse postea *Inuus* [f], ob salacitatem scilicet, ab *inundo passim* est dictus [g]. Offerebant ei pastores in suis poculis lac & mel.* *Festum* Pani Romae celebrabatur mense Februario, dictum *Lupercalia*, & sacerdotes ejus dicebantur *Luperci*; de quibus suo loco. p. 302.

§. XXIX. *Faunus* a multis idem dicitur fuisse, qui Pan; imo *Turnebus* *De Fauno, & Fauna, sive Bona Dea.*

z *Dion. Halic.* v. 16. *Polyaen. Strat.* i. 2. a *Vid. Ovid. Fast.* ii. 285. b *Polyaen.* i. 2. c *Dion. Halic.* i. 32. d *Virg. Ecl.* x. 26. & *Georg.* i. 16. e *Ovid. Fast.* ii. 279. f *Liv.* i. 5. g *Virg. Aen.* vi. 776. * [v. Broukh. ad Tib. i. 1. 14. & ii. 5. 28.]

Digitized by Google

Adverſ. XIII. *c.* 8. etiam hunc a Graeco πᾶν dictum cenſet. Ab aliis vero hi duo diſtinguuntur. Dictus eſt, vel a *fando*; vel potius a Graeco verbo Φάω, vel Φανόω, quod idem notat; quia vaticinia multa edidiſſe credebatur [h]. *Pingebatur* eadem fere forma ac Pan; & ſimiliter in Venerem admodum pronus eſſe credebatur [i], ut etiam totum hoc genus caprinum; quod ideo fictum eſt, quia generandi vim per haec numina ſignificabant [k]. Ei in lucis praecipue ſacra fiebant agna, vel hoedo [l]. Romae praeter alias aedem habuit in inſula [m] Tiberina, ubi colebatur nonis Decembribus [n], & Idibus Februariis. *Faunos* etiam plurali numero [o] dixerunt
p. 303. numina quaedam agreſtia [p], quae noctium ludibria, ſive ephialten immittere credebantur [q]: eosque *Paniſcos* vocare videtur Cicero de *Natura Deor. L.* III. *c.* 17.

Uxorem

h *Vid. Virg. Aen.* VII. 81. i *Horat. Od.* III. XVIII. k *Rutil. Numat. Itiner.* I. 235. l *Horat. Od.* I. IV. 11. m *Ovid. Faſt.* II. 193. *Liv.* XXXIII. 42. n *Horat. Od.* III. XVIII. 10. o *Virg. Georg.* I. 10. p *Ovid. Metam.* VI. 392. q *Plin. H. N.* XXV. 4.

Uxorem habebat Faunus, quae dicebatur *Fatua* r, vel *Fauna*, eadem de causſa qua maritus eam appellationem ſortita. Hanc plerique *Bonae Deae* nomine a Romanis fuiſſe cultam volunt, cujus ſacra in loco ſecreto s, qui proprie *opertum* t dicebatur, fiebant a ſolis mulieribus; quia tanta pudicitia haec Dea fuiſſe dicebatur, ut poſt nuptias, praeter maritum, virum nunquam conſpexerit: & viri tanto ſtudio ab his ſacris v arcebantur, ut picturas quoque viriles velarent x: licet tamen plurima flagitioſe in iis ſacris fierent y. *Myſteria* ea ſacra vocat Cicero z: & Plutarchus γυναικεῖα: cui etiam Dea ἡ γυναικεία θεὰ dicitur a. Narrant autem, hanc Faunam a marito aliquando ebriam fuiſſe deprehenſam, & virgis myrteis ad necem caeſam, poſtea vero ab eodem facti jam poenitente in Deos fuiſſe relatam; ideoque in ſacris ejus p. 304.

r *Juſtin.* XLIII. 1. s *Vid. Juven.* VI. 328. t *Cic. Paradoxo* 4. v *Cic. de Haruſp. reſp.* 5. & 17. *Suet. Jul.* 6. *Tibull.* I. *El.* VI. 22. x *Juven.* VI. 340. *Senec. Epiſt.* 97. y *Juven.* VI. 314. z *Ad Att. V.* 21. *f.* VI. 1. *f.* a *Plut. Cic. p. m.* 870.

Digitized by Google

amphora vini obtecta poni solebat; & mulieres vinum, quod ejus sacris bibebant, non *vinum*, sed *lac* vocabant [b]. Fiebant autem haec sacra in aedibus Pontificis Maximi (vel potius Praetoris; nam Caesar, in cujus aedibus ea celebrata legimus, & Praetor erat, & Pontifex Maximus) pro toto *populo* [c]; unde *publica* [d] vocantur, & ipsum sacrificium *Damium* [e] dicitur a Graeco δῆμος, sive *Dorica* dialecto δᾶμος, hoc est, *populus*.

De Sylvano. §. XXX. *Sylvanus* etiam saepe cum Fauno vel Pane confunditur, & eodem fere modo, sed *senior* plerumque *f*, pingitur; *Pater* enim dicitur *g*: nam per omnes hos Deos (ut jam de Pane diximus) *naturam universi*, vel *materiam primam* adumbrare voluerunt; unde etiam hic deus *Sylvanus* a Graeco ὕλη, hoc est, *materia*, praeposito sibilo, est dictus. Erat certe etiam ruris Deus [h], ac finium custos

p. 305.

b *Plut. Quaest. R.* 20. *f.* p. 268. *Macrob. Saturn.* I 12. c *Juven.* IX 117. d *id.* VI. 385. e *Fest. in ea voce.* f *Ovid. Metam.* XIV. 639. g *Horat. Epod.* II. 21. h *Virg. Aen.* VIII. 600.

Digitized by Google

ſtos [i]; & a paſtoribus lacte placabatur [k], vel etiam porco [l]. Admodum quoque libidinoſus dicebatur, & matronarum ſectator [m]. Erat autem Sylvanus Genius virorum, ut Juno feminarum; ita in lapidibus legitur *Sylvanus Auguſti* [n]: & ideo ſoli viri ei faciebant [o].

§. XXXI. *Vortumnus*, ſive *Vertumnus* a *vortendo*, ſive *vertendo* dictus eſt, quia in omnes formas ſe *vertere* poſſe credebatur [p]; qua re frequentem mutationem, quae in fructibus, dum maturescunt, evenit, notari puto: tum etiam hominum mentes in rebus emundis vendundisque *vertere* eum poſſe credebant; unde *Vortumnis natus iniquis* [q] dicitur *homo inconſtans & quotidie fere propoſitum mutans*. Hic aliquando in anum mutatus, cum *Pomonae pomorum* Deae perſuadere non potuiſſet, ut ſibi Vertumno nuberet, priſtinae formae redditus *De Vertumno & Pomona.*

p. 306.

i *Horat. Epod.* II. 22. k *Horat. Epiſt.* II. 1. 143. l *Juven.* VI. 447. m *Auguſtin. de civ. Dei* XV. 23. n *Grut. p.* LXIII. 9. 10. *&c.* o *Cato de R. R.* 83. *Juven.* VI. V. 447. p *Propert.* IV. *El.* 2. *Ovid. Metam.* XIV. 765. q *Horat. Serm.* II. VII. 14.

Digitized by Google

ditus vim ei inferre parabat; sed vi nihil opus fuit; nam Dea ejus pulchritudine capta ultro nuptum ivit [r], nec auspices mansit. Haec etiam proprium sibi Flaminem, qui *Pomonalis* est dictus, Romae habuit.

De Pale. §. XXXII. *Pales* Deus, vel Dea [s] (non satis enim certum est utrum fuerit; licet *Broukhusius ad Tibull.* I. 1, 14. probare conetur, eam potius Deam fuisse) *pabulo* curando praefuit; eique sacra fecerunt pastores pro felici proventu pabuli & incolumitate pecoris [t]. Ejus festum *Palilia*, sive *Parilia* dictum celebrabatur XI. Kalendas Maji, eo solemnius, (nam jam ante Urbem conditam celebratum fuerat [v]) quod idem dies Urbi Romae natalis fuisset [x]. Eo etiam die p. 307. pastores pecora sua lustrabant [y].

De Flora. §. XXXIII. *Flora florum* Dea habita est: sed haec insignis meretrix revera fuisse dicitur [z], quae Populum Ro-

r *Ovid. Metam.* XIV. 770. s *Virg. Georg.* III. 1. t *Ovid. Fast.* IV. 747. v *Plut. Romul. p. m.* 24. x *Propert.* IV. *El.* IV. 73. y *Ovid. Fast.* IV. 735. *Vid. multa de Pale ap. Broukh. ad Tibull. l.* I. 14. z *Lactant. de falſ. rel.* I. 20.

Digitized by Google

Romanum ingentis patrimonii sui, quod Venerem exercendo acquisiverat, haeredem instituerit, ea lege, ut quotannis in ejus memoriam festum celebraretur: quod cum turpe Senatui visum esset, & pecuniam tamen appeterent, finxerunt, Deam quandam esse, quae Graecis χλωρὶς [a]; Latinis *Flora* diceretur; quaeque *Zephyro* vento nupta a marito potestatem in omnes *flores* acceperit: sed alii, ut jam innui, haec omnia negant; alii eam jam olim Sabinorum numen fuisse volunt [b]. Hoc festum *Floralia* dictum celebrabatur initio mensis Maji, summa lascivia, [c] nudis meretricibus in scenam productis, & maxima verborum petulantia [d]: licet venerando nomine *Flora Mater* a Cicerone vocetur [e]. p. 308.

§. XXXIV. *Terminus*, qui agrorum fines tuebatur *f*, colebatur forma lapidis quadrati, vel stipitis dedolati, *De Termino, aliisque Diis.*

a *Ovid. Fast.* v. 195. b *Vid. Cl. Graev. Praef. ad Tom.* 1. *Antiq. Rom. Voss. de Idol.* l. 12. *Varr. de L. L.* IV. 10. c *Val. Max.* II. 10 *ex.* 8. d *Vid. Juven.* VI. 249. e *In Verr. L.* V. 14. f *Ovid. Fastor.* II. 641. *seqq.*

Digitized by Google

lati, qui in finibus agrorum fixus erat. Hunc die festo coronabant [g], vinum juxta eum libabant, & liba [h] ei offerebant. Romae colebatur in Capitolio simul cum *Juventa* [i], cum ipsi Jovi, dum templum ejus definiretur, cedere noluisset [k]; qua re Imperium Romanum nullos habiturum terminos, & perpetua Juventute gavisurum esse, portendi credebant. * Festum ejus *Terminalia* dictum celebrabatur extremo mense Februario [l], qui olim anni ultimus fuit; ita ut eo annus *terminaretur*. Qui terminum movisset, ex lege Numae sacer erat [m]. In ipsis etiam provinciarum finibus aras Deo Termino erectas fuisse videntur [n]. [Plura dabunt *Mem. Ac. Litt.* Par. T. II. p. 63.]

p. 309. *De Numinibus rerum.*

Et multis etiam aliis rebus propria sua numina Romani praefecerunt; exempli gratia, infantibus recens natis aderat *Levana* [o], cum a terra *levarentur*; *Cunina* [p], cum in *cunis* jacerent;

g *Tibull. I.* I. 15 h *Juven.* XVI. 31. i *Flor.* I. 7. k *Vetus poëta ap. Gell.* XII. 6. * [Liv. I. 55.] l *Ovid. Fast.* II. 639. m *Dion. Halic.* II. 74. n *Vid. Herodian.* VII. *f.* o *Auguſt. de Civ. Dei* IV. 2. p *Ibid.*

Digitized by Google

rent; *Potina* & *Eduſa* [q], quae infantium *potui* & *eſui* preeſſent, ſive *Edulia* & *Potica*, ut eas nominat *Donatus ad Terent. Phorm.* I. I. *vſ.* 15. qui praeterea etiam *Cubam* Deam addit. A paullo adultioribus, cum jam fari inciperent, *Fabulinus* Deus [r] colebatur. Parturientibus praeerant *Dii Nixii* a *nitendo* [s], ſive a *niſu* puerperarum, dum liberos in lucem edunt, dicti: tum *Proſa* & *Poſtverta* [t], quae bonum vel malum infantis in utero ſitum efficere credebantur: *Natio* Dea, quae partus matronarum tueretur [v]. *Nuptiales Dii*, praeter *Hymenaeum*, etiam fuerunt *Domiduca* [x], *Jugatinus* [y], *Viriplaca* [z]. Sic in aliis actionibus erant Dea *Murcia* [a], quae homines *murcidos*, hoc eſt, *nimis deſidioſos* redderet; *Horta* ab *hortando* [b], *Strenua* a *ſtrenuitate* [c], *Vacuna* a *vacando* dicta [d]. Porro ab erroribus *Viarum* Dea *Vibillia* liberat: in tutela ſunt p. 310

Orbonae

q *Varro ap. Non.* II. *n.* 310. r *Id. Ibid.* XII. 56. s *Feſtus.* t *Gell.* XVI. 16. v *Cic. de N. D.* III. 18. x *Auguſt. de C. D.* IV. 16. y *Ibid.* II. z *Val. Max.* II. I. *ex.* 6. a *Auguſt. d. l.* b *Antiſt. Labeo ap. Plut. in Quaeſt. Rom. p. m.* 275. c *Aug. d. l.* d *Ovid. Faſt.* VI. 307. [Hinc *litare Vacunae* idem quod otioſum eſſe. F. R.]

Digitized by Google

Orbonae orbati liberis parentes; in *Naeniae*, quibus extrema tempora [e]. *Averruncus* dictus fuit ab *averruncando* [f], sive *avertendo* mala: vel potius Dii omnes, quos Graeci dixerunt Ἀποτρόπαιος, Ἀποτροπαίους, Ἀλεξικάκους, Σωτῆρας [g], *Averrunci* sunt dicti: licet hoc forte inter Jovis cognomina referri possit, qui idem tunc fuerit ac Jupiter *Prodigialis*, de quo *Plaut. Amph. A.* I. *S.* I. *vs.* 107. *Angerona* Dea fuit silentium suadens, unde ore obligato, obsignatoque simulacra habet [h]. *Ajus Locutius* vero Romanos aliquando bene monuisse credebatur [i]. *Laverna* furum Dea [k]; & apud rusticos *Hippona*, vel *Epona* [l], quae *equorum* curam gerebat, cujus imago ad equorum praesepia pingebatur: *Stercutius* [m], qui agris *stercorandis* praeerat; *Robigus*, qui *ro-*

p. 311.

e *Arnob.* IV. *V. H. Junii animadv.* III. 1. f *Varr. de L. L.* VI. 5. g *V. Bud. comment. ling. Gr. n. m.* 332. h *Plin. H. N.* III. 5. *V. Amplissi. Cuperi Harpocr.* i *Cic. de Divin.* I. 45. II. 32. *Liv.* V. 50. k *Plaut. Aul.* III. II. 31. *Horat. Epist.* I. XVI. 60. *Fest. V. Laverniones.* [V. Memor. Acad. Litt. Par. T. VII. p. 77.] l *Juven.* VIII. 157. *& ibi Schol.* [Miscell. Obs. *Vol.* VI. *pag.* 169.] m *Plin. H. N.* XVII. 9.

robiginem a ſegete arcebat [n]; *Mephitis* Dea putori arcendo praeſidens [o]; *Pollentia* potentiae, ut videtur, Dea [p], & alii, ὅσα κόνις. Ipſam denique *Mortem* pro Dea habuerunt veteres [q].

De Virtutibus, Affectionibus animi & ſimilibus.

§. XXXV. *Virtutes, affectiones animi* & ſimilia colebantur, quia majorem aliquam vim in rebus humanis obtinere credebantur [r]. Sic ergo *Mens* aedem in Capitolio habuit [s]: *Virtus* & *Honor* duas aedes habuerunt extra Urbem ita poſitas, ut per aedem Virtutis ad aedem Honoris aditus eſſet [t], cujus rei rationem quilibet facile perſpicere poteſt. *Pietas* aedem in foro olitorio [v], *Fides* in Capitolio [x], *Spes* plures etiam aedes ha- *De Virtutibus, affectionibus animi, & ſimilibus.* p. 312.

n *Varr. de L. L.* v. 3. o *Tacit. Hiſt.* III. 33. p *Liv.* XXXIX. 7. q *Serv. ad Virg. Aen.* XI. 197. r *Vid. Cic. N. D.* II. 23. & 31. III. 17. 18. s *Liv.* XXIII. 31. *Ovid. Faſt.* VI. 241. t *Symmach.* I. *Epiſt.* 14. v *Plin. H. N.* VII. 36. x *Id.* XXXV. 10.

Digitized by Google

habuit y. *Pudicitia* duplex fuit, *Patricia* culta in foro boario, & *Plebeja*, quae colebatur in vico longo z. *Concordia* quinque, vel plura templa habuit a, inter quae fuit templum *Concordiae virilis* b. *Clementiae* aedes ad honorandam lenitatem Caesaris decreta c. Colebant etiam res per se optabiles d, ut *Pacem*, cui templum magnificentissimum juxta forum exstruxit Imperator Vespasianus e, in quo erant vasa templi *Hierosolymitani*; *Quietem*, quae extra portam *Collinam* aedem habuit f; *Salutem* g, cujus aedes quinta regione Urbis fuit; *Felicitatem* h, & *Libertatem*, quae pulchrum templum in Aventino habuit i; & ibidem *Atrium* k, cujus mentio in monumentis veterum saepe occurrit. Ipsa etiam *Urbs Roma* pro Dea habita fuit l, cui *Alabandenses Cariae*

p. 313.

y *Vid. Sext. Ruf. & Publ. Vict. de region. Urb.*
z *Liv.* x. 23. a *Vid. Ovid. Fast.* vi. 91.
b *Ibid.* 637. c *Plut. Caes. p. m.* 754.
d *Vid. Cic. de N. D.* II. 23 e *Suet. Vesp.* 9. f *Liv.* IV. 41. g *Cic. N. D.* II. 23.
h *Plin. H. N.* XXXIV. 8. i *Liv.* XXIV. 16.
k *Cic. ad Att.* IV. 16. l *Suet. Aug.* 52. *ad quem locum vid. nummum* Patini.

Digitized by Google

Cariae populus primi templum exstruxerunt *m*.

Ad hanc classem etiam censeo referendam *Fortunam* multis nominibus a Romanis cultam, quam vulgus putavit esse Deam, quae prospera & adversa pro solo lubitu nulla meritorum ratione habita *n* hominibus dispensaret; unde eam *inconstantem o*, *saevam*, *coecam*, *lubricam* passim scriptores appellant *p*; & propterea etiam pingitur globo insidens, * clavo sive navis gubernaculo innixa, alata *q* &c. Prudentiores vero vel omnino eam negarunt *r*, vel per *Fortunam* nihil aliud intellexerunt, quam *providentiam divinam*; cujus decreta cum nobis incognita sint, res humanae casu (nobis quidem) evenire videntur: itaque Fortuna non est dicenda coeca, sed magis hominibus tribuendum est, qui parum dextre sibi prospiciunt *s*. Inde Cicero *Topicorum c.* 17. dicit, *Latent*, *quae subjecta sunt fortunae.* *De Fortuna.*

p. 314.

X *Cum*

m *Liv.* XLIII. 6. n *Senec. Hippol.* 974. o *Horat. Od.* III. XXIX. 49. p *Boëth. de Consol. Phil.* 1. *Metr.* 5. * [vel uno potius pede insistens] q *Curt.* VII. 8. r *Juven.* X. 365 s *Vid. Dist. Catonis* IV. 4.

Digitized by Google

Cum enim nihil sine caussa fiat, hoc ipsum est fortunae eventus obscura caussa, quae latenter efficit; & hinc aliquando cum *fato* confunditur *t*. Romae quam plurima templa habuit, & variis cognominibus culta est, ut *Fortuna Primigenia v* in Capitolio; *Fortuna Muliebris* extra Urbem *x* in memoriam Coriolani mulierum precibus ab Urbe aversi *y*; *Fors Fortuna*, quae non nisi boni eventus *z* esse credebatur; *Fortunae Malae* ara fuit in Esquiliis *a*; sed plura Fortunae cognomina, & plura ejusmodi numina recensere ad scopum nostrum non facit. Hoc observandum est cum Plutarcho de *fort. Rom. p. m.* 318. Romanos plus *Fortunae*; quam Virtuti tribuisse; cum illi jam Ancus Rex templum statuerit; *Virtuti* sero Scipio Nu-
p. 315. mantinus. Tum etiam plura & splendidiora fuisse Fortunae templa: neque ulla fuisse *Temperantiae*, aut *Tolerantiae*, aut *Magnanimitatis*, aut *Continentiae*. Potest *Nemesis* etiam huc

t *Vid. Lucan.* VI. 612. *seq.* v *Plut. Quaest. Rom. p. m.* 281. x *Val. Max.* I. 8. *ex.* 4. y *Plut. Coriol. p.* 231. z *Ovid. Fast.* VI. 773. a *Cic. de N. D.* III. 24.

Digitized by Google

huc referri, quam Latinum nomen ne in Capitolio quidem inveniſſe dicit *Plinius* [b]; per eam autem ſignificata fuit *ultio divina* [c], *qua Deus improbos perſequitur*; itaque dicta fuit a verbo Graeco νεμεσάω, *ſuccenſeo*; vel potius a νέμω, *diſtribuo*, *debitas* ſcilicet *poenas*. Dicitur etiam *Rhamnuſia* [d] a *Rhamnunte Atticae* vico, ubi templum habuit: & Ἀδράστεια [e] ab ἀ priv. & δράω, *fugio*; quia ſcilicet eam *effugere* non datur [f]. Colebatur a Romanis in bellum ituris, ut ita ſignificarent, ſe niſi juſta bella nunquam ſuſcipere.

Quin & vitia quaedam & res noxiae divino honore ſunt cultae, ut *Voluptas*, *Venus Lubentina*, *Cupido* [g]. *Pavori* & *Pallori* fana conſecravit Tullus Hoſtilius [h]: & *Audaciae* ac *Pavori* ſacra fecit Scipio [i]. *Febris* quoque tria templa, ſive aedes ſacras Romae habuit [k]; *Tempeſtas* (cui p. 316.

b *Hiſt. Nat.* XI. 45. c *Vid. Catull. Epigr.* 51. *in f.* d *Ovid Triſt.* V. *El.* 8. 9. e *Amm. Marcell.* XIV. 11. f *Suid.* g *Cic. de N. D.* II. 23 h *Liv.* I. 27. [Vid. Hiſtor. Acad. Litter. Pariſ. T. V. p. II. ſeqq.] i *App. Al. Punic.* II. k *Val. Max.* II. 5. *ex.* 6. *Cic. de N. D.* III. 25.

Digitized by Google

agna [l] immolabatur) unam in prima Urbis regione. Multis denique aliis rebus propria sua numina praefecerant Romani: sed nimis jam diu huic materiae explicandae inhaesimus; itaque properemus ad ejus finem.

DE DIIS PEREGRINIS.

De Diis peregrinis.

§. XXXVI. Primis quidem temporibus *sacra peregrina* Romae non ferebantur [m], sed prolatis sensim Imperii finibus omnium fere gentium sacra in Urbem recepta sunt, maxime vero *Aegyptiorum*; unde mirandum non est, quod *in Notitia Imperii* [n] legimus quadringentas & viginti aedes sacras Romae fuisse.

De Iside.

Aegyptiorum numen praecipuum fuit Dea *Isis*, quam Graeci fabulantur fuisse *Io Inachi Argivorum* Regis
P. 317. filiam, quae in Aegyptum advecta, cum homines illic agriculturam & multa alia vitae utilia docuisset, pro Dea fuerit culta [o]: sed, ut vere dixi, fabu-

l *Virg. Aen.* III. 119. & V. 772. m *Liv.* IV. 30. XXV. 1. XXXIX. 16. n *Vid. Thes. Graev.* T. VII. 1784. o *Vid. Ovid. Metam.* I. 747.

Digitized by Google

fabulantur: fuit enim antiquum & proprium Aegyptiorum numen, & Graeci praeterea potius ab Aegyptiis, quam hi ab illis agriculturam & alias artes accepiſſe cenſendi ſunt. Sed quicquid hujus ſit, certe ſacra ejus Romae ſunt recepta, & tanta ibi ſuperſtitione culta eſt, quanta nullum aliud numen *p*. Templum habuit in campo Martio, in quo & juxta quod plurima ſtupra committebantur *q*; ut etiam in ipſis ejus ſacris multa nefarie fiebant *r*: itaque tum A. U. 695. tum ſaepius Romae SConſulto ſunt prohibita *s*; ſed poſtea iterum reſtituta, ut praeter alia ex Juvenalis loco in margine citato patet. Celebrabantur haec ſacra a *ſacerdotibus Iſiacis*, qui erant capite raſo, & *lineis veſtibus* induti *t*, quia ipſa *lini* uſum primum homines docuerat: unde etiam ipſa Dea *linigera* dicitur *v*. Praecipue colebatur a mulieribus, quae, cum *in* p. 318.

p *Lucan.* VIII. 831. q *Ovid. Amor.* II. 2. v. 25. *Id. Arte Am.* I. v. 77. r *Juven.* VI. 489. s *Tertull. Apolog.* 15. *Joſ. Ant. Jud.* XVIII. 4. *Dio* XL. *p.* 91. *& alibi.* t *Martial.* XII. 29. v *Ovid. Amor.* II. 2. 25. *& alibi.*

Digitized by Google

ejus casto essent, hoc est, cum *ejus sacra celebrarent*, concubitu & vino se abstinere debebant [x], ut in sacris Cereris; a multis enim cum Cerere, ut diximus, ab aliis vero cum Deorum Matre confunditur [y]. In iisdem sacris etiam adhibebatur *sistrum* [z], quod erat crepitaculum acutum edens sonum ad similitudinem spicarum vento motarum. Ejus formam hic jungi curavimus.

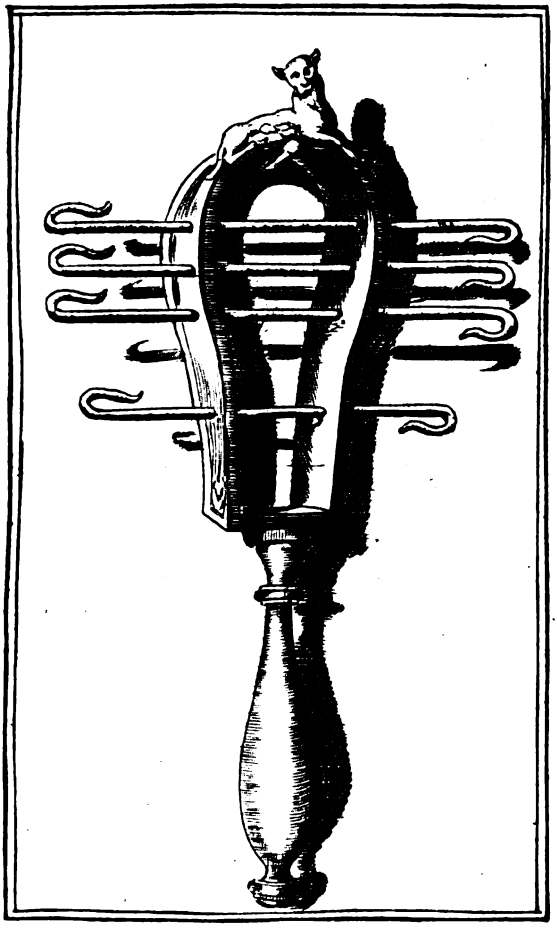
De Osiride.

Osiris Isidis frater & maritus quum varias & plurimas leges Aegyptiis dedisset, & agriculturam ipsos docuisset [a] a fratre *Typhone* interemptus dicitur [b]. Animam ejus in bovem migrasse ferunt, qui *Apis* est dictus, & summo studio ab Aegyptiis colebatur: erat autem niger & certis maculis distinctus, ac post certum tempus a sacerdotibus sacro fonte mergebatur; quo tempore universa Aegyptus
p. 319. lugebat, donec alterum bovem priori similem

x *Propert.* II. *El.* 33. y *Juven.* VI. 530. z *Id.* XIII. 93. [Pers Sat. v. f.] a *Tibull.* I. VII. 29. b *Ovid. Amor.* II. *El.* XIII. 14. [De *Iside* a Suevis culta, ut testatur Tacitus, sub forma liburnae, agunt *Memor. Ac. Litt. Par.* T. VII. p. 96. & 129. seqq. It. de *Typhone* T. IV. p. 162.]

Digitized by Google

Pag 326.

Digitized by Google

Digitized by Google

similem inveniſſent, qui tum magna cum laetitia Memphim perducebatur [c]. Idem, ut plerique ferunt, *Serapis* eſt dictus, quem per ſomnia de valetudine ſua aegrotantes conſulebant [d]. Quidam *Joſephum Patriarcham* in hoc Serapide cultum volunt, quia in ſtatuis modius frumentarius in ejus capite apparet; Joſephus enim, ut e ſacris literis ſcimus, frumenti copiam Aegyptiis praebuit: & hinc etiam fortaſſe fuit, quod (ut modo diximus) per ſomnia eum conſulerent, quia Joſephus, ut notum eſt, optimus ſomniorum conjector fuit.

De Anubi.

Iſidis comes & miniſter habitus fuit *Anubis* [e], qui ei in quaerendo Oſiride bonam operam navaſſe dicitur. Hic cum Graecorum *Herme*, & Romanorum *Mercurio* fere convenit, & ob ſagacitatem *canina forma*, vel certe *canino capite pingitur*. De aliis Aegyptiorum Diis, *Harpocrate*, *Canopo* &c. hic dicere inſtituti noſtri ratio non patitur.

c *Juven.* VIII. 29. d *Vid. Suet. Veſp.* 7.
e *Virg. Aen.* VIII. 698.

Digitized by Google

CAPUT SECUNDUM.

De Ministris Sacrorum.

p. 320. *De Ministris sacrorum in genere.*

§. I. *Ministri Sacrorum* apud Romanos prudentissimo consilio diversi a reliquis civibus ordinis non fuerunt; sed iidem viri & sacris & civilibus rebus tractandis adhibebantur, ne unquam turbae religionis caussa moverentur [a]: plerumque autem capiebantur Sacerdotes, etiam numinum inferioris ordinis [b], ex viris honoribus & eminenti dignitate maxime conspicuis: sed & adolescentibus nobilioribus statim ac virilem togam sumpsissent aliquando conferebantur [c]: imo Septemviros Epulonum etiam praetextatos fieri potuisse indicat Livius XL. *c.* 42.

Ordinis caussa in duas classes eos dividemus: vel enim *omnium Deorum Sa-*

a *Cic. pro Domo sua ipso initio.* b *Vid. exempl. ap. Cic. de Cl. Orat.* 14. c *Suet. Jul.* 1. [De gradu & honore Sacerdotii dignus qui videatur Falsterius in Amoenitt. Philol. T. I. p. 187. & T. II. p. 111. de Insignibus Ordinis Sacri.]

Digitized by Google

Sacerdotes erant, aut potius *nulli certo numini addicti*; quales erant *Pontifices*, *Augures*, *Quindecim-viri ſacris faciundis*, *Aruſpices*, *Fratres Arvales*, *Curiones*, *Septem-viri Epulones*, *Feciales*, p. 321. *Sodales Titienſes*, & *Rex ſacrorum*, ſive *Rex ſacrificulus*. Vel *uni alicui Numini* ſacra faciebant; in quo genere ſunt *Flamines*, *Salii*, *Luperci*, *Potitii* & *Pinarii*, *Galli matris Deorum*, *Virgines Veſtales*; de quibus omnibus ſingulatim dicendum eſt.

§. II. *Pontifices* dicti ſunt vel a *poſſe* & *facere* [d], quod eorum in ſacris *faciundis* maxima eſſet poteſtas & auctoritas [e]; vel potius a *ponte ſublicio*; cujus reficiendi cura ipſis incumbebat [f], quia per eum plurima ſacra deducebantur. Inſtituti [g] Pontifices primum ſunt a Numa Rege quatuor, iique Patricii; quibus ut etiam quatuor e plebe adjicerentur A. U. 454. factionibus tribuniciis pervictum eſt [h]. Sulla rurſus ſeptem alios Pontifices adjecit; ſed ex his quindecim octo illi priores, & qui deinde in eorum lo- *De Pontificibus.*

d *Plut. Numa p. m.* 65. e *Vid. Lucan.* I. 595.
f *Varro de L. L.* IV. 15. *Dion. Hal.* II. 73.
g *Idem* III. 45. h *Liv.* X. 6.

Digitized by Google

cum cooptati sunt, *Majores* dicebantur, reliqui vero *Minores* [i]. *Cooptabantur* a collegio suo usque ad legem
p. 322. Domitiam [k] latam A. U. 649. qua constitutum est, ut Comitiis tributis a septemdecim tribubus sorte lectis Pontifices crearentur [l]; quam legem abrogavit Sulla, restituit A. U 690. *T. Labienus*, auctore Julio Caesare [m]. Sub Principibus vero eorum arbitrio creati sunt.

Munus Pontificum erat de omnibus caussis ad sacra pertinentibus inter omnes personas judicare [n], leges de rebus sacris condere, omnes alios sacerdotes eorumque ministros in officio continere [o], iis delinquentibus mulctam indicere, de cultu Deorum denique & religionibus respondere [p]. Licet autem magna eorum esset auctoritas, tamen etiam ipsi censoriae notae erant obnoxii, & a Tribunis plebis ad officium cogi poterant [q], quod

i *Inscript. ap. Grut.* CCCLX. 4. CCCCXI. 1. CCCCXXXIII. 4. k *Suet. Ner.* 2. l *Cic. Agrar.* II. 7. m *Dio* 37. *p.* 27. *& A.* 1548. n *Cic. de Har. resp. c.* 7. *l.* 2. §. 6. *ff. de Or. Jur.* o *Liv.* XXVII. 8. p *Exempl. ap. Liv.* V. 25. *& VI.* 1. q *Cic. pro domo sua* 45.

Digitized by Google

quod tamen rariſſime accidit; ita ut eos neque Populo, neque Senatui rationem reddidiſſe tradat Dion. Halic. *II. c.* 73. Quod autem tres Pontifices ſtatuiſſent, id ſatis ſanctum habebatur *r*. p. 323.

Pontificum collegio praeerat *Pontifex Maximus* a Numa inſtitutus *s*, qui ſemper Comitiis tributis ex ipſo collegio eſt creatus: & initio quidem ex ſolis Patriciis; at circa A. U. 500. *Ti. Coruncanius* primus de plebe Pontifex Maximus creatus eſt. Poſt mortem Lepidi, qui unus de Triumviris fuerat, ſacerdotium hoc ſuſcepit Auguſtus; & poſt eum deinceps omnes Imperatores, etiam Chriſtiani, ad Gratianum usque *t*: (quem hoc nomine etiam honoratum fuiſſe ex inſcriptionibus patet, niſi dicamus, eas ipſo inſcio poſitas fuiſſe) & hoc, quia Pontificatus dignitas majorem venerationem, quam quae privato conveniret, illi, qui ea praeditus erat, tribuere videbatur: nam a Graecis etiam *De Pontifice Maximo.*

r *Cic. de Har. reſp.* 6. *s* *Liv.* I. 20. *t* *Vid. omn. Boſius de Pontif. Max. Impp.* R. 3. 4. *Spanhem. de P. & U. N. Diſſ.* XII. *p.* 424. *Zoſim.* IV. *p.* 249. *ed. Oxon.*

Digitized by Google

am hoc Sacerdotium ἱερωσύνη μεγίστη dicitur v. Hic itaque ſummam in re-
p. 324. bus ſacris poteſtatem obtinebat; religiones interpretabatur, & pro collegio Pontificum reſpondebat; ne quid religio detrimenti pateretur, providebat; Veſtales capiebat & judicabat, earumque ſacris peculiariter praeerat x, in actis ſolemnibus *verba praeibat*; (quanquam id aliquando a ſcriba tantum factum fuiſſe legamus y) Comitiis aliorum ſacerdotum intererat, eosque inaugurabat; arrogationibus etiam aderat, & de matrimonialibus quibusdam cauſſis cognoſcebat; anni, annaliumque curam gerebat z; in omnes perſonas ſacras jurisdictionem quandam exercebat; denique de coerimoniis quibusdam diſpenſabat: an vero Comitia habere potuerit, disputatur, ut jam antea innuimus. Licet vero Pontifex Maximus tanta poteſtate polleret, in plurimis tamen rebus nihil ſine Pontificum collegio poterat, atque ab eo ad collegium provocatio

v *Plut. Fab. Max. p. m.* 189. *Vid. & Dion. Hal.* III. 36. x *Ovid. Faſt.* III. 423. *Plut. Numa p. m.* 66. y *Val. Max.* IV. *ex.* 10. z *Vid. omn. Cic. de Orat.* II. 12. 13.

Digitized by Google

vocatio erat [a]; & inde ad Populum. *Insigni* utebatur toga praetexta, & apice in capite, qui etiam *Tutulus* dicitur; an vero sellam curulem habuerit, incertius est. Duravit hoc sacerdotium Romae, ut pleraque alia, ad tempora Theodosii Magni. p. 325.

§. III. *Augures* (Graecis οἰωνοπόλοι vel οἰωνισταὶ) dicti sunt ab *augurio*; hoc vero quasi *avigerium* [b] dicitur, cujus appellationis ratio ex sequentibus perspici poterit. Eos primum instituit Romulus [c], ut tres pro numero tribuum essent, quibus postea (nec satis certum est a quo, forte a Servio Tullio) quartus est additus; iique omnes erant Patricii. A. U. 454. quinque Augures plebeji adjecti sunt [d]; & demum a Sulla quindecim sunt creati, quorum qui primus erat, *Magister collegii* dicebatur [e]. Proprium Auguribus fuit, quod sacerdotium illis vivis eripi non potuerit [f]; quia scilicet artis & scientiae potius, quam honoris *De Auguribus.*

a *Liv.* XXXI. 9. b *Serv. ad Virg. Aen.* V. 523. c *Dion. Halic.* II. 64. d *Liv.* X. 9. e *Vid. C. Buleng. de aug. & ausp.* II. II. f *Vid. Liv.* I. 18. *Plin. Epist.* IV. 8.

Digitized by Google

honoris haec appellatio erat [g]; vel potius hoc fiebat, ne ullo modo haec
p. 326. sacra evulgarentur, quae revera prudentioribus ludibrio erant. Hinc etiam non a Populo creati, sed a collegio cooptati sunt [h]. Auguribus praeterea proprie *spectio* tantum; *spectio* vero & *nunciatio* Magistratibus, qui omne jus auspiciorum habebant, competebat [i]. Valde tamen honorati erant augures, ita ut trabea de purpura & cocco uterentur [k]: unde *dibaphum*, sive *purpuram bis tinctam pro ipso auguratu* ponit Cicero [l].

Munus igitur Augurum erat ex volatu, cantu, & tripudio avium futura *praedicere*; quod modo sequenti fiebat, vel, ut verius dicam, fieri credebatur. Sedens Augur *toga auguratli*, sive *trabea* amictus orientem versus prospiciens *lituo*, hoc est, *baculo incurvo certam coeli partem designabat*, quae pars dicebatur *templum* [m], & hoc etiam

g *Plut. Quaest. Rom. p. m.* 287. *S. quaest.* 97.
h *Vid. Abram. ad Cic. Philipp.* II. 2.
i *Fest. V. Spectio & ibi Scalig.* k *Serv. ad Aen.* VII. 612. *ex Suet.* l *Fam.* II. 16. *& Att.* II. 9. m *Vid. Lucret.* II. 1043. *Varro de L. L.* VI. 3.

Digitized by Google

etiam *tabernaculum capere* dicebatur *n*. Tum diligentiſſime obſervabat, quae aves, quo geſtu *o*, cantuve, & qua parte hujus templi ſe oſtenderent; ſigna autem laeva felicia *p*, dextra vero infelicia habebantur: unde locum Horatii *Od.* III. XXVII. 15. recte corrigere videtur *Lambinus*. Virgilius vero *Bucol.* I. *vſ.* 18. laeva infauſta dicit, ut contra *Suetonius in Claud. c.* 7. *& Vitell. c.* 9. dextra fauſta vocat: ſed forte in avibus aliter obtinuit, aliter in fulmine. Verum nihil mirum eſt, veterum in nugis ſuperſtitioſis fluctuaſſe animos. Aves, quae cantu auſpicia faciebant, *Oſcines q*, quae volatu *Praepetes* [vel *alites*. *] dicebantur *r*. Si fauſta eſſent auſpicia *addicere s* & *admittere*; ſin minus p. 327.

n *Liv.* I. 18. *&* IV. 7. [*Templum determinare* & *tabernaculum capere* hic male confunduntur. Quid illud ſit, docet Livius I. 18. At de hoc vide Roſin. VI. 14. p. m. 486. & Briſſon. de Form. p. 120.] *o* *Plaut. Aſin.* II. I. 12. *Id. Epid.* II. II. 2. *licet aliter Id. Aulul.* IV. III. I. *p* *Lucan.* I. 601. *Vid. rationem ap. Dion. Halic* II. 5. *q* *Varro de L. L.* V. 7. *Cic. de Divin.* I. 53. *r* *Feſt. V. Praepetes.* * [v. Cic. I Divin. 53.] *s* *Liv.* XXVII. 16. *Plaut. l. d. vſ.* II. *Liv.* IV. 18.

Digitized by Google

nus, *refragari* aves dicebantur: nec satis erat, unum auspicium vidisse, nisi id altero confirmaretur. Praeterea etiam Augures *de coelo servabant*, hoc est, *ex tonitru* [t] *& fulmine* [v] *futura praedicebant*. Locus, qui fulmine tactus esset, *bidental* [x] dicebatur, quia *bidente*, sive *ove*, sacra faciebant [y]; & deinde religiosus erat; ibique reliquiae & vestigia fulminis collecta, & terrae condita fuerunt [z]. *Tertium* augurii genus capiebant ex *pullis*, quibus pultem, vel offam objiciebant: quod si avide vescerentur pulli, & praesertim si aliquid ex offa decidens *terram paviret* [a], sive *pulsaret*, optimum erat augurium, & *tripudium solistimum* (quod scilicet offa *solum* contingeret) nunciabatur [b]: sed si vesci nollent pulli [c], vel avolarent, triste omen erat. Hic autem obiter notandum est, Romanorum auspicia talia plerumque fuisse, ut secundum naturae ordinem laeta potius quam tristia esse deberent: facile enim erat, pullos

p. 328.

t *Virg. Aen.* IX. 630. v *Lucan.* I. 533. x *Pers. Sat.* II. 27. y *Cornel. Fronto vetus Gramm.* z *Juven.* VI. 587. *& ibi Schol.* a *Fest. V. Puls.* b *Liv.* X. 40. *Cic. de Divin.* II. 8. *& 34.* c *Id. de N. D.* II. 3.

pullos fame eo redigere, ut lubentes veſcerentur. Et jam tempore Ciceronis [d] auſpicia ſibi fingebant verius, quam obſervabant [e]: & ita ſaepe Magiſtratus impediebant Tribunos plebis, ne cum populo agere poſſent [f]. Qui pullos ſervabant, *Pullarii* dicebantur [g]; cavea autem ipſa dicebatur *auguraculum*. Praeterea etiam ex quadrupedibus & aliis rebus forte accidentibus [h] omina captabant, eaque explicabant, (ac tum proprie *commentari* [i] dicebantur) & quomodo *procurari* [k] (& hoc proprium ei rei verbum eſt [l]) deberent, indicabant: & ſi fauſtum eſſet augurium, *impetritum* & *inauguratum* eſſe dicebant [m]. [De Augurii prima origine agunt Memor. Ac. Litt. Par. T. II. p. 371.] p. 329.

§. IV. *Aruſpices* (Graecis ἱεροσκόποι [n] & θυοσκόποι) a victimis in *ara* *inſpi-* *De Aruſpicibus.*

d *Ipſe ad Fam.* I. 2. *Liv.* XXI. 63. *Vid. omn. Grucch. de Comit. Rom.* I. 4. e *Cic. de Divin.* II. 33.--36. f *V. Manut. ad Cic. Famil.* VIII. 11. [adde Cic. II. Div. 18. & 33. m.] g *Cic. de Divin.* II. 34. h *Juven.* XIII. 62. *ſeq.* [Horat. III. Od. 27. Liv. XXI. ult. & XXII. 1.] i *Cic. de amicit.* 2. k *Id. de Divin.* I. 2. l *Gell.* IV. 6. m *Plaut. Aſin.* II. 1. 11. n *Dion. Halic.* II. 12.

Digitized by Google

inſpiciendis dicti ſunt; vel etiam ab *haruga*, quae vox olim *hoſtiam* ſignificavit [o]. Hi quoque a Romulo primum inſtituti ſunt numero ternario; ſed eorum collegium aeque ac aliorum ſacerdotum proceſſu temporis auctum fuiſſe certum eſt: verum non ita honorati fuerunt ac Augures: imo
p. 330. ipſos in Senatum legere aliquando non licuit [p]. Sed videtur diſtinguendum; ut quidam fuerint honoratiores, & in collegium conſcripti; alii vero parva mercede operam ſuam quibusvis locaverint [q]: ita ut ex prioribus *Spurina* fuerit; de quo *Suet. Julio c.* 81. Aruſpicum *munus* erat ex victima ante mactationem [r], & poſt eam ex extis [s], flamma, fumo, aliisque rebus, occaſione ſacrificii forte accidentibus, futura praedicere; ac deinde ea portenta explicare [t], & procurare. Haec ſcientia, (ſi ita dicenda eſt ars nugatoria) cujus primus auctor *Tages* quidam fuit, ab Etruſcis [v] ad Romanos pervenit. §. V.

o *Donat. ad Ter. Phorm.* IV. iv. 28. *Fac. Perizon. ad Ael. V. H. L.* II. 31. p *Cic. Famil.* VI. 19. q *Plaut. Poen.* II. v. 10. 17. r *Senec. Oedipo* v. 301. *ſeq.* s *Virg. Georg.* IV. v. 486. t *Juven.* II. 121. v *Vid. Lucan.* I. 584. & 637.

§. V. *Quindecim-viri sacris faciundis* hac occasione instituti sunt. Tarquinius Romanorum Rex, sive ille Priscus, sive Superbus, ut vult Dionysius Halicarnassensis, fuerit, miro quodam modo, quem narrat idem *Antiquit. Roman. l.* IV. *c.* 62. tres *libros Sibyllinos* nactus, eorum custodiam duobus viris illustribus permisit; quorum loco A. U. 387. *Decemviri* sacris faciundis facti sunt [x]; simulque lege cautum est, ut pars eorum ex plebe crearetur. Sulla etiam hoc sacerdotium ad numerum *quindevarium* auxit, qui eodem modo ac Pontifices sunt creati [y]: & qui iis praecerat *Magister collegii* dicebatur [z]. *Munus* Quindecim-virorum fuit custodire libros Sibyllinos; difficili Reipublicae tempore, vel cum insigne aliquod portentum nunciatum esset, ex Senatusconsulto eos *adire*, sive *consulere* [a], &, quae legissent, ad Senatum referre: tum coerimonias, sacrificia, aliaque, quae libri praescribebant, procurare [b], & in specie quidem ludos

De Quindecim-viris sacris faciundis.

P. 331.

[x] *Liv.* VI. 37. *& 42.* [y] *Vid. §. 2. hujus cap.* [z] *Plin. H. N.* XXVIII. 2. [a] *Liv.* III. 10. V. 13. VII. 28. *&c.* [b] *Liv. ibid.*

dos saeculares [c]. Hi Quindecim-viri a militia & aliis muneribus urbanis erant immunes [d], secus ac alii sacerdotes; ut scilicet solis libris interpretandis vacare possent. Sed hi libri, quibus fata Imperii Romani contineri credebantur, A. U. 670. cum ipso Capitolio (ubi publicitus adservabantur, ut quidam ajunt; nam quidam, & recte credo, putant, antiquiores illos libros nunquam exstitisse; ideoque nemini, nisi sacerdotibus, licebat eos inspicere, qui sacramento erant adacti, ne quid de iis vulgarent) cum ipso, inquam, Capitolio hi libri cremati sunt [e]; verum paullo post legati undique sunt missi, qui omnia ubicunque terrarum oracula Sibyllina conquirerent; ex quibus Quindecim-viri rursus alios libros confecerunt, qui ab Augusto sub basi Apollinis *Palatini* sunt conditi [f]; & erant Quindecim-viri proprie Apollinis Sacerdotes; unde *cortinam* domi suae habebant, sive tripodem aeneum Apollini sacrum [g]. Demum jussu Theodosii

p. 332.

c *Horat. carm. saec.* 5. & 70. d *Dion. Halic.* IV. 62. e *Ibid.* f *Suet. Aug.* 31. g *Suet. Aug.* 52. *Serv. ad Aen.* III. v. 332.

odosii Magni Imperatoris A. C. 389. a *Stilicone* sunt combusti [b]. Distinguendi autem sunt hi libri Sibyllini ab iis, qui hodie supersunt, & a *Christianis* pia quadam, ut vulgo dicitur, fraude suppositi sunt [i].

§. VI. *Fratrum Arvalium* origo haec est: cum *Acca Larentia* [k] Romuli nutrix ex duodecim filiis, quibuscum sacra facere consueverat, unum morte amisisset, Romulus se illi in filii locum adoptandum dedit: seque & illos *Fratres Arvales* dixit, quia sacra quaedam publica faciebant, ut *arva* fruges ferre possent [l]; quae sacra dicebantur *Ambarvalia* [m]. *Larentalia* etiam in hujus Larentiae honorem mense Aprili a flamine Martiali sunt acta [n]. Hujus sacerdotii insigne erat corona spicea, & albae infulae: nec nisi cum ipsa vita hic honos finiebatur [o], & captos etiam, exulesque comitabatur.

P. 333. *De Fratribus Arvalibus.*

h *Rutil. Numat.* II. 41. & 55. i *Vid. Rev. Io. Alb. Fabric. Bibl. Graec. I.* 30. *seqq.*
k *Gell.* VI. 7. l *Varr. L. L.* IV. 15.
m *Vid. Virg. Georg.* I. 341. *Tibull.* II. 1. 15. & *ibi Broukh.* n *Plut. Romul. p.* 19. E. o *Plin. H. N.* XVIII. 2.

Digitized by Google

De Curionibus.

§. VII. *Curiones* triginta ex Romuli instituto a suis quisque *Curiis* lecti sunt, qui sacra publica pro Curiis suis *curarent* [p], (fere ut hodie *Parochos* quos vocant apud Pontificios aliosque; licet apud veteres *Parochi* sint dicti, qui Magistratibus iter facientibus per municipia, quae ipsis necessaria essent, publicitus praeberent [q]) unde a *curando Curiones* sunt dicti [r], qui etiam *Magistri Curiae Plauto* [s] dici videntur; *aedes* vero, in quam Curiales conveniebant, *Curia* vocata est, & Graece ἰσιατόριον, quia ibi *epulabantur* [t]: vel etiam πρυτανεῖον [v] sacellum illud Graeci dicunt, ipsos vero Curiones πρυτανεῖς. Eligebantur Curiones quisque a suis Curiis; sed omnibus praerat, qui *Curio Maximus* [x] dicebatur, curiatis Comitiis a Populo creatus, cujus auctoritate ceteri regebantur.

p. 334.

De Septem-viris Epulonum.

§. VIII. *Septem-viri Epulonum* hanc originem habuerunt [y]. Cum Pontifices

p *Dion. Halic.* II. 64. q *Horat. Serm.* I. v. 46. r *Varro de L. L.* V. 6. s *Aulul.* I. II. 29. t *Dion. Halic.* II. 23. v *Ibid.* c. 65. *ubi vid. not. in ed. Oxyl.* x *Fest.* v. *Maximus.* y *Vid. Lucan.* I. 605.

Digitized by Google

fices multitudine sacrorum gravarentur A. U. 557. primum *Tres-viri Epulones* sunt facti [z], qui *ludorum epulare sacrificium* facerent; quibus postea a Sulla, ut videtur, quatuor adjecti sunt. Curabant autem has epulas summa lautitia; unde *Saliares*, *Augurales*, *Pontificales epulae* pro *lautissimis* ponuntur [a]: eorumque munus luculenter describit Cicero *de Haruſp. resp. c.* 10. *Lentulus* enim ille, de quo ibi sermo est, Septem-vir Epulo fuit. Hi quoque ad Pontifices referebant, si quid in sacris omissum, commissum, aut pollutum esse diceretur. Illis etiam, quemadmodum Pontificibus, togae praetextae gerendae jus fuit [b]; quippe summa etiam Septem-viratus dignitas habebatur [c]. De eorum creatione idem quod de Pontificum creatione est dicendum. p. 335.

§. IX. *Feciales* (quos Graece εἰρηνοδίκας dixeris [d], vel εἰρηνοφύλακας [e], *De Fecialibus.*

z *Liv.* XXXIII. 42. a *Cic. ad Att.* V. 9. *Hor. Od.* I. 37. 13. [Macrob. Saturn. II. 9.] b *Liv.* XXXIII. 42. c *Vid. Dion.* LIII. *init. Gruter. p.* CCXXXV. 10. CCXXXVI. 9. d *Dion. Halic.* II. 72. e *Plut. Numa p. m.* 68. *A.*

Digitized by Google

vel σπονδοφόρους *f*) dictos volunt a *faciendo*, quod *pacem* & *foedera facerent g:* vel forte etiam a *fatu*, sive *fando h*; oratorum enim vicem sustinebant. Hi a Numa Rege instituti quidem sunt, sed formam juri feciali
p. 336. primus constituit *Ancus Marcius* Romanorum Rex quartus *i*; *Valerius Maximus* vero, sive quis alius in *libello de nominibus Sertorem* quendam *Regium* ejus juris auctorem facit. Collegium Fecialium erat Sacerdotum viginti; qui eodem modo ac Pontifices creabantur. Horum praecipuum *munus k* erat bello indicendo, & foederi faciendo praesse, & prospicere, ne Romani bellum, nisi legitimum, facerent *l*. Itaque quum gens aliqua Romanos injuria affecisset, unus ex Fecialibus eo proficiscebatur *m*, ut vel res

f *Dion. Hal* I. 21. g *Festus hac V. qui tamen corruptus est: & pro* feriendo *ibi* faciendo *legendum esse videtur.* h *Ita Voss. Etymol. & de vitiis Serm.* I. 13. [*Fetialis* cum *t* scribendum esse, docet Jensius noster in *Ferc. Lister.* ubi & munia eorum fusius persequitur.] i *Liv.* I. 32. k *Cic. de Offic.* I. 11 l *Varr. de L. L.* IV. 15. *Vid. omn. Varr. de vita P. R. L.* III. p. 65. *ed. Durd. & ap. Non. p.* 554. *ed. Plant.* 1565. m *Vid. omn. Dion. Halic.* II. 72.

res ablatas, vel fontes profugos reposceret [n]: quod si injuria confestim non sarciretur, triginta dies illis ad consultandum dabat; quibus elapsis, pium bellum poterat isti genti indici. Tum rursus ad fines hostiles progressus Fecialis, hasta sanguinea in illos projecta, bellum certa formula ipsis indicebat [o]: postea aucto immensum Imperio Romano, ut tamen plebi superstitiosae satisfieret, simulatio quaedam hujus juris in agro prope Urbem, qui *hostilis* dicebatur, est servata [p]. Foedera quoque fiebant per unum ex Fecialibus [q], qui dum eo munere fungeretur *Pater patratus* dicebatur [r], quia jusjurandum pro toto populo *patrabat*, sive *praestabat* *. Judicabant etiam Feciales de injuriis [s] sociis illatis; curabant, ne legati violarentur [t]; pacem non legitime factam rescindebant, ejusque sponsores dedebant [v]; & uno verbo omnia curabant, quae ad foedera spectabant. p. 337.

Y 5 §. X.

n *Liv.* IV. 30. *Serv. ad Virg. Aen. X.* 14.
o *Cincius ap. Gell.* XVI. 4. *Liv.* I. 32. *Dion. Halic.* II. 72.
p *Ovid. Fast.* VI. 205.
q *Liv.* XXX. 43. *omnino.*
r *Liv.* I. 24.
* [porcum saxo feriens, *&c.* unde proverb. *inter sacrum & saxum stare.* F. R.]
s *Dion. Halic. l. d.*
t *Val. Max.* VI. 6. 3. & 5.
v *Liv.* IX. 10.

Digitized by Google

De Sodalibus Titiis.

§. X. *Sodales Titii* [x], vel *Titienſes*, a *Tito Tatio* ſacris Sabinorum retinendis, vel a Romulo in honorem ipſius *Tatii* inſtituti ſunt; nam utrumque ab uno Tacito *Annal.* I. *c.* 54. *Hiſt.* II. *c.* 95. traditur: plura de his certo dicere nec poſſumus, nec operae pretium videtur ultra inquirere: niſi quod forte munus eorum a munere Septem-virorum Epulonum non
p. 338. alienum admodum fuerit; cum iis & apud *Lucanum loc. cit.* & in *Inſcriptione apud Gruter.* CCCXCVI. 1. jungantur: apud quem etiam pluribus locis memorantur.

De Rege Sacrorum.

§. XI. *Rex Sacrorum* [z] (Graecis ἱερῶν βασιλεὺς) ſive *Rex ſacrificulus* [a], creatus eſt exactis Regibus, ut ea ſacra perageret, quae antea ab ipſis Regibus peragi ſolebant; unde quoque nomen ſuum nactus eſt: ſed ne tanto nomine inſoleſceret, Pontifici ſubjectus fuit, nec Magiſtratum gerere, aut cum populo agere ei licuit [b]; unde, poſtquam ſacra feciſſet, ſe quaſi fuga ex

x *Lucan.* I. 602. y *Gruter.* CCCXCVI. 1.
z *Id.* II. 2. a *Liv.* XXVI. 6. b *Dion. Halic.* V. 1.

ex Comitio proripiebat [c]. Creatus autem est Comitiis centuriatis ex Patriciis [d]. Uxor etiam ejus *Regina* est dicta, quae & ipsa sacra quaedam faciebat [e]. Domus quoque publica, in qua Rex Sacrorum habitabat, *Regia* est dicta [f].

SACERDOTES SINGULORUM DEORUM.

§. XII. *Flamines* (στεφανηφόροι Graecis) sacerdotes erant uni alicui numini addicti [g], ejusque sacra curantes. Appellantur ita a *filo*, quo caput cingebant, ac si *filamines* dicerentur [h]; vel a *pileo*, quasi *pilamines* juxta quosdam [i]; vel denique a *flameo* capitis tegumento, ut vult *Vossius* post Dionysium Halicarnassaeum II. c. 64. Hoc etiam *Apex* dicebatur ab antiquo verbo *apere*, hoc est, *vincire* [k], & p. 339. *De Flaminibus, & praecipue de Flamine Diali.*

c *Plut. Quaest. Rom. p. m.* 279. *sive n.* 62. *Ovid. Fast.* v. 727. d *Cic. pro Domo* 15. e *Macrob. Saturn.* I. 15. f *Fest. V. Regia.* g *Cic. de L. L.* II. 8. h *Varro de L. L.* IV. 15. *Plut. Q. R.* 39. *S. p. m.* 274. i *Plut. Numa p. m.* 64. k *Fest. V. Apex. Vid. Lucret.* VI. v. 1065. *Virg. Georg.* III. 168. *Aen.* IV. 482. *& hic Serv.*

Digitized by Google

& proprium Flaminum insigne erat [l], ita tamen, ut etiam Pontifex Maximus eo uteretur, sicuti supra diximus. Creati sunt primum a Numa tres, *Dialis* nempe, qui Jovis erat sacerdos, *Martialis* & *Quirinalis*: sed his variis temporibus alii duodecim sunt additi in honorem aliorum Deorum; qui *Flamines Minores*, quem-
p. 340. admodum priores illi *Majores* sunt dicti: *Minores* quidem ex plebejis creari poterant, *Majores* [m] vero ex solis Patriciis. Dicebantur vero proprie *prodi* Flamines cum crearentur [n]. Quanquam autem Flamines non simul Pontifices essent, tamen in eorum collegio sedebant [o], certe *Majores*. Creabantur a Populo Comitiis tributis; nempe ita ut Pontifex Maximus tres simul nominaret, ex quibus unus legeretur [p], & a Pontifice Maximo inaugurabantur. Majoribus Flaminibus commune fuisse videtur, ut ab Urbe abesse ipsis non licuerit [q], ne scilicet

l *Lucan.* I. 604. m *Cic. pro domo* 14. n *Id. pro Milone* 10. & 17. o *V. eund. de Harusp. resp.* 6. p *Tacit. Ann.* IV. 16. q *V. Liv. Epit.* XIX. & XXXVII. 51. *Val. Max.* I. 1. *ex.* 2.

Digitized by Google

ſcilicet ſacra deſererentur; neque etiam divortium facere [r]. Quanquam autem *Flaminium* eſſet perpetuum, tamen certis de cauſſis poterat eripi, veluti ſi quis ſacra non rite curaſſet: (vid. Livium XXVI. c. 23.) *Sulpicio* inter ſacrificandum apex a capite prolapſus ſacerdotium abſtulit [s]. Omnium porro Flaminum longe digniſſimus fuit FLAMEN DIALIS, qui etiam p. 341. lictore, ſella curuli, & veſte praetexta utebatur [t]: & ex jure ſacerdotii ſui Senatum ingredi poterat [v]. Hic plurimis coerimoniis obſtrictus fuit [x], quarum potiſſimas duntaxat recenſebimus: nempe religio ei erat equo vehi; *claſſem procinctam*, id eſt, *exercitum armatum* extra pomoerium videre; quin nec noctem unam extra Urbem manere ei fas erat [y]. nec poterat jurare [z]; (vel certe non cogebatur [a]) nec annulo uti, niſi pervio, caſſoque: ignem a *Flaminia*, ſive *Flaminis*

r *Gell.* X. 15. s *Val. Max.* I. 1. 4. t *Liv.* I. 20. & XXVII. 8. v *Ibid.* x *Gell.* X. 15. *ex Fabio Pictore, Maſſurio Sabino, aliisque. Plut. Q. R.* 39. 43. *ſive p.* 274. *ſeqq.* y *Liv.* V. 52. *Tac. Ann.* III. 71. z *Plut. Quaeſt. Rom.* 45. *Liv.* XXXI. *c. ult.* a *Edictum perpetuum apud Gell.* X. 15.

Digitized by Google

minis domo efferre nisi sacrum, jus non erat; vinctum aedes ejus ingressum solvi necesse erat, & vincula per impluvium in tegulas subduci, atque inde foras in viam demitti; reum, si ad pedes ejus supplex accidisset, verberari eo die piaculum erat; nodum nulla parte corporis habere poterat; capillum ejus, nisi qui liber homo erat, nemo detondere poterat; ca-
p. 342. pram; carnem incoctam, hederam, fabam nec tangebat, nec nominabat [b]; propagines e vitibus altius praetentas non succidebat; vel potius, *non succedebat*, hoc est, vetitum ei erat transire per viam, ubi vites in sublimi essent praetentae [c]; pedes lecti ejus tenui luto circumlitos esse oportebat, nec ab eo trinoctium continuum decubabat, nec alteri in eo cubare licebat; unguium ejus & capilli segmina subter arborem felicem terra obruebantur; quotidie festatus erat *, quapropter

b *Plin. H. N.* XVIII. 12. *Fest. V. Fabam.*
c *Lipsi. Elect.* I. 21. *Boxhorn. ad Plut. Q. R.* 109. *& omnino hoc firmatur ex Probl. seq.*
* [Occurrit haec vox inter varias lectiones ap. Gell. X. 15. sed malunt Viri Docti aliam substituere. Nos id nunc non agimus.]

propter Pontificibus, cum judicium de aliquo exercerent, adeſſe non poterat [d]; ſine *apice* ſub divo eſſe non licebat, (unde *apicatus* dicitur Ovidio *Faſtor.* IV. *vſ.* 347.) ſub tecto licebat; apicatum tamen mori nefas erat [e]; farinam fermento imbutam attingere ei fas non erat; tunicam interiorem, niſi in locis tectis non exuebat, ne ſub coelo, tanquam ſub oculis Jovis, nudus eſſet; in convivio, niſi Rex Sacrificulus, haud quisquam alius ſupra eum accumbebat [f]; uxorem cum amitteret, *Flaminio* decedebat; ejus matrimonium, niſi morte, dirimi non poterat; locum, in quo buſtum eſſet, nunquam ingrediebatur; mortuum non attingebat; funus tamen exequi poterat; unus omnium galero albo utebatur; ungi ſub dio ei fas non erat; antiquitus nec Magiſtratum capere, nec petere poterat; quod procedentibus temporibus obſervatum non fuit [g]; opus facientem videre religioſum ei erat, itaque, cum per Urbem incederet, eum praece- p. 343.

d *Vid. Guther. de veter. jure Pontif.* I. 32.
e *Appian. Civ.* I. 395. f *Vid. tamen Macrob. Sat.* II. 9. g *Liv.* XXIX. 45.

praecedebat *praecia*, sive *praeclamitator*, qui homines monebat, ut ab opere faciendo, dum transiret Flamen, desisterent: quaedam autem ex his coerimoniis iis postea sunt remissa. Easdem fere coerimonias *Flaminica* [b], sive *uxor Flaminis*, observabat: sed etiam alias, ut quod, quoties tonitru audiisset, feriata erat, donec placasset Deos [i]. Sacerdotium hoc ab adolescentia Caesaris intermissum Augustus extremo suo tempore restituit [k]. p. 344. Theodosius Magnus Imperator cum plerisque aliis gentilium sacerdotiis abolevit.

Flamen Martialis Diali dignitate proximus erat, & e Patriciis etiam semper est creatus: quem honore sequebatur *Flamen Quirinalis* [l] in honorem Romuli institutus, qui duo quoque collegio Pontificum, ut dictum est, assidebant. Reliquorum duodecim, qui *Flamines Minores* & *Plebeji* sunt dicti, nomina recensere nihil attinet; quorum omnium postremus fuit *Flamen Pomonalis* [m].

Im-

[b] *Gell.* x. 15. [i] *Macr. Sat.* i. 16. [Intactas nostro caerimonias vide ap. Tac. Ann. xiv. 16.] [k] *Suet. Aug.* 31. [l] *Liv.* i. 20. [m] *Fast. V. Maximae dignationis.*

Imperatoribus inter Divos relatis postea etiam singuli Flamines tributi sunt [n]: nec tantum Flamines, sed etiam *Sacerdotum collegia* iis sunt decreta, qui sacerdotes *Sodales* sunt dicti cum adjectione nominis ejus, in cujus honorem erant instituti; ut, exempli gratia, *Sodales Augustales* [o], *Hadrianales* [p], &c. ut jam capite praecedente §. 27. diximus.

§. XIII. *Salii Martis Sacerdotes* a Numa instituti sunt [q] occasione pestilentiae, qua Urbs laborabat. Tradunt enim, scutum aeneum coelo fuisse delapsum [r], & confestim morbum cessasse; ac tum Egeriam nympham praedixisse, urbem, in qua hoc scutum servaretur, potentissimam futuram. Itaque ne surriperetur, undecim (vel forte plura; nam de numero nihil dicens Dionysius ὅπλα πολλὰ ea vocat, quod de duodecim vix dici posse videtur) alia eiusdem formae scuta fabricari curavit Numa per *Veturium Mamurrium* quendam, p. 345. *De Saliis.*

Z cujus

n *Vid. Gruphr. Panv. de civit. Rom.* 27.
o *Suet. Claud.* 6. p *Spartian. Hadrian.* 29.
q *Vid. Plut. Numa p. m.* 68. r *Dion. Halic.* II. 71. *Ovid. Fast.* III. 373.

Digitized by Google

cujus nomen idcirco *carminibus Saliaribus* est insertum [s]: licet alii *veterem memoriam* a Saliis celebrari dixerint [t]. Tunc Numa duodecim juvenes Patricios, patrimos & matrimos [v] legit, qui haec *Ancilia* (ita enim a forma haec scuta dicebantur, quod undique *anciſa* essent absque omni angulo [x]) Kalendis Martiis saltantes, & carmina illa Saliaria, quae
p. 346. etiam *assamenta* [y], sive *axamenta* sunt dicta, canentes in honorem Martis per Urbem ferrent; unde *Salii* a *Saliendo*, sive *Saltando* sunt dicti, &, qui iis praeerat, *Praesul* [z], & *Magister Saliorum* appellatus est: quanquam *Magister collegii* commune sit nomen omnium προκρίτων cujuscunque collegii Sacerdotalis [a]. Alii vero hoc distinguunt, & *Praesulem* quidem vocant τὸν ἐν τοῖς ἱεροῖς προορχούμενον, Latine etiam *Prosaltorem*; *Magistrum* vero τὸν ἔξαρχον, penes quem inaugurandi & exaugurandi potestas. Praeter

s *Ovid. d. l.* 387. t *Plut. Numa p. m.* 69. v *Cic. pro Domo* 14. x *Ovid. d. l.* 377. y *Fest. V. Axamenta.* z *Lucil. ap. Fest V. Redamtruare.* a *V. Casaub. ad Capitol. Antonin.* 4.

ter hos etiam erat ὑμνῳδὸς, sive *Vates*, qui carmen Saliare canebat [b]. Dicebantur hi Salii etiam *Palatini*, quia sacra in *Palatio* faciebant [c]; & ut distinguerentur a Saliis *Collinis*, qui a Tullo Hostilio instituti [d] in *colle* Quirinali Sacrarium habebant, & Quirinales etiam [e], atque *Agonales* sunt dicti. Et in genere *Salii* & *Salii subsuli* sunt appellati omnes ludii & saltatores, qui ad cantum & tibiam p. 347. in sacris ludunt, ut in sacris Herculis apud *Virgilium Aen.* VIII. v. 285. *f.* Saltabant induti tunica picta [g], hoc est, auro & purpura variegata, & toga praetexta, sive trabea [h], aereis baltheis & gladiis accincti, dextra hastam, vel simile quod; laeva ancile ferentes, capite autem gestantes *pileum*, sive *galerum* [i], Graece κυρβασίαν dictum [k]: atque inter saltandum carmina illa obsoleta canebant [l], quae jam Horatii aetate vix a quoquam intelli-

b *Vid. Salmas. ad d. Capitol. l.* c *Dion. Halic.* II. 70. d *Id.* III. 32. e *Serv. ad Aen.* VIII. 285. f *Vid. Scal. ad Catull.* XVII. g *Liv.* I. 20. h *Dion. Halic.* II. 70. i *Juven.* VIII. 207. k *Dion. Halic. l. d.* l *Vid. Gutherieth. de Saliis* 21. *seq.*

Digitized by Google

telligebantur [m]; tempore vero *Quinctiliani* ne ab ipsis quidem Sacerdotibus [n].

De Luperciis.

§. XIV. *Luperci Panis Sacerdotes* omnium antiquissimi fuerunt, quippe jam ab Evandro Arcade instituti [o]. Dicti sunt *Luperci* a *lupo*, quia Pan Graecis Λυκαῖος ἀπὸ τῆς λύκης cognominatur [p], quasi *lupinum* dicas, imo etiam ipse *Lupercus* dictus est, si fi-
p. 338. des *Justino L.* XLIII. *c.* 1. credo quia *lupos* a pecore arcere crederetur: & inde locus, ubi colebatur, *Lupercal*, & festum ejus *Lupercalia* est dictum; quod celebrabatur mense Februario, eratque quasi lustratio quaedam Urbis [q]. Eo festo Luperci nudi per Urbem discurrebant [r], pudenda tantum cincti pellibus caprarum, quas paulo ante immolaverant. Scuticis etiam e caprino corio factis obvios caedebant, quod *catomidiare* dicebant [s], quasi verberare κατ' ὤμων, in

m *Ipse Epist.* II. 1. 86. n *Ipse Instit.* I. 6. o *V. Ovid. Fast.* II. 279. *seq.* p *V. Serv. ad Virg. Aen.* VIII. 343. q *Ovid. Fast.* II. 31. r *Rationem vid. ibid.* 303. s *Vet. Schol. ad Juven.* II. 142. *Salm. ad Spart. Hadr.* 18.

in humeris [t], & praecipue quidem mulieres, quas inde foecundas reddi credebant [v]: canem quoque eo tempore immolabant; quod animal ob pecoris cuſtodiam Pani gratum eſſe putabatur. Lupercorum tres fuerunt ſodalitates, *Fabiorum* nempe [x], & *Quintiorum*, qui ita a ducibus ſuis ſunt dicti; & *Juliorum* denique, qui in honorem *Julii* Caeſaris inſtituti ſunt [y]. Serius reliquis hoc ſacerdotium deſiit, ſub Imperatore ſcilicet demum *Anaſtaſio*, qui obiit A. C. 518. [z]. p. 349.

§. XV. *Potitii & Pinarii Herculis Sacerdotes* fuerunt [a]: ille enim apud Evandrum divertens ipſe ſacra ſua duas has gentes docuiſſe dicitur. Cum autem Pinarii ſerius ad ſacrificium veniſſent, extis jam adeſis, vetitum ipſis eſt in poſterum extis ſolemnibus veſci; & ſecundus duntaxat honos in his ſacris illis tributus eſt [b]. Deinde *De Potitiis & Pinariis.*

Z 3 cum

t *Salm. d. l. & Probat. Voſſ. Etym.* v *Ovid. Faſt.* II. 425. x *Propert.* IV. 1. v. 25. *Sex. Aur. Victor de Or. G. R.* y *Suet. Jul.* 76. z *V. On. Panv. de civit. Rom.* 12. *edit. Graev.* a *Virg. Aen.* VIII. 269.

b *Liv.* l. 1.

Digitized by Google

cum A. U. 441. impulsu *Appii* Censoris Potitii sacra Herculis servis quibusdam publicis peragenda tradidissent, inter annum vertentem omne Potitiorum nomen in duodecim familias divisum (*hospitio Deorum immortalium sanctam gentem* vocat Livius IX. c. 34.) interiisse dicitur *c*; ipse autem Appius irati facto Numinis luminibus captus fuisse fertur *d*. Sacra porro illa penes servos hos publicos, & gentem Pinariam remanserunt.

p. 350. *De Gallis Matris Deum.*

§. XVI. *Galli Sacerdotes Matris Deorum*, sive *Cybeles*, dicti a *Gallo* fluvio Phrygiae *e*, cujus aqua pota furorem inducere credebatur. Hi, ut praedictum est *f*, genitalia sibi, & testa quidem Samia *g*, praecidebant *h* in memoriam Atyos, qui cum perpetuam Deae castitatem vovisset, deinde nympham Sangaritidem amare occoepit; & propterea a Dea in furorem actus testiculos sibi exsecuit *i*. Itaque

g Id. IX. 39. d *Val. Max.* I. I. *ex.* 17. e *Ovid. Fast.* IV. 361. *seqq.* f *Sect. hujus c.* I. §. 16. g *Plin. H. N.* XXXV. 12. *f.* h *Juven.* VI. 513. i *Augustin. de C. D.* VII. 25.

que etiam ipsi furore perciti brachia sibi cruentabant *k*: & vaticinari credebantur *l*. Qui huic collegio praerat *Archigallus* dicebatur *m*; sed hi omnes in magna dignatione non erant *n*: tum ob alias causas; tum etiam, quod stipem colligere solerent *o*.

§. XVII. *Virgines Vestales* (Graece Παρθένοι ἱεραὶ *p*) in honorem *Vestae* Romae primum a Numa Rege creatae sunt quatuor *q*, iisque duae sunt additae a Tarquinio Prisco *r*, vel Servio Tullio Rege *s*, cujus moribus id magis convenire videtur *s*. *Capiebantur* (nam hoc proprium huic rei verbum est) initio ab ipsis Regibus, iisque pulsis, a Pontifice Maximo; cujus arbitratu viginti virgines e Populo eligebantur, majores sex, minores decem annis, quae honesto genere & decenti corpore essent: nam Pontifex M. peculiarem quan-

De Virginibus Vestalibus. p. 351.

k *Tibull.* I. IV. 64. l *Lucan.* I. 566. m *Vid. Juvsn.* VI. 511. n *V. Ovid. Fast.* IV. 244. *& ibi Heins.* o *Ovid. Fast.* IV. 350. p *Dion. Halic.* II. 64. q *Ibid.* 67. r *Dion. Halic.* III. 67. s *Plut. Numa p. m.* 66. D. t *De earum sacris vid. Ovid. Fast.* VI. 283. *seq.*

Digitized by Google

dam horum ſacrorum curam habuiſſe videtur: credo, quod directe magis, quam alia ſacra ad ſalutem Imperii ſpectare crederentur *v*. Ex his porro in concione Populi a Pontifice una eligebatur; vel etiam ultro a parentibus offerebatur: dicebatur autem illa, ut diximus, proprie a Pontifice *capi*, quia eam quaſi vi *captam* a poteſtate patris abducebat *x*. Ita captae per triginta annos ad miniſterium Deae obligabantur: & primis
p. 352. quidem decem annis ſacra diſcebant, ſequenti decennio ea exercebant, tertio denique alias juniores ea docebant, & his triginta annis elapſis nubere poterant: quod tamen raro factum & ſemper infauſtum eſt hàbitum *y*. Quae aetate omnium maxima erat, *Virgo Maxima* dicebatur *z*, quae Tacito *Annal.* XI. *c.* 32. eſt *Veſtalium vetuſtiſſima*, quemadmodum Dioni *L.* LIV. ἡ πρεσβεύουσα: eaque reliquis ſumma cum dignitate praecrat *a*.

Munus

v Vid. Cic. de Orat. III. 3. *Ovid. Met.* XV. 777. *x Gell.* I. 12. *qui locus omn. videndus. y Dion. Hal. d. c.* 67. *Plut. Numa d. l. z Suet. Jul.* 83. *a Tacit. Annal.* XI. 86.

Munus earum erat, primo, cuſtodire ignem perpetuum [b]; quaeque id exſtingui paſſa eſſet, flagris a Pontifice Maximo caedebatur [c]: ſecundo, adſervare arcanum Imperii pignus, quod plerique Palladium putant fuiſſe [d]: tertio, ſacra adſidue Deae facere. Pro his laboribus honores ingentes illis tributi ſunt *; ut jus teſtamentum condendi, licet minores eſſent; jus trium liberorum; lictorem habendi; reum forte obviam factum e ſupplicio liberandi; carpento vehendi *f*; vittis & veſte praetexta utendi *g*: praeterea jurare non cogebantur *h*: tum agri iis & ſtipendia ſplendida e publico praebita *i*, ut & locus honeſtior in ſpectaculis *k*, & in deprecando auctoritas maxima *l*. Ob hanc tantam reverentiam etiam aliquando P. 353.

b *Flor.* I. 2. c *Val. Max.* I. 1. *ex.* 6. d *Ovid. Triſt.* III. *El.* I. 29. e *Plut. Numa p. m.* 66. * [V. omnino Tac. Ann. II. 86. & IV. 16. item Memor. Acad. Litt. Pariſ. T. V. p. 211. ſqq.] f *Vid. Lipſ. ad Tacit. Annal.* XII. 42. g *Ovid. Faſt.* III. 30. h *Edictum perpetuum ap. Gell.* X. 15. i *Liv.* I. 20. *Vid. & Tac. Ann.* IV. 16. k *Suet. Aug.* 44. l *Cic. pro Font.* 17. *Suet. Jul.* I. *Tac. Hiſt.* III. 81.

Digitized by Google

testamenta, praesertim Principum, apud eas deponebantur [m]. Sed si quae Virgo incestu se pollui passa esset [n]; Pontificum judicio damnata in campo, cui inde nomen *scelerato* fuit, viva defodiebatur; stuprator vero in foro sub furca verberibus necabatur [o]. Desiit hoc Sacerdotium cum reliquis plerisque, extremis Theodosii Magni temporibus [q].

DE MINISTRIS SACERDOTUM.

P 354. *De Sacerdotum ministris.*

§. XVIII. *Camilli* & *Camillae* dicuntur pueri & puellae ingenuae sacris ministrantes [r], qui ex Romuli instituto a Sacerdotibus, qui liberis carebant, sibi jungebantur; nam, qui liberos habebant, eorum ministerio uti debebant [s]. Hi ministrabant, pueri

m *Suet. Aug.* 101. *Tac. Ann.* 1. 8. n *Plut. Numa p. m.* 67. & *in Quaest. R.* 95. *Juven.* IV. 9. o *Ovid. Fast.* VI. 459. *Dion. Hal.* VIII. 90. p *Suet. Domit.* 8. [Liv. XXII. 57.] q *Vid. Symmachi legationem ad Theodosium, Valentinianum & Arcadium Impp. apud Op. Panv. de Civ. Rom.* II. *p.* 183. *edit. Wech.* r *Macrob. Saturn.* I. 8. III. 8. *Vid. Ampliss. vander Muelen de Diis mundi diss.* I. *p.* 142. s *Dion. Halic.* II. 22.

Digitized by Google

ri quidem ad pubertatem usque, puellae vero donec nuberent.

Flaminii & *Flaminiae* dicebantur [t] qui *Flamini* Diali ejusque uxori ministrabant, & patrimi ac matrimi esse debebant.

Quindecim-viri etiam ministros habebant, qui ipsis a *commentariis* esse dicebantur [v].

Aeditui, vel *Aeditumi* (quae enim scriptio melior sit, dubitatur [x]) erant, qui aedes sacras *tuebantur*, sive *sartas tectas servabant*; hoc enim vox *tueri* significat [y]; easque purgabant, &c. qui Graecis νεωκόροι sunt dicti p. 355.

Tibicinum usus plurimus erat in omnibus sacris, ludis & funeribus [z]: hi Idibus Junii personati per Urbem discurrebant; de cujus ritus origine vide Livium IX. *c.* 30. & Ovidium *Fastorum* VI. *vs.* 653.

Tubicines etiam sacris adhibiti sunt, qui bis singulis annis *tubas lustrabant*; unde dies, quo id fiebat, *Tubilustria* est dictus [a].

Popae & *Victimarii* hostias & *victimas*

t *Fest. in his VV.* v *Grut.* CCCVII. 1. x *Vid. Gell.* XII. 10. y *Varro de L. L.* VI. z *Ovid. Fast.* VI. 659. a *Id. Fest.* v. 725.

Digitized by Google

mas ligabant [b], easque laureati & seminudi ad aras adducebant; cultros, aquam, ceteraque ad sacrificium necessaria expediebant; victimas feriebant, & jugulabant.

Fictores, qui de pane, vel cera simulatas hostias fingerent [c]: nam simulata in sacris pro veris habebantur [d]; & ita *Fictor Pontificum* legitur apud Gruterum *p.* MLXXXI. 1.

Fuerunt quoque *Praeciae*, sive *Praeclamitatores* Flaminis Dialis [e]; ejusdem
p. 356. & Vestalium *Lictores*; *Scribae* Pontificum, & Quindecim-virorum; Adjutores Haruspicum, ad quos *Pullarios* etiam referre possis; *Kalatores* [f], qui Sacerdotum praecones erant.

Praeficae dicebantur mulieres in funeribus conductae [g], ut ceteris plangendi modulos praeirent, & laudes defuncti cantarent [h] [& plorarent.]

Designatores, qui constituendae funebri pompae praeerant [i], & cuique ordinem

b *Propert.* IV. III. 62. c *Vid. Graev. ad Cic. pro domo* 54. d *Vid. Pollux. On.* I. *Segm* 30. *seq. Serv. Aen.* II. 116. IV. 512. e *Fest. his VV.* f *Fest.* v. *Calator & ibi Scal. Serv. ad Georg.* I. 268. g *Naevius apud Fest. hac V.* h *Lucil. ap. Non.* I. *Plaut. Trucul.* II. VI. 14. i *Horat. Epist.* I. VII. 6. *Senec. de benef.* VI. 48.

ordinem ſuum adſignabant; lictorum etiam, ut videtur, miniſterio ad eam rem utentes.

Veſpae ſive *Veſpillones*, qui pauperum cadavera *veſperi* efferebant [k]. Hi poſtremi vero inter ſacrorum miniſtros recenſentur, quia etiam manes ſua ſacra habebant; quorum hi potiſſimum erant miniſtri.

k *Martial.* I. 47. *Feſt.* v. *Veſpae.*

CAPUT TERTIUM.

De Ritibus Sacrorum.

§. I. *Loci*, ubi ſacra peragebantur, fuerunt *Templa*, *Aedes Sacrae*, *Fana*, *Delubra*, *Sacella* & *Luci*. *Templum* dicitur a *templando*, vel a *tuendo*; (quae duo verba idem ſignificant quod *videre*, unde etiam hodie *intueri* pro *videre* dicimus) ſignificat enim *omne ſpatium*, *quod videmus* [a], *ut templa Neptuni* pro *mari* [b]; *templa Acheruſia pro inferis* [c], *templa* p. 357. *De Locis Sacris.*

a *V. Giphan. Ind. Lucretian.* b *Plaut. Mil. Gl.* II. v. 3, *& Rud.* IV. II. 4. c *Lucret.* I. 121. *& alibi ſaepe.*

Digitized by Google

templa Parnaſia pro ipſo *monte Parnaſſo* [d]: Sed ſtrictius, *ſpatium in coelo ab Auguribus definitum* [e]; & inde jam, *locum muro clauſum, Dei alicujus cultui deſtinatum, & ab Auguribus conſecratum:* unde *Templa auguſta* vocantur [f], & eo differunt ab aliis aedibus ſacris, quod illae quidem divino cultui dicatae ſunt; ſed non ab Auguribus conſecratae. Ut autem, ante quam pergam, hoc addam, vocis *Templi* derivatio verior videtur a Graeco τέμενος, quae opinio eſt *Menagii in Amoenit. juris c.* 39.

p. 358.

Templa plerumque certis de cauſſis *vovebantur* [g]; poſtea *definiebantur*, hoc eſt, *certi fines iis conſtituebantur* [h], quod dicebatur *effari*, vel *terminare templum* [i]. Condita templa *dedicabantur* ab eo, qui ea voverat, Conſule ſcilicet, vel Imperatore: nec hoc injuſſu Senatus, aut majoris partis Tribunorum plebis fieri poterat [l]. Pontifex autem ſolemnia dedicationis verba praeibat [m], dum alter, qui dedicabat,

d *Ovid. Metam.* v. 278. e *V. cap. praec* §. 3. *Varr. de L. L.* VI. 2. f *Ovid. Faſt.* I. 609. g *Liv.* I. 13. h *Ibid.* 19. i *Liv.* V. 50. k *Varro de L. L.* V. 7. l *Liv.* IX. 56. m *Vid. Tac. Hiſt.* IV. 53.

dicabat, poſtem templi teneret [n]. Demum templa ab Auguribus conſecrabantur. Docet quidem *Graevius*, ὁ μακαρίτης, *ad orationem Ciceronis prò domo ſua* [o], conſecrationem praeceſſiſſe dedicationem; ſed hoc intelligi debet de conſecratione, quae a privato fiebat, & a *voto* vix diſtinguitur. Haec autem *Augurum conſecratio* eſt ille actus, quem Germani & Belgae vocant, *eene inwyding*; Galli & Angli *inauguration*. In templorum fundamentis aurum ſaepe & argentum rude vel ſignatum deponebatur. *Tacit. l. d.* Templum porro unum duobus Numinibus conſecrare vix licitum erat [p], licet hoc perpetuum non fuerit; & qui ſimul in una aede colebantur *Contubernales* [q], Graecis Σύνναοι, ſunt dicti [r], & Σύμβωμοι [s]. Omnibus tamen Diis ea dedicare moris fuit, quale templum fuit Romae auguſtiſſimum, *Pantheon* dictum, quod a *M. Agrippa Auguſti* Imperatoris genero de- p. 359.

n *Cic. pro domo* 46. *ubi in ſeqq. etiam conſecrationis ritus deſcribit.* o *c.* 48. p *Liv.* XXVII. 25. *Plut. Marcell. p. m.* 314. q *Cic. ad Att.* XIII. 28. r *Ibid.* XII. 45. s *Schol. Pind. ad Olymp. Od.* V. 10.

Digitized by Google

dedicatum hodieque supereſt, *Mariae Rotundae* nomine inſignitum, & *omnibus* etiam *ſanctis*, ut vocantur, dicatum. Hinc ſi in loco, ubi templum condere vellent, aliquod jam Numen eſſet, id certis coerimoniis inde evocabatur; quod *exaugurare* dicebant *t*.

Fana dicuntur in genere omnes aedes ſacrae *, quia Pontifex, dum ea
p. 360. dedicat, certa verba *fatur* *v*; vel a *Fauno*, qui ea primus condiderit *x*; vel denique verius, ut vult Voſſius in *Etymologico*, a Graeco ναὸς, quod per metatheſin ἀνὸν fuerit; ſpiritu, ut ſaepe fit, in *F.* abeunte, *Fanum.*

Delubrum *y* dicitur *locus*, *in quo Dei unius*, *vel plurium ſimulacra ſunt dedicata* *z*: vel etiam fons, aut lacus ante templum, in quo ingreſſuri templum ſordes *deluebant* *a*. Sed in genere

t *Liv.* I. 55. * [quid *fanum* ſit, unde dicatur, & qui differat ab *aede*, docebit Liv. X. 37. f. Adde in templis aedibusque ſacris res pretioſiſſimas, leges, SCta, foedera, pecunias publicas adſervari ſolitas: *Heinecc. Antiq. Jur.* II. 1. §. 2. *not.*] *v.* *Varro de L. L.* V. 7. *Feſt. ea V.* *x* *Corn. Fronto.* *y* *V. I. Rycq. de Capitol. Rom.* 12. *z* *V. Aſcon. ad Divin. Cic. in Verr.* I. *a* *Serv. ad Virg. Aen.* II. 225.

Digitized by Google

re haec vox pro quavis aede sacra ponitur [a]: & verior forte est Varronis sententia, *delubrum* dici *ubi Deus sit positus*, ut *candelabrum* illud, in quo figitur candela [b].

Sacellum est diminutivum a *sacro*: est enim proprie *locus sacer muro tantum septus absque tecto*; (Graecis [c] ἱερὸς περίβολος) sed etiam pro *quavis aede sacra*, praesertim *parva*, ponitur [d].

Luci erant *sylvae Diis sacrae*, ita dictae a *lucendo*; quia in iis plurima *lumina* in honorem Deorum accendebantur [e]: quod apud plerosque idolorum cultores obtinuisse, tum ex libris sacris *f*, tum aliunde docemur. Hinc ἀγλαὸν ἄλσος dicitur Homero Il. β. v. 506. *Splendidus lucus.* p. 361.

§. II. *Cultus* jam *sacer* consistebat fere in *Adoratione Deorum*, & institutione *supplicationum*; maxime vero in *sacrificiis*: de quibus singulis ordine est dicendum. *De Adoratione.*

Precantes stabant capite plerumque velato [g], ne qua *hostilis facies* ipsis

A a oc-

a *Juven.* XIII. 69. b *Macr. Sat.* III. 4. c *V. not. ad Pollux.* IX. v. 40. *ed. noviss.* d *Liv.* X. 23. e *Isid. Etym.* XIV. 8. f *Deuter.* XVI. 21. 1. *Reg.* XIV. 23. g *Plaut. Amph.*

Digitized by Google

occurreret, *Virg. Aen.* III. *vſ.* 407. *& ibi Serv.* (licet aliam rationem tradat *S. Aurelius Victor de Orig. gentis Rom. circa med.*) & mentem a precibus averteret; ſacerdos autem de ſcripto [h] *verba praeibat* [i], ne quid praepoſtere diceretur. Inter precandum aras tangebant [k], (quod etiam faciebant jurantes [l], unde *ara* pro *jurejurando* [m] ponitur) vel etiam genua
p. 362. Deorum [n]; quia genua miſericordiae quaſi ſedem eſſe putarunt veteres [o]; in gyrum ſe [p] convertebant, & cum precati fuiſſent, conſidebant, ne παρέργως rem divinam facere viderentur [q]. Tum etiam manum *ori* admovebant [r], unde ipſa *adoratio* eſt dicta:

&

Amph. v. 1. 42. *Dion. Halic. excerpt. p.* 705. *ed. Oxon.* [Non poenitebit ſuper τῶν ἱερῶν precibus ante alios omnes legiſſe Nobiliſſ. Ellys in Fortuitis ſacris ad Matth. VI. 7. & Falſteri Amoenitt. Philolog. T. I. p. 71.] h *Plin. H. N.* XXVIII. 2. i *Juven.* VI. 390. k *Virg. Aen.* IV. 220. l *Juv.* XIII. 89. m *Propert.* III. *El.* 19. 25. n *V. Serv. ad Aen.* III. 607. o *Plin. H. N.* XI. 45. p *Ovid. Faſt.* III. 283. *Plut. Marcello p. m.* 301. q *Id. Numa p. m.* 69. *ſeqq.* r *Plin. H. N.* XXVIII. 2. *vid. omn. Min. Fel. p.* 6. *ed. Rigalt.* (vid. Kemp. de osculis, & Lipſ. Elect. L. 2. 6. F. R.)

Digitized by Google

& ad Orientem plerumque Solem verſi precabantur *s*. Debebant autem Dii vero & proprio ſuo nomine invocari, unde ne imprudentes laberentur, dicere ſolebant, *ſive tu Deus, ſive tu Dea es t*. Vota ſua in tabulis perſcripta ad genua ſtatuarum cera affigebant *v*; & cum voti eſſent compotes facti, tabula *x* vel alia quadam re in templo ſuſpenſa *y* id teſtabantur **. Statuae, (ita loquor ex uſu vulgari, licet ſciam, *ſtatuas* proprie hominum, Deorum vero *ſimulacra* fuiſſe *z*) ſtatuae, inquam, rite conſecratae a Numine, cui dicatae erant, inſideri cre- p. 363.
debantur *a*; unde ipſas ſtatuas aliquando *Deos* vocabant *b*, & templa a Diis *incoli* dicebant *c*: licet Varro apud

s *Virg. Aen.* VII. 172. t *Cato de R. R.* 139. *Gell.* II. 28. v *Juven.* X. 55. x *Id.* XII. 27. y *Horat. Od.* I. 5. * [Votum *Veris ſacri* quid proprie ſit, docet Liv. XXII. 10. & XXXIV. 44. & Feſt. cum Paulo VV. *Mamertini* & *Ver. ſacr.* Μεταφορικῶς juventutem ſacram notat. ap. Juſtin. XXIV. 4. ubi *Bernegg.* vid. & Dionyſ. Hal. I. 16. & II. 1. Vide etiam Hiſtor. Acad. Litt. Pariſ. T. I. p. 139.] z *Vid. Abram. ad Cic. Philipp.* II. 43. a *Arnob. adv. gent.* VI. p. 254. *ed. Pariſ.* 1607. & *ibi Herald.* b *V. Liv.* XXVII. 16. XXIX. 11. *Genes.* XXXI. 30. c *Silius Ital.* X. 433.

Digitized by Google

Auguſtinum de C. D. IV. *c.* 9. dicat, Romanos plus quam 170. annis Deos ſine ſimulacris coluiſſe. Eas ſtatuas unguentis in devoti animi ſignum perfundebant [d]; & ſtato tempore flumine vivo eas abluebant [e].

De Supplicatione.

§. III. *Supplicatio* (pro qua etiam *ſupplicia* dicit *Salluſtius Catil. c.* 9. & *Feſtus in ea voce*) erat honor, qui belli ducibus praeſtabatur, cum a Senatu *Imperatores* appellarentur; & conſiſtebat in eo, ut templa populo aperirentur ad gratias Diis pro victoria relata agendas; quod initio Reipublicae per unum [f], vel paucos, ſi plurimum; poſtea creſcente ambitione, per plures dies factum eſt [g]. Talis itaque ſupplicatio cum decerneretur, laetitiae fuit; at etiam tempore gravi [h] ſupplicationes habebantur: (quae etiam *obſecrationes* [i], Graecis πρόσοδοι [k], ſunt dictae, & a Duumviris ad eam rem creatis curabantur) ſed praecipue

p. 364.

d *Tibull.* II. *El.* II. 7. e *Lucan.* I. 600. f *Liv.* XXXVII. 47. g *Vid. Cic. Philipp.* XIV. 11. [Suet. *Caeſ.* 24.] (& Caeſ. B. Gall. IV. c. ult. fin. F. R.) h *Liv.* VII. 28. [& XXII. 10. f.] i *Liv.* IV. 21. XXXI. 8. k *V. Bud. comm. ling. Gr. n. m.* 155.

cipue tunc instituebantur *Lectisternia*, quae monitu & cura Quindecim-virorum sacris faciundis peragebantur; & erant quasi convivia quaedam, quibus Deos excipiebant, & quae a Septemviris Epulonum curabantur. His epulis Diis tanquam vere caenaturis *lecti sternebantur*, qui dicebantur *Pulvinaria* [l], & rem ipsam *suscipere pulvinaria* dicebant [m]; & inde *Pulvinaria* quandoque pro ipsis templis ponuntur [n]. Deabus vero pro antiqua frugalitatis ratione ponebantur *sellae* [o]; & hinc *sellisternia*, sive *solisternia* earum epulae vocantur apud Tacitum *Annal.* xv. *c.* 44. ut quidem ibi in libris antiquis legitur: unde explicandus etiam est *Catullus carm.* LXV. *vs.* 47. Et vide omn. Cl. Graev. *ad Cic. de Har. resp. c.* 27.

§. IV. *Sacrificiorum ritus* vel spectabant *Personas sacrificantes*, vel *animalia immolanda*, vel *ipsum sacrificium*. p. 365. *Sacrificiorum ritus: & primo de personis, quae iis interveniebant.*

In *Personis sacrificantibus* primo requirebatur, ut *caste* Deos adirent [p], &

l *Suet. Jul.* 76. m *Liv.* v. 52. n *Serv. ad Virg. Georg.* III. 537. *Liv.* XXVII. 4. XL. 19. o *Val. Max.* II. 1. *ex.* 2. [Cic. pro Mil. c. 27.] p *Tibull.* II. *El.* I. 11.

Digitized by Google

a Venere abſtinerent [q]; ſicut in legibus duodecim Tabularum dicitur: *ad Divos caſte adeunto.*

Secundo, ut ante *lavarent* [r], & praecipue quidem manus [s]; ad quem uſum vaſa quaedam in promptu erant juxta templa: quae, ſi grandiora eſſent, *faviſſae* [t]; ſi minora, *futilia* [& *futa*] dicebantur [v]: licet *faviſſae* vox etiam ſignificet cellas quasdam ciſternis ſimiles, in quibus reponebantur, quae in templis per vetuſtatem inutilia erant facta [x]. Ipſa autem vaſa, quibus ad ſacrificandum utebantur, *pura* adornari debebant [y].

Tertio, ut *veſtes puras* haberent [z], & quidem candidas [a]. Praeterea etiam *coronas* capite geſtabant ex arbore [b], quae Deo, cui ſacra faciebant, gratiſſima eſſe credebatur; quibus

p. 366.

Sa-

q *Ovid. Metam.* X. 434. r *Tibull. d. l.* 13. *ſeqq.* s *Plaut. Trucul.* II. v. 28. t *Feſt. hac V.* v *Vid. Donat. ad Ter. Andr.* III. v. 3. [* it. Varr. & omn. Serv. ad Aen. XI. 339. Unde verbum *effutio.* v. Donat. ad Phorm. v. 1. 18. & Schol. vet. ad Horat. art. 231.] x *Gell.* II. 10. *Feſt. ea V.* y *Plaut. Amph.* v. 2. z *Tibull. l. d.* a *Ovid. Amor.* II. XIII. 23. b *Stat. Theb.* III. 466.

Sacerdotes etiam vittas *c* & infulas *d* addebant. Aliquando etiam, ut in ἐυκταίοις, sive *votivis* sacris, passo capillo *e* soluta veste, & nudis pedibus erant *f*; quia eo habitu supplices uti solebant.

Quarto, ante ipsum sacrificium *vota* & *preces* instituebantur.

§. V. *Animalia immolanda Victimae* dicebantur, vel *Hostiae*; inter quas haec est differentia. Primo, quod *Hostia* a quovis immolaretur; *Victima* proprie tantum ab eo, qui hostem *vicerat g*. Secundo, *Hostia* ante quam in hostes iretur; *Victima* post victoriam immolabatur *h*. Tertio, *Victima* plerumque major; *Hostia* minor erat *i*. Sed saepissime hae voces confunduntur *k*. *Victima* a *vincendo*; *Hostia*, vel ab *hoste victo l*, vel ab *hostiendo*, hoc est, *feriendo* est dicta *m*. *De Animalibus immolandis.*

Hostiae, quae ante solemne sacrificium

p. 367.

c Ib. XII. 478. d *Senec. Agam.* v. 687. e *Liv.* XXVI. 9. f *Ovid. Metam.* VII. 183. g *Ovid. Fastor.* I. 335. h *Serv. ad Virg. Aen.* I. 334. i *Corn. Fronto de propr. Lat. serm. inf.* k *V. Ovid. Amor.* III. 13. 16. *& Gell.* IV. 6. l *Ovid. d. Fast. l.* m *Fest. V. Hostia.*

Digitized by Google

cium immolabantur, dicebantur *Praecidaneae* [n]; (Graecis προτελεῖς θυσίαι [o]) *Succidaneae* vero, quae caedebantur, si prioribus hostiis *litatum* non esset [p]; unde eleganter servus *Plautinus* [q] *tergum suum herili stultitiae succidaneum* vocat. *Litare* porro nihil aliud est [r], quam *Numine placato voti compotem fieri* [s], *& hoc certis ex signis deprehendere*. Hinc *litabilis hostia Minucio Felici* [t] dicitur *bonus animus, & pura mens, & sincera conscientia*. Ducta vox est ἀπὸ τῶν λιτῶν, hoc est, a *precibus supplicibus*. Graecis vero *litare* καλλιερεῖν dicitur [v]. *Pacem Deorum exorare* [x], vel *exposcere* [y] etiam locutio huic rei propria fuit. Sed in sacris, quae inferis fiebant, non litasse optatius habebatur [z].

Hostiae debebant esse corpore integrae & decorae; ideoque a sacerdo-
p. 368. tibus probabantur, & creta [a] vel alia nota insigniebantur; unde etiam *egregiae*,

n *Gell* IV. 6. o *Athen.* IX. p *Plut. P. Aemil* p. 264. q *Epid.* I. II. 36. r *Suet. Jul.* 81. s *Martial.* X. 73. t p. 95. *ed. Rigalt.* v *Bud. comm. ling. Gr.* 918. *f.* x *Virg. Aen.* III. 370 y *Vid. Liv.* VII. 2. z *Suet. Oth.* 8. a *Juven.* X. 66.

giae, *eximiae* [b], *lectae* vocantur: nec omnes omnibus Diis, sed quae cuique Deo gratae esse credebantur, ei immolari debebant [d]; quemadmodum dicit Cicero de LL. II. *Quaeque cuique Divo decorae grataeque sunt hostiae*, *providento*. Observabant etiam, ut gregales essent, non ferae; & pingues maxime Diis acceptas esse putabant [e]: sed tamen pro cujusque facultatibus eligebantur *f*. Ornabantur hostiae vittis, sive infulis & coronis [g]; & praeterea earum cornua deaurabantur [h].

§. VI. In ipso Sacrificio observabatur, Primo, *Indictio silentii* solemni formula, *Hoc age* [i], &, *Favete linguis* [k], (Graecis ἐπέχεσθε τὰς γλώσσας) quod fiebat silentio servando, & temperando a verbis male ominatis [l]; & hoc etiam *Pascito linguam* [m] (Graece εὐφημεῖ vel εὐφημία ἔστω [n]) dicebant. *De ipso Sacrificio.* p. 369.

b *Virg. Georg.* IV. 538. c *Id. Aen.* IV. 57. *Fest. V. Eximium.* d *Serv. ad Virg. Georg.* II. 380. *& Aen.* III. 118. e *Juven.* XII. 11. f *Horat. Od.* IV. 2. 53. g *Actor.* XIV. 13. *Virg Aen.* II. 186. h *Ibid.* IX. 627. *Liv.* XXV. 12. i *Plut. Coriol. p. m.* 225. k *Virg. Aen.* V. 71. l *Horat. Od.* III. 14. 11. m *Fest his V. V.* n *Eurip. Iphig. in Aul.* 1564. *Arist.* Στομφορ. v 302.

Digitized by Google

E contrario jubebantur *bona verba dicere* [o], & profani ac impuri a ſacris ablegabantur, ut eleganter eſt apud Virgilium *Aeneid.* VI. *vſ.* 258.

- - *Procul. o, procul eſte, profani,*
Conclamat vates, totoque abſiſtite luco.

Similiter Graeci: ἐκὰς, ἐκὰς ὅσις ἄλιτρος [p]; vel: θύρας δὲ ἐπίθεσθε βεβήλοις [q].

Secundo: his factis *molâ ſalſâ* [r] victima aſpergebatur, quae conſtabat ex farre toſto & ſale [s]; & haec actio proprie *immolatio* dicebatur, unde *immolare* idem ſignificat, quod *ſacrificare:* nec ullum ſacrificium ex lege Numae ſine farre fieri potuit, ut ita agricultura, tanquam magna pietatis pars, commendaretur; & propterea
p. 370. etiam libare, niſi ex vite putata, non licebat

o *Tibull.* II. II. I. p *Callim. hymn. in Apoll.* 2. q *Orpheus de Diis p.* 242. *edit. Traject.* 1689. *Horat.* III. I. I. r *Senec. Oed.* 335. s *Ovid. Faſt.* I. 337. *Horat. Od.* III. 23. [Virg. Aen. II. 133. & Serv. ad Aen. XII. 173. ubi & de *cultro* notabilia habet. Cur *farre* ſint uſi, docet etiam Dionyſ. Halic. II. 25.]

Digitized by Google

licebat [t]. Hoc facto hostia dicebatur *macta*, quasi *magis aucta* [v]: unde *mactare* quoque pro *caedere* dicitur; & hoc ideo fiebat, quia diligentissime sibi a verbis male ominatis (qualia sunt *caedere*, *jugulare*, & similia, quae saevitiam quandam denotare videntur) cavere conabantur: quemadmodum etiam exactissima diligentia cavebant, ne quid praepostere diceretur, vel mali ominis audiretur [x].

His factis sacerdos ex *simpuvio* [y] ipse prius leviter vinum degustabat [z], inde adstantibus etiam gustandum praebebat; & demum inter cornua hostiae ex patera affundebat [a]; quod *libare* dicebatur. Mox pilos quosdam e fronte hostiae evellebat [b], qui igni super aram injecti *libamina prima* dicebantur [c]. Nec tantum vino libabant, sed etiam sanguine [d], quem arae

t *Plut. Numa p. m.* 69. *B.* v *Serv. ad Virg. Aen.* IX. 641. x *Plin. H. N.* XXVIII. 2. y *Juven.* VI. 343. [quod & *simpulum* videtur dictum fuisse. *Cic.* III. Leg. 16. Proverbialiter dicit: *excitavit fluctus in simpulo*, ubi conf. Turneb.] z *Vid. Virg. Aen.* XII. 174. a *Ovid. Metam.* VII. 594. b *Hom. Il. γ.* 273. c *Virg. Aen.* VI. 245. *seq.* [ubi omn. consulend. Servius.] d *Vid. eund. Ecl.* I. 8.

Digitized by Google

arae affundebant; tum aqua, mel-
p. 371. le [e] & lacte Diis praesertim rusticis [f], oleo quoque, sed in inferiis maxime [g], licet ea occasione etiam melle & lacte uterentur [h]: verum tamen vini libatio proprie dicta est, & praecipue obtinuit.

Tertio: sequebatur *ignis* in ara *accensio*, qui debebat fieri ex lignis aridis & sectis [i], & quidem ex ea arbore, quae Deo, cui sacra fiebant, maxime grata esse putabatur; qualis erat *aesculus Jovi*, *myrtus Veneri*, *populus Herculi*, &c. [k]. Tum etiam verbenas sive frutices ex iis arboribus in aris adolebant [l].

Turis usus frequentissimus erat in sacris [m]; (unde etiam nobis *wierook*, & apertius Germanis [Weyrauch] pro] Weihrauch/ quasi *sacrum suffimen* dicas, vocatur) quod vel adolebant in turibulis; vel injiciebant focis [n]; & ex ejus

e *Appian. in Mithrid. p.* 362. *edit. Tollii.* f *Virg. Ecl.* v. 67. [v. Broukh. ad Tib. I. 1. 14.] g *Id. Aen.* VI. 254. h *Heliod. Aeth.* VI. *fini propius.* i *Id.* III. *p. m.* 145 *edit. Lat.* k *Virg. Ecl.* VII. 61. [Phaedr. III. fab. 17.] l *Virg. Ecl.* VIII. 65. m *Ovid. Fast.* IV. 410. n *Tibull.* II. 2.

ejus fumo & crepitu futura conjiciebant [o].

Deinde hostia ad aras adducebatur a popis [p]: vel victimariis seminudis; & quidem, fune laxiore [q], ne invita victima duci videretur; quod mali habebatur ominis [r]. Eadem de caussa ante aras jam stans solvebatur [s]. Pessimum autem omen erat, si hostia aufugisset [t]. p. 372.

His peractis *victima percutiebatur*, quod minister, sive *cultrarius* non perficiebat nisi jussus; unde saepe rogabat, *Agone* [v]? cui respondebat praeco, *Hoc age* [x]. Feriebatur autem securi vel clava, deinde cultris jugulabatur: & statim sanguis pateris exceptus arae inspergebatur [y].

Jugulata victima *Anclabri*, hoc est, *mensae Sacrae* [z] imposita excoriabatur, & dissecabatur: & aliquando quidem tota cremabatur [a]; (quemadmodum

e lege

o *Senec. Oed.* v. 306. *seqq. Lactant. ad Stat. Theb. IV.* v. 411. 468. p *Propert.* IV. III. 62. q *Juven.* XII. 5. r *Senec. Oedip.* v. 337. *seqq.* s *Virg. Aen.* v. 774. [v. omn. Serv. ad Virg. Aen. II. 134.] t *Suet. Jul.* 59. [v. omn. Serv. Aen. II. 104.] v *Ovid. Fast.* I. 321. x *V. Suet. Cal.* 58. y *Virg. Aen.* VI. 248. z *Fest. hac V.* a *Virg. Aen.* VI. 253.

Digitized by Google

e lege Mosaica ὁλοκαυτώματα) plerumque vero cum Diis dividebatur, quod *prosecare exta* [b] dicebant; *exta* vero *divisa prosiciae* & *prosecta* [c] dicebantur; & Graece, ut est in antiquis Glossariis, αἱ τῶν θυμάτων, ἢ ἱερῶν ἀπαρχαί; unde ἱμπύρων ἀπάρχεσθαι dicuntur, qui ἀπαρχὰς, sive *prosicias* in ignem inferunt [d]. Sacrificantes autem partem, quae sibi obvenerat, cum amicis comedebant [e]: unde multi gulae caussa tantum sacra faciebant, ut sumptuosius epularentur *f*: & inde, μεθύειν, *largius bibere*, dicitur, quasi μετὰ τὸ θύειν, post sacrificium factum, si fides *Suidae V.* Μέθη. *Popae* vero partem Deorum in aedibus suis vendebant; unde *popinae* videntur denominatae *g*: nam ea occasione etiam vinum vendere solebant [h]. Hinc

p. 373.

exta

b *Plaut. Poen.* I. IV. 8. c *Ovid. Metam.* XII. 152. *seqq.* & *Fast.* VI. 163. d *V. not. ad Dion. Halic.* I. 40. *ed. Oxon.* e *V. Plaut. Amph.* III. III. 13. *Mil.* I. III. 117. *Stich.* I. III. 96. f *Menand. ap. Athen.* IV. *p.* 146. g *V. Abram. ad Cic. pro Mil.* 24. (Abram. nihil probat, nec video quomodo popae possint eas partes vendere, quae cremari debebant, ut mox Nieup. dicit. Sed V. Wolf ad 1 Cor. X. 25. & Lactant. 37. F. R.) h *Vid. Cic. eod. loc.*

exta inſpiciebantur *i* ab Aruſpicibus, de quibus ſuo loco dictum eſt; qui cultris ea educebant: nam manibus tangere nefas erat, & proprio verbo *exta conſulere* dicebantur *k*; quod ſi bona eſſent exta, litaſſe ſe dicebant *l*; p. 374. ſin minus, ſuccidaneae victimae, ut jam dixi, adhibebantur. Partes autem victimae, quae Diis obvenerant, cum particulis ex omnibus hoſtiae membris decerptis farina *m*, vino & ture conſpergebantur, & in ara cremabantur, quod *adolere* dicebatur: proprio etiam verbo *reddi exta* dicebantur *n*, & *porrici*, quaſi *porrigi*, vel *porro jaci* *o*, cum arae imponerentur; vel, ſi Diis marinis ſacra fierent, cum in mare projicerentur *p*. Hinc *inter caeſa & porrecta* proverbialiter *fieri* dicitur aliquid, quod fit tempore incommodo, cum quis majore aliquo negotio occupa-

i *Ovid. Metam.* XV. 136. *k* *Virg. Aen.* IV. 64. *l* *De prava extorum conſtitutione vid. Senec. Oed.* 353. *ſeqq.* *m* *Virg. Aen.* VIII. 179. [hunc locum male eo trahit.] *n* *Id. Georg.* II. 194. *Tac. Hiſt.* IV. 53. *o* *V. Verr. Flacc. & Feſt. de V.* S. *p* *Virg. Aen.* V. 238.

Digitized by Google

patus ad ea, quae minoris momenti sunt, animum attendere non potest *q*.

Peracto sacrificio, lotis iterum manibus, & precibus quibusdam dictis, denuo libabant: & denique populus a sacris dimittebatur vocibus solemnibus, *Licet*, vel *Extemplo* *r*; quae exinde idem fere, quod *cito*, sive *continuo* notarunt*. Ipsum denique sacrificium sequebantur *Epulae sacrificales*, quae erant, vel *publicae*, si *publicum* sacrificium fuisset, & sumptuosissime *s* a Septemviris Epulonibus curabantur; vel *privatae* *t*, si ex privatis hominibus quis sacra fecisset: tum enim amicis convocatis partes cum Diis divisas comedebant *v*.

P. 375.

De Sacrificiis, quae Diis inferis fiebant.

§. VII. Magna autem erat differentia inter ea sacrificia, quae Diis superis, & ea, quae Diis inferis fiebant: nam

Primo,

q *Cic. ad Att. V.* 18. *& ibi Malasp. & Graev.* r *Plaut. Aul.* I. 1. 52. * [Vocem *Extemplo* male exponit. Videatur Serv. ad Aen. I. 96. & II. 699. & alibi.] s *Horat. Od.* I. 37. *&* II. 14. *Fest. V. Salios.* t *Vid. Virg. Aen.* VIII. 181. v *Plaut. Amph.* III. III. 13. *&* *Stich.* I. III. 96.

Digitized by Google

Primo: *Superis* sacrificantes albis; *Inferis*, nigris vestibus erant induti *x*.

Secundo: *Superis* albae *y* hostiae, quae a *Clitumno* fluvio maxime veniebant *z*, immolabantur; *Inferis* vero nigrae *a*.

Tertio: *Superis* cervice sursum reflexa; *Inferis* pronae, & terram intuentes hostiae mactabantur *b*.

Quarto: *Superorum* victimis ferrum *imponebatur*; *Inferorum* victimis *supponebatur c*: hoc est, illorum hostiae a *superiore*; horum ab *inferiore* parte jugulabantur. p. 376.

Quinto: *Superis* sacrificantes abluebantur; *Inferis*, qui faciebant, tantum aspergebantur *d*.

Sexto: *Superis* in ara sanguis aspergebatur: *Inferis* in scrobe, vel fossa adfundebatur *e*.

Septimo: Libatio *Superis* fiebat *fundendo*, hoc est, *manu supina*; Inferis, *invergendo f*, ita ut manu in si-

x *Vid. Ovid. in Ibin* 100. y *Juven.* XII. 3. z *Virg. Georg.* II. 146. a *Id. Aen.* VI. 243. b *Homer. Il.* A. 459. & *ibi Eustath. p.* 101. *edit. Basil.* c *Virg. ibid.* 248. d *Ibid.* 230. [Serv. Aen. IV. 635. & VI. 636.] e *Ovid. Metam.* VII. 243. f *Virg. Aen.* VI. 244. & *ibi Serv.* [v. Feithii Antiq. Homer. p. 40.]

Digitized by Google

niſtram partem verſa patera converteretur.

Octavo: preces *Superis* fiebant manibus in coelum ſublatis: INFERIS manibus demiſſis & pedibus terram percutiendo [g]; quia ſcilicet ſub terra eos habitare credebant.

[*Nono:* Inferis ſacrificantes etiam vaſa in ignem mittebant. *Serv. ad Aen.* VI. 225.]

Alia Sacrificiorum diviſio. p. 377.

§. VIII. *Sacrificia* etiam ita poſſunt *dividi*, quod quaedam facta ſunt ἀπὸ μαντείας [h], hoc eſt, *juſſu oraculi cujusdam* aut *vatis*; tum, quod alia fuerint χαριστήρια, ſive σώτηρια [i], quibus ob bonum acceptum, (ut exempli gratia pro incolumi [k] adventu) vel ob malum averſum, Diis gratias agebant [l]; quae ſaepe antea vovebantur [m]. Alia rurſus fuerunt εὐκταῖα, quibus bona precabantur, vel Deos teſtes invocabant [n]: nullam enim rem alicujus momenti incipiebant, niſi ſacris antea rite

g *Vid.* Cic. *Tuſc. Quaeſt.* II. 25. h *Exempl. ap. Synec. Od.* 299. *ſeqq.* i *Herod.* I. 118. *V. Barneſ. ad Eurip. Jon.* 852. k *Virg. Aen.* VII. 136. l *Juven.* XII. 27. m *Horat. Epiſt.* I. 3. 35. *Vid. eund. Od.* IV. II. 53. *ſeqq.* n *Virg. Aen.* VIII. 641.

te peractis *o*. Tum quaedam fuerunt ἀφοσιώματα, quae fiebant placando numini *p*. Tales erant *postulationes*, Latinis ita dictae, quod Dii violati eas fieri *postulabant* ad avertenda mala, quae ostenta minabantur *q*. Ad hanc classem etiam debent referri *Sacrificia expiatoria*, vel *piacularia*, quibus portentum aliquod, vel piaculum *expiabant*, hoc est, *piaculum* quidem *purgabant*; *portentum* vero *avertebant*: *piaculum* enim proprie significat *crimen expiandum r*; metonymice autem p. 378. *sacrificium, quo illud crimen expiatur s*. Sic etiam somnia infausta, & quae alia ominosa accidisse *t* dicerentur, expiabant; & hoc proprie dicebant *procurare prodigia v*: hinc etiam *Jupiter Prodigialis x* dicitur, cui ea sacra fiebant.

Huc etiam pertinent *Februalia*, sive *lustrationes*: *februare* enim Sabinorum

o *Id. Aen.* IV. 56. p *Dion. Halic.* I. 67. & *vid. Indic. in On. Pollucis.* q *Graev. ad Cic. de Har. resp.* 10. r *Virg. Aen.* VI. 569. s *Horat. Od.* I. XXVIII. 34. *Tac. Ann.* XV. 44. t *Tibull.* III. IV. 9. v *Id.* I. V. 13? x *Plaut. Amph.* II. 14. 107.

rum lingua significavit *expiare* [y], sive *purgare:* & hoc ipsum significat verbum *lustrare*, deductum a Graeco verbo λύειν. Hinc *Februa* dicuntur *purgamina*, sive *piamina:* & *Februarius* mensis ita est dictus [z], quod tum populus *februaretur*, hoc est, *lustraretur*, sive *purgaretur*; quia extremus olim hic anni mensis fuit [a], quo totius anni peccata purgari conveniebat. Et in genere quidem haec sacra piacularibus sacris conveniunt; sed tamen magis proprie ita dicebantur vulgo, cum Urbs, vel agri, vel etiam uni-
p. 379. versus populus lustraretur. Urbs lustrabatur, cum insignis aliqua calamitas accidisset, vel ingens aliquod scelus esset admissum, sacrificio, quod *Amburbium* [b] vocabant, quia hostiam, quae *Amburbialis* dicebatur [c], *circa Urbem* ducebant [d]: (*am* enim veteribus in compositione idem quod *circum* [e] significat) & hinc *lustrare* saepe idem, quod *ambire*, notat *f*. Similiter agri lu-

y *Vid. Ovid. Fast.* II. 19. *seqq.* z *Ibid.* 31. a *Ibid.* 49. b *Vopisc. Aureliano* 20. c *Fest. ex V.* d *Lucan.* I. 592. e *Cato apud Macrob. Sat.* I. 14. f *Signanter Ovid. in Ib.* 334.

lustrabantur circumitione *g*, & sacrificio pro felici proventu frugum *h*; quod sacrificium inde *Ambarvale* est dictum, & a Fratribus Arvalibus peragi solebat. Populus lustrabatur quinto quoque anno a Censoribus in campo Martis *sue*, *ove* & *tauro*, circum exercitum ductis & mox immolatis; quod sacrificium *Suovetaurilia*, vel potius *Solitaurilia* *i* dicebatur: & hoc vocabant *lustrum condere* *k*, ut jam supra *Sect.* I. *c.* 6. §. 3. & *Sect.* II. *c.* 9. §. 3. diximus. Multis etiam aliis occasionibus lustratio adhibebatur, quae fiebat spargendo adstantes ramo humido ex lauro *l*, vel oliva *m*. p. 380.

§. IX. *Sacrificia* etiam alia erant *stata*, & *solemnia*, quae fiebant diebus festis in Kalendario Romano notatis, & quos hic referre longum esset. Alia erant *Fortuita* & *ex accidenti nata*; qualia, verbi gratia, erant *Expiatoria*, & quaedam sacra, quae in funeribus fiebant; ut *Denicalia* *n*, & *Novendialia*; de quibus forte com- *Tertia Sacrificiorum divisio.*

g *Virg. Ecl.* IX. 74. h *Id. Georg.* I. 341. i *Fest. hac V.* k *Liv.* I. 44. l *Juven.* II. 157. m *Virg. Aen.* VI. 229. n *Vid. Fest. V. Denicales.*

Digitized by Google

modius dicemus, ubi funeris ritus explicabimus [p. 590.]: alia autem ab his *Novendialia* erant [o], quae prodigia procurandi causa (maxime cum lapidibus pluisse diceretur [p]) per *novem* dies fiebant. Et hoc discrimen (inter stata scilicet sacra & fortuita) tam privatim, quam publice obtinebat: nam etiam familiae quaedam sacra sua anniversaria habebant, quae etiam ad haeredes transibant [*]: unde *sine sacris haereditas* apud Plautum [q] pro *commodo*, *quod alicui sine ulla incommoda appendice obvenit*, ponitur. Eaque sacra *gentilitia* dicebantur, quae omnes unius gentis homines anniversarii faciebant [r]. Talia fuerant Bacchanalia illa, quae permittuntur apud Livium *L.* XXXIX. *c.* 18.

p. 381.

DE VASIS SACRIS.

De vasis sacris.

§. X. *Acerra* est *arcula turaria* [s]; vel, ut aliis placet, *foculus*, in quo tus accendebatur.

Turi-

o *Liv.* I. 31. p *Vid. Cl. Clericum ad cit. Livii loc.* * [Lege omn. Cic. de Leg. II. 19. 20. 21.] q *Capt.* IV. 2. 8. *& Trin.* II. IV. 83. *Fest. his VV.* r *Cic. de Har. resp.* 15. s *V. Virg. Aen.* V. 745.

Digitized by Google

Turibulum est vas, quo *tus* adolebatur.

Praefericulum, vas aeneum patens, velut pelvis; quo utebantur in sacrario *Opis Consivae* [t]. *

Simpulum [v], vel *simpuvium* vas a *sumendo* dictum, ut vult Varro [w]; quod priscis temporibus ligneum erat, vel fictile [x].

Guttum, quo vinum *guttatim* fundebant [y]. *Patera* a *patendo* dicta, qua vinum Diis offerebatur [z]; & sanguis victimarum [a] excipiebatur. *Secespita* p. 382. est culter oblongus [b], vel ad jugulandam victimam, vel ad exta educenda in sacris usitatus; dictus autem est a *secando*.

Securis, & *Malleus*, quibus victima percutiebatur.

Aspergillum [*wykwast*] factum ex pilis caudae equinae, quo ad lustrationes vice rami utebantur [c]

Praeterea habuerunt *capides*, [*gutta*]

t *Fest. hac V.* * De *faviss* & de *fuso* s. vase *fusili* v. supra p. 365.] v *V. Hadr. Jun. animadv.* II. 10. w *De L. L.* IV. 26. x *Juven.* VI. 342. y *Varr. de L. L.* IV. 6. z *Virg. Aen.* IV. 60. a *Ibid.* VI. 248. b *Fest. in hac V.* c *Mich. Ang. Causs. de la Chausse ap. Grav. T. V. p.* 315.

Digitized by Google

ta] * *candelabra: ollas extares* d; *tripodas*, (qui menſae uſum praebuerunt, vel ad ornatum tantum ſunt habiti e) & multa alia.

Diſtinguendum hic porro eſt inter *Aram* & *Altare*. *Altare* auguſtum aliquid eſt, in quo victimae adolentur; *Ara*, (quae dicta eſt ab *anſa*, pro quo olim *aſa* dixerunt *f*; quia precantes, & jurantes, ut diximus, eam tangebant *g*;) *Ara*, inquam, erat, in qua ſupplicabatur tantum, aut libabatur. *Altare* Diis ſuperis *h*; *Ara* terreſtribus & inferis ſtatuebatur: licet his plerumque ſacra fierent in *ſcrobe*, vel *ſcrobiculo* *i*. Sed haec omnia ſaepe inter ſe confunduntur. Erant quoque aliquando arae ſubitariae, e ceſpite vivo ſtructae *k*.

p. 383.

* [Varro p. m. 31.] d *Plaut. Rud.* I. II. 47. e *Cauſſ. de la Chauſſe d. l. p.* 317. f *Macrob. Saturn.* III. [*Aram* ab *area*, ſ. loco puro dictam vult Varro; ſed vide Scal. Conj. *Altare* autem ſingulariter extulit Petronius Arb. c. 135.] g *Propert.* III. 19. 24. h *Virg. Ecl.* v. 65. *& ibi Serv.* i *Ovid. Metam.* VII. 243. k *Horat. Od.* I. 19. *Sil. Ital.* VII. 769.

CAPUT QUARTUM.

De Tempore.

§. I. Ad Pontificum curam etiam ſpectavit *Ordinatio anni & temporis*; cujus *ſumma diviſio* eſt *in annum, menſes & dies.* *De Anno.*

Forma anni apud Romanos diverſis temporibus diverſa fuit. Primus enim Romulus inſtituit, vel potius a Latinis inſtitutum accepit annum dierum 304. [a]. qui dies in decem menſes erant diviſi, eorumque primus erat *Martius* [b]; quem deinceps reliqui eodem ordine, quo hodie ſequebantur. Sed cum talis annus neque ſolis, neque lunae curſui conveniret, Numa eum ad lunarem anni formam redegit; quae eſt dierum 354. horarum 8. minutorum, ut vulgo dicunt, 48. quibus tamen amore, ut fertur, imparis numeri unum diem adjecit; & ex aliis p. 384.

a *Aliter Plut. Numa p. m.* 71. *& vid. Scalig. de emend. temp.* 11. *p. m.* 173. b *Ovid. Faſt.* 1. 39. [De Romanor. annis ac menſibus vide praeter hodiernos Chronologos Liv. 1. 19. & inprimis Cenſorin. de D. N.]

Digitized by Google

decem menſibus (qui absque eo triginta quinque vel triginta ſex dierum fuiſſent) ſex diebus detractis duos menſes formavit, unum viginti novem, alterum viginti octo dierum, *Januarium* ſcilicet & *Februarium*, quorum illum primum, hunc ultimum anni menſem ſtatuit [c]: ſed hic poſtea, nec ſatis certum quando, inter Januarium & Martium menſem eſt interjectus: Martium autem primo loco movit Numa, quod pacis potius, quam belli artibus ſtuderet [d]. Omnes menſes imparem numerum dierum habuerunt, excepto Februario, qui ideo etiam funeſtus eſt habitus [e]; niſi id potius fuerit, quia *Parentalia*, feſta majorum animabus placandis inſtituta,
p. 385. eo menſe fuerunt celebrata *f*. Cum vero annus ſolaris lunarem quotannis undecim diebus, & quarta circiter diei parte ſuperaret, ſingulis bienniis menſis interkalaris fuit inſertus poſt diem vigeſimum tertium Februarii, qui dicebatur *Merkedonius*, & uno biennio viginti duobus, altero viginti

c *Ovid. Faſt.* II. 49. *V. Plut. Numa p. m.* 72. *A.* d *Ibid. E.* e *Vid. Virg. Ecl.* VIII. 75. f *Ovid. Faſt.* II. 533.

Digitized by Google

ti tribus diebus conſtabat: & a Dea *Merkedona*, quae *mercedibus* & penſionibus *ſolvendis* praeerat, nomen habere creditur *g*. At cum in eo peccaſſet Numa, quod annum hunc lunarem uno die juſto longiorem feciſſet, rurſus haec anni forma a curſu Solis receſſit: itaque inſtitutum fuit, ſive a Servio Tullio Rege, ſive a Decem-viris, ut vigeſimo tertio, vel vigeſimo quarto quoque anno Merkedonius menſis *h* omitteretur. Sed cum haec interkalatio arbitrii Pontificum eſſet *i*, illi pro libidine ſua nunc plures ſaepe dies, nunc pauciores interkalabant *k*; ita ut tempore Julii Caeſaris initium anni per ſexaginta ſeptem p. 386.
dies retroceſſiſſet. Nam Pontifices, ſi, exempli gratia, citius aliquem Magiſtratu abire vellent, pauciores dies interkalabant: ſi publicanos penſiones ſerius perſolvere cuperent, plures inſerebant *l*. Ergo Julius Caeſar, rerum potitus, annum ad curſum ſolis reformavit

g *Vid. Scalig. de emend. Temp. II. p. m.* 177. *h* *Vid. Gronov. Obſerv.* II. 18. *i* *V. Maſſp. ad Cic. ad Att.* 5. 9. *k* *Vid. Manut. ad Cic. Famil.* VII. 2. *in f.* *l* *Suet. Jul.* 40. [Cenſor.]

Digitized by Google

mavit [m], & jussit, ut A. U. 708, sexaginta & septem illi dies una cum Merkedonio mense adjicerentur; ita ut annus ille (qui *annus confusionis* dicitur) dierum esset 445. Porro vero constituit, ut annus in posterum constaret diebus 365. & horis sex, quae horae, quibusque quatuor annis unum diem efficientes, post sextum Kalendas Martias, hoc est, 23. Februarii insererentur; unde is annus *bissextilis* (quod *sextus* dies ante Kalendas Martias *bis* numeraretur) est dictus: & haec forma anni est, qui hodie *Julianus*, sive *stili veteris* vulgo dicitur. De anno *Gregoriano*, sive *stili novi*, ut vocant, dicere ad institutum nostrum nihil attinet.

p. 387. *De Mensibus.*

§. II. *Menses* eadem fere nomina olim, quae hodie apud nos, obtinuerunt: quorum ratio paucis verbis reddenda venit. *Januarius* mensis, qui annum aperit, a *Jano*, temporis Deo, est dictus [n]. *Februarius* a *februando*, sive *purgando*, quod tum populus *purgaretur* [o]: unde Graecis καθάρσιος, hoc est, *expiatorius* appellatur *p*. *Martius* a *Mar-*

m *Vid. Amm. Marc.* XXVI. 2. n *Supr. sect.* IV. *c.* 1. §. 14. o *Supr. c. praec.* §. 8. p *Plut. Rom.*

Digitized by Google

a *Marte*, cui sacer fuit. *Aprilis* ab *aperiendo*, quod tunc terra mater sua viscera recludat: alii ἀπὸ τῆς Ἀφροδίτης, a Venere deducunt, cui eum tanquam generis sui per Aeneam auctori sacraverit Romulus. *Majus* in honorem *majorum* q, sive *seniorum*; quemadmodum *Junius* in honorem *juniorum* dicitur: licet alii *Majum* a *Maja* r Mercurii matre; alii denique a *Majestate* Dea, quae *Honoris & Reverentiae* filia fuit, dictum velint: *Junium* vero a *Junone*, unde *Junonius*, & *Junonialis* apud quosdam Latii populos est dictus s. *Julius* mensis olim ab ordine *Quinctilis*, (scilicet a Martio p. 388. initium faciendo) postea in honorem *Julii* Caesaris *Julius* est appellatus; & eadem ratione sequens mensis *Sextilis* a Julii Caesaris successore *Augustus* dicitur. Reliqui menses ab ordine, quem post Martium mensem obtinebant, *September*, *October*, *November*, *December* sunt dicti. Postea etiam per adulationem in sequentium Principum honorem menses quidam ab iis sunt denominati; ut *September*

Ti-

q *Ovid. Fast. V.* 57. *seqq.* r *Ib.* v. 81. *seq.*
s *Id. Fast.* VI. 61. *seqq. Fest. V. Junius.*

Digitized by Google

Tiberius t; *October Livius* in honorem Tiberii, ejusque matris, (quod tamen ipse fieri vetuit) iidemque menses postea *Germanicus* & *Domitianus* in honorem Imperatoris cognominis appellati sunt v. Imo Commodus Imperator omnibus mensibus nomina a suis cognominibus desumpta imposuit: sed haec omnia, ut usus testatur, post mortem eorum Principum sunt abolita x. [Qui menses *Neronei*, *Claudii*, *Germanici* cognomina habuerint, vid. ap. *Suet.* Ner. 55. *Tac.* Ann. XV. 74. & XVI. 12. adde alios ex *Hist. Aug.* in Commodo c. 12.]

Divisi erant *Menses* in tres partes, a *Kalendis*, *Nonis* & *Idibus* dictas. *Kalendae* dicuntur *primus dies cujusque mensis*, a verbo antiquo *kalo*, hoc est,
p. 389. *voco*; quia Pontifex *kalando*, sive *vocando* novam lunam populo nunciabat y. Et Kalendis quidem Januariis *munuscula* sive *strenas* sibi invicem mittebant, ut hodieque saepe fieri assolet z. Omnium autem mensium kalendis pecuniae foenori datae exigi solebant

t *Suet. Tib.* 26. v *Id. Domit.* 13. x *Lamprid.* 11. *Suid. V.* Κόμμοδος. y *Varr. de L. L. V.* 4. z *Ovid. Fast.* 1. 185. *seqq. Suet. Caj.* 42.

Digitized by Google

lebant*: unde liber, in quo debitorum nomina scribebantur, *kalendarium* dicitur [a]. *Nonae* mensibus Martio, Majo, Julio, & Octobri sex dierum, reliquis quatuor dierum erant; & nomen fortitae sunt, quia ad eas ab Idibus retro *novem dies* numerabantur [b]. *Idus* probabiliter ἀπὸ τῦ ἰδεῖν, sive a *videndo* sunt dictae; quia tum Luna plene conspiciebatur: vel, juxta alios, ab *iduando* [c]; quod verbum Etruscorum lingua significavit *dividere*, quia *Idus* mensem fere medium *dividunt* [d]. Kalendae in *Junonis* (quae inde *Juno Kalendaris* [e] est dicta) Idus in Jovis tutela erant *f*. Ratio denique, dies more Romano numerandi, e quovis kalendario peti potest.** p. 390.

§. III. *Dies civilis* apud Romanos, sicut apud nos hodie, incipiebat a media *De Die.*

* [Horat. Epod. 2. f.] a *Vid. Celeberr. Noodt de foenore* II. I. b *Varro l. d.* c *Macrob. Sat.* I. 15. d *Horat. Od.* IV. XI. 15. e *Macrob. Saturn.* II. 15. f *Ovid. Fast.* I. 55. [& 56. ubi Kalendas *Ausonias* vocat, quod eas Graeci non habebant. Unde, quid Augusti proverb. *ad Kal. Graecas* voluerit, intelligitur. *Suet.* c. 87.] ** [v. Append. II.]

Digitized by Google

dia nocte [g]. † *Partes* ejus erant *Media nox*, *Mediae noctis inclinatio*, *Gallicinium*, *Conticinium* [h], *Diluculum* [i], *Mane*, *ad Meridiem*, *Meridies*, *Meridiei inclinatio*, *Sol occasus*, vel *suprema tempestas* [k], *Vesper*, *Crepusculum*, *Prima fax*, *Concubium* [l], *Nox intempesta*, *Ad mediam noctem*. Sed alias dies, ut & nox, in quatuor partes, *excubias*, sive *vigilias* dictas, erat divisa.

De diebus festis & profestis.

§. IV. *Dierum* porro alii sunt *Festi*; alii *Profesti*. *Festi dies* sunt, *qui Diis sunt dicati*; iisque insunt [m] *Sacrificia*, de quibus satis diximus: *Epulae*, cum dies divinis *epulationibus* celebrabatur; *Ludi*, qui in honorem Deorum fiunt, de quibus capite sequenti; & denique *Feriae*. *Feriae* dicuntur a Graeco verbo

[g] *Macrob. Saturn.* I. 3. † (i. e. in definiendo die mensis; non in horis numerandis: nam earum ratione dies dividebatur in horas XII. sive longus esset, sive brevis. Eod. modo etiam nox. Ita oriente sole numerabatur hora prima diei, & sic porro usque ad XII. Tum post occas. sol. rursum hora prima noctis. F. R.) [h] *Plaut. Asin.* III. III. 95. [i] *Id. Amph.* II. II. 105. [k] *Lex* XII. *Tabb. ap. Gell.* XVII. 2. [l] *Plaut. Trin.* IV II. 44. *quod tempus eleganter describit Virg. Aen.* II. 268. [m] *Macrob. Saturn.* I. 16.

Digitized by Google

bo ἑορτάζειν, hoc est, *festum diem agere*; olim enim *Festias* eas vocarunt [n]. Fuerunt hae Feriae vel *Publicae*, vel *Privatae*: *Publicae* rursus erant vel *Stativae*, vel *Conceptivae*, vel *Imperativae*. *Stativarum* feriarum praecipuae fuerunt *Agonalia* acta in honorem Jani idibus Januariis [o]; *Carmentalia* acta in honorem Carmentae (cujus templum erat Reg. Urb. VIII. eam plurimi memorant conjugem fuisse Evandri Arcadis, & versibus oracula solitam reddere; propterea a *carminibus* dictam *Carmentam*, cum *Nicostratae* verum ei nomen esset [p]) III. Idus Januarias [q] & XVIII. Kalendas Februarias [r]; *Lupercalia* acta XV. Kalendas Martias in honorem *Panis* [l. *Panos*] [s]; *Matronalia*, quae Kalendis Martiis agebantur in memoriam dirempti a *matronis* inter Romanos & Sabinos belli [t]. *Conceptivae* feriae sunt, quae quotannis a Magistratibus, vel a Sacer- p. 391.

Cc

n *Vid. Vossii Etym. V. Festum.* o *V. Ovid. Fast.* I. 317. *seqq.* [ubi in vocis etymon inquirit.] p *Plut. Rom. p. m.* 31. q *Ovid. ib.* 461. r *Ib.* 617. s *Ovid. Fast.* II. 267. 421. *seqq.* t *Ib.* III. 170. *seqq.*

Digitized by Google

cerdotibus *concipiuntur*, sive *indicuntur*; quales erant *Feriae Latinae*, de
p. 392. quibus alibi diximus [v]; *Paganalia*, quae quotannis celebrabantur a *pagis* rusticarum tribuum Diis tutelaribus [x]; *Sementinae* feriae actae, cum *semina* terrae mandassent rustici, pro felici proventu frugum [y]; *Compitalia* [z], quae Laribus celebrabantur in *compitis* [a]. *Imperativae* feriae erant, quas Consul, Praetor, vel Pontifex Maximus urgente necessitate *indicebat*, sive *imperabat* [b]; cujus generis fuerunt *Novemdialia*, maxime indici solita, cum lapidibus pluisse nunciatum esset [c]. *Privatae feriae* erant singularum familiarum, vel hominum: erantque vel *stativae*; vel celebrabantur occasione *natalium* [d], *susceptionum fulgurum* [e], (quemadmodum Flaminica, quoties tonitrua audiisset, feriata erat, donec placasset Deos *f*) & *expiationum*, vel *funerum*. Publicae fe-

v *Sect.* II. *c.* II. §. 2. & *hujus Sect. c.* I. §. 2. x *Ovid. Fast.* I. 669. y *Ibid.* 657. z *Gell.* X 24. a *V. Ovid. Fast* V. 140. b *Vid. l.* 26. §. 7. *ff. ex quib. caus. maj.* c *Liv.* I. 31. d *Ovid. Trist.* III. 13. 13. *seqq.* e *Macr. Sat. l.* 16. [Liv. III. 5.] f *August. de Civit. D.* VI. 10.

Digitized by Google

feriae indicebantur a Rege sacrorum [g], & a Praetore [h]: ab illo, ut sacra rite peragerentur; ab hoc, ut a negotiis forensibus vacaretur: nam nullum opus feriis facere licebat, nisi quod intermissum noceret [i]. [*Justitii* non meminisse auctorem, miror. Id autem *indicebatur* tum ob res publice laetas ad supplicationes aut ferias agendas, *Horat.* IV. Od. 2. 43. tum in moerore publico & inprimis exorto tumultu ad delectum habendum. Exempla illustria sunt ap. *Liv.* III. 3. 5. & IX. 7. *Suet.* Tib. 52. *Tac.* Ann. II. 82. III. 6. U. & *Pedo* ad Liviam vs. 181. sqq. Cessante caussa, *remittebatur* Justitium, *Liv.* III. 5. *Tac.* Ann. III. 7. &c. Fusius haec peragit *Brisson.* de Form. p 259.] p. 393.

De Diebus profestis.

Profesti dies sunt, qui ad administrandam rem publicam, privatamque hominibus sunt concessi. Hi rursus erant vel *Fasti*, Graecis διχάσιμοι [k], vel ἔνδικοι) quibus Praetori tria illa verba [l], *Do*, *Dico*, *Addico* (nam his,

g *Varro de L. L.* v. 3. h *Gell.* x. 24.
i *Virg Georg.* 1. 268. *Tibull. II.* 1. 9.
k *Pollux.* VIII. v. 26. *ex Menandr.* l *Ovid. Fast.* 1. 47. *seqq.*

Digitized by Google

ut diximus, omnem ſuam jurisdictionem abſolvebat) *fari* licebat; vel *Nefaſti*, (Graecis ἄδικοι, ἄπρακτοι [m], vel ἀποφράδες) quibus id non licebat, quales erant omnes feriae, quando *res prolatae* eſſe dicebantur [n] (*vacantie*); cui contrarium eſt, cum *res rediiſſe dicuntur* [o]: & praeterea vindemiarum & meſſis tempore res prolatae erant [p]. Vel denique erant dies *Interciſi* [q], vel
p. 394. *Endociſi* [aliis *Endoterciſi*], ut olim dicebant, cum quibusdam horis jus dici poſſet, quibusdam licitum non eſſet; qui in faſtis ita notantur, *F. P.* vel *N. P.* hoc eſt, *faſtus prior*, vel *nefaſtus prior*. *Nefaſtos* autem imperite vulgo cum *religioſis* diebus confundunt, qui erant *triſti omine infames impeditique*, ut *dies Allienſis*, de quo mox [r]: licet tamen verum ſit, *nefaſtos dies* aliquando improprie pro *infamibus* poni [s]; quemadmodum etiam apud Graecos ἡμέρα ἀποφρὰς [t].

§. V.

m *V. not. ad l. Poll. mod. d.* n *Plaus. Capt. l.* 1. 10. *& ſeqq. V. omn. Man. & alios ad Cic. Att.* VII. 12. *& ad Or. pro Mur.* 13. o *Id. pro Sext.* 61. p. *Stat. Sylv. IV.* 4. 40. *l.* 1. *pr. ff. de feriis.* q *Ovid. d. l.* 49. r *Gell.* IV. 9. s *Horat. Od.* II. XIII. 1. *Suet. Tib.* 35. t *Lucian. Timone p.* 137. *ed. Graev.*

Digitized by Google

§. V. Rursus alii dies erant *Comitiales*, quibus *Comitia* haberi poterant *v*; alii dicebantur *Nundinae*, quasi *Novendinae*, quod *nono* quoque die redirent; (nam a *Nundinis* ad *Nundinas novem* dies erant, diversi octo, intermedii septem *x*) cum rustici ad mercatum, judicia & leges accipiendas ferendasque in Urbem venirent, &, post legem Hortensiam, ad lites quoque curandas *y*: nam antea fuerant nefasti. *Praeliares* dies erant, quibus fas erat res repetere, vel hostes lacessere *z*; iisque opponuntur *Non praeliares*, ut *Dies atri*, qui erat *postridie* Kalendas, Nonas & Idus cujusque mensis: nam ridicule infaustum aliquid in particula *post* inesse credebant *a*. Et ita etiam Graeci *dies prosperos* ἡμέρας λευκὰς vocant *b*; quemadmodum e contrario Dion. Halic. IX. *c.* 23. diem, quo *Fabii* ad *Cremeram fluvium* sunt caesi, μέλαιναν καὶ ἀποφράδα

De aliis Dierum Discriminibus.

p. 395.

v *Ovid. Fast.* I. 53. *Tac. Ann* XIV. 12. x *Dion. Hal.* VII. 58. *Varr. de R. R.* II. *init. licet hodie quidam diversum sentiant.* [v. nos ad p. 67.] y *Macrob. Saturn.* I. 16. z *Ibid.* a *Id. Ib.* b *Menand. in* Λευκαδίᾳ *p.* 112. *ed. Cl. Cler.*

Digitized by Google

dæ vocat. His diebus nihil publice geri poterat; sed tamen recte distinguendi sunt a *nefastis: feriae* enim, ut vidimus, erant dies *nefasti*, sed nihil minus, quam *atri*. *Innominales* dies erant quartus ante Kalendas, Nonas & Idus cujusque mensis [c]; & etiam quaedam feriae. Denique dies *Allienſis* [d] infaustissimus habebatur; quod eo die, qui erat XV. Kalendas Septembres, Romani ad *Alliam* fluvium a Gallis, & ad Cremeram a Vejentibus caesi fuerant [e].

p. 396. In jure nostro invenimus dies *Comperendinos* [f], quos litigatores sibi invicem in diem *perendinum* denunciabant; dies *Statos*, qui judicii cum peregrino, sive cum *hoste* [g] (ita enim *peregrinos* vocabant [h]) causa instituuntur; & dies *justos*, sive triginta dies, qui dabantur ex Lege XII. Tabularum confesso, vel condemnato ad pecuniam conficiendam, vel alio modo sententiae judicis satisfaciendum [i].

c *Vid. Gell.* V. 17. [& Bentl. ad Horat. III. 14. 11.] d *Ovid. in Ibin.* 219. *Cic. Attic.* IX 4. *Tac. Hist.* II. 91. e *Liv.* VI. 1. f *Macrob Saturn.* I. 16. g *Plaut. Curcul.* I. 1. 5. h *Fest. V. Status dies. Cic. de Off.* I. 12. i *Gell.* XV. 13.

CA-

Digitized by Google

CAPUT QUINTUM.

De Ludis Romanorum.

Ad Sacra etiam pertinebat cura *ludorum publicorum*; qui fiebant, vel *Deorum immortalium irae placandae*; vel *benivolentiae conciliandae* [a]; vel *pro salute Populi*; vel, *ad Populi gratiam demerendam* [b]. *De Ludis publicis.*

Dividi possunt primo quidem a *forma* in *Circenses*, *munera* sive *spectacula gladiatorum*, & *ludos Scenicos*: deinde a *tempore*, quod fuerunt, vel *Stati*, vel *Votivi*, vel *Extraordinarii*. p. 397.

§. I. *Ludi Circenses* primum a Romulo occasione raptus Sabinarum sunt instituti [c] in honorem Dei *Consi*, (qui, ut diximus, idem ac Neptunus fuisse videtur [d]) unde *Consuales* sunt dicti, & in Campo Martio primum videntur celebrati. *Circenses* autem primum dici coeperunt, cum Tarquinius Priscus *Circum* (ἱππικὸν θέατρον vocat Plutarchus *Paullo Aem. p. m.* 272.) *De Ludis Circensibus.*

a *Tac. An.* XIV. 23. b *Vid. Cic. de Off.* II. 17. c *Vid. Virg. Aen.* VIII. 635. d *Auson. Epigr.* 69.

Digitized by Google

Romae exſtruxiſſet [e] in *valle Murcia* inter Aventinum & Palatinum montes, qui poſtea, diſtinctionis cauſſa, cum plures Circi aedificarentur, *Circus Maximus* fuit dictus. Ejus longitudo fuit ſtadiorum trium cum dimidio, ſive paſſuum 437½. latitudo unius ſtadii, ſive paſſuum centum viginti quinque. Circum ejus aream erant *gradus*, ſive *ſedilia*, quae *fori* dicebantur; quos initio ſibi quisque faciebat *f*, donec a Tarquinio Superbo lignea & permanentia ſedi-
p. 398 lia *g*, poſtea ab aliis lateritia & denique marmorea ſunt facta; quae triplici porticuum ordine ſuſtentabantur. Et dicitur quidem Tarquinius Priscus jam loca Patribus & Equitibus adſignaſſe [h]; (certe ſingulis Curiis loca ſua adſignavit, Circo in triginta partes diviſo [i],) ſed tamen libera Republica rurſus promiſcue ſpectarunt, donec primum Auguſtus [k], mox Claudius [l], & demum *Nero* [m] [ac *Domitianus*] varios Ordines iterum ſeparārunt: Auguſtus

e *Liv.* I. 35. f *Ibid.* g *Ibid.* 56. h *Liv. d. c.* 35. i *Dion. Halic.* III. 68. k *Suet. Aug.* 44. l *Id. Claud.* 21. m *Id. Ner.* 11.

Digitized by Google

guſtus nempe & Claudius Senatores, Nero [& *Domitianus*] etiam Equites *. Capiebat Circus loca, ut, qui minimum dicunt, 150000 *n*. ut, qui plurimum, 485000 *o*. Circuitus ejus erat mille paſſuum, ſive ſtadiorum octo. In altera extremitate Circi, quae in hemicyclum deſinebat, ingens erat oſtium *Moeniano* ſubjectum; qualia etiam duo erant a lateribus: in altera vero extremitate, quae rectilinea erat, duo erant Moeniana *p* ad angulos, & in medio unum, cui rurſus ingens oſtium erat ſubjectum: atque in horum aliquo videtur fuiſſe *cubiculum* p. 399. *Principis q*, cui, Circum ingredienti, ab omnibus aſſurgebatur *r*, & plaudebatur *s*; in alio forte locus Editoris, quod munus ſaepiſſime ſuſtinebat Praetor *t*. Ex utroque latere oſtii, quod erat in parte rectilinea, ſex erant oſtia minora, unde equi emitte-

* [*Martial.* v. Epigr. 8. 14. 24. 26. 28. 36. & alibi. *Sueton.* Domit. 8. v. ſupra p. 40.] n *Dion. Halic.* III. 68. o *Notitia dign. Imp. Occid.* 13. p *Vid. de Moenianis DD. ad l.* 242. §. 1. *ff. de V. S.* [& Feſtum cum aliis] q *Suet. Ner.* 12. r *Plin. Paneg. p.* 158. *ed. Traject.* 1652. s *Cic. pro Sext.* 50. t *Juven.* X. 36.

Digitized by Google

bantur; quae dicebantur *Carceres* [u] (Gr. ὕσπληγξ, vel βαλβὶς [v]) & cancellis erant clausa: haec autem universa Circi extremitas *Oppidum* dicebatur [w]. Ante carceres stabant duo *Hermuli*, sive *signa Mercurii*, funem, vel catenulam tenentia; ne equi ante datum signum excurrerent [x]; cujus loco *alba linea* aliquando videtur fuisse ducta; sive sulcus transversus creta repletus [y]; ad quam a *moratoribus* frontes equorum aequabantur, ne ante justum tempus lineam transilirent [z];
p. 400. & hinc jam eleganter admodum Horatius *Epist.* I. XVI. *vs.* 79. *mortem* vocat *ultimam lineam rerum*. *Area* Circi, sive *arena*, adversus ferarum eruptionem non tantum claustris erat circumdata; sed etiam *Euripo* [a], sive *canali*, qui a Nerone quidem sublatus [b], at postea ab aliis Principibus restitutus fuit [c]. In

u *Varr. de L. L.* IV. 32. *Virg. Georg.* I. 512.
v *Lucian. de non tem. cred. cal. p. m.* 413.
w *Verus Poëta ap. Varr. de L. L.* IV. 32. *Vid. Sidon. Apollin. carm.* XXIII. V. 317.
x *Cassiod. Variar.* III. *Epist.* 51. y *Cic. de amic. c. ult. Lucret.* VI. 91. *uterque omn. vident.* z *Vid. Cl. Graev. Praef. T.* II. *Ant.* a *Vid. Suet. Jul.* 39. b *Plin. H. N.* VIII. 7. c *Vid. Lampr. Heliog.* 23.

Digitized by Google

In medio Circi murus erat latericius, duodecim circiter pedes latus, altus quatuor, qui dicebatur *Spina* [d]; quia tanquam *Spina dorſi* corpus humanum, ita ipſe Circum ſecabat: ad hujus ſpinae ambas extremitates columnae ſive pyramides erant tres in formam coni, vel cupreſſi, circum quas currus flectebant; ita ut ſpinam & metas ſemper a ſiniſtra haberent [e], eaeque dicebantur *Metae f*; unde proverbiali locutione *a carceribus ad metas*, pro *ab initio ad finem* dicimus. In media ſpina ab Auguſto Imperatore poſitus fuit *Obeliscus*, altus pedes centum triginta duos, ex Aegypto advectus, qui Soli ſacer erat: nec longe p. 401. inde alius erat pedum octoginta octo in honorem Lunae erectus [g], Praeterea hic erant aediculae quaedam, ſtatuae & arae Deorum, *delphines* & *ova*; de quibus mox plura. Et haec de forma Circi.

Ante ipſos ludos ſtatuae Deorum in *Tenſis* [h] ſuis, ſive *Ferculis* celebri *Pompa*

d *Caſſiod. l. d.* e *Ovid. Am. III.* 11. 72. *Lucan.* VIII. 200. f *Vid. Horat. ad Od.* 1. 1. 4 g P. *Victor. de reg. Urb.* h *Vid. Suet. Jul.* 76.

Digitized by Google

Pompa [i] per Circum traducebantur. Atque [k] in ea Pompa praeterea erant procerum filii pubertati proximi equis invecti, quorum patres erant ordinis equestris; ceteri pedibus, qui in pedestri ordine erant militaturi: illi in alas & centurias; hi in classes, & ordines distributi. Inde sequebantur currum, & equorum singularium agitatores: & post eos athletae pudenda tantum velati: tum saltatores, tibicines, citharistae; ministri, qui thuribula argentea & aurea, & sacra publica ferebant: denique Deorum simulacra hominum humeris portata. Et hac Pompa peracta Consules & p. 402. Sacerdotes sacra faciebant.

De Variis Circensium generibus.

§. II. Ludorum Circensium *sex* potissimum genera fuerunt: *Cursus* nempe, *Lucta*, sive *certamen gymnicum*, *Ludus Trojae*, *Venatio*, *Pugna equestris & pedestris*, & denique *Naumachia*. Praecipue tamen *Circensium* appellatio *equorum cursibus* adhaesit, quibus supra fidem & modum delectabantur Romani [l].

Cur-

i *Ovid. Amor.* III. II. 43. *Vid. omn. Voss. de Idol. II.* 10. k *Dion. Halic.* VII. 72. l *Vid. Juven.* III. 223. VIII. 118. X. 78. XI. 195.

Digitized by Google

Currebant vel *Curribus*, vel *Equis*; & *Equis* quidem vel *Singularibus*, vel *Deſultoriis*; cum in ipſo curſu ex uno in alterum tranſilirent [m]. *De Curſu.*

Aurigae (qui fere erant homines ignobiles, & plerumque ſervi, donec corruptis Reipublicae moribus nobiliſſimi quique, imo multi ex Imperatoribus, ſeſe turpiſſime huic ſtudio dederunt) *aurigae*, inquam, diviſi erant in quatuor *greges*, ſive *ſocietates* (quas proprio nomine *factiones* [n] dicebant) colore veſtium diſtinctas [o]. Vocabantur autem *Factiones Albata*, quae *albis*; *Ruſſata*, quae *rubris* ſive *ruſſis*; *Veneta*, quae *venetis*, ſive *caeruleis* [p]; & *Praſina* denique, quae *porraceis* (πράσον Graecis eſt *porrum*) ſive *viridibus* veſtibus utebantur [q]; ſed harum factionum praecipuae erant Praſina & Veneta [r]. Domitianus *Auratam* & *Purpuream* factiones adjecit [s]; ſed earum rarior occurrit mentio. Hae factiones univerſum Populum in varia ſtudia ſcindebant [t], ita ut pro hac vel illa p. 403.

m *Propert.* IV. 11. 35. n *Feſt. hac V.*
o *Ovid. Am. III.* 11. 78. p *Suet. Vitell.* 14. q *Sidon. Apoll. carm.* XXIII. 323.
r *Martial.* X. 48. s *Suet. ejus vita* 7. *Ovid. Amor.* III. 11. 67.

Digitized by Google

illa factione sponsionibus certarent [v]; & aurigis identidem nummos ostenderent, qui victori contingerent, ut eorum spe majores conatus ederent [x]; imo ad atrociſſimas seditiones aliquando hae contentiones eruperunt [y]. Et etiam Principes (sed nequiores fere) factionem aliquam sibi dilectam habebant; quod de *Cajo*, *Nerone*, *Vitellio*, *Vero* Imperatoribus ll. citt. videri potest [z].

Currendi porro *ratio haec fuit:* Curp. 404. ribus ante carceres stantibus eo ordine, qui sorte obtigerat [a], (nam multum referebat ex quo quis ostio emitteretur; qui enim ex extremo ostio versus Circi latus emittebatur, longe majus spatium absolvere debebat, quam ille, qui spinae erat proximus) ille, qui ludis praesidebat, *mappa* [b], vel *panno* [c] misso signum cursui dabat. Tum statim [d] catenula Hermulorum dimissa in cursum effundebantur a dextra

v *V. Juven.* XI. 195. *& seqq. Mart.* XI. 1. x *Suet. Claud.* 11. y *Vid. Minut. Fel. p.* 42. *ed. Oiz. & ibi Oiz.* z *Suet. Cajo* 55. *Ner.* 22. *Vit.* 14 *Capitol. Vero* 4. a *Vid. Virg. Aen.* V. 132. b *Martial.* XII. 29. c *Juven.* XI. 196. d *V. elegantem locum Lucret.* II. 265.

Digitized by Google

trà parte Circi circum metas arctiſſime ſiniſtram verſus *e*; quique primus illud curriculum ſepties *f* abſolviſſet (quod maximae artis & induſtriae fuiſſe, facile poteſt concipi) victor erat *g*. Haec autem ſeptem curricula unus *Miſſus* dicebantur; quales viginti quinque fere quoque Circenſium die abſolvi ſolebant *h*, aliquando magna quadam feſtivitate plures *i*: &, ne in numero curriculorum erraretur, ex ſeptem *delphinibus*, (& hoc quidem, quia ludi Circenſes primum in honorem Neptuni, cui haec animalia ſacra ſunt, fuerunt inſtituti) vel *k ovis ligneis* columnis in ſpina ſtantibus impoſitis *l* quoque curriculo unum tollebant; vel, ut vult Cl. Graevius *m*, (qui etiam *delphinas* illos & *ova* paullo aliter explicat) columnis ea imponebant. Finito miſſu auriga in ſpinam deſiliebat; & poſtquam voce praeconis victor pronunciatus eſſet *n* prae- p. 405.

e *Ovid. Amor.* III. II. 12. *&* 69. *ſeqq.*
f *Varro ap. Gell.* III. 10. g *Propert* II. XIX. 65. h *Varro ap. Serv. ad Virg. Georg.* III. 18. i *Suet. Domit.* 4. k *Liv.* XLI. 27. *Juven* VI. 590. l *Dio L.* XLIX *circa fin.* m *Praef. Tom* IX. *Antiq. Rom.* n *Vid. Virg. Aen.* V. 245.

Digitized by Google

praemium accipiebat: quod saepe ingens erat, etiam in pecunia numerata [o].

Secundum ludorum Circensium *genus* fuit *Gymnicum*, sive *Athleticum*; quod eorum erat, qui virium vel velocitatis gloria certabant, & comprehendit *Cursores*, *Pugiles*, & *Luctatores* [p]. Originem habuit a Graecis [q], quod ex nomine patet; dicitur enim certamen *Gymnicum* a Graeco γυμνὸς, *nudus*; quia *nudi* certabant, pudenda tantum subligaribus velati. Hinc etiam
p. 406. *Gymnasium* dicitur locus, ubi aliquis quavis ratione *exercetur*: *Athleticum* quoque dicitur, vel a Graeco ἆθλος, *certamen*; vel ab ἆθλον, quod *certaminis*

o *Mart.* X. 74. p *Dion. Halic.* VII. 73. q *V. Horat. Epist.* II. 1. 32. [Varias artis Gymnasticae species enumerant *Propert.* III. 12. & *Martial.* VII. 31. Tum praeter *Mercurialem* de hac arte, quae tam ad militiam & medicinam, quam ad athletas pertinet, docte ac fuse differunt Auctores *Histor. Acad. Litt. Paris.* T. I. p. 108. Vide etiam eorumdem *Memor.* T. II. p. 120. & 150 *de saltatione*: p. 197. *de sphaeristica*: p. 270. 303. 329. seqq. *de Athletis*: T. IV. p. 316. *de lucta*: p. 353. *de Pugilatu*: p. 388. *de Cursu*: p. 441. *de Pentathlo*: p. 458. *de Disco*]

Digitized by Google

riis praemium notat; quamvis hoc nomen pugilibus tantum proprie & luctatoribus adhaeserit.

Curſus certamen eadem ratione inſtituebatur ac id quod equorum erat & curruum; ut ſcilicet ex quaque factione unus vel plures currerent. Hi aliquando cum aurigis per aliquod ſpatium ſimul vecti poſtea deſiliebant; & *Parabatae* dicebantur r. Conficiebant autem quandoque, teſte Plinio *H. N.* VII. *c.* 20. paſſuum CLX. millia; & ultra.

Pugiles dicti ſunt a *pugno*, ut Graecis πύκτης a πυξ, quia *pugnis caeſtibus* armatis certabant s: *Caeſtus* autem fuerunt *genus chirothecarum* ex corio t, quibus plumbum, vel ferrum erat inſutum, ut ictus eſſent graviores v; & loris firmitatis cauſſa ad humeros & brachia alligabantur x. [v. omn. L. Bos in Διατρ. ad 1. Cor. IX. 27. & prov. *Os pugilis.*]

Lucta eſt, cum alter alterum in terram brachiorum viribus proſterne- p. 407. *De Lucta.*

r *Dion. Halic.* VII. 73. s *Horat. Serm.* II. 1. 26. t *Virg. Aen.* V. 404. v *Cic. Tuſc. Q. II.* 17. x *Virg. Aen.* V. 425. *Propert.* III. 12. 9.

Digitized by Google

re conatur, quae Graecis πάλη dicitur; unde locus, ubi exercebantur luctatores, dicebatur *Palaestra*; quamvis ea vox saepe pro *ipso exercitio* y, saepe pro *quovis gymnasio* ponitur, veluti apud *Martialem* IV. *n.* 8. ut mihi quidem videtur. Luctatores oleo, vel ceromate ungebantur z, ut membra eorum agiliora essent; & rursus pulvere, vel arena conspergebantur a, quo facilius possent prehendi b [& ad sudorem comprimendum. V. *Mercur.* de arte gymnastica. F. R.]: unde *Anacharsis Scytha* Philosophus *oleum* vocavit μανίας φάρμακον, quod eo uncti Athletae, ut *insani*, in amicos pugnarent c: & hinc etiam *decus olei* pro *praestanti athleta* ponitur apud *Catullum n.* 64. *vs.* 64. Omnes autem Gymnici exquisitissima d Diaeta, & multa exercitatione utebantur e. Et etiam hyeme exercebantur in loco tecto, qui *Xystus* dicebatur: *Xystum* vero erat locus apertus, ubi sudo coelo

y *Terent. Eun.* III. II. 24. z *Juven.* III. 68. a *Suet. Ner.* 45. b *Lucian. de gymnas. non procul ab. init.* c *Diog. Laërt.* I. 104. d *S. Paul.* I. *ad Corinth.* IX. 25. e *Vid. Horat. de Arte* 413.

Digitized by Google

lo se exercebant. Gr. περίδρομος *f*. p. 408. [Hanc distinctionem nihili esse, docet *Gudius* ad Phaedr. II. fab. v. 18.]

Praeterea inter gymnicos ludos erat *Saltus*, & *Disci jactus g*; & quia ita *quinque* exercitii generibus hi ludi constabant, Graecis Πένταθλον *b* & Παγκράτιον, Latinis *Quinquertium i* sunt dicti: sed duo posteriora genera raro, aut nunquam apud Romanos usitata fuisse videntur.

Tertio: in Circo etiam *Ludus Trojae* fiebat a pueris nobilibus *k* majoribus & minoribus *l*, turmatim in equis discurrentibus & speciem ludicri certaminis exhibentibus; quod graphice describit Virgilius *Aen.* v. *vs.* 561. *seqq.* *De Ludo Trojae.*

Quartum spectaculorum Circensium genus erat *venatio*; quae erat *pugna ferarum inter se, vel cum hominibus*: vel *De Venatione.*

f *Vitruv. V.* II. *& ibi Philand. Vid. Suet. Aug.* 45. *Galba* 15. *coll. c. Plut. Galba p. m.* 1060. g *Martial.* XIV. 162. h *Plin. H. N.* XXXIV. 8. (Epict. Manual. 26. 2. ubi etiam lectu digna de Athletarum diaeta invenies, F. R.) i *Fest. hac v.* (Et qui quinque his certam. gener. victor fuisset, vocabatur *Quinquertio.* Id.) k *Excis. Aen.* XI. II. l *Suet. Jul.* 39.

Digitized by Google

etiam, *ostentatio tantum & traductio ferarum per Circum:* vel denique etiam, *lusus ferarum mansuefactarum, aliarumque*, ut leonis & leporis [m]: ad quam exhibendam Circus aliquando in modum sylvae arboribus replebatur [n]. p. 409. Prima venatio fuit *L. Metelli* [o], qui A. U. 503. elephantos centum quadraginta duos, de Poenis captos, in Circum induxit; quos jaculis interfectos tradunt penuria consilii, quoniam neque ali placuisset, neque donari Regibus. Postea hae venationes saepissime sunt repetitae, feris omnis generis incredibili multitudine [p] & immani sumptu ex dissitis regionibus Romam advectis [q], quae, donec ludorum tempus appeteret, in *Vivario* servabantur, & saginabantur [r]. Hae ferae aliquando ab ipso Populo jaculis interficiebantur; aliquando inter se pugnabant, vel cum *Bestiariis* [s]; qui erant, vel ad hanc poenam damnati (quod

m *Martial.* I. 6. 14. *& alibi.* n *Vopiscus Probo* 19. o *Plin. H. N.* VIII. 6. p *ibid.* 16. *& seq.* q *Coelius ad Cic. Famil.* VIII. 2. 4. 6. *Dio* LV. *p. m.* 377. *Symmach.* IX. *ep.* 125. 132. r *Procop. de bell. Goth.* I. s *Cic. in Vatin.* 17.

Digitized by Google

(quod in Christianos *t* frequentissimum erat) vel sponte pugnabant *v*, sive ferocia, sive auctoramento inducti; qui tamen infames vulgo habebantur *x*.

Quinto: Pugna Equestris & Pedestris ad imaginem veri belli fiebat; castris etiam quandoque in Circo positis *y*, ita ut multi saepe occiderentur: & ad hunc modum Claudius Imperator in campo Martio expugnationem, direptionemque oppidi edidit *z*. p. 410. *De Pugna Equestri & Pedestri.*

Sexto: *Naumachia*, sive *praelii navalis assimilatio* primis temporibus etiam in Circo edita fuit, aqua per subterraneos meatus in eum inducta, tum ad delectationem, tum ad exercitium; postea vero solo excavato *a* Naumachiae hinc inde constitutae sunt, in quibus justis pene classibus certabatur *b*. *De Naumachia.*

Ludi scenici, & Gladiatores etiam quandoque in Circo sunt dati; sed nos de illis seorsim dicemus.

t *Cyprian. Epist.* 54. v *Juven.* VI. 99. x *L.* 1. §. 5. *ff. de postul.* y *Suet. Jul.* 39. *& Domit.* 4. z *Id. Claud.* 21. a *Martial. de spectac.* 26. b *Tacit. Ann.* XII. 56. *Suet. Claud.* 21.

Digitized by Google

Pompæ Circenſium temporibus Conſtantini Magni ſublata fuit, cum ille gentilium ritus averſaretur; & circa idem tempus Naumachia deſiiſſe videtur; pugnas vero equeſtres ac pedeſtres ad Juſtinianum usque obtinuiſſe veroſimile eſt: reliqua ſpectacula,
p. 411. Roma a *Gothis* A. C. 410. capta, ſunt abolita; ſed Conſtantinopoli curule certamen, usque dum Urbs a Latinis, vel potius *Francis* & *Venetis* A. C. 1204. expugnaretur, permanſit.

De Gladiatoribus.

§. III. Alterum ludorum genus fuit *ſpectaculum Gladiatorum*; quod olim omnium celeberrimum, & populo gratiſſimum fuit *c*. Unde lege Tullia Ciceronis vetitum fuit, ne quis biennio, quo peteret, Gladiatores daret *d*. Hoc propria voce dicebatur *Munus e*; quia *munus*, ſive *officium* ſe mortuis praeſtare putabant: hinc *Munerarias* & *Munerator f* eſt dictus, qui hos ludos *edebat*, qui etiam *Editor g*, & *Dominus h*: & hic per dies, quibus Gladiatores dabantur, licet privatus eſſet,

c *Cic. pro Sext.* 58. *ſeqq.* d *Ipſe pro Sexſt.* 64. *in Vat.* 15. e *Suet. Jul.* 26. f *Flor.* III. 20. g *Capitolin. M. Anton. Phil.* 23. h *Cic. Att. IL* 19.

Digitized by Google

esset, insignibus tamen Magistratuum utebatur *i*.

Exemplum rei ab Etruscis; *origo* a funeribus fuit: quia olim captivis ad sepulchrum mactatis caesorum manes placari credebant *k*. Hoc praetexens ergo Romae primum publice Gladiatores sunt dati a *Brutis fratribus* *l* A. U. 490. in funere patris sui *m*, & prisca quidem Republica non, nisi in funeribus illustrium virorum; sed mox quoque in privatorum *n*, & denique etiam in mulierum funeribus sunt dati *o*: processu vero temporis voluptatis tantum, & Populi gratiam captandi caussa Gladiatores dari coeperunt *p*. Dabantur autem a Magistratibus: ut primo ab Aedilibus *q*, ad quos proprie ludorum cura spectabat; tum a Praetoribus *r*, & ex instituto Claudii a Quaestoribus *s*; a Consulibus *t*, & p. 412.

i *Cic. de L. L.* II. *vers. fin.* k *Vid. Virg. Aen.* X. 518. l *Val. Max.* II. 4. 7. *Liv. Epit.* XVI. m *Quod turpissima aemulatione ad Bruti primi Cons. filios refert Kipping.* n *Vid. Horat. Serm.* II. III. 85. o *Suet. Jul.* 26. p *Cic. pro Mur.* 18. 36. *&c.* q *Suet. Jul.* 10. *& passim auctores.* r *Juven.* VIII. 143. s *Suet. Claud.* 24. t *Id. Ner.* 4.

Digitized by Google

a Sacerdotibus aliquando, ut videtur [x], sed rarius dati sunt. Postea ex instituto *Alexandri Severi* Imperatoris *Arcarii* eos dederunt ex *arca* fisci [z]; denique Imperatores, & uno verbo omnes, qui gratiam Populi captabant.

p. 413. In Provinciis etiam a Regibus [a] & Praesidibus earum, & in Coloniis ac Municipiis ab eorum Magistratibus sunt dati; & denique etiam a privatis, & quidem vilissimis [b]. [Sed sub Tiberio cautum fuit Senatusconsulto, *ne quis gladiatorium munus ederet, cui minor* cccc. *millium res.* Tac. Ann. IV. 63.] Dies, quibus praecipue dabantur, erant Saturnalia [c], & Quinquatrus (Minervae festum [d]); iisque diebus in honorem Principis, vel ab ipso Principe, vel a Senatu aliquando plures dies sunt additi. *Trajanus*, exempli gratia, licet optimus Princeps esset, per dies centum & viginti tres, decem millia Gladiatorum dedit

x *Id. Aug.* 44. *Plin. Epist.* VII. 24. *licet illi forte de Circensibus, vel Scenicis ludis loquantur.* z *Lampr. ejus vita* 43. a *Joseph. Ant. Jud.* XIX. 77. b *Juven.* III. 34. *seq.* [Martial. III. 16.] c *Auson. de feriis Rom.* 36. d *Ovid. Fast.* III. 811.

Digitized by Google

dedit *e*: & eo denique haec infamia evaſit, ut legibus fuerit coërcenda *f*, donec a Conſtantino Magno plane fuit ſublata *g*: quanquam vel ſic tempore res opus habuerit, ut omnino tolleretur, & demum ab *Honorio* Imperatore plane vetita fuerit *h*.

Habebantur & alebantur Gladiatores Romae in *ludis i*, qui plures in Urbe fuerunt; quique ſuos habebant *Procuratores k*, vel *Curatores*; quod munus etiam inter honores fuit *l*. Alebantur autem cibo multo & valido; unde *Gladiatoriam ſaginam* dicit Tacitus *Hiſt. L. II. c.* 88. Praeerant illis *Laniſtae*, (a *laniando*, ut videtur, dicti *m*) qui Gladiatores emebant, aut pueros expoſititios huic rei tollebant: tota autem manus, quae ſub uno Laniſta erat, dicebatur *Familia n*. Hi Laniſtae, cum Gladiatores erudirent, dicebantur *commentari*, & *dictata dare o*, & ipſi etiam *Magiſtri* vocabantur

p. 414.

e *Xiphilin. in Trajano.* f *Suet. Jul.* 10. g *L. un. Cod. de gladiat.* h *Theodoret. Hiſt. Eccl.* v. 26. i *Suet. Jul.* 26. k *Id. Cajo* 27. *Grut. p.* CCCLXXVI. 3. l *Tacit. Annal.* XI. 35. m *Donat. ad Terent. Eun.* II. II. 26. n *Suet. Aug.* 42. o *Id. Jul.* 26. *Varro de L. L.* v. 7.

Digitized by Google

tur [p]; quia revera ſcripto ea committebant [q]: tirones autem ita inſtituebant, ut *rudibus* cum Laniſta *batuerent* [r]; (unde ipſe ludus *Batualia* eſt dictus [s], & inde hodierna vox Gallica *Bataille* deſcendit) erat autem *rudis* gladius e ligno, qui Laniſtis e ferula arbore [t], tironibus e graviore ligno fuiſſe videtur.

De Amphitheatro. P. 415.

§. IV. *Locus pugnae* aliquando fuit *ad rogum*, cum in defunctorum honorem munus daretur; ſaepe in *foro* [v], quod tum ſignis & tabulis ornatum erat [x]; ordinarie vero in *Amphitheatris*. *Amphitheatra* primum quidem lignea & temporaria fuerunt: ſed hortatu Imperatoris Auguſti *Statilius Taurus* [y] primum e lapide ſtruxit. [Amphitheatri Atiliani caſus Fidenae L. hominum millia obruit. v. Tac. Ann. IV. 62-3. cum nota Lipſii.] Maximum autem fuit, quod a Veſpaſiano Imperatore coeptum [z], a filio ejus Tito perfectum eſt [a], & hodie Co-

p *Cic. de Orat.* III. 23. q *Juven.* XI. 8. r *Suet. Cajo* 32. & 54. s *Gloſſ. veteres.* t *Xiphilin. in Commodo.* v *Propert.* IV. IX. 50. x *Cic. Verr.* I. 22. & *ibi Aſc.* y *Suet. Aug.* 29. z *Id. Veſp.* 9. a *Xiphil. in vita ejus.*

Digitized by Google

Colisaeum dicitur, corrupte pro *Colossaeum* a Neronis *Colosso*, qui juxta hunc locum fuit; cujus stupendae ruinae hodieque supersunt [b]. Dicebatur etiam *cavea* a forma *concava* [c]; & *arena* [d], quia locum pugnae *arena* sternebant, quo certantes firmius starent [aut *scobe*, quae cruorem inbiberet]: unde etiam *arena* [e] pro ipso *spectaculo* dicitur, & qui in ea pugnabant *arenarii f.* Capiebat arena amphitheatri Titi locorum octoginta & septem millia *g*, & forma ejus erat, p. 416. ut vulgo dicitur, ovalis [h]. In medio arenae videtur ara fuisse Jovis Latiaris; infra spectantes vero erant ostiola quaedam ad emittendas feras [i]: nam hic venatio etiam quandoque instituebatur. Projectura muri, qui proxime arenam cingebat, dicebatur *Podium*; ad quod primi Senatorum, & Magistratus in sellis suis curulibus spectabant [k]: ubi etiam erat *Suggestus*, sive

b *Vid. Martial. de spectac.* 1. & 2. c *Amm. Marc.* XXIX. 2. d *Horat. Ep.* 1. 6. e *Juven.* III. 34. f *L.* 38. *pr. ff. de oper. libert. l.* 21. §. 2. *ff. de testibus.* g P. *Victor de Regg. Urb. Reg.* III. h *Calpurn. Ecl.* VII. 33. i *Vid. Plaut. Perſa* III. III. 31. k *Juven.* II. 145. *ſeq.*

Digitized by Google

sive *Cubiculum Principis* [l], *Tribunal Editoris*, & *sedes Vestalium* [m]; qui locus contra insultum ferarum cancellis [n], & lignis quibusdam versatilibus erat munitus [o]. *Sedilia*, sive *gradus* Senatorum & Equitum pulvillis erant instrati [p]; reliqui vero nudo lapidi insidebant, ut apud Graecos quoque obtinuit: unde scitum narratur dictum *Aristippi* a quopiam interrogati, *Cui bono eruditio? ad hoc saltem*, inquit, *ne in theatro lapis super lapidem sedeat.* p. 417. *Praecinctiones* erant gradus majores [q], qui reliquos quasi cingebant: *aditus* vero, quibus ad sedilia ibatur, dicebantur *Vomitoria* [r]; quia populum, qui frequentissimus eo convenire solebat, quasi *evomebant* [s]. Ab his profectae *Viae* [t] gradus Caveae secabant, quae dicebantur *Scalaria* [v]: spatia autem inter duo Scalaria dicebantur a forma, *Cunei* [x], qui certi certis erant ad-

l *Vid. Suet. Jul.* 76. & *Ner.* 12. m *Id. Aug.* 44. *Cic. pro Mur.* 35. n *Plin. H. N.* XXXVII. 3. o *Calpurn. Bucol. Ecl.* VII. 51. *Amm. Marcell.* XIX. 5. p *Juven.* III. 153. q *Vitruv.* V. 3. r *Macrob. Saturn.* VI. 4. s *Vid. Virg. Georg.* II. 461. t *Martial.* V. 14. v *Vitruv.* V. 6. x *Juven.* VI. 61.

Digitized by Google

adſignati *y*; unde *excuneare* aliquem dicitur apud *Apulejum Florid.* III. *initio propius*, pro *ordine ſuo removere*. Superior Amphitheatri pars conſtabat porticibus & loco plano, ubi pullati & foeminae ſpectabant *z*. Infimi gradus, qui Arenae proximi erant, Senatoribus & Legatis exterarum gentium erant adſignati *a*, & dicebantur *Orcheſtra b*: proximi *Quatuordecim* gradus Equitibus & Tribunis *c* militum ex lege Roſcia *d* erant tributi: reliqua loca populo patebant, & *Popularia* dicebantur *e*; niſi, quod honoris cauſſa aliquando locus Gladiatoribus publice datus fuit *f*: & arbitrii Editoris etiam fuiſſe videtur iis, quos honoratos vellet, locum digniorem adſignare *g*: quod neſcio an aliis jam obſervatum ſit. Ad haec loca cuique *diſſignanda* conſtituti erant *Diſſignatores h*, qui etiam *Locarii* dicebantur *i*; quorum p. 418.

y *Suet. Aug.* 44. *Martial.* V. 41. *z* *Calpurn. Bucolic.* VII. 26. *a* *Suet. Claud.* 25. *Juſtin.* XLIII. 5. *b* *Juvem.* III. 177. *c* *Martial.* III. 95. *d* *Horat. Epiſt.* I. 1. 62. [v. ſupra ad pag. 40.] *e* *Suet. Claud.* 25. *& Domit.* 4. *f* *Cic. Phil.* IX. 7. *g* *Id. ad Attic.* II. 1. p. 173. *ed. Graev.* *h* *Plautinus prologus Poen.* 19. *i* *Martial.* V. 24.

Digitized by Google

quorum proprium verbum, quum aliquem indignum loco pellerent, erat *excitare* [k], vel *suscitare*. Erant etiam in Amphitheatris occulti *tubuli*, ex quibus spectantes croco diluto [l], aut aliis fragrantibus liquoribus conspergebantur [m]. Aestu solis urgente totum quantum erat Amphitheatrum velis [n], (quae aliquando, tanta erat luxuria temporum! serica [o] vel purpurea erant [p], & *velaria* etiam videntur
p. 419. dici *Juvenali* IV. *vs.* 122. *Pegmata* autem, de quibus ibid. loquitur, erant machinae ligneae, ita artificiose compositae, ut occulte crescerent, & decrescerent [q]; quales fere hodie videmus in dramatibus musicis, quas *Operas* vulgo dicunt) velis, inquam, Amphitheatrum obducebant; ad quem finem in summa muri circumferentia foramina erant, quibus mali immittebantur [r]: nimio autem vento haec

vela

k *Id.* v. 14. & III. 95. l *Id.* v. 26. & *de spectac.* 3. *Senec. Nat. Quaest.* II. 9. m *Vid. copiosissime de hac re differentem Celeb. Ez. Spanhem. ad Callim. hymn. in Apollin.* 83. n *Martial.* XII. 29. o *Dio* L. XLIII. p *Xiphilin. Nerone.* q *Mart. de spect.* 18. [v. omn. notas ad Phaedr. v. 7. 7.] *Claudian. de Mall. Cons.* 323. r *Lucret.* IV. 78.

Digitized by Google

vela prohibente, utebantur *cauſiis*, (quemadmodum Cajum Imperatorem illud Senatoribus conceſſiſſe legimus *s*) ſive *pileis*, & *umbellis* *t*. Juxta Amphitheatrum erat *Spoliarium* *v*, ſive *locus*, *in quem mortui*, *vel lethaliter ſaucii unco trahebantur*.

§. V. *Gladiatores* olim fuerunt e ſervis, iisque vel *ad ludum*, vel *ad gladium* damnatis: quae duo ita differunt, quod *ad gladium damnati* intra annum conſumi deberent; *in ludum* vero *damnati* poſt certum tempus poterant liberari *x*. Fuerunt etiam ſumpti ex captivis, aut ab Imperatore datis, aut a Laniſta emptis. Poſtea vero etiam liberi homines aut pretio *y*, aut libidine pugnandi *z* inducti in arena depugnarunt: & denique etiam viri nobiles *a* in gratiam Principum eo indignitatis venerunt *b*; quin, quod magis quis miretur, etiam feminae *c* hac rabie fuere correptae; & improbo quoque

De ipſis Gladiatoribus.

p. 420.

s *Dio L.* LVIII. t *Martial.* XIV. 26. 27. v *Lamprid. Comm.* 18. x *Ulpian. ap. Pithoeum Coll. L. L. Moſaic. & Rom. Tit.* XI. y *Juven.* VIII. 191. z *Liv.* XXVIII. 21. a *Juven.* II. 143. b *Suet. Jul.* 39. *& Ner.* 12. c *Id. Domit.* 4. [Juven. ſaepius.]

Digitized by Google

que novitatis quodam ſtudio nanos in arena congredientes videre cupiverunt [d]: ſed tamen omnes infames ſunt habiti [e]. Liberi homines, qui ſe ipſos in arenam vendebant, dicebantur proprie *auctorati* [f], & eorum merces *auctoramentum* [g], ſive *gladiatorium* [h]. Hi auctorati jusjurandum praeſtabant, ſe omnia facturos, quae legitimos Gladiatores deceret; cujus formula apud *Petronium Arbitrum c.* 117. ita extat: *Uri, vinciri, verberari, ferroque ne-*
p. 421. *cari; & quicquid aliud Eumolpus juſſiſſet, tanquam legitimi Gladiatores domino corpora animasque religioſiſſime addicimus.*

Diſtincti fuerunt Gladiatores tum *armis*, tum *ratione pugnandi:* nos ſingula eorum genera levi calamo recenſebimus. Quidam dicti ſunt *Secutores* [i], quorum arma fuerunt galea, clypeus & gladius, vel maſſa plumbea [k]: cum his plerumque committebantur

d *Stat. Sylv.* I. VI. 60. e *Vid. l.* 21. §. 2. *ff. de teſtib.* f *Horat. Serm.* II. VII. 58. g *Vell. Paterc.* II. 28. *de Sulla, licet alio ſenſu. Suet. Tib.* 7. h *Liv.* XLIV. 31. i *Cic. Att.* VII. 15. *Juven.* VIII. 210. k *Iſidor. Orig.* XVIII. 55.

Digitized by Google

bantur *Retiarii* [l], qui *reti jaculo* adversarios impedire conabantur, & *fuscina* [m] sive *tridente* interficere: hos, cum frustra rete misissent, inter illud colligendum per arenam fugientes secutores *insequebantur*, unde illis nomen. *Threces* [n] *parmam*, sive *peltam* habuerunt, & *sicam*, sive *harpen*, qui gladius est incurvus [o]; cum quibus fere compositi fuerunt *Mirmillones* [p], qui *piscis* effigiem in galea habebant: unde Retiario cum Mirmillone pugnante (nam & hi saepe committebantur) canebatur: *Non te peto, piscem peto*; p. 422. *quid me fugis, Galle* [q]? *Samnites*; qui postea *Hoplomachi* [r], scuta habebant argento caelata [s], *baltheum*, sive *spongiam* (ut Livius loco in margine libri citato appellat) pectoris tegmen, ocreas in crure sinistro [t], galeam denique cum cristis, sive pinnis. *Essedarii* ex *essedo* Gallorum & Britannorum [v] more pugnabant [x]; *Andabatae*

Ee vero

l *Suet. Cajo* 30. *Id. Claud.* 34. m *Juven.* II. 143. n *Horat. Serm.* II. VI. 44. o *Vid. Juven.* VIII. 200. *Suet. Cajo* 32. p *Auson. Technopaegnio p.* 488. *ed. Tollii.* q *Fest. V. Retiarii.* r *Suet. Caj.* 35. s *Vid. Liv.* IX. 40. t *Vid. Juvén.* II. 158. & VI. 255. v *Tac. Agric.* 35. *seqq.* x *Caes. B. G.* IV. 33. *Virg. Georg.* III. 204.

Digitized by Google

vero ex equis, & quidem clausis oculis *y*. *Dimachaeri* duobus gladiis *z*; *Laquearii laqueo* ad adversarios impediendos utebantur *a*. Et haec fere diversa gladiatorum genera fuerunt. Sed tamen etiam aliis cognominibus fuerunt distincti: dicti enim sunt quidam *Suppositicii* *b*, qui aliis victis, vel fessis *supponebantur*; quidam *Meridiani*, qui inermes fere & indocti pugnabant *c*; alii *Fiscales*, sive *Caesariani*, & *Aulici*: ex quibus fuerunt *Postulaticii* *d*, qui a populo nominatim *postulabantur* *e*, quod eximii arte, virtute & ornatu essent: *Catervarii* denique dicti, qui confuse & *catervatim* pugnabant *f*. *Arma* gladiatorum *Ornamenta* dicebantur *g*.

p. 423.

Ante ipsum muneris diem Editor per libellum publice affixum illud edicebat

y *Vid. Martial.* v. 24. [hoc nihil ad rhombum. Sed Epigr. seq. *Hermen omnibus eruditum omnis* laudat. Ceterum de prov. *Andabatarum more pugnare* v. Erasmum.] *Cic. Fam.* VII. 10. *z* *Artemidor.* II. 3. *a* *Ibid. Orig.* XVIII. 56. *b* *Martial.* v. 24. *c* *Suet. Claud.* 34. *Senec. Epist.* 7. *d* *Vid. Suet. Domit.* 4. *e* *Claud.* 2. *Martial. de Spect.* 22. *f* *Vid. Suet. Aug.* 45. *g* *Id. Tib.* 9. *Fest. V. Ornatus.*

Digitized by Google

edicebat [h], quod etiam *pronunciare* [i], *ostendere*, *proponere munus*, dicebant. In eo libello numerum & nomina celebriorum Gladiatorum [k], & totius muneris apparatum edebant; eumque etiam in Provincias mittebant [l]: quin etiam in tabella omnia illa depingebant [m].

§. VI. Ipso Muneris die, cum *Pompa* traducta esset, [n] *paria* inter se *componebant*; (unde eleganter *Homerum Deorum paria composuisse* dicit *Minucius Felix p. 67. ed. Rigaltii*) vel *comparabant* [o]: & quidem pares cum paribus [p]: mox gladii explorabantur [q], an satis acuti essent arbitrio Editoris [r]. His factis *praeludebant* rudibus ferientes [s], & arma hastasque mira quadam arte jacientes [t], quod proprio verbo *ventilare* dicebant [v]; unde haec vox

De ratione pugnandi, &c.

p. 424.

Ee 2 trans-

h *Senec. epist.* 117. i *Suet. Jul.* 26. k *Cic. Famil.* II. 8. l *Cic. ibid.* m *Horat. Serm.* II. VII. 95. *seqq.* n *V. Capitol. M. Anton. Phil.* 19. *Horat. Serm.* I. VII. 20. o *Cic. ad Quint. fr. III.* 4. *Liv.* XXX. 28. p *Alludit eleganter Plin. H. N.* VIII. 12. [& *Terent.* Ad. II. 3. 4.] q *Suet. Tito.* 9. r *V. Lipsi. Exc. ad Tac. Ann.* III. 37. s *Ovid. Art. Am.* III. 515. t *Mart.* IX. 38. v *Senec. Epist.* 117.

Digitized by Google

translate *doctrinam aliquam per examen discutere* significat apud Boëthium *de Conſ. Phil.* III. *metr.* XI. niſi ibi potius pro *evánnare* ſumatur. Deinde ſigno tuba dato abjectis *luſoriis* armis ad *decretoria* [x] tranſibant; quod etiam *verſis gladiis* [y] pugnare dicebatur. Tum magna cura ſe *componebant* [z], & *in ſtatu ſtabant* [a]; unde illae locutiones apud Ciceronem ortae, *moveri* [b], *dejici*, vel *deturbari de ſtatu mentis* aut *animi* [c]: *depelli gradu* [d] &c. Denique ſe *petebant* [e], & *repetebant* [f], (unde de cauſſarum actionibus trans-
p. 425. late hoc verbo utitur Cicero [g]) quae propria invadendi verba erant, ſicuti vitandi, *exire* [h], vel *excedere* [i]. Praecipua autem iis cura erat, ut *latus tegerent*; quo reſpicit haec locutio apud *Terentium* in *Heautontimorumeno A.* IV. *S.* II. *vſ.* 5. *Triumpho, ſi licet me latere tecto abſcedere*; hoc eſt, *incolumem*

x *Ovid. Art. Am.* III. 589. y *Plaut. Caſ.* II. v. 36. [ubi vidend. *Lipſ.*] z *Sen. de Prov.* 3. *Petron.* 19. a *V. Plaut. Mil.* IV. IX. 12. b *Laberius Ap. Macr. Sat.* II. 7. c *Cic. de Orat.* 37. d *Nepos Themiſt.* 5. e *Serv. ad Aen.* IX. 439. f *V. Suet. Caj.* 58. g *Divin. in Verr.* 14. h *Virg. Aen. V.* 438. i *Cic. Catil.* I. 6.

Digitized by Google

columem: & altera apud Ciceronem *in Vatinium c. 5. Per alterius latus peti.* Contra, *latus apertum dare*, vel *nudum*, est, se *periculo objicere* [k]. Gladiatore aliquo vulnerato, populus acclamabat, *Hoc habet* [l]: at ille *arma submittebat* [aut digitum tollebat. *V. Chil. Erasmi.*], quod victi signum erat; sed tamen salus ejus ab arbitrio Populi [m], vel aliquando Editoris pendebat: imo Imperatoris solo adventu laeso missio concedebatur [n]. *Missio* autem distinguenda est a *Rude*: *Missio* enim victo [o]; *Rudis* victori tribuebatur [p]: hujus perpetuus; illius in eum tantum diem erat effectus: aliquando vero sine missione [q] pugnatum fuit, quod Augustus fieri vetuit [r]. Itaque si Populus Gladiatorem servari vellet, *pollicem premebat* [s], si occidi, *pollicem* [t] *vertebat*; p. 426.

Ee 3 &,

k *Tibull.* I. IV. 46. *& ibi Broukh.* l *Vid. Senec. Agam.* 895. *Virg. Aen.* XII. 296. m *Horat. Epist.* I. 1. 6. *Senec. epist.* 117. n *Ovid. de Ponto* II. VIII. 53. o *Vid. Martial.* XII. 29. p *Id. de spectac.* 32. [29.] q *V. Apul. Metam.* II. *in med.* r *Suet. Aug.* 45. s *Plin. H. N.* XVIII. 2. *V. Horat. Ep.* I. XVIII. 66. t *Juven.* III. 36.

Digitized by Google

&, ut *ferrum reciperet* [v], jubebat; ad quod ultro jugulum praebere solebant [w]; de qua re dignissimus est qui videatur *Seneca Epist.* 7. & *de Tranquill. animi c.* 11. ubi etiam Ciceronis locum in eum finem citat. Aliquando etiam ictus repetebant, & manum in vulnus mittebant [x], ne quis morte simulata evaderet. Nihil igitur mirum post haec tam atrocia, si apparatus funebris, sive *Libitina* [y] in Amphitheatro fuerit: unde etiam una ex ejus portis *Libitinensis* est dicta [z]. Huic opposita fuisse dicitur porta *Sana vivaria*; ut docet Cl. Graevius *Praef. ad T.* IX. *Antiq. Rom.* ex *passione SS. Perpetuae & Felicitatis*, & *Paralipomenis ad eam Petr. Possini*: ego tamen dubito, an ea vox priscae
p. 427. Latinitatis sit. *Praemia* victoribus data fuerunt *Palma* [a], *Pecunia* [b] & denique *Rudis* [c]. *Rudis* arbitrio Populi dabatur ab Editore, vel lanista Gla-

v *Cic. pro Sext.* 37. w *Id. pro Mil.* 34. & *Tusc. Quaest. II.* 17. x *Lampr. Comm.* 16. y *Plin. H. N.* XXXVII. 3. z *Lamprid. l. d.* a *Martial. de spectac.* 32. b *Suet. Claud.* 21. *Juven.* VII. *init.* c *Horat. Epist. I. I.* 2.

Digitized by Google

Gladiatori veterano, vel etiam novicio in ſtrenuo aliquo facinore: effectus ejus erat, ut auctorati quidem libertatem reciperent, ſervi vero vacationem tantum a pugna [d]: hi enim, ut liberi fierent, *pileo* etiam donari debebant [e]. Rude donati dicebantur *Rudiarii*, & arma ſua ad Herculis [f] conſecrabant: qui peculiaris Gladiatorum Deus erat; unde etiam *Commodus* Imperator, qui item Gladiator erat, Herculis inſtar effingi voluit [g]. Hi tamen poſtea aliquando iterum pugnabant ingenti auctoramento inducti [h]: cum vero, vel propter aetatem, vel propter debilitatem ludo abirent, *deluſiſſe* dicebantur [i].

Factionibus, ſtudiis & ſponſionibus in arena eodem modo certabatur [k], ac in Circo.

§. VII. *Tertium* ludorum genus fuerunt *Ludi Scenici*, qui celebrabantur in *Theatris*, quorum forma fere erat ſe- p. 428. *De Ludis Scenicis.*

E e 4

d *Ovid. Amor.* II. IX. 22. e *V. Ulpian. ap. Pith. Coll. LL. Rom. & Moſaic. Tit.* XI. f *Horat. Epiſt.* I. I. 4. g *Lamprid. Comm.* 8. *ſeq.* h *Suet. Tib.* 7. i *Plin. H. N.* XXXVI. 27. k *Suet. Tito* 8. *& Domit.* 10. *Martial.* IX. 68.

Digitized by Google

semicircularis, sed lateribus paullo productioribus. Et antiquis quidem temporibus stantes spectarunt; imo A. U. 599. occasione theatri tunc primum structi Senatusconsulto cautum est [l], *ne quis in Urbe propiusve passus mille subsellia posuisse, sedensve ludos spectare vellet:* sed tamen etiam sedendi in theatris mentionem fieri videmus in *prologis Plautinis in Captivos*, *in Pseudolum*, & aliis: unde quis existimare possit, eos Plauti non esse. Postea temporaria theatra per occasionem exstrui coeperunt, quale fuit illud magnificentissimum *M. Aemilii Scauri*, dum ludos Aedilis faceret, quod capiebat octoginta millia hominum, & cujus apparatus (quod, nisi idoneo tibicine fulciretur, omnem fere fidem superat) constitit *H. S. millies*, hoc est, 2500000. *Philippaeis* [m]. Primus autem Pompejus in Consulatu suo secundo [n] Theatrum ex lapide quadrato exstruxit, quod capiebat quadraginta millia locorum: ne vero notam Censoriam incurreret, superposuit [o] ei aedem

p. 429.

l *Val. Max.* II. 4. 2. m *Vid. Plin. H. N.* XXXVI. 15. n *Id.* VIII. 7. o *Vid. Suet. Claud.* 21.

Digitized by Google

dem Veneris, *Cui*, inquit in edicto, quo Populum ad ejus dedicationem convocabat, *ſubjecimus gradus ſpectaculorum* p. Poſtea plura Theatra Romae fuerunt q, & praecipua quidem *Marcelli* ex marmore r & *Balbi*.

De *ſedilibus Theatri*, & eorum forma eadem fere ſunt dicenda, quae de Amphitheatro; ut etiam de velis, quibus tegebatur; & de odoribus in eo ſparſis s. Theatra, cum Comoedia quidem ageretur, ſacra erant Apollini t, cum vero Tragoedia, Baccho: & hoc, quia Tragoedia apud Graecos in honorem Bacchi fuit peracta v, cujus ara ad alterum theatri cornu ſtabat; ad alterum vero illius Dei, in cujus honorem ludi agebantur x. Hinc porro *Tragoedi* vocantur οἱ περὶ Διόνυσον τεχνῖται y, & ipſe Bacchus *Sophoclem tragicum* vocat *delicias ſuas* z: inde etiam οὐδὲν πρὸς Διόνυσον eſſe, vel ἀπρος- p. 430.

p *Tertull. de ſpectac.* 10. q *Ovid. Triſt.* III. XII. 23. r *Id. Amor.* II. VII. 3. [De Theatro praeter alia conſulendae *Memor. Acad. Litt. Pariſ.* T. II. p. 174. ſeqq.] s *Propert.* IV. I. 15. t *Donat. ad Ter. Andr.* IV. III. 11. v *Vid. Virg. Georg.* II. 310. *ibique Serv.* x *Plaut. Moſt.* V. I. 45. *ſeqq. & in Rud.* II. IV. 34. y *Ariſtot. ap. Gell.* XX. 4. z *Plin. H. N.* VII. 29.

Digitized by Google

εἰς τοὺς διονύσους *fieri aliquid* dicitur, *quod nihil ad rem facit*; aeque ac si Tragici non ad laudem *Bacchi*, sed alia quaevis cantarent.

Theatri partes erant *Scena*, *Proscenium*, *Postscenium*, *Pulpitum*, & *Orchestra*. *Scena* (alii *scaena* scribunt; quia *Aeoles*, a quibus magna pars linguae Latinae, dixerunt σκαινὴ & σκανὴ [a]) erat locus, unde primum actores prodibant, & porrigebatur ab uno Theatri cornu ad alterum; eratque triplex: *Tragica*, quae in regium morem signis & columnis erat ornata; *Comica*; & *Satirica*, quae arbores, speluncas, montes, &c. praeferebat. Erat etiam Scena vel *Versatilis*, cum subito tota scena machinis quibusdam *vertebatur*; vel *Ductilis*, (qualem nostram hodie dicere posses) cum tractis tabulatis facies Scenae interior nudabatur [b]; vel *aulaea* subducebantur [c]: unde *aulaea* pro *ipsis ludis* ponuntur [d]. Scena enim, ut hodie apud nos picturis est ornata, sic olim aulaeis erat tecta [e], quae *Siparia* dicebantur [f].

p. 431.

Sed

a *Vid. Voss. Etymol.* b *Virg. Georg.* III. 23. *& ibi Serv.* c *Ovid. Metam.* III. III. d *Juven.* XIV. 263. e *Horat. de Arte* 154. f *Juven.* VIII. 186. *ubi vid. not.*

Digitized by Google

Sed etiam anterior scenae facies aulaeo tecta erat; quod aperta scena humi jacebat *g*; peracta fabula tollebatur *h*. *Proscenium* erat locus scena depressior, in quo agebant & loquebantur maxime histriones *i*. *Postscenium* erat locus, in quo peragebantur ea *k*, quae apte vel decore in Scena agi non poterant *l*: licet tamen vox ea vix usu vulgi obtinuisse videatur. *Pulpitum* fuit locus in proscenio elevatior *m*, in quo recitantes stabant: & aliquando pro *ipsis ludis scenicis* ponitur *n*. *Orchestra* denique (quasi *Saltatorium* dicas a Graeco ὀρχεῖσθαι, sive a *saltando*) erat locus ultimus *o*, in quo saltabatur, & juxta quem sedebant Senatores *p*. Qui ita etiam dicebantur *sedere in Senatu q*, quemadmodum etiam *in Equite spectare r* pro *in Equestribus* dicitur. Graeci etiam τὴν Βουλὴν pro loco Senatorio dixerunt *s*. p. 432.

Origo

g *Hor. Ep. II.* 1. 189. h *Cic. pro Cael* 27. [Ovid. III. Met. III. seq.] i *Serv ad Virg. Georg.* II. 381. k *Lucret.* IV. 1178. *loco elegantissimo.* l *Horat. de Arte* 182. *seqq.* m *Ovid. Trist.* II. 517. n *Juven.* VIII. 195. o *Auson. ludo* VII. *Sapient. in Cleob.* 4. p *Suet. Jul.* 39. q *Id. Claud.* 25. r *Id. Domit.* 8. s *Lucian. de Saltat. p. m.* 816.

Digitized by Google

Origo totius *rei* ab Etruſcis *fuit* [t]; eaque circa A. U. 389. primum [v] Romae uſurpari coepit; unde etiam actores *Hiſtriones* ſunt dicti ab Etrusca voce *Hiſter*, quae *ludium* notat [w].

Ludorum Scenicorum genera apud Romanos fuerunt *Comoedia*, *Tragoedia*, *Satira* & *Mimus*.

Comoedia [κωμῳδία a κώμη *vicus*, *pagus* & ᾠδὴ *cantus*] [x] eſt *poëma dramaticum ſive negotioſum*, *exitu laetum*, *ſtilo populari conſcriptum*. Diſtincta fuit Comoedia apud Graecos (quorum inventum fuit) [y] in *Veterem*, *Mediam* ac *Novam*; apud Romanos vero a *perſonis in ſcenam productis*, in *fabulas Praetextatas* [z], quibus ſcili-
p. 433. cet inducebantur perſonae *praetextam* veſtem gerentes, ſive Magiſtratus & Sacerdotes: hisque ſimiles videntur fuiſſe *Trabeatae*, quas invenit *C. Meliſſus* grammaticus [a]; *Togatas* [b], (quales ſcripſiſſe *Afranium* legimus [c]) quibus

t *Val. Max.* II. 4. 4. v *Liv.* VII. 2. w *Vid. Ovid. Art. Am.* I. III. x *V. Jul. Caeſ. Scalig. Poët.* I. 5. y *Horat. Serm. I.* IV. *init. Id. de Arte* 281. z *Ibid.* 288. a *Suet. de ill. gramm.* 21. b *Juven.* I. 3. c *Gell.* II. II. XX. 6.

Digitized by Google

bus privati; & denique in *Tabernarias* [d], quae viliſſimorum hominum, qui in *tabernis* fere degere ſolent, actiones imitabantur; ſed tamen in genere omnes fabulae Romana lingua conſcriptae *Togatae* ſunt dictae, ut a *Palliatis* [e], hoc eſt, *Graecis* diſtinguerentur. Diverſi ab his generis fuerunt *Atellanae*, ab *Atella* municipio dictae, quae agebantur a ſcurris urbanis (ſed & ab juventute honeſtiore, ut videtur dicere Livius VII. *c.* 2. adde *fin. hujus cap.*) inter & poſt actus fabularum ridicularia fundentibus [f]: unde etiam vocantur εἰσόδια, ἐξόδια & ἔμβολα [g]; quemadmodum etiam πάροδος eſt carmen, quod chorus ſub primum ingreſſum in theatrum canebat, quod ſequebatur στάσιμον [h]. Atellani ludi etiam *Oſci* dicuntur, quorum urbs *Atella* fuit [i]. p. 434.

Tragoedia eſt *imitatio per actiones illuſtris fortunae exitu infelici, oratione gravi* [k] *& metrica* [l]. Dicta eſt a Grae-

ca

d *Diomed.* III. e *Vid. Horat. de Arte* 278. f *Juven.* VI. 71. *& vid. eund.* III. 174. g *Scal. ad Manil.* V. 145. h *Poll.* IV. VII. 53. i *Vid. Cic. Fam.* VII. 1. *& ibi Graev.* k *Hor. Arte* 280. l *Scal. d. l.* 6.

Digitized by Google

ca voce τράγος, quae *hircum*, & ᾠδή, quae *cantum* notat; quia scilicet olim apud Graecos *hircus* actorum praemium erat [m]. Tragoedi *palla*, sive *syrmate* erant induti, unde *Syrma* pro *ipsa Tragoedia* [n], sive *rebus tragicis* ponitur, & hinc etiam pro *verbis magnificis & ampullatis* [o]: tum *personis* [p], sive *larvis* utebantur (unde eleganter *Publius Mimographus Heredis fletum sub persona risum* vocat) sed ante larvas inventas *faecibus* ora perungebant [q]; unde τρυγοδαίμονες dicti *Aristophani* [r]. *Cothurnos* [s] denique, sive *calceos altiores* gestabant, quo statura proceriores & augustiores esse viderentur: Comoedi vero gestabant *soccos* [t]; unde hae voces saepe pro *ipsis*
p. 435. *fabulis* ponuntur, ut in loco Horatii in margine libri citato: vel etiam pro *stilo*, sive *gravi*, sive *populari* [v]. Peracta autem fabula, si quidem *steterat* [x], hoc est, *placuerat*, populus clare *plaudebat*

m *Horat. Arte* 220. n *Juven.* VIII. 229. XV. 30. o *Martial.* IV. 49. p *Horat. Arte* 278. q *ibid.* 277. r *in* νεφέλ. 294. s *Juven.* XV. 29. t *Horat. Arte* 80. v *Martial.* V. 5. VIII. 2. *Propert.* III. XVI. 39. x *Horat. Epist.* II. I. 176.

Digitized by Google

debat y: sin minus, sibilis z, & supplosione pedum explodebatur, & tum *cadere* dicebatur, eamque *exsibilationem* eleganter *pastoritiam fistulam* vocat Cicero ad *Atticum* 1. *ep.* 16.

Satyra poëma est argutum & mordax, dicta juxta quosdam, a *Satyris*, Diis protervis: sed verius *Satira*, vel *Satura* scribitur, & a *lance Satura*, sive *variis rebus referta*, denominatur: est enim *omnigeni argumenti poësis* a, at maxime *mordacis*, quales *Horatii*, *Lucilii*, aliorumque Satirae fuerunt: haec a Romanis potissimum exculta fuit, licet a Graecis originem habuerit b. [vid. unum instar omnium Casaub. de Satyra Rom. qui Liber etiam fasciculis Crenii est insertus. F. R.]

Mimus est *poëma*, *quod sermones & facta cujusque imitatur cum lascivia* c; & denominatur a Graeco verbo μιμεῖσθαι, hoc est, *imitari*: ipsi quoque actores *Mimi* dicuntur, & erant vulgo impudentissimi d. Hinc porro *Pantomimi* p. 436.

y *V. ubique eam clausulam in fine Comoediarum Plauti & Terentii. vid. Quintil.* VI. 1. z *Cic. pro Rosc. com.* 11. a *Scalig. ad Manil.* v. 487. b *Horat. de Arte* 220. c *Ovid. Trist.* II. 515. *Mart.* III. 86. d *V. Cl. Graev. ad Cic. or. pro Coel.* 27.

Digitized by Google

tomimi sunt dicti homines, qui saltando *e* & gesticulando *omnia* miris modis *effingere* noverant *f*. Hos primus invenisse dicitur Maecenas; vel, ut alii tradunt, ipse Augustus: erant autem *nudis pedibus*, unde *Planipedes* aliquando sunt dicti *g*.

De aliis Ludorum generibus.

§. VIII. A *tempore* etiam *Ludi dividuntur*; ita ut fuerint vel *Stati*, vel *Votivi*, vel *Extraordinarii*.

Ludi Stati fuerunt, *qui certo tempore in honorem alicujus Dei fiebant*, quales erant

Primo, *Megalenses* sive *Megalesia*, acta in honorem *Magnae Deorum matris*: celebrabantur autem potissimum ludis Scenicis *h* [pridie Non. Apriles & deinceps]; & per eos dies proceres *matitabant*, hoc est, *munera sibi invicem mittebant i*; & convivia mutua inibant; quemadmodum plebs Cerealibus *k*.

p. 437.

Secundo: *Cereales*, quibus matronae

e Horat. Epist. II. II. 125. *f Juven.* VI. 63. *Suet. Ner.* 54. *V. omn. Manil.* V. 472. *g Juven.* VIII. *v.* 190. *h Ovid. Fast.* IV. 187. [Originem horum ludorum narrat Liv. XXIX. 14. f.] *i Ovid. ib.* 353. *k Gell.* II. 24.

Digitized by Google

nae luctum *Cereris*, Proſerpinam a Plutone raptam quaerentis, repraeſentabant, fiebant pridie Idus Apriles per octo dies certaminibus equeſtribus habitis [l].

Tertio: *Florales* in honorem Florae acti IV. Kalendas Maji, ut *flores* recte provenirent [m]. Vid. ſupr. III. c. 1. §. 31.

Quarto: *Martiales* in honorem *Martis Ultoris* [n] celebrabantur IV. Idus Maji ludis Circenſibus [o].

Quinto: *Apollinares* III. Nonas Quinctileis a Praetore Urbano in Circo & in Theatro [p] celebrati [q].

Sexto: *Capitolini*, qui fiebant *Jovi Capitolino* pro ſervato a Gallis *Capitolio* [r]; qui diſtinguendi ſunt ab *agone Capitolino*, quem Domitianus Imperator inſtituit, ut ſingulis luſtris celebraretur [s], quo praecipue certabant poëtae [t]. p. 438.

Septimo: *Ludi Romani*, ſive *Magni*

Ff

l Ovid. *Faſt.* IV. 391. *ſeqq.* m *Ibid.* V. 327. n *Ibid.* 551. *ſeqq.* o *Ibid.* 597. p Cic. *ad. or.* 20. *Att.* II. 19. *etc.* q *Vid. Liv.* XXV. 12. [& XXVII. 23. cum nota Th. Hearne.] r *Id.* V. 50. [& 52.] s *Suet. Domit.* 4. *Juven.* VI. 387. t *Stat. Silv.* III. 31. V. III. 234.

Digitized by Google

gni celebrati a pridie Nonas ad pridie Idus Septembreis in honorem *Magnorum Deorum* [u] [i. e. *larium* urbis Romae], Jovis nempe, Junonis & Minervae, pro salute Populi: & hi aliquando male cum *Megalesiis* confunduntur [v].

Octavo: *Plebeji Ludi* in Circo facti XVII. Kalendas Novembres [Decembres *secundum Fastos:* *] in memoriam libertatis exactis Regibus recuperatae, aut *plebis* cum Patribus post secessionem in Aventinum reconciliatae [w].

Nono: *Consuales* acti in honorem *Consi*, sive Neptuni XII. Kalendas Septembres, in memoriam raptarum Sabinarum [x].

Decimo: *Ludi Compitalitii* in honorem

u *Cic. v. in Verr.* 14. v *V. Munat. ad Cic. Famil.* 11. 11. [Iidem qui *Circenses.* At *Conso* sacros quoque fuisse, contra Ascon. negat Rosinus.] * [Ex Rosini L. v. 20. hunc errorem transcripsisse videtur. qui tamen p. 297. recte se habet. Similiter omnino lapsum video Manutium ad Cic. 1. Act. Verr. 10. ubi Victoriae ludos ait celebratos fuisse VI. *Kal. Octobr.* cum Novembr. dicere debuisset.] w *Ascon. ad Cic. Verr.* 11. [potius *Act.* 1. c. 10.] x *Varro de L. L.* v. 3.

Digitized by Google

norem Deae Maniae *y* & Larium celebrati in *compitis* *z*: & maxime quidem a servis, unde eos aliquando vetitos fuisse videmus, ne occasio ipsis conspirandi daretur *a*. Curabantur autem a Magistris vicorum *b*. p. 439.

Undecimo: fuerunt etiam *Ludi Augustales* *c*, & *Palatini* *d*, qui in honorem Augusti & Caesarum sunt celebrati.

Duodecimo: *centesimo & decimo* quoque anno *e* agebantur *Ludi Saeculares*, pro incolumitate Imperii *f*, ex commentariis Quindecim-Virorum, quibus eorum cura incumbebat *g*. Iis instantibus praeco Populum ad *ludos* convocabat, *quos numquam quisquam spectasset, nec spectaturus esset* *h*. Celebrati autem fuerunt praecipue in honorem Apollinis & Dianae per

y *V. Ovid. Fast.* II. 571. *seqq.* z *Plin. H. N.* XXXVI. *in fin.* a *Cic. in Pis.* 4. *ibique Ascon. & alii.* b *Cic. in Pis.* 4. c *Dio* LVI. *in f.* d *Suet. Cajo* 56. e *Horat. Carm. saec.* 21. [V. omnino Censorin. de D. N. 17. & Scalig. de Emend. Temp.] f *Ibid.* 45. *&* 65. *&* *Od.* IV. 6. g *Id. carm. saec.* 69. *Vid. omn. Zosim. II. p. m.* 72. *seqq.* h *Ovid. Trist.* II. 25. *Suet. Claud.* 21.

Digitized by Google

tres dies & noctes [i] continuas ludis per omnia theatra celebratis, & sacrificiis ad omnia templa peractis. Tertio demum die in Apollinis Palatini templo viginti septem pueri nobiles, & totidem virgines, omnes patrimi & matrimi, carmen saeculare canebant [k]. p. 440.

Votivi Ludi sunt, qui ab Imperatoribus ad bellum ituris *voventur*; quibus postea accesserunt *Ludi Quinquennales*, *Decennales* [l], *Vicennales*, ab Imperatoribus facti, cum *quinque*, vel *decem*, vel *viginti* annos imperassent.

Extraordinarii ludi fuerunt *Funebres*; *Juvenales*, quos instituit Nero Imperator, cum primum barbam poneret [m]; *ludi, qui a Magistratibus in auspiciis honorum dabantur*; tum *natalitii*, & alii variis occasionibus dati.

In theatris etiam, sicuti in Circo, partes & factiones erant [n]. Poëtae autem, qui fabulas agendas exhibebant,

i *Horat. carm. saec.* 23. k *Ibid.* 5. *seqq.* l *Dio* LIII. m *Suet. Ner.* 11. *seq. Tacit. Ann.* XIV. 15. n *Id. Ann.* I. 16. *Suet. Ner.* 26.

Digitized by Google

bant, *docere* o eas dicebantur; quemadmodum etiam Graeci τῷ διδάσκειν utuntur *p*. Sed histriones infames * erant, ita ut tribu moverentur, praeter Atellanarum actores *q*.

Haec autem materia nostris moribus quidem minus seria videri possit; sed apud Romanos, quibus haec cultus divini pars erat, aliter obtinuit; & haec talia etiam in acta publica relata sunt *r*; quae *acta Urbis diurna* videtur vocare Tacitus *Annal.* XIII. *c.* 31. p. 441.

o *Horat. de arte* 288. p *Herod.* VI. 21. * [l. 1. §. 3. seq. *de His qui not. inf.* l. 44. *de Nupt.*]
q *Liv.* VII. 2. r *Vid. Cic. ad Fam.* II. 8.

SECTIO QUINTA.

De Militia Romana.

p. 442. In explicanda *Militia Romana* cum Lipsio (quo melius nemo hanc materiam tractavit) haec quinque considerabimus, *Delectum* nempe, *Ordines*, *Arma*, *Aciem* & *Disciplinam*. Sed maxime ad tempora, quae Marium praecesserunt, respicimus: cum ab eo primum & mox a Caesare tota fere militiae ratio immutata sit: quod multis probat *Salmas. in opere postumo de Mil. Rom.* quod legitur *Tom. X. Ant. Rom. Graev.* Licet ille non ubique veritati litaverit.

CAPUT PRIMUM.

De Delectu.

De iis, qui legebantur.

§. I. Designatis anni sui Consulibus creabantur viginti quatuor Tribuni militum in quatuor Legiones, (ex iis enim olim cum sociis & auxiliis duo exercitus Consulares, qui ordinario conscribebantur, constabant) qua-

Digitized by Google

quatuordecim nempe ex equitibus, qui quina ſtipendia feciſſent, decem ex peditibus, qui dena. Et equites quidem dena ſtipendia conficere debebant [a], quia intererat Reipublicae, ut cives primarii citius ad honores pervenirent; pedites vero ſenadena [b], idque ab anno aetatis decimo ſeptimo usque ad quadrageſimum ſextum: qui vero, ſive caſu quodam, ſive morbo impeditus ſtipendia ſua non confecerat, usque ad quinquageſimum annum poterat cogi, qui annus (ſive facta, ſive infecta ſtipendia eſſent) plene a militia liberabat [c]: nec quisquam Magiſtratum ullum urbanum capere poterat, niſi qui decem ſtipendia feciſſet [d]. Primis temporibus ex infima civium claſſe nulli milites legebantur, niſi ſumma neceſſitate urgente [e]; ſed tenuiores, & libertini *f* ad militiam navalem ſervabantur [g]: & hoc fiebat eo conſilio, ut eosdem, quos res privatae, etiam publicae commodis pa- p. 442.

a *Liv.* XXVII. 11. [Lipſ. *Dial.* 2.] b *Liv.* XLII. 34. *Polyb.* VI. 17. [In priorib. editionib. *viginti* dixerat cum Lipſio: idque credibilius per *Tacit. I. Ann.* c. 17. ſeqq.] c *Senec. de brev. vitae c. ult.* d *Polyb.* VI. 17. e *Gell.* XVI. 10. f *Liv.* XLII. 27. 31. XLIII. 12. g *Vid. Liv.* XXXII. 23.

Digitized by Google

triae alligarent. Poſtea vero, & jam aetate *Polybii*, etiam ex illis, qui quatuor millia aëris habebant, legi coeperunt [b]; & demum poſt *Marium* libertini quoque, & capite cenſi milites facti ſunt [i]; cum ipſe Marius a tali genere hominum celebratus auctusque eſſet [k]. At ſervi nunquam militarunt, niſi in ſumma Reipublicae inopia, ut poſt praelium *Cannenſe*, cum liberandorum ſervorum etiam facultas non daretur [l]: imo dare ſe militem, cui non licebat, grave crimen habebatur [m], & ſevere in eum animadvertebatur [n].

p. 444.

§. II. *Delectum* igitur *habituri* Conſules (κατάλογον ποιησόμενοι τῆς στρατιᾶς [o]) voce praeconis, edicto propoſito & vexillo ex arce ſublato [p], omnes cives militaris aetatis in Capitolium [q], vel in campum Martium con-

h *Vid. Lipſ. de Mil. Rom.* I. *dial.* 2. i *Gell. l. prox. d. Epit. Livii L.* 75. k *Sall. Jug.* 86. l *Serv. ad Virg. Aen.* IX. 547. *Val. Max.* VII. 6. I. m *L.* 2. §. 1. *ff. de re milit.* n *Trajanus Imp. ad Plin. Epiſt.* X. 31. [addo n. 38. & 39.] o *Dion. Halic.* IX. 5. p *Vid. Virg. Aen.* VIII. 1. & *ibi Serv. Dion. Halic.* VIII. 81. q *Liv.* XXVI. 31.

Digitized by Google

convocabant. Tum Tribuni militum p. 445.
eo ordine, quo creati erant, ita se in quatuor partes dividebant, ut in prima & tertia parte essent quatuor juniores [S. equites], duo seniores; in secunda & quarta (nam quatuor legiones, ut diximus, ordinario scribebant, licet saepe longe plures) tres juniores, totidem seniores. Mox seorsim sedentes Tribuni ordine sortis [r], ut aemulatio & querela tolleretur, tribus evocabant, quatuor juvenes aetate & habitudine propemodum pares eligebant, & cuique legioni unum ex illis tribuebant, atque ita porro, donec numerum legionum implessent; quod fiebat eo consilio, ut vires ita aequaliter per omnes legiones distribuerentur. Observabant etiam, ut primi legerentur milites boni nominis, ut *Valerius*, *Salvius*, *Statorius* [s]. In subito tumultu quandoque raptim milites scripti sunt, qui *subitarii* [t], vel *tumultuarii* [v], ut videtur, sunt dicti. Refractarii, sive qui nomen militiae dare recusarent, verberibus & bo-

Ff 5 no-

[r] *Val. Max.* VI. 3. 4. *Fest.* v. *Lacus Lucrinus.* *Id.* XXXV. 2. & 28.
[s] *Cic. Div.* I. 45.
[t] *Liv.* III. 4.
[v]

p. 446. norum ablatione ad militiam coacti sunt [x], imo a severioribus in servitutem venditi [y], aut infamia notati: sed hoc quandoque intercessione Tribunorum plebis est [z] prohibitum, licet ea cognitio proprie Consulum esset [a], quippe penes quos bellicarum rerum administratio esset. Quia autem quidam, ut militiae se ineptos redderent, *pollicem* sibi *truncabant*, Galli hodie videntur tales homines vocare, *des poltrons* [b]. At justae causae detrectandae militiae erant, primo, *Vacatio*; quam quis habebat vel ab aetate [c]; vel ab honore [d], ut Magistratus & Sacerdotes; vel a beneficio [e], a Senatu scilicet, aut Populo concesso *f*: Secundo, *Emerita stipendia*: Tertio, *Morbus*, vel *Vitium* [g]; ut, exempli gratia, si quis surdus esset, quippe qui classicum exaudire non posset. Sed haec tamen in *tumultu* aliquando neglecta sunt [b]. *Tumultus* † autem *bellum* gra-

x *Id.* VII. 4. y *Cic. pro A. Caecin.* 34. z *Vid. Val. Max.* VI. 3. 4. a *Liv.* XLII. 32. b *V. Menag. amoenit. jur.* 3. c *Id.* XLII. 34. d *Plut. Camillo. verf. fin.* e *Vid. Cic. Philipp.* V. 19. f *Liv.* XXXIX. 19. *Vid. aliud exempl. ap. Cic. de N. D. II.* 2. g *Vid. Suet. Aug.* 24. h *Cic. Phil.* VIII. 1. *Id. Att.* I. 18. † (est bellum subitum in *Italia*)

Digitized by Google

gravius dicitur, ut, exempli gratia, p. 447 *Gallicum*; & quando *Tumultus* eſſet, Senatus conſulto definiebatur *i*. Sub Principibus vero haec delectus ratio concidit, & plurimum libidini ac rapacitati delectus habentium datum eſt *k*, quod etiam vel inter praecipuas cauſſas habendum eſt ruinae Imperii Romani. Equitum vero delectus facilior erat, quia illi jam in tabulis Cenſorum erant perſcripti; ex quibus cuique legioni trecentos fere attribuebant *l*. Nam falſum eſt, quod quidam voluere, etiam ante Marium alios fuiſſe equeſtris ordinis, alios, qui equo meruerint *m*. Peracto delectu ex ſingulis legionibus miles unus eligebatur, qui reliquis verba *ſacramenti militaris* praeiret, de cujus religione videri poteſt Dionyſius Halic. XI. c. 43. [& Gellius] in cujus verba deinde reliqui jurabant *n*: jurabant autem, *ſe pro viribus Imperatori obtemperaturos, ducem ſecuturos, ſigna non deſerturos o*, &c. Et anno praelii Cannenſis

i *Liv.* XXIV. 26. *& ibi omn. Sigon.* [& Briſſon. de Form. p. 258.] k *Vid. Veget.* I. 7. l *Liv.* VIII. 8. m *Vid. Celeb. Graev. praef. ad T.* I. *Ant. R.* n *Feſt. V. Prajurationes.* o *Polyb.* VI. 19.

Digitized by Google

p. 448. nensis primum jurejurando adactos milites legimus, cum antea sacramento tantum rogarentur *p*.

De Sociis, aliisque militum generibus.

§. III. Socii conscribebantur a Romanis ducibus ex civitatibus Italicis, quibus Consules diem & locum, in quem convenire deberent, edicebant. Hi suo sumptu militabant *q* nihil a Romanis accipientes praeter frumentum *r*; unde etiam proprium sibi Quaestorem habebant *s*. Ab his distinguendi sunt milites *Auxiliares*, qui erant ex gentibus exteris *t*. *Evocati* vero (ἀνακλητοι *u*) erant milites veterani, qui expletis suis stipendiis in gratiam Ducum sponte militiam sumebant *x*, & valde honorati erant, atque ab operibus militaribus immunes; imo *vitem* etiam gestabant, & pro Centurionibus (quorum insigne erat *vitis*) erant *y*.

p *Liv.* XXII. 38. [Vid. *Schelius ad Polyb. cap.* 1. de Sacramentis.] q *id.* XXVII. 9. r *Dion. Halic.* X. 21. s *Polyb.* VI. 19 t *Fest. hac* v. v *Dio* XLV. *p.* 182 *ed. reg.* 1548. x *Vid. Dion. Halic.* X. 43. *Liv.* XXXVII. 4. y *Dio* XLV. *Vid. J. Wasse ad Sall. Catil.* 2. *Caes. B. C.* 1. 17.

CA-

Digitized by Google

CAPUT SECUNDUM.

De Ordinibus.

§. I. *Ordines* ſunt vel *Militum*, vel *Ducum*. *Milites diſtinguuntur* vel per *Genera*, vel per *Partes*. *Genera* peditum fuerunt quatuor. Primi, ſive infimi ordinis erant *Velites*, qui fuerunt ex pauperioribus & junioribus; quia haec militia parum honorata [a], & parum etiam tuta erat. His honore & aetate proximi dicebantur *Haſtati*; quos ſequebantur *Principes*, qui aetate erant florentiſſimi [b]; itaque dicti ſunt, quod olim a *principio* pugnabant [c]: hos denique excipiebant *Triarii* (qui *Pilani* etiam dicebantur [d], quod *pilis* uterentur; reliqui vero *Ante-Pilani* [e]) aetate maximi, & uſu exercitatiſſimi, qui tertio ordine in ſubſidiis deponebantur *f*, unde ἐφεδροι in gloſſ. dicuntur: horum in legione nunquam plures erant, p. 449. *De Ordinibus Militum Romanorum.*

a *Frontin. Strateg.* IV. 1. 19. b *Liv.* VIII. 8. c *Vid. Varr. de L. L.* IV. 16. d *Ovid. Faſt.* III. 129. e *Liv. d. l.* f *Varro loc. cit.*

Digitized by Google

erant, quam ſexcenti, reliquorum vero
p. 450 par inter ſe erat numerus. Singula haec *Genera* dividebant in decem *Partes* [g], quae *Manipuli* dicebantur, quia olim tenuibus Reipublicae initiis *manipulus* [h] *foeni* pro ſigno ipſis praeferebatur [i]. Quisque manipulus, Haſtatorum quidem & Principum, ex duabus *Centuriis*, ſive *Ordinibus* ſexaginta militum conſtabat: *Centuria* enim non ſemper ſignificat *ordinem ex centum hominibus conſtantem*, ſed *certam duntaxat hominum collectionem*; ut jam ſupra *Sect. 1. c. 7. §. 1.* notavimus. Triariorum vero manipulus ſexaginta tantum militum erat. Ex tribus manipulis cujusque generis, addito nempe manipulo velitum, componebatur *Cohors*, quae ita erat virorum quadringentorum & viginti. Sed cohors ſub Republica ordinaria non fuit: verum, ſi res poſceret, ex uno cujusque generis militum manipulo componebatur: fere ut hodie, quae vocantur *Brigades* [k]. Ex decem tandem cohortibus conſtabat *Legio* [l], quae tem-

g *Ovid. d. l.* 127. *ſeqq.* h *Plut. Romulo p. m.* 22. i *Ovid. d. l.* 117. k *Vid. Manut. ad Caeſ. B. C. III.* 64. l *Vid. ſupr. Sect. 1. c. 1. §. 3.*

Digitized by Google

tempore Romuli (cum cohortes tunc quoque minores essent) fuit peditum ter mille, libera vero Republica quater mille & ducentorum, qualem hic pro modulo sumimus: nam aliquando (posterioribus praesertim temporibus) longe major fuit; ita tamen ut intra sex millium fere numerum semper steterit. His semper fere adjecti fuerunt trecenti Equites [m], qui *Ala* dicebantur: eaque divisa erat in in decem *Turmas* [n]; quaeque vero Turma rursus in tres *Decurias*. p. 451

Sociorum Peditum numerus Romanos fere aequabat, aut aliquando superabat [o]; Equitum duplo major erat. Hi omnes erant divisi in duo *Cornua*, vel potius *Alas* [p] ad ambas extremitates exercitus dispositas; unde etiam nomen habent, quia, tanquam *Alae* avem, ita Socii utrimque Romanos tegebant: quod ideo factum videtur, ut civium quidem vires unitae; sociorum vero, si quid forte novae rei moliri vellent, dissipatae essent. Ex eorum equitibus tertia pars, sive ducenti eligebantur ad proprium usum Consulum, qui dicebantur *Extraordinarii*, &

m *Liv.* VIII. 8. n *Ovid. l. prox. d.* o *Liv.* III. 22. p *Vid. eund.* XXXI. 21. [Gell. XVI, 4. fin.]

Digitized by Google

p. 452. & ex his rursus sumebatur una turma quadraginta *Ablectorum*, qui Consulibus quasi satellites essent; reliqui quadringenti in decem turmas erant divisi: & praetexebatur quidem hic a Romanis honoris species, sed vera rursus caussa suberat, ut ita nobilissimi quique sociorum simul juncti, & sub oculis Imperatoris agentes quasi obsides essent fidei populorum, a quibus erant missi: & praeterea, ut ita separati res novas, si forte vellent, agitare non possent. Peditum quinta pars, sive octingenti & quadraginta in Extraordinarios legebatur in duas cohortes militum trecentorum triginta sex, & dimidiam cohortem Ablectorum centum sexaginta octo distincta: reliqui in decem cohortes militum trecentorum triginta sex erant divisi. An vero socii in manipulos etiam distincti fuerint, incertius est, licet convenientia ordinis suadere videatur, hoc apud eos quoque obtinuisse. Duae porro legiones cum suis sociis & equitatu dicebantur *exercitus Consularis* [q]; qui ita erat in universum militum octodecies mille & sexcentorum.

[*Schc-*

[q] *Vid. Liv. X. 25.*

Digitized by Google

[*Schema Exercitus Consularis.*]

Pedites	Romani.	1200. Velit.	}	divisi
		1200. Hast.		in denos Man.
		1200. Princ.		s. vicenas
		600. Triar.		Centur.

Capita - - - 4200 in LEG. I. s. Cohort. X.
Equit. Ala 300. in Turm. X. s. Dec. XXX.

Cornua Sociorum

Equit.
- 40. Ablect. Turm. I.
- 160. Extraord. T. IIII.
- 400. Alar. Turm. X.

Pedit.
- 168. Ablect. Cohors Dimid.
- 672. Extraord. Coh. II.
- 3360. Alar. Cohort. X.

Capita - - 9300. in Una LEG. cum Equit. & Sociis. Quae summa duplicata efficit duodeviginti capitum millia cum sexcentis. Itaque Exercitus Consularis constabat ex 9000. Roman. & 9600. Sociis.]

§. II. *Duces* in exercitu sunt vel *Proprii*, qui uni alicui parti exercitus praesunt; vel *Communes*, qui universo. p. 453. *De Ordinibus Ducum.*

Duces Proprii primo fuerunt *Centuriones*, sive *Ordinum ductores* (λοχαγοὶ[r], vel ταξιάρχαι.) Hi jussu Consulum[s] eli-

[r] *Dion. Halic.* IV. 18. [s] *Vid. Cic. in Pis.* 36. *Liv.* XLII. 34.

Digitized by Google

eligebantur a Tribunis [t] ex quoque genere militum, exceptis velitibus, & quidem virtutis maxime ratione habita [u]; licet hoc sub Principibus (qui praemia fere non pro virtutis meritis, sed pro libidine distribuere solent) saepe neglectum sit [v]: gerebant autem hi baculum e *vite* insigne muneris sui [w]; (ut jam diximus) [qua immorigeros castigarent *.] unde *vitis* pro ipso centurionatu ponitur; & *vite donari* est *designari ad centurionatum* [x]. Centuriones ipsi sibi legebant duos *Uragos*, sive *Optiones*, qui etiam *Succenturiones* sunt dicti [y]; & duos *Signiferos* vigore animi & corporis praestantes; licet forte unum signum tantum in manipulo fuerit [z]. Promovebantur autem milites ita, ut
p. 454. in eadem cohorte ad aliud genus militiae adscenderent, ut a *decimo hastato* [a] (ita vocabant *Centurionem decimi manipuli hastatorum*, ad *decimum principem*

t *Id. Ibid. seqq.* u *Vid. Lucan.* VI. 145.
v *Veget.* II. 3. w *Vid. Juven.* XIV. 193.
* [Tacit. I. Ann. 23] x *Spartian. Hadr.* 10. *& ibi Casaub.* y *Liv.* VIII. 8. [*Fest.* v. Optio.] z *Varro de L. L.* IV. 16.
a *Liv.* XLII. 34.

Digitized by Google

cipem, & inde ad *decimum pilum*, sive ad *decimum ordinem triariorum:* inde jam numero procedebant, & fiebant *Noni*, *Octavi*, &c. donec ad *Primum Pilum* [b], sive ad *Primum ordinem Triariorum* pervenirent, quod tarde demum debuisse fieri quivis videt [c]. Summa autem dignitas erat primi hujus Centurionis [d], (nam ita aliquando vocatur [e]) qui etiam *Primopilus* dicebatur; quippe qui quasi caput omnium Centurionum erat, eosque ducebat [f], unde Graecis dicitur ὁ ἡγεμὼν τῆς τάγματος [g], στρατοπεδάρχης τοῦ τάγματος [h], & ὅλης τῆς τάγματος ἄρχων [i], quae omnia *Legionis ducem* notant: itaque cum Tribunis in consilio Imperatori aderat, *aquilam* praecipue tuebatur [k], (& hinc etiam *Aquila* pro *ipso Primopilatu* ponitur in elegantissimo loco Plinii, modo ad marginem citato, & etiam apud Juvenalem XIV. *vs.* 197.) & jussa Imperato- p. 455.

ris

b *Veget.* II. 8. c *Vid. Plin. H. N.* XIV. 1. & *Liv.* XXII. 34. *omn.* d *Vid. eund.* VII. 41. e *Ibid.* f *Dion. Halic.* IX. 10. g *Ibid.* 13. h *Id.* X. 36. i *Id.* IX. 10. k *Tac. Hist. III.* 22.

Digitized by Google

ris accipiebat: opima quoque praemia capiebat [l], & pro equite erat [m].

Toti legioni praeerant *Tribuni* [n], qui a Romulo primum tres duntaxat sunt creati; auctis vero legionibus, in unaquaque legione sex Tribuni fuerunt. Hi initio creati sunt a Regibus, & postea a Consulibus; donec A. U. 393. a Populo sex Tribuni creari coeperunt [o], sicut A. U. 444. sexdecim [p]. At post bellum *Persicum* cum *Perseo* Macedonum Rege gestum aequali numero a Populo, aequali a Consulibus creabantur: illi *Comitiati* [q], hi *Rutili*, & postea *Rufuli* sunt dicti [r]: verum Ciceronis tempore, cum militia jam perpetua esset, saepe in castris a Consulibus, vel Proconsulibus creabantur [s]: & saepe etiam ex Praetoriis, vel Consularibus viris erant [t]. Sub Imperatoribus etiam Tribuni militum *Semestres* p. 456. creari coeperunt, quo ita pluribus gra-

l *Juven. l. c.* m *Vid. Ovid. Am.* II. VIII. 9. & 27. *Martial.* VI. 58. n *Horat. Serm.* I. VI. 48. o *Liv.* VII. 5. p *Id.* IX. 30. q *Ascen. ad Cic. Act.* I. *in Verr.* 10. r *Fest. V. Rufuli.* s *Cic. Famil.* VII. *epist.* 5. t *Vid. Liv.* XLII. 49. XLIII. 5. XLIV. 37. *Plut. Cat. Maj. p. m.* 342.

Digitized by Google

gratificari poſſent [v]: & tum etiam Tribunorum quidam ſunt dicti *Laticlavii*, qui in ſpem *Senatoriae dignitatis* (εἰς βελείας ἐλπίδα, ut loquitur *Xiphilinus e Dione l.* 67.) tribunatum gerebant; alii *Anguſti-clavii*, (Graecis στενόσημοι) qui *equeſtrem* tantum dignitatem conſequebantur [x]. Tribunorum praeterea inſigne erat *pugio*, ſive parazonium [y]. Tribunorum autem *munus* erat jus dicere [z]; ſignum excubiis ab Imperatore acceptum reliquis tradere [a]; munitiones, exercitia, vigilias curare, aliaque quaedam peragere [b]; de quibus omnibus ſuo loco dicemus. Bini autem Tribuni per duos menſes [c] legioni imperabant, alternis, ut videtur, diebus; ita ut in exercitu conſulari quatuor ſemper ut minimum eſſent, qui imperarent, vel potius, qui mandata Imperatoris exequerentur. Qui Tribunatum militarem geſſerant, ut de Primopilis dictum eſt, deinceps pro Equitibus habebantur [d], p. 457.

v *Juven.* VII. 89. x *Suet. Oth.* 10. & *Demit.* 10. y *Martial.* XIV. 32. z *Liv.* XXVIII. 24. a *Ibid.* b *L.* 12. §. 2. *ff. de re milit.* c *Liv.* XL. 41. d *Martial.* III. 95.

Digitized by Google

& annulum aureum geſtabant *e*.

Cuique turmae equeſtri praeerant tres *f*; quorum qui primus electus erat, toti turmae imperabat, eoque abſente, ſequens. Et hi quoque totidem Optiones ſibi adſumebant *g*.

Socii regebantur a Praefectis ſuis *h*, qui ſecuritatis Populi Romani cauſſa a Conſulibus conſtituebantur; & eodem numero erant, ac eodem jure in ſuos utebantur, quo Tribuni in cives.

De Ducibus, qui toti exercitui praeerant.

§. III. *Duces*, qui univerſo exercitui praeerant, fuerunt, primo, *Imperator*; ſecundo, *Legati*. Imperator erat, qui *ductu*, aut *auſpicio ſuo* rem gerebat; *ductu* *i* quidem, cum ipſe praeſens; *auſpicio* vero, cum ejus mandatu alius *k*: quod oppreſſa Republica maxime uſitatum a veteri more ſumptum fuit, quo nihil niſi auſpicato geri poterat; auſpicia autem nemo, niſi qui Imperator eſſet, habebat. *Inſigne* Imperatoris erat *Paludamentum*, ſive *chlamys coccinea* *l*; quam

p. 458.

in

e *Juven. loco paulo ante cit.* f *Varro de LL.* IV. 16. g *Ibid.* h *Vid. Suet. Aug.* 38. i *Ibid.* 21. k *Vid. Horat. Od.* IV. XIV. 33. *Ovid. Triſt.* II. 173. l *Juven.* VI. 399.

Digitized by Google

in Urbe inter vota & sacrificia sumebant [m]. Lictores etiam paludatos fuisse vult Lipsius; * sed tamen verius est, solius Imperatoris paludamentum fuisse, † reliquorum vero *sagum*: licet saepius hae voces confundantur [n].

Legati plerumque ab ipsis Ducibus adsciti videntur [o], ita tamen, ut Senatusconsultum interveniret [p]; erantque Legati fere viri prudentia & fortitudine militari insignes [q]; nam munus eorum perhonorificum habebatur [r], quemadmodum, exempli gratia, illustris ille P. Cornelius Scipio Africanus *Poenorum* domitor fratri suo *Lucio* (qui mox *Asiaticus* dictus est) bello *Antiochico* legatus fuit: & A. U. 556. *P. Sulpicius* & *P. Villius* viri Consulares legati in Macedonia fuerunt [s]. Numerus legatorum pro re nata varius fuit; Pompejus enim *bello Piratico* viginti quinque Legatis usus est [t],

m *Liv.* XLII. 49. * [Laureatos certe fasces praeferebant, *Cic pro Ligar.* 3. *Famil.* 2. *Epist.* 16. *ad Attic.* VII. 10.] † [Vid. Gronov. & Drakenb. ad Liv. XLI. 10.] n *Horat. Epod.* IX. 28. *Nonius* 14. o *Liv.* IV. 17. *Cic. pro lege Manil.* 19. p *Id. in Vatin.* 15. q *Exempl. ap. Liv.* XXXVII. 1. r *Vid. Cic. loc. prox. d.* s *Liv.* XXXII. 28. t *Appian. Mithrid. p.* 392. *ed. Tollii.*

Digitized by Google

quia ſcilicet id bellum totum quantum
p. 459. erat mare internum occupaverat: Cicero *Ciliciae* Proconſul quatuor ſuos legatos nominat [v]; plerumque tamen pro numero legionum Legati adſumebantur. *Munus* Legatorum fuit Imperatori in omnibus rebus vicariam operam dare, (unde *Subconſules* poſtea aliquando ſunt dicti [w]) ita ut eorum poteſtas ſatis larga eſſet; ſed tamen fiduciaria [x]. Auguſtus cum ipſe Imperator eſſet, & ſolus auſpicia haberet, omnia per legatos egit [y]; & ex iis quosdam *Conſulares* vocavit, qui totis exercitibus praeerant; quosdam *Praetorios*, qui ſingulis legionibus [z].

v *Ad Famil.* XV. 4. w *Vet. Inſcr. ap. Scaliger. Epiſt.* I. 66. x *Caeſar. de bell. civ.* II. 17. & III. 51. y *Dio* LII. z *Vid. Tacit. Annal.* II. 36. *Hiſt.* I. 79.

CA-

Digitized by Google

CAPUT TERTIUM.

De Armis.

Armis utimur vel *ad petendum*, vel *ad tegendum*: illa proprie *tela* [a], haec *arma* dicuntur; nam *telum* est a Graeco τῆλε, vel τήλοθι, *procul*: diversa autem fuerunt apud Romanos pro diverso genere militum. [Quae singulis Romanor. civium classibus arma tribuerit Servius Rex, docent Liv. & Dion. Halic.] p. 460.

§. I. *Levis armaturae* milites in genere *Ferentarii* dicti sunt [a]; & olim quoque *Rorarii* & *Accensi* [b]: at post A. U. C. 542. *Velites* instituti sunt [c], qui Italia civitate donata desierunt; iisque substituti sunt *Funditores*, *Jaculatores* [d], & id genus alii. Velitum arma erant [e] primo *Gladius Hispanicus* omnibus militibus communis, exi- *De Levis armaturae militibus.*

[a] *Vid. l.* 233. *ff. de V. S.* §. 2. *Liv.* I. 43. a *Vid. Fest. hac V. & V. Velati. Varr. ap. Non. p.* 545. 579. *ed. Plant* 1565. b *Fest. iis vocibus. Liv.* VIII. 8. c *Id.* XXVI. 4. d *Id.* XXX. 33. e *Id.* XXXVIII. 21. & XXXI. 34.

Digitized by Google

mium habens mucronem, & utrimque validum ictum; ita ut non tantum caesim, sed etiam punctim (quod longe utilius *f* esse, facile deprehendi potest) pugnare possent: & hunc tempore Polybii ad dextrum femur gestabant. Habebant secundo, *hastas velitares* septem *g*, quae erant crassitie unius digiti, longitudine tripedali cum mucrone novem digitorum; qui tenuissimus erat, ita ut telum remitti non posset *h*. Muniti erant *parma* sesqui-
p. 461. pedali *i* e ligno, corio super inducto *k*; & *galea*, sive *galera* e pelle, quae ita distinguenda est a *casside l*; haec enim erat ex metallo. Et saepe etiam veteres exuviis ferarum pro galeis sunt usi *m*.

De Armis reliquorum peditum.

§. II. *Hastatorum & reliquorum Peditum Arma* erant, primo, *Scutum*; (Graecis θυρεὸς, ὅτι ἔοικε τῇ θύρᾳ *n*) quod distinguendum est a *Clypeo*; (Gr. ἀσπὶς)

f *Vid. omn. Polyb. II.* 30. *&* 33. *Veget.* I. 12.
g *Liv.* XXVI. 4. h *Id.* XXIV. 34. i *Vid. Polyb.* VI. 20. *ex vers. Casaub. nam Graeca corrupta sunt.* k *Varro ap. Non.* 18. 2. l *Isidor. Orig.* XVIII. 14. m *V. Stat. Theb.* VII. 276. *Sil. Ital.* VIII. 492. n *Eustath. ad Homer.*

Digitized by Google

ἀσπὶς) hic enim rotundus [o], illud oblongum fuit. Scuti latitudo erat pedum duorum & semis; longitudo fere pedum quatuor [p]; ita ut hominem leviter sese inclinantem tegeret. Erant etiam *Scuta imbricata*, sive in modum *imbricis* formata, quae plane dignitorum erant [q]. Omnia haec fiebant e ligno lento & levi [r] corio super inducto, & aliquando lino, ut posset inhaerere pictura [s]; & hinc postea *arma*, quae vocant *gentilitia*, sunt orta [t]. Extremitas scuti ferro erat munita, & ad ictus firmius sustinendos, & ne lignum terrae aliquando impositum putredinem facile contraheret: in medio autem scuto erat *Umbo ferreus* paullum protuberans; lorum etiam habebat, quo illud gestarent, quod Graecis ἀόρτηρ dicitur. Quod autem clypeum sinistra gestarent, hinc conversio ad sinistram dicebatur fieri *ad clypeum* (ἐπ' ἀσπίδα); conversio opposita, *ad hastam* (ἐπὶ δόρυ). In equite p. 452.

o *Vid. Virg. Aen.* III. 637. VIII. 662. p *Polyb.* VI. 21. q *Xiphilin. Macrino.* r *Plin. Hist. Nat.* XVI. 40. s *Serv. ad Virg. Aen.* X 784. t *Vid. Voss. de Idol.* III. 76.

Digitized by Google

equite vero converſio ad ſiniſtram ἐφ' ἑνίαν, *ad frenum* [v]. Secundo habebant *Pila* [w] (unde Belgica vox *Pyl*) quae Romanorum propria tela fuerunt [x]: ea erant vel rotunda, ea craſſitie, ut plane manum implerent [y]: vel quadrata, ambitu quatuor digitorum, longitudine ligni quatuor cubitorum; cui ferrum hamatum (ne facile telum revelli poſſet) paris fere longitudinis, firmiſſime adnectebatur [z]; ſed ita, ut pars ejus dimidia ligno eſſet adfixa, mucro
p. 463. vero exſtaret cubiti unius & dimidii, adeo ut totius pili longitudo eſſet cubitorum quinque cum dimidio [a]: craſſities ferri, ubi ligno committebatur, erat digiti unius & dimidii, unde patet, graviſſimum omnino fuiſſe [b], ita ut jactu omnia perforaret [c]; unde *lentum* etiam a gravitate dicitur. Pila ὀιστοὺς Graeci dixerunt. Sed aliquando etiam leviora tela habuerunt

v *Vid. Polyaen. Strat. L. IV. c.* III. § 17. 21. w *Lucan.* I. 7. x *Serv. ad Virg. Aen.* VII. 664. y *Dion. Halic* v. 46. z *App. Al. in Celticis.* a *Vid. Sil. Italic.* XIII. 308. b *Flor.* II. 7. c *Tibull. ad Meſſal.* 90.

Digitized by Google

bierunt venabulis, sive *sebunis* [vel *sibinis*] fere similia [d]. Tertio *Galeam* gestabant ex aere, aut alio metallo, vultu tamen aperto: (unde vox Julii Caesaris in praelio *Pharsalico*, *Miles faciem feri* [e]) haec apice plumeo & crista ex tribus pennis puniceis erectis *f*, vel aliquando juba equina constante *g* erat insignis. Cives ex prima classe induti erant *lorica:* ea autem facta erat e laminis, vel catenulis; & tum dicebatur *hamata* [h]; vel etiam fiebat e squamis, aut laminis ferreis [i], quae plane honestiorum erat, & toti corpori maxime apta: quam graphice describit *Heliodorus Aethiopicorum l.* IX. *circa medium.* Plerique vero pro lorica habebant duntaxat *pectorale*, sive *laminam aeream duodecim digitos latam* [k]. Haec autem, scutum, galea, lorica auro & argento ornata [l]; & variis figuris caelata fuerunt. Unde p. 464

d *Suid. V.* Σιβύνη. [v. et. Etymol. Vossii V. *Sibyna.*] e *Flor.* IV. 2. f *Virg. Aen.* IX. 50. g *Ibid.* X. 869. *Vid. & Serv. ad Aen.* XI. 391. *&* 412. h *Id. Aen.* III. 467. i *Id. Aen.* XI. 487. *Claud. in Ruff. II.* 357. k *Polyb.* VI. 21. l *Cic. in Verr. IV.* 44. *Juven.* XI. 103. *seqq.*

Digitized by Google

de ea tecta gerebant, nisi in praelio; aut pompa [m]. *Ocreas* habuerunt aliquando in alterutro [n], aliquando in utroque crure. Vulgo etiam gestarunt *caligas*, unde etiam *caliga* pro *militia* ponitur [o]; & *caligati* pro *militibus* & quidem *gregariis* [p]: (qui etiam clavis eas suffixas habebant [q]) atque inde etiam Cajo Imperatori *Caligulae* cognomen fuit, quod scilicet in castris inter *milites caligatos* educatus fuerat [r].

De Armis Equitum.

§. III. *Equites* olim quidem veste tantum succincti fuerunt, quo facilius equos conscenderent, (non enim *stapedas*, sive *subjices ephippiarios*, ut p. 465. cos vocat *Budaeus in comment. ling. Gr. n. m.* 541. *seqq.*, habebant [s], uti nec *ephippia*, nisi forte vestem aliquam stragulam [t]) hastas graciles, & scuta e solo corio ferentes. Postea *Graecanicis armis* usi sunt, nempe *gladio longiore*, *cento*, sive *hasta grandi*;

m *Caes. B. G. II.* 21. *Plut. Lucull. p. m.* 510. n *Liv.* IX. 40. *Veget.* I. 20. o *Sen. de brev. vit.* 17. *& de ben.* V. 16. *Plin. H. N.* VIII. 43. p *Juven.* III. *fin.* q *Id.* XVI. 24. r *Suet. ejus vita* 9. s *Vid. Lipsius de Milit. Rom.* III. 7. t *Varro ap. Non. p. m.* 138. *Caes. B. G.* IV. 12.

Digitized by Google

di; * tum *galea*, *scuto* & *lorica*: aliquando etiam *jaculis* fuerunt armati.

§. IV. *Arma*, sive *machinae* potius, *in oppugnationibus urbium maxime usitata* fuerunt varia; ut *Testudo*, cujus usus etiam fuit in praeliis v, cum scutis supra caput elatis & arctissime junctis muro succedebant primis altioribus, & ordine paulatim decrescente, cujus elegantissima descriptio est apud Livium XLIV. *c.* 9. Usitatius vero *Testudo* significat *Machinam ligneam*, *quae murum subruentes tegebat* x. *Crates*, *Vineae*, *Plutei* y machinae erant, quae paulatim urbi obsessae admotae milites ad eam accedentes tegebant, unde *subrepere* dicuntur z. *Turres* [ligneas, quae *falae* s. *phalae* dicebantur **] adhibebant plerumque mobiles a, quae aliquando rotulis erant impositae, & pluribus tabulatis constructae. *Ariete* ex firma *De Poliorceticis.* p. 466.

* [*ex l. Edit. addimus:* Joseph. de B. Jud. III. 6.] v *Lucan.* III. 474. x *Liv.* XXXIV. 29. y *Lucan.* III. 487. *seq.* z *Id.* II. 505. ** [*Plaut.* Mostell. II. 1. 10. Vide *Veget.* IIII. 18. & ad hunc *Stewich.* p. 277.] a *Id.* III. 458.

Digitized by Google

firma trabe ferro prominente [b] facto muros quatiebant; qui erat vel simplex vel alteri trabi appensus [c], ut vi majore, conatu leviore librareturr; ejusque vis erat maxima [d]: unde civitati obsessae aliquando promittebatur salus, si deditionem feciſſet, prius quam aries muris esset admotus, plane ut hodie de majoribus tormentis obtinet [e]. *Catapultarum*, & *Baliſtarum* vis maxime consistebat in nervis [f]: illis jacula grandiora, *Baliſtis* saxa ingentia [g], faces ardentes, aliaque mittebant [h]; licet postea has voces confuderint. Qui autem hastas aut lapides tormentis excutiebant, *libratores* sunt dicti [i]. His tormentis etiam, ut hodie, ad aditus castrorum, aut urbium a vi hostili defendendos utebantur [k].

b *Propert.* IV. XI. 33. c *Lucan.* III. 490. d *Joseph. de bell. Jud.* III. 15. e *Caes. B. G.* II. 32. f *Ovid. Metam.* VIII. 357. g *Lucan.* III. 469. h *Id.* II. 685. i *Tacit. Annal.* II. 20. k *Caes. B. C.* I. 2. *Tacit. Hist.* III. 23.

CA-

Digitized by Google

CAPUT QUARTUM.

De Acie.

§. I. *Aciei formâ ordinariâ* erat, ut primi pugnam lacesserent *Velites*, qui stabant, vel ante justam Aciem [a], vel in intervallis manipulorum [b], vel ad utrumque cornu. Inde pugnabant *Hastati* [c]; quod si illi pellere hostem non potuissent, vel ipsi pellerentur, recipiebant se in intervalla *Principum* [d]; vel post eos, si plane fessi essent. Si apud Principes quoque minus prospere pugnatum esset, illi sensim a prima Acie ad *Triarios* referebantur, juxta quos etiam videntur fuisse Extraordinarii sociorum, & Evocati. Tunc hi simul exsurgentes (*sedebant* enim, unde *subsidia* [e] dicuntur, & in Glossariis Graecis ἔφεδροι pro *triariis*) pugnam restaurabant [f]; & inde *rem aliquam ad Triarios rediisse*, quum in aliqua re laborarent. p. 467. *De Ordinaria Aciei Forma.*

a *Liv.* XXXVIII. 21. b *Id.* XXX. 33. c *Vid. Ib.* 8. d *Id.* VIII. 8. e *Fest. in fragm. hujus V.* f *Dion. Halic.* V. 15. *f.*

Digitized by Google

p. 468. boratur, proverbio increbuit *g*. Haec omnia fiebant beneficio *Viarum*, quae erant inter manipulos in quincuncem dispositos *h*; erantque vel *transversae* inter genera, hastatos scilicet, principes & triarios; vel *directae*, inter partes nempe, sive manipulos. Graece autem, qui se in eadem serie sequentes profunditatem Aciei efficiunt, ἐπισάται vocantur; & dicuntur στοιχεῖν. Παρασάται sunt, qui ad latus aliorum stantes Aciei longitudinem efficiunt: & hi dicuntur ζυγεῖν *i*. *Equites* aliquando a tergo Aciei pedestris fuerunt positi, unde per vias directas subito emitti poterant *k*; sed plerumque tamen in cornibus ita, ut in altero cornu socii, in altero cives cum Extraordinariis sociorum essent. *Socii pedites* ad latera legionum plerumque fuerunt dispositi *l*. Inter Triarios & Principes *m* intervallo majore ordinarius *Imperatori* locus erat *n*, ut inde, quippe e media Acie, mandata

g *Liv.* VIII. 8. h *Vid. Virg. Georg.* II. 279. *seq.* i *Vid. Casaub. ad Polyb.* II. 16. k *Liv.* X. 5. l *Id.* XXVII. 39. m *Vid. Virg. Aen.* IX. 28. n *Vid. Sall. Catil.* 59.

Digitized by Google

data ejus quaquaverſus facilius perferri poſſent. Juxta eum ſtabant Legatorum quidam, Tribuni [o], Praefecti, & Evocatorum praecipui; qui etiam quandoque inter manipulos erant diſperſi [p], ut reliquis animum adderent, vel ordines ducerent. Quisque autem locum, ubi in Acie ſtare deberet, ita notum habebat, ut neceſſitate urgente ſine duce eam ſtruere poſſent [q]. Et haec de ordinaria Aciei forma dicta ſufficiant. Pro re nata vero etiam diverſae acierum formae fuerunt, ut quae ſtruebantur in modum *Cunei* [r], cui contraria fuit *Forceps*; tum *Turris*, *Laterculum*, *Serra*, *&c* [s]. Gregariis militibus a ſuis centurionibus certus ordo [t] pro eorum judicio, juxta vires cujusque fuit adſignatus, quem ordinem qui vel uno paſſu deſeruiſſet, gravi poena [v], & plerumque quidem morte mulctabatur: in agmine vero, qui longius, quam ut tubae ſonitum exaudire poſſet, exceſſerat, pro deſertore habeba- p. 465.

o *Vid. Tacit. Hiſt.* II. 89. p *Caeſ. de bell. civ.* III. 88. q *Liv.* IX. 3. r *Veget.* I. 26. & III. 19. s *Gell.* X. IX. t *Vid. Liv.* IX. 31. v *Liv. Epit.* 59.

Digitized by Google

tur [x]; quae leges licet durae, utilissimae tamen fuerunt.

p. 470. *De Signis.* §. II. *Signa*, quae in suis quaeque manipulis erant disposita, olim nihil aliud fuerunt, quam *manipulus foeni*, unde *manipulo* nomen [y]. Postea usi sunt ligneolo transverso hastae adfixo, supra quod ordinario *manus* figura eminebat; eique orbiculi quidam erant subjecti, in quibus imagines Deorum, & postea etiam Principum conspiciebantur [z]; quemadmodum hoc ex nummis, aliisque veterum monumentis perspicuum est [a]. Et procedentibus temporibus argentea fuerunt; unde a Quaestoribus in aerario servabantur [b]. Totius legionis signum erat *Aquila aurea* [c]; (utique post tempora Marii [d]; antea enim *Lupo*, *Minotauro*, *Equo*, *Apro* pro signis utebantur) quae expansis alis super hastam stabat [e] in primo manipulo Triariorum, sive apud primum pilum: postea rursus Dracones [f], aliaque animalia

x *Appian. Punic. p.* 16. *ed. Tollii.* y *Ovid. Fast.* III. 117. z *Vid. Suet. Tib.* 48. & *Cajo* 14. a *Herodian.* II. 6. b *Liv.* III. 69. c *Lucan.* I. 7. d *Plin. H. N.* X. 4. e *Vid. Tacit. Ann.* XV. 29. f *Claud. de* VI. *Hon. Conf.* 566.

Digitized by Google

malia pro signis adhibuerunt. Equites habuerunt *vexilla*, sive *Flammulas* [g] fere hodiernis nostrorum equitum similes; quibus nomen Imperatoris aureis literis erat intextum [h]. Haec omnia signa sacra erant [i], (unde Ovidius *Fast.* v. *vs.* 585. *signa* vocat *decus belli*) & Deorum fere loco colebantur [k], mortis poena in milites, qui ea amisissent, constituta [l]: quemadmodum etiam milites ob ea violata severissime puniebantur [m]. Itaque τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, *abominatio vastatrix*, ut vertit *Beza Matthaei* XXIV. 15. hunc *signorum cultum* multis denotare videtur. Et hinc est quod legimus, ea urgente periculo aliquando in hostilem Aciem fuisse conjecta [n], ut & poenae metu & pudore inde repeterentur. Imo ob hanc signorum religionem praecipuo signo, quod *labarum* eo aevo dicebatur, p. 471.

g *Veget.* II. 1. h *Suet. Vesp.* 6. i *Dion. Halic.* VI. 45. *omn. & X.* 16. *Cic. Catil.* II. 6. k *Tacit. Ann.* II. 17. *Herodian.* IV. 4. l *Liv.* II. 59. m *l.* 7. §. *ult. ff. ad l. Jul. Maj. V. Cl. Best. de rat. emend. leg.* 17. n *Dion. Halic.* VIII. 65.

Digitized by Google

Constantinus literas initiales nominis CHRISTI inscribi jussit o.

p. 472. *De iis, quae proxime pugnam praecedebant.*

§. III. Ante pugnam utili instituto Imperator in suggestu ex cespitibus p plerumque facto stans, (hoc autem *Tribunal* dicitur; nam ita vocatur *quaevis altitudo manu hominum ex cespitibus, vel simili materia structa* q) in eo, inquam, stans exercitum *alloquebatur*; milites vero vel clamore r, vel dextris sublatis s, vel denique scuta hastis percutientes t alacritatem suam testabantur: quemadmodum silentium e contrario pro signo timoris habebatur u. Multi etiam hoc tempore testamenta sua condebant, quae *in procinctu facta* dicuntur v; Graeci διαθήκας ἀγράφους, *testamenta non scripta*, sive *nuncupativa* vocant w. Inde omnia signa pariter *classicum canebant* x; τὸ πολεμικὸν ἐσήμαινον y) quod

o *Vid. numm. ap. Patin. de numm. Impp. R. ex aere &c. p.* 378. *&c.* p *Facit eo Lucan.* v. 316. q *Vid. Plin. H. N.* XVI. 1. *de patria nostra, vel regionibus vicinis loquentem.* r *Liv.* XXX. 34. s *Lucan.* I. 386. *seq.* t *Amm. Marc.* XX. 5. u *Lucan.* II. 594. *seq.* v *Gell.* XV. 27. w *Plut. Coriol. p. m.* 217. x *Veget.* II. 22. y *Dion. Halic.* IX. 11.

Digitized by Google

Pag. 486.

Digitized by Google

Digitized by Google

quod fiebat, vel *Tubis*, quae erant directae [z]; vel *Lituis*, qui leviter erant inflexi [a]; vel denique *Cornibus* p. 473. plane incurvis; quibus fere similes, sed minores, erant *Buccinae* [b]. Et haec omnia signa erant ex *aere* [c], unde *Aeneatores*, qui ea inflabant, sunt dicti [d]. *Tympana* vero nostris similia Romani [milites] non habuerunt. [Sed ea Gallorum Cybeles & luxuriae instrumenta fuerunt. *Plaut.* Truc. II. 7. 49. *Suet. Aug.* 68. *Justin.* XXX. 1. 9.] Cum jam ad hostem ventum esset, clamor quidam inconditus tollebatur, ad hostium [terrorem [e], & sui incitamentum, qui posteriore aevo *Barritus* est dictus [f], ex cujus alacritate de eventu pugnae saepe judicabant [g]; & ad eam demonstrandam etiam denuo hastis scuta percutiebant [h]. Signum praeterea pugnae erat Tunica rubra in Praetorio ex-

z *Ovid. Metam.* I. 98. a *Vid. Senec. Oed.* 734. b *Propert.* IV. IV. 63. *Ovid. Metam.* I. 335. c *Vid. Virg. Aen.* VI. 165. d *Suet. Jul.* 32. e *Caes. de B. C.* III. 92. f *Veget.* III. 18. g *Liv.* IV. 37. *Appian. Parthic.* 148. h *Amm. Marc.* XIV. 2.

Digitized by Google

tenſa [1]. [*vexillum* proprie dicebatur. *.]

1 *Plut. Fabio Max.* p. m. 182. *& alibi Caeſ.* B. G. II. 20. * [Macrob. I. 16. Caeſar B. G. 2. 20. & ibi Brant. Lipſius ad Tac. Ann. I. 39. quamquam ipſum locum male exponit.] * [De formula militari *Vir Virum legit.* v. *Torrent.* ad *Suet.* Aug. 35. it. *Saliner.* & *Savil.* ad *Tacit.* Hiſt. I. 18. At Virg. XI. Aen. 632. aliter multo exponendus. V. Pier.]

CAPUT QUINTUM.

De Caſtris, & Diſciplina Militari.

p. 474. *De Caſtris, & primo de ſuperiore eorum parte.*

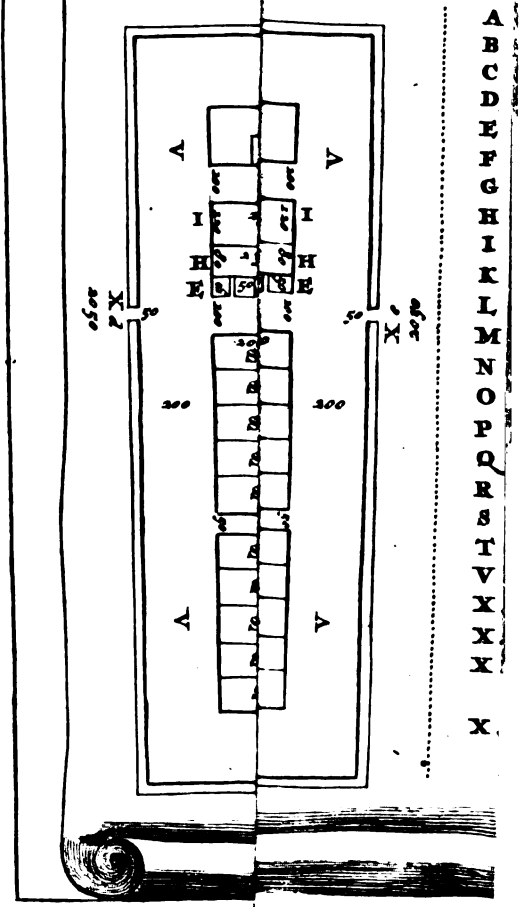
§. I. *Diſciplinae Militaris* ſedes fuerunt *Caſtra*, ſine quibus nullam noctem agebant exercitus Romani [a]. Nec unquam fere praelium committebant, niſi antea Caſtra, quo receptus eſſet victis, muniviſſent [b]. Ea apud Romanos ſemper fere uniformia fuerunt & quadrata; ſed aliquando *Aeſtiva*, aliquando *Hiberna*. *Aeſtiva* rurſus erant, vel in unam tantum noctem, & tum dicebantur *Man-*

a *Vid. omn. Liv.* XLIV. 39. b *Vid. Caeſ. B. G. V. 9. I. 1.* VIII. 9. 15. *&c. Liv.* XXXVII. 22.

Digitized by Google

Digitized by Google

TA CASTRC

Digitized by Google

ASTR

A
B
C
D
E
F
G
H
I
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
V
X
X
X

ptions c; (posteriore certe aevo) in plures, quae *Stativa* (subaudi, *ira*) appellantur d. *Hiberna* castra curatius omnibus rebus erant instructa, (unde *aedificare hiberna* dicitur apud Livium XXVI. c. 1.) ut armamentario, fabrica, valetudinario, &c. ac ejusmodi Castra pluribus urbibus hodie exstantibus originem dederunt; ut *Veteribus*, quae hodie *Santen* p. 475; incuntur, *Coloniae Ubiorum*, *Passalo*, aliisque; & in nostra vicinia paene multis urbibus illustriori *Alphen*, ubi *Alpheni* quondam castra fuisse dicuntur. Nec florente demum Republica hoc obtinuit; verum jam tempore Tarquinii Superbi in formam fere urbium Hiberna struebant e. Castris hibernis subjecta erant *Procestria* f; ubi lixae, calones, similisque sortis homines manebant.

Forma castrorum erat, qualis in tabula hic juncta ex Lipsio eam delineari curavimus; ubi videmus, ea latiore via in duas partes fuisse distincta, in

c *Lamprid. Alex. Sev.* 45. d *Liv.* I. 57. XXIII. 30. XXXVII. 18. & 33. e *Dion. Halic.* IV. 63. f *Fest. hac V. Vid. Tac. Hist.* IV. 22.

Digitized by Google

Superiorem nempe, & *Inferiorem*. In Superiore caſtrorum parte primo erat *Praetorium*, A. ſive *Tabernaculum Imperatoris*, & circa illud area laxa & quadrata ad ejus comitatum, contubernales, impedimenta, &c. recipienda: fuit autem hoc Praetorium in medio Ducum & militum praecipuorum. Ad Praetorii dextrum latus & dimidia ejus magnitudine fuit *Quaeſtorium*, (quod tamen ante Polybii aetatem ad portam decumanam fuiſſe videtur g) *B* ad ſiniſtrum vero *Legatorum tabernacula*, *C*. Ante haec omnia erat *forum* rebus venalibus, conventibus, legationibus audiendis inſerviens *Tribuni* collocati erant poſt Praetorium ab utraque parte ſex, via intermedia, quae ad legiones duceret; ita ut quisque ordo ſuam legionem ſpectaret, *D*. Juxta hos eadem linea verſus exteriora caſtrorum tendebant *Praefecti ſociorum* ab utraque parte ſex, itidem ex adverſo alarum ſuarum, *E*. In hac Caſtrorum parte etiam erant *Evocati*, *F. H.* tum ſociorum equitum & peditum *Ablecti*, *G. I.* & *Ex-*

p. 476.

g *Liv. X.* 31. *f.* XXXIV. 47.

Digitized by Google

Extraordinarii, *K. L.* Et haec *superior pars Castrorum* fuit.

§. II. *Inferior pars Castrorum* rursus in duas alias partes erat divisa, via intermedia, ad quam utrimque tendebant *Equites legionum N.* post hos in eadem area *Triarii*, *O.* mox via interjecta *Principes*, *P.* & *Hastati*, *Q.* & demum rursus via eos dirimente, *Equites*, *R.* & *Pedites sociorum*, *S. Velites* ad vallum quod Castra ambit, videntur rejecti, *V.* Tentoria militum fere fuerunt ex corio, vel *pellibus* (unde *sub pellibus hyemare* dicitur apud *Florum I. c.* 12.) funibus *extensa*, unde illis nomen; sed in Hibernis forte etiam asseres fuerunt adhibiti. In quoque tentorio tendebant *decem* milites cum suo *Decano*, (ut *Vegetii* tempore dicebatur) quod propric *Contubernium* dictum est *h*. *De Inferiore parte Castrorum.* p. 477.

§. III. Castris *Vallum* erat *circumjectum*, (*vallum jacere* proprie dicebant Latini *i*) quod undique ducentos pedes a tentoriis distabat; cujus intervalli varius erat usus. Constabat hoc *De aliis Castrorum partibus.*

h *Caes.* B. C. III. 76. *Veget.* II. 8. *i* *Liv.* III. 25.

Digitized by Google

hoc vallum ex aggere [k] & ſudibus, quae ſuperne erant acutae & in ramos diviſae [l], ac *Valli* maſculino genere dicebantur; licet hoc perpetuum tamen non ſit [m]. Tales vallos quisque miles tres, quatuor, vel plures [n] ferre erat ſolitus [o], eosque graphice deſcribit Livius XXXIII. *c.* 5. Altum erat vallum plerumque pedes tres, vel quatuor [p], niſi vicinus hoſtis im-
p. 478. mineret; tum enim altius illud exſtruebant. Vallo praetendebatur *Foſſa*, plerumque novem pedes alta, & duodecim lata [q]. *Portae* Caſtrorum erant quatuor; prima *Praetoria* (*Xa*) hoſti plerumque obverſa, quae etiam *Extraordinaria* dicitur [r]: eique oppoſita fuit *Decumana* [s] (*Xb*) ab hoſte averſa [t], a *decimis* cohortibus dicta, quae juxta illam portam tendebant; a lateribus duae portae *Principales* erant (*Xc Xd*) dictae a *Principiis* [u]; de quibus mox agemus. *Viae* in caſtris erant

k *Virg. Aen.* VII. 159. l *Id. Georg.* II. 25. m *Vid. Caeſ. de B. C.* III. 63. n *Liv.* III. 27. *Id. ep.* 57. o *Vid. Horat. Epod.* IX. 13. p *Veget.* I. 24. q *Vid. Tibull.* IV. I. 83. r *Liv.* XL. 27. s *Vid. Feſt. V. Praetoria porta.* t *Vid. Liv.* III. 5. [potius *Tac.* I. Ann. 66.] u *Vid. Feſt. V. Principales.*

Digitized by Google

erant tres *Transversae*, quinque *Directae*: illarum prima erat supra Praetorium; ultima medias cohortes secabat, *Quintana* dicta a *quintis cohortibus* v: media vero via *Principia* dicebatur, (Gr. τὰ ἀρχεῖα w) eratque celeberrimus & sacratissimus Castrorum locus: ibi enim a Tribunis jus dicebatur x; ibi aræ, numina y, imagines Principum z, & praecipua legionum signa stabant a; ibi jurabatur b, supplicia peragebantur c, &c. ibique ergo, tanquam d loco sancto, pecunia a militibus deposita custodiebatur. Castrorum Consularium ambitus erat circiter milliaris unius cum dimidio. Haec omnia opera ab ipsis militibus e struebantur sub cura & inspectione Tribunorum, nisi si qui *immunes* essent, quod vel ob dignitatem consequebantur, ut Tribuni, Centuriones, Equites f & Evocati g; vel beneficio Imperatoris concessum est: p. 479

v *Vid. Lipsi. de Mil. Rom.* v. 4. w *Plut. Galba p. m.* 1057. F. x *Liv.* XXVIII. 24. y *Tac. Ann.* IV. 2. z *Ibid.* XV. 29. & *ibi Lipsi.* a *Ibid.* I. 39 b *Tac. Ann. I.* 15. c *Suet. Oth.* 1. d *Id. Dom.* 7. *Veget.* II. 20. e *Juven.* VIII. 247. f *Front. Strat.* IV. 1. 23. g *Tacit. Ann.* I. 36.

Digitized by Google

est: sed hoc postea a Centurionibus emi coeptum militiam Romanam perdidit [b]; & demum tota haec Castra muniendi ratio posterioribus temporibus, cum desidia & luxus dominarentur, desiit.

De Muniis Militaribus.

§. IV. *Disciplina Militaris* constat *Muniis*, *Exercitiis*, & *Legibus*. Inter *Munia* primo loco sunt *Ministeria*; secundo, *Excubiae*; tertio, *Vigiliae*. Primo loco dixi fuisse *Ministeria*: po-
p. 480. sitis enim castris Tribuni ex hastatis & principibus duos eligebant, qui Principia curarent, ut munda essent: ex reliquis octodecim manipulis singuli Tribuni tres sortiebantur [i], qui tentorio statuendo aliisque ministeriis, ut aquandi, pabulandi, lignandi & similibus essent intenti [k].

Secundo: Ex illis porro tribus manipulis duas *Excubias* quaternorum virorum tum ad dignitatem, tum ad commoditatem Tribuni habuisse videntur [l]; quemadmodum etiam Quaestor & Legati suas excubias habuerunt. Triarii vero per excubias equitibus; quibus

b *Vid. omn. eund. Hist.* I. 46. i *Polyb.* VI. 31. k *Veget.* III. 8. l *Facit eo Lampr. Alex. Sev.* 52.

Digitized by Google

quibus a tergo tendebant, ministrabant, & equos eorum curabant. Apud Imperatorem quotidie unus manipulus excubabat, & turma equitum, ut ex *Sallustio* colligo [m]. Et haec omnia de Sociis eodem modo sunt intelligenda. Ad singulas portas ordinario una cohors cum turma equitum stationem habuit [n], quae ex instituto *Pauli Aemilii* circa meridiem mutabatur [o].

TERTIUM *Munus* militare fuit *Vigiliarum*: in quibus considerandae veniunt primo, *Tessera*; secundo, ipsae *Vigiliae*; tertio, *Circuitio*. Quod Primum attinet: ex quoque decimo signo unus eligebatur, quem *Tesserarium* vocabant [p]: hic sole inclinante a Tribuno excubitore *tesseram*, sive *tabellam ligneam* accipiebat, cui jussu Imperatoris verba unum, vel plura erant inscripta [q], (exempli gratia, praelio Philippensi *Apollo* a Caesare & Antonio signo datus fuit [r]) iisque etiam mandata quaedam per exercitum fuerunt

p. 481

m *Jug.* 65. n *Caes. de bell. civ.* 1. 43. o *Liv.* XLIV. 33. p *Vid. Tacit. Hist.* 1. 25. *Plut. Oth. p.* 1063. *F.* q *Suet. Claud.* 42. r *Val. Max.* 1. 5. 7.

Digitized by Google

runt distributa *s*: & quovis tempore. diei etiam per tesseras mandata edebantur *t*. Hanc ad suum signum regressus tesserarius proximi signi duci testibus praesentibus tradebat; ille rursus sequenti, atque ita deinceps: ita, ut ante solis occasum ad Tribunum omnes essent relatae *u*, qui statim ex inscriptione quadam peculiari (quae singulas partes exercitus, hastatos pu-
p. 482. ta, principes, triarios & equites, notabat) cognoscere poterat, cujus partis tessera non esset perlata: neque id negari poterat, testibus, ut in re capitali, adhibitis *v*. Secundo: *Vigiliae* singulae constabant, ut excubiae, ex quatuor militibus, (quod perpetuum fuisse videtur *w*) earumque numerus apud Imperatorem & Tribunos idem erat, qui excubiarum; quemadmodum etiam per singulos manipulos singulae vigiliae erant dispositae; apud Quaestorem ternae, apud Legatos binae vigiliae constituebantur. Exteriorem ambitum castrorum tuebantur

s *Liv.* VII. 35. XXIII. 14. *t* *Liv.* IX. 32. *u* *Vid. Stat. Theb.* VII. 237. *v* *Polyb.* VI. 34. *w* *Joan.* XIX. 23. *Lucas in Act.* XII. 4.

Digitized by Google

bantur Velites, quorum etiam decuriae erant in singulis portis, quanquam his quoque alii juncti fuisse videntur *x*: imo, si castra hostis in propinquo haberet, noctu quoque ante castra excubabant, unde *Procubitores* sunt dicti *y*. Non autem omnes simul vigilarunt, sed nocte in quatuor vigilias ope clepsydrarum divisa *z* unus ex quaque vigilia divisis vicibus vere vigil perstabat *a*; reliqui juxta accu- p. 483. babant: accipiebant autem omnes a Tribunis tesserulam diversam a priore, qua dignoscebatur quota quis vigilia, & ex quo manipulo miles munus fecisset: exempli gratia, H. I. V. I. hoc est, *hastatus manipuli primi vigilia prima*. Tertio, hic etiam memoranda venit *Circuitio*. (Graecis ἐφόδεια, *circuitores* ἔφοδοι, & ipsa actio ἐφοδεύειν *b*) quae mandata erat quatuor plerumque equitibus *c* ex quaque legione, quos turmae ordine praebebant. Hi vigilias inter se sortiebantur, & ad primum pilum accubabant, cujus Centurio ad quamque vigiliam signum

I i

x Vid. Veget. III. 8. *y Cato ap. Fest. ed V.* *z Vid. Lucan.* V. 506. *a Vid. Veget.* III. 8. *b Polyb.* VI. 33. *seqq.* *c Liv.* XXII. 5.

Digitized by Google

gnum buccina dari [d], & tempora clepsydra aequaliter dividi curabat. Initio vigiliarum, cum *Praetorium dimitteretur* [e] (ita dicebatur multitudo hominum ad tabernaculum Imperatoris convenientium *f*) omnia signa pariter canebant *g*; & suo tempore, qui
p. 484. primam vigiliam sortitus erat, eam amicis aliquot stipatus obibat, & a vigilantibus quidem tesserulam capiebat; dormientem vero, aut loci desertorem si quem invenissent, proximos attestatus abibat. Prima luce quisque Circuitor ad Tribunum, cujus eo die imperium erat, tesserulas deferebat: quod si qua deesset, nocens quaerebatur, & inventus morte plectebatur. Eodem circiter tempore Decuriones omnes & Centuriones cum suis Tribunis [h] Imperatorem salutabant, (quod ad dignitatem & reverentiam imperantibus conciliandam utilissimum) qui tum mandata Tribunis

d *Propert.* IV. IV. 63. *Liv.* VII. 35. *Sall. Jug.* 99. e *V. Prop.* III. III. 41. f *Liv.* XXI. 54. *V. & Cl. Perizon. de Praet. Diss.* I. §. 17. *Diss.* II. §. 8. g *Liv.* XXX. 5. *Polyb.* XIV. *p.* 946. *ed. Gron.* h *Joseph. de Bell. Jud.* III. 6.

Digitized by Google

bunis dabat; illi Centurionibus, Centuriones militibus. De Sociis hic idem dicendum videtur, quod de civibus.

§. V. *Altera pars Disciplinae militaris* constitit *Exercitiis*, a quibus ipse *Exercitus* est dictus, quod *exercitando* fiat melior [i]: eaque fuerunt vel *Oneris*, vel *Operis*, vel *Armorum*. *Onera* militum fuerunt majora, quam quis facile credere possit [k]: ferebant enim *Cibum* [l], *Utensilia*, *Vallos & Arma* [m]. *Cibum* plerumque ferebant dimidiati mensis, vel ultra [n]; qui olim fere in solo frumento consistebat, quod, cum eo uti vellent, pinsebant, vel molis frangebant [o]: at sequenti aevo etiam panem *bis coctum*, sive *buccellatum* ferebant [p]; quod utilius erat, quia levius. *Utensilia* militum erant serra, corbis, rutrum, securis ad muniendum; falx & lorum ad pabulandum; catena; olla ad cibum coquendum [q]. *De Exercitiis Militaribus.* p. 485.

I i 2 *Vallos*

i *Varro de LL.* IV. 16. *& l.* 1. §. 1. *ff. de testam. mil.* k *V. Virg. Georg.* III. 346. *seqq. Hor. Serm.* II. v. 10. l *Liv.* III. 27. m *Horat. Epod.* IX. 13. n *Liv. Epit.* 57. o *Vid. Liv.* XXVIII. 45. p *Amm. Marc.* XVII. 8. *& ibi Lindenbr.* q *Joseph. l. prox. d.*

Digitized by Google

Vallos plerumque tres, aut quatuor ferebant; aliquando plures [r]. *Arma* vero milites Romani non onus, sed quasi *membra* sua esse censebant [s]; & tamen ita onusti stupendum quandoque iter conficiebant, & saepe quinque horis viginti millia passuum [t] confeciisse leguntur, quod longo usu doctore discebant: *calones* enim, sive *servos militares* non nisi digniores habebant [u]; a quibus diversi fuerunt *lixae*, qui quaestus tantum caussa castra sequebantur [v]. Jumenta etiam erant quaedam; sed non multa [w]: eaque erant vel publica, quae tentoria, molas, similiaque ferrent; vel dignior. 486. orum quorundam peculiaria: nam vehiculis raro sunt usi, quia magis impediunt.

De Agmine. §. VI. Incedebant compositi in *Agmen*, quod ad classicum instituebatur; & cum primum quidem signum (quando *vasa conclamari* dicebantur [x]) datum esset, cuncti tabernacula

r *Liv.* III. 27. *& epit.* 57. s *Cic. Tuscul.* II. *p. m.* 260. t *Veget.* I. 9. *omnino.* u *Vid. Sall. Jug.* 45. v *Tacit. Ann.* II. 62. w *Sall. d. l.* x *Caes. B. C. I.* 66. [V. Brisson. Formul. p. 346.]

Digitized by Google

cula detendebant, & ſarcinas componebant, [quod erat *colligere vaſa.*]; ad ſecundum ſignum jumentis ſarcinas imponebant: ad tertium denique primi procedere incipiebant y, qui erant Extraordinarii; quos ſequebantur Socii dextri cornu cum ſuis impedimentis. Poſt hos incedebant prima & ſecunda Legio, & denique Socii alterius cornu ſinguli cum ſuis impedimentis; ita, ut Agminis forma eadem fere, quae Caſtrorum eſſet, & *Caſtra* jure *conſidens Agmen*; Agmen vero *ambulans Acies* dici poſſet z. Equites vero interdum a latere, interdum a tergo incedebant; & hoc *agmen* p. 487. *Quadratum* dicitur; *Pilatum* vero *agmen* (πιλεῖν τὰς λόχας pro *denſare cohortes*, dicunt Graeci a) erat, quando, ſi periculum propinquum imminere crederetur b, acie inſtructa procedebant, jumentis cujusque generis militum ei praepoſitis c; ita ut, ſi ſubito pugnandum eſſet, jumentis ſe

y *Vid. Joſeph. de bell. Jud.* III. 6. z *Scbol. in Polyb.* 1250. *T. X. Theſ. Graev.* a *Dion. Halic.* IX. 58. b *Vid. Sall. Jug.* 100. c *V. Varr. citatum a Scal. ad Feſt. V. Compilare* [dubito an recte hunc locum acceperit noſter.]

Digitized by Google

tantum evolvere tenerentur. Velites a fronte plerumque videntur constituti. Imperator (juxta quem ordinarie Evocati & Ablecti fuerunt) vel in medio agmine [d], vel, ubi res ejus praesentiam desiderare videbatur, versabatur [e]. Cum prope locum castris destinatum veniissent, Tribuni & Centuriones cum *Metatoribus f* praemittebantur, qui locum aptum castris eligerent, eaque *metarentur* eo modo, quem jam descripsimus: *metari* enim nihil aliud est quam *suis finibus & metis locum aliquem secare g*. Vexilla autem quatuor suis quaeque
p. 488. locis, & hastae in singulis *strigis* (ita dicuntur ordines in longitudinem ducti; ut, qui in latitudinem ducuntur, *scamna h*) deponebantur, ita ut milites tanquam in urbem sibi notam & ordinatissimam ingrederentur; praesertim quia Castra, ut diximus, fere semper uniformia erant.

De Exercitiis Operis.

§ VII. *Exercitia Operis* quoque stupenda fuerunt in obsidionibus urbium,

d *Sall. Catil.* 59. e *Id. Jug.* 45. *omnino.*
f *Veget.* II. 7. g *Vid Ovid. Fast.* I. 305.
h *Hygin. de Castram. init.* T. X. *Ant. Rom. Graev.*

Digitized by Google

bium, aliisque occasionibus, ut in vallis struendis, fossis ducendis, &c. adhibita [i]. Quin in pace etiam, vel per ocium perite & affabre opera quaedam struebant, ut vias, basilicas, &c. [k] imo tota oppida: (ut de *Lugduno* nobili illa Galliae urbe testatur *Dio Cassius* [l]) & inde hodieque apud nos supersunt *fossae Drusiana* & *Corbulonis*; quarum illa hodie nobis *de Yssel*, haec *de Vliet* vocatur, quae a *Leida* urbe ad *cataractas*, ut vocant, *Maaslandiae*, sive ad ipsum fere *Mosae fluvii* ostium extenditur: in *Britannia* vero reliquiae *valli Severi Scotiam* ab *Anglia* separantes etiam hodie p. 489. conspiciuntur; ut omittam vias illas celeberrimas, de quibus prolixius agendi hic locus non datur. Nec tamen in ipsis legionibus tot erant fabri, ut haec omnia perficere potuissent; sed milites ipsi longo usu hoc opus erant docti [m]: licet aliqui tamen fabri iis fuerint admixti, quibus praerat *Praefectus fabrorum* [n].

§. VIII. Tertium denique *Exercitii* genus *De Exercitiis Armorum.*

i *Lucan.* VI. 38. *seqq.* *Vopisc. Probo* 9.
k *Tac. Hist.* II. 67.
l *L.* XLVI. *vers. fin.*
m *Tac. Hist.* IV. 30.
n *Veget.* II. 11.

Digitized by Google

genus fuit *Armorum*; quod tam paucis, quam belli tempore quotidie fiebat [o]; & absque ulla exceptione ab omnibus; a veteranis vero semel [p]. Imo ipsi Duces & Imperatores, ut Scipio [q], Pompejus [r], aliique [s] hoc exercitii genere gavisi sunt. Et praecipue quidem in Hibernis Exercitia instituebantur, dirigente ea Centurione aliquo, vel notae virtutis veterano [t]. Nec tempore pluvio, vel ventoso cessabant; sed loca quaedam tecta huic usui habebant [z]. *Exercitiorum*,
p. 490. quae *armorum* diximus, *genera* porro fuerunt varia: ut primo, *Ambulatio*; in qua maxime spectata fuit celeritas & aequalitas; itaque ter singulis mensibus milites educebantur, & Armati, imo aliquando onera ferentes decem millia passuum [a] (vel potius, nisi mendosus sit *Vegetius* [b], viginti millia *militari gradu*, hoc est, *maxima celeritate* ire & redire jubebantur [c]. Se-

o *Joseph. de bell. Jud* III. 6. p *Veget.* II. 23 q *Sil. Ital.* VIII. 361. *seqq.* r *Plut. Pomp. p. m.* 653. *A. Veget.* I. 9. *ex Sall.* s *Liv.* VII. 33. t *Plin. Panez. p.* 55. *edit Lipf. Tacit. Agr.* 28. z *Veget.* II. 23. a *Ibid.* I. 27. b I. 9. c *Plaut. Pseud.* IV. IV. 11.

Digitized by Google

Secundo, in usu erat *Decursio*; cum ordine servato quatuor millia passuum in armis & sub signis decurrebant [d]; cujus, ut & praecedentis Exercitii, finis erat celeritatis comparatio. Tertio *Saltus*; quem exercebant, ut in occasione fossas transilire [e], vel altitudines superare possent. Quarto admodum commendata fuit Romanis *Natatio* [f]; quae in mari, vel flumine castris vicino; vel etiam Romae in Tiberi juxta campum Martium exercebatur [g]. [Unde proverbium: *neque literas neque natare doctus.*] Quinto *Palaria* erat, quando tirones *palum* tanquam hostem variis ictibus petebant [h]; quod fiebat praesente magistro. Sexto *Armatura*, sive *sagittarum aliorumque jaculorum missio* [i], quae proprie leviorum armatorum erat. Septimo denique occurrit *Salitio*; quum equites gladiis strictis in equum ligneum insiliebant [k], qui etiam cursus & flexus equorum, similiaque

p. 491.

d *Liv.* XXIII. 35. XXVI. 51. XXIX. 22.
e *Veget* I. 9. f *Vid. Suet. Aug.* 64. *Tibull.* I. IV. 71. III V. 130. g *Veget.* I. 10.
h *Vid. Cic. de Sen.* 16. *Juven.* VI. 247.
i *Veget.* I. 13. k *Id.* I. 18.

Digitized by Google

discebant: sed praeter haec etiam plura alia Exercitia fuerunt, ut *portatio ponderis*, &c l.

De Legibus Militaribus.

§. IX. *Tertia Disciplinae militaris pars* constitit in *Legibus*; inter quas una fuit severissima contra *furta* m, (de cujus poena etiam vide *Catonem apud Frontin. Strat.* I. *c.* 4) qua fustuarii poena statuta erat in eum, qui vel nummi unius argentei valorem abstulisset n. Quin nec in hostico promiscue praedari licebat, sed pars Exercitus ad eam rem mittebatur; verum ita, ut omnis praeda communis esset o, eaque a Quaestore vendita, a Tribunis pecunia ex ea redacta vi-
p. 492. ritim distribueretur: itaque nemo praedandi caussa ordinem suum deserebat, cum sciret, se etiam ita partem suam de praeda habiturum. Ad leges etiam spectat, quod milites extra Castra litigare non cogebantur: & quod a militibus judicabantur p.

De Stipendiis.

§. X. *Stipendia* militibus apud antiquissimos Romanos nulla prorsus fuerunt

l *Id.* I. 19. m *Vid. Cincium ap. Gell.* XVI. 4. n *Vid. omn. Spartian. Pescenn. Nigro* 10. *& Front. Strat.* IV. 3. 13. o *Polyb. excerpta ex L.* X. 17. p *Juven.* XVI. 15. *seqq.*

Digitized by Google

fuerunt conſtituta usque ad A. U. 347. ſed quisque ſuo ſumptu militabat [q]. Inde ad Julium Caeſarem usque ſtipendium habuere diurnum quinque circiter aſſium, ſive duorum obolorum [r], qui denos denarios menſtruos, ſive unum nummum Philippaeum faciunt. Id Julius Caeſar duplicavit [s]; Auguſtus vero decem aſſes diurnos * iis tribuit [t], & poſtea ita excrevit ſtipendium, ut tempore Domitiani [z] quatuor aureorum in ſingulos menſes, ſive decem nummorum Philippaeorum eſſet; ut quidem vult Lipſius *de Milit. Rom.* v. 16. ſed rectius, ut videtur, *Schelius loco paulo antea in* p. 493. *margine citato*, & *Jo. Frid. Gronovius* ὁ πάνυ *de Pecun. Vet.* III. *c.* 2. aureos duodecim annuos dicunt; quos vide. Hujus ſummae duplum Centuriones, triplum Equites accipiebant [a]; & etiam quibusdam propter virtutem majus ſolito ſtipendium dabatur, qui inde

q *Liv.* IV. 59. r *Vid. Rhadb. Herm. Schelium diſſert. ad Polyb.* 3. *in Theſ. Graev. T.* X. 1195. s *Suet. Jul.* 26. * [hunc errorem, quem Lipſio debet, egregie corrigit Gronov. de Pec. Vet. p. 127.] t *Suet. Aug.* 49. *Sed omn. Tacit. Ann.* I. *ibique Lipſ.* z *Suet. Domit.* 7. a *Polyb.* VI. 37.

Digitized by Google

inde *Duplicarii* ſunt dicti [b], (quorum mentio eſt apud Livium 11. *c.* 59.) & Graecis [c] δίδραχμοι ὁπλῖται: & etiam quandoque duplicem annonam virtutis cauſſa conſequebantur [d]: quo alludit forte Apoſtolus, cum Presbyteros, qui bene praeſunt, *duplici honore dignos* pronunciat [e]. Praeterea militibus praebebatur frumentum, ne inopia ad rapiendum cogerentur, modii Romani quatuor in menſem; (quantum etiam *dimenſum ſervorum* [f] erat) illudque vendere nefas erat [g]. Hic ſimiliter Centuriones duplum, Equites triplum accipiebant; non quod eorum venter plus caperet, ſed quod
p. 494. ſervos quosdam haberent; iisque praeterea hordeum ad equos dabatur. Sociis peditibus tantundem frumenti, Equitibus modii tantum octo dabantur; quia ſcilicet non ita erant opulenti, neque tot ſervos habebant, ac cives. Haec autem omnia Sociis gratis praeſtabantur, quia ſcilicet etiam gratis militabant; Romanis & pro frumen-

b *Varro de L. L.* IV. 16. c *Pollux.* IV. 22. *fin.* d *Liv.* VII. 37. e 1. *Timoth.* V. 17. f *Donat. ad Ter. Phorm.* II. 9. g *Suet. Galba* 7. *Sall. Jug.* 44.

Digitized by Google

mento, & pro armis certa quaedam, sed exigua pecunia de stipendio detrahebatur [b]. Sal quoque, legumina quaedam & laridum salitum [i] aliquando praebitum fuit, inferiore utique aevo; unde *cibi militares* pro *vilibus* dicuntur [k]. Nemini vero cibum sumere licebat, nisi signum publice datum esset [l]; quod bis quotidie fiebat: & prandebant quidem parcius (ut mos Romanis) cibo plerumque incocto [m] utentes, idque stantes. In coenando vero paulo prolixius se excipiebant [n]; sed tamen cibis propria manu paratis [o]. *Potus* militum erat aqua, vel *posca* (Graecis ὀξύκρατον) hoc est, *aqua aceto mixta*; quae etiam servorum erat [p]; & Domino quoque nostro

p. 495.

h *Vid. Tacit. Ann.* I. 17. *Plut. Gracch. p.* 837.
i *Spartian. Hadr.* 10. k *Id. Pescenn. Nigro* 11. *Lamprid. Alex. Sev.* 51. l *Vid. Joseph. de bell. Jud.* III. 6. m *Vid. Sallust. Jug.* 45. n *Polyaen. Strateg.* VIII. 16. o *Herodian.* IV. 7. *Frontin.* IV. 1. *ex.* 2. *quem loc. infeliciter a Lipsio* [de Milit. R. *pag.* 359.] *esse tentatum didiceram ex App. Hisp.* 303. *cum vidi idem esse observatum a magno Schelio not. in Polyb.* 8. T. X. *Ant. R. Graev. qui etiam citat Polyaen. Strat.* VIII. 16. 2. *Ergo hic nego, quod in prioribus edits. dixeram* [optime *Lipsium* correxisse.]
p *Plaut. Mil. Gl.* III. 11. 23.

Digitized by Google

ſtro cruci adfixo praebita fuit *q*.

De Praemiis militaribus.

§. XI. *Praemia* & *Supplicia* vincula ſunt Reipublicae, & praeſertim rei militaris: ideoque Romani diligentiſſime eorum rationem habuerunt. Et primum quidem inter commoda militiae referri poteſt, quod extra Caſtra litigare non cogerentur *r*: tum etiam quod de peculio caſtrenſi teſtari poſſent *s*. Eſt autem *peculium caſtrenſe pecunia, quam filiusfamilias occaſione militiae armatae a rationibus paternis ſeparatam acquiſivit*: ad cujus ſimilitudinem etiam dicitur *peculium quaſi caſtrenſe, quod occaſione militiae togatae, ſive cauſſis in foro agendis quaeſitum eſt.*

p. 496. Praeterea bene meritis militibus ab Imperatore victoriam adepto *Praemia* dabantur: nam Imperator ea occaſione re divina facta *t* exercitum in concionem convocabat; & donandos juxta ſe ſtatutos publice collaudabat *v*, iisque gratias agebat *x*. *Praemia* porro erant vel *Majora*, vel *Minora*. *Minora*, ut *haſta pura y*, ſive *non ferrata*;

q *Vid. Joan.* XIX. 29. r *Juven.* XVI. 15. s *Pr. Inſtit. quib. non eſt perm. fac. teſtam.* t *Hirtius de bell. Afric.* 86. v *Sall. Jug.* 54. *Liv.* XXIV. 16. x *Vid. Dion. Hal.* VI. 94. IX. 13. *Plut. Coriol. p.* m. 218. y *Serv. ad Virg. Aen.* VI. 760.

Digitized by Google

rata; qua donabatur miles, qui singulari certamine hostem percussisset. Qui hostem dejecisset & spoliasset, si pedes esset, *Armilla* [z]; si eques, *Torque*, vel *Phalera* [a] aurea vel argentea donabatur. *Phalera* autem differt a *Torque*, quod illa laxior & ad pectus demissa penderet [b]; haec vero collum magis stringeret. Aliquando etiam *Vexillis* donabantur [c]; quae erant vel pura, vel pluribus coloribus & auro distincta [d]. Catellas etiam & fibulas donatas legimus [e]. *Majora* Praemia fuerunt *Coronae* varii generis; quarum prima & praecipua fuit *Corona obsidionalis*; (Gr. πολιορκητικὸς στέφανος *f*) qua donabatur, qui cives *obsidione* liberasset: haec omnium dignissima habebatur [g], & plectebatur e gramine ex loco, intra quem obsessi fuerant, decerpto [h]. Hanc dignaq. 497.

z *Vid. Fest.* v. *Armilla.* a *Juven.* XVI. *vs. ult.* b *Sil. Ital.* XV. 255. [ubi vid. *Drukenb.* Ego putem, phaleras semper equorum fuisse: sed ipsos in pompa equites ostentandi praemii virtutisque praestitae caussa a pectore gestasse: quale quid hodieque in rusticorum ludis victoriisque nundinalibus spectamus.] c *Sall. Jug.* 85. d *Vopisc. Aurelian.* 13. e *Liv.* XXIX. 31. f *Dion. Hal.* X. 37. *ubi videre licet cur data fuerit.* g *Vid. omn. Plin. H. N.* XXII. 3. *seqq.* h *Fest.* v. *Obsidionalis. Gell.* v. 6. *ubi de variis coronarum generibus agit.*

Digitized by Google

gnatione ſequebatur *Corona civica* (πολιτικὸς στέφανος [i]; quae cur e *quercu* fuerit, vide apud Plutarchum *Coriolano p. m.* 214) plexa e quercu, quae dabatur ob civem ſervatum, & eodem tempore hoſtem occiſum: dabatur [k] autem decreto Imperatoris ab eo, qui ſervatus erat, ſervatori ſuo; quem etiam per omnem vitam reliquam parentis loco colebat [l]. *Corona Muralis* aurea [m], in formam *muri* pinnis & turribus diſtincta [n], dabatur ei, qui primus urbis obſeſſae *murum* conſcendiſſet: & huic fere ſimilis erat *Caſtrenſis*, ſive *Vallaris* Corona, data
p. 498. ei, qui primus hoſtium *caſtra* pugnans introiiſſet [o], vel *vallum* ſuperaſſet. *Navalis* Corona aurea dabatur ei, qui primus in *navem* hoſtilem armatus tranſiliiſſet [p]: ſed ab hac diſtinguenda venit Corona *Claſſica*, ſive *Roſtrata* (quae ſoli civicae dignitate cedebat) data ei, qui inſigni aliqua victoria hoſtem mari viciſſet; qualis *M. Varroni*, & poſtea *M. Agrippae* contigit

i *Dion. Hal. l. d.* k *Vid. Plin. H. N.* XVI. 4. l *Gell. d. l. Cic. pro Planc.* 30 m *Vid. Suet. Aug.* 25. n *Sil. Ital.* XIII. 366. o *Feſt.* v. *Caſtrenſis.* p *Gell. d. l.*

Digitized by Google

contigit *q*. Fuerunt praeterea coronae *aureae* nulla appellatione peculiari distinctae, sed virtutis quorundam militum causſa datae *r*. Et verbis potius, aut rebus non ſuo pretio metiendis, quam pecunia milites donabant; ut intelligeretur, ſolum honorem, non divitias virtutis praemium eſſe *s*. His donis etiam alii honores erant juncti; ut ſcilicet ita ornati ludos ſpectarent *t*, & Equites etiam in ſolemni ſua Transvectione ea ſibi praeferri curabant *v*.

Spolia, ſive *Exuvias* ab hoſtibus captas *z* in maxime celebri aedium parte figebant *a*, quae revellere etiam venditis aedibus *b*, vel collapſa reficere nefas erat *c*. *Spolia* vero *Opima d* erant, quae Dux aliquis (ſcilicet etiam ex inferioribus, ut ex exemplo *Coſſi* patet *e*) Duci hoſtium in acie detraxerat; eaque in templo Jovis p. 499.

q *Plin. H. N.* XVI. 4. r *Val. Max.* III. 2. 24. s *Vid. Cic. Phil.* V. 13———17. t *Liv.* X. 47. v *Dion. Hal.* VI. 13. z *Virg. Aen.* II. 504. *& ibi Serv.* a *Tibull.* I, *El.* I. 53. *Liv.* X. 7. *ſive num.* 36. b *Plin. H. N.* XXXV. 2. c *Plut. Quaeſt. Rom. p. m.* 273. d *Feſt. v. Opima.* e *Vid. Cl. Periz. Anim. Hiſt.* 7.

Digitized by Google

Feretrii figebantur; quod ter tantum *f* toto Reipublicae Romanae tempore accidit. Sunt autem dicta *Opima* ab *opere* juxta quosdam *g*; juxta alios ab *Ope* Saturni uxore, quia haec (utpote qua *terra* signatur) omnes *opes* humano generi tribuat *h*: vel denique, quod verius videtur, ab *opibus*, sive *divitiis* dicta sunt; unde etiam *triumphus opimus* dicitur apud Horatium *Odarum* IV. 4.

De Triumpho & Ovatione.

§. XII. *Honores*, qui Duci decernebantur, fuerunt *Imperatoris appellatio i*, quae re bene gesta Duci a militibus dabatur *k*, a Senatu confirmabatur *l*; eamque appellationem Dux retinebat donec triumphasset. Ultimus ex privatis Imperator dictus est *Junius Blaesus*, *Sejani* avunculus *m*: licet sua aetate illud adhuc factum dicat *App. Al. Civ. L.* II. *n.* 455. Secundo, victoriam sequebatur *Supplicatio*, quae erat *n Publica gratiarum Diis*

p. 500.

f *Liv.* I. 10. g *Plut. Romul. p. m.* 27. h *Fest. l. d.* i *Tacit. Ann.* III. 3. k *Caes. B. C.* II. 26. l *Cic. Philipp.* XIV. 5. m *Tac. Ann.* III. 74. n *Vid. Catonis Epist. ad Cic. Famil.* XV. 5.

Digitized by Google

Diis actio a Senatu decreta; & etiam *Gratulatio* dicitur [o]: eaque uni Ciceroni, post oppressam conjurationem *Catilinariam*, togato est concessa [p].

Omnium vero honorum bellicorum culmen erat *Triumphus*; (Graecis θρίαμβος) qui decernebatur a Senatu (licet aliquando a Populo [q] invito Senatu impetraretur) Duci, qui ultra quinque millia *hostium legitimorum* [r], sive *justo & hostili bello*, ut dicit Cicero *pro Rege Dejotaro c.* 5. (ex civili enim bello non triumphabant [s]) una acie, suis auspiciis (unde sub Imperatoribus privati, quia auspicia non habebant [t], vix triumpharunt) occidisset; ita, ut victoria illa p. 501.
Imperium Romanum esset auctum [v]. Neque etiam exercitus ex provincia deportabantur, nisi ea perdomita & pacata successori fuisset tradita [x]. Aliquando tamen nullo bello gesto triumphatum fuit [y]. Triumphus porro

o *Cic. pro Marcell.* 4. p *Ipse Famil.* xv. 4. & *alibi saepius.* q *Dion. Halic.* xi. 50. r *Val. Max.* ii. 8. 1. s *Ibid.* 7. t *Horat. Od.* iv. xiv. 33. v *Val. Max. d. l.* 4. x *Liv.* xxvi. 1. xxviii. 9. xxxix. 29. y *Id.* xl. 38.

Digitized by Google

hoc modo celebrabatur. Die certo a Senatu constituto Imperator, veste triumphali indutus [z], & laurea corona ornatus [a], currui pretioso [b] quatuor equis albis * plerumque tracto insistens [c], per Urbem ad Capitolium, pompa per circos, *Flaminium* primum, inde *Maximum* ducta [d], vehebatur, praecedente Senatu, & comitante magna civium turba, qui omnes albis vestibus erant induti [e]. Ante Imperatorem vehebantur *spolia* bellica, & imagines urbium ac regionum devictarum *f*. Eum etiam cur-
p. 502. rum praecedebant Reges, vel Duces capti-

z *Dion. Halic.* III. 61. a *Horat. Od.* IV. III. 6. b *Id. Epod.* IX. 21. * [Ovid. I. Art. 214. quod post Camilli ob Vejos captos triumphum obtinuisse videtur, qui triumphus (quod primus curru equis albis juncto urbem invectus esset Camillus) in vulgus clarior quam gratior fuit. Rationem refert Livius V. 24. Itaque Propert. IV. El. I. 32. per prolepsin Romulo triumphanti albos equos dat. Vide etiam Broukhus ad Tibull. I. El. VIII. 8.] c *Ovid. Trist.* IV. *El.* II. 53. *in qua elegia plurima sunt de totius triumphi ratione.* [Id. II. Pont. 2. 21. seqq.] d *Vid. Jos. de B. I.* VII. 24. e *Juven.* X. 45. f *Ovid. d. l.* 20. *Quinctil.* VI. 3. *Claud. de laud. Stilic.* III. 23.

Digitized by Google

captivi cum sua familia *g* catenis aureis, vel argenteis vincti *h*, eosque Imperator, statim ac de foro in Capitolium flectere iter inciperet, in carcerem duci, & ibi necari jubebat *i*. [Ignobilium captivorum multitudo sub corona venibat. *] Post hos erant victimae immolandae. Imperatorem vero proxime sequebantur ejus cognati & affines *k*; & denique victor exercitus: ex quo, si quis praemium accepisset, illud prae se ferebat. Milites (qui sicuti omnes, qui triumpho aderant, erant *laureati l*) acclamabant, *Io triumphe m*; & carmina quaedam triumphalia, ac petulantia *n* in ipsum Imperatorem canebant, ne nimium sibi placeret *o*; ac propter eandem rationem servus quidam publicus eodem curru pone Imperatorem vehebatur *p*: & fascinus

g *Ovid. d. l.* 21. *seqq. Propert.* II. 1. v. 33. h *Vopisc. Aurelian.* 34. i *Cic. in Verr.* v. 30. * [Liv. v. 22. pr. Vid. Brisson. Form. p. 494.] k *Suet. Tib.* 6. l *Plin. H. N.* xv. 30. m *Horat. Od.* IV. 11. 49. n *Martial.* I. 4. *Suet. Jul.* 50. 51. o *Vid. Dionys. Halic.* VII. 72. [in originem hujus moris inquirit Histor. Acad. Litt. Paris. T. II. p. 136.] p *Juven.* X. 41.

Digitized by Google

quoque ad placandam Nemesin de curru dependebat *q*; vel, ut alii, p. 503. tintinnabulum cum scutica; sive flagro, si fides *Zonarae r*. Ita per vias suffitu repletas *s* & floribus sparsas in Capitolium pervectus Imperator *t* sacra faciebat, bobus albis a *Clitumno* maxime fluvio petitis *u*, & lauream in gremio Jovis deponebat *v*: quod postea etiam videtur factum, etiamsi non triumphatum esset *w*. Tum quoque epulum in Capitolio celebrabant; ad quod invitati Consules deinde rogabantur, ut venire superfederent; ne quis eo die, quo Dux triumphasset, majoris in eodem convivio esset imperii *x*.

Qui hostes mari vicisset, *Triumphum Navalem* agebat; quod primum victis Carthaginiensibus fecit A. U. 494. *K. Duillius y*; nam circa hoc tempus primum Romani cum classe mare ingressi sunt; quorum naves tunc *caudicariae*

q *Plin. H. N.* XXVIII. 4. r *Ann.* II. *in rebus Camilli.* s *Ovid. Trist.* IV. II. 4. t *Ibid.* 55. u *Virg. Georg.* II. 146. v *Senec. cons. ad Helv.* 10. w *Suet. Domit.* 6. x *Val. Max.* II. VIII. 6. *Plut. Quaest. Rom.* 79. *s. p.* 283. y *Flor.* II. 2.

Digitized by Google

dicariae sunt dictae [z], quod *caudices* arborum iis adhuc adhaererent; & inde ejus classis dux *Appius Caudex* fuit dictus. In illius vero *Duillii* honorem columna fuit erecta, quae *Rostrata* dicitur, quia *rostra* navium ei erant adfixa, cujus hodieque inscriptio in Capitolio legitur, antiquissimum Latinae linguae monumentum [a]. p. 504.

Si legitima quadam conditione deficiente Senatus triumphum negasset, aliquando in monte Albano triumphabant; quod primus fecit *Papirius Maso* A. U. 522 [b].

Post Augustum Imperatorem raro triumphatum fuit; & fere non nisi ab ipsis Imperatoribus. Nam cum Agrippa Augusti gener triumphum recusasset, privati non amplius eum ambire sunt ausi, quanquam tamen sub Justiniano Imperatore *Belisarium* ex devicta Africa triumphum egisse legamus [c]: aliis vero Ducibus, si be-

z. *Fest.* v. *Caudicariae. Senec. de brev. vit.* 13.
a *Quod explicatum vid. a Ciacconio in Thes. Graev. Tom.* IV. 1811. [& ab *Ub. Folieta* de L. L. Usu & Praest. p. m. 153. seqq.]
b *Val. Max.* III. 6. 5. c *Procop. Vandal.* II.

Digitized by Google

ne rem gessissent, ornamenta triumphalia sunt concessa [d].

Si res triumpho minus digna foret, p. 505. vel ἀκονιτὶ, *sine pulvere*, sine certamine esset gesta, concedebatur *Ovatio*, quae erat quasi *minor* quidam *Triumphus* [e], (ὁ ἐλάττων θρίαμβος [f], & ὁ πεζὸς θρίαμβος [g]) & in multis ab eo differebat: nam Ovans pedibus incedebat, vel equo vehebatur, non curru; myrto coronabatur, non lauro; *avem*, non taurum immolabat, unde ipsa *Ovatio* est dicta [h].

De Poenis Militaribus.

§. XIII. *Poenarum* [i] *irrogatio* Tribunis & Praefectis cum consilio suo; vel etiam Imperatori [k] competebat, a quo nulla erat provocatio [l]: quod tamen post legem Porciam latam A. U. 556. aliter obtinuisse videtur [m]. Puniebantur autem milites vel *Castigatione*, vel *Ignominia*: *Castigatio* consistebat in *multae dictione*, *pignoris captione*, vel denique *verberatione*.

Ver-

d *Suet. Tib.* 9. e *Gell.* v. 6. *omnino.* f *Dion. Halic.* VIII. 67. g *Id.* IX. 36. *Vid. annd.* IX. 71. *in f.* h *Serv. ad Aen.* IV. 550. i *Vid. de his praecipue totam l.* 3. *ff. de re milit.* k *Polyb.* l *Cic. de LL.* III. 3. *Dion. Hal.* XI. 43. m *V. Pighii annalis ad eum annum.*

Digitized by Google

Verberatio rursus erat vel *ad mortem*, & dicebatur *Fustuarium* [n], cum *fustibus*, vel lapidibus, qui deliquissent, a commilitonibus occiderentur ob p. 506 graviora delicta; (exempli gratia, ob furtum, perjurium, praemium falso postulatum, desertionem, armorum amissionem, vigilias neglectas, &c.) vel *non ad mortem*; cum cives *vite* [o], alio fuste, vel etiam virgis socii caederentur [p]. Si plures peccassent, *Decimatio* [q], *Vicesimatio*, vel denique *Centesimatio* [r] pro gravitate delicti adhibebatur. *Ignominia* (poenae autem plus turpitudinis, quam cruciatus habentes, militiae maxime conveniunt [s]) *ignominia*, inquam, erat, ut primo, cum hordeum pro tritico alicui daretur [t]; secundo, cum aliquis stipendio, vel parte ejus [x], privaretur, qui dicebatur [y] *aere dirutus*; & haec poena potissimum erat *infrequentium* [z], hoc est, *eorum, qui*

n *Cic. Philipp.* III. 6. *Liv.* V. 7. o *Juven.* VIII. 247. p *Livii Epit.* 57. q *Dion. Halic.* IX. 50. [v. omn. Liv. II. 59. f.] r *Capitol. Macrino* 12. s *Vid. Bernegg. ad Justin.* XXXII. 3. t *Liv.* XXVII. 13. *Suet. Aug.* 24. x *Liv.* XL. 41. y *Varro ap. Non.* 12. z *Facete alludit Cic. Verr.* V. 13.

Digitized by Google

a signis abfuissent; ad quod poenae genus etiam referri posset alterum, ne scilicet stipendia militaria ante delictum facta procederent [a]. Tertium ignominiae genus fuit, cum extra vallum tendere juberentur [b]; quae timidorum fere poena erat. Quartum, cum discincti [c] & turpi habitu, ut effoeminati prostituerentur; quod plerumque fiebat in Principiis, ubi etiam reliqua supplicia peragi solebant [d]: atque eo habitu aliquando etiam opus facere coacti sunt [e]. Denique aliquando ex honestiore militiae genere in minus honestum (ex Triariis exempli gratia, in Hastatos, vel Velites) transscribebantur *f*. Fuerunt etiam plura poenarum genera; sed minus usitata, quae silentio transmittimus. [v. omn. Suet. Aug. 24.]

p. 507.

De Missione & Exauctoratione.

§. XIV. Ultimum, quod in hac materia militari considerandum venit, est *Missio*, & *Exauctoratio*. *Missio* est vel *justa*, vel *injusta*. *Justa* rursus

a *Liv.* XXVII. 11. b *Id.* X. 4. c *Id.* XXVII. 13. d *Suet. Aug.* 24. e *Plut. Lucull. p. m.* 501. *Frontin. L.* IV. 1. 45. f *Val. Max.* II. 7. 15. *ubi plura de hac materia visu digna. Frontin. L.* IV. 1. 18.

Digitized by Google

sus est vel *honesta*, quae fit emeritis stipendiis *g*; (nam, qui ante id tempus se subduxisset, morte, vel servitute puniebatur *h*) vel *causaria*, quae fit ob morbum, vel vitium *i*, & interdum honestae missioni praemiis aequatur. Honesta missione missi in *beneficiarios* referebantur; & ex iis saepe erant Evocati *k*: *Injusta missio* vel per gratiam ab Imperatore impetrabatur *l*; vel erat *ignominiosa*, cum ob crimen aliquis militia solveretur *m*. p. 508.

Sub Augusto Imperatore in usum venit *Exauctoratio*, cum onere militiae, nisi pugnae, soluti milites * *Veterani* & *Vexillarii* *n* fierent; & sub *vexillis* plena militiae commoda expectarent. *Missio* vero post haec tempora fuit illorum, qui haec commoda *o* accipiebant; quae sub Augusto erant duodecim millia nummorum sester-

g *Vid. Liv.* XXIII. 25. h *Vid. Epit. Liv.* 55. i *L.* 2. §. 2. *ff. de his, qui not. inf.* k *Vid. Caes. B. C.* III. 88. l *Liv.* XLIII. 15. m *d. l.* 2. *ff. Vid. Hirt. de B. Afr.* 54. * [de *Veteranis* lectu digna exhibent Memor. Acad. Paris. T. v. p. 366.] n *Vid. omn. Graev. ad Cic. Phil.* II. 40. *Tacit. Ann.* I. 36. o *Vid. Suet. Aug.* 49.

Digitized by Google

ſtertiorum, ſive trecentorum Imperialium *p*. *Praetoriani* vero milites ab Auguſto inſtituti poſt ſexdecim annos viginti millia ſeſtertiorum, ſive quingentos Imperiales accipiebant: ſed
p. 509. utrique ſummae medium deduxit Cajus Imperator *q*; quippe cui ad incredibilem, quo gaudebat, luxum vix ullae opes ſufficiebant. Aliquando etiam, poſt bella, praecipue civilia, agri vel in Italia, vel in Sicilia ipſis ſunt dati *r*.

[XV. *Deditionem* facientes clypeum ſolebant abjicere, aut convertere, capitive imponere: quod ex *Appian.* 11. Civil. *Ammian.* L. 26. *Themiſt.* Or. IX. docuit *Rubenius de Gemma Tib.* Proverbia, haſtam abjicere, herbam vel manum dare ſ. porrigere, expoſuere *Erasmus in Chil.* aliique.]

p *Dio* 55. q *Suet. Cajo* 44. r *Virg. Ecl.* I. 71. [& IX. 2—5.] *Horat. Serm.* II. VI. 55. (de Exauctoratis militt. vid. Tac. A. I. 36. 4. ac Duker. de Lat. JCt. p. 269. & 487. F. R.)

SE-

Digitized by Google

SECTIO SEXTA.

De Vita privata Romanorum.

CAPUT PRIMUM.

De Re Vestiaria.

§. I. Praecipua & propria [a] vestis Romanorum fuit *Toga*, sicuti Graecorum *Pallium* [b]. Ea autem Quiritium ita propria fuit, ut pro *ipso nomine Romano* ponatur apud Horatium *Od.* III. 5. quem locum imitatus videtur Florus IV. *c.* 2. & *Togatus* absolute pro *cive Romano* [c]. Erat autem Toga vestis lanea, rotunda & clausa, sine manicis; unicoque injectu totum hominis corpus involvebat, ita, ut dextrum brachium superne exereretur, sinistrum imam Togae oram sublevaret; qua ratione efficiebatur illud, quod dicitur *sinus* p. 510. *De Toga.*

a *Suet. Aug.* 40. *ex Virgilio. Lucan.* II. 386.
b *Plautus Curcul.* II. III. 9. c *Cic. in Verr.* II. 62. & *vid. ibid.* V. 60.

Digitized by Google

p. 511. *nus* [d]. Toga non nisi in publico gestabatur; & a divitibus quidem & delicatis laxior [e], a pauperibus vero & frugalioribus angustior [f]. Color Togae ordinariae fuit *albus*; qui distinguendus est a *candido*, sive *splendente*, qualis erat, cum cretam togae adderent; talemque gestabant, qui Magistratum petebant; unde appellati sunt *Candidati*, quemadmodum jam supra diximus [g]: & hinc etiam *cretata ambitio* dicitur Persio *Satyra* v. *vs.* 177. Festis vero diebus togas recens lotas sumebant; unde tunc *albati* [h] dicebantur: *albus* enim color gratus est, contrarius *niger*; unde *dies laetos albo, contrarios nigro lapillo notare* dicimus [i]. Et hinc etiam *albus* pro *homine probo*, *niger* pro *improbo* ponitur [k]. Lugentes Toga *pulla* erant induti [l], quam vulgo nigram interpretantur; *Isaacus Vossius* vero *ad Catulli Attin vs.* 23.

d *Vid. Ferrar. de Re Vest.* I. 6. *Quinctil. Instit.* XI. 3. e *Hor. Epod.* IV. 8. *& Epist.* I. XVIII. 30. *Cic. in Catil.* II. 10. f *Hor. Epist.* I. XIX. 13. g *Sect.* I. 7. §. 8. h *Horat. Serm.* II. II. 60. i *Id. Od.* I. 36. 10. *Plin. H. N.* VII. 40. k *Catull.* 94. *Horat. Serm.* I. 85. l *Juven.* III. 213.

Digitized by Google

23. putat fuisse *ferrugineam.* Haec autem confundenda non est cum *Toga sordida*, quae erat reorum [m]; obsoleta scilicet, & maculis inquinata, ut ita miserabiliores viderentur: unde *squalor* proprie reis tribui solet [n]. Olim quidem Toga omnibus in publicum prodeuntibus tam viris, quam mulieribus erat communis [o]; sed matronae postea *stolis* sunt usae, togis meretricibus [p] (unde jocus Martialis 11. *n.* 39. & x. *n.* 52.) & ancillis relictis. Sub Imperatoribus jam inde ab Augusto [q] Togae in desuetudinem abire coeperunt; nec nisi ab honestioribus fere, & ab eorum clientibus & anteambulonibus [r] sunt usurpatae: & merito amissa libertate, etiam usus ejus vestis, quae liberorum tantum fuerat, amissus est. Togae varii generis fuerunt, ut primo loco legimus de *Toga Praetexta*; cui limbus purpureus erat *praetextus*. Hac toga utebantur puellae [s] donec nuberent; p. 512.

pueri

m *Vid. Liv.* XLV. 20. n *Juven.* XV. 135. o *Serv. ad Virg. Aen.* I. 283. p *Horat. Serm.* I. II. 63. q *Suet. Aug.* 40. r *Martial.* XIV. 123. s *Cic. in Verr. Act.* II. 44. *Propert.* IV. XII. 33.

Digitized by Google

p. 513. pueri ad annum aetatis fere decimum septimum [t]: unde *praetextata verba* dicuntur *obscoena*, quae coram tenera illa aetate proferre nefas [v]; & *praetextati mores* idem significant, quod *impudici* [x]. Nam magnam verecundiae curam gerebant Rom. ita ut ephebi etiam semper manum veste cohiberent [y]. Tum hi adolescentes *togam virilem* (Graece [z] τέλειον ἱμάτιον) sumebant, quae etiam *Pura* [a], & *Libera* [b] est dicta. Qui autem eam sumebant, *Tirones* [c] dicebantur; & ipse actus hujus vestis sumendae, *Tirocinium* [d]; quod potissimum fiebat *Liberalibus* [e]: & tum quoque *bullam auream*, vel *scorteam*, si libertini essent [f], (*Macrobius*, *loco in margine citato*, proprie dicit *lorum* pro *bulla* fuisse) quam de collo pendulam gesserant

t *Vid. Ald. Manut. de togâ Rom.* [annum XV. exactum olim servari solitum, probat *Noris. Cenotaph. Pis. Dissert.* II. 4.] v *Fest.* v. *Praetextum. Suet. Vesp.* 22. x *Juven.* II. 170. y *Cic. pro Cael.* 5. *Suid.* v. Ἔφηβος. z *Plut. Anton. p.* 949. C. a *Catull.* 69. b *Ovid. Trist.* IV. x. 28. c *Plin. H. N.* VIII. 48. d *Suet.* [Aug. 26. Tib. 54.] *Cajo* 10. e *Ovid. Fast.* III. 771. *seqq. ubi causas hujus instituti reddit.* f *Macrob. Sat.* I. 6. *Ascon. ad Cic. in Verr.* I. 58.

Digitized by Google

ferant, Diis laribus suspendebant *g*. Atque inde magno amicorum comitatu in forum deducebantur, ut vitam civilem auspicarentur; quod *forum attingere* dicit Cicero *h*, & *in forum venire i*. Praeterea Praetextam gerebant Sacerdotum praecipui, ut Pontifices, Augures *k*, Quindecim-viri sacris faciundis *l*, Salii, &c. tum Magistratus majores *m*, (& hi etiam in Coloniis & Municipiis); Magistri vicorum, cum ludos curarent *n*; & denique Senatores ludorum Romanorum diebus. p. 514.

Secundo, etiam fuit *Toga Picta* auro & purpura *o* opere Phrygio, quae triumphantium propria erat *p*; & *Palmata* etiam quandoque dicta videtur *q*: licet alii eam distinguant *r*.

g *Pers. S.* v. 31. h *Famil.* v. 8. xv. 16. i *Ibid.* xiii. 10. [qui tirocinii dies quovis modo celebrabatur. *Suet. Tib.* 54. *Idem Tib. c.* 8. rudimenta civilium officiorum *vocat.*] k *Vid. Cic. pro Sext.* 69. l *Liv.* xxvii. 37. m *Cic. post red. in Sen.* 5. n *Id. in Pis.* 4. *Fest.* v. *Praetexta. Liv.* xxxiv. 7. *locus dignus, qui videatur.* o *Vid. Juven.* x. 38. p *Plin. H. N.* viii 48. q *Martial.* vii. 2. *Vid. omn. J. Rycq. de Capit. Rom.* 19. r *Vid. Emin. Norris. epist. con. Jul.* 485. *Tom.* xi. *Ant. R. Graev.*

Digitized by Google

Dionyſius Halicarnaſſenſis *L. v. c. 47.* p. 515. σελὴν ποικίλην καὶ χρυσόσημον eam vocat; ἀλουργίδα χρυσόπαστον *Xiphil. in excerpt. Dion. Caſſii L.* LVIII. πορφύραν ἀετέρων χρυσῶν ἐνυφασμένων *Appian. Alex. in Punic. p. 59. ed. Tollii.*

Tertio, *Trabea* (quam τήβεννον vocat Dion. Halic. *L. v. c. 47.*) etiam Togae ſpecies fuit; licet alii Chlamydem eam fuiſſe velint. Haec fuit vel Deorum e ſola purpura; vel Augurum e purpura & cocco; vel denique Regum e purpura [s] & albo, quae poſtea etiam ab Equitibus [t] in transvectione uſurpata fuit; eorumque maxime fuit propria [x].

De Tunica. §. II. Togae ſupponebatur *Tunica*, quae etiam lanea erat & alba; ſed Toga anguſtior & brevior ad medium circiter crus pertingens: nec olim manicas habebat (hoc enim delicatum nimis & molle videbatur [y]) quod poſtea tamen aliter obtinuit [z]; eratque virorum & foeminarum commu-
p. 516. nis. Super hanc Tunicam cingebantur

s *Sueton. ap. Serv. ad Virg. Aen.* VII. 612.
t *Dion. Halic.* VI. 13. *Stat. Sylv.* IV. 11. 32. x *Vid. Lipſ. ad Tac. Annal.* III. 2.
y *Vid. Suet. Jul.* 45. z *Vid. Serv. ad Virg. Aen.* IX. 616. *Cic. in Catil.* II. 10.

Digitized by Google

tur, in publicum certe prodeuntes (nam domi fere erant discincti [a]) & delicatiores quidem laxius [b]; ita ut Tunica magis dimitteretur [c]; quod tamen probrosum & mollitiei indicium habebatur [d], & Maecenati olim vitio versum fuit [e]. Soliti autem erant Romani duas plerumque tunicas (nam aliquando pluribus utebantur *f*) gestare, *exteriorem*, quae proprie *Tunica*; & interiorem, quae si virorum esset, *Subucula* [g], vel *Interula*, (recentioribus nempe; nam *Tertullianus* primus ea voce utitur [h]) si mulierum, *Indusium* [i] dicebatur; & non nisi posterioribus temporibus e lino fuit: atque ideo (quia scilicet vestibus non nisi laneis utentes levi negotio sordes contrahebant) frequentissime balneis utebantur; quod ex infinitis veterum locis constat; ita ut etiam ditiores balnearia domi habe- p. 517.
rent, eaque tum aestiva, tum hiber-

a *Horat. Serm.* II. I. 73. b *Suet. Jul.* 45. c *Horat. Serm.* I. II. 25. d *Vid. Plaut. Poen.* V. V. 24. e *Senec. Epist.* 114. f *Suet. Aug.* 82. g *Horat. Epist.* I. I. 95. h *Voss. de vitiis Serm. Lat.* III. 16. i *Vid. Varr. de LL.* IV. 30. *qui illud cum palla vestе muliebri jungit.*

Digitized by Google

na [k]; nec unquam, nisi loti mensae accumbebant [l]. Infima plebs in Urbe [m]; & in agris & municipiis etiam ditiores Tunica sola fere erant contenti [n]. *Tunica* autem *chiridota*, sive *manuleata* indecora priscis & muliebris [o] habebatur; praesertim si etiam *talaris* esset [p].

Senatores gerebant *Tunicam laticlaviam*, hoc est, *eam, cui clavus purpureus latior erat insutus*; Equites vero *angusticlaviam* [q], cui *angustus* [r]: & hinc *latus*, vel *angustus clavus* pro *ipso ordine Senatorio*, vel *Equestri* ponitur [s]. Tribuni etiam militum sub Imperatoribus in *Laticlavios* [t], & *Angusticlavios* [u], quorum minor erat dignitas, fuerunt distincti. Erat autem *clavus* linea ad instar fasciae oblonga quadrata, non rotundus pan-
p. 518. nus, aut frustum clavi capiti simile; quae linea a summo per medium pectus

k *Cic. Att.* XIII. 29. l *Plaut. Amph.* II. II. 170. *Id. Stich.* I. III. 10. m *Horat. Epist.* I. I. 65. n *Juven.* III. 179. o *Virg.* IX. v. 616. *Gell.* VII. 12. p *Cic. Catil.* II. 10. q *Ovid. Trist.* IV. 35. r *Stat. Sylv.* IV. v. 42. s *Vid. Vell. Paterc.* II. 88. *de Maecenate.* t *Suet. Domit.* 10. u *Id. Oth.* 10.

Digitized by Google

ctus ad imum porrigebatur; ut probavit *Alb. Rubenius de Re Vestiaria* I. c. 2. & vid. Cl. *Graevium Praefatione ad Tom.* VI. *Antiq. Rom.* Sub Imperatoribus Senatorum liberi una cum virili toga latum clavum sumebant; unde *locus Ovidii modo citatus* est explicandus *v*.

Tunica Palmata erat purpurea, clavum aureum *palmae* latitudine intextum habens. Haec triumphantium *w*, & pompam Circensem ducentium propria erat *x*.

Tunica recta videtur fuisse ita texta, ut fila a summa ad imam vestem *directa*, non vero transversa per mediam vestem ducerentur *y*: vel forte ita dicta fuit, quod non cingeretur, sed *recta* defluceret; quemadmodum *Pollux Onom.* VII. *c.* 13. *n.* 48. περὶ χιτῶνος ὀρθοσταδίου verba faciens docet, qui omnino videndus est. Dabatur autem haec tunica tironibus cum toga pura *z*.

§. III. *Vestis militaris* dicebatur *Sagum*, vel Graeca voce *Chlamys* *a*; unde

p. 519. *De aliis Vestium generibus.*

v *Vid. & Suet. Aug.* 38. 94. *Dial. de Orat.* 7.
w *Vid. Fest.* v. *Picta.*
x *Juven.* XI. 192.
y *Vid. Fest.* v. *Rectae.*
z *Plin. H. N.* VIII. 48.
a *Plaut. Rud.* II. II. 9.

Digitized by Google

unde *saga sumere* pro *ad bellum se parare* dicitur [b]: & *Sagarii* [c] vocantur, qui eas vestes vendunt: Consulares vero togati esse solebant, cum in sagis civitas esset [d]. [Periculis Reip. depulsis, vel luctu publico cessante, *ad vestitum* vel *ad togas redire* dicebantur. Exempla dabit *Brisson.* de Formul. II. p. 260.] Haec vestis tunicae superinduebatur, & fibula connectebatur: nec tantum militum, sed etiam iter facientium erat [e]. Imperatoris vero sagum *Paludamentum* dicebatur [f]; eratque purpureum, vel [g] coccineum. Aliquando tamen privatis etiam tribuitur paludamentum. [h].

Chlamydi forma fere similis erat *Laena* [i], Graecis χλαίνη, quae, cum densior vestis ac villosa esset, arcendo frigori fere fuit adhibita [k]. Haec etiam hyeme in coenis & balneis tunicae superinjecta fuit [l]; (χλαῖναν ἱμάτιον

b *Cic. Phil.* V. 12. *Liv. Epit.* 71. *& seqq.*
c *Schol. Juven. ad Sat.* VI. 591. d *Cic. Phil.* VIII. 11. e *Plaut. Merc.* V. 11.
f *Juven.* VI. 400. g *Horat. Epod.* IX. 27.
h *Liv.* I. 26. XLI. 40. i *Fest. hac V.*
k *Martial.* XIV. 134. l *Pers.* I. 32.

Digitized by Google

ἱμάτιον ἐπὶ τῷ χιτῶνι vocat Pollux *On.* VII. *c.* 13. *n.* 46.) atque ita forte haec est *Syntheſis*, ſive *Veſtis* [m] *convivalis*; cujus aliquando apud veteres fit mentio [n]. p. 520.

Lacerna etiam denſa & villoſa veſtis ſub interitum demum Reipublicae [o] uſurpari coepit; & initio tantum in caſtris [p]. Fuit haec Chlamyde longior & laxior; & in Urbe pluviae vel frigoris cauſſa Togae [q], vel Tunicae ſuperinduebatur; eamque delicati homines aeſtate leviorem habebant, & ſuperbi coloris [r]. Huic plerumque jungebatur *Cucullus*, qui caput & humeros tegeret [s].

Paenula quoque tempore pluvio ſumebatur [t]; ſed ad tempora *Flavio-rum*, ſive Imperatoris Veſpaſiani filiorumque ejus extra Urbem tantum [v]. Haec fuit vel e pelle, & dicebatur *Scortea* [x]; (δερματοχιτὼν, ſive

m *Juven.* III. 283. n *Martial.* XIV. 141. *& alibi.* o *Vid. Cic. Phil.* II. 30. *Suet. Aug.* 40. p *Ovid. Faſt.* II. 746. *Propert.* IV. III. 18. q *Juven.* IX. 28. r *Id.* I. 27. s *Id.* VI. 329. *Martial.* XIV. 137. t *Juven.* V. 76. v *Vid. Cic. pro Sext.* 38. *pro Mil.* 20. *Att.* XIII. 33. x *Martial.* XIV. 128. *vel, ut alii*, 130.

Digitized by Google

δερματινὸς χιτὼν, *tunica pellicea* in *Glossis antiquis*) vel e lana: eratque clausa, ut toga, sed strictior & brevior, & utroque brachio subducebatur. Haec vestis etiam a mulieribus aliquando gestata fuit *y*.

p. 521.

De Vestibus Mulierum.

§. IV. *Mulierum ingenuarum & honestarum vestis* fuit *stola z*, sive Tunica manicata & talaris, purpura *a* plerumque & segmentis, vel limbis aureis ornata; ejusque imam partem *instita* adsuta ambiebat: unde hae voces, *stola* scilicet & *instita*, quandoque *castimoniam & gravitatem matronalem* notant *b*.

Stolae circumjiciebatur pallii genus *c*, quod *Palla* vocabatur, & quae, ut etiam Stola, ita mulierum propria erat *d*, ut viri sine probro ea uti non possent *e*.

Utebantur etiam mulieres Romanae *Mitra f* tegumento capitis, & praeterea *Reticulo g*; quo comam cohi-

y l. 23. §. 2. *ff. de aur. arg. leg.* *z Horat. Serm.* I. 11. 99. *a Martial.* X. 5. *b Horat. d. l.* 29. *Ovid de Arte Am.* I. 31. *c Ibid.* 153. *d Plaut. Men.* III. II. 47-9. *& IV.* 2. 96. *e l.* 23. §. 2. *ff. de aur. arg. leg.* *f Vid. Virg. Aen.* IX. 616. *g Vid. Juven.* VI. 120.

Digitized by Google

hibebant, quam matronae etiam *vittis* ligabant; unde *Vittae* pro *insigni pudoris* [b] quandoque ponuntur. Caput tegebant *Flammeo*, praecipue nubentes, quod olim lutei coloris erat [i]; unde etiam a colore *flammeo Flammeum* dicebatur. p. 522.

§. V. Initio Reipublicae Romani calceos altiores ex crudo corio gestabant, tam Senatores, quam alii, qui dicuntur *Perones:* sed soli illi, qui Magistratum Curulem ceperant, crepidas, sive calceos humiliores *mulleos*, sive *rubros*, aut *puniceos* ex aluta [k]; quod tamen de diebus solemnibus duntaxat intelligendum videtur. *Mullei* autem sunt dicti, non a colore; sed quod repandi essent: nam μύλλος est καμπύλος, *flexus*, *incurvus* [l]. Postea vero Romani omnes coeperunt uti calceis ex aluta: sed patriciorum calcei altiores [m] erant ad medium usque crus pervenientes, & quatuor corrigias, sive ligulas habe- *De Calceis.*

h *Vid. Ovid. de Arte* I. 31. i *Lucan.* II. 360. k *Cato ap. Fest. V. Mulleos.* l *Vid. Salm. ad Tert. de pall. p. m.* 391. *Voss. de Idol.* IV. 5. m *Horat. Serm.* I. VI. 27.

Digitized by Google

bant [n]; cum plebejorum calcei unicam tantum haberent [o]. Patriciorum autem calceis *lunula* erat adſuta, ſive *nota numeri centenarii*, quod initio Patricii Senatores *centum* fuerunt [p]; eamque notam etiam ante aetatem ſenatoriam geſtabant [q]. Plebejorum autem Senatorum calcei lunati quidem non videntur fuiſſe; ſed tamen a plebejis diverſi. In Urbe vero *ſoleati* duntaxat ſaepe fuiſſe videntur [r]. *Tibialia* veteres non habuerunt: ſed delicatiores, aut infirmiores crura faſciis obvolvebant [s].

p. 523.

n *Iſid. Orig.* XIX. 34. o *Vid. Senec. de Tranquill. an.* II. p *Iſid. l. d.* q *Stat. Sylv.* V. 2. 28. r *Horat. Epiſt.* I. XIII. 15. *Plaut. True.* II. IV. 12. 16. s *Varro in Catone p.* 160. *ed. opt. ſive Durdr. ap. Non. p.* 138. *ed. opt. Plaut.* 1565.

Digitized by Google

CAPUT SECUNDUM.

De Ratione Convivierum.

§. I. Romani antiquissimis temporibus ad mensam sedebant [a], quod a mulieribus verecundiae caussa aliquamdiu etiam retentum fuit [a]: sed postea aeque ac viri mensae accubuerunt. Erat autem mensa Romanorum rotunda & humilis: & pauperiorum quidem tripes [b]; lautiorum vero citrea [c] aut acerna, pede eburneo affabre facto sustentabatur [d]; unde tales mensae *Monopodia* sunt dictae, quae insano pretio emebantur [e]: praesertim si pluribus essent distinctae maculis *f*. Hae mensae cum ipsis ferculis in triclinium illatae convivis *apponebantur* [g]; unde hoc verbum, (ut Graecis παρατιθέναι) ut & simplex *ponere*, mensarum propria vox fuit [h]. Cir- *De Ratione accumbendi.* p. 524.

a *Serv. ad Virg. Aen.* VII. 176. 2 *Val. Max.* II. I. 2. b *Horat. Serm.* I. III. 13. c *Martial.* XIV. 87. *& seqq.* d *Juven.* XI. 121. *seqq. Martial.* II. 43. e *Plin. H. N.* XIII. 15. f *Senec. de benef.* XII. 9. g *Serv. ad Aen.* I. 220. h *Juven.* I. 141. *Martial.* I. 43.

Digitized by Google

Circum menſam tres plerumque lecti erant diſpoſiti, unde *Triclinium*; rarius duo, unde *Biclinium* [i] locus, ubi coenabatur, eſt dictus. Lecti inſternebantur ſtragulis [k] magis aut minus pretioſis pro opibus convivatoris; & in quoque lecto tres plerumque erant convivae, rarius quatuor [kk], &, ſi plures eſſent, ſordidum habebatur [l]. Accumbebant veteres ſuperiore corporis parte in cubitum reclinata [m], inferiore porrecta; ita, ut primus conviva pedes pone dorſum ſecundi extenderet, ille caput ad umbilicum primi reclinaret pulvillo interjecto; & ſic alii porro: digniſſimus autem habebatur locus medius [n], & poſt hunc ſummus. Sed hic ritus plane ſingularis obiter eſt notandus, Conſulem ſcilicet, ſi convivio alicui adeſſet, in medio quidem lecto, ſed loco infimo accubuiſſe, ut ita facilius adiri, & negotia, ſi quae forte ſupervenirent, expedire poſſet [o]. Convivae

p. 525.

i *Plaut. Bacch.* IV. IV. 69. k *Virg. Aen.* I. 699. kk *Horat. Serm.* I. IV. 86. l *Cic. in Piſ.* 27. m *Horat. Serm.* II. IV. 39. n *Vid Virg. Aen.* I. 697. o *Plut. Symp.* II. 3.

Digitized by Google

vae vocati aliquando quosdam invocatos secum adducebant, qui *Umbrae* dicuntur, quia sicut *umbra corpus*, ita *ipsi vocatos convivas* sequebantur *p*. Ad lectorum autem pedes sedebant parasiti *q*, vel etiam infimi ordinis amici *r*, & denique etiam pueri *s*.

Ante coenam lavare *t* solebant Romani, quod luxurioſi etiam post coenam faciebant *v*. Mox *vestem coenatoriam x*, sive *Syntheſin* sumebant; & soleas pedibus demebant *y*. p. 526.

§. II. *Coena* antiquissimis temporibus quidem simplicissima fuit, ex pulte *z* scilicet plerumque, vel oleribus *a*; sed post auctas Romanorum opes in tres partes divisa est. Prima fuit *Gustus* *, sive *Gustatio b*; qua cibi appetitum moventes potissimum appo- *De ipsa Coena.*

p *Horat. Serm.* II. VIII. 22. *& Epist.* I. v. 28. q *Plaut. Stich.* III. VI. 33. r *Suet. vita Terentii.* s *Id. Aug.* 63. *& Claud.* 32. t *Juven.* VI. 419. *Plaut. Perſ.* I. II. 10. v *Hor. Epist.* I. VI. 61. *Juven.* I. 143. x *Martial.* XIV. 133. y *Id.* III. 50. z *Juven.* XIV. 171. *Plin. H. N.* XVIII. 8. a *Juven* XI. 79. * [Martial. X. 48. 13.] b *Petron.* 31.

Digitized by Google

ponebantur [c], & praeterea etiam *ova*; unde proverbium apud Horat. *Serm.* I. III. *vſ.* 6. *cantare ab ovo usque ad mala**, hoc eſt, *per totum convivii tempus.* Haec pars coenae etiam *Antecoena* [d], vel *Antecoenium* [e] eſt dicta; ut & *Promulſis* [f], quia
p. 527. *mulſo* primam ſitim ſedabant [g]: unde *promulſide aliquem conficere* ſignificat *aliquem initio ſtatim coenae ſaturum reddere* [h]. Hanc ſequebatur ipſa *Coena* proprie ita dicta, cujus praecipuum ferculum *Caput coenae* [i] dicebatur. Qui autem fercula in menſa componebat, *ſtructor* [k] dicebatur, & Graecis τραπεζοποιὸς [l]; qui vero ea ſcindebat, *Carptor* [m], Graecis χειροτόμων [n]; illudque accurata diligentia fiebat [o]. Denique apponebantur *Menſae ſecundae*, ſive *Pomorum* [p]; in quibus erant *Bellaria*, & ſimilia.

Initio coenae *Magiſtrum* ſorte legebant

c *Martial.* XI. 53. * [Martial. X. 48. 11. & 18.] d *Cic. Famil.* IX. *ep.* 16. *fin.* e *Apul. Metam.* II. *p. m.* 106. f *Petron.* 24. g *Horat. Serm.* II. IV. 24. h *Cic. Fam.* IX. 16. i *Martial.* X. 31. k *Juven.* V. 120. l *Athen.* IV. *p.* 170. *ex Philem.* m *Juven.* IX 110. n *Id.* V. 121. o *Ibid. ſeqq.* p *Serv. ad Virg. Aen.* I. 723.

Digitized by Google

bant *q*, (*Thaliarchum* vocat Horatius *r*) qui leges convivio ferret, & modum bibendi ſtatueret *s*; ac, quo quisque ordine amores ſuos proponeret *t*, ediceret: unde *regna vini ſortiri talis* * dicit Idem *Od.* I. IV. *vſ.* 18. quae *magiſteria* vocat Cato apud Ciceronem *de Senect. c.* 14.

Convivae ſertis floreis *v*, vel myrteis erant redimiti; &, ſi delicatior coena eſſet, unguentis perfundebantur *x*: quin totum quoque triclinium floribus ſaepe conſpergebatur. p. 528.

Inter coenandum luxurioſi quidem homines laſcivas ſaltationes *y*, pantomimos, vel gladiatores ſpectabant *z*; frugaliores vero aliquid legi curabant *a*; vel comoedos *b*, aliosque poëtas audiebant *c*: tum etiam plerumque muſicam adhibebant *d*. [Quid *propter viam*

q *Horat* Od. I. IV. 18. r *Od.* I. IX. s *Id. Od.* II. VII. 25. t *Propert.* III. IX. 27. * [Ridiculus error Hēlzlini ad Apollon. Rhod. L. I. 5. qui *talis* hic exp. *τείον.*] v *Juven.* V. 36. x *Id.* XI. 22. *Horat. Od.* II. 7. 7. *Tibull.* I. VIII. 51. y *Juven.* XI. 162. z *Plut. ſympoſ.* VII. *quaeſt.* 8. *Liv.* IX. 40. a *Juven.* XI. 178. *Plin. Epiſt.* I. 15. III. I. VI. 31. b *Vid. Perſ. S.* I. 30. c *Suet. vita Terentii.* d *Horat. Od.* III. XIX. 18.

Digitized by Google

viam facere sit, docet *Festus* & ad eum *Scal.* V. etiam Macrob. Sat. II. 2. & Plaut. Rud. I. 2. 62-3. In Memor. Acad. Litt. Paris. T. II. p. 449. male *proterviam facere* scribitur.]

Olim Romani, frugaliores certe [e], semel tantum quotidie [f] cibum capiebant [g], hora scilicet nona [h] diei naturalis, sive nostra circiter tertia. Postea accesserunt *Jentaculum*, quod primo mane sumebant [i]; *Prandium* circa horam sextam sumtum, quod
p. 529. coena frugalius [erat]; *Merenda* [k] inter prandium & *coenam*; & denique post coenam *Comessatio* [l], quae tamen non nisi gulonum & dissolutorum hominum erat [m]; quibus omnibus vomitandi consuetudine facile sufficiebant: licet etiam frugaliores vomitu saepe post coenam usi fuerint [n]. Et hic ὡς ἐν παρόδῳ monendum est, *convivia tempestiva* dici, quae a luxuriosis, vel etiam frugalibus, qui amico-

e *Cic. Tusc. Q. V.* 31. *Sall. Or.* I. *ad Caes.* f *Serv. ad Aen.* IV. 84. g *Sall. or.* I. *ad Caes.* 43. h *Martial.* IV. 8. i *Vid. Salm. ad Vopisc. Tacit.* II. k *Isidor. Orig.* XX. 2. l *Vid. Suet. Domit.* 21. m *Id. Vitell.* 13. n *Vid. Cic. pro Dejotaro* 7.

Digitized by Google

amicorum ſermonibus delectabantur, maturius inibantur *o*; *intempeſtiva* vero, quae in multam noctem protrahebantur *p*: unde non audiendus eſt *Salmaſius ad Vopiſci Florianum c.* 6. qui ubique, ubi apud veteres *intempeſtivorum conviviorum* mentio occurrit, *tempeſtiva* reponi jubet.

§. III. *Potus* Romanorum ordinarius erat *Vinum*, cui temperatiores aquam admiſcebant; luxurioſi vero unguenta, vel aromata *q*: eamque aquam vel frigidam, vel etiam calidam *r*; imo haec in deliciis habebatur *s*. Vinum autem a Conſulibus, quibus natum erat, denominabatur *t*. Magiſter convivii, ut jam diximus, leges bibendi ferebat; ſcilicet quot cyathis biberent, & in cujus honorem *v*: qui honor fere praeſtabatur vel amicae *x*, vel viro alicui inſigni *y*. Aliquando tot annos ſibi precabantur, quot cyathos ſumerent *z*: aliquando rurſus partibus

De Potu.

p. 530.

o *Id. Cat. Maj.* 14. p *Suet. Cajo* 45. q *Juven.* vi. 303. *Plin. H. N.* xiii. 3. r *Juven.* v. 63. s *Plaut. Curc.* ii. iii. 13 *& in Mil.* iii. ii. 22. t *Hor. Od.* iii. vii. ii. *Plin. H. N.* xiv. 4. v *Plaut. Stich.* v. iv. 27. x *Martial.* i. 71. y *Horat. Od.* iii. xix. 9. *ſeqq.* z *Ovid. Faſt.* iii. 531. *locus feſtivus.*

Digitized by Google

assis numerum poculorum denotabant [a]: aliquando denique tot cyathos bibebant [b], quot literis nomen ejus, in cujus honorem bibebant, constaret. Sed eo casu cyathos tot, quot bibere vellent, in unum poculum majus congessisse videntur [c]. Tum saepe jubebat Thaliarchus, ut quisque epoto poculo suo quaestionem quandam amoenam proponeret [d]: & denique
p. 531. eum, qui contra leges convivii fecisset, cyathi unius eductione mulctabat [e], quod *culpa potare Magistra* dicebant. Et alia etiam lusuum genera usurpabant, ut, exempli gratia, *cottabum*; cum vini reliquiis e calice in pavimentum profusis sonum elicere conarentur [f]. Alii vero aliter hunc lusum explicant. Ludus etiam erat, quo recentis mali semina digitis primoribus veluti ejaculantes, si triclinii lacunar attigissent, bene; sin minus, male

a *Martial.* I. 28. b *Id.* IX. 94. & XI. 37. [VIII. 51. 21. seqq.] c *Vid. Hor. Od.* III. XIX. 11. *Hist. de l'Ac. des bell. lettr. T. I. p.* 166. *ed. d'Amst.* d *Vid. Cic. de senect.* 14. *Gell.* XVIII. 2. e *Horat. Serm.* II. II. 123. *vid. tamen quae ad hunc loc. notavit Celeb. R. Bentlejus.* f *Vid. Plin. H. N.* XIV. 22. [Horat. II. Od. 14. f.]

Digitized by Google

male de amoribus ſuis augurabantur *g*. Menſis ſecundis illatis *libabant* Diis, quos menſae adeſſe credebant *h*; vel etiam amicis honoratis *i*; hoc eſt, *paullum vini ex patera in menſam, vel interram profundebant, voto pro eorum proſperitate addito* *k* Et menſam ipſam ſacram credebant veteres, quia ejus communione hoſpitalitas & amicitia, quae praeſtantiſſima hominibus a Deo data ſunt, conciliantur *l*. Unde etiam jurantes convivae manu menſam, veluti aram, tangebant *m*. Imo imagunculas quasdam Deorum in menſis, vel juxta eas ponebant; qualis fuit *Hercules Epitrapezius* *n*. p. 532.

g *Horat. Serm.* II. III. 273. [Graecl πλακουντίῳ In ſimilem finem uſi. Vide *Theocrit.* Eid. III. 29. & Interpr. cum Polluce.] h *Ovid. Faſt.* VI. 306. i *Horat. Od.* IV. V. 31. *Ovid. Faſt.* II. V. 637. k *Tibull.* II. I. 31. *Ovid. Faſt.* 637. l *Vid. Schol. ad Lycophr.* 132. *ſeqq. Juven.* II. 110. m *Ovid. Amor.* I. IV. 27. n *Stat. Sylv.* IV. 6. [Martial. IX. 44.]

Digitized by Google

CAPUT TERTIUM.

De Pecunia veterum Romanorum.

De Pecunia in genere.

§. I. Antiquissimi Romani, ut etiam aliae gentes, pecunia signata usi non videntur; sed vel permutatione mercium [a], praecipue *pecoris*: unde etiam verba emendi Graece proprie hoc significant, ut ἀρνυμαι, *dato agno aliquid permuto*; ὠνεῦμαι, *dato asino*; πωλῶ, *dato equuleo* [b]: vel metallorum certum pondus adhibuerunt, unde varia monetae nomina *pondus* etiam notant: ut apud Romanos *As* & quae inde deducta sunt; p. 533. apud Graecos *Talentum* & *Mina*; apud Hebraeos *Siclus* &c. Imo etiam hodie apud nos, *Francos*, *Anglos*, & alios, idem, puto, obtinet.

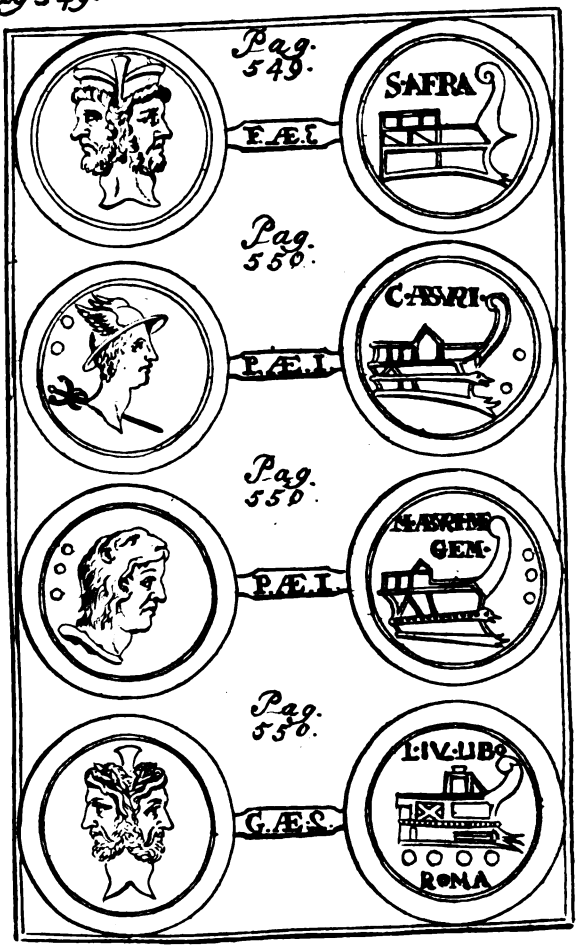
Primus *Aes* Romae signavit Rex Servius Tullius nota *pecudis*, unde quoque *pecunia* est dicta [c]; licet alii inducti inscriptione nummi, quem recen-

a §. 10. *Inst. de empt. & vend.* b *Vid. Casaub. ad Cic. Att.* I. 1. c *Ovid. Fast.* v. 281. *Pomp. Sabinus ad Virg. Ecl.* I. 33.

Digitized by Google

Digitized by Google

Pag 549.

Digitized by Google

recenſent Plinius *H. N.* XXXIII. *c.* 3. & Ovidius *Faſtorum* I. *vſ.* 239. & quae forma in nummis antiquis frequentiſſime conſpicitur [d]) Jano id falſo tribuant. Argentum primo ſignatum fuit A. U. 484. [e] vel, ut alii, A. 499. (alii vero nummum argenteum primum a Servio Tullio conflatum dicunt *f*) Aurum vero ſexaginta circiter annis ſerius *g*.

§. II. *Nummus aereus* fuit *As*, ejusque partes: nam *As* dicitur *omne ſolidum*, *quod in partes aliquotas dividitur*; quemadmodum *ſemiſſem Africae* dixit Plinius *H. N.* XVIII. *c.* 6. [de heredibus *ex aſſe* vel *ex parte* inſtitutis v. *Inſtit.* II. T. 14. §. 5. ſeqq. *Suet.* Aug. 101. &c.] Hic As primis quidem temporibus erat libralis [h], & ſolebat *appendi*, ſi ſumma ſcilicet majuscula foret; unde *pendere* pro *ſolvere*, *expenſum ferre*, *tabulas accepti & expenſi*, & ſimilia dicimus [i]. Inde etiam *ſtipendia*, a *ſtipe pendenda*, *impendia* ſimiliaque dicuntur. Sic etiam *De Nummo aereo.* p. 534.

d *Vid. Vaill. gente Aſrania* 2. *Albia.* 1. *&c.*
e *Epit. Liv.* 15. f *Varro p.* 72. *ed. Dordr.* 1619. g *Plin. H. N.* XXXIII. 3. h *Dion. Hal.* IX, 27. i *Vid. omn. Plin. l. d.*

Digitized by Google

στατὴρ Graecis denominatur a verbo ἵστημι, *pondero*; τάλαντον a ταλάω. Quin & Hebraeorum *Sicli*, ut jam innuimus, inde deducuntur [k]. Primo bello Punico sextantarii asses facti sunt lege *Papiria*, secundo unciales, & demum circa A. U. 575. semunciales [l]. As nostra moneta valebat quatuor circiter chalcos; post legem vero Papiriam duos & semissem. Partes assis primus signavit Tarquinius Superbus; (ut quidem colligunt ex Festo v. *Ratitum*) eaque sunt *Triens*, assis *tertia* pars, *Quadrans*, assis *quarta* pars, navis notam habens [m], qui etiam *Teruncius* dictus est; & denique *Sextans* [n]; *sexta* assis
p. 535. pars: quae partes in Triente quatuor, in Quadrante tribus, in Sextante duobus punctis notantur [o].

De nummo Argenteo & aureo.

§. III. *Argenteus nummus* erat *Denarius*, qui valebat nobis circiter sex stuferos; & *Drachma Attica* paullo major erat: alii vero aequalem statuunt

k *Vid. Steph. Morini exercit. de linguis* IX. *p.* 269. l *Plin. d. l.* m *Ovid. Fast.* I. 239. n *Liv.* II. 33. o *Vid. Vaillans. G. Aburnia* 3. 4. *& Julia* 70.

Digitized by Google

unt *p*. Hic etiam aliquando *Bigatus* *q* & *Quadrigatus* *r* a nota *Bigarum*, aut *Quadrigarum* ei impressa *s* est dictus. *Tetradrachmus* autem Aticus valebat tres circiter denarios *t*; & Graecis etiam Στατὴρ dicitur *v*. Dimidius Denarius *x* *Quinarius* dicitur; vel etiam *Victoriatus* *y* a signo *Victoriae*, quod prae se ferebat. Quarta pars Denarii dicitur *Sestertius*, quasi *nummus semis tertius* *z*, qui duos asses cum semisse (nostra moneta circiter stuferum unum cum dimidio) valebat: hic κατ' ἐξοχὴν etiam *Nummus* dicitur, quia frequentissimus ejus p. 536. in rationibus usus fuit: &, & quod minutissimum id fere pecuniae genus esset, *nummo sestertio aliquid alicui addicere* in auctionibus significat, *nullo, vel vilissimo pretio rem aliquam emptoris facere* *a*. Sestertii nota fuit haec,

p *Plin. H. N.* XXI. 34. *Vid. Liv.* XXXIV. *Vid. not. ad Poll. On.* IX. 6. 60. q *Liv.* XXIII. 15. r *Id.* XXII. 52. s *Plin. H. N.* XXXIII. 3. t *Liv.* XXXIV. 52. v *Matth.* XVII. 27. x *Varro de L. L.* IV. 36. y *Volusius Maecianus in Thes. Graev. T.* XI. 1708. z *Ibid.* a *Cic. pro Rab. Post.* 17. & *ibid. not. in ed. Graev.*

Digitized by Google

LLS. [b] vel potius IIS. significans *duas libras & semissem*; quae postea vulgo in hanc HS. corrupta fuit.

Aureus nummus, sub Imperatoribus *solidus* [c] dictus, valuit *denarios viginti* quinque, sive nostra moneta *florenos Carolinos* septem cum dimidio [d]. Hic etiam absolute *Nummus* dicitur [e].

De Ratione supputandi.

§. IV. *Ratio supputandi* apud Romanos fuit duplex, per *Asses* nempe, & frequentius per *Sestertios*. Per *Asses* supputatio fiebat vel *expresso* Assium nomine, vel *tacito*; ut cum dicimus, exempli gratia, *binos aeris* [f], *centum aeris*, *&c.* ubi semper intelligendi *Asses*. Ad *Sestertios* quod attinet: Primo sciendum est, *Sestertios* masculino genere significare *singulos nummos sestertios*; *Sestertia* vero neutro genere [g], quando subauditur vox *pondo* [h], *singula millia nummorum ses-*

p. 537.

tertio-

b *Vid. Probum de notis Rom. inter auctores linguae Lat. a Gothofredo editos.* c l. 5. §. 6. *ff. de his qui eff. vel dej. comparata cum* §. 1. *Inst. de obl. quae q. ex del. nasc.* d *Vid. Suet. Oth.* 4. *collat. cum Tac. Hist.* I. 24. e *Vid. Plaut. Men.* II. II. 16. f *Liv.* XXXIII. 42. g *Horat. Epist.* I. VII. 80. h *Vid. Gronov. de sest.* I. 4.

Digitized by Google

ſtertiorum; exempli gratia, *centum ſeſtertii* ſunt *floreni* ſeptem cum dimidio; *centum ſeſtertia* ſunt 7500. *floreni:* ſic *mille ſeſtertii* faciunt *florenos* 75. *mille ſeſtertia* faciunt *florenos* 75000. atque ita porro. Secundo, cum adverbio numerandi utimur, ſingula ſeſtertia centuplicantur: & ſic *decies ſeſtertium* idem valet, quod *mille ſeſtertia*, ſive *decies centies millies* nummorum ſeſtertiorum* [i]; *quadragies ſeſtertium* ſunt *quater mille ſeſtertia*, ſive *centies mille nummi Philippaei.*

§. V. *Specimina* quaedam *Divitiarum*, & *Luxus* Romanorum ſubjiciemus [k]. *Quadragies ſeſtertium* (100000. *Philipp*) in margaritis geſtantem *Lollium Paulinam* vidit Plinius [l]. *Sexagies ſeſtertium* (150000. *Philippaeis*) aeſtimatum fuit convivium Imperatoris *Veri* [m]. *Sexcenties ſeſtertium*, ſive *quindecim centena millia Philippaeorum* in gulam abſumpſit *Apicius* [n], qui tum demum rationes inſpicere coactus ſuperfuturum ſibi ſeſtertium centies (*Philippaeorum* 25000.) computavit: *De Diviſiis & Luxu Rom.* p. 538.

* [*Latinius:* decies centena millia.] i *Vid. Martial.* I. 103. k *Vid. Meurſ. de luxu Rom.* I. l *Ipſe H. N.* IX. 35. m *Capitol. in Vero* 5. n *Martial.* III. 22.

Digitized by Google

vit: & velut in ultima fame victurus, si sestertio centies vixisset, veneno vitam finivit, narrante *Seneca cons. ad Helviam c.* 10. qui tamen sestertium millies in culinam eum congessisse dicit. *Bis millies*, sive *quinque milliones Philippaeorum* possedit *Crassus* o in agris & pecunia, praeter suppellectilem & servos: itaque negabat locupletem esse p, nisi qui reditu annuo legionem tueri posset, sive, ut alii dicunt, exercitum q. *Ter millies*, sive *septem milliones & dimidium* habuit *Seneca* r ille *Philosophus. Quater*
p. 539. *millies*, hoc est, *decem milliones Lentulus Augur* s. *C. Caecilius Claudius Isidorus* testamento suo edixit, quamvis multa civili bello perdidisset, tamen se relinquere servorum quatuor millia centum & sexdecim *, juga boum tria millia sexcenta, reliqui pecoris ducenta quinquaginta septem millia, in numerato H. S. sexcenties t: sive *Philippaeos* 1500000. [Augustus ex

o *Plin. H. N.* XXXIII. 10. p *Ibid.* q *Plut. Crasso p. m.* 544. *Die* XL. r *Tacit. Ann.* XIII. 42. s *Senec. de benef.* II. 27. * [de incredibili servorum numero v. *Pignor.* Praef. & p. 100. seqq. Adde *Donat.* ad I. Aen. 709. & infra, pag. 566. *not.* o.] t *Plin. loc. cit*

Digitized by Google

ex ſolis amicorum teſtamentis quaterdecies millies perceperat. *Suet. ult.* cujus ſummae valor eſt mille & quinquaginta tonnae auri] *Vigeſies ſepties millies*, hoc eſt, circiter *ſexaginta ſeptem milliones Philippaeorum* a Tiberio Imperatore relictos non toto vertente anno ſucceſſor ejus Cajus abſumpſit [v]. Imo vitae etiam frugalioris homines incredibiles quandoque ſumptus feciſſe leguntur: ſic Cicero menſam citream habuit, quae conſtitit *HS. decies*, ſive 25000. *Philippaeorum* [w]: idem domum a Craſſo emit *HS.* xxxv. ſive 87500. *Philippaeorum.* Julius Caeſar aliquando duas tabulas emit *octoginta talentis*, ſive *florenorum* 120. *millibus* [x]: [ſi talentum ſit 1500. floren. Sed ipſe deinde 1800. ponit: erunt ergo 144. millia.] *T. Annii* Milonis aes alienum fuit *ſeſtertium ſeptingenties*, quod facit noſtra moneta *florenorum* 4375000. [immo 5250000. ex ipſius computo, quo denarius ſex ſtuferis valet: at enim in editt. prioribus denarium ad quinque ſtuferos exegerat; eaque ratione p. 540.

con-

v *Suet. Calig.* 37.
x *Ibid.* VII. 38.
w *Plin. H. N.* XIII. 15.

Digitized by Google

confiunt 4375. millia.]y. Postremum autem hujus rei exemplum hoc elegans esto: M. Antonius dispensatori suo jusserat, ut decies HS. amico cuidam egenti numeraret; cum vero dispensator summae magnitudine obstupefactus, ut eam Antonio ostenderet, argentum in medio proposuisset, praeteriens Antonius rogavit, *Quid hoc rei esset?* Ille autem, *id quod donari jusserat*, respondit. Tum malignitatem ejus conjectans Antonius, *Ego vero*, inquit, *majorem summam decies putavi. Hoc exiguum est. Itaque alterum tantum adjicito* z. [Idem debebat *quadringenties*, i. e. xxx. tonnas auri. *Cic.* 2. *Phil.* 37. De Luxu v. Orat. Tib. in Ann. *Tac.* III. 53. & *Propert.* III. El. XI. tota it. *Fabric.* Bibliogr. Ant. cap. XXII. §. XI. seqq. De sumtuosis aedificiis ac villis *Stat.* in Silvis *Horat.* II. Od. 15. *Pignor.* de servis. *Casalium* de splendore Rom. Imp. *Petron.* c. 119. & 120. vs. 25. seqq. Suet. Cal. 37. & quem non? De luxu matronarum vide *Memor. Litter.* Acad. Par. T. V. p. 297.]

§. VI.

y *Plin. H. N.* XXXVI. 15. z *Plut. M. Ant. p. m.* 917. *E.*

Digitized by Google

§. VI. Licet *Minae* & *Talenta* Graecorum propria fuerint, frequens tamen eorum in scriptis Romanorum fit mentio. *Talenta* quaecunque constiterunt *Minis* sexaginta sui generis: cum ergo Mina *Attica* (nam de aliarum gentium Talentis tacebimus) valuerit *Drachmas*, sive *Denarios* (ut jam exiguum discrimen, quod inter hos nummos fuit, mittamus) centum, qui faciunt nobis florenos triginta, palam est, Talentum valuisse florenos *Hollandicos* 1800 [a]. *De Talento & Mina.* p. 541.

§. VII. Ut jam etiam breviter aliquid de *Ponderibus & Mensuris* Romanorum dicamus, rerum omnium unum pondus ipsis exstitit, scilicet *Libra*; cui voci synonyma saepe sunt *As* [b] & *Pondo* [c]. Haec tamen postrema vox aliquando ponitur pro *pondere in genere*: & determinatur per vocem adjunctam. Sic, ex. gr., *Columella* dicit [d] *mentae viridis* pondo selibram; & *absinthii* pondo libram [e] &c. *Plautus* vero [f], *Neque piscium ullam* unciam pondo *hodie cepi*. *As*, sive *De Ponderibus & Mensuris.*

a *Vid. Gronov. de pet. vet.* III. 3. b *Varro de L. L.* IV. 36. c *Plin. H. N.* XVIII. 7. d XII. 5. e *ib.* 35. f *Rud.* IV. II. 8.

Digitized by Google

sive *Libra* ad pondus *Parisiense* exacta valuit uncias 10½ *g*. Et dividitur in 12. *Uncias:* eaeque Unciae partes Librae faciunt suis nominibus distinctas. Sunt autem sequentes *h*: *Uncia* ab *uno: Sextans*, sexta pars Assis: *Quadrans*, quarta: *Triens*, tertia: *Quincunx*, quinque unciae: *Semissis: Septunx*, septem unciae: *Bes*, octo; cujus vo-
p. 542. cis origo est obscurior *i*: *Dodrans*, As dempto quadrante, id est, novem unciae: *Dextans* dempto sextante, sive decem unciae: *Deunx* dempta uncia, id est, undecim unciae. Unciae autem partes anxie recensere medici potius sit, aut Praefecti monetae, quam a nobis requiratur. Itaque dicemus tantum, Unciam continuisse *Semuncias* duas, *Duellas* tres, *Sicilicos* quatuor, *Sextulas* sex, *Drachmas* octo, *Scripula* aut *scriptula* viginti quatuor *k*. *Libella* idem quod As va-

g *Lud. Savotus de numm. ant. P.* III. 23. [Verum hoc esse de libra mensuraria liquidorum: Sed nummariam libram 12½ uncias sive viginti quinque semuncias Parisienses ponderasse, multis probatur in *Memor. Acad. Litter. T. X. dissert.* 1.] h *Varro l. d.* i *Vid. tamen Scalig. ad Fest. hac V.* k *Vid. Luc. Paetum de Rom. & Graec. pond.* v. 1664. *T.* XI. *Graev.*

Digitized by Google

valebat, & erat moneta argentea [l]: *Sembella*, libellae dimidium; & *Teruncius* idem quod Quadrans [m].

Mensurarum *cavarum* maxima fuit *Culeus* [n], viginti tenens Amphoras. *Amphora* tamen, sive *Quadrantal* [o] harum mensurarum praecipua, & ceterarum fere norma fuit: & cepit aquae, vel vini octoginta pondo [p]. Amphorae dimidia pars *Urna* dicitur; nam capiebat *Sextarios* 24 [q]; cum Amphora 48. Sextarios contineret. p. 543. Octava pars amphorae dicebatur *Congius*, qui ita cepit Sextarios sex, *Heminas* duodecim. Sextarius denique, sicuti As dividebatur in 12. partes, quae *Cyathorum* nomine intelliguntur; & tantum continebant, quantum unico haustu commode bibi posset [r]. *Cyatho* paullo majus erat *Acetabulum*, quod quartam partem Heminae capiebat [s]. *Modius* solis aridis metiendis inserviebat [t]: & capiebat tertiam

l *Plaut. Capt.* v. 1. 27. m *Varr. l. d.* n *Plin. H. N.* XIV. 4. o *Plaut. Curc.* 1. 11. 15. p *Fest. V. Publica pondera: & V. Quadrantal.* q *Colum.* XII. 20. r *Martial.* 1. 71. IX. 93. s *Plin. H. N.* XXI. *c. ult.* t *Vid. Luc. Paetum de Rom. & Gr. mens.* III. T. XI. *A. R. Graev.*

Digitized by Google

tiam partem Amphorae; sive aquae aut vini libras $26\frac{2}{3}$. (Frumenti pondus, quod ceperit, tradere incertius est; cum granum a grano plurimum differat) Quatuor modii erant *demensum* servorum menstruum *v*: erat autem Modius sexta pars *Medimni* Attici *x*.

Mensurae *Intervallorum* sunt vel partes Pedis; vel ex multiplicatione Pedis oriuntur. *Pes* dividitur in quatuor Palmos *z*: *Palmus* in quatuor *Digitos a*; licet quoque, quemadmodum As, ita pes in 12. uncias divisus fuerit. *Cubitus* constabat sex palmis, sive sesquipede *b*: *Passus* habet quinque pedes porrectos *c*: & mille passus faciunt *Milliarium*, quod tertia pars est Milliarii *Hollandici*, sive unius horae itineris; quarta vero pars Milliarii *Germanici*. *Stadium*, mensura pedum [625. passuum * vero] 125. Graecorum propria fuit. *Jugerum d* erat mensura agrorum patens.

p. 544.

v Cato de R. R. 56. *Donat. ad Ter. Phorm.* I. 1. *x Cic. Verr.* III. 46. *Nepos vitae Att.* 2. *z Vitruv.* III. 1. *a Frontin. expos. formar. p.* 30. 37. *ed. Goesii.* b *Vitruv. l. d.* c *Colum. de R. R.* v. 1. * [ex ipsius auctoris mente p. 397.] d *ib.*

Digitized by Google

tens in longum pedes 240. in latum pedes 120. qui conficiunt pedes quadratos 28800. *Actus* est dimidia pars jugeri.

CAPUT QUARTUM.

De Nuptiis Romanorum.

§. I. Qui apud Romanos uxorem ducturus erat, ab eo, in cujus potestate ea erat, eam in matrimonium sibi datum iri *stipulabatur*, & alter, si conveniret, id *spondebat*; qui contractus mutuus *Sponsalia* dicitur [a]: dum autem de iis ageretur, *Sponsus Speratus*, *Sponsa* vero *Sperata* dicebantur [b]. Sponsalia nudo consensu perfici poterant [c]: sed plerumque tamen in tabulas referebantur, eaeque praesentium annulis obsignabantur [d]. Tum sponsus *annulum pronubum* quasi arrhae [e], sive *De Sponsalibus.* p. 545.

a *L.* 1. *ff. de Sponsal.* b *Vid. var. not. ad Ter. Heaut.* IV. v. 26. *Epist.* XI 21. [videtur in animo habuisse Ovid. Epist. XI. 21. &] XXI. 59. c *L.* 4. *pr. l.* 7. *ff. eod.* d *Juven.* II. 119. *&* VI. 25. e *L.* 38. *pr. ff. de ritu nupt. l.* 3. *Cod. de Sponsal.*

Digitized by Google

pignoris *f* loco Sponsae dabat; qui Plinii *g* aetate ferreus, postea aureus fuit. His peractis dies nuptiis * eligebatur: certi enim dies mali ominis habebantur, ut omnes Kalendae, Nonae, Idus *h*, & qui dies eas proxime sequuntur; tum Majus mensis *i*, Parentalia, Saliorum festum, &c.

De ipsis Nuptiis.

§. II. *Nuptiae contrahebantur* tribus modis, *Usu* nempe, *Confarreatione*, & *Coëmptione*. Primo: *Usu*, vel *usurpatione* contrahebantur nuptiae, cum mulier matrimonii caussa anno integro & continuo cum viro fuisset *k*: Et talis mulier differt a *Concubina*, quod haec consuetudinis tantum gratia habetur; quae res ex habentis animo plerumque censetur *l*: quanquam in liberae & honestae mulieris consuetudine semper nuptiae intelliguntur *m*. Secundo: fiebat Matrimonium *Confarreatione* (φαρρέαια dicit Dio-

p. 546.

f [*Juven.* VI.] v. 27. g *Ipse H. N.* XXXIII. 1. * [Terent. Andr. I. 1. 75.] h *Macrob. Saturn.* I. 15. i *Ovid.* v. 490. k *Ibid.* III. 395. *Gell.* III. 2. l *L.* 4. *ff. de connub.* m *L.* 24. *ff. de ritu nupt. l.* 34. *ff. ad L. Jul. de adult.*

Digitized by Google

Dionyſius Halicarnaſſenſis II. *c.* 25.) cum certis verbis adhibitis, teſtibus decem praeſentibus, ſolemnique ſacrificio (in quo *farre* utebantur) coram Pontifice peracto, mulier in manum viri convenicbat [n]: & huic confarreationi contraria fuit *Diffarreatio* [o], cum matrimonium ſimilibus ritibus ſolveretur. Hic autem erat antiquiſſimus & digniſſimus matrimonii contrahendi modus; unde γάμος κατὰ τοὺς ἱεροὺς νόμους dicitur [p]. Denique: *Coëmptione*, hoc eſt, *imaginaria emptione & venditione* [q] fiebant nuptiae, quando nummis dicis cauſſa adhibitis, mulier in poteſtatem viri tranſibat. p. 547.

§. III. Nullae Nuptiae [nobiliores certe ac legitimae. V. Juven. x. 330. & 338.] fiebant, niſi adhibitis *Auſpicibus* [r], & ſacris ante rite peractis, praeſertim Junoni *nuptiarum praeſidi* [s]: in quibus ſacris *fel* ex victima *De Nuptiarum ſolemnibus.*

n *Servius Danielis in Virg. Georg.* I. 31. & *omn. Tac. Ann.* IV. 16. & *ibi Lipſ. Cic. Topic.* 3. o *Feſt. ea.* v. p *Dion. Halic.* II. 25. q *Serv. d. l. Cic. pro Mur.* 10. r *Juven.* x. 336. [Val. Max. II. 1. 1.] s *Virg. Aen.* x. 59.

Digitized by Google

abjiciebant, ut ita omnem *amarorem* a nuptiis abeſſe debere ſignificarent *t*. Sponſae *v* coma cuſpide *haſtae* dirimebatur; vel, ut *fortes* genituram ominarentur; vel, quod *haſta* Junoni ſacra eſſet; vel denique in memoriam raptus Sabinarum *w*. Tum coronabatur ſponſa *x*; & cingulo laneo cingebatur, quod ſponſus deinde in lecto nuptiali ſolvebat; idque faciebat taciturnus & taxim *y*: & hinc *zonam ſolvere* pro *pudicitiam mulieris immi-*
p. 548. *nuere* dicitur *z*. Induebatur etiam tunica recta, qualem prima texuerat *Caja Caecilia*, quae eadem *Tanaquil a*. Denique etiam *flammeo* pudoris ergo obnubebatur *b*. Ita ornata virgo e gremio matris, vel proximae cognatae abripiebatur *c*; tum, ut videtur, verecundiae cauſſa, ne ultro nuptum ire videretur; tum, ut ita raptus Sabina-

t *Plut. praecept. conjug. p. m.* 141. *E.* v *Plut. Romul. p. m.* 26. *Ovid. Faſt.* II. 560. w *Plut. ib.* x *Catull. carm.* 62. y *Varro ἐν γαμικοῖς. p.* 108. *ed. Dordrechs.* z *Theocr. Id.* XXVII. 54. *Ov. ep. Phyll.* 115. *V. etiam Scriv. ad pervig. Ven.* 26. a *Plin. H. N.* VIII. 48. b *Lucan.* II. 359. *Juven.* VI. 224. [& X. 334.] c *Catull. carm. d.*

Digitized by Google

binarum exprimeretur: atque ita veſperi [d] ad *domum* ſponſi *deducta* domicilium mutabat [e]; unde Junoni *Domiducae* cognomen adhaeſit *f*. Pueri tres patrimi & matrimi, *Paranymphi* dicti, ſponſam deducebant *g*; quorum unus facem [h], ſive taedam [i] *pineam* (non *ſpineam*, ut male legitur in quibusdam editionibus *Catulli, carmine in nuptias Juliae & Manlii*; & exigit ratio, quia *pinus* eſt arbor reſinifera, non vero *ſpina*; atque ita jam olim correxit magnus *Scaliger*, licet fatear, multos eſſe, qui e *Spina* fuiſſe dicant [k]) taedam, inquam, *pineam* p. 549. manu tenebat [l]; reliqui duo nubentem: illas autem faces Ovidius *Epiſt. Her.* XI. *vſ.* 101. eleganter vocat *maritas*. Hi paranymphi autem Graecis etiam νυμφευται & πάροχοι dicuntur; item νυμφαγωγοι; licet eo vocabulo etiam matrimonii contrahendi

d *Id. carm.* 63. e *L.* 38. §. 3. *ff. ad municip.* f *Auguſt. de C. D.* XII. 13. g *Ibid.* XIV. 18. h *Hom. Il.* Σ. 492. i *Senec. Med.* III. k *Vid. Rev. Fabric. Bibl. Graec.* III. XXVI. p. 634. *Turn. adv.* XXI. 29. *Mexiriac. ad epiſt. Ovid. p. m.* 189. *Plin. H. N.* XVI. 18. l *Vid. Propert.* IV. XII. 46.

amici & amicae interpretes veniant; quae etiam προμνήστριαι & προμνηστρίδες dicuntur *m*. Comitabantur praeterea Sponsam ancillae cum colo, fuso & stamine *n* in laboris futuri argumentum: nam ad nullum opus nisi lanificii obligabantur Romanorum uxores *o*; eique etiam feminas principes deditas fuisse discimus ex exemplo *Lucretiae* apud Livium 1. *c.* 57. *p* & Augusti Imperatoris, quem haud temere alia veste usum, quam ab uxore & sorore & filia neptibusque confecta tradit Suetonius *ejus vita c.* 73. atque inde etiam in aede *Sangi* lana cum colo & fuso Tanaquilis reginae servata est *q*. Tum cognati, vicini, amici magno numero nuptialem pompam ducebant *r*, sive *officium* *s* nuptiale celebrabant, aliquid utensilium donum nupturae quisque ferentes: puer vero impubes *Camillus* *t* dictus in vase operto, quod *Cumera* *u* dicebatur,

p. 550.

m *Vid. Bud. comm. ling. Gr.* 1089. F. n *Plin. H. N.* VIII. 48. o *Plut. Romul. p. m.* 26. D. p *Ovid. Fast.* II. 746. q *Plin. H. N.* VIII. 48. r *Claudian. de nupt. Hon. & Mar.* 286. s *Juven.* II. 132. *Suet. Cal.* 25. *& Claud.* 26. t *Varro de L. L.* VI. 3. u *Fest. ea.* V.

Digitized by Google

batur, crepundia nascituro infanti portabat: quae erant ornamenta quaedam infantis collo appendi solita [v]. Aedium fores & postes frondibus, floribus & aulaeis erant ornatae [w]; ad quas cum accessisset sponsa, interrogata quaenam esset, respondebat, *Ubi tu Cajus, ego Caja* [x]; quod, ut vulgo interpretantur, significabat, *Ubi tu dominus & paterfamilias, ibi ego domina & materfamilias* [y]: erat enim ex lege Romuli omnium bonorum & sacrorum cum marito particeps [z]; & hinc *Domina* absolute pro *sponsa*, vel *uxore* dicitur [a]. p. 551.

Tum laneis vittis postes aedium sponsa [b] ornabat, & adipe lupino, vel suillo [c] eos *ungebat*; (qua ratione fascinationem averti credebant) & hinc *Uxor*, quasi *Unxor* est dicta [d]. Limen non transibat sponsa, sed super illud tollebatur [e], ut quasi invita

v *Plaut. Mil.* v. v. 6. *Cistell.* iv. 1. 11. w *Juven.* vi. 79. & 226. x *Quintil. Instit.* i. 7. y *Plutarch. Quaest. Rom. p. m.* 271. z *Dion. Halic.* ii. 25. a *Catull. carm.* lxii. 31. *Virg. Aen.* vi. 397. b *Lucan.* ii. 352. *Serv. ad Virg. Aen.* iv. 458. c *Plin. H. N.* xxviii. 9. d *Serv. ad Virg. Aen.* iv. 466. e *Plut. Romul. p. m.* 26. D. & *Quaest. Rom.* 29.

Digitized by Google

mariti domum ingredi, nec ad pudicitiae immutationem convolare videretur *f*: vel, quia limen Veſtae Dearum caſtiſſimae erat ſacrum *g*, quod ita non conveniebat calcari ab ea, quae virginitatem jamjam eſſet amiſſura. Ingredienti domum Sponſae dabantur *Claves*, quibus notabatur *cura rei domeſticae* *h*; tum *aqua* & *ignis* ei offerebatur *i*, quia ex humore & calore omnia gigni putabant *k*: & p. 552. hac aqua nubentium pedes lavabantur *l*. Deinde ſponſae, ejusque comitibus a Sponſo dabatur coena nuptialis *m*, quemadmodum in ſponſalibus Sponſa, vel ejus parentes *n* coenam dabant. In hac coena tibicines adhibebantur, & convivae *Talaſſionem* *o*, vel *Talaſium* invocabant *p* (ut Graeci *Hymenaeum* *q*) in memoriam *Talaſſii* *r* cujusdam, qui cum uxore

f *Lucan.* II. 358. g *Vid. Serv. ad Virg. Ecl.* VIII. 29. h *Vid. Cic. Philipp.* II. 28. i *L.* 66. §. 1. *ff. de don. int. vir. & ux.* k *Vid. Ovid. Faſt.* IV. 792. *ſeqq.* & *Varr. de L. L.* IV. 10. l *Serv. ad Aen.* IV. 167. m *Juven.* VI. 203. n *Cic. epiſt. ad Quint. fr.* II. 5. o *Vid. Martial.* I. 35. p *Plut. Romul. p. m.* 26. B. q *Serv. ad Aen.* I. 655. IV. 99. 316. r *Liv. l.* 9.

Digitized by Google

re ſua a Sabinis rapta per multos annos feliciſſime vixerat: vel ob *lanificii* mentionem [s], quod Graecis ταλασία dicitur. Mox *nuces* [t] pueris ſpargebantur, cujus rei ratio veriſſima videtur fuiſſe, ut ita *res ludicras* ſe relinquere teſtarentur [x]: & propterea etiam puppas ſuas Veneri conſecrabant ſponſae [y]. Pueri vero carmina quaedam obſcoena & laſciva cantabant, *Feſcennina* [z] dicta; vel, quod ab urbe *Feſcennina* primum allata eſſent; vel, quod *faſcinum*, ſive *artes magicas*, quibus ſponſo ſaepe noceri credebant, averterent. Demum nupta a *Pronuba* [a] (quae erat mulier univira [b]) in *lecto geniali* (ita dicta vel a *genendo*, ſive *gignendo*; vel quod *Genio* ſacer eſſet) collocabatur [c]; & idem lectus poſt celebratas nuptias *Adverſus* dicebatur [d]: quia nempe erat e regione januae [e]. Diſcedenti autem *officio* ſive amicis a coe- p. 553.

s *Plut. Quaeſt. Rom. p. m.* 271. *E. Varro ap. Feſt.* v. *Talaſio.* t *Catull. carm.* 62. x *Vid. Perſ.* I. 10. y *Perſ.* II. 70. z *Senec. Med.* 113. a *Catull. carm.* 62. *verſ. fin.* b *Feſt.* v. *Pronubae.* c *Juven.* X. 334. *Tac. Ann.* XV. 37. d *Propert.* (V. XII. 85. e *Vid. Laber. ap. Gell.* XVI. 9.

Digitized by Google

na abeuntibus munuscula auferenda, sive *apophoreta* dabantur *f*. Postridie nuptiarum epulae apud novum maritum restaurabantur, quae *Repotia* sunt dicta *g*; & novae nuptae munera a cognatis & affinibus mittebantur *h*, qui a marito vicissim Apophoreta accipiebant; denique nova uxor libertatem uxoriam auspicans in domo mariti rem divinam faciebat *i*.

p. 554. *De Divortio & Repudio.*

§. IV. Atque ita quidem matrimonium *contrahebatur*: *solvebatur* vero, praeterquam morte etiam *Divortio*, ut sponsalia solvebantur *Repudio* *i*. *Repudium renunciantis* (ita enim loquebantur *k*) formula haec erat, *Conditione tua non utor* *l*: nam *conditio* proprie de *pactione nuptiarum* dicitur *m*. Et hoc casu vir arrha, mulier duplo arrhae pretio mulctabatur *n*; sed si neuter repudio caussam dedisset *o*, mulcta cessabat. Divortium,

f *Juven.* VI. 203. *Mart. indice L.* XIV. g *Horat. Serm.* II. II. 60. h *Vid. l.* 13. *ff. de admin. & per. tut.* i *Macrob. Saturn.* I. 15. *in f.* j *L.* 101. §. 1. *l.* 191. *ff. de V. S.* k *Plaut. Aul.* IV. X. 53. l *L.* 2. §. 2. *ff. de divort.* m *Plaut. Aul.* III. V. *Sticho* I. II. 81. n *L.* 5. *Cod. de sponsal.* o *L.* 3. & 5. *eod. tit.*

Digitized by Google

um, si à parte mariti fit, dicitur ἀποπομπή; si a parte uxoris ἀπόλειψις p. Divortium lege Romuli viris, non vero mulieribus permissum fuit, si mulier veneficio circa prolem usa fuisset; si alienam pro sua suppositisset; si adulterium fecisset q; si inscio marito vinum bibisset r. Eaque causa in amicorum concilio examinari solebat s. Sed licet lege permissum esset, p. 555. primus tamen divortium fecisse legitur circa A. U. 520. *Sp. Carvilius Ruga* ob uxoris sterilitatem t: postea vero admodum frequentia Romae divortia fuerunt u. Hoc casu dos a marito reddebatur, & tabulae sponsalitiae frangebantur v. Divortii formula erat, *Res tuas tibi habeto* w: [item *Collige sarcinulas: exi, vade foras*; de quibus vide Brisson in form. L. VIII.] ejusque signum erat, si vir uxori claves adimeret x. Si autem sine

p *Vid. Salmas. de usur.* 4. *Kuhn. ad Polluc.* VIII. VI, *Segm.* 31. q *Plut. Romul. p. m.* 31. r *Gell.* X. 23. *Vid. Plin. H. N.* XIV. 13. s *Val. Max.* II. IX. 2. t *Id.* II. I. 4. u *Juven.* VI. 223. *seqq.* v *Id.* IX. 75. w *L.* 2. §. 1. *ff. de divort.* x *Vid. Cic. Philipp.* II. 28.

Digitized by Google

sine mulieris culpa factum esset Divortium, dos integra restituebatur; sin contra, pro singulis liberis sexta pars ad dimidium dotis usque retinebatur y: sed adulterae dotem', ejusque tertiam partem, & dona antenuptialia maritus retinebat, si filii non essent z.

y *Paulus* II. *Instit. libr. tit. de dotibus.* z *Novell.* CXVII. 8.

CAPUT QUINTUM.

De Gentibus, Familiis, & Nominibus Romanorum.

p. 556. *De Gentibus & Familiis Romanorum.*

§. I. *Gentis* (cujus synonymum est *genus*, quemadmodum *familiae stirps* a) appellatio apud Romanos latius quam *Familiae* patebat, ita ut una *Gens* plures plerumque *Familias* complecteretur b: exempli gratia in gente *Cornelia* fuerunt Cornelii *Maluginenses*, *Scipiones*, *Lentuli*, *De-*

a *Cic. pro Ligar.* 5. *Id. Bruto* 16. *Suet. Jul.* 6. *Id. Galba* 3. b *Liv.* XXXVIII.

Digitized by Google

Dolabellae, *Rufini*, qui poſtea *Sullae*, *Scapulae*, *Cinnae*, *Merulae*: ſed Cinnae, Merulae, Dolabellae plebeji fuiſſe videntur. In gente *Licinia* fuerunt *Craſſi*, *Luculli*, *Muraenae*, & ſic porro in aliis. Aliquando autem eveniebat, ut in eadem gente aliae familiae eſſent Patriciae, aliae plebejae cognominibus diſtinctae [c]. Sic, verbi gratia, in gente *Tullia* fuerunt praeter alios *Longi* & *Cicerones*, illi Patricii: (*M.* enim *Tullius Longus* Conſul fuit A. U. 253. [d] quo tempore ſolis Patriciis aditus ad honores patebat) hi vero plebeji: in Claudiorum gente clariſſima plures Patriciae familiae fuerunt, *Regillenſes*, *Pulchri*, *Nerones*; *Marcellorum* vero plebeja, & quidem Patriciis ejusdem gentis familiis longe clarior. Hujus autem rei cauſſa erat primo diverſa generis origo, cujus rei exemplum eſt in *Sulpiciis* [e]; ſecundo, ſi Patricius aliquis ſe ad plebem contuliſſet, quod ſaepe ab hominibus factioſis fiebat, ut ita plebejos honores caperet, p. 557

c *Vid. Tacit. Ann.* III. 48. d *Liv.* II. 19. *Ipſe Cic. in Bruto, ſive de clar. orator.* 16. e *Tacit. loc. prox. d.*

Digitized by Google

re, & inimicos suos tribuniciis actionibus vexare possent; quemadmodum fecit insignis ille, non virtute, sed sceleribus, P. Clodius *f.* *Octavia* etiam gens e Patriciis ad plebem se contulit; ac rursus magno intervallo per Divum Julium ad Patriciatum rediit *g.* Tertia hujus diversitatis causa fuit civitatis beneficium: qui enim civitate donati erant, cum liberti, tum etiam quibus virtutis causa id tributum erat, Patricii non fiebant;
p. 558. sed plebeji (ut omnes a Sulla civitate donati) licet ejus, cujus beneficio in civitatem venerant, nomen adsumerent *h.* Addunt quidam his causis etiam adoptionem, sed minus recte; nam verum quidem est, adoptaticium adoptantis conditionem secutum fuisse, sed hoc personam ejus non excedebat: ita ut adoptaticii etiam duplicem tribum haberent, unam, in qua nati, alteram, in quam adoptati fuerant *i.* Gentes vero singulas, & Familias Romanorum hic recensere instituti nostri brevitas non patitur.

Unum

f *Suet. Jul.* 20. g *Id. Aug.* 1. h *Cic. ad Famil.* XIII. 36. i *Vid. Graev. ad Cic. ad Att.* IX. 16.

Digitized by Google

Unum etiam obſervandum eſt, *novos homines* fuiſſe dictos, qui primi ex ſuis familiis ad honores pervenerant *k*.

§. II. Romani, nobiliores certe, tribus fere uſi ſunt *Nominibus l*: *Praenomine* ſcilicet; *Nomine* proprie dicto, & *Cognomine m*: quibus aliquando *Agnomen* unum, vel plura addebant. Ex his *Praenomen* ſingulas perſonas, *Nomen* ſingulas gentes, *Cognomen* ſingulas familias notabat; *Agnomen* vero proprie eſt illud, quod in adoptione ex antiquo nomine retinetur, ut *Scipio* in *P. Cornelio Scipione* a *Q. Caecilio Metello* adoptato; qui tum dictus eſt *Q. Caecilius Metellus Scipio* &c. *n* idque uni alicui perſonae ex eventu aliquo impoſitum familiae ejus deinceps inhaerebat. Exemplo res clarior fiet: Magnus ille Carthaginienſium domitor dictus fuit *P. Cornelius Scipio Africanus*; ubi *P.* quidem, ſive *Publius*, eſt praenomen; *Cornelius*, nomen; *De Nominibus Romanorum.* p. 559

k *Cic. pro Cluent.* 40. *Plut. Cat. Maj. init.*

l *Auſon. Grypho ternario* 80. m *Juven.* v. 127. [De Romanor. nominib. praeter alios lege *Hiſt. Ac. Litt. Par.* T. I. p. 188.]

n *Vid. Graev. Praef. ad T.* II. *Ant. Rom.*

Digitized by Google

men; *Scipio*, cognomen; agnomen vero *Africanus*, quod a devicta *Africa* honoris ergo ei est datum. Hujus filius, cum infirma esset valetudine, liberisque careret, cognatum suum adoptavit *L. Aemilii Pauli*, illius, qui *Persen* Macedoniae Regem vicit, filium; qui inde *P. Cornelius Scipio Africanus Aemilianus* est dictus: ubi *Aemilianus* alterum est agnomen, ut patris naturalis memoria retineretur, ab ejus gentili nomine formatum: hic vulgo a scriptoribus *Africanus Minor* dicitur; sed hoc nomen ei viventi non est datum; verum posteri,
p. 560. ut a superiore Africano distinguerentur, eo sunt usi. Alterum exemplum habemus in *Q. Fabio Maximo*; qui tribus agnominibus quandoque designatur: *Ovicula* enim puer etiamnum a *morum mansuetudine*; *Verrucosus* deinde a *verruca*; quae ei in superiore labio erat enata, est dictus [o]: & denique *Cunctator* appellatus fuit; quod Hannibalis impetum *cunctando* [p], & praelii aleam vitando fregerit. Hoc tamen

o *Plut. ejus vit. init.* p *Ennius Ann.* XII. *& ex eo Virg. Aen.* VI. 845. *seqq.*

Digitized by Google

tamen verum est, *nomen* saepe etiam pro *cognomine*, aut *agnomine* usurpari q.

Praenomen est, quo fratres, aut ii, qui sunt ejusdem familiae, inter se distinguuntur: sicut fratres fuerunt *Publius*, & *Lucius* Scipiones, quorum ille Africanus, hic Asiaticus est dictus, agnati *Cajus* Julius Caesar Dictator perpetuus, & *Lucius* Julius Caesar Consul A. U. 689. Erat autem honorificum aliquem praenomine salutare r: forte quod servi eo carebant; quodque liberti, quamvis praenomen adepti, raro tamen aliter, quam cognomine, quod fere ex servitute retinebant, appellabantur s. *Nomine* dignoscuntur *Gentes*, ut *Julii*, exempli gratia, *Cornelii*: *Cognomine* vero *Familiae* ejusdem gentis, quemadmodum in gente Fabia fuerunt Fabii *Ambusti*, *Rulliani*, *Gurgites*, &c. *Agnomen* denique, ut dixi, ab eventu aliquo impositum posteros etiam sequebatur, & saepe etiam *Cognomen* dicitur t. His autem omnibus nomi- p. 561.

q *Quinctil. Instit.* 1. 4. r *Horat. Serm.* 11. v. 32. s *Facete Pers. Sat.* v. 78. t *Vid. Cic. pro Muraena* 14. & *in somn. Scip.* 2. *Jac. Perizon. animadv. Hist.* 2.

Digitized by Google

nibus saepe etiam addebatur nomen Tribus, ut jam supra dictum est v. *Praenomina*, quod ad usum tironum notandum, aliquando literis singularibus notabantur w, ut *A. Aulus*, *C. Cajus*, (quae litera inversa ita ↄ. mulierem *Cajam* x significat) *D. Decimus*, *N. Numerius*, &c. aliquando binis, ut *Ap. Appius*, *Ti. Tiberius*; aliquando denique ternis; ut *Mam. Mamercus*, *Ser. Servius*, *Sex. Sextus*:
p. 562. *M.* singulare significat *Marcum*; haec vero nota *M'*, vel etiam altera M/ *Manium*. Origo autem horum praenominum a Grammaticis peti potest. Et singularum Gentium nomina unde petita sint, in hocce compendio nostro explicare putidum foret. Cognomina vero vel ab *animo* ducuntur, ut a *sapientia Cato*; (*Catus* enim veteribus *sapiens* * dicebatur) vel a *virtute* aut *moribus*, ut *Frugi*, *Gurges*, *Nepos*, *Pius*, &c. vel ab *arte*, ut *Pictor*; vel

v *Vid. Supr. Sect.* I. *c.* I. §. 3. w *Vid. Plut. Quaest. Rom. p. m.* 288. x *Quintil. Instit.* I. 7. *Vid. tamen etiam Petr. Servium. ap. Cl. Gravium Praef. ad T.* II. *Ant. Rom.* * *Ennius* p. 217. Ed. Neap. & ibi Column. aut p. 128. Hessel.

Digitized by Google

vel ab *eventu*, aut *facto aliquo singulari*, ut Papirius *Praetextatus*, ita dictus, quod in *praetexta* aetate arcanum tegere potuisset; (si modo verum sit, quod de eo narratur y) & *Tremellius Scrofa* ab eventu facetissimo, quem narrat *Macrobius* loco in margine citato; vel a *corporis habitu*, ut *Calvus*, *Crassus*, *Macer*, &c. vel a *sacerdotiis*, ut *Augurinus*, *Camillus*, *Flaminius*, *Sacerdos*; vel a *Piscibus Oruta*, *Muraena* z; vel denique a *frugibus*, vel *agrorum cultu*, (qui priscis Romanis honestissimus habebatur) ut *Lentuli*, *Pisones*, *Cicerones*, [*Fabii*] &c.

§. III. *Mulieres* olim quidem Praenominibus usae videntur a; sed postea gentili tantum nomine fere sunt dictae: ita, ut si unica esset filia *Cornelia*, verbi gratia, vel *Tullia* diceretur; si duae, altera *Cornelia Major*, altera *Minor*; si plures denique, numeri nota, ut *Prima*, *Secunda*, *Tertia* b, *Quarta* discernerentur: & hoc p. 503. *De Mulierum & servorum Nominibus.*

y *Apud Macrob. Saturn.* I. 6. [Gell. I. 23]
z *Varro de R. R.* III. 3. *Colum* VIII. 16.
a *Fest.* v. *Praenominibus. Vid. Voss. de Arte Gramm.* III. 7. b *Suet. Jul.* 50.

Digitized by Google

aliquando ὑποκοριστικῶς, ut *Quartilla* c, &c. Non tamen haec nomina semper ordinem denotarunt; sed verorum praenominum naturam habebant; aeque ac in viris *Quintus*, *Sextus*, *Decimus* d. Et nomina quidem infantibus *die lustrico* e imponebantur, qui puellis erat octavus, pueris nonus: praenomina vero pueris non ante quam togam virilem sumerent, puellis non antequam nuberent, imponi moris fuit f.

De Servis. *Servi* aut *nascebantur*, aut *fiebant*; qui enim *nascebantur* ex ancilla alicujus, domini sui fiebant, quia partus

p. 564. sequitur ventrem, & pater plerumque incertus est: licet inter servos *nuptiae* proprie non essent; sed eorum commercium *contubernium* proprie dicebatur, ipsique *contubernales*. *Servi* autem *domi nati Vernae* & *Vernaculi* dicebantur, & procaciores plerumque erant; quia scilicet ipsis plus, quam aliis, indulgebatur. *Fiebant* servi vel *captivitate ex hostibus* g, vel *venditione*, ut

c *Petron.* 16. *seqq.* d *Vid. Perizon. anim. hist.* 3. *p.* 111. e *Fest. hac v. Suet. Ner.* 6. *Plut. Quaest. Rom.* 100. f *Val. Max. de nominibus.* g *Horat. Epist.* 1. 16. 69.

Digitized by Google

ut si pater filium suum venderet; quod olim passim permissum, postea nisi in extrema famis necessitate concessum non fuit, & ne sic quidem, nisi etiamnum a matre rubentem [h]. Servi antiquissimis temporibus paullo aliter inflexum domini praenomen ferebant, ita ut *Lucipores*, verbi gratia, *Marcipores*, &c. dicerentur, quasi *Lucii*, vel *Marci pueri* [i], hoc est, *servi*: nam *puer* pro *servo* sine ullo aetatis respectu dicitur [k]; recentioribus vero temporibus varia nomina tum Graeca, tum Latina habuerunt, vel a gente, unde essent oriundi, vel ab aliis eventibus imposita; p. 565. ut apud Comicos servi dicuntur *Syrus*, *Geta*, &c. apud Ciceronem vero *Tiro*, *Laurea*, *Dardanus*, & sic porro.

Serviture liberabantur servi per *Manumissionem*, quae erat vel *Justa*, cum justam libertatem & plenum jus civitatis Romanae consequebantur; vel *minus Justa*, cum ex Lege *Junia Norbana* fiebant *Latini Juniani*, qui- *De Manumissione.*

bus

[h] *L. 2. Cod. de patr. qui fil. suos distr.* [i] *Plin. H. N.* XXXIII. 1. *Quinctil.* I. 4. [k] *l.* 204. *ff. de V. S.*

Digitized by Google

bus inferiores etiam erant, qui ex Lege *Aelia Sentia* fiebant *Liberti dedititii*, qui scilicet aliquando ob gravius crimen stigmate notati, vel graviore poena affecti essent. *Justa Manumissio* fiebat tribus modis: vel *per Censum*, cum servus, sciente vel jubente domino, cum reliquis civibus a Censoribus *in censum* relatus esset [l]: vel *per vindictam*, * cum dominus cum servo Praetorem adiens, diceret, *Hunc hominem liberum esse volo Jure Quiritium*; quod si Praetor caussam probaret *vindicta* (*virgula* quaedam erat) capiti servi impositа pronunciabat, *Hunc hominem liberum esse dico jure Quiritium:* quo peracto vel lictor,
p. 566. vel dominus eum in gyrum circumagebat [m], potestatem abeundi quo vellet ei concessam esse significans. Tertius manumittendi modus erat, qui fiebat *Testamento*; de quo prolixe satis Imperator in Institutionibus juris.

Minus Justa manumissio erat, quae fiebat

l *Cic. pro Caec.* 34. * [Quis Primus *vindicta* liberatus fuerit, vide ap. Liv. II. 5.]
m *Pers. Sat.* V. 75. *Horat. Serm.* II. VII. 75.

Digitized by Google

fiebat vel *inter amicos*, vel *per mensam*, cum dominus servum secum accumbere juberet, vel *per epistolam*. Qui autem manumittebantur, raso capite *pileum* accipiebant [n], qui libertatis insigne erat. Incredibilem autem servorum multitudinem divites illi Romani habebant [o], quos in varias decurias distinctos habebant [p]: ita ut exercitui multitudine comparentur [q]. Liberti pristinorum dominorum nomina & praenomina assumebant, quibus cognominis loco pristinum suum nomen adjiciebant; sic *Tiro* a *M. Tullio* Cicerone libertate donatus dictus est *M. Tullius Tiro*, (qui variis scriptis inclaruit, ut ex Gellio, Asco- p. 567, nio & aliis discimus) *Eutychides T. Caecilii Attici* libertus *T. Caecilius Eutychides* [r]. Idem autem homo *libertus* dicebatur respectu patroni sui; *libertinus* respectu aliorum [s]. *Qui civitatem Romanam consequebantur* [t] eorum;

n *Plaut. Amph.* I. 1. 306. *Serv. ad Virg. Aen.* VIII. 564. o *Vid. not. ad Petron.* 37. ed. *Cl. Burm.* [& Burm. ad Lucan. 1. 170. l. 28. *D. de Reb. dub.* it. supra p. 539.*] p *Id.* 47. q *Plin. H. N.* XXXIII. 10. *Senec. de tranq. an.* 8. r *Cic. ad Att.* IV. 15. s *Vid. Cic.* I. *in Verr.* 47. *Sigon. de ant. jur. Rom.* I. 6. t *Vid. Jul. Caes. de B. G.* I. 47.

Digitized by Google

rum, quorum beneficio, vel auxilio in civitatem venerant, praenomen & nomen assumebant *v*; nominibus suis pristinis vero pro cognominibus utebantur, ut *C. Valerius Caburrus* a *C. Valerio Flacco* civitate donatus *w*; *A. Lutatius Diodorus* beneficio *A. Lutatii Catuli* civitatem adsecutus *x*. Et hinc post Sullam tanta multitudo *Corneliorum* fuit; cum plurimis ipse civitatem dedisset *y*. Postquam vero in orbe Romano qui sunt, ex Constitutione Imperatoris Antonini cives Romani effecti sunt *z*, de cujusque arbitrio nomina sunt sumpta, ita ut
p. 568. plane alia eorum foret ratio, quam tamen operose hic explicare nihil attinet. [Liberti ac Libertae apud patronos varia munia obibant, quod ex omni antiquitate satis notum: inprimis autem videndus *Pignorius*, & Monum. s. Columbarium Libb. & servorum Liviae Aug. A. 1727. Florentiae editum: unde unicum exemplum petam, quod a quodam Viro Docto minus recte explicatum videtur.

v *Cic. Famil.* XIII. 35. *seqq.* w *Caes. l. prox. d.* x *Cic. in Verr.* IV. 17. y *Cic. pro Cornel.* I. *p.* 967. *ed. Graev. App. Al. Civ.* I. 413. z *L.* 17. *ff. de statu hom.*

tur. Quaedam ibi inscriptio sic se habet: PHILEMATIO. AUG. L. SACERD. A. BONA. DEA. MATER. MAENALI. Durius, inquit, *a bona Dea* hic dicitur pro *bonae Deae*. Sed nisi me fallo, *Philemation* sic dicitur *Augustae Sacerdos a bona Dea*, ut pueri dicuntur *a manu*, *a pede*, *a poculis*: est enim credibile, Liviam pro sua impotentia, matronarum aliarum sese longe inferiorum congressum familiarem atque in sacris parem fugisse, ideoque vices suas huic Libertae ad ea sacra Augustae nomine colenda transmisisse. Firmat conjecturam meam *Diod. Sic.* 1. 70. & clarissime *Jul. Capitol. in Anton. Pio*, *p. m.* 59. scribens: *Nec ullum sacrificium per VICARIUM fecit, nisi cum æger fuit.*]

§. IV. Quia autem *jus Patriae potestatis* apud Romanos plane singulare, & ab omnibus aliis gentibus diversum fuit, operae pretium erit, ut paucis illud explicemus. *De Patria potestate apud Romanos.*

Est igitur *Patria potestas* [a] *jus, quod Pater habet in liberos*; quod Livius [b] vocat *patriam Majestatem*. *Pater* di-

a *Vid. Dion. Halic.* 11. 26. *seqq.* b 111. 45. *& alibi.*

Digitized by Google

eo; *Mater* enim liberos in potestate non habebat: tum ob alias, credo, rationes; tum, quod praenimio amore nimium iis indulgere soleant: αἱ μητέρες γὰρ φιλοτεκνότεραι, inquit *Arist. Ethic.* IX. *c.* 7. [c]. Haec autem potestas tribus modis acquiritur, *justis* nempe *nuptiis*, *legitimatione*, & *adoptione*. De nuptiis quod satis est diximus; de legitimatione dicere ad propositum nostrum minus facit: superest ut pauca de adoptione videamus. *Adoptio est actus legitimus, quo in locum filii adsciscimus eum, qui nobis ex-*
p. 569. *traneus est; ad eorum, qui liberos non habent, solatium inventus:* Graecis υἱοθεσία dicta. Est autem vel *adoptio in specie talis*, vel *arrogatio*. *Adoptio in specie talis est* eorum, qui in aliena potestate sunt, & a patris naturalis familia in adoptivi familiam transferuntur: eaque fiebat apud quemlibet Magistratum, apud quem legis actio esset, Praetorem puta vel Proconsulem, patre naturali filium imaginaria emptione & venditione patri adoptivo mancipante [d]. *Arrogatio* est *eorum, qui, cum sui juris sint, se in potestatem alterius*

c *Ter. Heaut.* v. 11. 38. d *L. ult. Cod. de adopt.*

Digitized by Google

terius tradunt; ita dicta, quod non nisi *rogatione* ad Populum lata fieret, (licet aliter sit in *l.* 2. *ff. de adopt.*) Comitiis scilicet curiatis *e*. Verum translato a Populo in Principem imperio, Principali exinde auctoritate arrogationes fieri coeperunt: eaeque (si impubes quidem arrogaretur) non fiebant, nisi causa cognita, an honesta esset, pupilloque expediret. Quia autem adoptio naturam imitatur, adoptans adoptivum plena pubertate, sive octodecim annis, praecedere debebat *f*. Effectus arrogationis perspicitur ex formula rogationis, quae talis fere fuit: *Velitis, jubeatis, Quirites, ut L. Valerius L. Titio tam jure legeque filius sibi fiat, quam si ex eo patre matreque familias ejus natus esset; utique ei vitae necisque in eum potestas fiet, uti patri endo filio est.* Patriae autem potestatis apud Romanos effectus majores, quam apud aliam quamvis gentem fuerunt. Nam primo: Pater in filium habebat *jus vitae & necis*; ita ut, si eum occidisset, non teneretur lege Pompeja de parricidis, p. 570.

e Gell. v. 19. f §. 4. *Instit. h. t.*

Digitized by Google

dis, nec lege Cornelia de ſicariis *g*. Sed eam poteſtatem poſtea tam Principes, quam Juris-conſulti coarctarunt *h*. Secundo: Pater ex lege Romuli habebat jus filium *ter vendendi i*; in quo major patris poteſtas fuit in filium, quam domini in ſervum: ſervus enim ſemel venditus, ſi a novo domino manu emittatur, ſui juris fit; filius autem ter debebat vendi & toties manumitti, antequam de poteſtate paterna exiret. Haec
p. 571. vendendi licentia primum reſtricta fuit aliquatenus lege Numae, in qua ſcriptum erat ad hunc ſenſum *k*, *Si pater permiſerit filio uxorem ducere, quae ex legibus particeps ſit ſacrorum & bonorum, patri poſthac nullum jus eſto vendendi filium.* Jure vero Pandectarum filius neque vendi, neque oppignorari poteſt *l*: quanquam Conſtantinus *ſanguinolentos*, id eſt, *recens natos* vendere in extrema famis neceſſitate

g L. 11. *ff. de lib. & poſt. l. fin. Cod. de patr. pot.* *h L.* 2. *ff. ad L. Corn. de ſic. l. un. C. de his qui par. vel lib. occ.* *i Dion. Halic.* 11. 27. *k Ibid.* *l L. ult. ff. quae res pign. obl. l.* 6. *Cod. eod. l.* 1. *Cod. de par. qui lib. diſtr.*

Digitized by Google

tate permiserit [m]. Tertio, quicquid liberi vel ex operis suis, vel aliunde acquirebant, illud eo ipso momento patri acquirebatur: ideoque etiam non *bona* filii dicebantur, sed *Peculium* [n]. Hoc olim uniusmodi fuit pariter ac servorum. Jure vero novo quadruplex est: *Profectitium*, quod a patre, vel patris caussa ab aliis ad filium *proficiscitur*, idque pleno jure patri acquiritur; *Adventitium*, quod aliunde filio *advenit*, a matre, puta, aut amicis, atque in eo pater usumfructum, filius vero proprietatem habet; *Castrense*, quod occasione *militiae castrensis* filius sibi acquisivit, & in eo pro patrefamilias habetur: & denique *quasi Castrense*, quod occasione *militiae togatae*, sive *exercitio fori* quaesivit, & est instar peculii castrensis. Quarto, Pater poterat filium exhaeredare nulla caussa adjecta; idque propter Legem XII. Tabularum, quae dicit, *Paterfamilias uti legassit super pecunia tutelave sua, ita jus esto.* Hodie filius non potest p. 572.

exhae-

m *L. 2. Cod. d. t.* n §. 1. *Instit. per quas pers. cuiq. acq. V. Dion. Hal.* VIII. 79.

exhaeredari, nisi justa causa exhaeredationis adjecta sit; quales sunt, quae recensentur in *Nov.* XCV. *c.* 3. si aliter pater exhaeredaverit filium, per querelam inofficiosi petit filius, ut haereditas ei deferatur rescisso testamento, eo colore, quasi pater tempore testamenti facti sanae mentis non fuisset. Praeterea olim filius invitus cogebatur esse parris sui haeres: hodie tamen Praetor ei volenti facultatem concedit paternis bonis se abstinendi *o*. Habebat praeterea Pater jus filium *exponendi:* licet neque ex legibus Romuli neque ex jure XII. Tabb. necare, aut exponere infantes recens natos, nisi sub certis legibus licuerit; sed sequentibus demum temporibus aliud jus introductum sit *p*. Hodie si Pater filium exponat, extra ordinem est puniendus *q*: exponere enim idem videtur, quod necare *r*. Praeterea poterat pater filium abjicere, ad parietem illidere, relegare ad opus rusticum, quae etiam postea sunt abrogata. Poterat

p. 573.

o *L.* 5. 7. *ff. de acquir. haer.* p *Vid. Celeb. Noodt. Julius Paulus* 2. q *L.* 2. *Cod. de inf. exp.* r *L.* 4. *ff. de agn. & al. lib.*

Digitized by Google

terat quóque pater filium noxae dedere, pariter ut dominus servum; quod abrogavit Imperator Justinianus *s*. Competebat vero hoc jus non tantum in liberos primi gradus, verum etiam in nepotes & pronepotes: qui enim in alterius potestate est, alium in sua potestate habere non potest *t*; qui autem ex filia nascuntur, in potestate nostra non sunt, quia sunt in potestate patris sui.

Posset autem cuipiam mirum videri, tantam & tyrannicam plane potestatem parentibus in liberos apud veteres fuisse concessam, hoc tamen credendum est, Romanos hoc casu si- p. 574.
ne gravibus rationibus ita egisse. Quae quidem rationes videntur fuisse sequentes: primo, ut esset aliquis quasi domesticus Magistratus; secundo, ut ita patres ad tollendum liberos allicerentur; quo pertinet elegantissimus Senecae locus *de Benef.* III. *c.* 11. *Parentum*, inquit, *conditionem sacravimus, quia expediebat liberos tolli: sollicitandi ad hunc laborem erant in-*

s §. ult. *Inst. de noxal. act.* *t* *L.* 21. *ff. ad L. Jul. de adult.*

Digitized by Google

incertam adituri fortunam. Non poterat illis dici, quod beneficia dantibus dicitur: cui des elige ipse tecum. Si deceptus es, quaere dignum; adjuva. In liberis tollendis nihil judicio tollentium licet; tota res voti est. Itaque ut aequiore animo adirent aleam, danda illis aliqua potestas fuit. Tertia denique ratio hujus rei fuit, quod benignitas patris non facile iniquum quid in liberos commissura crederetur.

Tollitur Patria potestas primum *morte naturali* v; sed si moriente avo pater adhuc vivat, & in patris sui sit potestate, tum post obitum avi ne-
p. 575. potes in patris sui potestatem recidunt. Secundo: *morte civili* patris aut filii, ut deportatione, quia deportatus civitatem, & exinde etiam jus patriae potestatis amittit w. *Relegatio*, cum civitatem non tollat, etiam patriam potestatem non solvit. Tertio: labente Imperio dignitate *Patriciatus* patria potestas tollebatur. *Patricius* autem dicebatur, non ea notione, quae Reipublicae tempore obti-

v *L. 15. ff. quand. dies leg. ced. l. 195. §. 2. ff. de V. S.* w *§. 1. Instit. quib. mod. patr. pot. solv.*

Digitized by Google

obtinuit: sed summa plane dignitas erat, qua quis Curulibus honoribus functus in consilium Principis adsciscebatur; & ejus quasi *Pater* vocabatur [x]. Olim vero etiam Vestales simul ac captae essent, potestate patria exibant [y]. Quarto: solvitur, vel potius suspenditur patria potestas, si quis ab hostibus captus sit: nam captivus simul ac ad suos lares reversus est, omnia pristina jura fictione *juris postliminii* [z], qua fingitur nunquam in hostium potestate fuisse, recipit. Quod si pater apud hostes decesserit, ab eo tempore, quo captus est, filius sui juris fuisse videtur per fictionem *Legis Corneliae*, qua fingitur ipso captivitatis momento obiisse. p. 576. Quinto: tollebatur patria potestas *Emancipatione.* (Graecis χειραφεσία, ἐξοικείωσις & ἐκποίησις [a]; *emancipatus*, χειραφετός). Est vero *Emancipatio legis actio, qua quis apud competentem judicem de potestate dimittitur*: idque olim fiebat per imaginarias emptiones

x *Claud. Prol. L.* 11. *in Eutr.* 49. *& in ipso libr.* v. 68. y *Gell.* 1. 12. z *Fest.* v. *Postliminio.* a *Poll. On.* VI. 38. 178. *Vid. Bud. Comm. ling. Gr. n. m.* 141. *seqq.*

Digitized by Google

& venditiones, hodie vero sola declaratione paternae voluntatis apud competentem judicem. *Mancipare* autem, vel *mancipio dare* proprie significat, *proprietatem rei alicujus alicui tradere*; unde eleganter *Lucretius* III. *vs.* 985.

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.

Et *P. Syrus Mimographus*,

Fortuna usu dat multa, mancipio nihil [b].

Effectus emancipationis erat Primo, ut filius plene sui juris fieret, & ple-
p. 577. num dominium in bonis adventitiis acquireret, excepta tamen dimidia parte usufructus, quae patri veluti in praemium emancipationis reservabatur: Secundo; ut pater idem fere jus in filium emancipatum acciperet, quod patronus in libertum: itaque ei ab intestato succedebat, & impuberi fiebat tutor legitimus [c]. Non tamen usque adeo patrono parens exaequabatur, ut etiam liberi ejus ad successionem, aut contra tabulas bonorum

b *Vid. & Senec. Ep. 72. Eurip. Suppl 534. loco elegantissimo.* c *Tit. Instit. de legit. patr.*

Digitized by Google

norum possessionem venirent [d]; aut etiam, ut *actio Calvisiana* parenti daretur [e]; aut denique, ut recte stipularetur a filio operas. Quemadmodum autem filius invitus non emancipabatur, sic nec pater cogi poterat, ut filium emanciparet, nisi certis quibusdam casibus: quorum Primus est; si quis impubes arrogatus, dein pubes factus, dicat, se laesum esse arrogatione *f*. Secundus casus est; si male contra pietatem filium adficiat, hoc est, nimiam adversus eum exerceat severitatem *g*. Tertius; si quis legatum ea conditione, ut liberos emanciparet, relictum agnoverit [h]. Quartus; si pater lenocinium exerceat, & filiabus suis peccandi necessitatem imponere velit [i]. Quintus denique; si pater nuptias incestuosas contraxerit [k]. Sexto & ultimo solvitur patria potestas; si ab aliquo ex adscendentibus quis adoptetur [l]. p. 578.

d *L.* 1. §. 5. *ff. si a par. quis man. sit.* e *L.* 2. *ff. eod.* f *L.* 33. *ff. de adopt.* g *L. ult. ff. si a par. quis man.* h *L.* 92. *ff. de condit. & demonstr.* i *L.* 12. *Cod. de episc. aud.* k *Novell.* XII. 2. l *L. penult. Cod. de adopt.*

Digitized by Google

CAPUT SEXTUM.

De Ritu Funerum.

De iis, quae mortem proxime sequebantur.

§. I. Humani dramatis postremus actus *morte* terminatur, eamque sequitur *Funus* *. Summo autem studio veteres funus curabant; quia credebant, animas insepultorum ad sedes quietas non admitti, vel saltem centum annos juxta *Stygiam* paludem oberrare, antequam eam transp. 579. mittere [a] possent; unde, si ipsis cadaveribus potiri non possent, *tumulum* tamen *inanem*, sive κενοτάφιον (quod tamen locum religiosum non faciebat [b]) ipsis statuebant [c]: aut, si cadaver inhumatum viderent, glebas saltem aliquas ei injiciebant [d]: [*aut lapidabant*, Petron. c. 114. i. e. lapidibus obruebant.] quique illud non feciſſet, piaculum commisisse cre-

* [*Funus* a funibus s. funalibus dictum. V. Lips. Excurs. ad *Tac. Ann.* III. 4.] a *Virg. Aen.* VI. 324. b *l.* 6. §. 1. *ff. de relig. & sumpt. fun.* c *Virg. Ibid.* 504. *l.* 42. *ff. de relig. & sumpt. fun.* d *Virg. d. l.* 364. *Hor. Od.* I. XXVIII. 23. & 36.

Digitized by Google

credebatur, & porcam praecidaneam Cereri mactabat [e]: unde nullum genus mortis aeque abhorrebant ac naufragium [f]. Et hinc maxime operam dabant, ut vivi sibi de sepulcro prospicerent [g]. Ratio porro funeris curandi apud Romanos haec fuit:

Cum aliquis jamjam esset moriturus, propinqui praesentes spiritum ejus ore excipiebant, sive legebant [h]: &, qui morienti proximi erant [i], ejus oculos claudebant [k] (ut horror mortis, puto, minueretur [l]) quos postea p. 580. in rogo rursus aperiebant [m]. Tum ter, vel quater per intervalla mortuum *inclamabant* [n]; quo facto *Conclamatum esse* dicebatur [o]: & hinc est, quod etiam *conclamatum esse* dicimus, *cum res aliqua plane periit. Deponebatur* inde cadaver humi: unde *de-*

e *Fest. V. Praecidanea agna.* f *Vid. Ovid. Trist.* I. II. 51. g *Vid. Grut. Inscr. p.* 1127. I. h *Vid. Virg. Aen.* IV. 684. i *Id. Aen.* IX. 486. k *Hom. Il.* λ. 452. *Pedo Albin.* I. 157. l *Vid. Suet. Ner.* 49. m *Plin. H. N.* XI. 37. & *Virg. vident. Aen.* IV. 244. & IX. 486. *Ovid. epist. Penel.* 101. & *epist. Ariadnae* 120. n *Id. Trist.* III. III. 43. o *Terent. Eun.* II. III. 56.

Digitized by Google

positus pro *mortuo* dicitur p: & hinc etiam *deponere vino* est *ebrietate aliquem quasi sepelire* q. Mox aqua calida cadaver abluebatur r, ut vitalis spiritus, si quis forte supereſſet, excitaretur: & a *Pollinctore* s ungebatur, qui ex familia *Libitinarii* erat t; ut etiam *Vespillones*, *Praeficae*, *Piatrices* v, *Ustores*, *Custodes* x, aliique: Libitinarius enim in templo Veneris Libi-
p. 581. tinae omnia vendebat z, quae ad funus procurandum neceſſaria eſſent: eaque merces *arbitria* dicebantur a. Lotum & unctum corpus veſte, quae defuncti dum viveret honeſtiſſima fuerat, induebatur; cives ſcilicet de plebe, toga alba b; Magiſtratus & Sacerdotes praetexta: & ſic alii aliis. Tum cadaver (cujus ori quadrantem indebant, quem *Charonti* inferorum portitori c pro naulo porrigeret, Graecis

p *Ovid. Triſt.* III. III. 40. q *Plaut. Aul.* III. VI. 39. r *Ennius ap. Serv. Aen.* VI. 219. s *Vid. Plaut. Prol. Poen.* 63. t *L.* 5. §. 8. *ff. de inſtit. act.* v *Vid. Feſt. hac* v. x *L.* 14. §. 4. *ff. de relig. & ſumpt. fun.* z *Vid. Suet. Ner.* 39. *Horat. Serm.* II. VI. 19. a *Cic. poſt. red. in Sen.* 7. *& pro domo* 37. b *Vid. Juven.* III. 171. *ſeqq.* c *Virg. Aen.* VI. 298. *Juven.* III. 267.

Digitized by Google

Graecis proprie Δανάκη [d] dictum) cadaver, inquam, coronatum [e] cuſtode appoſito in veſtibulo aedium *componebatur* [f] in lecto, ita ut facies & pedes, tanquam abituri, (unde *porrectus* pro *mortuo* ponitur [g]) publicum ſpectarent [h]: & hinc *componere* (quod Graeci aliquando ſτέλλειν, vel συſτέλλειν, vel περιſτέλλειν dicunt [i]) quandoque ἀντὶ τοῦ *ſepelire* ponitur [k]: & etiam Latini *compoſitum* pro *ſepulto* dicunt [l]. Ante aedes defuncti (di- p. 582.
tioris [m] certe) ſtatuebatur arbor *Cupreſſus*, quae funebris habebatur [n]; & Diti, ſive Plutoni ſacra erat; quia ſemel reciſa nunquam renaſcitur [o]: licet alii dicant hoc factum eſſe, ne Pontifex imprudens aedes funeſtas intraret, atque ita pollueretur [p].

d *Heſych.* hac v. *Suid. V.* Πορθμήϊον. e *Plin. H. N.* XXI. 3. f *Tacit. Hiſt.* I. 47. g *Catull. carm.* LXVIII. v. 6. h *Virg. Aen.* XI. 29. *Perſ. Sat.* III. 103. [De effigie mortui toro praefixa v. *Lipſ. ad Tac.* Ann. III. 5.] i *Caſaub. ad Actor.* v. 6. k *Horat. Serm.* I. IX. 28. *Ovid. Faſt.* v. 426. l *Catull. Carm. ad Manl.* v. 98. m *Lucan.* III. 442. n *Horat. Epod.* X. 18. *Serv. ad Aen.* VI. 216. *Ovid. Met.* X. v. 141. o *Feſt.* v. *Cupreſſ.* p *Serv. ad Virg. Aen.* III, 64.

Digitized by Google

De ipsis Exequiis.

§. II. Octavo tandem [q], ut videtur, die, Populus per praeconem certa formula (verbi gratia tali, *Exequias L. Titio L. F. quibus ire commodum est, jam tempus est* [r]; *ollus effertur*) ad exequias convocabatur; ad quas magna frequentia convenire solebant. Itaque magno *concessu* (propriam hanc vocem nota [s]) efferebatur cadaver, si divitis alicujus esset, in lecto vel lectica, pretiosis stragulis strata [t]; quae ferebatur, vel a propinquis [v]; vel, si summi viri
p. 583. fuissent, a viris plane honestissimis; quemadmodum Augustum a Senatoribus [x], Julium Caesarem Magistratuum [y] humeris elatos fuisse legimus, & *Severi* Imperatoris urnam a Consulibus portatam [z]: pauperiores vero in *Sandapila* a quatuor vespillonibus efferebantur [a]. At omnium honoratissimum erat funus, quod *Censorium* ap-

q *Serv. ad Aen.* VI. 218. r *Terent. Phorm.* V. VIII. 37. s *Cic. pro Flacc.* 17. t *Propert.* II. XIII. 21. v *Vid. Plut. Quaest. Rom. p. m.* 267. *Val. Max.* VII. I. 1. *Plin. H. N.* VII. 44. x *Suet. Aug.* 100. y *Id. Jul.* 84. z *Herodian.* IV. I. [Germanici cineres tribunorum centurionumque humeris portati, *Tac. Ann.* III. 2.] a *Martial.* VIII. 74. [& alibi.]

Digitized by Google

appellabatur [b]. Post ultimam conclamationem pompa funebris procedere incipiebat, *designatore* (Belgis, *een bidder*) eam ordinante [c], qui tum etiam lictoribus utebatur; & tibicine [d] (qui hac occasione proprio nomine *Siticen* [e], Graecis τυμβαύλης, dicebatur) praeeunte, qui *Naeniam*, sive *cantilenam funebrem* (ἐπιτύμβιον νόμον [f]) defuncti laudes celebrantem canebat: procerum vero funeribus etiam cornua & tubae [g] sunt adhibita, qua re testabantur [h], defunctum neque veneno, neque fero interiisse. Quia autem defunctus iis laudibus saepe p. 584. erat indignus, hinc *naeniae*, sive *mortualia* pro *nugis* ponuntur [i]. Praeficae, mercede conductae [k], plangendi modum ceteris praeibant, & laudes

b *Tac. Ann.* IV. 15. *& ibi Lipsius.* c *Horat. Epist.* I. VII. 6. d *Ovid. Fast.* VI. 659. e *Gell.* XX. 2. f *Pollux Onom.* IV. 10. *segm.* 79. [De antiquitate cantus exsequialis v. *Falsteri Amoen. Philol.* T. II. p. 237.] g *Horat. Serm.* I. VI. 43. h *Hygin. fab.* 274. i *Plaut. Asin.* IV. 1. v. 63. k *Horat. de arte* 43. (vers. Hor. est 431. Sed nihil probat, quia masc. gen. legitur: *Ut qui conducti plorant in funere.* Nisi sit enallage generis, quod adfirmare non ausim. F. R.)

Digitized by Google

quoque defuncti cantabant [l]; quibus saepe sententias, ex celebrioribus poëtis petitas, & rei praesenti convenientes miscebant [m]. [Majoris aetatis funera ad tubam * facesque & candelas ** efferebantur: minoris vero ad tibias & cereos, immixtis tamen facibus. De *lectis* pluribus mortuo nobili sternendis vide, quos citamus *** de proverbio, *licet ad tubicines mittas*, v. Comment. ad Petron. c. 129.]

In pompa funebri ferebantur insignia honorum, quos defunctus gesserat, & quidem inversa, ut etiam hodie fieri solet [n] [vel fracta ****];
p. 585. spolia hostium [o], ornamenta triumphalia, dona militaria, & similia [p]. Tum etiam *Imagines* majorum, & totius gentis in pericis praeferebant [q]; nec facibus parcebatur [r]. Servi ex testa-

l *Naevius ap. Fest.* v. *Praefica.* m *Suet. Jul.* 84. * [Serv. ad Aen. v. 138.] ** [Lipsius Exc. ad Tacit. Ann. III. 4] *** [Cic. de Legg. II. 24. Serv. ad Aen. VI. 862. & 875.] n *Pedo Alb. de morte Drusi* 141. *Tac. Ann* III. 2. [Virg. Aen. XI. 93. & ibid. Serv.] **** [Pedo ad Liv. vs. 177.] o *Suet. ibid.* p *Lucan* VIII. 733. q *Propert.* II. XIII. 19. r *Id.* IV. 12. *Ovid. epist. Cydipp.* 172.

Digitized by Google

testamento defuncti manumissi, funus pileati praecedebant *s*: sequebantur propinqui, filii, si adessent, velatis, filiae nudis capitibus *t*, amici, aliique habitu lugentium; scilicet capillo passo, in veste pulla, sive atra *v*, ornamentis positis, (ut, exempli gratia, equites annulos aureos, & phaleras ponebant *x*) quod etiam in luctu publico fieri solebat *y*: tum etiam, ut hodie, domus luctus tempore claudebantur *z*. [In luctu vel moerore vestes etiam scindebant. *Virg. Aen.* V. 685. *Vid. Fabri Semestr.* II. *c.* 10. quod Hebraeis peruisitatum fuisse S. literae docent. Tum Coss. mortuo Druso lede vulgari sedebant, *Tacit. Ann.* IV. 8.]

Ita, si illustre funus esset, in forum *a* deferebatur *b*, & a filio, vel propinquo *c* aliquo pro rostris oratione funebri laudabatur *d*: quod vetus Ro-

s *Dion. Hal.* IV. 24. *l. un.* §. 5. *Cod. de Lat. lib. toll.* [ubi vid. *D. Gothofr.*] *t* *Plut. Quaest. Rom.* 14. *s. p.* 267. *v* *Vid. Propert.* IV. XII. 97. *Juven.* X. 245. *x* *Liv.* IX. 46. [& 7.] *y* *Lucan.* II. 18. 28. *Juv.* III. 212. *z* *Tacit. Ann.* II. 82. *Juven.* XIII. 129. [Pedo ad Liv. vs. 183.] *a* *Dion. Hal.* IV. 40. *b* *Horat. Serm.* I. VI. 43. *c* *Suet. Jul.* 6. *d* *Dion. Halic.* V. 17. *omn.*

Digitized by Google

Romanorum institutum fuit, non vero, ut quidam voluere, a Graecis inventum [e]. Quin originem a Poplicola habuisse docet Plutarchus *ejus vita p. m.* 102. quod institutum ad gloriam quidem & virtutem utilissimum fuit [f]: historia tamen iis laudationibus mendosior facta est [g]. Inde
p. 586. ad sepulchri, vel rogi locum procedebant; qui post legem duodecim Tabularum semper fuit extra Urbem; cum antea quisque fere domi suae sepeliretur [h], & plerumque quidem juxta vias [i]: quanquam privilegio virtutis, vel dignitatis caussa dato [k], quidam in Urbe sepulti sint [l]; ut praeter alios etiam Virgines Vestales [m].

De Sepultura & Combustione.

§. III. Antiquissimis Reipublicae temporibus Romani utebantur sepultura [n]; [i. e. *humatione*] quanquam hoc perpetuum non fuerit, cum jam

e *Dion. Hal. d. l. & IX.* 54. f *Polyb.* VI. 51. g *Liv.* VIII. *c. ult. Cic. Bruto c.* 17. h *Serv. ad Aen.* V. 61. *&* VI. 152. i *Juven.* I. v. *ult.* k *Cic. de LL.* II. *vf. fin.* l *Vid. Dion. Hal.* V. 48. *qui paulum variat. Plut. Poplic. p.* 109. m *Serv. ad Virg.* XI. 206. n *Plin. H. N.* VII. 54. *Vid. Xiphil. Pert. non longe ab init.*

Digitized by Google

jam A. U. 253. cadavera cremata legamus [o]; nisi hoc forte factum, quod omnes sepeliendi otium tunc non suppeteret: verum etiam leges Decem-virales clare de ustione loquuntur. Et male quidam Sullam primum crematum putant; quod primus ex gente Cornelia crematus fuisse dicatur [p]. Quicquid ejus rei sit, florente maxime Republica usque ad extrema tempora Antoninorum, cadavera (honestiorum saltem) cremata sunt: at postea rursus ad sepulturam reditum est [q]. Infantes etiam, intra septimum mensem mortui, non cremabantur, sed sepeliebantur [r]. Ita loquor ex usu communi; licet sciam, *sepelire* & *sepulchrum* etiam de *combustione* dici [s]. Ad cadaver cremandum exstruebatur *Pyra* in formam arae [t], vel turris ex lignis, facillime ignem concipientibus [u], circumpositis cupressis. Haec simul cum cadavere imposito liquoribus quibusdam pretiosis con- p. 587.

o *Dion. Hal.* v. 47. p *Cic. de LL.* II. 22. [Plin. H. N. 7. 54.] q *Virg. Aen.* VI. 177. r *Plin H. N.* VII. 16. [ubi, *nondum genito dente.*] s *Terent. Andr.* I. 1. v. 101. *Plin. H. N.* VII. 54. t *Virg. d. l.* 214. *seqq.* u *Ib.* 225.

Digitized by Google

conſpergebatur [v]; & a proximis conſanguineis averſo vultu faces ei ſubjiciebantur [w]: ac veſtis pretioſa, ornamenta, arma defuncti, &c. in *Rogum* [qui pro qualitate fortunarum fiebat, Serv. IV. Aen. 685.] (ita dicebatur *Pyra jam ardens* [x]) conjiciebantur [y]. Tum propinqui etiam [tus & aromata * immo] comas ſuas detonſas in rogum mittebant [z]. Dum cadaver cremaretur, ſanguis humanus
p. 588. ante rogum effundebatur, quo manes defuncti placari credebant. Ille ſanguis olim quidem erat captivorum, vel ſervorum [a]; at poſtea gladiatorum [b], qui inde *Buſtuarii* ſunt dicti: nam Rogus, cum plane jam conſumptus eſſet, *Buſtum* dicebatur [c]; locus ipſe vero, ubi cadaver cremabatur, dicebatur *Uſtrina* [d].

Cadavere cremato favilla, olim quidem

v *Virg. Aen.* v. 223. *Mart.* x. 97. w *Id. Aen.* xi. 193. *ſeqq.* x *Serv. ad Virg. Aen.* xi. 185. y *Id. ad Aen.* x. 581. [fallax citatio. Sed v. Aen. vi. 217. & Serv. ad vſ. 233.] * [Martial. vi. 85. 12. & x. 26. 6. Virg. Aen. vi. 225.] z *Ovid. epiſt. Canaces* v. 116. [Servi aliquando pileati in lectulo ſtantes cadaver ventilabant, *l. un. Cod. de Lat. lib. toll.* §. 5.] a [Virg. & Serv.] *Ibid.* b *Horat. Serm.* II. III. 85. c *Feſt. hac* v. d *Feſt. ibid.*

Digitized by Google

dem vino *e*, poſtea vero aqua exſtinguebatur; & oſſa ac cineres a proximis *f* in Urnam legebantur: iisque odores & flores odoratos miſcebant *g*. Poterant autem diſcerni oſſa ex ſitu & collocatione cadaveris *h*, quod non ipſi igni impoſitum, ſed aeſtu potius flammae circumlambentis in cineres redactum videtur; ita tamen, ut ramuſculi cupreſſorum & particulae rogi ſuper cadaver conciderent *i*: quod uncis & hamis, quantum poſſent, prohibebant. Poſt haec praeſentes, ut luſtrarentur, ter aqua pura a ſacerdote conſpergebantur *k*; & jam diſceſſuri extremum *Salve*, & *Vale* mortuo inclamabant *l*, hac vel ſimili formula: *Aeternum vale*; *Nos te ordine, quo natura juſſerit, cuncti ſequemur.* Denique praefica, vel quis alius, no-

p. 589.

e *Virg. Aen.* VI. 227. f *Tibull.* I. III. 6. g *Id.* III. II. 23. [Sepultis cineribus ſuperat *humatio*, vid. auctores *Gravinae* citatos *ad Tab. XII. p.* 256. *Edit. Maſcov.*] h *Vid. Hom. Il.* ψ. v. 240. i *Vid. Boxhorn. Quaeſt. Rom.* 25. *Kirchm. de funer.* III. 5. *Voſſ. de Idol.* v. 43. k *Vid. Virg. Aen.* v. 229. [Addimus ex Feſto v. Aqua: *Itaque funus proſecuti redeuntes ignem ſupergrediebantur aqua adſperſi: quod purgationis genus vocabant* ſuffitionem.] l *Id. Aen.* XI. 97.

Digitized by Google

noviſſimo verbo *Ilicet* omnes dimittebat [m]. Urna inferebatur ſepulchro, cui inſcribebatur *Titulus* [n], & *Votum* [S. T. T. L.] *Ut terra mortuo levis eſſet* [o], vel, *Ut oſſa molliter cubarent* [p]: vel Graece ita, Κούφη γὴ τοῦτον καλύπτοι [q]; vel denique, ut dicit Euripides Alceſt. vſ. 462.

- - - Κούφα σοι χθὼν ἐπάνω πέσοις, γύναι [r].

Qui omnino etiam videndus eſt in *Helena*, v. 857. *ſeqq.* Domum reverſi amici cum cognatis funebri convivio excipiebantur, cum prius balneum ingreſſi fuiſſent [s], ut ſe a pollutione funeris purgarent. Et in illuſtri funere quandoque epulum Populo datum fuit [t]; aut *Viſceratio* [u], (Graecis κρεωνομία *) quae eſt *crudae carnis diſtributio* [v]: quod epulum proprie *Silicernium* dicebatur; Gr. περίδειπνον

p. 590.

m *Id. Aen.* VI. 231. n *Propert.* IV. XI. 36 *Vid. Martial.* VI. 52. o *Tacit. Agric. c. ult.* p *Ovid. Triſt.* III. III. 75. *Contra Tib.* I. IV. 60. *Virg. Ecl* X. 33. *Perſ. S.* I. 37. *Juven.* VII. 207. q *Suid.* v. Κοῦφος. r *Vid. Bud. comm. ling. Gr.* 218. s *Cic. in Vatin.* 13. *& ibi Abram.* t *Suet. Jul.* 26. u *Liv.* VIII. 22. * [V. Gloſſaria Labbaei, ubi κρεωνομία &c. dicitur; & Caſaub. ad Suet J. C. c. 38.] v *Serv. ad Virg. Aen.* I. 211.

Digitized by Google

νιον *w*. Nono etiam die, poſtquam funus elatum eſſet, celebrabantur ſacra quaedam *Novemdialia* dicta, in Gloſſariis Graecis, ἔννατα ἐπὶ νεκροῦ ἀγόμενα *x*. Domus denique funeſta purgabatur *Denicalibus* (ſcilicet feriis *y*): Graeci enim νέκυν *mortuum* dicunt, & *Exverriis z*.

w Varro ap. Non. p. 76. *vid. opt. Plaut. Serv. Aen.* v. 89. *Suid. hac* v. x. *Vid. Poll. On.* viii. 14. *& ibi not. Serv. ad Aen.* v 63. *y Feſt. hac* v. *Cic. de leg.* ii. 22. *z Feſt.* v. *Everriator.*

FINIS.

Τῷ δὲ Βασιλεῖ τῶν αἰώνων, ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ Θεῷ τιμὴ καὶ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν. 1 Timoth. i. vſ. 17.

Digitized by Google

[APPENDIX I.

DE NOTIS ROMANORUM

Sive SIGLIS *maxime memorabilibus.*

A.

A. *notat* Abrogo. Absolvo. Anno. Annis. Ante. Apud. Augustus. Augusta. Augustalis. Aulus.

AA. Augusta. Augusti *duo.*
AAA. Augusti *tres.*
} *& similia similiter.*

A. A. A. F. F. Auro Argento Aere Flando Feriundo.

AA. COSS. Augustis *duobus* Consulibus.

A. A. V. S. E. V. Alter AmboVe Si Eis Videbitur.

A. A. V. S. L. M. Apud Agrum Vivens Sibi Locum Monumenti, *vel* Legavit Monumentum

AA. VV. CC. CONSS. Augustis *duobus* Viris Clarissimis Consulibus.

AB. IN. E. L. F. E. Abdicavit. In Ejus Locum Factus Est.

A. B. M. Amico (Amicae) Bene Merenti.

ABN. Abnepos.

ABS. Absolutus.

AB. U. C. Ab Urbe Condita.

A. D. Ante Diem.

AD-

Digitized by Google

AD. FRU. EMU. Ad. Fruges Emundas.
AED. CUR. Aedilis Curulis.
AEL. Aelius. Aelia.
AEM. Aemilia *tribu*. V. pag. 13.
AER. Aerarium. *&c.*
AET. AUG. Aeternitas Auguſti.
A. F. A. N. Auli Filius Auli Nepos. *Similia ſimiliter.*
A FR. A Fronte.
AFR. Africa. Africanus.
AG. Agrippa. Agro. *&c.*
AGON. Agonalia.
A. H. D. M. Amico (Amicus) Hoc Dedit (Dedicavit) Monumentum.
A. K. Ante Kalendas.
A. L. Auli. (Auguſti.) Libertus (Liberta.)
A. L. A. Amico (Aram) Libens. Animo.
A. L. F. (P.) Amico Libens Fecit (Poſuit.)
A. L. V. S. Animo Lubens Votum Solvit.
A. M. P. Amico Monumentum Poſuit.
AN. A. U. C. Anno Ab Urbe Condita.
AN. C. H. S. E. Annorum Centum Hic Situs (Sita) Eſt.
ANN. Annonae.
AN. P. M. L. Annorum Plus Minus Quinquaginta.
AN. V. P. M. II. Annis vixit Plus Minus Duobus.
A. O. Amico Optimo. Alii Omnes.
AP. Appius. Appia *tribu*.
AP. CONS. Apollini Conſervatori.
A. P. F. Auro (Argento) Publico Feriundo.
A. P. P. V. F. Ad Populum Plebem Ve Ferant.
A. P. R. C. Anno Poſt Romam Conditam.
AQ. Aquilifer.

Digitized by Google

AR. DD. Aram Dedicavit.
ARG. P. X. Argenti Pondo Decem.
ARM. Armeniacus. Armiluſtria.
ARN. Arnienſi *tribu*.
AR. VV. D. D Aram Votivam Dono dedit.
A. S. L. Animo Solvit Libens.
A. S. L. F. Amico Suo Libens Fecit.
A. T. A Tergo.
A. U. C. Ab Urbe Condita. [Anno Urbis Conditae.]
AUG. Augur. Auguſta. Auguſtalis. Auguſtus.
AUG. LIB Auguſti Liberalitas (Libertus) [Auguſtae Liberta]
A. V. L. Animo Vovit Libens. Annos Vixit Quinquaginta.
AVR. Aurelia. Aurelius. Aurum.

B.

B. Balbus. Beatus. Bene. Bonus.
B9. bus *terminatio*, ut OMNIB9. *pro* Omnibus.
B. A. Bonis Avibus (Auguriis. Auſpiciis.)
BASC. Baſilica.
B. D. S M Bene De Se Merito. (Meritae; Merenti).
B. E. Bona Ejus.
B F. BF.) Beneficiarius. Benefecit. Beneficium; Bona Fide (Fortuna) Bonum Factum.
B. F. P. Bonae Fidei Poſſeſſor.
B H. M Bene Hic Maneat.
B. M. Beatae Bonae) Memoriae. Bene Maneat (Merenti). Bonis Manibus.
B. M. H. E. Bene Merenti Hoc Erexit. *&c.*
B. M. M. P. Bene Merenti Monumentum Poſuit.

B.

Digitized by Google

B. M. P. (S.) C. Bene Merenti Poni (Sepulcrum) Curavit (Condidit).
B O. Bene Optime. Bono Omine. Bona Omnia.
B. P. Bono Publico. Bonorum Poſſeſſor.
B. P. D. Bono Publico Datum (Dedit).
B. Q. (RE). Bene Quieſcat (Requieſcat).
B. R. (RP.) N. Bono Rei Publicae Natus,
B. S. Bona Sua. *&c.*
B. V. Bene Vale. (Valeat. Vixit).
B. V. A. Bene Vixit Annis. Boni Viri Arbitratu.
NB. B in ſequioribus potiſſimum monumentis pro. V occurrit, ut BIAR. BIX. pro *Viarum*, *Vixit*.

C.

C. [Cæſar.] Cajus. Caja. Cauſſa. Cenſor. Centum. Centuria. Civitate. Clariſſimus. Cohors. Collegium. Colonia. Comitialis *dies*. Condemno. Conjux. Conſul. Cornelius. Cum. Curavit.
Ↄ. Caja. Centuria. *&c.*
ℊ Con. *principio vocis*. Contra.
CA. Camillus. Cato. Cauſſa.
C. A. Caeſar Auguſtus. Caeſarea Auguſta.
CAES. AUG. PON. MAX. COS. V. DICT. PERP. Caeſar Augur Pontifex Maximus Conſul quintum Dictator Perpetuus.
CAR. Cariſſimus. Cariſſima. Carmentalia.
C. B. M. F. Conjugi Bene Merenti Fecit.
C. C. Cajis *duobus*. Cauſſa Cognita. Conjugi Cariſſimo, mae.
[CC. Conſules. Conſulibus. Cæſares.]
C. C. C. Cenſa Civium Capita. [Calumniae Cavendae Cauſſa.]
C. C. Ↄ L. L. Cajorum *duorum*. Con Liberti.

Digitized by Google

C. C. S. Curavit Cum Suis. Curaverunt Communi Sumtu.
C. D. Cajus Druſus. Collegium Decurionum. Communi Dividundo.
C. E. Curavit Erigi.
C. E. C. Coloni Ejus Coloniae.
CEN. Cenſor. Centum. Centuria. Centurio.
CEN. P. Cenſor Perpetuus (Primus).
CER. Cerealia.
C. F. Caji Filius (Filia). Cariſſimus Filius. Clariſſima Femina. Conjux (Conjugi) Fecit. Curavit Fieri.
C. F. C. Clavi Figendi Cauſſa.
C. F. M. Curavit Fieri Monumentum.
C. H. Curavit Heres.
C. H. M. Conſecravit Hoc Monumentum. Curavit Hanc Memoriam.
CHO. Cohors.
C. I. C. Cajus Julius Caeſar.
CL. Claudius. Claudia *tribu*. Clariſſimus. Colonia.
CL. V. Clariſſimo Viro.
C. M. Caeſar Maximus. Cajus Marius. Cauſſa Mortis. Curavit Monumentum. Conjux Marito.
C. M. D. Conjux Marito (Conjugi Maritus) Dedit.
C. M. F. Conjux Marito (Conjugi Maritus) Fecit. Curavit Monumentum Fieri. Clariſſimae Memoriae Femina.
C. M. S. Condidit Monumentum Sibi.
C. M. T. Curavit Monumentum Teſtamento.
C. M. V. Clariſſimae Memoriae Viro. Curavit Monumentum. Vivens.
C. MUN. Curator Municipii.
CN. Cnaeus. Cnaea.

C. O.

Digitized by Google

C. O. Civitas Omnis. Conjugi Optimo. mae.
CO. Conjux. Conjugi.
COACT. A. CONL. ABD. J. E. L. F. E. Coactus A Conlega Abdicavit. In Ejus Locum Factus Est.
COER. Coeravit, *i. e. Curavit.* Coeraverè.
COH. Coheres, Cohors.
COH. I. PR. P. V. Cohors Prima Praetoria Pia Victrix.
COL. Collega. Collegium. Coloni. Colonia. Collocatum.
COL. AA. PATR. Colonia Augusta Patrensis.
COL. DED. Colonia Deducta. Colonis Dedit.
CO. M. Communi Matri.
COM. AS. ROM. ET. AUG. Communè Asiae Romae Et Augusto
COM. HAB. C. Comitiorum Habendorum Causa.
COMM. Commilitones. Commodus. *&c.*
COMM. CONS. Communi Consensu.
COMP. Compari. Compitalia.
[COM. R. P. Comes Rerum Privatarum.
COM. S. L. Comes Sacrarum Largitionum.]
CON. Congiarium. Conjux. Conlega. Consul. Consularis.
CONCORD. EXERC. Concordia Exercituum.
CONLAC. F. Con Lacrymis Fecit. i. e. *Cum Lacr.* [*Ego lego*, Conlacrumantes Fecerunt.]
CON. P. S. Consularis Provinciae Siciliae.
CONS. Consiliarius. Consualia. Consul. Consularis. Consulatu.
CONSEN. Consentibus *Diis.*
CON. SEN. ET. EQ. OR. P. Q. R. Consensu Senatus Et Equestris Ordinis, Populi Que Romani.

Digitized by Google

CON. SOL. D. Condendo Solum Dedit.
CONS. S. Conſervatori Suo.
C. O. P. Comites Ordinis Primi.
COR. Cohors. Cornelius. Cornelia *tribu*. Corona Corvinus.
COR. VAL. II. Coronis Vallaribus Duabus.
COS. Conſul. Conſules. Conſularis.
COS. DES. S. D. Conſuli Deſignato Salutem Dicit.
COS. ORD. Conſul Ordinarius.
COSS. PRAET. TRIBB. PL. S. P. PL. Q. R. Conſulibus Praetoribus Tribunis Plebis Senatui Populo Plebique Romanae.
COS. VIR. Conſularis Vir.
COS. V. P. P. Conſul quintum Pater Patriae.
C. P. Cinerarium Poſuit. Curavit Ponendum.
C. P. S. Curavit Poni Sibi.
C. P. S. E. Curavit Pecunia Sua (Proprio Sumtu) Erigi.
C. P. T. Curavit Poni Titulum.
C. Q. S. S. E. Cauſſa Quae Supra Scripta Eſt.
C. R. Civis Romanus. Cives Romani. Curavit Refici.
CR. Creticus. Criſpus.
CRAS. Craſſus.
C. R. C. Cujus Rei Cauſſa.
CRUST. ET. SPORT. N. S. X. N. Cruſtulum Et Sportulas Nomine Suo Decem Nummos.
C. S. Communi ſumtu. Conſulum Sententia. Cum Suis. Curavit Sibi. Conjugi Suo (Suae.)
CS. Caeſar. Conſiliarius. Conſul.
C. S. C. P. T. M. Cum Suis Curavit Poni Titulum Monumenti.
C. S. F. Communi Sumtu Factum. Curavit Sibi Fa-

Digitized by Google

Faciendum. Cum Suis Fecit.

C. S. H. Communi Sumtu Heredum. Cum Suis Heredibus.

C. S. H. S. S. S. V. T. L. Communi Sepulcro Hic Siti Sunt. Sit Vobis Terra Levis.

C. S. H. S. T. T L. Communi Sumtu Heredum. Sit Tibi Terra Levis.

C. S. S. Cum Suis Servis. Curavit Sibi Sepulcrum. Curavit Sibi Suis.

C. V. Centum Vir. Centum Viri. Clariſſimus Vir. Conſul quintum.

C. V. J. CELSA. Colonia Victrix Julia Celſa.

CU. MA. F. AN. XV. Cum Marito Fuit Annos quindecim.

C. V. M. P. Contra Votum Memoriam Poſuit. Curavit Vivens Monumentum Poni.

C. V. P. V. D. D. Clariſſimus Vir Praefectus Urbi De Dicavit (Dono Dedit.) Communi Voluntate Publice Votum Dederunt.

CUR. Cura. Curator. Curavit. Curia. Curio. Curulis.

CUR. AED. SAC. Curatori Aedium Sacrarum.

CUR. ANN. Curatori Annonae.

CURAT. OP. PUB. Curatori Operum Publicorum.

CUR. D. S. Curavit De Suo.

CUR. ET. SUB. ASC. DED. Curavit Et Sub Aſcia Dedicavit.

CUR. II. FRUM. COMP. Curator Iterum Frumenti Comparandi.

CUR. P. P. Curator Pecuniae Publicae.

CUR. RP. Curator Rei Publicae.

CUR. SAC. PUB. P. R. Curator Sacrorum Publicorum Populi Romani.

Digitized by Google

D.

D. Data. Decimus. Decius. Decurio. Dedicavit. Dedit. Depositus. Devotus. Deus. Dicor. D. s. Dis. Divus. Donavit. Dominus. Domo.

D. A. C. Divus Augustus. Caesar.

DAC. Dacia. Dacius.

D. A. S. Divo Augusto Sacrum.

DAT. ET. PP. Data Et Proposita.

DAT. POP. Datum Populo.

D. B. I. Diis Bene Juvantibus.

D. B. M. Dedit Bene Merenti.

D. B. S. F. De Bonis Suis Fecit.

D. C. Divus Caesar. Decurio Coloniae. Decurionum Collegium.

D. C. A. Divus Caesar Augustus.

D. C. ND. L. De Causa Non Dum Liquet.

D. CP. Datum Constantinopoli.

D. C. S. De Consilii Sententia.

D. D. Decurionum Decreto. Dedicavit. Dedicatum. Dedit Donavit. Dedit De Dicavit. Dono Dedit. Deo Domestico. Dis Deabus. Diis Dantibus. Dotis Dictio.

DD. Dederunt. Dedicavit. Dedicaverunt. Dies.

D. DD. Dono Dederunt, &c.

D. D. D. Datum Decreto Decurionum. &c. Dono Dedit Dedicavit.

D. D. D. D. Dignum Deo Donum Dicavit. Dono Datum Decreto Decurionum.

DDD. NNN. FFF. Domini Nostri Felicestres.

D. D. D. S. Dono Dedit. De Suo.

D. D. L. Dono Dedit Lugens. (Libens).

D. D. L. M. Dono Dedit Libens Merito (Libero

Digitized by Google

bero Munere),

D. D. M. Dedicatum Dis Manibus. Dono Dedit Monumentum.

DD. NN. AUGG. Dominorum Noſtrorum Auguſtorum.

D. D. O. P. Dis Deabus Omnibus Poſuit.

D. D. Q. Dedit Donavit Que. *&c.* Dis Deabus Que.

D. D. S. Dis Deabus Sacrum.

DE. Decius. Defunctus.

DEC. Deceſſit. Decius. Decurio.

DEC. DEC. MUN. MAL. Decreto Decurionum municipii Malacitani.

DEC. HS. XII. N. Decurionibus Seſtertios Duodecim Numero.

DEC. * XIII. AUG. XII. POP. XI. Decurionibus Denarios Tredecim. Auguſtalibus Duodecim. Populo Undecim.

DED. Dedicavit. *&c.*

D. F. HS. C. Det Fiſco Seſtertios Centum.

DEN. Denatus.

DEP. EST. IN. PA. Depoſitus Eſt In Pace.

DE. P. S. P. De Pecunia Sua Poſuit.

D. E. R. I. S. C. De Ea Re Ita Senatus Conſuit.

[DES. Deſignatus, to.]

DESS. Deſignati.

DE. VIC. S. PORTIC. F. COIR. De Vicanorum Sententia Porticum Fieri Coiraverunt.

D. F. Decimi (Divi) Filius (Filia). [Det Fiſco.]

D. F. D. I. P. Decurionum Fide Dividenda In Publicum. [*Poſſit etiam exponi*, Inter Plebem.]

D. G. Dedit (Donavit) Gratis. [*Quidni* Gratus?]

D. H. Donavit Heredibus. Dono Habuit.

D. I. Dari Juſſit. Diis Immortalibus. Dis Inferis.

DIAL.

Digitized by Google

DIAL. Dialis *Flamen.*

DIC. Dictator.

DICT. SEDIT. SEDAN. ET. R. G. C. Dictator Seditionis Sedandae Et Rei Gerundae Cauſſa.

DIG. M. Dignus Memoria. Digna Mulier.

DIL. S. Dilectiſſimus Servus.

D. I. M. Deae Iſidi Magnae. Deo Invicto Mithrae. Dis Inferis Manibus (Malis).

D. IMM. S. } Diis Immortalibus Sacrum.
D. I. S. } Dis Inferis Sacrum.

DIS. D. Q. Dis Deabus Que.

DISP. ET. TABUL. Diſpenſator Et Tabularius.

D. L. Dedit Libens (Locum. Lugens.) Donavit Locum. Decimi Libertus.

D. L. A. P. Donum Libens Animo Poſuit.

D. L. D. L. D. D. D. Dono Libens Dedit. Locus Datus Decreto Decurionum.

D. L. D. P. Dis Locum Dedit Publice.

D. L. M. Datus Locus Monumenti. Dedit Libens Merito.

D. L. S. Dedit Locum Sepulturae. Dis Laribus Sacrum.

D. M. Deae (Deum) Matris. Dedit. Moerens. (Monumentum). Dis Manibus. Divae Memoriae. Divino Monitu. Dolus Malus. *&c.* Domus Mortui. [Dicatum Memoriae.]

D. M. A. Dolus Malus Abeſto.

D. M. AE. Deo Magno Aeterno.

D. M. E. M. AE. Deo Magno (Dis Manibus) Et Memoriae Aeternae.

D. M. F. V. G. Doli Mali Fraudis Ve Cauſſa.

D. M. L. Datus [Dicatus] Memoriae Locus. Dedit Merito Libens.

D. M.

Digitized by Google

D. M. M. I. Deae Magnae Matri Iſidi. (Idaeae).
D. O. M. Deo Optimo Maximo.
D. M. P. Dis Manibus (Defunctae Monumentum) Poſuit.
D. M. V. F. Dis Manibus Votum (Vivens. Univerſis) Fecit.
D. N. Dominus Noſter.
DNA. Domina.
D. N. M. Q. E. Devotus Numini Majeſtati Que Ejus.
D. O. M. S. Deo Optimo Maximo (Diis Omnibus Manibus.) Sacrum.
DON. DON. Donis Donatus.
D. P. Dedit Publice. De Pecunia. Diis Patriis (Penatibus). Divus Pius. Donum Poſuit.
D. PEC. R. De Pecuniis Repetundis.
D. P. M. V. Dies Plus Minus Quinque.
D. PP. Data Propoſita. Data Publicata. Dis Perpetuis.
D. P. P. De Pecunia Publica (Propria).
D. P. S. De Pecunia Sua. Dedit Proprio Sumtu. Dis Penatibus (Perpetuis) Sacrum.
D. P S. D. L. D. P. De Pecunia Sua Dedicavit. Locus Datus Publice.
D. Q. S. De Quo Supra. Dies Qui Supra.
DR. Druſus.
D. S. Data Subſcripta. Deo Sancto. Deo Sacrum. De Suo.
D. S. B. H. S. S. De Suis Bonis Hoc Sibi Sumſerunt (Suis).
D. S. D. D. De Suo Donum Dedit. *&c.*
D. S. I. M. Deo Soli Invicto Mithrae.
D. S. I. P. C. De Sua Impenſa Poni Curavit.
D. S. P. Deo Sacrum Poſuit. De Sua Pecunia. De Suo Poſuit.

D. S.

Digitized by Google

D. S. P. P. De Sua Pecunia Posuit. De Suo Posuere.
D. S. S. De Suo Sibi. De Senatus Sententia. de Suo Sumtu.
D. S. V. S. L. L. M. De Suo Votum Solvit Lubentissime Merito.
D. T. Dedit Testamento (Titulum. Tumulum). [Dum Taxat.]
D. V. Dedit Vivens. Devota Vestae. Devotus Vester (Vir). Dies quintus. Dis Volentibus. Donec Vixit.
DVL. Dulcis. Dulcissimus &c.
D. V. S. Dedit Vivens Sibi. Dis Universis Sacrum.
DVVMV. Duum Vir. Dúum Viratus.

E.

E. Ejus. Ei. Eorum. Eis. Erexit &c. Est. Ergo.
E. B. Ejus Bona.
E. C. Ejus Causa. Erigi Curavit.
ED. Edicto.
E. D. Ejus Domus. (Dominus.)
EDU. P. D. Edulium Populo Dedit.
EE. Esse.
EE. N. P. Esse Non Potest.
E. F. Egregia Femina. Erigi Fecit. Ejus Filius.
EG. Egit. Egregius &c.
EG. S. B. M. F. Erga Se Bene Merenti Fecit.
E. H. Ejus Heres.
E. H. E. Ex Heres Esto.
E. H. L. N. R. Ejus Hac Lege Nihil Rogatur.
E. H. T. N. N. S. Extraneus Heres Tumulum Nunc Non Sequitur. Exterum Heredem Titulus Noster Non Sequitur.

EID.

Digitized by Google

EID. MART. Eidus Martias.
E. I. M. C. V. Ex Jure Manu Conſertum Vocavit.
E. L. Ea Lege. Ejus Locus. Edita Lex.
E. M. Ejus Mater. Egregiae Memoriae [Mulieri.] Erexit Monumentum.
EM. Emeritus. Emit.
EMP. Emptor. Empta.
EM. VR. Eminenti Viro.
EN. Endoterciſus *h. e. Interciſus dies*. Enim.
EOR. Eorum.
EP. Epiſtola. Epitaphium.
EP. M. Epiſtolam Miſit.
EPUL. INDICT. Epulum Indictum.
EQ. Eques. Equiria.
EQ. M. Equitum Magiſter.
EQ. M. P. Equum Meruit Publicum.
EQ. O. Equeſter Ordo *&c.*
EQ. P. Equus Publicus *&c.*
EQ. R. E. Eques Romanus Equo Publico.
EQ. SING. Eques Singularis
ER. Erit. Erogator.
E. R. A. Ea res agitur.
E. S. ET. LIB. M. E. Et Sibi Et Libertis Monumentum Erexit.
E.S.S.PQ. R. Ex Sententia Senatus PopuliQue Romani.
ESQ. Esquilina *tribu*.
E. T. F. I. S. Ex Teſtamento Fieri Juſſit Sibi.
ET. L. L. P. Q. E. Et Libertis Libertabus Poſteris Que Eorum.
ET. S. A.D. Et Sub Aſcia Dedicavit.
ET. S. ET. S. LIB. L. P. Q. E. Et Sibi Et Suis Libertis Libertabus PoſterisQue Eorum.

E. V.

Digitized by Google

E. V. Egregius Vir. &c. [Ex Voto.]
E. V. L. S. Ejus Votum Libenter Solverunt. Ei Votum Libens Solvit.
EVOC. Evocatus.
EXACT. TRIB. CIVIT. GALL. Exactor Tributorum Civitatum Galliae.
EX. A. D. C. A. Ex Auctoritate Divi Caesaris Augusti.
EX. A. D. K. Ex Ante Diem Kalendas.
EX. A. P. Ex Argento Publico.
EX. C. C. Ex Civitatis (Coloniarum, Communi) Consensu.
EX. D. Ex Decreto (Decuria, Domo Dono).
EX. E. Exheres Esto.
EX. EA. P. Q. I. S. AD. AER. D. E. Ex Ea Pecunia Quae Jussu Senatus ad Aerarium Delata est.
EX. GER. I. Ex Germania Inferiori.
EX. H. L. N. R. Ex Hac Lege Nihil Rogatur.
EX. J. Q. Ex Jure Quiritium.
EX. M D. Ex Monitu Dedit.
EX. NUM. FRUM. LEG. Ex Numero Frumentariorum Legionis.
EX. ORD. ARUS. Ex Ordine Aruspicum.
EX. PR. Ex Praetorio. Ex Praetoria *Nave*.
EXQ. Exquilina *tribu*.
EX. R. Exactis Regibus.
EX. S. C. P. Ex Senatus Consulto Posuit. Ex Suo Curavit Ponendum.
EX. S. D. Ex Senatus Decreto. Ex Suo Dedit.
EX. T. F. I. Ex Testamento Fieri Jussit.
EX. V. Ex quinta. Ex Visu. Ex Voto.
EX. V. S. P. Ex Voto Sacrum (Suo, Suscepto) Posuit.

F.

Digitized by Google

F.

F. Faciundum. Factum. Fecit. Fieri. Familia. Faſtus *dies*. Felix. Feliciter. Femina. Fides. Filius. Filia. Frater. Fronte. Fuit.
FAB. Fabius. Fabia *tribu*. Fabrum.
FAL. Falerina *tribu*.
FAM. Familia. Familiaris.
F. C. Faciundum Curavit. Fidei Commiſſum. Fiduciae Cauſſa. Fraude Creditoris. Filio Cariſſimo *vel* Filiae. Fecit Conjux.
F. D. Fides Data &c. Factum Dedicavit. Flamen Dialis.
F. E: Factum Eſt. Fecit Erigi. Fides (Filius) Ejus.
F. E. D. Factum Eſſe Dicitur.
FEL. P. R. Felicitas Populi Romani.
FER. Feralia.
FER. LAT. C. Feriarum Latinarum Cauſſa.
FER. NEP. Feriae Neptuni.
F. E. S. Fecit Et Sacravit. Fecit Et Suis.
F. F. } Fabrefactum. Fabricaverunt. Fecerunt. Fieri Fecit.
FF. } Filii. Filius Familias. Fratres. Flando Feriundo.
F. F. F. Ferro Flamma Fame. Flavii Filius Fecit (Fuit). [Flando. Faciendo. Feriendo.
F. FL. Fratris Filius.
FF. PP. FF. Fortiſſimi. Piiſſimi. Feliciſſimi.
F. F. Q. Filiis FiliabusQue.
F. H. Fecerunt Hoc. Fecit Heres &c. Filius Heres. Femina Honeſta.
F. HC. Familiae Herciſcundae.
F. I. Fide Juſſor. Fieri Juſſit.

Digitized by Google

F. I. A. P. Felix Julia Augusta Pia.
FI. B. Fide Bona.
FID. M. Fides Militum.
F. L. Favete Linguis. Fecit Locum. Feminae Lectissimae.
FL. Filius. Filia. Flamen. Flaminica. Flaminius. Flavia *tribu*. Flavius.
FLCA Falcidia *lex*.
FLO. Floralia.
F. M. Fati Munus. Fecit Monumentum (Memoriam Moerens. Merenti). Fieri Mandavit.
F. MART CAR. MONET. Feriae Martis Carnae Monetae.
F. M. I. Fati Munus Implevit. Fieri Monumentum Jussit.
F. N. C. Fidei Nostrae Commisit.
F. O. Fratri Optimo.
FONT Fontinalia.
FOR. Forum. Fortuna. Fortis.
FOR. RE. EX. S. C. Fortunae Reduci Ex Senatus Consulto.
F. P. Fastus primo. Fecit Patri (Publice). Filius Patri. Filio Pater (posuit). Fas Praetori. Feriae Publicae.
F. R. Finium Regundorum. *&c.*
FR. Forum. Frater. Fronte. Frumentarius.
FR. D. Frumenti Dandi.
FS. Familias. Fratres. Filiis.
F. T. C. Fieri Testamento (Titulum) Curavit.
F. V. C. Fidei Vestrae Commissum. Fieri Vivens Curavit. Fraudis Ve Causa.
F. V. S. L. M. Fecit Vivens Sibi Locum Monumenti. Fecit Voto Suscepto Libens Merito.

Digitized by Google

G.

G. Gajus. Gaudium. Genius. Gens. Genus. *&c.* Gesta. Gratia.
GAL. Galeria *tribu*. Galerius. Gallus.
G. B. D. M. P. Genio Bono Dicavit Monumentum Publice.
G. D. Germanicus Dacicus. Gratis Dedit.
GEM. Gemina *Legio*. Gemellus.
GER. Germanicus.
GG. Gemina *Legio*. Gesserunt.
G. L. Genio Loci. Gaji Libertus. *&c.*
GL. E. R. Gloria Exercitus Romani.
GL. P. Gloria Parentum (Populi, Patriæ).
G. M. Genio Malo.
GN. Gens. Genius. Genere. Gnaeus.
GN. N. T. M. D. D. Genio Numini Tutelari Monumentum (Merito) DeDicatum.
G. P. Galliae Procurator. Genio Posuit (Parentum).
GR. Gerit. Grex. Gratis.
GRAC. Gracchus.
GR. D. Gratis Dedit.
G. S. Genio Sacrum.
G. V. Genio Urbis. Gnaeus Valerius. Gravitas Vestra.
G. V. S. Genio Urbis Sacrum. Gratis [Gratus] Votum solvit.

H.

H. Habet. Heres. *&c.* Hic. Hoc. Honestus. Honor. Hora. *&c.*
H. A. C. Heres Amico Curavit.
H. A. E. C. Hanc Aedem Ei Condidit. Hanc Aram Erigi Curavit.

Digitized by Google

H. A. I. R. Honore Accepto Impendium Remisit.
H. B. Heres Bonorum. Hora Bona.
H. B. V. P. Heres BonorumVe Possessor.
H. C. CU. Hic Condi Curavit.
HC. L. S. P. S. Hunc Locum Sepulturae Posuit Sibi.
H. D. D. Heredes Dono Dedere. Honori Domus Divinae
HER. S. Herculi Sacrum.
H. E. S. Hic Est Situs (Sepultus).
H. ET. L. Heredes Et Liberti.
H. F. Heres Fecit. Hic Fundavit. Honesta Femina.
H. H. Heredes. Homo Honestus. [Hispaniarum.]
H. H. M. S. Heredes Hoc Monumentum Sequitur.
H. I. Hic Jacet.
HILAR. TEMP. Hilaritas Temporum.
H. K. N. Have Karissime Nobis.
H. L. Hac Lege. Hic Locus. &c. Hoc Legavit. Honesto Loco.
H. L. D. Heres Libens (Hoc Libens. Hunc Locum) Dedit.
H. L. H. N. S. Hic Locus Heredes Non Sequitur.
H. L. N. Honesto Loco Natus.
H. L. R. Hac Lege Rogatum.
H. M. Hoc Mandavit. Hoc Monumentum. Honesta Mulier. [Hanc Memoriam] Honesta Missione. Hora Mortis.
H. M. AD. H. N. T. Hoc Monumentum Ad Heredes Non Transit.
H. M. D. M. A. Huic Monumento Dolus Malus Abesto.
H. M. E. H. N. S. Hoc Monumentum Exterum Heredem Non Sequitur.
H. M. E. N. R. Hoc Monumentum Exterum Non Recipit.

H.

Digitized by Google

H. M. G. N. S. Hoc Monumentum Gentiles Non Sequitur.

H. M. IN. F. P. X. IN. A. P. X. Hoc Monumentum In Fronte Pedes Decem, In Agro Pedes Decem. *Vide Schol.* ad Horat. *Serm.* 1. *Sat.* VIII.

H. M. S. M Hoc Monumentum [Hanc Memoriam] Sibi Mandavit.

H. M. S. S. E. H. N. S. Hoc Monum. Sive Sepulcrum Exteros Heredes Non Sequitur.

H. N. D. M. A. Heredi Non Datur Monumenti Actio.

H. O. Hoſtem Occidit. Hoſte Occiſo.

HO. Homo. Honeſtus. Honor. Hora.

HOR. Hora *&c.* Horatia *tribu.*

HOS. Hoſpes. Hoſtis.

H. O. S. Hic Oſſa Sita.

[H. O. S. E. H. N. S. Haec Ollarum Schola (Series) Exterum Heredem Non Sequitur.]

H. P. Haſta Pura. Hic Poſitus. Hic Poſuit. Hora Peſſima.

H. R. Hic Requieſcit. Honeſta Ratio.

H. R. E. I. Q. M. E. A. Hanc Rem Ex Jure Quiritum Meam Eſſe Ajo.

[H. R. I. P. Hic Requieſcat In Pace.]

H. R. I. R. Honore Recepto Impenſam Remiſit.

H. S. Herculi Sacrum. Heredem Solvi. Hic Situs. *&c.* Hoc Sepulcrum. Hora Secunda. [Hoc Solus.]

H-S. Sive $\overline{HS}$. Seſtertius. Seſtertiûm.

H. S. E. T. F. I. H. F. C. Hic Situs eſt. Teſtamento Fieri Juſſit. Heredes Faciundum Curaverunt.

Digitized by Google

H. S. F. H. T. F. Hoc Sibi Fecit. Heredes Titulum Fecerunt.
H. S. H. N. S. Hoc Sepulcrum Heredes Non Sequitur.
H. S. S. Hic Siti (Sepulti) Sunt.
H. S. T. N. E. Huic Sepulcro Titulus Non Eſt.
H. S. V. F. M. Hoc ſibi Vivens Fieri Mandavit.
H. T. V. P. Hunc Titulum Vivus Poſuit.
H. V. Hispaniae Utriusque. Honeſtus Vir. Honore Uſus. Horis quinque. Hoc Volens. Hoc Vivus. Hoc Votum.

I.

I. Immortalis. Imperator. In. Inferis. Inter. Invicto. Jovi. Iterum. Julius. Juſſit. *Semel. Unum. Aſſis nota.*
IAN. Januarius.
IAN. CLU. Janus Cluſus. Janum Cluſit.
IA. T. C. Intra Tempus Conſtitutum.
I. B. In Brevi.
I. C. Intra Circulum. Julius Caeſar. Juris-Conſultus.
I. C. E. V. Juſta Cauſſa Eſſe Videtur.
I. D. Inferis Diis. Jovi Dedicatum. Iſidi Deae. Juri Dicundo. *&c.* JurisDictio.
ID. Idus. *&c.*
I. D. P. Idemque Probavit. Juri Dicundo Praeeſt. *&c.*
I. D. T. S. P. In Diem Tertium Sive Perendinum.
I. E. Id Eſt. In Edictis. Judex Eſto.
I. F. In Foro. In Fronte. InterFuit. Juſſu Fecit.
I. F. P. R. E. A. D. P. In Foro Pro Roſtris Et Ante Diem Pridie.

Digitized by Google

I. H. Jacet Hic, Juſtus Homo.
I. H. D. D. In Honorem Domus Divinae (Deorum Dear.)
II. *Iterum. Secundum. Duo.*
IIVIR. I. D. QQ. DuumVir Juri Dicundo QuinQuennalis.
I. L. Illius Libertus. (Liberta.) In Loco. Intra Limitem. Jure Legis. Juſta Lex.
I. L. D. In Loco Divino. Ipſe (Illi) Libens Dedit. *&c.*
[I. L. H. Jus Liberorum Habens.]
I. L. P. (R *vel* S.) In Loco Publico (Religioſo. Sacro.)
IMM. II HON. IIII. Immunis Iterum Honoratus Quartum.
IMP. Imperator. Imperatrix. Imperio.
IMP. RECEPT. Imperio [*Nonne praeſtat*, Imperatore?] Recepto.
IN. MAG. M. E. IN. E. L. F. E. In Magiſtratu Mortuus Eſt. In Ejus Locum Factus Eſt.
INF. AER. PP. R. H-S M. N. Inferat Aerario Populi Romani Seſtertios Mille Nummos.
IN. M. (PR.) O. E. In Magiſtratu (Praelio) Occiſus Eſt.
IN R. P. S. FUNC. In Re Publica Sua Functus.
INTEG. FAM. Integrae Famae.
I. O. M. C. Jovi Optimo Maximo Conſervatori.
I. O. M. S. P. Q. R. V. S. PR. S. IMP. CAES. QUOD. PER. EU. R. P. IN. AMP. ATQ. TRAN. S. E. Jovi Optimo Maximo Senatus PopulusQue Romanus Votis Suſceptis Pro Salute Imperatoris Caeſaris Quod Per Eum

Digitized by Google

Res Publica In Ampliore Atque Tranquilliore Statu Eſt.
I. P. In Pace. In Poſſeſſione. Indulgentiſſ. Patrono. Juſtus Poſſeſſor. Juſſit Poni.
I. Q. Jure Quiritum.
I. Q. P. IdemQue Probavit.
I. R. Jovi Regi. Junoni Reginae. Jure Romano (Rogavit).
I. S. In Senatu. In Suis. (In Suos.) Jovi Sacrum. Judicatum Solvi. Judicium Solvit. Judicio Senatus.
I. S. C. In SenatusConſulto. Judex Sacrarum Cognitionum.
I. S. L. M. Ipſe Solvit Lubens Merito.
I. S. M. R. Juno Soſpita Magna Regina.
I. SN. R. In Senatu Romano
I. S. S. Inferius Scripta Sunt.
I. S. V. P. Ipſi Sibi (Impenſa Sua) Vivi Poſuere.
I. T. C. Intra Tempus Conſtitutum.
IUD. Judex. Judicium.
IUD. CAP. Judaea Capta.
I. V. E. E. RP. F. S. V. C. Ita Ut Eis E Re Publica Fideve Sua Videbatur Cenſuere.
IUG. Jugali.
IUL. Julius. Julia.
IURD. Juridicus. JurisDictio.

K.

K. Kaeſo. Kaja. Kalendae. Kalumnia. Kaput. Kariſſimus. &c. Kardo. Karthago.
K. C. Kalumniae Cauſſa. Kapite Caeſus (Cenſus). Karthago Civitas.
K. D. Kalendae Decembres. Kapite Deminutus.
K. F. Kal. Febr. Kardo Finalis. Kariſſ. Fil.

K.

Digitized by Google

K. L. V. Kaput Legis Quintum.
K. N. Kaeſonis Nepos. Kal. Novembr. Kariſſime Nobis.
K. P. Kariſſime Parens. Kardo Poſitus. Kaſtra Poſuit.
K. Q. (S.) Kalendae Quinctiles (Sextiles).

L.

L. Laribus. Latinus. Latum. Legavit. Legio. Lex. Libens. Libertus. Libra. Locavit. Locus. Longum. Lucius. Luſtrum. quinquaginta. Ludus.
L. A. D. Libens Animo Dedit. *&c.* Locus Alteri Datus.
L. AG. Lex Agraria.
L. AP. Ludus Apollinis. *&c.*
L. B. M. D. Locum (Liberto, Libertae) Bene Merenti Dedit.
LB. S. Libens Solvit.
L. C. Latini Cives (Coloni). Lege Cavetur. Libertatis Cauſſa. Locus Conceſſus. Lucius Cornelius.
L. D. P. Libertus Domino (Liberto Dominus) Dedit. Locus Datus Publice.
L. D. S. C. Locus Datus SenatusConſulto (Sepulturae Cauſſa. Sententia Collegii.) Libens De Suo Curavit.
L. E. D. Lege Ejus Damnatus. Libens Ei Dedit. Locus Ei Datus.
LEG. Legatum. Legatus. Legavit. Lege. Legio. *&c.*
LEG. I. ADI. P. F. ANT. Legio Prima Adjutrix Pia (Fidelis) Felix Antoniana.
LEG. V. M. P. C. Legio Quinta Martia (Macedonica) Pia Conſtans.

Digitized by Google

LEG. XIIII. G. M. V. Legio Decima Quarta Gemina Martia Victrix.

L. E. LI. M. C. S. Lubens Et Libens Merito Cum Suis.

L. EM. Locus Emtus.

LEM. Lemonia *Tribu*. Lemuria.

LEP. Lepidus.

L. F. Libens (Libertus: Lugens. Luſtrum) Fecit. Lucii Filius.

L. F. F. O. M. M. D. S. Libens Fieri Fecit Omni Meliori Modo De Suo.

LG. Legatus. Legavit. Legio

L. H. F. C. Libertus Heres (Locum Hunc. Libens, Libertus, Lugens Hoc) Faciundum Curavit.

L. I. Lex Julia.

LIB. Liber. Liberalia. Liberalitas. Libertus. *&c.* Libertas.

LIB. LIB. P. Q. E. Libertis Libertabus Poſteris Que Eorum.

LIB. TABUL. Librarius Tabularii.

L. I. D. A. C. Lex Julia De Adulteriis Coërcendis.

L. IU. REP. Lex Julia Repetundarum.

L. L. Libens Lubens. Libentiſſime. Libertis Libertabus. Lucii Libertus. *&c.*

LL. Dupondius. Legibus. Liberti *duo*.

L. L. Q. S. P. Q. S. Libertis LibertabusQue Suis Poſteris Que Suorum.

LLS. Seſtertius.

L. M. Legavit (Locavit) Memoriam (Monumentum.) Libens Merito. Libero Munere. Locus Monumenti. (Mortuorum). *&c.* Lucius Muraena.

L. M. E. Locum Monumenti Elegit. [Erexit.]

L. O. Liberto Optimo. Libertis Omnibus.

L.

Digitized by Google

L. P. Locus Proprius. [Propitius. Publicus.) Lege Punitus.
L. P. C. R. Latini Priſci Cives Romani. Libens Poni Curavit Requietorium.
L. P. F. F. V. A. VI. Lugens Pater Filio Fecit, Vixit Annos Sex.
L. PR. Locus Privatus. *&c.*
L. Q. S. Locus Qui Supra.
L. R. Lege Rogatur. Lex Romana. Locus Religioſus. Locavit Requietorium.
L. S. Laribus Sacrum. Libens Solvit. Liberto Suo. Locus Sacer. Locus Sepulturae.
L. S. M. C. P. Locum Sibi Monumenti Curavit Poni.
L. T. Legavit Teſtamento. (Titulum). Legem Tulit. Lucius Tatius (Titius.)
L. V. Lex Vetat. Libens Vovit.
LUD. PLEB. IN. CIRC. Ludi Plebeji In Circo.
L. VOC. Lex Voconia. Lucius Voconius.
LUPER. N. P. Lupercalia. Nefaſtus Primo.
L. V. P. F. Ludos Publicos Fecit.
LUSTR. MISS. Luſtrum Miſſum.

M.

M. Magiſter. Magiſtratus. Magnus. Manibus. Marcus. Marca. Mars. Mater. Memoriae. Menſes. Miles. Militavit. Millia. Miſſio. Monumentum. Mortuus. Mulier.
M'. Manius.
MAC. AUG. Macellum Auguſti.
MAEC. Maecia *tribu*.
MAG. EQ Magiſter Equitum.
MAG. QUINQ. COLL. FABR-TIG. Magiſter Quinquennalis Collegii Fabrum Tignariorum.

M.

Digitized by Google

M. A. G. S. Memor Animo Grato Solvit.
MAI. Major.
MAM. Mamercus.
MAN. IRAT. H. Manes Iratos Habeat.
MAR. Marius. Maritus. Marmor.
MAR. ULT. Mars Ultor.
MATR. Matralia. (*Matris Matutae feſtum.*)
MAX. POT. Maximus Pontifex.
M. B. Memoriae Bonae. Merenti Bene. Mulier Bona.
M. B. M. F. Monumentum (Matri. Mulieri. Marito) Bene Merenti Fecit.
M. C. Marcus Cato. (Cenſor. Cicero.) Memoriae (Mortis) Cauſſa. Monumentum Condidit. (Curavit.) *&c.* [Matri (Mulieri) Cariſſimae.]
M. CS. Marcus Caeſar.
M. C. T. Monumentum Curavit Teſtamento.
M. D. Manibus. Dis. Matri Deûm. *&c.*
M. D. M. I. Magnae Deûm Matri Idaeae. (Iſidi.)
M. E. Memoriam Erexit. Mortuus Eſt.
M. E. M. D. D. E. Municipibus Ejus Municipii Dare Damnas Eſto.
MEN. Menenia (*tribu*).
MERC. Mercator. Mercurius. Mercurialis.
MERK. D. Merkedonius (Mercedinus) Dies.
M. F. P. Malae Fidei Poſſeſſor. Mater Filio Poſuit.
M. H. Mulier Honeſta Mandavit Hoc. *&c.*
M. H. AD. H. N. T. Monumentum Hoc Ad Heredes Non Tranſit.
M. H. E. Mihi Heres Eſto.
M. H. E. N. R. Monumentum Hoc (Heredem) Extraneum Non Recipit.
M. H. H. N. S. Monumentum Hoc Heres (*potius* Heredem) Non Sequitur.

M.

Digitized by Google

M. H. S. M. Memoriam Hanc Sibi Mandavit. *&c.*

M. I. Matri Idaeae. (Iſidi). Maximo Jovi. Monumentum Juſſit

MIL. COH. X. IU. URB. Miles Cohortis Decimae Juvenum Urbanorum.

MI. ME. H. DD. S. Mihi Meisque Hoc Dedicavit Sepulcrum.

MIN. Minervae. Minor. Minutia *tribu*.

M. L. Marci Libertus. Merito Lubens. Miles Legionis. Militis Locus. Monumentum Legavit. *&c.*

ML. CL. PR. RA. Miles Claſſis Praetoriae Ravennatis.

ML. PR. Miles Praetorianus.

M. M. Magnae Matri. [Moeſtae Memoriae.]

MM. Marci *duo*. Memoriae. Meritiſſimo. Militea.

M. M. D. Matri Magnae Deûm. Matri (Marito. Merenti) Monumentum Dedit.

M. N. Marci Nepos. Meo Nomine. Millia Nummûm.

M. P. Mille Paſſus. Millia Paſſuum. Memoriam (Moerens. Menſam) Poſuit *&c.*

M. R. Miles Romanus. Municipium Ravennas.

M. S. Manibus Sacrum. Merito Solvit. Municipi Suo.

MS. Majeſtati. Menſes.

M. S. A. Moneta Sacra Auguſti.

M. S. C. Monumentum Sibi Conſtituit. *&c.*

M. S. P. Memoriae Suae Poſuit. *&c.*

M. S. S. H. N. S. Monumentum Sive Sepulcrum (Supra Scriptum) Heredem Non Sequitur.

M. T. C. Marcus Tullius Cicero.

M.

Digitized by Google

M. V. Manibus Universis. Minervae Victricis *Legionis*. Monumentum Vivens.
MUN. Munere. Municeps. Municipium. *&c.*
M. V. S. Merito Votum Solvit.

N.

N. Natione. Natus. Nefastus (*dies*). Nepos. Neptuno. Nobilis. Nomine. Nonis. Nofter. Numerarius. Numerius. Numero. Nummus.
NAT. Natalia. Natus. Natione. Natta.
N. C. Nero (Nobiliff.) Caesar. Non Credo.
N. C. N. P. Nec Clam Nec Precario.
[N. D. D. Numini Dicatiffimus. Devotiffimus.]
N. D. F. E. Ne De Familia Exeat.
NEG. VIN. Negotiator Vinarius]
NEP. RED. Neptuno Reduci.
NEPT. Neptunalia.
N. F. C. Noftrae Fidei Commiffum.
N. F. (G) N. Nobili Familia (Genere) Natus.
N. H. V. N. AUG. Nuncupavit Hoc Votum Numini Auguſto.
N. I. Nomini Ipſius. Numinis Juſſu.
N. L. Nominis Latini. Non Licet. Non Liquet. Non Longe. Numero Qninquaginta.
N. L. M. F. ET. TU. Nobis (Noſtrum. Novum) Locum Monumenti Fecit Et Tumulum.
N. M. Non Minus.
N. M. N. S. Novum Monumentum Nomine Suo.
N. M. Q. E. D. Numini MajeſtatiQue Ejus Devotiſſimus.
N. P. Nefaſtus Primo. Nomine Proprio.
N. R. Natione Romanus. Non Reſtituerunt.
NR.

Digitized by Google

NR. CL. Nero Claudius.
N. S. Nomine Suo. Non Sequitur. Novum Sepulcrum. Numerii Servus.
N. T. M. Numini Tutelari Municipii.
N. TRAN. HL. Non Tranſilias [Ne Transeas] Hunc Locum.
N. V. N. D. N. P. O. Neque Vendetur Neque Donabitur Neque Pignori Obligabitur.
N. VV. H. INF. S. Neminem Volumus Hoc Inferri Sepulcro.

O.

O. Obtulit. Omnibus. Oportet. Optimo. Optio. Ordo.
OB. AN. L. Obiit Anno Quinquageſimo.
OB. C. S. Ob Cives Servatos.
OB. M. E. Ob. Merita Ejus.
OB. M. P. ET. C. Ob Merita Pietatis Et Concordiae.
OB. R. B. G. Ob Res Bene Geſtas.
O. C. Omnis Civitas. Ope Conſilio. Ordo Clariſſimus.
OC. Occaſus. Occiſus.
O. D. M. Opera Donum Munus.
O. D. S. M. Optime De Se Merito.
O. E. B. Q. C. Oſſa Ejus Bene Quieſcant Condita.
O. E. R. Ob Eam Rem.
O. F. Opus Fecit. Omni Fide.
O. H. F. Omnibus Honoribus Functus. Oſſuarium Hoc Fecit.
O. H. S. S. Oſſa Hic Sita Sunt.
O. L. Operas (Ollam) Locavit.
OL. D. D. Ollam Dono Dedit.

O:

Digitized by Google

O. L. O. C. Opere Locato. Opere Conducto.
O. M. Optime Merito. Optimo Maximo.
O. M. T. Optimo Maximo Tonanti.
O. P. Optimo Patri. (Principi. Patrono.)
OP. Opiter. Oportet. Oppidum. Optimo. Opus.
OP. ET. S. P. Optimo Et Sancto Patrono (Patronae).
OPIC. Opiconsiva.
OPIF. Opifera.
ORB. PAR. Orbati Parentes.
OR. M. Ordo Militaris. Ornamentis Militaribus.
OSS. Ossarium. Ossuarium.
O. V. F. Omnia (Omnibus) Vivens Fecit. Optimo Viventi (Viro) Fecit.

P.

P. Pace. Pactum. Passus. Pater. Pecunia. Pedes. Perpetuus. Pius. Plebs. Pontifex. Populus. Possessor. *&c.* Posuit. Potestas. Praetor. Princeps. Pro. Provincia. Publice. Publia. Publius. Puer. Pupillus.
P. A. Pius Augustus. Posuit Aram.
PAL. Palatina *tribu*. Palilia.
PAP. Papia *tribu*.
[P. A. P. B. M. Patri Avo Patrono Bene Merito.]
PAR. Parenti. *&c.* Parilia. Parthicus.
PAR. INF. P. Parentes Infelicissimi Posuerunt.
PATR. Patricius. Patronus.
PATR. COL. CUR. RP. II. VIR. MUNICIP. PROC. AUG. VIAE. OST. ET CAMP. Patrono Coloniae Curatori Rei-Publicae Duum Viro Municipii Procuratori Augustali Viae Ostiae Et Campanae.
P. C. Pactum Conventum. Patres Conscripti. Patrono

Digitized by Google

trono Coloniae. Pecunia Conſtituta. Pedes Centum. Ponendum (Publice) Curavit. *&c.* Praefectus Caſtrorum. (Corporis) ProConſul.

P. C. L. Publius Cornelius Licinius. Publii Con-Libertus.

P. C. N. Poſuerunt Communi Nomine.

P. C. R. Ponendum Curavit Requietorium.

P. D. Patriciatus Dignitas. Publice Dedit. Ponendum Decrevit.

P. D. S. Propoſita Data Scripta. Poſuit De Suo.

P. E. Poſteris Ejus (Eorum). Publice Erexerunt.

P. EQ. M. Publico Equo Meruit.

PER. Peregrinus. Permiſſu. Perpetuus. Pertinax.

P. EX. R. Poſt Exactos Reges.

P. F. Pia Fidelis. Pius Felix. Publice Fecit. *&c.* Pater Filio. *&c.*

P. H. C. Patrono Heres (Ponendum Hoc) Curavit. Provincia (Praetor) Hispan. Citerior.

P. I. Pater Indulgentiſſ. Poni Juſſit. Princeps Juventutis.

P. I. A. V. P. V. D. Praetorem Judicem Arbitrum Ve Poſtulo Uti Des.

P. I. R. P. Q. I. S. I. F. P. R. E. A. D. P. Populum Jure Rogavit Populus Que Jure Scivit In Foro Pro Roſtris Et Ante Diem Pridie.

P. I. S. Pius in Suis (Suos). Ponendum Juſſit Sibi. Poſteris Item Suis. Publica Impenſa Sepultus.

P. K. Parens Kariſſime. Pridie Kalendas. Praetor Kandidatus.

[P. K. AA. Parens Kariſſime Auguſtorum, *vel* Par. Kar. Atque Amantiſſime.]

P. L. Poſuit Libens (Lugens). Publii Libertus.

P. L. C. Pecunia Lugduni Cuſa.

P. M. Paſſus Mille. Plus Minus. Patronus Municipii. *&c.*

Digitized by Google

P. M. T. P. IMP. P. P. Pontifex Maximus Tribunicia Poteſtate Imperator Pater Patriae.

PO. Poblilia *tribu*. Populus. Poſuit.

POM. Pompejus. Pomptina (*tribu*).

P. O. M. S. Parenti (Patrono) Optime Merito Sacrum.

POPLIF. Poplifugium.

PORT. Portumnalia.

POST. Poſtumus.

P. O. S. V. I. T. Poſuit.

POT. Poteſtate.

P. P. Pater Patratus. (Patriae.) Parenti (Patrono. Populus. Publice.) Poſuit. PerPetuus. Praefectus. Praetorio. PraePoſitus. Propria (Publica) Pecunia. Propraetor. Publii *duo*.

PP. Papinia *tribu* PerPetuus. PraePoſita. PraePoſitus. Poſuere. PrimiPilus. Propoſita.

P. P. F. Pia Pollens Felix.

P. P. L. V: Pro Praede Litis Vindiciarum.

P. PLV. Populum PlebemVe.

P. P. O. C. V. Praefectus Praetorio Orientis Clariſſimus Vir.

P. P. P. ProPietate (Propria Pecunia) Poſuit. ProPraetor Provinciae.

P. P. P. C. PrimiPilo Praetoriae Cohortis. *&c.*

[P. P. P. P. P. Praefecto Praetorio Per Provinciam Pannoniam.]

P. P. R. U. P. I. C. Pace Populo Romano Ubique Parta Ianum Cluſit.

P. Q. E. PoſterisQue Eorum.

P. Q. S. V. F. PoſterisQue Suis Vivens Fecit.

P. R. Populus Romanus. Pro Roſtris. Poſuit Requietorium.

PR. Pater. Praefes. Praetor. Pridie. Princeps. Primigenia.

PRAE.

Digitized by Google

PRAE. AER. Praefectus Aerarii.
P. R. C. A. Post Romam Conditam Annis.
PR. CER. Praetor Cerealis.
P. R. E. Post Reges Exactos.
PRIM. Primipilus. Primo. Primus.
PRI. STIP. H. S. E. Primo Stipendio Hic Situs Est.
PR. M. S. Pro Merito Suo.
PR. N. Pro Nepos.
PRO. AUG. Providentia Augusti.
PROC. ProConsul. ProCurator.
PRO MAG. L. D. ProMagister Larium Divinorum.
PRON. ProNepos.
PRO. PR. } ProPraetor.
PROPR. }
PROQ. P. ProQuaestor Provinciae.
PRO. S. Pro Salute.
PROT. Protector.
PROV. Provincia. Providentia.
PR. P. Praeses Provinciae. ProPraetor.
PR. PER. Praetor Peregrinus.
PR. PR Praefectus Praetorio ProPraetor.
PR. P. R. E. V. Procurator Privatae Rei Egregius Vir.
[P. R. Q. Populo Romano Quiritium.]
PR. Q. AER. ET. ALIM. ProQuaestor Aerarii Et Alimentorum.
PRR. Praetores.
PR. S. Praetoris (Pro) Sententia. Patri Suo.
PRS. P. Posteris Posuit. Praeses Provinciae.
PR. TUT. Praetor Tutelaris.
PR. UR. Praetor Urbanus.
P. R. V. X. Populi Romani Vota Decennalia.

Digitized by Google

P. S. Pecunia Sua. Plebiſcitum. Poſteris Suis. Poſuit Sibi. Proprio (Privato Publico) Sumtu. Proſerpinae Sacrum. Pro Salute. Publicae Saluti.
P. S. O. Pecunia Sua Ordinavit. Poſuit Suis Omnibus.
P. S. P. Q. P. (R.) Pro Se Pro Que Patria (Republica.)
P. S. T. Q. H. Praecipito Sumito Tibi Que Habeto.
PT. Pater. Praeter.
P. T. S. Poſuit Titulum Sibi.
P. V. Pedes Quinque. Perfectiſſ. (Praeſtantiſſ. Primarius.) Vir. Pia Victrix. Praefectus Vigilum (Vrbi).
PV. Provincia. Publilia *tribu*.
PUBL. L. Publico Luctu.
P. V. D. Poſtulo Uti Des. Pro Voto Dedit.
P. V. F. Poſteris Univerſis Fecit.
PU. HO. Publico Honore.
P. VI. S. Pedes Sex Semis.
PUP. Pupillus. Pupinia (*tribu*).
P. U. U. L. S. Pro Ut Voverat Lubens Solvit.

Q.

Q. Quadrati. Quaeſitus. Quaeſtor. Quantum. Quartum. Que. Qui. *&c.* Quinta. Quinctus. Quinquennalis. Quirites.
Q. A. Quaeſtor Aedilis.
Q. A. M. Quem Ad Modum.
Q. A. NQ. N. Quando Ais Neque Negabo (Negas.)
Q. B. F. Qui Bixit Feliciter.
Q. B. M. V. Quae Bene Mecum Vixit.
Q. C. M. P. I. Quintus Caecilius Metellus Pius Imperator.

Q.

Digitized by Google

Q. D. C. Qua De Cauſſa.

Q. D. E. R. F. P. D. E. R. V. I. C. Quid De Ea Re Fieri Placeret, De Ea Re Univerſi Ita Cenſuerunt.

Q. D. R. P. G. V. Qua De Re Peto Gravitatem Veſtram.

Q. E. R. E. T. P. I. R. D. T. Q. DT. X. D. P. F. Quanti Ea Res Erit Tantae Pecuniae Judicium Recuperatorium Dabo TeſtibusQue Duntaxat Decem Denuntiandi Poteſtatem Faciam.

Q. F. E. I. S. F. D. C. S. Quod Factum Eſt In Senatu Ferunt De Conſulum Sententia.

Q. I. S. S. Qui Infra Scripti Sunt. *&c.*

Q. L. F. Quem Locum (Qui Libens) Fecit.

QN. A. N. N. Quando Neque Ais Neque Negas.

Q. N. T. S. Q. P. Quando Negas Te Sacramento Quinquagenario Provoco.

Q. P. Quaeſtor. (Praetorius. Provincialis. Publicus.)

QQ. Quamquam. Quinquennalis. Quoque.

Q. Q. L. H. S. QuoQuo Vorſum Latitudo Huic Sepulcro. [Latum Hoc Sepulcrum.]

Q. Q. V. P. L. QuoQuo Vorſum Pedes Quinquaginta.

QR. QuaRe.

Q. R. C. F. Quando Rex Comitiavit Fas.

Q. R. F. E. V. Quod Recte Factum Eſſe Videbitur.

Q. S. N. T. E. PR. TR. PL. Q. D. E. Q. E. V. A. P. PL. V. F. Quod Si Non Tulerit Eos Praetores Tribuni Plebis Qui Deinceps Erunt Quod Eis Videbitur Ad Populum PlebemVe Ferant.

Digitized by Google

Q. S. P. P. S. Qui Sacris Publicis Praesto Sunt.
Q. S. S. S. Qui Supra Scripti (Quae Supra Scripta) Sunt
Q. ST. D. F. Quando Stercus Delatum Fas.
Q. V. A. Qui (Quae) Vixit Annis.
Q. V. F. COS. D. E. R. Q. F. P. D. E. R. I C. Quod Verba Fecit Consul De Ea Re Quid Fieri Placeret De Ea Re Ita Censuerunt.
QUI. Quirina *tribu*.
QUI LEGIS. T. V. Qui Legis Titulum Vale.
QUINQ. Quinquatria. Quinque. Quinquennalitas.
QUIR. Quirina *tribu*. Quirinalia. Quirites.
QUINQ. MAG. IV. Quinquennalitius Magister Juvenum.
QUOD. V. M. S. EX. EA. P. Q. I. S. AD. AE. D. E. Quod Viae Munitae Sunt Ex Ea Pecunia Quae Jussu Senatus Ad Aerarium Delata Est.

R.

R. Rationalis. Ravennas. Recte. Requietorium. Res. &c. Responsum. Respublica. Restituit. Retro. Rogavit. Roma. Romanus. Rostris.
RAP. Rap.x *legio*.
RAT. S. R. Rationalis Sacrarum Rationum (Remunerationum).
R. C. Romani Cives. Romana Civitas.
R. CC. Remissio Ducentesimae.
R. D. Requietorium Dedit. Regis Domus. &c.
R. E. C. H. Requietorium Ejus Curavit Hic. [Ei Curavit Heres.]
REGIF. Regifugium.
R. G. C. Rei Gerundae Caussâ.
RG. F. Regis Filius. (Filia. Familia.)

R.

Digitized by Google

R. L. P. Recte Legi Poſſit.
RO. Roma. Romani. Romilia *tribu.*
ROB. Robigalia.
R. P. Res Publica. (Privata) Retro Pedes. Romae Percuſſa. Romana Pecunia.
R. P. C. C. Rei Publicae Conſtituendae Cauſſa. *&c.*
R. R. Recta Regione. Rejectis Ruderibus.
R. S. Romae Signata.
RS. Reſponſum. Reſcriptum.
RVF. Rufus. Rufinus.
RVR. Rura. Rurſum.
R. XL. Remiſſa Quadrageſima.

S.

S. Sacellum. Sacrum. Salus. *&c.* Scriptus. Semis. Senatus. Sententia. Sepulcrum. Sequitur. Servus. Sibi. Sine. Sit. *&c* Situs. Sive. Solvit. [Sodalis.] Stipendium. Sub. Suis.
SAB. Sabatina *tribu.*
SAC. VRB. S. P. Sacerdote Urbano Sibi Praeeunte.
S. A. D. Sub Aſcia Dedicavit.
SAR. Sarranus.
SARM. Sarmaticus.
SAT. Saturnalia.
S. C. Senatus Conſultum. *&c.* Sumtu Communi.
SCA. Scaptia *tribu.*
S. C. D. S. Sibi Curavit De Suo.
S. C. F. E. Senatus Conſultum Factum Eſt.
SCL. Scilicet.
SC. L. CM. Sacrae Largitionis Comes.
SC. MM. Sanctae (Sacrae) Memoriae.
S. C. P. S. } Senatus Conſulto Plebiſcitum.
SC. PS. }

Digitized by Google

SCR. ADF. Scribundo Adfuerunt.
SCR. SVL. P. Scriba Sulmonenſis Populi.
S. D. Sacrum Diis Salutem (Dedit.) Sententiam Dicit. Sibi (Soli) Dedit.
S. D. S. Sibi De Suo. Soli Deo Sacrum.
SEP. September. Septimius.
SER. Serratus *nummus*. Sergia *tribu*. Sergius. Servilius. Servius. Servus.
S. E. S. O. Sibi Et Suis Omnibus.
S. E. T. L. Sit Ei Terra Levis.
SEV. Severus. Sevir.
SEX. Sextus. Sexta.
S. F. Satis (Sibi. Suis.) Fecit. Sine Fraude. Sacris Faciundis.
S. H. L. Sibi Hoc Legavit.
SIGN. LEG. Signifer Legionis.
SIG. PR. SA. Signum Pro Salute.
S. I. M. Soli Invicto Mithrae.
SI. P. P. S. F. Signum Poſuit Pecunia Sua Factum.
S. I. R. Sua Impenſa Reſtituit. Sacrum Junoni Reginae.
SI. V. G. V. Si Vales Gaudeo. Valeo.
S. L. Sacrarum Largitionum. Sacrorum Ludorum. Senatus Legitimus. Solvit Libens. Suis. (Liberis.) Libertis.
S. L. M. N. Sibi Locum Monumenti Nuncupavit.
S. M. Sacrum Manibus (Memoriae.) Sine Malo. Solvit Merito. Sacra (Signata) Moneta.
S. M. A. G. S. Sacrum Memori Animo Gratis [Gratus] Solvit.
S. M. A. L. S. Sacrum Memori Animo Libens Solvit.
S. M. P. E. Sibi Monumentum Publice Elegit. [Erexit.]

S.

Digitized by Google

S. M. T. S. Sacra Moneta Treviris Signata.
SN. Senatus. Sententia. Sine.
S. N C. Seſtertios Nummos Centum.
S. N. L. Socii Nominis Latini.
S. N. S. Q. Si Negat Sacramento (Sacramentum) Quaerito.
S. P. Sacerdos Perpetua. Sacri Palatii. Sacrum (Sibi) Poſuit. Sua Pecunia. Sumtu Proprio.
SP. Spectatus. Spectavit. Sportula. Spurius. Stipendium. Supra.
S. P. C. S. Sibi Poſuit Cum Suis. Sua Pecunia Curavit Sibi.
S. P. D. Salutem Plurimam Dicit. *&c.*
S̄P̄D. SupraDictus.
SPEC. Spectavit. Speculator.
S. P. EIUS. C. C Q. Q. Solo Privato Ejus Collegium Conſenſu QuinQuennalitiorum.
SPL. Splendidus Splendidiſſimus.
S. P. P. Sibi Poſteris Poſuit. *&c.*
S. P. P. D. D. Sumtu Proprio Poſitum Dono Dedit. *&c.*
S. P. Q. Sibi PoſterisQue. Senatus PopulusQue.
S. P. QR. CL. V. Senatus PopulusQue Romanus Clypeum Vovit.
S. Q D. E. R. A. P. P. V. L. O. E. COSS. PRR. TR. PL. Q. N. S. Q. E. V. A. P. P. V. F. Si Quid De Ea Re Ad Populum PlebemVe Latu Opus Eſt Conſules Praetores Tribuni Plebis Qui Nunc Sunt Quod Eis Videbitur Ad Populum PlebemVe Ferant.
S. Q. S. S. E. Q. I. N. S R. E. H. L. N. R. Si Quid Sacri Sanctique Eſt Quod Jus Non Sit Rogari Ejus Hac Lege Nihil Rogatur.
S. R. L. E. F. I. C. Q. O. R. E. Si Rem Lex Ex Ejus Juſſu CauſſaQue Omnium Rerum Eſto.

Digitized by Google

S. S. Sacri Scrinii. Sanctiſſ. (Sententia) Senatus Sibi Suis. Suo Sumtu. Supra Scriptus. [Subſcripta.]

SS. Sanctiſſimis. Seſtertiis. Suaviſſimis. &c. Suis.

S. S. C. S. D. E. T. V. Secundum Suam Cauſam Sicuti Dixi Ecce Tibi Vindictam.

S. S. S. Sancto Silvano (Soli Sanctiſſimo) Sacrum. SupraScriptae Summae (Scriptà Sunt.)

S. S. T. N. Supra Scriptorum Tantum Nomine.

ST. *Silentii nota.* Sententia. Stipendium. Stadium. Statuit. Staratus.

S. T. A. Sine Tutoris Auctoritate.

STE. Stellatina *tribu.*

S. T. T. L. Sit Tibi Terra Levis.

S. T. V. B. E. E. Q. V. Si Tu Vales Bene Eſt Ego Quidem Valeo. (*& ſimilia ſimiliter.*)

SUB. } Suburrana *Sive* Sucuſana *tribu.*
SUC. }

SUF. Suffectus.

S. V. F. Sibi Vivens Fecit.

S. V. G. E. V. Si Vales Gaudes Ego Valeo.

S. V. L. Q. V. V. B. E. E. E. Q. V. Si Vos LiberiQue Veſtri Valetis Bene Eſt Ego ExercitusQue Valemus.

S. V. P. HAC F. Sponſione Utriusque Partis Hac Facta.

SUSC. EX. VIS. Suſceptum Ex Viſu.

S. V. T. L. Sit Vobis Terra Levis.

T.

T. Tantum. Tempus. Terra. Teſtamento. Teſtis. Tibi. Titus. Triarii. Tribunus. Tullius Turma. Tutela. Tutor.

T. *Nomini militis adpoſitum* ſuperſtitem *notabat,*

Digitized by Google

uti ⊖, *ubicumque invenitur*, mortuum.

T. A. Tutoris Auctoritate.

TAB. Tabulae. Tabularius.

TB. Tiberius. Tibi. Tribunus.

TB. D. F. M. AD. Tibi Dulciſſ. Filio Meo Adoptato.

T. C. Teſtamento Cavetur. (Conſtituit) Titulum Curavit.

TEMP. FEL. Temporum Felicitas.

TER. Terentina *tribu*. Terentius. Tercenarius. Terminalia. Tertia. Tertium.

TESS. Teſſerarius.

T. F. Titus Flavius. *&c.*

T. F. I. EX. V. H. Teſtamento (Titulum) Fieri Juſſit Ex Voluntate Heredis.

T. F. L. (M.) Teſtamento Fieri Legavit (Mandavit.)

T. H R. Teſtamento Heredem Reliquit.

TI. Tiberius.

T. M. Titulum Monumenti. Teſtamento Mandavit. *&c.*

T. P. Terminum (Titulum) Poſuit. Tribunicia Poteſtate.

TP. B. Tempus Bonum.

T. P. I EX. ARG. P. C. Teſtamento Poni Juſſit Ex Argenti Pondo Centum.

TR. AE. Tribuni Aerarii.

TR. CAP. Triumviri Capitales.

TR. CEL. Tribuni Celerum.

T. R. E. S. P. R. Terra Regeſta Ex Sua Pecunia Reſtituit.

TRO. Tromentina *tribu*.

TR. P Treviris Percuſſa. Tribunus Plebis. Tribunicia Poteſtate.

T. R. T. H. Tuas Res Tibi Habeto.

TR.

Digitized by Google

TR. V. MON. TriumViri Monetales.
T. T. F. V. Teſtamento Titulum Fieri Voluit. Titulum Fecit Vivens.
T. V. Titulo Uſus. Teſtamento Vovit.
TVB. Tubiluſtrium.
TVL. Tullius. Tullus.
TVT. Tutela.

V.

V. Valeo. Vale. Veſta. Veſter. Veteranus. Vicit. Victor. Victoriatus *nummus*. Vir. Virgo. Vivens. Vivus. *&c.* Volero. Voluſus. Vopiſcus. Votum. Vovit. Urbs. Uxor. Quinque. Quintum.
V. A. Veterano Adſignatum. Vixit Annis. Votum Animo.
V. AET. Virtus Aeterna.
VAL. Valerius. Valeria. Valerianus.
V. B. A. Viri Boni Arbitratu.
V. C. Vale Conjux. Vivens Curavit. Vir Clariſſimus (Conſularis). Urbis Conditae.
V. D. Vir Devotus. (Doctus.) Vivus (Votum) Dedit. Volentibus Diis.
V. D. A. Vale Dulcis Amice (Amica Anima.)
V. D. N. V. Vale Deus Noſtrae Urbis.
V. D. P. R. L. P. Unde De Plano Recte Legi Poſſit.
V. E. Verum Etiam. Vir Egregius (Excellens). Viſum Eſt. Votum Ejus.
VEL. Velina *tribu*.
VE. Veſlamen. Veteranus.
VESP. Veſpaſianus.
VEST. Veſtalis. Veſtalia.
VET. Veturia *tribu*. Veteranus.
V. F. Vale Feliciter. Verba Fecit. Vir Fortis. *&c.* Vivus

Digitized by Google

Vivus (Notum) Fecit. Voluit Fieri. UsusFructus.

V. F. N. M. N. S. Vivens Fecit Novum Monumentum Nomine Suo.

V. G. Verbi Gratia.

V. I. Vir Illustris (Justus).

VI. Vixit. Sex.

VIC. Vicarius. Vicit. Victor. Victoria. Victrix. [*Potest quoque notare Nonaginta Quatuor.*]

VIN. Vinalia.

VIR. Virgilius. Virgo. Virtus.

V. L. P. (S.) Votum Libens Posuit. (Solvit).

V. M. Vir Magnificus. Vivens Mandavit. Volens Merito.

V. M. M. Votum Merito Minervae. (Magnae Matri.)

V. M. S. Voto Merito Suscepto. Votum Merito Solvit.

V. MVN. Vias Munivit.

V. N. Quinto Nonas. Urbs Nostra.

VO. Voconius. Volero. Votinia *tribu*. Volusus.

VO. DE. Vota Decennalia.

VOL. Volcanalia. Voltinia *tribu*.

VOLT. Volturnalia. *&c.*

V. OP. Vir Optimus.

VOT. E. Voti Ergo.

VOT. QQ. MVLT. X. Votis Quinquennalibus Multis Decennalibus.

V. P. Vicarius Praefecti. Vir Perfectissimus (Patricius. Primarius. Probus. Prudens). Urbis Praefectus. Votum (Vivus) Posuit. Utriusque Pannoniae.

V. P. R. Veteri Possessori Redditum. Vota Pro Reditu.

V. PR. (Q.) Vir Praetorius. (Quaestorius).

V.

Digitized by Google

V. R. Votum Reddidit. Urbs Roma. Uti Rogas.
V. S. Vice Sacra. Voto Solemni (Suſcepto). Votum Solvit. Vir Sacer [Sanctus]. Uxor Sanctiſſima. Vivens Statuit.
V. S. C. Voti Sui Compos. *&c.*
V. S. I. Vice Sacra Judicans.
V. S. L. D. B. P. Voto Suſcepto Libens Deae Bonae Poſuit (Dedit Bono Publico).
V. S. L. M. Vivens Sibi Locum Monumenti *&c.* Votum Solvit Libens Merito. Voto Soluto Libero Munere.
V. S. S. Vivens Sibi Statuit. (Suis). Votum Sacrum [Suſceptum] Solvit *&c.*
V. S. T. Voto Suſcepto Tulit.
V. T. F. I. Uſus Titulo. (Vivens Titulum) Fieri Juſſit.
V. V. Virgo Victrix. Veſtalis Valens. Votum Vovit. Voverunt.
V. V. C. C. Viri Clariſſimi.
V. V. L. Virginum Veſtalium Liberta (Libertus).
V. V. M. Virgo Veſtalis Maxima.
VXO. C. L. B. P. Uxori Cariſſimae Locus Bene Poſitus [*Melius forte*, Uxori Conjux Lugens Buſtum Poſuit.]

X.

X. Decem. Decimus. Denarius.
X. E. Decimae Erogator.
XV. DecemVir. Quindecim.
XX. ENNALIB. Vicennalibus *Votis.*
XX. HER. Vigeſima Hereditarum.

Z.

ZEN. Zenobius.

AP-

Digitized by Google

APPENDIX II.

Ad Pag. 390.

Quando non adoleſcentulos modo, ſed viros etiam haeſitantes vidimus circa dies, ex Romanorum more numeratos, quod eos ad noſtram rationem ſine Kalendario aegre redigere ſciebant: excogitavimus praeceptum generale, quo id facillime poteſt confieri, dummodo hunc verſiculum memoria teneamus:

Majus ſex NONAS, *October, Julius & Mars.*

„ Scilicet Numerum Nonarum vel ſolum, vel „ additis Idibus, vel denique numerum dierum „ totius menſis auge binario: & ab ſumma datum „ diei numerum ſubtrahe, ſive is dies Romanus „ eſt, ſive hodiernus Europæus. Reſiduum dabit „ quod quaerebas. *Ex. c.*

Quaeritur, qui dies Europaeis hodie ſint (1) III. Non. Quinct. (2) V. Eid. Jun. (3) XII. Kal. Januar. & contra, (4) quo nomine 4. Januar. (5) 7. Maji, (6) 16. Maji Romani adpellaverint?

Haec Problemata ſic ſolvuntur:

(1) Quinctilis 6. Nonas habet. Adde 2. fiunt 8. unde ſubtractis 3. dato Nonarum numero, remanent 5. Itaque III. Non. Quinct. nobis eſt dies *quintus* Quinctilis ſ. Julii.

(2)

Digitized by Google

(2) Junius 4. Non. & 8. Id. numerat, quarum ſumma eſt 12. additis 2. habes 14. hinc 5. ſubtracta oſtendunt nonum Junii.

(3) December diebus 31. conſtat. Itaque ab auctis binario 33. ſubduc 12. habebis 21. Decembris.

(4) Januarius 4. habet Nonas. Ergo a 6. ſubtractis 4. remanent 2. Non. i. e. *pridie* Non. Januar.

(5) Maius 6. Non. habet. Si igitur ab 8. ſubducantur 7. relinquitur 1. adeoque ſunt ipſae Nonae Majae.

(6) Idem Majus 6. Non. & 8. Idus numerat; ex quibus fiunt, additis duobus, 16. unde ſi 16. ſubducantur, remanet nihilum. Itaque dies hic in Kalendas incidit. Atqui Majus menſis numerat dies 31. adjice duo, & a 33. ſubtractis 16. habebis XVII. Kalendas Junias.]

Digitized by Google

INDEX

Rerum & Verborum

MEMORABILIUM,

ſecundum paginas marginibus adſcriptas.

Ablecti equites. Pag. 452
Abominatio vaſtatrix apud Matthaeum quid ſit 471
Abraham ab Alexandro Imp. cultus. 278
Accenſi milites qui dicti ſint. 460
Accenſi qui fuerint. 97. 191
Accumbendi ratio. 525
Accuſabant nobiliſſimi juvenes. 213
Acerra quid fuerit. 381
Aciei forma ordinaria. 467
Acron Caeninenſium rex. 235
Actionem poſtulare quid ſit. 197
Actus menſura. 544
Adamus per Saturnum ſignificatus. 271
Addico quid praetori ſignificet. 118, 393
Addicunt auſpicia fauſta. 327
Ἄδικοι ἡμέραι. 393
Admittunt auſpicia fauſta. 327
Adoleſcentes dicti etiam provectae aetatis viri. 44
Adoptio quae fuerit. 568
Adorationis ritus. 361
Adoratio unde dicta. 389
Ἀδράστεια eadem quae Nemeſis. 315
Adverſus lectus. 553
Aedificare hyberna. 474
Aediles Cereales. 121

Digitized by Google

Aediles Curules quando & cur creati. 120
Aediles etiam judices dicti. 117
——— Etiam Praetores. 85
Aediles Quinquennales. 125
Aediles quotuplices. 119
Aediles unde dicti. 119
Aedilium Institutio. 119
Aedilium munus. 121
Aeditui qui fuerint. 354
Aegestus. 3
Aegis scutum Minervae. 344
Aegyptiorum sacra Romae recepta. 316
Aemilii (M.) Scauri theatrum magnificentissimum. 428
Aemilius (P.) Lepidus Censor sub Augusto 160
Aemilius (M.) Lepidus Triumvir. 174
Aemilus (L.) ex praetura proconsul. 177
Aeneas. 2
——— In Deos relatus. 298
Aeneatores qui fuerint. 473
Aerarii cura penes Senatum. 37
——— Penes Quaestores. 137
Aerarii qui fuerint. 157
Aerarium in aede Saturni. 270
Aere dirutus miles quis dicatur. 516
Aerumnae proprie labores Herculis. 293
Aes quando primum signatum. 533
Aesculapius medicinae Deus. 206
——— Epidauri maxime cultus. 266
——— Quomodo pingeretur. 267
——— Per somnium remedia indicabat. 267
Aesculus Jovi sacra. 234, 371
Aetas equestris. 39
——— senatoria. 24
Aethiopes Soli quadrigas albas offerunt, 290
Affectiones animi pro Deabus cultae. 311
Afranius comoedias togatas scripsit. 433
Agamemnon Mycenarum Rex. 296
Agmen pilatum. 487

Digitized by Google

——— Quadratum. 487
Agnomen quid fuerit. 571, 559
Agon Capitolinus quis fuerit. 437
Agonales Salii. 346
Agonalia festum. 391
Ἀγοραῖος, Mercurius. 258
Ἀγορανόμοι, aediles. 128
Ἀγραυλος, Dianae epith. 248
Ἀγροτέρα, Dianae epith. 248
Agrippa (M.) corona rostratâ donatus. 498
Αἵρετη τυραννὶς. Dictatura. 145
Αἰσυμνήτης, dictator. 142
Ajus Locutius. 310
Ala equitum quae fuerit. 451
Alabandenses Romam pro dea habuerunt. 313
Alae sociorum. 451
Alba longa. 2
Albani reges Sylvii dicti. 3
Album & candidum ut differant. 71, 511
Albus color gratus. 511
——— Albus pro homine probo. 511
Alcmena Herculis mater. 293
Alecto Furiae nomen. 285
Ἀλεξίκακοι θεοί. 310
Allienſis dies quis. 395
Allobroges in Fabiorum clientela. 49
Allocutio Imperatoris. 472
Alma cur dicta Ceres. 245
Alphen pagi origo. 475
Altare & ara ut differant. 382
Ἀλουργὶς χρυσόπαστος, toga palmata. 515
Ambarvalia sacra quae. 333, 379
Ambitus crimine quis teneatur. 211
Ambulatio genus exercitii militaris. 490
Amburbialis hostia. 379
Amburbium sacrum. ibid.
Ambustus Fabiorum cognomen. 571
Amici primae, vel secundae admissionis. 180

Digitized by Google

Amphitheatra quando primum structa. 415
Amphora quae fuerit. 542
Ampliatio in judiciis publicis. 220
Ampliſſimus ordo dictus Senatus. 37
Amulius. 3
Ἀναβάλλω, amplificare. 205
Anacharſis dictum de athletis. 407
Ἀναστέλλω, ſubmovere. 193
Anchiſes. 2
Ancilia ſcuta Marti ſacra. 255, 345
Anclabre, menſa ſacra. 372
Andabatae gladiatores. 422
Angerona Dea. 310
Anguſticlavii Tribuni militum. 456, 517
Anguſtus clavus Equitum inſigne. 40, 567
Animadverſio Cenſoria qualis. 155
Animadvertere lictorum vox. 193
Annalis dictus Tappulus. 89
——— lex quae fuerit. 88
Annonae cura penes aediles. 123
——— praefectus. 169
Annulus aureus Equitum inſigne. 40
——— pronubus quis. 545
Annus a Coſſ. denominabatur. 101
——— confuſionis quis fuerit. 386
Ἀνοχαὶ, induciae unde dictae. 164
Anquiſitio quid fuerit. 225
Antecoena, vel antecoenium quid. 526
Antemnates victi. 7
Anteros alter Cupidinum. 253
Ἀντιστρώματα menſis. Ibid.
Antepilani qui fuerint. 449
Antinous conſecratus. 299
Antonii lex de dictatura tollenda. 148
——— (M.) liberalitas. 540
Anubis Aegyptiorum Deus. 319
Ἀσπὶς, lorum ſcuti. 462
Aper ſignum militare. 470

Digitized by Google

Ἀπυψησιμένοι, aerarii. 157
Apex quid fuerit. 339
Apicii luxus 538
Apis Aegyptiorum Deus. 318
Ἀπόλειψις, divortium a parte uxoris. 554
Apollo unde dictus. 264
—— accipiter ipsi sacer. 266
—— Actius. 265
—— Ἀκερσεκόμης, s. intonsus. 266
—— Botanicae inventor. 264
—— idem qui Sol, s. Phoebus. ibid.
—— Jovis & Latonae F. ibid.
—— Laurus ei sacra. 266
—— Λοξίας. 265
—— Medicinae, artis sagittariae, musicae, poëticae, artis divinatoriae praeses. 264
—— Oraculorum praeses. 265
—— Palatinus. 332, 439
—— Pataraeus. 264
—— Quomodo pingeretur. 265
—— Προόψιος. ibid.
—— Augur. ibid.
Apophoreta, munuscula nuptialia. 553
Apollinares ludi. 437
Ἀποπομπαῖοι θεοί. 310
Ἀποπομπή, divortium a parte mariti. 554
Ἀποφράδες ἡμέραι. 393
Apotheosis Impp. 298
Ἀποτροπαῖοι θεοί. 310
Appellatio & restitutio in integrum ut differant. 207
Appendi solebant nummi. 534
Appius cur Caudex dictus. 504
—— Sacra Herculis servis tradit. 349
Apponere mensarum vox. 524
Ἄρρητοι ἡμέραι. 393
Aprilis mensis Veneri sacer, & unde dictus. 252, 387
Ἀφροδισιάσας vox quid significet. 440
Aqua & igni aliquem interdicere. 221, 227

Digitized by Google

Aqua & ignis cur sponsae oblata. 551
Aquila aurea signum militare. 470
—— Jovi sacra. 234
—— pro primopilatu. 454
—— signum consecrationis. 299
Ara & altare ut differant. 382
Arae a precantibus factae. 361
—— pro jurejurando. ibid.
Arbiter quis proprie fuerit. 199
Arbitria, merces funeris. 581
Arbitri quomodo judicarint. 206
Arbores variae variis Diis sacrae. 371
Arcadiae Deus dictus Pan. 301
Arcarii gladiatores dederunt. 412
Archigallus praecipuus Cybeles sacerdos. 320, 275
Archon ἐπώνυμος Athenis. 101
Arenarii pro gladiatoribus. 415
Arena pro spectaculo gladiatorio. ibid.
Ἄρης, Mars. 254
Ἀριστήρια sacrificia quae fuerunt. 377
Ἀργεῖοι homines triminei Saturno immolati. 273
Argentum quando primum signatum. 533
Aries militaris qualis. 466
Aristippi dictum elegans. 416
Arma proprie sunt, quibus utimur ad tegendum. 459
—— submittebant gladiatores victi. 425
Armatura exercitii militaris genus. 491
Armilla donum militare. 496
Arrogationes quae & quomodo factae. 579
Arvales fratres. 333, 379
Aruspices unde dicti. 329
Aruspicum munus. 330
As pro pondere quid. 541
—— quid proprie significet. 533, 541
Ascanius. 2
Ἀσεβείας δίκη, judicium majestatis. 212
Aspergillum. 382
Assamenta, s. axamenta dicta carmina Saliaria. 346

Digitized by Google

Ἀστυνόμοι, aediles. 121
Asylum quid, & unde dictum. 6
Atellanae fabulae quales. 433
Ἀθήνη γλαυκῶπις. 244
Athenis maxime culta Minerva. 243
Athleticum s. gymnicum certamen. 405
Atilius Calatinus Dictator. 147
Atinium plebiscitum de tribb. pl. 129
Atri dies. 395
Atria unde dicta. 280
Atrium libertatis, 313
Atropos unde dicta. 285
Atys Cybeles amasius. 275, 350
Auctio etiam Sectio dicitur. 192
Auctoramentum merces gladiatorum. 420
Auctorati gladiatores qui. ibid.
Auctoritas patrum in comitiis. 54
Auctores in incertum comitiorum eventum fiebant patres. 54
Audaciae sacra facta. 315
Averruncus Deus. 310
Auguraculum quid fuerit. 329
Augurales coenae pro lautissimis. 334
Augures qui & unde dicti. 325
Augurium ex pullis. 328
Augurum mumus. 326
Augustales ludi. 489
Augusti consilium ad auctoritatem Senatus minuendam. 89
Augustus mensis unde dictus. 388
—— pantomimos forte invenit. 486
Aulaea pro ipsis ludis. 431
Aulici gladiatores. 422
Aurata factio Circensis. 403
Aurea aetas sub Saturno. 272
Aurelius Cotta tribunos aerarios instituit. 216
—— (M.) tutelarem praetorem instituit. 110

Digitized by Google

Aureus nummus qualis. 536
Aurigae Circenſium. 402
Auris ima memoriae ſedes. 196
Aurora eadem quae Matuta mater. 261
Aurora Hyperionis & Tethyos filia. 289
Aurum quando primum ſignatum. 533
Auſpicia; ſine iis nihil publice geri poterat. 6, 54
Auſpicio ſuo rem gerebat ſolus Imperator. 457
Auſpices in nuptiis. 547
Auxiliares & ſocii ut differant. 448
Ἀφροδίτη dicta Venus. 250
Axamenta ſive Aſſamenta dicta carmina Saliaria. 346

B.

Bacchae quae fuerint. 288
Bacchanalia ſacra. *ibid.*
Bacchus quis & unde dictus. 286
—— ejus Comites. 288
—— Cornutus cur fictus. 287
—— Dionyſius unde dictus. 286
—— Idem qui Nimrothus. ibid.
—— Lenaeus unde dictus. ibid.
—— Liber & Liber pater cur dictus. ibid.
—— Quomodo pictus. ibid.
—— Tragoedia in ejus honorem peracta. 429
Balbi theatrum. ibid.
Βαλβίς, carceres. 399
Balbus (Cornelius). 48
Baliſta, machina militaris. 466
Barritus clamor militaris. 473
Baſilicae. In iis Centumviri conveniebant. 201
Batuere, batualia (unde *Bataille*) quid fuerit. 414
Βάλανγμα τῆς ἱμιμώσεως ap. Matth. quid ſit. 471
Beliſarius ex Africa triumphavit 504
Bellica columna. 257
Bellona Dea. 256
Bellonae templum. 183

Digitized by Google

Bellonarii sacerdotes. 265
Bellum indicebatur comitiis centuriatis. 65
Beneficiarii Procoss. qui fuerint. 183
Berecynthia dicta Cybele. 274
Bes, octo unciae. 541
Bestiarii qui fuerint. 409
Bibendi leges quae fuerint. 530
Bibuli Jocus de se & Jul. Caesare. 297
Biclinium quid fuerit. 524
Bidental locus fulmine tactus. 327
Bigatus pro denario. 535
Bona Dea quae fuerit. 303
Bononienses in clientela Antonii 49
Bona verba dicere. 369
Βουλὴ pro loco Senatorum. 432
Bruti fratres primi publice gladiatores dant. 412
Brutus senatum legit. 19
Buccellatum, panis bis coctus. 485
Buccinae, signum militare. 473
Bullam gerebant praetextati. 513
Busiris Neptuni F. 261
Bustuarii gladiatores. 588
Bustum quid fuerit. ibid.

C.

Cadaveribus damnatorum quid factum sit. 229
Cadere dicitur comoedia, quae non placet. 435
Caduceus quid fuerit. 259
C. Caecilii Claudii Isidori divitiae. 539
Caeninenses a Romulo victi. 7
Caesariani gladiatores. 422
Caestus qui fuerint. 406
Caji Imperatoris luxuria. 539
Calcei nigri senatorum insigne. 26
Calcei Romanorum. 522
Caliga pro militia. 464
Caligati pro gregariis militibus. ibid.

Digitized by Google

Caligula dictus Imp. Cajus. 464
Calones, servi militares. 485
Calumniae judicium & poena. 221
Calumniari quid proprie sit. 204, 207, 215, 221
Camilli & Camillae sacerdotum ministri. 354
Camillus dictus Mercurius. 257
—— in nuptiis quis. 559
—— (Sp. Furius) primus Praetor. 107
—— vox quid notet. 257
Campus sceleratus quis fuerit. 353
Candidati Principis qui fuerint. 140
—— qui fuerint. 71, 511
Candidatorum officiosissima natio. 72
Candidum & album ut differant. 71
Canes Dianae sacrae. 218
Canis larium comes. 280
Cantare ab ovo usque ad mala. 526
Capi proprie dicebantur Vestales. 351
Capite censi qui fuerint. 60
Capitolini ludi qui fuerint. 437
Capitolium arx omnium nationum. 235
Cappadocia in clientela Catonis. 49
Caput coenae. 527
Carceres dicti ostia Circi, 389
Carmenta, Carmentalia. 391
Carnifex quis fuerit. 194
Carolus M. a S. P. Q. R. Imperator factus. 106
Carptor quis fuerit. 527
Carvilius (Sp.) Ruga primus divortium fecit. 555
Cassis & galea ut differant. 461
Cassius (L.) Longinus quaesivit de incestu Vestalium. 210
Caste ad Deos erat adeundum. 365
Castor Jovis F. 295
Castores dicti Dioscuri. 297
Castra hiberna qualia. 474
Castrorum forma. 475

Digitized by Google

Caſtrorum genera. 474
Caſtum Cereris. 242. Iſidis. 318
Catapultae quae fuerint. 466
Catervarii gladiatores. 423
Catomidiare quid ſit. 348
Cato quaeſtor pro praetore in Cyprum miſſus. 184
Cato ſcribarum audaciam repreſſit. 191
Cato unde dictus. 562
Catuli dictum de Conſulibus. 95, 96
Cavea pro amphitheatro 415
Cauſia pilei genus. 419
Celeres dicti Equites & unde. 38
Cenſere in ſenatu quid ſit. 34
—— quid ſignificet. 150
Cenſores quando inſtituti. ibid.
Cenſorum dignitas. 159
—— munera. 152
Cenſus cur inſtitutus. 61
—— equeſter. 40
—— quid fuerit. 58
—— quomodo actus. 152
—— ſenatorius. 23
Centeſimatio poena militaris. 506
Centuria vox quid ſignificet. 450
Centuriata comitia a quibus habita. 66
—— —— —— quae. 58
Centuriatorum comitiorum cauſſae. 64
Centuriones, ſ. ordinum ductores. 453
Centumviralis judicii deſcriptio. 199
Cereales ludi qui fuerint. 437
Ceres quae & unde dicta. 245
—— Arcana. 246
—— Θεσμοφόρος, legifera. 245
—— pro frugibus. ibid.
—— Πυρφόρος. 246
Χειροτόμων quis 527
Chlamys veſtis militaris. 519
Chriſtus ab Alexandro Imp. cultus. 278

Digitized by Google

Cibi militares pro vilibus. 494
Cibum quantum ferrent milites. 485
Ciceronis consulatus ἀποθέωσις dictus. 100
—— luxus. 539
Cicero Proconsul Ciliciae. 459
Circe postea Marica dicta. 262
Circenses ludi qui fuerint. 397
Circi maximi descriptio. ibid.
Circuitio Castrensis, ἐφοδία, qualis. 483
Citatio quae fuerit. 196
Civitate donati quomodo nominarentur. 567
Classes Pop. Rom. quae & quot. 58
—— συμμοχίαι. 58
Classici opponuntur iis, qui infra classem. 60
Classicum canere quid sit. 472
Classis procincta: h. e. exercitus armatus. 341
Claudii Marcelli plebeji. 47
—— Regillenses, Pulchri, Nerones patricii. 47
Clavi figendi causa dictator creatur. 144
Clavus in veste quid fuerit. 517
Cliens quis & unde dictus. 48
Clitumnus fl. hostias albas dabat. 375, 503
Clodius censurae vim imminuit. 160
—— Ciceronis inimicus. 47
—— pollutorum sacrorum reus. 115, 209
Clotho Parcarum una. 285
Cluacina Venus. 251
Cluere idem quod purgare. ibid.
Clypeus & scutum ut differant. 461
Clytemnaestra Agamemnonis uxor. 296
Coactores qui fuerint. 192
Coëmptione contractae nuptiae. 546
Coenandi apud Rom. ratio. 526
Cognomen quid fuerit. 561
Cohors proconsulis quid sit. 179
—— militaris quae fuerit. 450
Colisaeum quid sit. 415

Digitized by Google

Collina tribus. 12
Collis hortulorum campo Martio imminens. 72
Coloniae Ubiorum urbis origo unde. 475
Columna roſtrata quae. 504
Comeſſatio gulonum erat. 529
Comites Proconſulis. 180
Comitia a quibus habita. 51
—— curiata quae. 53
—— habere quid ſit. 51
—— kalata. 56
—— quae & unde dicta. 51
—— tributa a quo habita. 82
—— tributa quae. 78
—— tributa quando habita. 84
—— ubi habita. 52
Comitiales dies qui fuerint. 28, 394
Comitiatus maximus. 65
Comitiis tributis praevalebat plebs. 83
—— tributis quid peculiare. 83
Comitiorum genera. 52
—— tempus. 77
—— Comitiorum tributorum cauſſae. 79
Comitium. 51
Comoediae definitio. 432
Comoedia vetus, media & nova. ibid.
Comparare provincias quid ſit. 104, 178
Comperendinatio, quae eadem condictio. 203
—— quemadmodum ab ampliatione differat. 219
Comperendini dies qui. 396
Compita Laribus ſacra. 281
Compitalia feſta. 287, 392
Compitalitii ludi. 281, 438
Componere cur aliquando ſepelire dicatur. 581
—— ſe gladiatorum eſt. 424
Compoſitus pro ſepulto. 581
Conceptivae feriae. 391
Concilia procerum tyrannidem ambientibus inviſa. 17
Concilium & comitia ut differant, 51

Con-

Digitized by Google

Concordia Dea. 312
Concordiae virilis templum. ibid.
Concubina quae fuerit. 546
Condere lustrum quid sit. 63
Confarreatione contractae nuptiae. 546
Congius quae mensura. 543
Conjectio causae quid sit. 205
Consecratio. 298
Consentes Dii qui fuerint. 237
Consualia Neptuni festum. 265
Consuales ludi dicti Circenses. 397
Consulares legati sub Augusto. 459
Consulatus duratio. 104
—— summus honos. 94, 98
Consul cur loco infimo accumberet. 525
Consulere quid significet. 95
Consules supra Praefectos Praet. 94
—— minores itidem qui suffecti. 106
—— unde dicti. 95
Consulis locus in convivio. 525
Consulum alii ordinarii, alii suffecti. 102
—— insignia. 96
—— potestas & munus. 98
Consumere diem in Senatu quid sit. 34
Consus idem qui Neptunus. 265
Contubernales Dii: σύσσιοι. 359
—— Praesidum. 180
Contubernium dictae nuptiae servorum. 564
—— in castris quid. 477
Convenire quando dicatur judex. 201
Conversio ad clypeum, ad hastam, ad frenum quid sit. 462
Conviviorum ratio. 523
Coriolani causa comitia tributa instituta. 79
Corneliae gentis familiae. 556
Cornelius (P.) Scipio Africanus Aemilianus. 559
Cornua audaciae symbolum. 287
—— signum militare. 473

Digitized by Google

Corona aurea insigne Regum. 92
—— castrensis, sive vallaris quae. 497
—— civica. ibid.
—— classica sive rostrata. 498
—— muralis. 497
—— navalis. 498
—— obsidionalis quae. 497
Coronae aureae sine nomine. 493
—— sacrificantium quales. 366
Coruncanius (Ti.) primus de plebe Pont. max. 323
Cothurni tragoedorum calcei. 434
Cottabus lusus qualis. 531
Cottae lex de tribunis. 133
Crassa Minerva aliquid facere. 243
Crassi divitiae. 538
Crates machinae militares. 465
Crimen regni idem quod perduellionis. 66
Cruslumina tribus. 12
Crustumini a Romulo victi. 7
Crux servile supplicium. 229
Cuba Dea. 309
Cubiculum Principis in amphitheatro. 416
—— —— in circo. 349
Cubitus mensura quae. 544
Cucullus cui usui. 520
Culeus quae mensura. 542
Culter. 369
Culpa magistra potare quid sit. 531
Cumera quid fuerit. 559
Cunctator dictus Fabius Maximus. 560
Cunei certa aciei forma. 469
—— in amphitheatro quid fuerint. 417
Cunina Dea. 309
Cupidines gemini Eros & Anteros 253
Cupressus arbor funebris. 582
Curator frumenti populo dividundi. 169
Curatores Caesaris qui fuerint. 187
—— Kalendarii. 175

Digitized by Google

Curatores ludorum. 414
Curiae quae & unde dictae. 14, 334
Curiata comitia. 53
Curio maximus quis. 14, 334
—— maximus ubi creatus. 57
Curiones qui fuerint. 334
Curis Sabinis hasta dicitur. 8
Currendi in circo ratio. 403
Curruum certamen in Circo. 402
Cursus pedestris certamen quomodo institueretur. 406
Curules magistratus qui. 87
Custodes in comitiis. 76
Cyathus quae mensura. 543
Cybebe eadem quae Cybele. 274
—— unde dicta. ibid.
Cyclopes Vulcani ministri. 263
—— Neptuni filii. 261
Cymbala in sacris Cybeles. 276

D.

Δαίμων bonus Genius. 278
Damium dicta sacra Bonae Deae. 304
Δαπάνη quid fuerit. 581
Decanus in castris quis. 477
Decemviri legibus scribendis. 170
—— sacris faciundis. 331
—— stlitibus judicandis. 200
Decimatio poena militaris. 506
Decumana porta castrorum. 478
Decuriae Equitum, quae fuerint. 451
Decursio genus exercitii militaris. 490
Dedicatio templorum qualis fuerit. 358
Deditio quomodo fiebat. 509
Definire templum quid sit. ibid.
Defraudare Genium suum. 277
Dejici, deturbari de statu mentis unde dictum. 424
Delatio nominis quomodo fieret. 215

De-

Digitized by Google

Delia & Delius. 264
Delphines in Circo. 404
Delubrum quid & unde dictum. 360
Deludere, ludo abire. 427
Demensum servorum quale fuerit. 543
Denarius nummus. 535
Denicalia sacra quae. 590
Denter Romulius primus praefectus Urbis. 163
Depelli gradu quid proprie sit. 424
Designati, *qui dicti*. 64
Designator in funere quis. 583
Detestationes sacrorum. 56
Deus Deorum. 232
Diana unde dicta. 247
—— Αγραυλος. 248
Diana Αγροτερα, venatrix. ibid.
—— Diva genitalis. ibid.
—— Eadem quae Hecate, s. Proserpina. 249
—— Eadem quae Luna. 248
—— Ilithya. ibid.
—— Ιοχεαιρα. 249
—— Latonia virgo. 247
—— Noctiluca. 249
—— Ορεια, ορειλοχια. 248
—— Parturientibus opem fert. ibid.
—— Πολυμαστος, multimammia. ibid.
—— Quomodo pingeretur. 249
—— Regina siderum. ibid.
—— Τοξοτις. ibid.
Dico, quid Praetori significet. 118
Dictator quando creatus. 143
—— quomodo creatus. 144
—— unde dictus. 142
Dictatorum potestas. 145
Dictatura *αιρετη τυραννις*. ibid.
—— quando sublata. 148
Dictum pro summo imperio. 142
Diei partes apud Rom. quae 390

Digitized by Google

Dierum diversa genera 390
Dies Allienſis quis. 395
—— atri qui fuerint. ibid.
—— comitiales qui fuerint. 28, 394
—— Faſti & Nefaſti. 393
—— intercisi. ibid.
—— Nefaſti. ibid.
Dieſpiter qui idem Dijovis. 237
Diffarreatio. 546
Digiti menſura. 544
Dignitas quorum proprie fuerit. 84
Dii majorum & minorum gentium. 231
—— Manes qui fuerint. 277
—— παρεγγέγραπται, Indigetes. 291
—— ruſtici. 300
—— ſelecti qui fuerint. 267
—— Semones. 300
Dilectus militaris habendi ratio. 442
Dimachaeri gladiatores. 422
Dimenſum ſervorum quantum. 493, 543
Dioeceſis quid fuerit. 169
Dionyſia Bacchi ſacra. 288
Dionyſii tyranni jocus in Aeſculapium. 267
Dionyſus unde dictus Bacchus. 286
Διόσκουροι, Jovis FF. 295
—— illorum templum ſolius Caſtoris dictum. 297
—— Oebalii. 296
—— quomodo pingeretur. ibid.
—— Σωτῆρες cur dicti. ibid.
—— Therapnaei. ibid.
Dirae quae eaedem furiae. 285
Diribitores in comitiis. 75
Diſcedendi in ſenatu formula. 35
Diſceſſio. SCtum per diſceſſionem. 31
Diſciplinae militaris partes. 479
Diſſignatores in ſpectaculis. 418
Divinatio quale judicium. 214
Diviſores in comitiis. 73

Di-

Digitized by Google

Divitiarum Rom. ſpecimina. 537
Divortii formula. 555
Dius Fidius quis fuerit. 294
Doceri, διδάσκεσθαι proprie dicuntur fabulae. 440
Δοκιμασταὶ, nummularii. 141
Domiducus Deus. 309
Domitianus Capitolium inſtauravit. 236
Drachma nummus. 535
—— pondus. 542
Druſus pro Deo cultus. 299
Ducenarii judices qui fuerint. 216
Duella quale pondus. 542
Duillius (K.) primus triumphum navalem egit. 503
Duplicarii διφάγμοι ὁπλῖται qui fuerint. 493
Duumviri navales. 174

E.

Ἐκκλησία λοχῖτις, centuriata comitia. 58
—— φυλῖτις tributa. 78
Edicta translaticia quae fuerint. 181
Edictum peremptorium. 204
—— perpetuum praetoris. 117
—— praetorium quid fuerit. 116
Editor, qui gladiatores dabat. 411
Eduſa, ſive Edulia Dea. 309
Effarii templum quid ſit. 358
Ἐφιππεῖοι, triarii. 467
Ἐφοδοὶ, circuitores caſtrorum. 483
Εἰσόδια, ἐξόδια, ἔμβολα Atellanarum genera. 433
Εἰρηνοδίκαι, εἰρηνοφύλακες, ſociales. 335
Elatio cadaveris. 582
Eleuſinia Cereris ſacra. 246
Elogium quid proprié fuerit. 157
Emancipare filium quando cogatur pater. 577
Emancipatio quid fuerit. 576
Ἔμβολα, Atellanarum genus. 433
Ἡμέραι λευκαὶ pro proſperis. 395

Digitized by Google

ἐνταφιαστὴς, ἐνταφιστρίλης, libitinarius 252
Enyo dicta Bellona. 256
Ἐπιχειν τὰς γλώσσας, favere linguis. 368
Ephori Lacedaemoniorum. similes Tribb. pl. 131
Ἐπιστάται in acie qui sint, 468
Epona, vel Hippona Dea. 310
Epulae sacrificales. 375
Epulae septemvirales, augurales, pontificales pro lautissimis. 334
Epulones qui fuerint. ibid.
Equestris census. 40
—— ordo seminarium senatus. 42
Equites Rom. vectigalia conducebant. 41
Equitum arma. 454
—— munus. 41
—— 18. centuriae. 39
—— tres centuriae olim. 38
—— vendere jubebatur eques, qui ordine movebatur. 43
Equus Marti sacer. 255
—— etiam Neptuno sacer. 260
—— Soli immolatus. 290
Ergolabi qui sint. 154
Erinnyes dictae Furiae. 285
Esquilina tribus. 12
Essedarii gladiatores. 422
Ἐστιατόριον, curia. 334
Evander Arcas. 301
Ἐυκταῖα sacrificia quae fuerint. 377
Eumenides dictae Furiae. 285
Evocati milites qui fuerint. 448
Ἐυπατρίδαι, patricii. 45
Euriphaëssa Solis mater. 289
Euripus in circo quis. 400
Eurystheus Mycenarum Rex. 293
Ἐφέδνας ὄφλειν, damnari repetundarum. 210
Ἐφιππίλαιος, Praetor. 111
Ἐφυμνος, Magister Saliorum. 346

Exau-

Digitized by Google

Exauctoratio quae fuerit. 508
Exaugurare quid sit. 359
Excitare spectaculorum vox. 418
Excitari dicuntur sententiam dicturi. 34
Excubiarum militarium ratio. 480
Excuneare aliquem quid sit. 417
Exequiarum formula. 582
Exercitia militaria quae. 484
Exercitus Consularis quis fuerit. 452
—— unde dictus. 484
Eximere diem dicendo quid sit. 34
Exire & excedere pro vitare. 425
ἐξόδια carmina quae 433
Exta consulere aruspicum munus. 373
Exta reddi proprie dicebantur. 374
Extempulo, vocis origo. 375
Extraordinarii equites qui. 451
Extraordinaria porta castrorum, sive Praetoria. 478
Exverriae quae fuerint. 590

F.

Fabia tribus. 12
Fabii Luperci. 348
Fabius (N.) Buteo dictator sine magistro equitum. 149
—— —— dictator senatui legendo. 21
—— (Q.) Maximus Verrucosus Prodictator. 145
—— turbam forensem in tribus urbanas conjecit. 12
—— Celer tribunus celerum. 93
Fabulinus Deus. 309
Factiones aurigarum in Circo. 402
Faecibus ora perungebant histriones. 434
Falsi crimen quid fuerit. 114, 212
Familia & Gens ut differant. 556
Familiae gladiatorum 414
—— patriciae & plebejae ex eadem gente. 556
Fana quae & unde dicta. 359
Far cur in sacrificiis adhiberetur. 369

Digitized by Google

Fasti dies a fando. 118
—— —— διχόστιμοι, ἴσημοι. 393
Fatua, vel Fauna Fauni uxor. 303
Favete linguis formula sacror. 368
Faviſſae 2. generum. 365
Fauni, noctium ludibria. 302
Faunus Deus unde dictus. ibid.
Febris pro Dea habita. 316
Februa, purgamina. 378
Februalia sacra quae fuerint. ibid.
Februare pro luſtrare, ſ. purgare. ibid.
Februarius menſis, καθάρσιος. 387
Februarius menſis unde dictus. 378, 387
Feciales qui & unde dicti. 335
Fecialium munus. 336
Felicitas Dea. 311
Fel in sacris nuptialibus abjectum. 547
Fercula in Circo quae fuerint. 401
Ferentarii milites qui dicti sint. 460
Feriae unde dictae. 390
Feronia vid. *Juno*.
Ferrum recipere jubebantur gladiatores victi. 426
Feſcennina carmina nuptialia. 552
Fictores in sacris qui fuerint. 355
Fides Dea. 312
Fiscales gladiatores. 422
Flamen Dialis. 341
—— Martialis. 255, 344
—— Pomonalis. 306, 344
—— Quirinalis. 292, 344
Flamines Imperatorum. 298, 344
—— qui & unde dicti. 339
—— Majores & minores. ibid.
Flaminia eſt domus flaminis. 341
Flaminica eſt uxor flaminis. 343
Flaminii & flaminiae qui fuerint. 354
Flaminium eſt sacerdotium flaminis. 340

Digitized by Google

Flavius (Cn.) scriba formulas actionum composuit. 198
Flora florum Dea. 387
—— Gr. Χλωρίς ibid.
Florales ludi. 437
Floralia festum. 307
Foederis faciendi ratio. 337
Forceps, certa aciei forma. 469
Fori dicti gradus in Circo. 397
Formula initialis legum. 75
Formulae actionum. 198
[Formulas v. inter Proverbia.]
Fors Fortuna. 314
Fortuna Romae culta magis, quam virtus. ibid.
—— Mala. ibid.
—— Muliebris. ibid.
—— Primigenia. ibid.
—— Quid plebs, quid prudentiores per eam intellexerint. 313
Fossa Corbulonis, hodie *de Vliet*. 488
—— Drusiana, hodie *de Yssel*. ibid.
Fossae urbium sanctae. 5
Fratres Arvales qui fuerint. 333, 379
Fulvius (A.) Flaccus dictator. a pop. dictus. 145
Fulmine tactus locus. 328
Funebris laudatio apud Rom. 585
Funibus distincta tribuum loca. 83
Funus censorium quale fuerit 583
—— cur tanto studio curarent veteres. 578
Furca servile supplicium. 229
Furcifer servile opprobrium. ibid.
Furiae s. Dirae quae fuerint. 285
Furius (Sp.) Camillus primus Praetor. 107
Furta inter milites severe punita. 491
Fustuarium quae poena fuerit. 505
Futilia vasa quae fuerint. 365

Digitized by Google

G.

Galea & cassis ut differant. 461
Galli sacerdotes Cybeles unde dicti. 275, 350
Ganymedes Jovis pocillator. 234
Genius cuique homini adest. 276
—— Naturae Deus unde dictus ibid.
—— quomodo coleretur. 278
Gens apud Romanos quid fuerit. 556
Genua misericordiae sedes. 362
Gladiatores in honorem Saturni dati. 273
Gladiatorium quod idem auctoramentum. 420
—— spectaculum quale fuerit. 423
—— origo ejus & initia. 411
Gladiatorum diversa genera. 421
Gladius Hispanicus qualis. 460
—— quaestionis signum. 111
Gorgonis caput in clypeo Minervae. 244
Gracchi lex de provinciis. 177
Gracchus (C.) senatum auxisse dicitur. 19
Gratiae Veneris comites. 253
Gratianus Imp. in Deos relatus. 295
ὁ Γράφων, auctor legis. 68
Gustus, sive gustatio prima pars coenae. 526
Gymnicum, s. athleticum certamen. 405

H.

Haereditas sine sacris quae sit. 56
Haruga olim dicebatur hostia. 329
Hasta fortitudinis symbolum. 8
—— jurisdictionis signum. 111, 201
Hastae cuspide coma sponsae dirempta. 547
—— velitares quales. 450
Hasta pura quae fuerit. 496
Hecate eadem quae Diana. 249
—— —— —— Proserpina. 283

Digitized by Google

Hecate Veneficiis & triviis praeeſt. 283
—— Τριοδῖτις, τρίμορφος, τριπρόσωπος. 284
Hedera Baccho ſacra. 287
Helena Dioſcurorum ſoror. 296
Hemina quae menſura. 543
Hercules Jovis & Alcmenae F. 293
—— ejus ſacerdotes Potitii & Pinarii. 295
—— Epitrapezius. 532
—— Muſagetes. 294
—— ſacrificia humana abolevit. 293
—— Sancus, vel Sanctus & Sanctus pater dictus. 294
—— Thebanus. 293
—— Theſauris praeeſt. 294
Hermae quae fuerint. 259
Hermathenae, Hermeraclae quae fuerint. 260
Hermuli in Circo. 399
Heroës dicti Indigetes. 291
Herſilia Romuli uxor Hora dicta. 292
Hiberna aedificare. 474
Hiemare ſub pellibus. 477
Hippona, vel Epona Dea. 310
Hiſtriones qui & unde dicti. 432
—— infames erant. 440
Hoc age, ſacrorum formula. 372
Honor Deus. 311
—— publicus quis & quotuplex. 84
Honorius gladiatores ſuſtulit. 413
Hoplomachi gladiatores, antea Samnites. 422
Hora dicta Herſilia Romuli uxor. 293
Horae diei, in notis. 390
Horae foribus coeli praeſunt. 268
Horatia tribus. 13
Horatius Pulvillus Capitolium dedicavit. 236
Horta Dea. 310
Hoſtia & victima ut differant. 366
Hoſtiae praecidaneae. 367
—— quales eſſe deberent. ibid.

Digitized by Google

Hoſtiae ſuccidaneae. 367
Hoſtilis facies quid ſit in ſacris, 361
Hoſtis pro peregrino. 396
Humatio. 588, not.
Hymenaeus Deus. 309
—— in nuptiis invocatus. 552
Hyperion Solis pater, vel ipſe Sol. 289

I.

Januae a Jano dictae. 268
Januarius menſis a Jano dictus. 268, 387
Janus anni Deus ab eundo dictus. 268
—— vel potius ab Hebr. Jajin. 269
—— Bifrons. ibid.
—— cur primus invocaretur. 268
—— ejus templum clauſum pacis ſignum. 270
—— idem cum Noacho. 269
—— Matutinus pater. 267
—— Oenotrius dictus ab οἶνος. 269
—— Pater peculiariter dictus. 268
—— Patulcius & Cluſius. 270
—— vini uſum primus docuit. 269
—— Quadrifons. 270
Idaea mater dicta Cybele. 274
Idus menſium unde dictae. 389
Ἱεροκήρυκες qui fuerint. 191
Ἱεροσκόποι aruſpices. 329
Ignis perpetuus Veſtae. 241
Ignominia quid proprie. 155, 227
Ignominioſae poenae militares quae. 506
Ilia Numitoris filia. 3
Ilithya dicta Diana. 248
Imagines nobilium in atriis. 280
—— nobilium quales. 46
Immolatio quae fuerit. 369
Imperativae feriae quae fuerint. 392
Imperatores in Deos relati. 298

Digitized by Google

Imperatoris nomen quid significet. 457
Imperatoris insigne. 457
—— appellatio qualis honor. 499
Imperatoribus decernebatur supplicatio. 363
Imperatoribus vivis cultus divinus exhibitus. 299
Imperium & potestas ut differant, 85, 179
Impetritum esse dicitur, cum faustum est augurium 328
Impietatis crimen idem quod Majestatis. 212
Impolitiae culpa quae. 156
Inauguratum dicitur, cum faustum est augurium, 329
Indigetare est invocare. 291
Indigetes Dii qui fuerint. ibid.
Induciae, ἀνοχαὶ, pro feriis Latinis. 164
Indulgere Genio suo. 277
Indusium quae vestis. 516
Infrequentes milites qui dicantur. 506
Inominales dies qui fuerint 395
Ino, quae postea Matuta dicta est. 261
Insignia Consulum. 96
—— Regum. 92
—— Senatorum. 26
Instita quid fuerit. 521
Intercessio 32, f. & 131
Intercisi dies qui fuerint. 393
Interpretes in comitiis qui fuerint. 73
Interreges qui. 161
Intempestiva convivia quae fuerint contra Salmasium. 529
Interula quae vestis 516
Invita Minerva aliquid facere. 243
Inuus unde dictus Pan. 301
Iö vox triumphalis. 502
Iris Junonis ministra. 239
—— ostentum mortalibus juxta Hom. ibid.
Isiaci sacerdotes. 317
Isis Dea. 316
—— saepe cum matre Deorum confunditur. 318
Judex quaestionis quis fuerit. 222

Ju-

Digitized by Google

Judex quis proprie fuerit. 198
Judices quando ex senatu lecti. 37
Judicia popularia quae fuerint. 222
—— publica ordinaria, v. extraordinaria. 209
—— tributis comitiis exercita. 81
Judicii publici ordo. 213
Judiciorum privatorum ratio. 195
—— publicorum ratio. 208
Judicium perduellionis ubi actum. 65
Jugatinus Deus. 309
Jugeri quantitas. 544
Julii Caesaris scelus. 106
Julius Caesar comitia cum populo partitus. 78
Julius mensis unde dictus. 387
Junius mensis unde dictus. ibid.
Juno Kalendaris. 389
—— Cinxia. 249
—— Divitiis & regnis praesidet. 238
—— Domiduca. 548
—— Feronia. 238, not.
—— Γαμηλία. 238
—— Juga. ibid.
—— Lucina. 239, 248
—— Materfamilias. 238
—— Matrimoniis praeest. 238, 547
—— Matrona. 238
—— Moneta. 239
Juno profunda dicta Proserpina. 281
—— puerperarum praeses. 239
—— quae & unde dicta. 238
—— quomodo picta. ibid.
—— Regina. ibid.
—— Ζυγία. ibid.
Jupiter Deorum maximus. 232
—— Capitolinus. 235
—— Cretensis. 233
—— Elicius. 235
—— Επιστάσιος. ibid.

Ju-

Digitized by Google

Jupiter Feretrius. 234
—— Fulgerator. 235
—— Hoſpitalis. 237
—— infernus, Magicus, Stygius dictus Pluto. 282
—— Lapis. 237
—— Latialis. 164, 236
—— Lucetius. 237
—— Ὀρθάσιος. 235
—— Παλιοῦχος. 234
—— Prodigialis. 310
—— quomodo pingeretur. 234
—— Σκυλοφόρος. ibid.
—— Stator. 235
—— Tarpejus. ibid.
—— Tonans. ibid.
—— Τροπαιοῦχος. 234
—— unde dictus. 232
—— Ξένιος, ſ. Hoſpitalis. 237
Jurabant mulieres per Junonem ſuam, vel herae. 277
Jurantes menſam tangebant. 532
Jurare in litem. 204
—— per Genium ſuum, vel heri, vel Principis. 277
Juratores, *Commis de recherche.* 218
—— pro teſtibus juratis. 217
Jure vocatae centuriae quae fuerint. 76
Jurisdictio Praetoris explicata. 113
Jus imaginum. 46
Jusjurandum calumniae. 204
—— gladiatorum. 420
—— Romanorum. 297
Juſti dies qui. 396
Juſtitium. 393
Juvenilis aetas quousque extenderetur. 43
Juventa Dea. 308

Digitized by Google

K.

Kalata comitia quae fuerint. 53, 56
Kalendae quae & unde dictae. 388
Καλλιερῶ, litare. 367
Κινοτάφιον quid fuerit. 579
Κλοπὴ τῶν δημοσίων, peculatus. 211
Κραυρομάχα, viſceratio. 590
Κυρβασία pileus, ſive galerus Saliorum. 347

L.

Labarum quid fuerit. 471
Lac dicebatur vinum in ſacris Bonae Deae. 504
Lacerna qualis veſtis. 520
Lacheſis unde dicta. 285
Laena qualis veſtis. 519
Laeſtrigones Neptuni filii. 261
Laeva ſigna felicia. 327
Lanificium matronis Rom. uſitatum 549
Laniſtae, qui fuerint. 414
Lapidare. 579
Laquearii gladiatores. 422
Lara, vel Larunda, Larium mater. 281
Larentalia feſta. 333
Lares θεοὶ πατρῶοι, γενέθλιοι, κτήσιοι, μύχιοι, ἕρκιοι. 279
Lares qui fuerint. 278
—— Patrii. 279
—— pro ipſis aedibus. 280
—— quomodo culti. 279
—— unde dicti. ibid.
Lar pro interiore parte domus. 281
Lartius (T.) Flavus primus dictator. 143
Larium imagunculae. 279
Laterculum, certa aciei forma. 469
Latinae feriae quae fuerint. 164
Latini Juniani qui fuerint. 565

Digitized by Google

Latinorum commune templum Dianae. 249
Latinus Rex. 2
Latium unde dictum. 271
Latona Dianae mater. 247
Latonia virgo pro Diana. ibid.
Latus clavus senatorum insigne. 26, 517
Lavabant veteres ante sacra. 365
Laudatores in judiciis adhibiti. 218
Laverna Dea. 310
Lavinia Aeneae uxor. 2
Lavinium urbs. ibid.
Laurum comedebant divinaturi. 266
Laurus Apollini & poëtis sacra. ibid.
—— fascibus addita. 98
Lecti convivales. 524
Lectio senatus. 20
Lectisternia quae fuerint. 364
Lectus adversus quis. 553
—— funebris. 584
—— Genialis. 553
Leda Dioscurorum mater. 295
—— postea Nemesis dicta. 262
Legare sibi aliquem. 187
Legati Caesaris pro Consule, vel pro Praetore. 186
—— Consulares qui fuerint. ibid.
—— militares qui. 458
—— —— ex consularibus. ibid.
—— Procoss. 187
Legatio libera quae fuerit. 189
Leges censoriae quae. 153
—— 12. tabb. 171
—— Horatia & Hortensia de plebiscitis. 132
—— militares quae. 491
—— sumptuariae. 158
—— tabellariae, Gabinia, Cassia. 74
—— tributis comitiis latae. 81
—— Valeriae populares. 97
Legio Romana quae fuerit. 459

Digitized by Google

Lentuli auguris divitiae. 539
Levana Dea. 309
Lex Aelia Sentia de libertis. 565
—— Aemilia de Cenſoribus. 151
—— Annalis, ſive Annaria. 88
—— annua, edictum Praetoris. 117
—— antiqua de tribb. pl. creandis. 128
—— Ateria de mulcta. 226
—— Boebia de Praetoribus. 108
—— Cornelia de ordine in magiſtratibus ſervando. 90
—— Cornelia de poſtliminio. 576
—— —— —— provinciis. 182
—— Curiata, νόμος φρατρικὸς. 53
—— de Camillo revocando. 56
—— de Cicerone revocando. 65
—— de imperio magiſtratibus dando. 55
—— Domitia de ſacerdotibus creandis. 83
—— Fannia. 158
—— Horatia de plebiſcitis. 132
—— de provocatione. 146
—— Hortenſia de plebiſcitis. 132
—— Junia Licinia de comitiis. 68
—— —— Norbana. 565
—— Julia de Maritandis ordinibus. 97
—— —— rationibus Procoſſ. 182
—— Licinia. 158
—— L. Julii Caeſaris de civitate Italiae danda. 67
—— Memmia de non accuſando eos, qui Reip. cauſa abeſſent. 214
—— Porcia de capite civium Rom. 66, 223
—— priſca de intervallo magiſtratuum. 91
—— Publilia de minoribus magiſtratibus tributis comitiis creandis. 55, 79
—— Roſcia de loco ſeparato Equitum in ſpectaculis. 40, 418
—— Sempronia de capite civium Rom. 66, 223
—— —— —— *judiciis*. 37

Lex

Digitized by Google

Lex Sempronia de provinciis. 177
—— Servilia de judicio repetundarum. 217
—— ſocialis quae eſt de pecuniis repetundis. 210
—— teſtamentaria eadem quae de falſo. 212
—— Trebonia de tribb. pl. 128
—— Valeria de provocatione. 65, 99, 146
Libamina prima. 370
Libare quid ſit. ibid.
Libatio quae fiebat ſuper menſam. 531
Libella idem valore quod As. 542
Liber & Liber pater cur dictus Bacchus. 285
Libera, i. e. Proſerpina. 283
Liberalia Bacchi feſtum. 288
Libertas Dea. 312
Liberti dediticii qui fuerint. 565
Libertinorum nominum ratio. 566
Libitina pro funere. 252
—— Venus. 251
Libitinarius. 252, 580
Libitinenſis porta in amphitheatro. 426
Librae Rom. pondus. 541
—— —— partes. ibid.
Libratores qui fuerint. 466
Libri Sibyllini. 330, ſeqq.
Liciniae gentis familiae. 556
Lictores cum faſcibus & ſecuribus regum inſigne. 93
—— diverſi a ſervis publicis. 193
—— laureati. 458, not.
Limen cur ſponſa non calcaret 551
Linea ultima rerum mors. 400
Linigera Iſis. 318
Litabilis hoſtia. 367
Litare, καλλιερῶ, quid ſit. ibid.
Litem ſuam facere quid ſit. 208
Litis conteſtatio quae fuerit. 203
Lituus augurum quid fuerit. 326
Lituus ſignum militare. 472
Livius (M.) Druſus ſenatum augere voluit. 20

Digitized by Google

Lixae a calonibus diversi. 485
Locarii in spectaculis qui. 418
Λοχαγοὶ, ordinum ductores. 453
Λοχαγίται μεγάλοι qui fuerint. 140
Lolliae Paulinae luxus. 538
Longi familia gentis Tulliae. 556
Lorica hamata. 463
—— E squamis ferreis. Ibid.
Lucerum tribus unde dicta. 10
Luci dicti a lucendo. 360
Lucipor servi nomen unde. 564
Lucta & luctatores veterum. 407
Luctus. 393, 511, 519, 585
Lucullea festum Cyzicenorum 183
Ludi convivales. 531
—— gladiatorum. 413
—— Juvenales. 440
—— Romani, sive Magni. 438
—— Saeculares. 439
—— Votivi. 440
Ludorum cura ad aediles spectabat. 123
Ludorum divisiones variae. 396, 436
—— Trojae quis fuerit. 408
Luna eadem quae Diana. 247
—— inter Deos selectos. 290
—— Magicis cantibus eam affici credebant. ibid.
—— Noctiluca in Aventino. 291
Lunula in calceis patriciorum. 523
Lupercalia Panis festum. 302, 348
Lupercal locus ubi Pan colebatur. 348
Luperci Fabii, Quintii, Julii. ibid.
Luperci Panis sacerdotes. 302, 347
Lupus aliquando signum militare. 470
—— Marti sacer. 255
Lustrare pro ambire. 63, 379
—— pro purgare. 378
Lustricus dies quid sit. 473
Lustrum condere quid sit. 63, 379

Digitized by Google

Luſtrum pro tempore quinquennali. 63
—— unde dictum. ibid.
Luxus Romanorum. 537. ſq.

M.

Macta hoſtia quae ſit. 370
Maecenas in ordine equeſtri conſenuit. 43
—— pantomimorum inventor. 436
—— Maenades unde dictae Bacchae. 288
Magicis cantibus Lunam affici creditum. 290
Magiſter coenae quis fuerit. 527
—— collegii augurum. 325
—— Curiae quis fuerit. 334
—— Equitum quis fuerit. 148
—— morum fuit Auguſtus. 160
—— Populi dictus Dictator. 143
—— Saliorum quis. 346
—— ſocietatis quis. 41
Magiſtratus & poteſtas ut differant. 85
—— Majores unde dicti. 86
—— qui comitiis centuriatis creati. 64
—— qui tributis. 80
—— unde dicti. 85
Magiſtratuum diviſio varia. 86
Magiſtri collegii qui fuerint. 346
—— militum ſub Conſtantino. 168
Magna mater. 274
Magni ludi, ſive Romani: 438
Maja Atlantis filia. 257
Majeſta vel Maja Vulcani uxor. 263
Majeſtas Dea Honoris & Reverentiae F. 387
—— nihil aliud eſt quam dignitas ex imperio & honore. 212
—— patria quae fuerit. 568
—— penes populum. 50
Majeſtatis crimen quid fuerit. 66, 211
Majus menſis unde dictus. 387

Digitized by Google

Mancipare quid proprie sit. 578
Manipuli militum qui & unde dicti. 450, 470
Manipulus signum militare. 470
Mansiones quae fuerint. 474
Manumissionis species variae. 575
Marcellea festum Syracusanorum. 184
Marcellorum gens plebeja nobilissima. 557
Marcipor servi nomen unde. 564
Marcius Coriolanus. 79
—— (C.) Rutilus primus Censor de plebe. 145
—— —— —— —— Dictator de plebe. ibid.
—— —— —— unde Censorinus dictus. 158
Marcica dicta Circe. 268
Maritae faces quae sint Ovidio. 549
Marius primus libertinos milites legit. 444
Mars belli praeses. 254
—— a Rom praecipue cultus. ibid.
—— ex sola Junone natus. ibid.
—— Gradivus unde dictus. ibid.
—— quomodo pingeretur. 255
—— Romuli & Remi pater. 254
—— Θοῦρος Ἄρης. ibid.
—— Ultor. 255
—— unde dictus. 254
Martiales ludi. 437
—— Mavors etiam dictus. 254
Martius mensis a Marte dictus. 256
Mater Deum s. magna. 274
Matralia Matutae festum. 262
Matronalia festum. 391
Matuta mater, Gr. Ἀναιδὶς 261
Medimnus quae mensura. 543
Medusae caput in clypeo Minervae. 244
Medicinae praesides Apollo & Aesculapius. 264, 266
Μεδέων, unde dictum. 373
Megaera furiarum una. 285
Megalesia festum matris Deorum. 275
Megalenses, vel Megalesia ludi. 436

Digitized by Google

Mellicerta qui poſtea Portumnus. 262
Meliſſus(C.)trabeatarum comoediarum inventor. 433
Mellis inventor Bacchus. 288
Menelaus Helenae maritus. 296
Menſae Rom. quales. 514
—— ſecundae quae fuerint. 527
Menſa veteribus ſacra. 531
Mens Dea. 311
Menſis Domitianus, 388
—— Germanicus. ibid.
—— Livius. ibid.
—— Tiberius. ibid.
Mephitis Dea. 311
Mercuriales ſtatuae quae fuerint. 259
Mercurii F. Pan. 300
Mercurius unde dictus. 257
—— Artium, muſices, palaeſtrarum, gymnaſiorum, aſtronomiae praeſes. 258
—— Deus ſermonis. 257
—— Furum Deus. 258
—— Jovis & Majae F. 257
—— Κερδῶος, ἐμπολαίος, ἀγοραῖος. 258
—— Κεινὸς Ερμῆς. 258
—— Λόγιος Ερμῆς. 259
—— Mercatorum & lucri Deus. 258
—— Nuncius & Miniſter Deorum. 257
—— Ψυχαγωγὸς & νεκροπομπός. 258
—— Τοιχωρύχος. ibid.
—— Quomodo pingeretur. 259
Merenda quae fuerit. 529
Meridiani gladiatores. 422
Merkedonius menſis interkalaris. 385
Merkedona Dea. ibid.
Μισίγγυοι, ſequeſtres in comitiis. 73
Μεσοβασιλεῖς, interreges. 161
Metae in Circo quae fuerint. 400
Metatores qui fuerint. 487
Metari quid ſit. ibid.

Digitized by Google

Metellus (L.) primus venationem dedit. 409
Metellus Scipio cenſurae vim reſtituit. 160
Metropolis quid fuerit. 169
Miles unde dictus. 9
Milites ex honeſtioribus lecti. 443
Milliarium Rom. quantum. 544
Milonis ingens aes alienum. 539
Mimus poëmatis genus. 435
Mina Attica quae fuerit. 540
Minerva unde dicta. 242
—— Architectrae praeſidet. 243
—— Armipotens. ibid.
—— Bellorum Dea. ibid.
—— e Jovis cerebro nata. 242
—— Lanificii & oleae inventrix. 243
—— Patrima. 242
—— Quadrigas & bigas invenit. 243
—— quomodo pingeretur. ibid.
—— ſapientiae & artium praeſes. 242
Miniſteria militum quae. 479
Minotaurus aliquando ſignum militare. 470
Mirmillones gladiatorum genus. 421
Miſſio gladiatorum & rudis ut differant. 425
—— militaris juſta & injuſta. 507
—— Cauſaria. 508
—— Honeſta. 507
—— Ignominioſa. 508
—— militaris ſub Auguſto. ibid.
Miſſus dicuntur 7. curricula Circenſia. 404
Mitra tegumentum capitis. 521
Modius quae menſura. 543
Moenianum in Circo quid fuerit. 398
Moeror publicus. 393
Μοῖραι quae Latinis Parcae. 284
Mola ſalſa in ſacrificiis. 369
Monopodia quae fuerint. 524
Moratores, ſive rabulae qui fuerint. 205
Morbus comitialis quis fuerit. 70

Digitized by Google

More majorum puniri quid sit. 228
Mors Dea. 311
Moveri de statu mentis unde dictum. 424
Mulciber dictus Vulcanus. 262
Mulctam certare quid sit. 225
Mulcta, s. Damnum, quid olim fuerit. 226
Muliebrium nominum ratio. 563
Mullei calcei quales. 522
Munerarius, Munerator, qui gladiatores dabat. 411
Munus cur dictum spectaculum gladiatorum. ibid.
—— ostendere, pronunciare, proponere. 413
Murcia Dea. 309
Muri urbium sancti. 5
Musarum dux Hercules. 294
—— Musarum nomina. 244
Mutitare quid sit. 436
Mysteria dicta sacra Bonae Deae. 303

N.

Naenia cantilena funebris. 585
—— Dea. 310
Natatio exercitii militaris genus. 490
Natio Dea. 309
—— officiosissima candidatorum. 72
Naves caudicariae quae fuerint. 503
Naumachia qualis fuerit. 410
Νικροβάπτης, libitinarius. 252
Nefasti dies, ἄδικοι, ἄπρακτοι, ἀποφράδες. 393
—— dies aliquando pro infamibus ponuntur. 394
Nemesis antea Leda dicta. 262
—— Dea. 315
Neptunus quis & unde dictus. 260
—— ejus festum Consualia. ibid.
—— Ennosigaeus & Σεισίχθων cur dictus. 261
—— Equitandi artem invenit. 268
—— Idem qui Consus. ibid.

Digitized by Google

Meptunus quomodo pingeretur. 261
—— Terrae motuum cauſa. ibid.
Nicoſtrata verum nomen Carmentae. 391
Niger color ingratus. 511
—— pro homine improbo. ibid.
Nixii Dii. 309
Nobiles apud Rom. qui fuerint. 46
Noctua Minervae ſacra. 244
Nolam geſtabant rei, cum ad ſupplicium ducerentur. 229
Nomenclatores qui fuerint. 73
Nomen tribus pro agnomine reliquis additum. 13
Nominum apud Rom. ratio. 538
Νόμος φρατρικὸς, lex curiata, 53
Nonae menſium unde dictae. 389
Notae mortuorum. 230
Novendialia ſacrificia. 380, 392
Novendialia ſacra quaedam funebria. 590
Nubentibus praecerat Juno. 238
Nuces in nuptiis cur ſparſae. 552
Numera Senatum, formula intercedendi. 30
Numitor Albae R. 3
Nummo ſeſtertio aliquid addicere quid ſit. 536
Nummularii qui fuerint. 141
Nummus abſolute pro aureo. 536
—— aureus qualis. ibid.
—— κατ' ἐξοχὴν nummus ſeſtertius. 535
Nundinae quae & unde dictae. 67, 394
Nuptiae quot modis contractae. 545
Nymphae Bacchi comites. 288
Νυμφευταὶ, νυμφαγωγοὶ, paranymphi. 549

O.

Obnunciare quid ſit. 69
Obſecrationes gravi tempore fiebant. 364
Obſecrationes ſive ſupplicationes. πρόοδοι. ibid.

Digitized by Google

Octavia gens. 557
October menſis aliquando Livius dictus. 388
Officium conſulare quid. 103
—— Nuptiale. 550
Οιωνισταὶ, Οιωνοσκόποι, Augures. 325
Olei decus pro praeſtanti athleta. 407
Oleum cur μανίας φάρμακον dixerit Anacharſis. ibid.
Olympias & luſtrum ut differant. 63
Ominatis male verbis abſtinebant vett. 370
Onera militum quae. 484
Ονοματολόγοι, Nomenclatores. 73
Opertum locus, ubi ſacra fiebant Bonae Deae. 303
Oppidum in circo quid fuerit. 399
Ops dea. 274
Optiones militares quae fuerint. 453
Oraculum Delphicum. 265
Orbona Dea. 310
Orcheſtra, locus ſenatorum in ſpectaculis. 26, 417
—— quis locus in theatro. 431
Orcus unde dictus Pluto. 282
Ordo in ſententiis in ſenatu rogandis. 30
—— Populi Rom. triplex. 45
Orgia Bacchi ſacra unde dicta. 288
—— dicta etiam alia ſacra. ibid.
Ornamenta dicta arma gladiatorum. 423
Ornare provincias quid ſit. 179
Orpheus ab Alexandro Imp. cultus. 278
Oſcines aves quae fuerint. 327
Oſiris Iſidis frater. 318
Ova in Circo quid fuerint. 405
Ovatio quae fuerit. 505
Ovicula unde dictus Fabius Maximus. 560
Ovile in comitiis quid fuerit. 74

Digitized by Google

P.

Pacem Deorum exorare. 367
Pacis templum. 312
Paenula qualis vestis. 520
Paganalia festum. 59, 392
Palaestra vox quid significet. 407
Palaria exercitii militaris genus. 490
Palatina tribus. 12
Palatini ludi. 439
Pales pabuli Dea. 306
Palilia, Parilia, Romae natalis. ibid.
Palladium quid fuerit. 241
Palla vestis muliebris. 521
Pallas pro oleo. 243
——— unde dicta Minerva. 242
Palliatae comoediae, i. e. Graecae. 433
Pallor & Pavor culti. 515
Palmus mensura. 543
Paludamentum vestis imperatoria. 457, 519
Paludatus proficiscebatur Proconsul. 180
Pan Pastorum Deus. 300
——— Arcadiae Deus. 301
——— ejus cultus antiquissimus. ibid.
——— Fistulam invenit. ibid.
——— Inuus unde dictus. ibid.
——— Lycaeus. ibid.
——— quid eo significaverint. 300
——— quomodo pingeretur. ibid.
——— Tegeaeus. 301
——— unde dictus. 300
Panisci, qui etiam Fauni. 303
Panis festum Lupercalia, sacerdotes Luperci. 302, 347
Παγκράτιον quid fuerit. 408
Pantheum, hodie Maria rotunda. 359
Pantomimi quid fuerint. 436

Digitized by Google

Papirius Praetextatus unde dictus. 562
—— Maso primus in monte Albano triumphavit. 504
Parabatae qui fuerint 406
Parcae unde dictae. 284
—— Jovis & Themidis, vel solius Noctis filiae. 285
—— Μοῖραι dictae. ibid.
Paranymphi qui fuerint. 548
Παραστάται in acie qui sint. 468
Parazonium, sive pugio Tribunorum insigne. 456
Paria componere quid sit. 423
Πάρφδος quale carminis genus. 433
Parochi qui fuerint ap. vett. 333
Πάροχοι, paranymphi. 549
Parricidarum poena quae fuerit. 213
Παρθένοι ἑστιάδες, Virgines Vestales. 350
Parturientibus opem fert Diana. 248
Pascito linguam, ἰυφημεῖ. 369
Passavii urbis origo. 475
Pater dictus Sylvanus. 304
—— Patratus quis fuerit. 337
Patres cur dicti Senatores, 17
—— Conscripti unde dicti. 19
Patriae potestatis effectus. 570
Patria potestas cur tanta Rom. fuerit. 574
—— —— quae fuerit. 568
—— —— quomodo tollatur. 574
Patriciatus dignitas sub Impp. 575
Patricii & plebeii ut differant. 45. seqq.
—— qui & unde dicti 16
Patroni & clientes. 48
Pavo signum consecrationis Augustarum. 299
Pavor & Pallor culti. 315
Paulus Apostolus a Lystrensibus cur Mercurius dictus. 257
Pecoris permutatione olim pro pecunia usi. 532

Pecto-

Digitized by Google

Pectorale militum. 464
Peculatus judicium quid fuerit. 210
Peculium caſtrenſe & quaſi caſtrenſe. 495
—— filiifam. profectitium, adventitium, caſtrenſe & quaſi caſtrenſe. 571
Pecunia olim appendi ſolita. 532, 534
—— unde dicta. 533
Pegmata in amphitheatris quae fuerint. 419
Penates qui fuerint. 278
—— unde dicti. 279
—— etiam penetrales dicti. ibid.
—— Πολιοῦχοι θεοί. ibid.
—— Θεοὶ πατρῶοι, γενέθλιοι, κτήσιοι, μύχιοι, ἕρκιοι. ibid.
Pendere pro ſolvere. 534
Πένταθλον quid fuerit. 408
Perduellis quis fuerit. 65, 223
Perennis Praef. Praet. ſub Commodo. 167
Περιστέλλειν pro ſepelire. 581
Perones quales calcei. 522
Περιχωνίσματα in comitiis. 74
Permutatio rerum pecunia antiquior. 532
Perpetuae quaeſtiones quae fuerint. 113
Perſonae tragicae quae. 434
Pes menſura. 543
Petere & repetere gladiatorum verba. 424
Phalera & & torques ut differant. 496
Philoni (Q. Publilio) primum provincia prorogata. 177
Piaculum quid proprie fuerit. 377
Piatrices. 580
Picus Marti ſacer. 255
Pietas Dea. 312
Pilani, qui etiam Triarii. 449
Pilei Dioſcurorum geſtamen. 297
Πιλεῖν τοὺς λόχους, denſare cohortes. 487
Pileus libertatis inſigne. 427, 576
Pilorum deſcriptio. 462
Pilum cur *lentum* dictum. 463
Pilus decimus, pilus primus, pro decimo, primo ordine

Digitized by Google

ordine triariorum. 454
Pinarii & Potitii Herculis ſacerdotes. 295, 349
Pinus Cybelae ſacra. 276
Piſo quaeſtor pro praetore in provinciam miſſus. 184
Planipedes dicti pantomimi. 436
Plauſus comoediae datus. 435
Plebeji ludi. 438
Plebiſcita quae fuerint. 81
Plebs vox quid proprie notet. 45
Plutei machinae militares. 465
Pluto inferorum Deus. 281
—— Dis dictus a divitiis. ibid.
—— quomodo pingeretur. 282
Plutus divitiarum Deus. 247
Podium in amphitheatro quid. 416
Poenae militares. 505
Poëtae Mercuriales dicti. 258
Πολιοῦχοι θεοὶ, Penates. 279
Pollentia Dea. 311
Pollinctor Libitinarii ſervus. 252
—— quis fuerit. 580
Polluctum quid ſit. 294
Pollutorum ſacrorum quaeſtio. 115, 209
Pollux Jovis F. 295
Poltrons unde dicti. 446
Πολύμαστος: multimammia Diana. 248
Pomona, pomorum Dea. 306
Pomonalis Flamen. ibid.
Pompa Circenſis quae fuerit. 401, 410
Pomptina tribus. 13
Pompejus M. tribunos pl. reſtituit. 133
—— Eques R. bis triumphavit. 179
Pondo vocis vis. 541
Pondus cur notent nomina monetae. 532
Ponere menſarum vox. 524
Ponticuli in comitiis. 74
Pontifex Maximus quis. 323
Pontifices qui & unde dicti, 321

Pon-

Digitized by Google

Pontifices, majores & minores. 321
Pontificum munus. 322
Popae sacrorum ministri. 355, 373
Popinae a popis dictae. 373
Poplicola unde dictus Valerius. 97
Popularia dictus locus populi in spectaculis. 418
Populi vocis significationes diversae. 44
Populus Herculi sacra. 295
Porca foeta immolabatur Cybelae. 276
Porrectus pro mortuo. 581
Porricere exta quid sit. 374
Portae castrorum. 478
—— principales. ibid.
—— urbium sanctae. 5
Porta Libitinensis in amphitheatro. 426
—— Sanavivaria an fuerit. ibid.
—— Praetoria, sive extraordinaria. 478
Portumnus portuum Deus. 261
—— Gr. Παλαίμων. 261
Posca potus militaris. 495
Postliminii jus quale sit. 576
Postscenium quis locus. 431
Postulare actionem, sive judicium. 197
Postulaticii gladiatores. 422
Postulationes sacrificii genus. 377
Postumius Dictator Castrorum templum struit. 297
Potestas & imperium ut differant. 178
—— & magistratus ut differant. 85
Potina, sive Potica Dea. 309
Potitii & Pinarii Herculis sacerdotes. 349
Potus Rom. ordinarius. 529
Praecia. S praeclamitator flaminis. 343, 355
Praecinctiones in amphitheatro quae. 417
Praeconum Romae munus. 191
Praefectus annonae. 169
—— amicus Imperatoris dictus. 166
—— fabrorum in castris. 489
—— Urbi ab Aug. institutus. 165

Digitized by Google

Praefectus Urbi primus Denter Romulius. 163
—— —— Latinarum causa. 164
Praefecti Praetorio ab Augusto instituti. 166
—— —— —— potestas. 167
—— —— —— quando jus dicere coeperint. ibid.
—— —— —— quatuor a Constantino instituti. 168
Praeficae. 580, 584
Praemia militaria. 496
Praenomen quid fuerit. 558, 560
Praepetes aves quae fuerint. 327
Praerogativa centuria quae fuerit. 74
—— Pro signo futurae voluntatis. ibid.
Praes & vas ut differant. 224
Praesides qui fuerint. 186
Praesul Saliorum. 346
Praetextatae fabulae quae. 432
Praetextati mores, praetextata verba. 513
Praetextatus unde dictus Papirius. 562
Praetor collega Coss. 108
—— fiscalis. 110
—— maximus dictus Dictator. 143
—— peregrinus de repetundis aliquando quaesivit 115
—— peregrinus unde dictus. 108
—— primus quando creatus. 107
—— tutelaris. 110
—— pro sacerdote. 85
Praetores dicti olim omnes magistratus. ibid.
—— fideicommissarii. 110
Praetoris munera. 111
Praetorium in castris. 475
Praetorii legati sub Aug. qui. 459
Praetorium jus honorarium dictum. 108
—— pro hominibus in Praetorio congregatis. 483
Praetorum insignia. 110
—— numerus. 108
Praeturae vilitas tempore Boëthii. 118
Praevaricatio quid sit. 222

Pra-

Digitized by Google

Prasina factio in Circo. 503
Precantium habitus. 361
Prensare quid sit. 72, 225
Priapus Bacchi & Veneris filius. 289
Principatus dignitas. 22
Princeps cur dictus Imperator. ibid.
Principes militum genus. 449
Principia in castris quis locus. 478
Principium in comitiis quid fuerit. 54
Privilegia militum. 495
Procas Sylvius Albanorum Rex. 3
Processus Consularis quid sit. 103
Processtria quae fuerint. 475
Proconsulum honores. 183
—— quot fuerint genera. 176
Procubitores qui fuerint. 482
Procurare prodigia quid sit. 378
—— proprium augurum verbum. 329
Procuratores Caesaris. 187
—— ludorum. 414
—— provinciarum qui fuerint. 186
Prodi dicebantur Interreges. 162
Prodicere diem quid sit. 226
Prodictator Fabius Maximus. 145
Prodigialis Jupiter. 378
Profani a sacris ablegabantur. 369
Professio in provinciis quid. 59, not.
Professi dies qui. 393
Proletarii qui fuerint. 60
Proletarius sermo pro vili. ibid.
Προμνήστριαι, προμνηστρίδες quae. 549
Promotionum militarium ratio. 453
Promulgare legem quid proprie sit. 68
Promulsis prima pars coenae. 516
Pronuba mulier qualis. 553
Propraetores & Procoss. ut differant. 184
Prosa & Postversa Deae. 309

Digitized by Google

Proscenium quis locus. 431
Prosecare exta quid; prosiciae, prosecta quae fuerint. 372
Proserpina Plutonis uxor. 373
—— eadem Hecate. 274
Πρόσοδοι, obsecrationes. 364
Προστάτης, patronus. 48
Πρωτάγρια Dianae Venatrici vota. 248

[*Proverbia, Formulae ac Notae, in hoc opusculo explicatae:*

A. 75, 220, 561
A. A. A. F. F. 141
Ab ovo ad mala. 526
A carceribus ad metas. 400
Ad clypeum, ad frenum, ad hastam. 462
Addixit, admisit avis. 327
Aeternum vale &c. 589
Alio die. 69
Ampliare causam. 205
Andabatarum more. 422
Annulo aureo donari. 40
Annus suus. 72, 104
Antestari. 195
Ap. 561
Auctoritas Senatus. 35, 131
Auctor legis. 68

C. 75, 220. 561
Calceos mutare. 26
in Casto esse. 246, 318
Classici auctores. 60
Clavus latus, angustus. 517, 40, 26
Coena Saliaris &c. 335
Coeritum tabulae. 157

Digitized by Google

Commentari. 329, 414
Conclamatum est. 580
Conditione tua non utor. 554
Conscripti Patres. 19
Cretata ambitio. 511

D. 561
Decuriam emere. 190
Deponere vino. 580
Dictata dare 414
Diem tollere &c. 34
Diffindere diem. 204
Digitum tollere. 425
Discedere in alia omnia. 32
Dividere sententiam. 33
Do, dico, addico. 118, 393

Edere actionem. 197
Effutire. 365
Equum traducere. 43
Exsequias . . . . quibus ire commodum est. 582
Extemplo. 375

Fabula stat, cadit. 435
Forum agere. 181
In Forum venire. 514
F. P. 394

Genio indulgere. Genium defraudare. 277

Hastae subjicere. 191
Hastam cogere. 201
Heres ex asse &c. 533
H. I. V. I. 483
Hoc habet. 425

Licet

Digitized by Google

Licet. 375, 589
Imaginum jus. 46
In procinctu. 472
Integrae frontis. 222
Inter caesa & porrecta. 374
Inter sacrum & saxum stare. 337. not.

K. 225

Lampadem tradere. 263
Lapillo nigro &c. notare. 511
Latus tegere &c. 424
Lupa. 4

M. M. 561
Majorum gentium. 18, 231, 291
Mam. 561
Mars vigila. 255
Mercuriales viri. 258--9
Minerva crassa, invita. 243
Minorum gentium. 18, 231, 291

N. 561
N. L. 75, 205, 220
N. P. 394
Nec litteras nec natare doctus. 499
Non amplius te moror. 36
Non te peto, piscem peto. 422

Ordo maximus, minor. 37, 41
Os pugilis. 406
Ουδεν προς Διονυσον. 430

Panicus terror. 301
Pedibus ire in sententiam. 32
Pollicem premere &c. 426
Pollucere. Pollucibilis coena. 294

Digitized by Google

Praetorium dimittere. 483
Princeps juventutis. 43-4
—— Senatus. 21
Prodere flaminem. 340
Promulside conficere. 527
Propter viam facere. 528
Punctis omnibus. 76

Qui hoc censetis &c. 95

Redire ad togas, ad vestitum. 519
Regie facere. 93
Res ad triarios rediit. 467
Res prolatae. Res rediere. 393
Res tuas tibi habe. 555

Saga sumere. 519
Scriptum facere. 190
Sectio, Sector. 192
Sedere, *de judice.* 199
Sedere in XIIII. 41, 417
Sedere in Senatu &c. 26, 432
Ser. 561
Servare de coelo. 327
Sex. 561
Sexagenarios de ponte. 74
in Simpulo fluctus excitare. 370
S. P. Q. R. 44
S. T. T. L. 589
Subhastare. 191
S. V. V. discedite Quirites. 193

T. 131
Θ. 220
Ti. 561
Tabernaculum capere. 326
ad Tubicines mittere. 584

Vacu-

Digitized by Google

Vacunae litare. 210, not.
Vadari &c. 197
Vasa conclamantur. &c. 486
Ubi tu Cajus, ego Caja. 550
Venire sub corona. 502
Ver Sacrum. 362, not.
Versis gladiis. 414
Veto. 131
Videant COSS. ne quid R. P. detrimenti capiat. 100
Videtur feciſſe. 206, 220
Vir virum legit. 473
Vite donari. 453
Umbrae. 525
Vortumnis natus iniquis. 306
Ú. R. 75

Zonam ſolvere. 547]

Provinciae non recte dicuntur foederati Belgii civitates. 176
Provincia pro quovis munere. 175
—— quae proprie dicatur. ibid.
Provinciarum imperium penes Coſſ. 101
—— ordinatio ab Auguſto inſtituta. 185
Provincias ornare, quid. 179. ſq.
Provocatio Πρυτανεῖς Gr. dicti curiones. 334
Publica dicta ſacra Bonae Deae. 304
Publicani honorati valde. 48
Pudicitia patricia Dea. 312
—— plebeja Dea. ibid.
Puerperarum praeſes Juno. 239
Pugilatu nobilis Pollux. 297
Pugiles qui & unde dicti. 406
Pullarii qui fuerint. 329, 356
Pulpitum quis locus. 431
Pulvinaria pro templis. 364

Digitized by Google

Pulvinaria quae fuerint. ibid.
Puncta sunt singulorum sententiae. 76
Purpureus pro candido. 71
Purpurea factio Circensis. 403
Πυρφόρος dicta Ceres. 246
Pyra qualis fuerit. 587

Q.

Quadrantal quid fuerit. 542
Quadrigatus pro denario. 535
Quaestiones dictae judicia publica. 113
—— perpetuae quae fuerint, 209
Quaestores fuerunt triplices. 135
—— triennales. 140
—— vel candidati principis. ibid.
—— unde dicti. 135
—— Palatii. 140
—— parricidii qui fuerint. 209
Quaestorium in castris. 475
Quaestorum origo & numerus. 135
—— Provincialium munus. 138
—— Urbanorum munus. 137
Quatuordecim gradus equitum. 40, 417
Quatuorviri viales. 141
Quercus Jovi sacra. 234
Quietis aedes. 312
Quinarius nummus qualis. 535
Quindecimviri sacris faciundis qui fuerint. 330
Quinquatrus Minervae festum. 244
Quinquertium quid fuerit. 408
Quinqueviri mensarii. 174
—— muris turribusque reficiendis. ibid.
Quintana via castrorum. 478
Quintii Luperci. 348
Quintius (K.) primus vades dedit. 224
Quirinalia festum. 292

Digitized by Google

Quirinalis Flamen qui fuerit. ibid.
Quirinus unde dictus Romulus. ibid.
Quirites unde dicti cives Rom. 8, 292

R.

Ραβδοῦχος, lictor. 193
Ramnenſium tribus unde dicta. 10
Ramnes iidem qui Ramnenſes. ibid.
Rationales Caeſaris qui fuerint. 187
Recuperatores qui fuerint. 199
Redemptores qui fuerint. 154
Refragantur auſpicia infauſta. 327
Regia dicta domus regis ſacrorum. 318
Regina dicta uxor regis ſacrorum. 338
Regium imperium conſulum. 98
Regnatum Romae quamdiu 93
Regna vini quae dicat Horatius. 527
Regum inſignia. 92
—— munia. ibid.
Relatio ad Senatum quomodo fieret. 32
Relegati mitior poena quam exulis. 248
Religioſi dies a nefaſtis diverſi. 394
Rem ratam haberi ſatisdatio. 202
Repetundarum judicium quod fuerit. 210
Repotia quae fuerint. 553
Repudium quid ſit. 554
Reſtitutio in integrum quae ſit. 207
Retiarii gladiatorum genus. 421
Rex ſacrorum, ſive rex ſacrificulus quis fuerit. 338
Rhamnuſia eadem quae Nemeſis. 315
Rhea quid ſignificatum fuerit. 274
—— magna mater. ibid.
—— mater Deorum. ibid.
—— Ops unde dicta. ibid.
—— quomodo pingeretur. 275
—— Sylvia eadem quae Ilia. 3

Digitized by Google

Robigus Deus. 311
Robur locus in carcere. 228
Rogatores in comitiis qui fuerint. 76
Rogus quis fuerit. 587
Roma pro Dea. 313
—— quando condita. 5
—— unde dicta. 5, 8
Romilia tribus. 12
Romulus & Remus conditores Urbis. 5
Rorarii milites qui dicti sint. 460
Roscius Otho legem tulit de loco separato equitum in spectaculis. 40
Rostrata columna quae. 504
Rudiarii qui fuerint. 427
Rudis gladiatorum & missio ut differunt. 425, 427
—— gladiatorum quae. 414
Rupertus (Christ. Adamus) contradicendi studio tenetur. 105
Russata factio in circo. 402
Rusticae tribus. 11

S.

Sabinum bellum. 8
Sacellum quid fuerit. 366
Sacer, detestabilis. 131
Sacerdotes qui comitiis curiatis creati. 57
—— —— tributis comitiis creati. 80
Sacerdotum varia genera. 320
Sacra haereditaria quae. 56
Sacramenti militaris formula. 447
Sacramentum in judiciis quid fuerit. 203
Sacrificia Deorum inferorum & superorum ut differant. 375
Sacrificia expiatoria ὑπὲρ τῶν & alia quae fuerint. 377, 380
Sacrificiorum divisiones variae. 376
Sacrorum detestationes. 56
Sacrosancti fuerunt Tribuni pl. 131

Digitized by Google

Sagarii. 519
Sagum veſtis militaris. 458, 519
Sanii Martis ſacerdotes. 255, 345
Salii Palatini, Collini & Agonales. 346
Saliſubſuli & Salii ſaltatores ſacri. 346
Salitio exercitii militaris genus. 491
Saltus genus exercitii militaris. 490
Salvius Julianus edictum perpetuum condidit. 117
Salus Dea. 312
Samnites gladiatores, poſtea hoplomachi. 422
Sanavivaria porta amphitheatri. 426
Sanctiſſimus ordo dictus ſenatus. 37
Sangaris nympha. 275, 350
Sangi aedes. 549
Σανίδες, legum tabulae. 153
Satisdatio judicatum ſolvi. 202
—— rem ratam haberi. ibid.
Satura. 435
Saturnalia feſtum quomodo celebraretur. 272
Saturnus a *ſatu* dictus. 270
—— ab Hebraeo *Satar*, *latere*. 271
—— a Jove regno pulſus, ibid.
—— Gr. Κρόνος. 270
—— idem qui Adamus; vel, ut alii, Noachus. 271
—— quid per eum intellexerint. 270
—— quomodo pingeretur. ibid.
—— temporis Deus. ibid.
Satyra poëma quale & unde dictum. 435
Satyri Bacchi comites. 288
Scalae Gemoniae. 229
Scalaria dicta viae amphitheatri. 417
Sceptia tribus. 82
Sceleratus campus quis fuerit. 353
Scena quid fuerit, & quotuplex. 430
Scenicorum ludorum genera. 432
Scipio eburneus Conſſ. inſigne. 98
Scipio (P.) fratri ſuo L. legatus fuit. 458

Digitized by Google

Scipio (P. Corn.) privatus cum imperio in Hiſpaniam miſſus. 176
Scortea, paenula e pelle. 520
Scribae magiſtratuum. 190
Scribarum honeſtus ordo. ibid.
Scriptuarii qui. 41
Scriptulum quale pondus. 542
Scroſa (Tremellius) unde dictus. 562
Scuta imbricata quae. 461
Scutum & clypeus ut differant. ibid.
Secutores gladiatorum genus. 421
Sedebant ad menſam antiquiſſimi Rom. 523
Sedere in Equeſtribus. 41
Sejanus praefecturae praetorio vim intendit. 167
Seigneur vox Gallica unde. 17
Sella curulis eburnea Regum & Conſulum inſigne. 97
Selliſternia; v. ſoliſternia quae ſint. 364
Sembella quale pondus. 532
Sementinae feriae. 392
Semones Dii unde dicti. 300
Senatores majorum & minorum gentium. 18
—— pedarii. 25
—— quot adeſſe deberent, ut SCtum fieri poſſet. 29
Senator qui eſſe poſſet. 29
Senatoria aetas. 24
Senatorius cenſus. 23
Senatorum inſignia. 26
Senatum dimittendi formula. 36
Senatus a Bruto ſuppletus. 18
—— a Populo nunquam lectus. 20
—— a quo habitus. 26
—— auctoritas quomodo a SCto differat. 35, 132
—— Conſulta ab aedilibus ſervata in aede Cereris. 124
—— conſulta ubi ſervata. 36

Digitized by Google

Senatus consulti in summo discrimine formula. 99
—— elogium. 36
—— habendi ratio. 26
—— lectio. 20
—— vel legitimus vel indictus. 28. not.
—— origo & augmentum. 18
—— populusque Rom. formula. 44
—— quando habitus. 28
—— quomodo convocatus. 27
—— recensio. 22
—— seminarium ordo equestris. 42
—— sub Principibus in jura populi successit. 38
—— ubi habitus. 28
Senatu movere quid sit. 22, 156
Senecae divitiae. 538
Sententia in judiciis publicis quomodo lata. 219
Sententiam quomodo pronunciaret Praetor. 220
September mensis aliquando Tiberius dictus. 388
Septemviri epulonum qui fuerint. 334
Septum in comitiis quid fuerit. 74
Sepelire etiam de combustione dicitur. 587
Sepulchri locus. 586
Sepultura quando Rom. in usu. ibid.
Sequestres in comitiis qui fuerint 73
Serapis Aegyptiorum Deus. 319
Serra, certa acici forma. 469
Sertor Regius auctor juris fecialis. 336
Servi ap. Rom. militare non poterant. 444
—— pro dominis torquebantur. 217
Servorum incredibilis multitudo. 539, 566
—— poenae 228
Sestertia neutrius generis quae. 537
Sestertius nummus quis. ibid.
Sextius (L.) Sextinus Lateranus primus de plebe Cos. 105
Sextula quid. 542
Sibilis excipiebatur comoedia, quae non placuerat.

Digitized by Google

rat. 435
Siciliicus quale pondus. 542
Siculi in clientela Marcellorum. 49
Signa militaria quae. 470
—— —— —— ſacra. 471
Signiferi. 453
Silenus Bacchi comes. 288
Silicernium quid. 590
Simulacra Deorum propria. 362
Sinus togae qualis fuerit. 510
Siparia, aulaea ſcenica. 331
Siſtrum quid fuerit. 318
Siticen, τυμβαύλης quis. 583
Socci comoedorum geſtamen. 434
Societates publicanorum. 41
Socii & auxiliares ut differant. 448
Sociorum militarium diviſio. 491
Sodales Auguſtales, &c. qui fuerint. 344
—— ſ. collegia ſacerdotum accipiebant Impp. defuncti. 298
—— Titii qui fuerint. 337
Soleati ſaepe homines in Urbe. 523
Sol inter Deos ſelectos. 289
—— quomodo pictus. 290
Soliſternia, v. ſelliſternia quae ſint. 364
Solitaurilia, vel ſuovetaurilia quae. 63
Sordidum habitum ſumebant rei. 216, 225
Sortitio judicum quomodo fieret. 216
Σώστρα ſacrificia quae fuerint. 377
Σωτῆρες θεοί. 310
Spectare in Equite: pro in quatuordecim. 432
Spectio augurum proprie erat. 326
Spes Dea. 312
Spina in circo. 406
Splendor Equitum proprius. 42
Spolia aedibus affixa. 498
—— Opima quae. 499

Digitized by Google

Spollarium quid fuerit. 419
Spongia Samnitium quid fuerit. 422
Sponsalia quae fuerint. 545
Stadium quae mensura. 544
Stare dicitur comoedia, quae placet. 435
—— in statu de gladiatoribus dictum. 424
Στάσιμον quale carmen fuerit. 434
Στατὴρ nummus unde. Ejus valor. 534, 535
Stati dies qui. 396
Statilius Taurus primum amphitheatrum e lapide struxit. 415
Stativa (castra) quae fuerint. 474
Stativae feriae quae. 391
Statuae ipsae Dii dictae. 365
—— quomodo cultae. ibid.
Stellatina tribus. 13
Στέλλειν, περιστέλλειν, συστέλλειν pro sepelire. 581
Stercutius Deus. 311
Στεφανηφόροι dicti Flamines. 339
Stilico libros Sibyllinos combussit. 332
Stipendia quot quisque conficere deberet. 443
—— unde dicta. 534
Stipendiorum militarium ratio. 492
Στοιχεῖν in acie quid sit. 468
Stola matronarum vestis. 512, 521
—— pro gravitate matronali. 521
Στρατηγὸς, Praetor. 107
Strenae, munuscula initio anni missa. 368
Strenua Dea. 310
Structor, τραπεζοποιὸς. 527
Subconsules aliquando dicti legati. 459
Subitarii milites. 445
Subsellia a tribunali ut differant. 111
Subsidia pro triariis. 467
Subucula quae vestis. 516
Suburana tribus. 12
Succenturiones dicti optiones. 453
Suffitio. 589, not.

Sug-

Digitized by Google

Suggeſtus Principis in amphitheatro. 416
Sulla Capitolium inſtauravit. 236
—— ſenatum auxit. 20
—— tribunitiam poteſtatem minuit. 133
Σύμβιωμοι Dii Contubernales. 359
Συμμορίαι, claſſes. 58
Σύσσιοι Dii Contubernales. 359
Suovetaurilia, vel ſolitaurilia quae. 63, 379
Supplicationis honos quis. 500
Supplicatio quid fuerit. 363
Supplicia apud Rom. qualia fuerint. 226
—— pro ſupplicatione. 363
Suppoſititii gladiatores. 422
Supputandi ratio apud Rom. 536
Suſcipere pulvinaria quid ſit. 364
Suſcitare ſpectaculorum vox. 418
Suſceptores, *aannemers*. 154
Sylvanus quis & unde dictus. 304
—— Auguſti quis. 305
—— pater dictus. 304
Sylvii dicti omnes Reges Albani. 3
Sylvius Poſtumus Aeneae F. 2
Syntheſis veſtis convivalis. 520, 526
Syrma pro ipſa tragoedia. 434

T.

Tabellae judicum quot & quales. 220
Tabella pro ſuffragio. 75
Tabernariae comoediae. 431
Tabularium, ubi tabulae publicae cuſtodiuntur. 36
Tages aruſpicinae auctor. 330
Talentum quanti fuerit. 540
Talaſſio, vel Talaſius cur in nuptiis invocatus. 552
Talio poena injuriae. 227
Tanaquilis fuſus & colus. 550
Tarpeja virgo. 8

Digitized by Google

Tarpejus mons. ibid.
Tarquinius Priſcus fenatum auxit. 18
Tatienſium tribus a T. Tatio dicta. 10
Tatius Sabinorum rex. 8
Taurobolium. 276
Ταξιάρχαι, centuriones. 453
Tela proprie ſunt quibus utimur ad petendum. 459
Τήλιον ἱμάτιον, toga virilis. 513
Tempeſtatis aedes. 316
Tempeſtiva convivia quae fuerint. 529
Templa a Diis incoli dicebant. 363
—— auguſta. 357
Templum auguribus quid fuerit. ibid.
—— augurum quid ſit. 326
Templum effari quid ſit. 358
—— Honoris. 28
—— quid & unde dictum. 28, 357
Tentoria militum qualia. 476
Terentius (A.) Arſa trib. pl. 170
Terminalia feſtum. 308
Termini moti poena. ibid.
Terminus Deus. ibid.
Teruncius idem quod Quadrans. 542
—— militaris qualis. 481
Teſſerarius quis. ibid.
Teſtamenta kalatis comitiis condita. 56
Teſtes in judiciis quales. 217
Teſtimonia in judiciis quae fuerint. ibid.
Teſtudo militaris duplex. 465
Tethys Aurorae mater. 289
Tetradrachmus nummus qualis. 535
Theatra Apollini & Baccho ſacra. 429
—— temporaria. 428
Theatri partes. 430
Theatrum Balbi. 429
—— Marcelli. ibid.
—— Pompeji. 428

Thea-

Digitized by Google

Theatrum Scauri. ibid.
Thenſae in circo quae. 401
Θεοφορούμενοι, Bellonarii. 256
Theſauris praeeſt Hercules. 294
Thia Solis mater. 289
Threces gladiatorum genus. 421
Θυοσκόποι dicuntur haruſpices. 329
Θυρεὸς ſcutum unde. 461
Thyrſus Bacchi geſtamen. 287
Thyrſus pro quovis ſtimulo vel impetu. ibid.
Tiberius comitia penitus negligit. 68
Tibialia non habuerunt veteres. 523
Tibicinum uſus in ſacris. 355
Tirones, tirocinium quid. 513
Tiſiphone furiarum una. 285
Titanus Saturni frater. 271
T. litera SCto ſubſcripta quid ſignificet. 131
Toga propria Romanorum veſtis. 510
—— picta, vel palmata quae. 514
—— praetexta quorum. 512, ſeqq.
—— pulla quorum. 511
—— pura, libera, virilis. 513
—— ſordida quorum. 512
Togatae comoediae. 433
Togati pro Romanis. 510
Tollere diem quid ſit. 34
Torques & Phalera ut differant. 496
Trabea equitum veſtis. 42
—— quae & quorum. 515
Trabeatae comoediae. 433
Tragica ſcena qualis. 440
Tragoediae definitio & etymon. 434
Tragoedorum habitus. ibid.
Trajanus 10000. gladiatorum dedit. 413
Transvectio equitum. 42
Τραπεζοποιὸς quis. 527
Triarii militum genus. 449

Digitized by Google

ad Triarios res rediit. Proverb. 467
Tribunal editoris in amphitheatro. 416
—— in caſtris. 472
—— Praetorum proprium. 111
Tribunicia poteſtas in Impp. translata. 134
Tribuni Anguſticlavii, στενόσημοι. 456
—— Comitiati. 455
—— Laticlavii, οἱ ἐς βουλὰς ἐλπίδα. 456
—— militum conſulari poteſtate an 8. unquam creati ſint. 173
—— militum conſulari poteſtate. 202
—— —— —— lati & anguſti-clavii. 517
—— —— —— qui. 455
—— plebis, qua occaſione inſtituti. 127
—— Rutili, ſive Rufuli. 455
—— Semeſtres. 456
—— —— voluptatum. 126
Tribunorum militum munus. ibid.
—— plebis munus. 129
Tribunus Celerum quis. 93
—— vox quid ſignificet. 126
Tribus ruſticae quae. 12
—— unde dictae. 9
—— urbanae quae. 12
Tributa comitia quae fuerint. 78
—— & vectigalia ut differant, 138
—— qua occaſione inſtituta. 79
Tribu movere aliquem, quid. 156
Triclinium quid fuerit. 524
Tricundinum quid fuerit. 67
Tripudium ſoliſtimum quid fuerit. 328
Tritones Neptuni currui juncti. 261
Trivia Dea. 284
Triumphalia ornamenta. 504
Triumphi conditiones. 500
—— deſcriptio. 501
Triumphus cur opimus dictus Horatio. 499

Digitized by Google

Triumphus in monte Albano. 504
—— navalis quis. 503
Triumviri aedibus sacris reficiendis. 174
—— capitales qui fuerint. 113
—— coloniae deducendae. 174
—— monetales. 141
—— nocturni. ibid.
—— Reip. constituendae. 173
—— senatui legendo. 21
—— valetudinis. 141
Trojae ludus quis fuerit. 408
Τραγοδαίμονες cur dicti actores tragici. 434
Tubarum forma. 472
Tubicinum usus in sacris. 355
Tubilustria dies quis. ibid.
Τυμβαύλης, siticen quis. 589
Tumultuarii milites. 44c
Tumultus bello gravior. 446
Tunica angusticlavia Equitum insigne. 40
—— angusticlavia quae. 517
—— laticlavia senatorum insigne. 26, 517
—— quae vestis. 515
—— Chiridota & talaris ignominiosa. 517
—— Laticlavia quae. ibid
—— Palmata. 518
—— Recta. ibid.
—— Rubra Praetorio imposita signum pugnae. 437
Tunicas cur non gestaverint candidati. 72
Tupis usus in sacris frequentiss. 378
Turma equitum quae fuerit. 451
Turres militares. 465
Turris, certa aciei forma. 469
Tutulus s. Apex insigne Pontificis Max. 325
Tympana in sacris Cybeles. 276
Tyndarus Ledae maritus. 295
Typhon Osirim interemit. 318

Digitized by Google

V.

Vacuna Dea. 310
Vadari & vadimonium promittere quid ſit. 197
Vale dicendi mortuis formul. 589
Valerianus cenſuram geſſit. 161
Valli caſtrenſis deſcriptio. 477
—— maſcul. gen. ibid.
Vallum jacere propria locutio. ibid.
—— Severi in Britannia. 488
Varro (M.) corona roſtrata donatus. 498
Vas & praes ut differant. 224
Vates, ὑμνωδὸς unus ex Saliis. 346
Vectigalia ab Equitibus R. conducta. 41
—— & tributa ut differant. 138
Vejovis quis & unde dictus. 237
Velaria in amphitheatris. 419
Velites militum genus. 460
—— qui fuerint. 449
Venatio in circo quae fuerit. 408
Vendere filium quatenus permiſſum. 570
Veneta factio in Circo. 403
Ventilare quid proprie ſit. 424
Venus unde dicta. 249
—— Ἀφροδίτη ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ. 250
—— Cluacina. 251
—— Erycina. ibid.
—— Genetrix. ibid.
—— Jovis & Dionea filia. 250
—— Libitina. 251
—— Lubentina. 315
—— Mari orta, unde marina. 250
—— Menſis Aprilis ei ſacer. 252
—— Myrtus ei ſacra. ibid.
—— uxor Vulcani. ibid.
Ver ſacrum. 362, not.

Digitized by Google

Verberationis poena. 227
Veri Imp. convivium sumptuosum. 538
Vernae & vernaculi qui fuerint. 564
Verrucosus unde dictus Fabius Maximus. 560
Vespae, sive Vespillones qui fuerint. 356, 580
Vespasianus Capitolium instauravit. 236
—— cum filio censuram gessit. 160
Vesta Major & Minor. 239
—— unde dicta. 240
Vestales etiam lictorem habebant. 352
Vestalium munus & honores. ibid.
—— incestarum poena. 353
Vestitus Rom. 510
Vetera, sive Santen urbs unde. 474
Veturius Mamurrius ancilium faber. 345
Vexillum. 473
Vexilla inter dona militaria. 496
Vexillarii milites qui dicti. 508
Viae castrorum directae & transversae. 478
Viae in acie quales. 468
Viae in amphitheatro scalaria dictae. 417
Viatores qui fuerint. 194
Vibillia Dea. 310
Vicarius Praefecti Praetorio. 169
—— —— —— Urbis. 166
Vicorum praefecti. 18
Victima & hostia ut differant. 366
Victimarii qui fuerint. 355
Victoria Romae culta. 257
Victoriatus nummus idem qui Quinarius. 535
Vigiliarum militarium ratio. 481
Vigintiviri. 141
Villa publica. 64
Villius (L.) Tappulus auctor legis annalis. 88
Vinculorum genera. 226
Vindicta manumittere quid sit. 575
Vineae quae fuerint. 465

Vir-

Digitized by Google

Virgines Veſtales. 241. 350
Virgo Maxima Veſtalium vetuſtiſſima. 352
Viri a ſacris Bonae Deae arcebantur. 303
Viriplaca Dea. 309
Virtutes pro Diis cultae. 311
Virtuti Scipio templum ſtruxit. 314
Vis publica & privata quid ſit. 213
Viſceratio quid fuerit. 590
Vitem etiam geſtabant evocati. 448
Vitis inſigne centurionis. 453
Vivarium quis locus fuerit. 409
Ὑμνῳδὸς, Vates, unus ex Saliis. 346
Voluptas Dea. 315
Vomitoria in amphitheatro. 417
Vortumnus quis & unde dictus. 305
Υἱοθεσία, adoptio. 569
Votiva ſacra, ſ. ἀναθήματα. 366
Votivi ludi qui fuerint. 440
Votorum faciendorum ratio. 362
Votum ſepulchro inſcriptum. 589
Ὕπατοι, Conſules. 94
Urbanae tribus quae. 12
Ὑστρὶξ, pila. 463
Uſtores qui fuerint. 580
Uſtrina quid fuerit. 588
Utenſilia militum. 485
Uti rogas, formula in legibus ferendis. 75
Vulcani feſtum quomodo celebratum.. 263
—— montes ardentes. ibid.
Vulcanus ignis & fabrorum Deus. 262
—— Claudus fingitur. ibid.
—— ejus uxor Maja, vel Majeſta. 263
—— idem Mulciber. 262
—— pro igne. 263
—— unde dictus. 262
Vulpes cur in ſacro Cereris combuſtae. 847

Digitized by Google

X.

Ξυσος. 235
Xyſtum & Xyſtus quid fuerint. 407

Z.

Zephyrus Florae maritus. 307
Ζεὺς πολιοῦχος. 234
—— Τροπαιοῦχος, ſ. σκυλοφόρος. ibid.
—— Ὁρθάσιος. 235
—— Ἐπιστάσιος. ibid.
Ζυγὸν in acie quid ſit. 468

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google